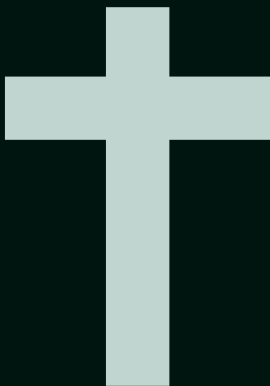

God Lavaiyat Añ
Puhuvasiwni

New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

God Lavaiyat An Puhvasiwni New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Hopi

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Hopi [hop], USA

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Hopi

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

f1558f03-6e18-5edf-b292-77ef05524aff

Contents

MATTHEW	1
MARK	71
LUKE	115
JOHN	188
Jesus Ayamuyatuy Hiniwhituamu	238
ROMANS	302
1 CORINTHIANS	330
2 CORINTHIANS	357
GALATIANS	376
EPHESIANS	386
PHILIPPIANS	396
COLOSSIANS	403
1 THESSALONIANS	410
2 THESSALONIANS	416
1 TIMOTHY	420
2 TIMOTHY	428
TITUS	434
PHILEMON	438
HEBREWS	440
JAMES	461
1 PETER	469
2 PETER	477
1 JOHN	482
2 JOHN	489
3 JOHN	490
JUDE	492
HIMU NATONIQA MATAQTIWHQA	495

LOMATUAWI MATTHEW AHPIY'O

The Birth Record of Jesus Christ (Lk 3.23-38)

¹ I' tutuveni it Jesus Christ hakiy ahpiy sinotiqat tuawi'ta. Pam Abraham-nit pu David pumuy amuhpiy aniwhti. ² Ura Abraham Isaac náata; noqw pam Jacob náata; noqw pam Judas-nit pu tupkomuyatuy pumuy náamu. ³ Noqw Judas Phares-nit pu Zarat pumuy náamu; (Thamar pumuy yúamu); noqw Phares Esrom náata; noqw pam Aram náata: ⁴ Noqw pam Aminadab náata; noqw pam Naasson náata; noqw pam Salmon náata; ⁵ Noqw pam Booz náata, (Rachab put yúata); noqw Booz Obed náata, (Ruth put yúata); noqw Obed Jesset náata. ⁶ Noqw pam David it moñwit náata; noqw pam Solomon náata, (hakiy Urias nōmaatniñwuqa put yúata). ⁷ Noqw Solomon Roboam náata; noqw pam Abiat náata; noqw pam Asat náata. ⁸ Noqw pam Josaphat náata; noqw pam Joram náata; noqw pam Ozias náata. ⁹ Noqw pam Joatham náata; noqw pam Achaz náata; noqw pam Ezekias náata. ¹⁰ Noqw pam Manasses náata; noqw pam Amon náata; noqw pam Josias náata. ¹¹ Noqw pam Jechonias-nikañw pu tupkomuyatuy pumuy náamu, sinom Babylon aqw tsāmiwyaqat ephaqamo. ¹² Noqw pumuy Babylon aqw tsāmiwyaqaw put atsva Salathiel tihtiwa. Pam hak Jechonias tíata. Noqw pam Zorobabel náata. ¹³ Noqw pam Abiud náata; noqw pam Eliakim náata; noqw pam Azor náata. ¹⁴ Noqw pam Sadoc náata; noqw pam Achim náata; noqw pam Eliud náata. ¹⁵ Noqw pam Eleazar náata; noqw pam Matthan náata; noqw pam Jacob náata. ¹⁶ Noqw pam Joseph náata. Noqw Joseph Maryt kōñaata. Noqw Maryt hapi ahpiy Jesus, Christ yan túnwantiwhqa tihtiwa. ¹⁷ Noqw õviy Abraham añqw David aw pahsavó sohsoyam nānañk qatsívaptuyaqam pakwt nālōq sihkay'tasikipwatya; noqw pu David añqw Babylon aqw tsāmiwyaqat aw pahsavó pakwt nālōq sihkay'tasikip nānañk qatsívaptuya; noqw pu Babylon aqw tsāmiwyaqat añqw Christ aw pahsavó pakwt nālōq sihkay'tasikip nānañk qatsívaptuya.

The Birth of Jesus Christ (Lk 2.1-7)

¹⁸ Noqw yantaqat ahpiy Jesus Christ hapi tihtiwa: Put yuat Mary Joseph aw awiniwtaqw, nāt pumuy qa nāmatiqw, pam Qahováriwtaqat Hikwsit eñem nō'yiwkañw mātāqti.

19 Noq̄w put siwatwaat Joseph suan hintaqe, put nuhtutpik hamanhintsanniqey qa suhtaq'ewnihqe, pay as put turs nanauyve mātapniqey unañwti. 20 Noq̄w nāt pam pan wūwankañw tūmoklawhq, meh, pi Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātaqtique, aw pañqawu: Joseph, um David tiata, pay um qa nānaphin wūwantat, uhmantuway Maryt nāmi távini; pay put ahsonve aniwhtiqa Qahováriwtaqat Hikwsit eñemi. 21 Noq̄w pam tiyohyat tihtani; noq̄w um hapi put Jesus yan tūñwani, ispi pam sinomuy qaanhtipuyamuy añqw ayo óyaniq'ö. 22-23 Ura Tutuyqawhqat lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Meh, nāt qanawhvalni'taqa māna nö'yiltini; nen tiyohyat tihtani. Noq̄w puma put Emmanuel yan tuñwáyani, pam hapi Tutuyqawhqat itamuma, i'nihqe pam'i. Noq̄w ñi yantaqa sohsoy yaniwhti qw, i' hisat lavaytiw hqa aw antsaniwa. 24 Pahsat pu Joseph tātayhqe, Tutuyqawhqat hoñviayaat hin put aw tutaptaqat anhtique, mantuway nāmi távi; 25 Nihqe pas pam put qa aw hintsana, pas pam susmohti tiy tihtaniqat aw pahsavoo. Noq̄w pam tiyohyat tihtaqw, Joseph put Jesus yan tuñwa.

2

Visitors from the East

1 Noq̄w hak Moñwi Herod moñw'iwtaqw, Jesus Judea-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep tihtiwa. Noq̄w meh, hakim pas wuwni'yuñqam hōpahaqawq Jerusalem ep ökihqe pañqawqa: 2 Ya Jew-sinmuy amumi moñw'iwtaniqe tihtiwhqa hak háqamo? Pi itam hōpaq sōhut put tuawi'taqat tutwaqe put hakiy aw naokiwlalwaniqe öviy añqwya. 3 Noq̄w Moñwi Herod it navotqe tusitaqe pas hinhaqam unañway'ta, pu sohsoyam Jerusalem ep yesqam piwu. 4 Noq̄w öviy pam Tutuyqawhqat awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amuñaqw tutavot tūtutuqaynayaqamuy sohsoqmuy tsovalaqe, haqam Christ tihtiwniqat pumuy tūviñta. 5 Noq̄w puma put aw pañqawqa: Judeat ep Bethlehem ep'e; pi Tutuyqawhqat lavay'ayaat yan pēna: 6 Pu úmaa, uma Judat-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep sínomu, pas uma Judat ep pavansinmuy amuñaqw qa hin'eway'omu; pi umuñaqw hak moñw'iwtaniqa wunuptuni; nen pam isinomuy amumi tunatyawmani, Israel-sinmuy amumii. 7 Pahsat pu Herod pumuy hakimuy pas wuwni'yuñqamuy nanauyve wánwayhqe, hisatniqw sōhu mātaqtiqat pumuy pās tūviñta, 8 Nit pumuy Bethlehem aw hōnaqe amumi pañqawu: Uma awye', tsákw pās hepyani, nen ason uma tutwe' añqw nuy āawnawisni; noq̄w nu tuwat awnen put pas hihtatani. 9 Noq̄w puma moñwit añqw yan nanaptat ahpiyya; noq̄w meh, ura sōhu hōpaq pumuy amumi

mātaqtiqa pumuy amupyeve hinmaqe, haqam tiyohyat qátuhqat aw pítuhqe atsve huruhti. ¹⁰ Noqw puma sōhut tutwaqe, pas hinhaqam hahlayhtoti. ¹¹ Noqw puma kihut aw yuñqe, pep tiyohyat yuyat Maryt enañ tutwa; nihqe puma tiyohyat atpipo tamötshoñvat pas hihtatota; nit pu hihta eñem hinvayaqey añ hōtahtotaqe, put hihta huytota, sikavalasivata, pu frankincense, nit pu myrrh. ¹² Noqw pay puma Herod aw qa áhoyyaniqey God añqw tumoknanaptaqe, pay pas háqe'wat ahoy tutskway aqwya.

The Escape to Egypt

¹³ Noqw pumuy ahpiyyaqw, pi meh, Joseph tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātaqtiqe aw pañqawu: Meh, Herod tiyohyat pās hepni, put nīnaniqee. Noqw òviy um qatuptut, tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Egypt-tutskwat aqw wāyani; nen pas ason nu hisat un hin āawnaniqat pahsavo um hāk pepeq qátuni. ¹⁴ Noqw òviy pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, míhikpuva Egypt aqw'a; ¹⁵ Nihqe pas ason hisat Herod mokqat aw pahsavo pam pepeq qatu. Ura Tutuyqawhqa lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Nu Egypt aqw itiy wáñwayi. Noqw yan hapi i' hisat lavayhtiwhqa aw antsaniwa.

The Killing of the Children

¹⁶ Noqw ima a'nō wuwni'yuñqam ahpiyyaqw, Herod māmatsq kurs puma paysoq put yūyuyhnaya. Noqw òviy pas pam a'nō itsívutiqe, hakimuy hōnaqe, puma totimhoymuy Bethlehem ep yesqamuy sohsokmuy qōqyaniqat ayata, pu ahsupoq qalava yesqamuyu, lōq yahsañwni'yuñqamuy ahpiy nāt tsātsakwmuy aqw pahsavoo. Ura pam pas wuwni'yuñqamuy pās tūviñtaqe hisat paniwhitiqat navotqey put ahpiy panhti. ¹⁷ Pahsat pu Tutuyqawhqat lavay'ayaat Jeremy hin lavayhti qat aw antsaniwa; ura pañqawu: ¹⁸ Ramat ep hakiy tōnaat nanaptiwa; hak paktōqnuma, a'nō paknuma, pas pavan hinhti qey pan paknuma. Rachel timuy òviy paknumqe, pas qa okniqey nāwakna, puma sūlawhti qw òviy'o.

The Return from Egypt

¹⁹ Noqw ason hisat Herod mokq, meh, Joseph Egypt epeq tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātaqtiqe aw pañqawu: ²⁰ Um qatuptut tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw áhoyni; pay put nīnayaniqey anyuñqam qa yēse. ²¹ Noqw pahsat pu pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw'a. ²² Noqw yaw Archelaus nay Herod qeniyat ep Judeat aw moñw'iwtaqat pam navotqe, pañsoniqey tusita; nit pay pam God añqw tumoknavotqe, Galileet ep haqamiwat aw lahsi. ²³ Nihqe pam pep pítuhqe kitsókit Nazareth yan mātsiwhqat ep

gatuptu. Yan Tutuyqawhqat lavay'aymat hin lavayhtotiqat aw anhti; ura pañqaqwa: Pam Nazareth-sino yan túnwantiwni.

3

The Preaching of John the Baptist

(Mr 1.1-8; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

¹ Noqw ephaqam hak tāqa John yan mātsiwhqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawhqa Judeat ep qayēsiwhpuve yuaataqe, ² Pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani; taq ōveqatsit añqw moñwtunatyaya aw hayhkalti. ³ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Esaias yan lavayhti: Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat eñem pōhut aw hintsatsnani, pam háqe'niqat aw suwiptotani. Noqw John ep i' hisatlavayhtiwihqa aw antsaniwa. ⁴ Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pōhöyat añqw yukiwtaqat yuws'i'kañw, kolāsat kwewta; noqw pam mātuy tūmoyta; pu piw haqam mōmohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytañwu. ⁵ Pahsat pu Jerusalem añqw sinom put aw ökiwta, noqw pu Judeat sohsovik añq'ö, pu ahsupoq tutskwat pāyut Jordan nōyakiwtaqat añq'ö. ⁶ Nihqe qaanhtipuy nahostotat, John ahpiy pāyut Jordan aqw kūyit akw tuvoylatoti. ⁷ Noqw kaysiwhqam Pharisee-sinom-niqw, pu Sadducee-sinom put ahpiy kūyit akw tuvoylatotiniqe ep ökiqw, pam pumuy túwahqe amumi pañqawu: Is úmaa! Ya uma hinoqw tsütsu'tuy amún itsívut nātoniqat añqw watqa? Ya hak umuy āawna? ⁸ Kurs uma pas antsa nāp umuhtunatyay añqw lasye', uma alönöt qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. ⁹ Pu uma qa pan wūwankahkañw, umuh'unañwpeq pañqaqwani: Abraham hapi itanaa, kitotani. Taq nu umumi pañqawni: God it o'wat añqw Abraham eñem sinmuy aniwnaniqey tuwi'ta. ¹⁰ Noqw pay hapi pikaiñwa himutsotskit ñayat tsahqaniqey na'sas'iwta; noqw öviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vañwuqa tsaqniwe' qōhit aqw tūviwni. ¹¹ Pay as pi pas antsa nu umuy kūyit akw tuvoylalawu; uma nāp umuhtunatyay añqw lasyaqat tuawi'taniqee. Nikañw añqw inuñknihq inuhpenihqe pas pavan öqala; noqw soon nu yan'ewaynikañw put tōtsiyat yawmani; ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni, pu qōhit akw'a. ¹² Pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pás wuwhini; nen söhövosit koyohtani; nikañw pam qōhit pas qa tokniqat akw tsihput taqtsokni.

The Baptism of Jesus

(Mr 1.9-11; Lk 3.21-22)

¹³ Noqw pahsat pu Jesus John ahpiy kūyit akw tuvoylatinge Galileet ańqw Jordan aw pitu. ¹⁴ Noqw John put qa nakwhanaqe aw pańqawu: Soon as qa nu uhpiy kūyit akw tuvoylatiwni. Noqw piw kurs um ańqaqw inumii? ¹⁵ Noqw pay Jesus lavayhtiqe put aw pańqawu: Pay soon tis qa pantani; itam pan hapi God tunatyayat ań ahsupoq aw antsanni. Noqw pahsat pu pam put nakwhana. ¹⁶ Noqw Jesus kūyit akw tuvoylatiwht, pahsat pay pāńaqw yama; noqw meh, tokpela hōtsiltiqw, God Hikwsiat hōwit antaqa ańqw hawhqe, put atsmi tsokiltiqw, pam aw yori. ¹⁷ Noqw meh, hakiy tōnaat ōńaqw pańqawu: I' hapi pas aw iunańwa Itii; it nu pas hahlayi.

4

The Temptation of Jesus

(Mr 1.12-13; Lk 4.1-13)

¹ Pahsat pu Qahováriwtaqa Hikwsi qayēsiwhpumi haqami Jesus wīki, Nukpanat ahpiy aw unaheviwniqat ōviy'o. ² Noqw pam lōp sunát-sikis talōńvaqat pu tōkilat ań qa nōsqe, put atsve tsōńmoki. ³ Noqw Unatwi'taqa put aw pítuhqe aw pańqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen um it o'wat pōlavikiniwhtiniqat aw pańqawni. ⁴ Noqw pam lavayhtiqe put aw pańqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qátut, sohsok lavayit God moańaqw nōńantaqat akw qátuni. ⁵ Pahsat pu Nukpana pas āantsawat kitsókit aqw ōmiq Jesus wikqe, God kiyat ep suswupakits'omiq put tsoka, ⁶ Nit aw pańqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen um atkamiq tsóokni; pi ura yan pey'ta: Pam hońviaymuy ayataqw ūmi tunatyaltotini. Nen puma may akw uń hōlōlni'yuńwni, taq ka um owat aqw uhkukuy sáviknani. ⁷ Noqw Jesus put aw pańqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw qa tuwanlawni. ⁸ Pu piw Nukpana haqami pas wupatukwit aqw put wīki; nihqe tūwaqatsit ań ahsupoq mońwqeqnit, piw put ań hihta susnukńwat put aw mahtakna; ⁹ Nihqe put aw pańqawu: Iit sohsok nu ūmi nóani, um inutpipo tamōtswunuptut, inumi naokiwhtaq'ō. ¹⁰ Pahsat pu Jesus put aw pańqawu: Sóoni, yupa Satan, pi yan pey'ta: Um Uhtutuyqawhqay God aw naokiwlawni, pu um put-sa eńem tumalay'tani. ¹¹ Pahsat pu Nukpana put mātavi; noqw meh, ōńaqw hońvia'yam put aw ōkihqe aw unańwtapya.

Jesus Begins His Work in Galilee

(Mr 1.14-15; Lk 4.14-15)

¹² Noqw yaw John sivikimi panayaqw Jesus navotqe pańqw Galileet aqw'a. ¹³ Nihqe pam Nazareth-kitsókit ańqw ahpiynihqe Capernaum-kitsókit ep pítuhqe pep huruhti. Pam

kitsóki wuhkovatuphat qalaveq'a, Zabulon-nikañw pu Nephthalim pumuy tutskwayamuy qalavoo. ¹⁴ Yan Tutuyqawhقات lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiقات aw anhti; ura pañqawu: ¹⁵ Zebulon tutskwayat pu Nephthalim tutskwayat wuhkovatuphat aqw pihkat pāyut Jordan yupqōyve qa-Jew-sinmuy tutskwayamuy Galileet ep ¹⁶ Hakim sinom qatalpuve yesqam qaan'ewakw tālat tutwa; noqw mokiwuy qalava, pu kihsinwiat añ yesqamuy amumi tālawva. ¹⁷ Pahpiy haqahpiy pu' Jesus nuhtumi yuaativaqe pañqawlawu: Uma nāp umuh-tunatyay añqw lasyani, taq ōveqatsit añqw moñwtunatyaw aw hayhkalti.

Jesus Calls Four Fishermen
(Mr 1.16-20; Lk 5.1-11)

¹⁸ Noqw Jesus wuhkovatuphat Galilee yan túñwantiwhقات qalavaqe hinmakañw, hakimuy lōqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Simon, Peter yan piw túñwantiwhقات-nikañw, pu tupkoyat Andrew púmuy. Puma pakiwmaqtutsayat pāmiq pahpana, puma pakiwmahkatnihqey akw qátuhqee. ¹⁹ Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani. Noqw nu umuy tutuwnaqw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhtuy hin kwihkwisnaveqey pan'i. ²⁰ Noqw pahasat pay puma tutsayat tatamhtat, put añki. ²¹ Pu pam pahpiynikañw, piw hakimuy lōqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Zebedeet tímuyatuyu, hakiy James-nikañw pu tupkoyat John púmuy; puma nay Zebedeet amum pākihut añqw pakiwkañw, pakiwmaqtutsayat aw yuyku; noqw pam pumuy wánwayi. ²² Noqw pahasat pay puma pākihut nay enañ mātapt, put añki.

Jesus Teaches, Preaches, and Heals
(Lk 6.17-19)

²³ Noqw Jesus tutskwat-Galileet añ ahsupoq waynumqe, tsotsvalkiyamuy añ sinmuy tutuqaynatinuma; nihqe lo-matuawit moñwtunatyat yuaataqat nuhtumi yuaatinumkañw, sinmuy amuhpa' sohsokmuy hihta akw ōpuiwyuñqamuy, pu tūtuyyaqamuy qalapsintima. ²⁴ Noqw put ahpiy pam ahsupoq Syriat añ nanaptiwa. Noqw puma sohsokmuy hihta tūyat akw ōpuiwyuñqamuy, pu kānavoti'yuñqamuy put aw tsamvanta, pu hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuyu, pu homimitutuyyaqamuyu, pu amuhpa' qatāyuñqamuyu; noqw pam pumuy qalapsina. ²⁵ Noqw qaan'ewakw hin-taqam sinom Galileet añqw put añk hinnumya, pu Decapolis añq'ō, pu Jerusalem añq'ō, pu Judeat añq'ō, pu Jordan yupqōyñaq'ō.

5

The Sermon on the Mount

¹ Noqw pam qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yórikqe, tsomomiq wupqe, epeq qatuptuqw, put aw nánatuwnayaqam put aw öki. ² Noqw pam lavayhtiçe, pumuy tutuqaynativaçe, amumi pañqawu:

*True Happiness**(Lk 6.20-23)*

³ Añ okiw'unañway'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma hapi öveqatsit ep moñwtunatyat himuy'yuñwa. ⁴ Pas añ tsaykitaqam hahlayhpit epya; pi puma okyani. ⁵ Añ pasi'nañway'yuñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tūwaqatsit makiway'yuñwni. ⁶ Añ suan hinwisniqey tuñlay'yuñqam, hak nōsiwhqat, pu kūyit hin tuñlay'taqat pan suan hinwisniqey tunatyawyuñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tunatyay aw yórikyani. ⁷ Añ nun'okwat hahlayhpit epya; pi God pumuy ökwatuwni. ⁸ Añ suan unañway'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma God aw yórikyani. ⁹ Añ namivöhikit tumalay'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma God tímatnihqey pan tūñwantiwyani. ¹⁰ Añ suan hinwisqey ep okiwsahsanwaqam hahlayhpit epya; pi puma hapi öveqatsit añqw moñwtunatyat himuy'yuñwa. ¹¹ Sinom inutsviy umumiq hīhiñqawakahkañw, umuy okiwsahsanyakañw, sohsok hīhihta qalolmat umuy atsátotoynayaqw, uma hahlayhpit epyani. ¹² Uma hahlayhtote' pas hinhaqam hahlayyani; ispi uma öveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniqee; pi pay puma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy umupyevayaqamuy pan okiwsasna.

*Salt and Light**(Mr 9.50; Lk 14.34-35)*

¹³ Uma hapi tūwaqatsit ep öñat anyuñwa. Nikañw pi öña suhuviwe', sen hihta akw piw suhutiwni? Pi pam pāpu qa hihta ápiynihqe maspiwhq, sinom aw wukukuykuyani. ¹⁴ Uma hapi sinmuy amumi tālat anyuñwa. Tsomoveq kitsóki wúnuhqa kurs hin tupkiltiñwu. ¹⁵ Ya sen sinom wihqöhít úwiknaye', hihta sīvut akw put kuhtayañwu? Qae. Puma put tsotsókpíyat epeq tsokayaqw, pam kīve yesqamuy sohsokmuy amumi talni'tañwu. ¹⁶ Noqw pan hapi uma sinmuy amumi talni'yuñwni; noqw puma umuhtutmalay lolmat aw tāyuñwe', öveqatsit ep Umunay pas hihtatotani.

Teaching about the Law

¹⁷ Uma qa yan inumi wūwayani: Pam ka tutavot piw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy lavaiyamuy ayo yúkuniqe öviy pitu. Nu qa paniqw öviy pitu; pi nu put aw antsanniçe öviy pitu. ¹⁸ Nu hapi umumí pas súañqawni: Pay tokpela, pu

tūwaqatsit nātoniqw, soon tutavot ep hihsay tsohkokpu alöntini; soon sushihsey pey'taqa put ańqw sұлawhtini, pas ań ahsupoq tunatyaat aw antsaniwniqat aw pahsavoo. ¹⁹ Paniqw hapi õviy hak haqam it tutavot ep hihta sushihsakwhoyat ayo yukut, pan tūtutuqaynaqa õveqatsit ańqw mońwtunatyat ep susqahimuniheqey pan túnwantiwni; pu hak haqam put an hinmaqa pan tūtutuqaynaqa hapi õveqatsit ep mońwtunatyat ep pas pávannihqey pan túnwantiwni. ²⁰ Pas uma soon qa imuy tutavot tutuqaynayaqamuy-nikańw pu Pharisee-sinmuy, pumuy amuhpenihqe pavan suan hinwisni. Uma qa panwise', pas soon õveqatsit ep mońwtunatyat aw yuñni.

Teaching about Anger

²¹ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um qa hakiy nīnani, kitota; pu hakiy nīnaqa hin yukuniwniqey aw unahinhtimantani, kitota. ²² Noqw nu' hapi umumi pańqawni: Hakiy sinoat hakiy ehpewi qa hihta ep qaanhitiqw, hak put ep itsívuiwtaqa hapi hin yukuniwniqey aw unahinhtimantani; pu hak sinoy pas qa hihtataqa nawus mońwtsovawtaqamuy amumi taviwmantani; pu hak haqam Um núanhimuu, hakiy aw kitahqa maskiveq qõhit sivihipit aqw unahinhtimantani. ²³ Paniqw õviy kurs um hom'oyvihkat ep uhkuwahtipuy kwusivat, ura uhsino ũmi hihta ep unańway'taqat u'ne', ²⁴ Um pep uhkuwahtipuy mātapt, ahpiyner, put amum namivõhikt, pu' pahsat awnen, uhkuwahtipuy távimantani. ²⁵ Um uhpew'iwtaqat its amum namivõhikmantani, nāt amum aqwnikańwo; taq nāp hisat sen pam hakiy hin yukunańwuqat aw uń mātapq, pam uń solāwat aw noaqw, pam uń sivivanani. ²⁶ Nu umumi pas antsa pańqawni: Pas um soon pańqw yámakni, pas ason um hisat uhpõiy sohsok ep sisve', pep pu' pańqw yámakni.

Teaching about Adultery

²⁷ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hakiy qa nāp uhhimuy qa kwańwáy'ni ²⁸ Noqw nu' hapi umumi pańqawni: Wuhtit aw nuvõ'tay'taqa hapi pay unańwpeq put kwańwáy'ńwu. ²⁹ Noqw õviy kurs putvaqwat uhposi uń qalomáhintsanqw um put hóroknat nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhposi sұлawhtiqw, um pankañw õveqatsit ańqw mońwtunatyat aw pákini, hikis pi as um uhtokoy pasiwkańw qõhit sivihipit aqw tūviwni. ³⁰ Pu kurs putvaqwat uhma uń qalomáhintsanqw, um put ayo tuke' nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhma sұлawhtiqw, um pankañw õveqatsit ańqw mońwtunatyat aw pákini, hikis pi as um uhtokoy pasiwkańw qõhit sivihipit aqw tūviwni.

Teaching about Divorce
(Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lk 16.18)

³¹ Pu ura piw pañqawwa: Nōmay mātapniqa pan tutuvenyukit put máqamantani. ³² Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hak wuhti tokoy qa hovalaqw, put kōñaat put mātave', pay yoñayqatsit aw put mātapñwu. Noqw hak tāqa put ámumtiqa pay tokot sokoptañwu.

Teaching about Vows

³³ Pu uma piw nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hihta lavayvasiwne', put qa atsátamantani; pu um Tutuyqawhqat aw lavayvasiwne', put anhtini, kitota. ³⁴ Noqw nu hapi umumi pañqawni: Uma hihta lavayvasiwnaye' qa hihta akw put öqaltoynayani. Uma qa öveqatsit akw öqallavayhtotini, taq pam God moñw'atsvewaata. ³⁵ Pu piw qa tūwaqatsit akw'a, taq pam put wuwukpiata, pu piw qa Jerusalem akw'a, taq pam a'nö Moñwit wuhkokitsokiata. ³⁶ Piw um qa uhqötöy akw uhlayviy pavan öqalat pasiwnamantani, taq um soon sūkw hōmit qōtsatani, piw qōmvitani. ³⁷ Nikañw uma pay Owi, kitotani, sen Qae. Nen uma hin lavayhtote' panhtotimantani. Taq öqallavayi Nukpanat ahpiy nōñanta.

Teaching about Revenge
(Lk 6.29-30)

³⁸ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Hak hakiy pōsiyat tūhote', nawus pam pōsiy akw put ep aw ahoytamantani; pu hak hakiy tamayat tūve', nawus tamay akw put ep aw ahoytamantani. ³⁹ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma hakiy qalolmat aw qa rohomtotimantani; nikañw nāphaqawa putvaqwat uhtayway wuvahtaqw, pay um piw ayañqwat put aw namtöknamantani. ⁴⁰ Pu kurs haqawa tutavot aw yankañw uhnay himtaqw, pay um piw aw uh'usimniy mātapmantani. ⁴¹ Noqw kurs solāwa mökiy uñ ikwiltöy, um sūkw tutskwatuwanit put ámumniqat uñ tusoq'ayataqw, um löq tutskwatuwanit pahsavo put ámumni. ⁴² Hak ūmi hihta tūviñtaqw um put máqamantani; pu hak ūmi hihta nasimokahtaniqat um nasimokmaqani.

Love for Enemies
(Lk 6.27-28, 32-36)

⁴³ Uma nanaptaqw ura yan lavayhtotiwa: Um uhsinosñway aw unañway'tani, pu um uhtuwqay aw qa suhtaq'ewni, kitota. ⁴⁴ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuhñwi; umuy qalomásavitotaqamuy uma amumi lomavayhtotimantani; umumi qa suhtaq'ewyaqamuy uma amumi lolmat

hintsatskani; pu umuy qalomáhintsahsanyaqamuy, pu umuy okiwsahsanyaqamuy amuñem uma nāwakintotani. ⁴⁵ Nen uma kurs pas antsa Umunay òveqatsit ep qátuhqat tímatni; pi pam an qalólolmatuy-nikañw pu lólolmatuy amuñem tāwat yámaknañwu; pu súanyuñqamuy-nikañw pu qasuanyuñqamuy amumi yoknañwu. ⁴⁶ Ispi uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñwe' ya uma hihta ahsati'yuñwni? Ya hikis pi moñwit enem sívat òmalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁷ Pu kurs uma umuhsinomuy-sa amumi yuaatote' ya uma mimuy amuhpenihqe hihta alónót hintsatskani? Ya hikis pi moñwit enem sívat òmalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁸ Paniqw òviy uma pās pasiwyuñwni, òveqatsit ep Umuna pās pasiwtaqat pan'i.

6

Teaching about Charity

¹ Uma tunatyaltotini. Sinom umuy tsokanayaniqat uma qa tuñlay'kahkañw, hakiy hihta akw òkwatuwyamantani. Uma panyuñwe' Umunay òveqatsit ep qátuhqat ahpiy soon hihta ahsati'yuñwni. ² Uma navoti'yuñqw imuy pavansinmuy amuñaqw haqawat yantsatska: Himuwa hakiy hihta akw òkwatuwnik, añwu pay nāpyeve hakiy ayataqw, pam ahsavo tsotsvalkive, pu kihsonve put tunvotnañwu. Puma pay nawip'ew hintsatska; puma pay sinmuy amuñaqw tayawinpit tuñlay'yuñwa. Noqw uma qa amún hintsatskani. Taq nu umumi pas súañqawni: Puma pay ahsatiy òmahtota. ³⁻⁴ Uma qa panyuñwt nanauyve hihta kuwahtotimantani. Uma haqawa hakiy hihta akw òkwatuwnik hikis pas aw uh'unañway uhkwat-siy qa āawnani. Noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa pas nāp un nuhtutpik tuwat tayawnamantani.

Teaching about Prayer

(Lk 11.2-4)

⁵ Pu um òveqatsit ep Unay aw nāwakne' imuy nawip'ew hinyuñqamuy qa amúntamantani; soq sinom pumuy amumi tāyuñwniqat òviy puma tsotsvalkiva, pu kitpik tütuyqava hoñkahkañw okiwlalwaniqey pas nānawakna. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ⁶ Ason um tuwat nāwakne' haqami uh'ahpaviy aw pakit, nañk uhtat, pahsat um Unay qamātaqpuvenihqat aw nāwaknamantani; noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa un nuhtutpik hihta akw tayawnamantani. ⁷ Nikañw uma nānawakne', an qatuptsiwni'yuñqamuy qa amún paysoq pūvut-sa yuaatotani; taq puma yan wūwantota: Itam qatsá' lavayhtotiqw, suyan pi God itamuy hu'wani. ⁸ Paniqw òviy uma pumuy qa amunyuñwni, pi pay Umuna umuy hihta haqni'yuñqw put

navoti'tañwu nāt umuy aw qa tūviñtotaq'ö. ⁹ Noqw òviy uma yan nānawaknamantani: Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwaa. ¹⁰ Nam uhmoñwtunatyay aw pituu; nam uhtunatyā tūwaqatsit ep aniwhtii, òveqatsit ep hin aniwhtiqey pan'i. ¹¹ Um okiw pu' talōñvaqat ep itamuy itahtunōsmakiway huytani. ¹² Pu um okiw itahpōiy itamuhpiy ayo yúkuni, itam itamumi pōiwyuñqamuy amuhpiy put ayo yuki'wisqat pan'i. ¹³ Pu okiw um itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo òoyhtimani. Pi um hapi pas Mōñwinihqe òqalay'ta. Um-sa lolmat tālawnway'ta, sutsép-sa aqwhaqamii. Nam antani. ¹⁴ Pi hakim umuhpewi qaanhtotiqw, uma put ep pōhikyaqw, pep pu' òveqatsit ep Umuna tuwat umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yukut, umumi pōhikni. ¹⁵ Nikañw kurs uma pumuy amumi qa pōhikyaqw, pep pu' òveqatsit ep Umuna tuwat umumi qa pōhikni.

Teaching about Fasting

¹⁶ Pu òviy piw uma nānapwale', uma nawip'ew hinyuñqamuy qa amún hinyuñwani; taq puma qahahlayyaqey pan pitsánway'yuñwaniqe òviy tayway nukushintsanyañwu; noqw sinom sohsoyam pumuy nānapwalaqat nanaptañwu. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ¹⁷ Pu um'i, um napwale', uhqötöy wihkuyit akw lelwymantani, pu posimavaqtamantani. ¹⁸ Noqw pep pu' um napwalaqat sinom qa nanaptaqw, Una qamātaqpuvenihqa put navoti'tani; noqw Una sohsoq hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa uñ nuhtutpik tayawnamantani.

Riches in Heaven (Lk 12.33-34)

¹⁹ Uma yep qatsit ep nennem hihta qa kahaktañalalwani; yep kwahkwahyam pu hihta sikañputañwuqa hihta hovalañwu, pu uuyiñwt hōtaye', hihta ūuyyañwu. ²⁰ Uma qa panyuñwt, òveqatsit ep nennem hihta kahaktañalalwani; pep kwahya pu hihta sikañputañwuqa hihta qa hovalañwu, piw uuyiñwt qa hōtayañwu, piw hihta qa ūuyyañwu. ²¹ Pi hakiy kahakhimuat háqamniqw hakiy unañwaat piw pepniñwu.

The Light of the Body (Lk 11.34-36)

²² Hakiy pōsiat hakiy aw talni'tañwu. Noqw òviy kurs hakiy pōsiat pasiwtaqw, pay tokoyat añ ahsupoq talni. ²³ Nikañw kurs hakiy pōsiat qa pasiwtaqw pay tokoyat añ ahsupoq qatalni; noqw òviy kurs tāla uhsonvenihqa sūlawuqw, is uti pas qatālani.

God and Possessions (Lk 16.13; 12.22-31)

²⁴ Soon hak haqam lōqmu y mōn wituy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw sukwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw pu sukwat pay qa himuni. Kurs hin uma kāhakiwuy ōviy tumalay'kahkañw, piw God eñem tumalay'yuñw ni. ²⁵ Paniqw ōviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōnōsaniqeyu, pu hihta hikwyaniqeyu, pu piw umuhtokoy énem'i, hihta yuwsiyaniqeyu. Puyaw hakiy qatsiat nōsiwhqat epnihqey qa pavan pas hímuu? Pu hakiy tokoat yuwsit epnihqey qa pavan pas hímuu? ²⁶ Uma sūmawuy añ masay'yuñqamuy amumi tāyuñw ni; puma qa ūuyyañwu, piw qa hōqyañwu, piw hihta qa koyoh totañwu; noqw yanyuñqw ōveqatsit ep Umuna pumuy nopni'ta. Noqw ya pam umuy pumuy amuhpenihqey qa pavan pas kahkawna? ²⁷ Ya sen umuñaqw haqawa pan wūwantaqa hin nāwuñwnaniqey ñas'ew tuwi'ta? ²⁸ Noqw hinoqw pas piw uma yuwsit ōviy nānaphin wūwantota? Uma tutskwat añ sishut aw wūwayani, hin puma wuñw'iwwisqata. Puma qa tumalay'yuñwa, piw qa tontotañwu. ²⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Hikis pi Solomon sohsok hihta nukñwat yuwsikañw qa hihtawat it sicut an lomayuwsita. ³⁰ Yan hapi God tutskwawa tūsaqat lomayuwsina; pay pi pam hihsavo panyuñq'ō. Pu' pam as panyuñwt, qāvotiqw pay qōpqōmiq maspiw ni. Puyaw hinoqw tis pam umuy qa pas pavan yuwsinani, okiw uma ōwituptsiw ni'yuñqamu? ³¹ Paniqw ōviy uma qa nānaphin wūwantotani pañqawkahkañwo: Sen itam hihta nōnōsani? ya sen itam hihta hikwyani? ya sen itam hihta nāyuwsinayani? kitotani. ³² Pi pay sohsok it yantaqat qatuptsiw ni'yuñqam tunatyawyuñwa. Pi ōveqatsit ep Umuna umuy sohsok it hihta haqni'yuñqat pay navoti'ta. ³³ Nikañw uma mohti God moñwtunatyayat tunatyaltotimantani, pu suan hinwisniqeyu; noqw sohsoy ii himu umumi enañ noiw ni. ³⁴ Paniqw ōviy uma pu' talōnvaqat ep qavomi hintaniqat ep qa nānaphin wūwantotani. Pay pi qāvoniqa hihta hintaniqat aw nāp tunatyaltimantaniq'ō. Pay pi uma pu' talōnvaqat ep hiniwhitiqat-sa aw tunatyaltotimantani.

7

Judging Others (Lk 6.37-38, 41-42)

¹ Uma qa tūovelantotani, nen uma qa pantsaniwyani. ² Taq uma tūovelantote' pay piw pan pantsaniwyani; pu uma hihsa'haqam hakiy eñem tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiw mantani. ³ Noqw hinoqw um uhtupkoy posmiq

hihta hihsaq tuway'kañw, pas nāp uhposeq lestavit pakiw-taqat aw qa unañwtavi'ta? ⁴ Noqw pantaqw um hin uhtup-koy aw pañqawni: Himu as nu uhposkiy hóroknani, kítani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqö'? ⁵ Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposñaqw lestavit hórokne', pahasat pu um suyan tālat taykañw, uhtupkoy poskiyat hóroknani. ⁶ Uma hihta God aw noiwhqat qa popkotuy amumi taviyaman-tani, taq ka puma umuy núaye', tutkitotani; pu uma umuh-pearl-túkwaviy qa pitsötimuy amutpipo tūvayani, taq ka puma put aw wukukuykuyani.

Ask, Seek, Knock
(Lk 11.9-13)

⁷ Uma hihta öviy tūviñtotani, nen uma put makiwyani; pu uma hihta hepyani, nen tutwani; pu uma pönönöykinayani, noqw umumi hötsíltini. ⁸ Pi hak hihta öviy tūviñtaqa makiwñwu; pu hihta hepqa túwañwu; pu pönönöykinaqat aw hötsíltimantani. ⁹ Noqw kurs umuy haqawat tiat nay aw pölaviktuviñtaqw ya sen pam put owat máqani? ¹⁰ Hal ya sen pam pākiwuy öviy tūviñtaqw soq put tsūat máqani? ¹¹ Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huylalwaniqey tuwi'yuñqw, puyaw tis öveqatsit ep Umuna put aw tūviñtotaqamuy hihta nukñwat huytani? ¹² Sinom umuy pāsyaníqat uma pan nānawakne' pay uma piw pan sinmuy pāsyanantani. Pi yan hapi Moses Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amumum itamumi tutapta.

The Narrow Gate
(Lk 13.24)

¹³ Uma hihsa' qenit hötsiwat añ yuñni. Taq mokiwuy aqw hötsiwa wuhkoqni, pu aqw pöhu a'nö pütsi; noqw kaysiwhqam pañsoq nātsamya. ¹⁴ Pi qatsit aw hötsíwa hihsaq qéniniqw, pu aqw pöhu hihsaq pütsiniqw, öviy híkiyom put tuway'numya.

A Tree and Its Fruit
(Lk 6.43-44)

¹⁵ Uma hakimuy Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey pan nātuñwantotaqamuy ep tunatyaltotini. Taq haqawat pan atsáy'kahkañw umumi ökiwtani. Puma kanelmuy amún okiw'unañway'yuñqey ankahkañw, kwëkwewhtuy amún tūhovalayaniqey tunatyawyuñwni. ¹⁶ Pay uma pumuy hintsakpiyamuy mätsi'yuñwni. Ya sinom övat yönötskit añqw mawyañwu? Sen nönvospatat hihta kütay'yuñqat añqw mawyañwu? Pay qa panta. ¹⁷ Noqw öviy haqam lomasipaltsoki nukñwat sipalay'vañwu; noqw pay qalomásipaltsoki qa nukñwat sipalay'vañwu.

18 Pas lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalay'vañwu; pu qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalay'vañwu. 19 Qalomásipaltsoki qa nukñwat aniwnañwuqa tsaqniwe' qōhit aqw maspiwñwu. 20 Pantaqw ōviy uma pumuy aniwniyamuy akw pumuy mātsi'yuñwni.

I Never Knew You
(Lk 13.25-27)

21 Qa sohsoyam inumi Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, kitiwisqam ōveqatsit ep Ina moñw'iwtaqat aw yuñni; pi ōveqatsit ep Inay tunatyayat añ hinmaqa hapi pañso pákini. 22 Ason aw pituqw pep pu' kaysiwhqam inumi pañqawani: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, ya itam qa uhnatñwaniy aw yankahkañw uñem yuaaykuya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwaya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nihtiwtat qat kātutmalat tumaltota? 23 Pahsat pu nu amumi pas pañqawni: Nu qa hisat umuy tuwi'ta; huvam inuhpiy ahpiyyaa, nukpantuwit hintsatskaqamu.

The Two House Builders
(Lk 6.47-49)

24 Paniqw ōviy haqawa ilavayiy aw tūqaykañw put an hinmaqa tāqat wuwni'taqat antaqat nu pañqawni. Pam owat atsve kīta. 25 Noqw yokvaqw, wukomunva, pu hukvaqe kihut añ a'nō yēvanta; noqw pam qa sahpu, pam owat ep kīiwtage ōviy'o. 26 Pu haqawa ilavayiy aw tūqaykañw qaanhinmaqa hakiy qa wuwni'taqat antani. Pam hak pisave kīta. 27 Noqw yokva, wukomunva, pu hukvaqe kihut añ a'nō yēvanta; noqw pam sahpu, nihqe pam kīhu qaan'ewakw kīqōti.

The Authority of Jesus

28-29 Noqw Jesus pas ōqalat pasiwkañw, pan pumuy tutuqayna, tutavot tūtutuqaynayaqamuy qa amun'i. Noqw pam yan yuaataqe yukuqw, sinom put hin tutuqaynaqat ep aw kātayuñwa.

8

Jesus Makes a Leper Clean
(Mr 1.40-45; Lk 5.12-16)

1 Pu pam tsomoñaqw hawhq, sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya. 2 Noqw meh, hak tokoplelet tūtuyhqa pituhqe, put aw naokiyay'tage aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um suhta'eq'ewnen soon nuy qa powatani. 3 Noqw Jesus put aw māvuyalti'ge aw toñokt pañqawu: Pay nu suhta'eq'ewa; powaltii. Noqw pahsat pay put añ tokoplele sūlawhti. 4 Noqw Jesus put aw pañqawu: Um hapi qa hakiy aw haqam lavayhtini;

pay um ahpiynen God awwat moñwit aw nāmahtaknani, nen Moses hin tutaptaqw um kuwahtiput God aw nóani. Um yan powaltiqey nuhtumi tuawi'tani.

Jesus Heals a Roman Officer's Servant
(Lk 7.1-10)

⁵ Noqw Jesus Capernaum aw pakiqw, hak solāwamuy amumi moñwi put aw pituhqe, put aw qa nātusitaye, ⁶ Pañqawu: Tutuyqawhqa, ihoñviaya ikiy ep tuyhqatsq, put ahpā' qatāyuñqw, pam pas kānanvotkañw okiwhinta. ⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nu aqwnen put qalapsinani. ⁸ Noqw solāwamoñwi lavayhtiqe put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, soon pi um nuy yan'ewakwniqw ikiy aw papkini. Pay um panis lavayhtiqw, pay ihoñviaya qalaptuni. ⁹ Pi nu sukwat aw maqaptsi'kañw qatu. Noqw solāwam inumi piw maqaptsi'yuñwa. Noqw nu sukw aw, Yupa, kitaqw pam haqaminiñwu; pu sukwat aw, Pew'i, kitaqw pam inuminiñwu; pu ituwikip aw, Yanhtii, kitaqw pam panhtiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus put navotqe pas aw kātaytaqe put añkyaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas nu qa haqam pas yan tuptsiwnit tuwa, hikis Israel-sinmuy amuhpee. ¹¹ Noqw nu umumi pañqawni: Nāt kaysiwhqam hōpaqw, pu tavañqw ökini; nen Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy amumum öveqatsit ep tunösvoñat aw yevani. ¹² Noqw ima as pañsoq yuñniqam ihpo qatalpumi maspiwyani. Pep pu' tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ¹³ Noqw Jesus solāwamoñwit aw pañqawu: Pay pi um aqwni. Pay um hin tuptsiwhq nam antaa. Noqw put hoñviayaat pay pahsatniqw qalaptu.

Jesus Heals Many People
(Mr 1.29-34; Lk 4.38-41)

¹⁴ Pu Jesus Peter kiyat aw pakiqw kurs put nōmayat yuat mokituyat akw tuyhqatsi. ¹⁵ Noqw Jesus put māyat aw toñokq, mokituya put mātavi; noqw wuhti qatuptuqe pumuy amumi unañwtavi. ¹⁶ Noqw tapkiqw, sinom kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiyuñqamuy put aw tsamvaya; noqw pam lavayiy akw sinmuy amuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwa; nihqe sohsokmuy tütuyyaqamuy qalapsina. ¹⁷ Yan Tutuyqawhqtat lavay'ayayat Esaias lavayiat aw antsaniwa, pam ura pañqawu: Pam itamuy hihta akw öpuiwyuñqat nāmi nahlaknakañw, itahtuyay ikwilta.

The Would-Be Followers of Jesus
(Lk 9.57-62)

¹⁸ Noqw Jesus sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw ñöyakiwtaqw túwahqe, put aw nānatuwnayaqamuy

wuhkovatuphat yupqöymiyaniqat amumi pañqawu. ¹⁹ Noqw hak tutavot tütutuqaynaqa Jesus aw pítuhqe put aw pañqawu: Tütutuqaynaqa, nu un haqaminiqw úmummantani. ²⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ima sisikahtayht haqe' qölöy'yuñwa, noqw súmawuy añ masay'yuñqam totokpi'yuñwa; noqw nu' Sinot Tiat haqam iqötöy nāsuñwnaniqey ñastaa. ²¹ Pu piw suhka put aw nānatuwnaqa put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um nuy nakwhanaqw, nu mohti inay amht, pu' uñkni. ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Um inuñkni; ason pi so'pum pumuy amuñaqw so'pumuy amyani.

Jesus Calms a Storm
(Mr 4.35-41; Lk 8.22-25)

²³ Pu pam pākihut aqw pakiqw, put aw nānatuwnayaqam put añk aqw yuña. ²⁴ Noqw meh, wuhkovatuphat añqe' qaan'ewakw hukvage, pas qaöwihuhukq, öviy pākihut pāhut hoñvantaqat akw nōmilti; noqw pantaqw Jesus pūwi. ²⁵ Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw ökihqe, tātaynayaqe aw pañqaqwa: Tutuyqawhqa, itamuy ayo óyaa; itam súlawhtini. ²⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw pas tsawiniwyuñwa, okiw uma öwituptsiwni'yuñqamu? Pahasat pu pam wunuptut, hūhukañwtuy mēwa, pu pāhuta. Noqw wukosutmakma. ²⁷ Noqw tuwat tahtaqt katayuñqe pañqaqwa: Ya sen i' hak himuniqw, öviy hikis pi hūhukañw, pu pāhu put hiñqawhqa anhtoti?

Jesus Heals Two Men with Demons
(Mr 5.1-20; Lk 8.26-39)

²⁸ Noqw pam wuhkovatuphat ayoqwat Gergese-sinmuy tutskwayamuy aw pituqw, pepeq hakim löyöm tāqatuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqamuy tuamaqölnaqw yámakqe, put ahsawva; hakim nuhtsel'ewayomniqw, öviy soon hak pañqe' hinnumni. ²⁹ Noqw meh, puma a'nö töqtiqe pañqawu: Ya um itamuy hinhtiniqat nāwakna Jesus, um God Táita? Ya um nāt aw qa pituqw pay itamuy okiwsanniqe öviy pitu? ³⁰ Noqw pep pumuy amuñaqw yāp pitsötim wukotonawtaqam nōnova. ³¹ Noqw öviy nukpanhihikwsim put aw ö'qalyaqe pañqaqwa: Kurs um itamuy ipwe', itamuy pitsötimuy amumi yuñniqat itamuy nakwhanani. ³² Noqw pam amumi pañqawu: Yúpave. Noqw puma nōnakqe, pitsötimuy amumi yuña. Noqw sohsoyam pitsötim tuhpelat añ pāmiq a'nö yuhtukqe, pāmiq paöysoa. ³³ Noqw pumuy nopni'yuñqam watqage, kīmiyage, hin hiniwhtiqt lavayhta, pu ima hakim nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqam hin hinhtiqata. ³⁴ Noqw sohsoyam pep kitsókit ep ki'yuñqam

pañqw Jesus ahsawvawisa; nihqe put tutwaqe pay pam pumuy tutsqwamuy añqw ahpiyniqat put aw ö'qalya.

9

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mr 2.1-12; Lk 5.17-26)

¹ Pu Jesus pākihut aqw pakit, wuhkovatuphat yámakqe, nāp kitsókiy aw pitu. ² Noqw meh, hakim hakiy ahpa' qataytaqat tütuyhqat ahpat añ wáökiwtaqat Jesus aw wikvaya. Noqw pam pumuy qapēvewniyamuy amumi túwahqe, it tütuyhqat aw pañqawu: Itii, um qa hin unañway'tani; pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ³ Noqw hakim tutavot tütutuqaynayaqam pep yesqam unañwpeq pañqaqwa: I' tāqa God aqw hiñqawu. ⁴ Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy māsi'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw umuh'unañwpeq qalomáwuwantota? ⁵ Ya hinwat lavayhtiniqw qa pas pas hinta? sen Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniqö'? sen Wunuptut, nakwsuu, kitaniqö'? ⁶ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw öqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it hakiy ahpa' qataytaqat aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, um nímani. ⁷ Noqw pam wunuptut, kiy aw'i. ⁸ Noqw kaysiwhqam sinom put aw tãyuñqe, God pas hihtatota, pam hakiy sinot pas panhaqam öqalat máqahqat ep'e.

Jesus Calls Matthew

(Mr 2.13-17; Lk 5.27-32)

⁹ Noqw Jesus pañqw ahpiynihqe, hakiy tāqat Matthew yan māsiwhqat haqam moñwit eñem sivat ömalalwaqat ep qatuqw tuwa; nihqe put aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut put añki. ¹⁰ Noqw ahpiy pantaqw, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum Matthewt kiyat ep ökihqe, pep tunösvoñat aw yesq, kaysiwhqam moñwit eñem sivat ömalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam pañso ökihqe, pumuy amumum put aw yesva. ¹¹ Noqw Pharisee-sinom put aw tātayyaqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqaqwa: Noqw umuy tutuqaynaqa hinoqw moñwit eñem sivat ömalalwaqamuy-nikañw, pu qaanhinwisqamuy amumum tümoyta? ¹² Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tühikat qa haqni'yuñwa; nawus pi tütuyyaqam put haqni'yuñwa. ¹³ Uma yañqw ahpiyye', tutuvenit añ pupriye', pahsat pu it lavayyukit māmatsyani: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noqw uma soq hom'oyit-sa inumi noaya, it'a. Pi nu añ súanhinwisqamuy qa pumuy wáñwayniqe öviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añqw lasyaniqat aw wáñwayniqw öviy pitu.

The Question about Fasting
(Mr 2.18-22; Lk 5.33-39)

¹⁴ Pahsat pu John aw nánatuwnayaqam Jesus aw ökihqe aw pañqawu: Itam-niqw pu Pharisee-sinom piép nānapwalañwu. Noqw ya hintaqw öviy ūmi nánatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁵ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya sen haqam mö'wit ep sinoiwyuñqam möönañwuy pumuy amumumniqw napwalni'yuñwini? Nīkañw pay ason hisat aw pituqw, möönañw pumuy nawhkiwni; noqw pep pu' puma nānapwalani. ¹⁶ Qa hak sino puhutsatsakwmötsaput yewaskwit aw pihtaknañwu. Ispi hak panhtiqw, put ep pihtakqa yuwsit añqw tsikq, pu' pas pāpu wukoproknwu. ¹⁷ Piw qa haq pi hak pukawikorot sakwīwmaqat añ puhuovavalat kuhkuya; pi hakiy panhtiqw, ovavala pēke' wiwkorot patomnani, nen añqw kūyiwtaga wehemhtini, noqw wiwkoro sakwitotini. Pi puma puhuovavalat puhuwiwkorot añ kuckyañwu; noqw pam qa hinhtiñwu.

The Official's Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mr 5.21-43; Lk 8.40-56)

¹⁸ Noqw nāt pam pumuy amumi yan yuaataqw, meh, hak moñwi pítuhqe, Jesus aw naokiwtat, aw pañqawu: Okiw iti māna nāt pas pu' mōki. Noqw um as awnen, aw uhmey akw toñokq pam ahoy tātayni. ¹⁹ Noqw Jesus wunuptut put anki, pu put aw nánatuwnayaqamu. ²⁰ Noqw pam aqwniqw, hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsañwuy añ uñway qa huruh-taqey akw tütuyhqa put ahkwayñaqw aw pítuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño, ²¹ Pam unañwpeq pañqawhqe öviy'o: Nas'ew pi nu as yuwsiyat aw tónoke', pay soon qa qaluptuni. ²² Noqw pam panhtiqw, Jesus namtökt, put túwahqe aw pañqawu: Itii, pay um qahin unañway'tani; pay uhqapevewni uñ qalapsina. Noqw pahsat pay wuhti qalaptu. ²³ Pu Jesus moñwit kīyat aw pákihqe, lēlenyaqamuy pu kaysiwhqamuy sinmuy pep saátotaqamuy amumi yórikqe, ²⁴ Pañqawu: Huvam ayoyaay! Pay māna qa mōki, pi pūwi. Noqw puma put aw tutsíwtsuyhti. ²⁵ Pu öviy pam sinmuy pañqw nōnaknat, ahpami pákihqe, mānat māyat ñuaqw, pam qatuptu. ²⁶ Noqw pam pep paniwhitiqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Two Blind Men

²⁷ Noqw Jesus pañqw ahpiyniqw, hakim lōyöm qapostalqam put anik tsa'timaqe pañqawma: David tíata, okiw itamuy ökwatuwaa! ²⁸ Noqw pam kimi pakiqw, qapostalqam put aw pitu. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya nuy panhtiniqey tuwi'taqat uma tuptsiwa? Noqw puma put aw

pañqawu: Owi Tutuyqawhqa. ²⁹ Pahsat pu pam pōsiyamuy aw toño pañqawkañwo: Pay uma hinhaqam qapēvewnaqat pan umuñem hintani. ³⁰ Noqw pumuy pōsiam tālawva; noqw Jesus pumuy pās mēwaqe pañqawu: Uma hapi tunatyaltiqw, qa hak it navotni. ³¹ Noqw tuwat soq puma pañqw ahpiynihqe, pam pumuy pantsanqat put tutskwat añ ahsupoq kúrukna.

Jesus Heals a Dumb Man

³² Noqw pumuy pañqw yámaktoqw, meh, hakim hakiy qayuáataqat nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqat Jesus aw wikvaya. ³³ Noqw nukpanhikwsit put añqw ayo tūviwhq, qayuáataqa yuaayku. Noqw sinom suhpantaqam kātayuñqe pañqaqwa: Pas qa hisat Israel-sinmuy amuhpe yan hiniwhitiqw hak aw yori, kitota. ³⁴ Noqw tuwat Pharisee-sinom pañqaqwa: Pam nukpanhikwsimuy moñwíyamuy aw yankañw, nukpanhikwsimuy ipwanta.

Jesus Has Pity for the People

³⁵ Noqw Jesus pañ wuhkokitsokit añ-nikañw pu pay kitsókit añ nakwsuqe pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqaynat-inuma; pu moñwtunatyat ahpiy lomatuawit yuaatinuma; pu sinmuy amuhpa' sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalapsintinuma, pu sohsok hihta akw õpuiwyuñqamuyu. ³⁶ Nihqe pam kaysiwhqamuy sinmuy amumi yórikqe pumuy ökwatuwa, mañwúiwuyñqw õviy'o, pas kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaqw puma ahtsawaliwyuñwa. ³⁷ Pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas hapi as üyi qaan'ewakw tukwsiwta, noqw tsovalayaniqam híkiyomu. ³⁸ Oviy uma üyi'taqat aw nānawaknaqw, pam hakimuy üyiy aw ayatani.

10

The Twelve Apostles

(Mr 3.13-19; Lk 6.12-16)

¹ Pu pam pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy wánwayhqe, pumuy tuyoy'e'wakw hihikwsimuy amumi öqalat huyta, pumuy nuhtuñaqw ipwanwisniqat õviy'o; pu sohsokmuy hihta akw tūtuyyaqamuy, pu õpuiwyuñqamuy qalapsintiwnisniqat aw pumuy öqalmaqa. ² Noqw pakwt löq sihkay'taqam ayaiwyuñqam yan mātsiwyā: I' mohti'maqa Simon, Peter yan piw tūñwantiwhqa, noqw pu put tupkoat Andrew; pu Zebedeet tiat James-niqw pu tupkoat John; ³ Pu Philip-niqw, pu Bartholomew, pu Thomas-niqw, pu moñwit eñem sivat ömalawhqa Matthew; pu Alphaeus tiat James-niqw, pu Lebbaeus, hak Thaddaeus yan piw

mātsiwhqa; ⁴ Pu Simon sinomuy amuñem qa nātusi'taqa-niqw, pu Judas Iscariot, momñwituy amumi Jesus mātapniqa.

The Mission of the Twelve
(Mr 6.7-13; Lk 9.1-6)

⁵ Noqw Jesus imuy pakwt löq sihkay'taqamuy ayataqe, amumi tutaptaqe pañqawu: Uma hapi imuy qa-Jew-sinmuy qa amuhpa'yani; pu Samariat ep sinmuy kitsókiyamuy qa haqamiwat aw yuñni. ⁶ Uma qa pañyat, Israel-sinmuy amuhpa'yani. Taq okiw puma kanelmuy amún haqami hiniwhtoti. ⁷ Pu uma añqe'ye', yan yuaatinumyani: Oveqatsit añqw moñwtunatyat aw pitsíwiwta, kitotani. ⁸ Uma tūtayyaqamuy qalapsintiwisni; tokoplelet tūtuyyaqamuy powatiwisni; so'pumuy tātaynatíwisni; nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwanwisni. Uma hapi öqalat paysoq makiwya; öviy uma pan piw paysoq tūvaañwantiwisni. ⁹ Uma palasivat, qötsásivat, pu sikavalasivat qa sivamokyuñwni. ¹⁰ Piw qa tukput maskay'wisni; piw qa löq napnay'wisni, piw qa tötsita, piw qa natönpita. Pay tumal'aya nösniquey ahsatañwu. ¹¹ Pu uma haqami wuhkokitsokimi, sen pay kitsókimi yuñe', hak pep kaptsihiwhqat tūviñtotamantani. Nen uma hisat pañqw ahpiyyaniqey pahsavo pep yesmantani. ¹² Pu uma haqami kīmi yuñe', amumi pañqaqwamantani: Uma kwakwhat yesni. ¹³ Pu kurs pep kīvit pay umuhkwakwhay hihkay'yuñqw, umuhkwakwha pep hūrstimantani. Pu kurs pay puma put qa hihkay'yuñqw, pay umuhkwakwha umumi ahoy pítumantani. ¹⁴ Pu hakim umuy qa pās o'yat, piw umuhlavayiy qa aw tūqayyuñqw, uma pañqw kīñaqw añqw ahpiyye', umuhkukuy añ qöat ayo tsatswiyamantani. ¹⁵ Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, imuy umuy qa pās o'yaqamuy amuñem pas is óhini. Puma Sodom-nikañw pu Gomorrhath ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini.

Coming Persecutions
(Mr 13.9-13; Lk 12.12-17)

¹⁶ Nu' hapi umuy añhqe ayatani. Noqw uma kanelmuy amún hakimuy kwëkwewhtuy amunyuñqamuy amuhpa' hinnumyani. Oviy uma tsütsu'tuy amún qaūunatni, pu höwihtuy amún ñasta nukpanay'yuñwni. ¹⁷ Nikañw uma tunatyawkahkañw hinnumyani. Taq sinom moñwtsoyawtaqamuy amumi umuy tsamvayani; nen tsotsvalkiy añ umuy a'nö wuvahtotani. ¹⁸ Pu uma inutsviy momñwituy-nikañw pu pas susmomñwituy amumi tsamvaniwyani. Nen uma pumuy amumi nuy tuawi'yuñwni, pu qa-Jew-sinmuy amumii. ¹⁹ Nikañw ason puma umuy

nuhtumi mātapyaqw, uma hin hihta yuaaykuyaniqey qa wuwanvisoqtotini. Pay ason uma hihta yuaaykuyaniqa pep umumi noiwmantani. ²⁰ Pi qa uma yuaatotani. Pi ōveqatsit ep Umunay Hikwsiat umupqōlpa yuaatani. ²¹ Pu nātupkomuy amuñaqw suhka sukwat mokiwuy aw nóamantani; pu naat tiy pay piw pantsanni. Pu timat nay, pu yuy, pumuy amuhpewhtote', pumuy mokiwuy aw pitsinayamantani. ²² Pu sinom sohsoyam umumi qasuhtaq'ewyani, uma isinomniqw ōviy'o. Nikañw ason so'ñwamiq añ kuytaqa hapi ayo yámakiwtamantani. ²³ Nikañw ason puma yep it kitsókit ep umuy okiwsahsanyaqw, uma haqamiwat aw watqani. Pi nu umumi pas antsa pañqawni: Soon nāt uma Israel-sinmuy kitsókiyamuy añ ahsupoq kūkuyvaqw, pay nu' Sinot Tiat pítuni. ²⁴ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat epnihqe qa pavan pasniñwu. Pu piw hoñviaya moñwiw epnihqe qa pavan pasniñwu. ²⁵ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat ante', pay pam put ep tsuyakmantani, pu hoñviaya piw moñwiw an'í. Noqw kurs sinom ki'taqat Beelzebub yan tuñwáye', pay kurs pi hin tis puma sinomuyatuy qa pan tuñwantotani.

Whom to Fear
(Lk 12.2-7)

²⁶ Noqw ōviy uma pumuy qa mamqasyani. Pi qa himu āmiwtaqa qa mātaktini; pu qa himu tupkiwtaqa qa nanapitiwni. ²⁷ Nu hihta qatulpuve umumi lavayhtiwhq, uma put tālat ep yuaaykuyamantani. Pu himu umuhnaqvumiq lavayhtiwhq, uma kits'oñaqw put tsa'lalwani. ²⁸ Uma sinmuy qa mamqasyani. Puma pi hakiy tokoyat-sa nīnayaniqey aw ōqalay'yunwa; nikañw kurs hin hakiy hikwsiyat nīnayani. Uma qa panyunwt, God mamqasyani. Pam pi hakiy tokoyat pu hikwsiyat sivihpit qōhit akw hovalaniqey aw ōqalay'ta. ²⁹ Puyaw qa lōyōm kwevewhyat sūkw palavotōnat ōviy huyiwñwu? Noqw qa himuwa puma Umunay qa tunatyayat ahpiy tutskwami posñwu. ³⁰ Noqw hikis pi umuhqōtōva umuhhōmi sohsoy pohtoylaniwta. ³¹ Paniqw ōviy uma qa tsawiniwyunwni. Umuna umuy kaysiwhqamuy kwekwéwewhyamuy amuhpenihqe pas kahkawna.

Confessing Christ before Men
(Lk 12.8-9)

³² Hak haqam isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu piw tuwat put isinoynihqat ōveqatsit ep Inay aw pañqawni. ³³ Nikañw hak haqam qa isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu piw tuwat put qa isinoynihqat ōveqatsit ep Inay aw pañqawni.

Not Peace, but a Sword
(Lk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Uma qa inumi yan wūwantotani: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniqat amuñem yúkuniqe òviy pitu. Qae. Nu qa paniqw pitu. Pi sinom inutsviy nātsikyani. ³⁵ Pi nu tāqat nay ehpewtaniqe pitu, pu māna yuy ehpewii, pu mō'wi kōñay yuyat ehpewhtiniqat òviy'o. ³⁶ Pu hak pas nāp sinomuy tuwqamuy'vani. ³⁷ Inumi unañway'taqey lalvaykañw, nay pu yuy pumuy amumi pas unañway'taqā pay nawus qa isinoni. Pu inumi unañway'taqey lalvaykañw, timuy amumi pas unañway'taqā hapi pay nawus qa isinoni. ³⁸ Pu nahoyehtsit qa kwusut, pu qa inuñknihqā hapi pay nawus qa isinoni. ³⁹ Qatsiy kakhawnaqa put kwayhni. Pu inuñem tunatyat ep qatsiy kwayhqā put túwani.

Rewards
(Mr 9.41)

⁴⁰ Umuy pās óyahqa hapi nuy pās távini; pu nuy pās távihqa hapi Inay nuy añqw távihqat pās távini. ⁴¹ Kurs Tutuyqawhqat lavay'ayaat hakiy aw pituqw, pam Tutuyqawhqat tunatyayat òviy put pās tave', pam lavay'ayat amum hihta ahsatiyat makiwni. Noqw kurs sino súantaqa hakiy aw pituqw, pam put súanmaqat òviy put pās tave', pam put amum hihta makiwni. ⁴² Noqw kurs imuy inumi puhutuptionsiwni'yuñqam haqawa hakiy aw kuyhtuviñtaqw, pam inumi tutuqayhq paniqw put kuyne', pas soon qa ahsatiy makiwni.

11

The Messengers from John the Baptist
(Lk 7.18-35)

¹ Pu Jesus pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nānatuwnayaqamuy amumi tutaplawhqe yukut, pu kitsókinawit sinmuy tutuqaynakañw amumi yuaataniqe òviy pañqw nakwsu. ² Noqw John sivikive pakiwkañw, Christ hintsakpiyat navotqe, pam löqmuy put aw nānatuwnayaqamuy Jesus aw ayata. ³ Noqw puma Jesus aw pañqawu: Ya um hak Tutuyqawhqat lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pítuniqa? Sen pi itam nāto hakiy pas sukwat nuhtayyuñw. ⁴ Noqw Jesus lavayhtiye, pumuy amumi pañqawu: Uma ahpiyenen, hihta navotqey, pu aw yórikqey put John āawnani. ⁵ Qapostalyaqam pōsiy tālawnaya; pu tutuhapt nankwusa; tokoplelet tūtuyyaqam powatotí; pu nanaqsöpt nanapta; so'pum ahoy tātayya; añ òokiwyaqam lomatuawit nanapta. ⁶ Noqw i' hak inuhpe qa unañwmokqa hapi hahlayhpit ep'e. ⁷ Noqw pumuy ahpiyniqw, Jesus sinmuy amumi John yuaataqe pañqawu: Ya uma qayēsiwhpumihaqami hihta aw kuyvawisa? Sen pāqavit hūkañwuy akw wayayataqat awi'? ⁸ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy

lomayuwsi'taqat awi'? Meh, pi lomayuwsi'yuñqam momñwituy kīkiyamuy añ yēse. ⁹ Noq̄w ya uma hihta aw kuyvawisa? Sen pi Tutuyqawh̄qat lavay'ayayat awi'? Owi, nu umumi pañqawni: Pam Tutuyqawh̄qat lavay'ayayat epnih̄qe pas pávani. ¹⁰ Pi it hapi tutuveni lavayhtiqe pañqawu: Meh, nu hapi upyeve ituaw'ayay ayatani; noq̄w pam uhsavo uñ háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ¹¹ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas qa haqam momoymuy amuhpiy tihtiwyaqamuy amuñaq̄w John kūyit akw tūtuvoylalawh̄qat epnih̄qe pas pávannih̄qa wunuptu. Noq̄w pay as pi pantaq̄w, òveqatsit añq̄w moñwtunatyat ep sushin'ewaynih̄qa put epnih̄qe pas pávani. ¹² Noq̄w kūyit akw tūtuvoylalawh̄qat John hintsaktivaqat añq̄w pew pahsavo sinom òveqatsit añq̄w moñwtunatyat nānaqaslalwa; noq̄w a'nöyacam òqalay akw put tuyqawvanta. ¹³ Pi sohsoyam Tutuyqawh̄qat lavay'ayamat-niq̄w pu tutavo John aw pahsavo hin hintaniqat yuaatota. ¹⁴ Noq̄w uma nānakwhaniq̄w, i' hapi Elias, ura hak pituniqa. ¹⁵ Tuqayvastotaa. Pi uma naqvuy'yuñwa. ¹⁶ Noq̄w ya sen nu pu' qatsívaptsiwyuñqamuy hihta enañ namimahtaknani? Puma tsātsakwmuy kihsonve yesqamuy amunyuñwa. Puma suñwámuy amumi pañqaq̄wa: ¹⁷ Itam umumi lēlenyaq̄w, uma qa tiva; itam umumi tsaykitaq̄w, uma qa tsayku. ¹⁸ Oviy pi John pítuh̄qe qa tūmoykañw, piw qa hīhikq, puma pañqaq̄wa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwta, kitota. ¹⁹ Noq̄w nu' Sinot Tiat pítuh̄qe tūmoykañw, pu hīhikq, puma piw pañqaq̄wa: Is uti hunuka, wine pas qa öyñwu, moñwit eñem sivat òmalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy kwātsiamu, kitota. Noq̄w pay God unañwtalwuwniat aniwniy akw súantaqey mahtakni'ta.

The Unbelieving Towns

(Lk 10.13-15)

²⁰ Ura Jesus kitsókinawit suswuh̄aq kātataypit tumalta. Noq̄w as pi panhtiq̄w, pañ sinom nāp tunatyay añq̄w qa hin lasyaniqey pan unañwtoti. Noq̄w òviy pam pumuy qōh̄qöytiva, ²¹⁻²² Nih̄qe pañqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! Taq̄ nu as umuhpa' qatsá' kātatayhpit tumaltaq̄w uma nāp umuhtunatyay añq̄w qa lasya. Nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituq̄w, umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhpenih̄qe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kātatayhpit tumaltaq̄w, puma soon qa anahaat yūyaht, qōhtsapsomova yesvani; pan puma namtaknayani nāp tunatyay añq̄w lasyaniqeyu. ²³ Noq̄w úmaa, Capernaum ep

sínomu, ya uma òmiq nātsokaya? Uma nāt maskimiḡ maspi-wyani. Taq nu as qatsá' kātatayhpit umuhpa' tumaltaḡw, uma ḡa tuptsiwya. Noḡw kurs as nu Sodom-kitsókit ep pan tumaltaḡw, puma inumi tuptsiwyaniqw, kitsókiam nāt pewhaḡami pahsavo wúnuni. ²⁴ Noḡw nu umumi pañḡawni: Hisat hin yukiltiniḡat aw pituḡw, pep pu' Sodom ep sinmuy amuñem umuhpenihḡe pay soon pas nuhtsel'ewayni.

Come to Me and Rest
(Lk 10.21-22)

²⁵ Ep pu' Jesus lavayhtiḡe pañḡawu: Kwakwhay Inaa, òveḡatsit aw-nikañw pu tūwaḡatsit aw Tutuyḡawhḡa. Kwakwhat pi um iit yantaḡat añ wuwni'yuñḡamuy, pu ḡaūnatuy amumi tupki'kañw, titipostuy amunyuñḡamuy amumi put mahtakna. ²⁶ Pantani, Inaa, pam hapi uñniḡw súanta. ²⁷ Sohsoy himu Inay añḡw inumi noiwa. Noḡw hakiy God Tíyatnihḡat ḡa hak navoti'ta, pas Náat-saa; piw ḡa hak Naat hákiy nihḡat navoti'ta, pas nu' put Tiat-saa, pu Tiat hakiy aw put mahtaktaniḡw pam pīwu. ²⁸ Huvam sohsoyam pew inumiyaa, uma añ hihta akw maḡsoni'yuñḡamu, pu putui-wyuñḡamu; nen uma inumi yankahkañw nānasuñwnayani. ²⁹ Uma itumalsuñwamatniwh tote', inuhpiy tuwi'vayani; pi nu nānakwhani'kañw, okiw'unañway'ta. Nen uma umu'nañwpeḡ uyiwaltotini. ³⁰ Pi itumalñōñōnpi ḡa anahaa, pu iikwilni umuñem ḡa pūtuni.

12

The Question about the Sabbath
(Mr 2.23-28; Lk 6.1-5)

¹ Noḡw Jesus nasuñwintalōñnit ep sōhōvos'uyit añ yámakto; noḡw put aw nánatuwnayaḡam tsōñso'ḡe talayat mawtiwiskahkañw put nōñoptiwisa. ² Noḡw Pharisee-sinom amumi yóriḡyaḡe, Jesus aw pañḡaḡwa: Meh, ūmi nánatuwnayaḡam nasuñwintalōñnit ep hihta mewniwtaḡat hintsatska. ³ Noḡw pam amumi pañḡawu: Ya ura David suñwámuy amumum tsōñmokḡe hinhtiḡw uma put añ ḡa tuñwáya? ⁴ Ura pam Tutuyḡawhḡat kíyat aw pákihḡe pōlavikit God aw noiwhḡat sowa. Ura soon nāp hak put añḡw nōsñwu, pas God awwat momñwit-saa. ⁵ Hal ya uma tutavot añ it ḡa tuñwáya, ura God awwat momñwit put kíyat ep nasuñwintalōñnit ḡa hihtatostat pay ḡa hinhtoti? ⁶ Noḡw nu umumi pañḡawni: Suhka Tutuyḡawhḡat kíyat epnihḡe pas pávannihḡa yep'e. ⁷ Ura yan pey'ta: Uma tūookwatuwyaniḡat nu put tuñlay'ta; noḡw uma soḡ hom'oyit-sa inumi noaya, yan'i. Noḡw kurs uma put māmatsye', soon hakimuy ḡa hihta

ep qaanhtotiqamuy tukopnayani. ⁸ Pi nu' Sinot Tiat hikis pi nasuñwintalöñnit aw moñwi.

The Man with a Crippled Hand
(Mr 3.1-6; Lk 6.6-11)

⁹ Pu pam pañqw ahpiynihqe, pumuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹⁰ Noqw meh, hak tāqa lakput may'taqa pep nuhtuma. Noqw momñwit hihta ep put nēveltoyanyanike òviy put tūviñtotaqe aw pañqawwa: Ya pay hak nasuñwintalöñnit ep hakiy qalaptsinaniqw pam súaanta? kitota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Kurs haqawa umuñaqw sūkw kanelvokoy'taqw, pam nasuñwintalöñnit ep haqami hōtsit aqw posq, ya pam put qa pañqw hóroknani? ¹² Noqw puyaw sino kanēlot epnihqe qa pas himuu? Paniqw òviy hak nasuñwintalöñnit añ lolmat hintsakniqw pam súaanta. ¹³ Pahsat pu pam tāqat aw pañqawu: Uhmáy tsihkwa! Noqw pam put tsihkwa; noqw pam ayañqwat māyat an pās powalti. ¹⁴ Pahsat pu Pharisee-sinom añqw ahpiyyaqe, hin as put nīnayaniqey ankiwakw yuaatota.

God's Chosen Servant

¹⁵ Noqw pay Jesus put navoti'taqe pañqw ahpiy'o. Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put añkya; noqw pam sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalaptšina. ¹⁶ Nihqe puma put qa tunvotnayaniqat pam amumi pañqawu. ¹⁷ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayayat Esaias hin lavayhtiqaqat aw antsaniwa; pam ura pañqawu: ¹⁸ Kurs huvam itumal'ayay inamoray aw yórikyaa. Put hapi nu aw unañway'ta; nu put pas hahlayi. Nu put aw ihikwsiy távini. Noqw pam imuy qa-Jew-sinmuy amumi haqe' súanhintaqat mahtaknani. ¹⁹ Pam qa nāñwuy'tani; piw qa tsa'tinumni. Soon hak put tōnayát kitpik navotni. ²⁰ Pam hopaqat muhtsikput soon qōhiknani; pu wihqōhit híhin uwiwitaqat soon pam tōkani. Hisat súanqatsit tūwaqatsit añ ah-supuq kúrukmaq, pañso pahsavo pam pan hinmani. ²¹ Noqw ima qa-Jew-sinom put aw yanyuñwni. Yan ura pey'ta.

Jesus and Beelzebul
(Mr 3.20-30; Lk 11.14-23)

²² Noqw pahsat pu hak nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaga qapostalkanw qayuáataqat put aw wikvaya. Noqw pam put qalaptšinaqw, òviy pam yuaaykukanw pu pōsiy tālawna. ²³ Noqw sinom sohsoyam kātayuñqe pañqawwa: Ya qa i' David Tíata? ²⁴ Noqw pay Pharisee-sinom put nanaptaqe pañqawu: I' nukpanhihikwsimuy moñwíyamuy Beelzebub aw yankanw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta. ²⁵ Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mātsi'taqe, amumi pañqawu: Haqam moñwtunatyá nehpewhitiqa soon qa kíqōtini; pu kitsóki, sen

kīvit nehpewhotiqam soon hoñni. ²⁶ Noqw kurs Satan ayo nāhorokne', pam pep nehpew'iwatani; noqw pahsat pu moñwtunatyat hin wúnuni? ²⁷ Noqw kurs nu Beelzebub aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwantaqw ya umumi nānatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsáñhkiye', umuy suhputsnayani. ²⁸ Nikañw kurs nu God Hikwsiyat öqalayaw aw yankañw pumuy ipwantaqw, pay hapi pas God moñwtunatyat umumi pitsíwiwta. ²⁹ Ya sen hin hak hakiy a'nö hoñvit kīyat aw pake' hihta himuyat put añqw nawhkini? Pam mohti put some', pahsat pu pam put kīyat kīqötani. ³⁰ Qa inumumnihqa hapi inuhpew'iwta; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta. ³¹ Paniqw öviy nu umumi pañqawni: Hak hihta ep qaanhtiniqw, sen nuhtumiq hiñqawniqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawniqw, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. ³² Pu hak haqam nuy Sinot Tiyat aqw hiñqawhq pay pam put ahpiy ayo yukiltini. Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawhq pam pas soon hisat put ahpiy ayo yukiltini, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep'e.

A Tree and Its Fruit
(Lk 6.43-45)

³³ Hak lolmat sipaltsokit ūye', lomasipalat aniwnañwu. Pu hak sipaltsokiy aw qa tunatyawtaqw, pam nukushinhte', qalomásipalat aniwnañwu. Pi sipaltsoki aniwniy akw mäsiwtañwu. ³⁴ Is uti, uma hakim tsütsu'tuy amunyuñqamu! Ya uma hin qalomátunatyay'kahkañw hihta lolmat yuaatotani? Pi hakiy unañwpeq himu ohpokiwtaqw, put hapi hakiy moat yuaatañwu. ³⁵ Lolmat tunatyawtaqa sino unañwñaqw hihta lolmat nōñantoyñañwu. Pu qalomátunayawtaqa sino piw unañwñaqw hihta qalolmat nōñantoyñañwu. ³⁶ Noqw nu umumi pañqawni: Sinom hihta an'ewakw lavayhtote', hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep pu' nawus nennem hin lavayhtotini. ³⁷ Pi God hakiy lavayiyat ep hakiy hin yukynani, sen put súantaqat pañqawni, sen qasúantaqata.

The Demand for a Miracle
(Mr 8.11-12; Lk 11.29-32)

³⁸ Noqw pahsat pu hakim tutavot tütutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum aw lavayhtotiqe pañqawwa: Tütutuqaynaqa, um as kätatayhpit hihta tuawi'taqat itamumi mahtaknani. ³⁹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ima pu' qatsívaptsiwyuñqam nukpansinomu, tuskapsinomu. Puma

kātatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nānawakna. Nīkanw pay puma soon kātatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kātatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhqtat lavay'ayayat Jonas qatsiyat ep hiniwhtiqat an aw yukiltini. ⁴⁰ Ura Jonas wukovakiwuy ponoveq pāyis tālat añ-nikañw pu pāyis tōkilat añ pakiwta. Noqw pay pan piw nu' Sinot Tiat tutskwat ahsonve pāyis tālat añ-nikañw pu pāyis tōkilat añ pakiwtani. ⁴¹ Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, Nineveht añqw sinom pu' qatsívaptsiwuyñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnayani; ispi Jonas pumuy amumi yuaaykuqw, puma nāp tunatyay añqw lasyaq'ö. Noqw meh, Jonas epnihqe pas pávannihqa yep umumum wunu. ⁴² Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, tatkaqw mónwi-wuhti pu' qatsívaptsiwuyñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnani; ispi pam Solomon a'no wuwniyat aw tūqaytaniqe öviy tūwaqalñahaqaw put aw pitu. Noqw meh, Solomon epnihqe pas pávannihqa yep'e.

The Return of the Evil Spirit
(Lk 11.24-26)

⁴³ Tuyoy'eway hikwsi sinot añqw yámake', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam nāsuñwnaniqe öviy'o; nit qa túwañwu. ⁴⁴ Nen pahsat pu pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kítañwu. Pu pam ep pituqw qa hak epniqw, pās maspiwtaqw, añ himu lomahinyuñqw, pantaqat yórikñwu. ⁴⁵ Nen pahsat pu pam ahpiyenen, pētuy tsáne'nihqamuy hīhikwsimuy nahpenihqe pas nūnukpantuy aw tsamñwu; noqw puma aw yuñe' pep ki'yuññwu. Noqw hakiy qatsiat añkñihqa mohtiwat epnihqe pu' pas qalomáhinhtiñwu. Noqw pan hapi imuy pu' qatsívaptsiwuyñqamuy qalomáhinyuñqamuy amuñem hintani.

Jesus' Mother and Brothers
(Mr 3.31-35; Lk 8.19-21)

⁴⁶ Noqw nāt pam sinmuy amumi yuaataqw, meh, put tupkomat yuyat amum ihpaq hoñkahkañw, put aw yuaaykuyaniqey nānawakna. ⁴⁷ Noqw haqawa put aw pañqawu: Meh, uhtupkom uñuy amum ihpaq hoñkahkañw, ūmi yuaaykuyaniqey nānawakna. ⁴⁸ Noqw pam lavayhtiqe, put āawnaqat aw pañqawu: Noqw ya hak ínuu? Pu ya hakim itupkomya? ⁴⁹ Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi māmasat, pañqawu: Huvam iñuy, pu itupkomuy amumi yórikyaa. ⁵⁰ Pi hak haqam Inay öveqatsit ep qátuhqtat tunatyayat añ hinmaqa hapi itupko, pu isiwa, pu iñuu.

13

The Parable of the Sower

(Mr 4.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Noqw ép tawat ep Jesus kīnaqw yámakqe, wuhkovatuphat qalaveq qatuptu. ² Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tsovalti. Noqw ôviy pam pākihut aqw pákihqe pepeq qatuptu; noqw sinom sohsoyam pāhut qalavaqe hōñi. ³ Noqw pam tūtuwutsit akw pumuy hīhihta tutuqaynaqe amumi pañqawu: Meh, hak tāqa uyto. Poshumit tsálakintaniqe pan uylawu. ⁴ Noqw pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava lōhō; noqw masay'yuñqam ôkihqe, añ put soswa. ⁵ Noqw pēhu pikaqlōva qa pas pisay'taqat añ lōhō; nihqe pay suhkuyva, añ tutskwa qa pōnalaniqw ôviy'o. ⁶ Nit tawat yamakq, pay kólaki; noqw pay pi pam qa ñay'yuñqe ôviy añ tsakya. ⁷ Noqw pēhu kutqōlpa lōhō; noqw kūta añ kuyvaqe put lakna. ⁸ Noqw pēhu lolmat tutskwat añ lōhōkqe hihta aniwna; pēhu tsivót-sikip sunat aw hōyokput aniwna, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo. ⁹ Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables

(Mr 4.10-12; Lk 8.9-10)

¹⁰ Noqw put aw nánatuwnayaqam put aw ôkihqe, aw pañqawu: Ya um hinoqw pumuy amumi tūtuwutsit akw yuaata? ¹¹ Noqw pam lavayhtiye amumi pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyat ahpiy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Nīkañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nīkañw imuywatuy qatuptsiwni'yuñqamuy amumi qa mahtaq'a. ¹² Pi hihta himuy'taqat hapi aw piw noiwni; noqw pam hōyokiwtaqat himuy'tani; noqw pay ñastanihqat hikis pi hihta himuy'taqw pam put añqw nawhkiwni. ¹³ Paniqw hapi ôviy nu pumuy amumi tūtuwutsit akw yuaata, puma as aw taykahkañw qa tutwaqw ôviy'o, pu tūqaykahkañw qa nanapta, pu qa māmatsya. ¹⁴ Noqw pumuy hapi amuhpe Esaias nāt hintaniqa lavayiat aw antsaniwa. Ura pam Tutuyqawhqat eñem yan lavayhti: Uma as aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyani; pu uma as aw taykahkañw tutwat, qa māmatsyani. ¹⁵ Pi imuy sinmuy unañwaam pās tunaiwyuñwa, pu naqvuum qa nanvotya, pu puma uviyuñwa, nāp hisat pi ka puma pōsiy akw tutwakañw, naqvuy akw nanaptakañw pu unañway akw māmatsye', inumi ahoy nánamtōkaqw, nu pumuy qalaptsinani, kita. ¹⁶ Nīkañw uma hapi hahlayhpit epya, ispi umuhposi tālat aw tayıñqw ôviy'o, piw umuhnaqvuy añ hōtsíltoti. ¹⁷ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas as kaysiwhqam Tutuyqawhqat

lavay'aymatniq̄w, pu súanhinwisqam umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nānawaknakañw hapi qa aw yórikyā, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikañw qa nanapta.

Jesus Explains the Parable of the Sower
(Mr 4.13-20; Lk 8.11-15)

¹⁸ Kurs huvam tuqayvastotaa. I' tūwutsi hihta tuawi'taqat uma nanaptani. ¹⁹ Hak haqam moñwtunatyat ahpiy lavayit navotkañw, put qa māmatsq, pahsat pay Nukpana aw pite', put unañwpeq lavayit ūyiw̄hqat pañqw ipwañwu. I' hapi pōhpava yēvayaqat anta. ²⁰ Pu i' pikaqlōva yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit navote', hahlaykañw āpiy put kwúsuñwu. ²¹ Noq̄w pay lavayi hakiy unañwpeq qa ñay'taqw, pay ōviy as pam hihsavo añ kuytañwu. Nikañw ason lavayit ep kānanvotpit, pu okiwsahsaniwuy aw pituq̄w, hihsavoniq̄w pay pam sóonhtiñwu. ²² Pu i' kutqōlpa yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit as navotat, yep qatsit-sa aw tunatyalte', pu kāhakiwuy tuñlay'kañw put akw ūnatiqe, soq lavayit qa aw tunatyaltiñwu. Noq̄w ōviy lavayi put ahsonve qa hihta aniwnañwu. ²³ Pu tuwat i' lomatutskwat añ yēvayaqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', māmatsyañwu. Noq̄w lavayi wuñwe', hihta aniwnañwu, pēhu tsivót-sikip sunát-sikip hóyokput himuy'vaya; pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo.

The Parable of the Weeds

²⁴ Pu pam piw tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy tu-tuqaynaqe amumi pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyā hapi hak pāsāy añ lomavoshumit uyhqat anta. ²⁵ Noq̄w pam puwhq, put tuwqaat pítuhqe, sōhōvosit amuhtsava sōhōvostusaqat uyht, ahpiy'o. ²⁶ Noq̄w ūyi nahpi'vage talay'vaq̄w, pahsat pu sōhōvostusaqa piw mātaqti. ²⁷ Noq̄w ōviy ki'taqat tumal'aymat put aw ōkihqe, aw pañqawu: Moñwi, ya um as qa lomavoshumit uhpasay añ ūya? Noq̄w pam haqam sōhōvostusaqata? ²⁸ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Pay ituwqa panhti. Noq̄w tumal'aymat put aw pañqawu: Noq̄w itam awye', añ tsovalayaniqat um nāwakna? ²⁹ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Qae, taq ka uma sōhōvostusaqat añ tsovalantote', sōhōvosit énañyani. ³⁰ Pay pi hāk añ sohsoy wúnwiwmani hisat tsovalaniwniqat aw pahsavoo. Noq̄w ason hōqyaniq̄w, pep pu' nu hōqyaniqamuy amumi pañqawni: Uma añ sōhōvostusaqat mohti tsovalayani, nen put somhtotat taqt-sokyani; pu' ason uma sōhōvosit ikoyohkiy aw tañatotani.

The Parable of the Mustard Seed
(Mr 4.30-32; Lk 13.18-19)

³¹ Pu piw pas sukw tūwutsit akw amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunaty mustard-uyit sivosiyat anta. Put hak pāsāy ep ūya. ³² Pam pas sohsok hihta pōvoshumit amuñaqw sushihsay'o; nikañw pam wuñwe', sohsok tusaqtsotskit amuhpenihqe suswuyogtīñwunīqe pas himutskiniwhtīñwu. Noqw ōviy sūmawuy añ masay'yuñqam ōke', put nantaqayat añ yesvañwu.

The Parable of the Yeast

(Lk 13.20-21)

³³ Pu piw pam sukw tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunaty pēkenit anta; put wuhti kwūsuhqe, payhp tuwanit ñumnit enañ namiqwrilañwu; noqw pam sohsok put pēkenañwu.

Jesus' Use of Parables

(Mr 4.33-34)

³⁴ Iit yantaqat sohsok Jesus sinmuy amumi tūwutsit akw yuaata; nihqe pam tūwutsit qa akw yuaatanik, pay amumi qa yuaatañwu. ³⁵ Yan Tutuyqawhqt lavay'ayaat hin lavayhtiqa aw antsaniwa; pam ura pañqawu: Nu tūwutsit hihta tuawī'taqat akw yuaatani; nu tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqaqw hihta tupkiwyuñqat pañqawni.

Jesus Explains the Parable of the Weeds

³⁶ Pahsat pu Jesus sinmuy añqe' hōnat, kīmi paki. Noqw put aw nānatuwnayaqam aw ōkihqe, aw pañqaqwa: Um as sōhōvostusaqat hihta tuawī'taqat itamuy āawnani. ³⁷ Noqw pam hu'waqe amumi pañqawu: I' lolmat poshumit uyhqa hapi nūu, Sinot Tīata. ³⁸ Noqw pāsa hapi yep qatsi. Lomavoshumi hapi moñwtunatyat añqw sinoiwtagamuy; noqw sohōvostusaqa hapi hakiy qalolmat sinomatu. ³⁹ Pu tuwqa, pumuy uyhqa hapi i' Nukpana; yep qatsit so'ñwamiq pituqw, pahsat pu hōhōqsattiqat antani, noqw añ tsovalayaniqam hapi ōveqatsit añqw hoñvia'yamu. ⁴⁰ Noqw ōviy hapi sōhōvostusu tsovalaniwht, qōhit akw taqtsokiwhq, pay pan hapi yep qatsit so'ñwaveq hintani. ⁴¹ Nu Sinot Tiat ihoñviaymuy ayataqw, puma imoñwtunatyay añqw sohsokmuy lasnayaqamuy, pu qanhinwisqamuy tsovalayani; ⁴² Nen pumuy qōpqōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nō tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ⁴³ Noqw pep pu' hakim sūanyuñqam Nay moñwtunatyayat ep tāwat an tālawñway'yuñwni. Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Parable of the Hidden Treasure

⁴⁴ Pu i' piwu: Oveqatsit añqw moñwtunaty himu a'nō hihkay'taqat pasve tupkiwtaqat anta. Put hak tāqa tūwahqe,

ahoy amht, put ep kwañwtoynaqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy húyahqe, put pāsāt tui.

The Parable of the Pearl

⁴⁵ Pu i' pīwu: Oveqatsit añqw moñwtunatyā hakiy huhyaqat lolmat pearl hepnunqat anta. ⁴⁶ Pam hak sūkw pearl pas a'nō hihkay'taqat túwahqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy húyahqe, put tui.

The Parable of the Net

⁴⁷ Pu i' pīwu: Oveqatsit añqw moñwtunatyā pakiwmak-tutsayat anta. Pam wuhkovatuphamiq túviwhqe, sohsok hinyuñqamuy pāvakiwhtuy inhta. ⁴⁸ Put aw ohpokq, puma pāhut qalavoq put lánaknayaqe, pep yesvat, pu añ nūnukñwatuy pāvakiwhtuy hihta aqw tañatostat, pu pay hin'ewakwmuy mas-payañwu. ⁴⁹ Noqw pan hapi hintani yep qatsit so'ñwaveq'a. Oveqatsit añqw hoñvia'yam nankwuse', añ nūnukpantuy lo-masinmuy amuñaqw tsíkayani, ⁵⁰ Nen pumuy qōppōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nō tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni.

New and Old Treasures

⁵¹ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma iit sohsok māmatsya? Noqw puma aw pañqaqwa: Owi, Tutuyqawhqa. ⁵² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Sohsoyam tutuvenit tuwi'yunqam òveqatsit añqw moñwtunatyat ahpiy tutaqayhpit tuwi'vayaqam hapi hakiy kahaktaqat anyuñwa. Puma tutu-venit añqw hisattutuqayhpit sinmuy tutuqaynaya, pu pūhut tutuqayhpit pīwu.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mr 6.1-6; Lk 4.16-30)

⁵³ Noqw Jesus yan tutuqaynaqey yukut, pañqw ahpiy'o. ⁵⁴ Noqw pam nāp kitsókiy ep pítuhqe, pumuy tsotsvalkiya-muy añ pumuy tutuqayna. Noqw put aw tūqayyuñqam aw kātayyuñqe, nātuviniñlalwaqe pañqaqwa: Ya sen i' haqaqw it wuwantuwiit makiwa? Is uti, pu it kātutmalat haqaqw òqalmakiwa? ⁵⁵ Ya qa i' wunavutsit tumaltuwi'taqat tíata? Ya yuat qa Mary yan mātsiwa, pu put tupkomat James-niqw, pu Joses-niqw, pu Simon-niqw, pu Judas. ⁵⁶ Pu siwamat, ya qa puma sohsoyam itamumya? Noqw ya sen i' haqaqw iit hihta makiwa? kitota. ⁵⁷ Nihqe puma put ep qaan'unañwtoti. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay pi Tutuyqawhqaqat lavay'ayaat sohsovik kaptsi'tiwñwu, hal pay nāp kitsókiy-sa ep'e, pu pas nāp kiy ep pīwu. ⁵⁸ Noqw puma qa tuptsi-wni'yunqaw, òviy pay pam pep qa a'nō hihta tumalta.

14

The Death of John the Baptist
(Mr 6.14-29; Lk 9.7-9)

¹ Noqw ephaqam Moñwi Herod Jesus hihta hintsakqat navota; ² Nihqe tumal'aymuy amumi pañqawu: I' John kūyit akw tūtuvoylalawñwuqa. Pas hapi pay pam hakton mokiwuy añqw ahoy tātayi; nihqe òviy kātatayhpit hintsaki. ³ Herod pi nōmay Herodias unañwve hinhtiniqe, hakimuy ayataqw, puma John ñuayaqe somyat, sivikimi panaya. Ura Herod tupkoy Philip nōmanawhki. ⁴ Noqw John Herod aw pañqawu: Soon as um uhtupkoy nōmanawhkinikañwo. ⁵ Noqw pam as put nīnaniqey anhtikañw, piw sinmuy maqasti; puma put Tutuyqawhqat lavay'ayayatnihqat pan aw tāyuñqw òviy'ò. ⁶ Noqw Herod tihtiwhpuyat aw pituqw, pam nōviwhqat aw kaysiwhqamuy sinmuy tūtsama. Noqw pumuy nōnovaqw, Herodias tiat māna ep pákihqe, pumuy amuhpewi wuni-maqw, Herod put aw nahyoñwa. ⁷ Noqw òviy pam pas òqalat pasiwniy akw put aw pañqawhqe, pam nāp hihta òviy tūviñtaqw put máqaniqey aw pañqawu. ⁸ Noqw pam yuy tū-tavoyatnihqe put aw pañqawu: Um kūyit akw tūtuvoylalawhqat John qötöyat tsaqaptat ep íniwtaqat nuy máqani. ⁹ Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw, pay nuñwu pas aw qaöwílvayhtiqe, nawus put máqaniqey pañqawu, ispi kaysiwhqam sinom put amum yesqam lavayiyat nanaptaq'ò. ¹⁰ Nihqe hakiy ayataqw, pam sivikiminihqe, John qötöyat ayo tuku; ¹¹ Nihqe put qötöyat tsaqaptat ep íniwtaqat kwusivaqe, mānat aw tavi; noqw pam put yuy aw yawma. ¹² Noqw put aw nánatuwnayaqam òkihqe, tokoyat haqami amwisa; nit ah-piyyaqe, Jesus āawnaya.

Jesus Feeds the Five Thousand
(Mr 6.30-44; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³ Noqw Jesus put navotqe, pay nāla pākihut akw haqamii, haqam pas qa hak waynumqat pañsoo. Noqw sinom put nanaptaqe hāhaqaqw kitsókit añqw nāp put añkya. ¹⁴ Noqw Jesus pañqw yámakqe, qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy tuwa; nihqe pumuy òkwatuwhqe, pumuy amuñaqw tūtuyyaqamuy qalapsina. ¹⁵ Noqw tapkiwmaqw, put aw nánatuwnayaqam put awyaqe aw pañqaqwa: Yep qayēsiwhq, pas hapi hísatniqwti. Um as sinmuy hōnaqw, puma añqe' kitsókiva nankwuse', nennem hihta tunöstuy'yani. ¹⁶ Noqw pay Jesus pumuy amumi pañqawu: Soon as puma ahpiyyani. Uma nop-nayani. ¹⁷ Noqw puma put aw pañqaqwa: Itam panis tsivot pōlaviki'yuñwa, pu lōqmuy pākiwhtuyu. ¹⁸ Noqw pam pañqawu: Pew kiwisaa. ¹⁹ Pu sinom tūsaqat añ yesvaniqat pam amumi

pañqawu, nit pu pam tsivot pölavikit ömahtat, pu pākiwhtuy kwusut, pu ömiq taykañw, put ep God aw hahlayhti; nit yōnoytat, put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. ²⁰ Noqw puma sohsoyam nōnōsaqe ööya; noqw puma akwsiñwqat yōñoyhput pölavikit tsovalayaqe, pakwt löq sihkay'taqat hoaput añ opomnaya. ²¹ Noqw nōnōsaqam tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tah-taqtya, noqw pu momoyam-niqw pu tsātsayom pīwu.

Jesus Walks on the Water
(Mr 6.45-52; Jn 6.15-21)

²² Pahsat pay Jesus put aw nānatuwnayaqamuy pākihut aqw yuñe', pay ahsavo wuhkovatuphat ayoqwatyaniqat pumuy tusoq'ayata nāto pam sinmuy niman'ayalawhqe. ²³ Noqw pam sinmuy hōnat, nāwaknaniqe nāla tsomomiq'a; nihqe mihikq, pam pepeq sūnalaa. ²⁴ Noqw pahsat pākihu wuhkovatuphat nāsaveq hinnumkañw, pāhut wuñwnuqtuqat akw wawaöklawu, amuhpewi hūhukq öviy'o. ²⁵ Noqw talhahayiñqw, Jesus pāvaqe waymakañw pumuy amumii. ²⁶ Noqw put aw nānatuwnayaqam put pāvaqe waymaqwtutwaqe, tsātsawnaqe pañqaqwa: Pam tualañw'u, kitota; nihqe tsātsawnaqe a'nö hiñqaqwa. ²⁷ Noqw pahsat pay Jesus pumuy amumi lavayhtiqe, pañqawu: Uma qa hin unañway'yuñwni; pay nūu; uma qa tsawiniwyuñwni. ²⁸ Noqw Peter lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs pay pas umnen, nuy pāvaqe ūminiqat um pañqawni. ²⁹ Noqw pam pañqawu: Pew'i. Pahsat pu Peter pākihut añqw yámakqe, Jesus aw pāvaqe wayma. ³⁰ Nit pas a'nö hūhukq pam navotqe pahsat pay tsawna, nihqe pakitoqe a'nö pañqawu: Tutuyqawhqa, nuy ayo távii. ³¹ Noqw Jesus pahsat pay put aw māvuyaltiqe nuat, aw pañqawu: Is okiw um öwituptsiwni'taqa, ya um hinoqw pēvewinhti? ³² Noqw puma pākihut aqw pakiqw, hūkañw qe'ti. ³³ Noqw ima pākihut añqw tañawtaqam Jesus aw ökihqe, pas hihtatotaqe aw pañqaqwa: Kurs um pas antsa God Tiata.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret
(Mr 6.53-56)

³⁴ Pu puma ayoqwat nōnakqe, haqam tutskwat Gennesaret aw öki. ³⁵ Noqw pep sinom put pituqw nanaptaqe, pep añqe' tutskwat añ ahsupoq hakimuy ayatotaqe, sohsokmuy tütuyyaqamuy put aw tsamvaya; ³⁶ Nihqe pay nas'ew puma put yuwsiyat qalavaqe nömökput aw tōnokyaniqey put aw nānawakna, noqw hakim hihsa'nihqam put aw tōnokyaqam pās qalaptuya.

15

The Teaching of the Ancestors
(Mr 7.1-13)

¹ Pahsat pu hakim tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinom amumum Jerusalem aŋqwayaqam Jesus aw ōkihqe aw paŋqaw: ² Ya hinoqw ūmi nānatuwnayaqam wūwukwmuy navotiyamuy qaanhinwisa? Oviy pi puma nōnovanik qa māvaqtotaŋwu. ³ Noqw pam lavayhtiqa, amumi paŋqawu: Noqw ya hinoqw ōviy piw uma umuhnavotiy akw God tutavoyat qahihtatota? ⁴ Pi God tutaptaqa paŋqawu: Um unay, pu unuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, pu yuy pumuy qalomālavayhtiqa pas pay mokmantani, ura kita. ⁵ Noqw ūmawat paŋqaw: Hak nay, pu yuy pumuy amumi paŋqawni: Nu as umuy hihta akw paaŋwanikaŋw, God aw put sohsok noa, kite', pay tutavot aŋqw mātaviwŋwu, uma kitota. ⁶ Nen pam pumuy paaŋwaniqey qe'tikaŋw, pay qa hihta ep qaanhiniqat uma kitota. Yan uma God tutavoyat ayo yuykuya, umuhnavotiy akw'a. ⁷ Uma nawip'ew hinyuŋqamu, pas pi ōviy Esaias Tutuyqawhqat lavay'ayaat umuy sūaŋqawhqe paŋqawu: ⁸ Ima sinom moay akw inumi ōkiwta, pu lavayiy akw nuy kaptsilalwa; noqw pi unaŋwaam inuŋaqw haq'ursvehaq'a. ⁹ Piu haktonsa inumi okiwlalwa. Puma pi sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tūtutuqaynaya, yan'i.

The Things that Make a Person Unclean
(Mr 7.14-23)

¹⁰ Pu pam sinmuy nāmi wāŋwayhqe, amumi paŋqawu: Inumi tūqayyuŋwaa, nen uma māmatsyani. ¹¹ Himu hakiy moamiq pake', qa pam hakiy tuyoy'ewakwtaŋwu. Pi hakiy moaŋaqw nōŋataqa hapi hakiy tuyoy'ewakwtaŋwu. ¹² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam put awyaqa aw paŋqaw: Ya Pharisee-sinom it yantaqat nanaptaqa qatsúyhtiqa um qa navota? ¹³ Noqw pam lavayhtiqa paŋqawu: Pay pi Ina ōveqatsit ep qátuhqa himutskit qa uyhq pam himutski náipwaniwni. ¹⁴ Pay pi panyuŋwani. Pay pi puma qapostalyaqam qapostalyaqamuy tsamya. Noqw kurs qapostalqa qapostalqat wíki'maqw, puma nāma haqami pövamiq posni. ¹⁵ Pahsat pu Peter lavayhtiqa, put aw paŋqawu: Kurs i' lavayi hihta tuawi'taqat itamuy āawnaa. ¹⁶ Noqw Jesus paŋqawu: Ya uma piw nāt pas qa mātsi'yūŋwa? ¹⁷ Ya himu sinot moayat aqw pake', ahpiy ponomiq pake', kwayñave tūviwŋwuqat uma pas nāt qa mātsi'yūŋwa? ¹⁸ Pi himu sinot moayat aŋqw nōŋakqa unaŋwayat aŋqwniŋwu; nihqe pam hapi sinot tuyoy'ewakwtaŋwu.

19 Pi hak qalomáhintsakqa unañwpeq qalomátunatyay'taqey mahtakni'ta. Pam tuqwyantunatyay'ta; nōmaqtsit sokoptimanıqey tunatyay'ta; qahopqatsit añ hinmanıqey tunatyay'ta; uyıñwtunatyay'ta; hakiy hihta atsátoynanıqey tunatyay'ta; nuhtumiq hiñqawlawniqey tunatyay'ta. 20 Hak pan hinmaqa nātuyoy'ewakwtañwu. Noqw hak qa māvaqtat, nōsqa qa put akw tuyoy'ewayhtiñwu.

A Woman's Faith
(Mr 7.24-30)

21 Pahsat pu Jesus pañqw ahpiynihqe, Tyre-nikañw, pu Sidon pumuy amuqlavohaqamii. 22 Noqw meh, hak Canaan-tutskwat añqw wuhti pañqw yámakqe, put aw tsa'lawhqe aw pañqawu: Um okiw nuy ókwatuwni, Tutuyqawhqa, David Tíata! Okiw iti māna nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqe okiwhinta. 23 Noqw Jesus put aw qa ñas'ew hiñqawu. Noqw put aw nánatuwnayaqam put awyaqe, aw óqaltotiqe pañqaqwa: Put ahpiy hōnaa; taq pam panis itamuñk tsa'tinuma. 24 Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay nu Israel-sinmuy amumi-sa ayatiwa. Puma pi kanelmuy amún haqami hiniwhtotiq'ó. 25 Pahsat pu wuhti put awnihqe, aw naokiwhtaqe, pañqawu: Tutuyqawhqa, okiw inumi unañwtavii. 26 Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pas hapi hak tsátsakwmuy nōsiwhqamuy nawhkit, put popkotuy amumi maspanıqw, pam qa súanta. 27 Noqw pam pañqawu: Pas antsa, Tutuyqawhqa, noqw pi popkot moñwımuynōnōspiyamuy añqw hihta piñput lōhōhōtaqat nōnovañwu. 28 Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Is uti um hak wuhti! pas uhtuptsiwni qaówıewa; pay uñ hin nāwaknaqw uñem pantani. Noqw put tiat pay pahsat qalaptu.

Jesus Heals Many People

29 Pu Jesus pañqw ahpiynihqe, wuhkovatuphat Galileet ep ahoy pitu; nihqe tsomomiqnihqe pepeq qatuptu. 30 Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam hakimuy qayaktaqamuy, qapostalyaqamuy, qayuáatotaqamuy, qapasıwıyñqamuy, pu kaysiwhqamuy tütuyyaqamuy put aw tsamvaya; nihqe pumuy Jesus atpipo o'ya; noqw pam pumuy qalaptısina. 31 Noqw sinom pas kátayuñwa, imuy qayuáatotaqam yuaaykuyaq'ó, pu qapasıwıyñqam qalaptuyaq'ó, qayaktaqam nankwusaq'ó, pu qapostalyaqam tálawnayaq'ó; nihqe puma God Israel-sinmuy Tutuyqawhqayamuy pas hihtatota.

Jesus Feeds the Four Thousand
(Mr 8.1-10)

32 Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy nāmi wáñwayhqe, amumi pañqawu: Pas nu sinmuy ókwatuwa, puma

pu' pāyis talqat añ inumumyaq̄w, nōsiwhqaam sūlawhtiḡ'ō. Noq̄w soon nu pumuy qa ḡyiwuyūḡamuy hōnani; taq̄ nāp hisat sen puma kiy qa añ ökit māmañuani. ³³ Noq̄w put aw nānatuwnayaq̄am put aw pañq̄aq̄wa: Kurs pi itam haq̄am amuptsiwtaq̄at pōlavikit tuiyani? Pi itam q̄ayēsiwhpuveya. Pas ka itam soon imuy q̄aan'ewakw hintaq̄amuy sinmuy öynayani. ³⁴ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Ya uma hihsa'haq̄am pōlaviki'yūñwa? Noq̄w puma pañq̄aq̄wa: Tsānee, pu piw hīkikwmuy pāvakiwhtuyu. Noq̄w puma pay hiñsayhohyamu. ³⁵ Noq̄w sinom tutskwava yesvaniq̄at pam amumi pañq̄awu. ³⁶ Nit pu pam tsañe pōlavikit ömahta, pu pāvakiwhtuyu; nit put ep God̄ aw hahlayhtit, yōñoyhtat, put aw nānatuwnayaq̄amuy amumi put oya; noq̄w puma sinmuy amuhpa' put o'ya. ³⁷ Noq̄w sohsoyam nōnōsaqe ööya. Noq̄w puma akwsiñq̄at tsovalayaqe, tsañe' hoaput añ opomnaya. ³⁸ Noq̄w nōnōsaq̄am nālöp sōmorit pahsa' tahtaḡtya, pu momoyam tsātsakwmuy amumum nāto pīwu. ³⁹ Pu pam sinmuy añqe' hōnat, pākihut aq̄w pakit, Magdala-kitsókit q̄alavoq̄ pitu.

16

The Demand for a Miracle (Mr 8.11-13; Lk 12.54-56)

¹ Noq̄w hakim Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum ökihqe, Jesus aw tuwantota; pam öveqatsit añq̄w kātatayhpit hihta tuawi'taq̄at pumuy amumi mahtaknaniq̄at aw ö'q̄alya. ² Noq̄w pam lavayhtiḡe, amumi pañq̄awu: Uma tapkiq̄w pañq̄aq̄wañwu: Kurs q̄āvo kwañwq̄atni, öviypi tokpela pālañwpu, kitotañwu. ³ Pu talavay uma pañq̄aq̄wañwu: Kurs pu' hin sōniwni, öviypi tokpela pālañpu, piw añqe' himu ohpokiwta. Uma nawip'ew hinyūḡamuy, pay as uma tokpelat pitsánwayat māmatsyañwunikañw, uma soon q̄atsi haqe' q̄alawmaq̄at hihta tuawi'taq̄at māmatsyani. ⁴ Is uma pu' q̄atsívaptsiwyūḡam nukpansinomu, tuskapsinomu! Uma kātatayhpit hihta tuawi'taq̄at aw yórikyaniq̄ey nānawakna. Nīkañw uma soon kātatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kātatayhpit aw uma yórikyani. Pam Tutuyq̄awhḡat lavay'ayayat Jonas q̄atsiyat ep hiniwhtiḡat an aw yukiltini. Noq̄w pam pañq̄w nakwsuqe ahpiy'ō.

The Yeast of the Pharisees and Sadducees (Mr 8.14-21)

⁵ Noq̄w put aw nānatuwnayaq̄am wuhkovatuphat ayoq̄wat nōñak-wiskañw, kurs puma nitkay suhtokya. ⁶ Noq̄w pahsat pu Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Uma Pharisee-sinmuy pu

Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotini. ⁷ Noq̄w puma nānami yuaatotaq̄e pañq̄aq̄wa: Itam itahnitkay qa ki-vayaq̄w, ōviy itamumi pañq̄awu. ⁸ Noq̄w Jesus put navotq̄e, amumi pañq̄awu: Is okiw uma ōwituṭsiwni'yuñq̄amu. Ya uma hinoq̄w qa nitka'vayaq̄ey nānami yuaatota? ⁹ Ya uma nāt pas qa mātsi'yuñwa? Ura nu tsivot pōlavikit tsivót-sikip sōmorit pahsa'nihq̄amuy tahtaqtuy nopna. Noq̄w uma akwsiñwput tsovalayaq̄e, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pas qa ñas'ew put u'ni'yuñwa? ¹⁰ Pu ura piw nu tsañe' pōlavikit nālöp sōmorit pahsa'nihq̄amuy tahtaqtuy nopna. Noq̄w uma akwsiñwput tsovalayaq̄e, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pay put suhtokya? ¹¹ Noq̄w ya uma hinoq̄w qa māmatsya? Nu qa pōlavikit umumi yuaata. Uma Pharisee-sinmuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotinaq̄at nu kita. ¹² Pahsat pu puma māmatsyaq̄w, kurs pam qa pōlavikit pēkeniyat pañq̄awht, kurs puma Pharisee-sinmuy tutuq̄ayhpiyamuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy tutuq̄ayhpiyamuy ep nāmi tunatyaltotinaq̄at amumi lavayhti.

Peter's Declaration about Jesus

(Mr 8.27-30; Lk 9.18-21)

¹³ Pu Jesus Caesarea Philippi ahayhpo pítuhq̄e, put aw nānatuwnayaq̄amuy tūviñtaq̄e, amumi pañq̄awu: Ya nu' Sinot Tiat hákiynihq̄at sinom pañq̄aq̄wa? ¹⁴ Noq̄w puma aw pañq̄aq̄wa: Um yaw kūyit akw tūtuvoylalawhq̄at John-nihq̄at haq̄awat pañq̄aq̄wa; noq̄w haq̄awatuyniq̄w yaw um Elias; pu pētuyñiq̄w yaw um Jeremias, sen pay yaw um suhka Tutuyq̄awhq̄at lavay'ayaata. ¹⁵ Noq̄w pam pumuy amumi pañq̄awu: Noq̄w úmuyniq̄w nu' hak'i? ¹⁶ Noq̄w Simon Peter lavayhtiṭe, put aw pañq̄awu: Um hapi Christ, God añq̄w Moñw'asi'taṭa, God q̄átuhq̄at Tíata. ¹⁷ Noq̄w Jesus lavayhtiṭe, put aw pañq̄awu: Pas um Simon Jonat tiat hahlayhpit ep'e; pi qa hak sino ūmi it mātakta; pi Ina ōveqatsit ep q̄atuhq̄a pam hapi un put āawna. ¹⁸ Um hapi Peter. Noq̄w nu isinomuy tsovalat, it pikaqlōt ep soñawnen pumuy akw nēnem kītani. ¹⁹ Noq̄w nu' hapi ōveqatsit añq̄w moñwtunatyat aw hōtahpit ūmi ōyani; noq̄w um yep q̄atsit ep hihta hakiy aw uhtaṭw, pam ōveqatsit put aw uhtsiltimantani; pu um yep q̄atsit ep hihta hu'wanaq̄w, pam ōveqatsit ep hu'waniwni. ²⁰ Pahsat pu pam put aw nānatuwnayaq̄amuy pās mēwaq̄e, pam hapi Jesus Christ-nihq̄at qa hakiy āawnaniq̄at amumi pañq̄awu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mr 8.31-9.1; Lk 9.22-27)

²¹ Pahpiy pu Jesus put aw nānatuwnayaq̄amuy hihta hiniwhtiniq̄at awintivaq̄e, amumi pañq̄awu: Itam Jerusalem

aqwyaqw, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yam-niqw, pu tutavot tütutuqaynayaqam nuy ñuayat, okiwsahsanyat, nuy nīnayani. Noqw ahpiy pāyis talq nu ahoy tātayni. ²² Pahsat pu Peter put ñuat, qōhqōyaqe aw pañqawu: Soon pantani, Tutuyqawhqa. Soon um pantsaniwni. ²³ Noqw pam namtōkt, Peter aw pañqawu: Yupa ayohaqamii, Satan; um inumi sus'itsi. Um qa God tunatyayat yuaata, nīkañw sinmuy tunatyayamuyu. ²⁴ Pahsat pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nātatamtat, nahoylehtsiy kwusut, inuñkmantani. ²⁵ Taq qatsiy kahkawnaqa put kwayhni; pu itunatyay ōviy qatsiy kwayhqa put tūwani. ²⁶ Ispi puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw, pas nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvasni? Hal ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ²⁷ Pi nu Sinot Tiat nāt Inay tālawñwayat pasiwkañw, ihoñviaymuy tsamkañw pītuni; nen pahsat pu nu sohsokmuy sinmuy hin tumaltotaqat pan amumi ahoytani. ²⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Soon pas hisat nu' Sinot Tiat imoñwtunatyay yankañw pītuni. Noqw ima yep hoñqam haqawat nāt mokiwyuy qa aw öke', puma put aw yórikyani.

17

The Transfiguration (Mr 9.2-13; Lk 9.28-36)

¹ Noqw ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James-nit, pu put tupkoyat John pumuy tsamkañw, haqami wupatuk-wit aqw puma yayva. Noqw pumuy pepeq nánaltyaqe, ² Pumuy tāyuñqw, pam alōnti; noqw pas put taywaat tāwat an tālawñway'va; pu yuwsiat tālat an qōtsati. ³ Noqw meh, pepeq Moses Elias amum pumuy amumi mātaqtiqe, put amum yuaata. ⁴ Noqw Peter lavayhtiqe, Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam lolma. Un pan nāwaknaniqw, itam yepeq payhkomuy kistotani, sukw únemnit, pu sukwat Moses énemnit, pu sukwat Elias énem'í. ⁵ Noqw pam nāt yuaataqw, meh, pi ōmaw suyan talqa pumuy nākwapna; noqw hakiy tōnaat ōmawuy añqaqw pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; pas nu put hahlayhti. Uma aw tūqayyuñwni. ⁶ Noqw put aw nānatuwnayaqam put nanaptaqe, tayway akw tutskwami yēvaya, pas tsātsawnaqe ōviy'o. ⁷ Noqw Jesus amuminihqe, amumi toñokt, pañqawu: Huvam hoñvaa; uma qa tsawiniwyuñwni. ⁸ Noqw puma kwuhpukyay, añqe' yórikyaqe, pay qa hakiy tutwa, pay Jesus-saa. ⁹ Noqw puma tūkwiñaqw hanwisq, Jesus pumuy mēwage, amumi pañqawu: Uma hapi hin yórikyaqey qa hakiy āawnayani, hisat nu' Sinot Tiat mokiwyuy añqw ahoy tātayniqat pahsavoo. ¹⁰ Noqw put

aw nánatuwnayaqam put tūviñtotaqe, aw pañqaqwa: Ya hintaqw òviy tutavot tutuqaynayaqam Elias mohti pítuniqat pañqaqwa? ¹¹ Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Pay antsa Elias pas suyan mohti pítuni; nen sohsok hihta haqe' hintaniqat aw antsantani. ¹² Noqw nu umumi pañqawni: Pay Elias pitu; noqw puma put qa māmatsyaqe, pas tunatyay an put hintsatsna. Noqw pan hapi nu' Sinot Tiat piw pumuy amuhpiy okiwsaniwni. ¹³ Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam māmatsyaqw, kurs pam kūyit akw tūtuvoylalawñwuqat John pumuy amumi lavayhti.

Jesus Heals a Boy with a Demon
(Mr 9.14-29; Lk 9.37-43a)

¹⁴ Noqw puma sinmuy amumi òkiqw, hak Jesus aw pítuhqe, aw tamòtswunuptut, pañqawu: ¹⁵ Tutuyqawhqa, um as okiw itiy òkwatuwni; taq pam okiw homimitutuyhqe okiwhinta; nihqe pam piép qòhit aqw posñwu, pu pāmiq'a. ¹⁶ Noqw nu as ūmi nánatuwnayaqamuy amumi put wikvaqw, puma kurs hin put powatotani. ¹⁷ Pahsat pu Jesus lavayhtiqe pañqawu: Is ohi uma qatuptsiwni'yuñqamu, nukushinyuñqamu, pu' qatsívaptsiwyuñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ¹⁸ Noqw Jesus nukpanhikwsit mēwa; noqw pam put añqw yamakq, tiyo pahsat pay powalti. ¹⁹ Pahsat pu Jesus aw nánatuwnayaqam pay nánaltyakañw put aw òkihqe, aw pañqaqwa: Ya hintaqw òviy itam kurs hin put hóroknayani? ²⁰ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ispi uma qa tuptsiwni'yuñqee; pi nu umumi pas antsa pañqawni: Kurs uma pay híhin tuptsiwni'uyñwe' (nāmahin pi as pam mustard-uyit sivosiyat an pay hihsayhoyaniqw) uma it tūkwit: Yañqw ayo nahlakuu, aw kitotaqw, pam soon qa nahlakni. Pu qa himu umuñem qa pasiwtani. ²¹ Nikañw hak qa napwalni'kañw qa nāwakinkañw pas soon it yantaqat qalomáhikwsit hakiy añqw ayo hóroknani.

Jesus Speaks again about His Death
(Mr 9.30-32; Lk 9.43b-45)

²² Noqw nāt pumuy Galileet ep yesq Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy amumi mātaviwni. ²³ Noqw puma nuy nīnayani; noqw ahpiy pāyis talq nu ahoy tātayni. Noqw puma it nanaptaqe, pas qahahlayhtoti.

Payment of the Temple Tax

²⁴ Noqw puma Capernaum ep òkiqw, hakim God kīyat eñem siviwuy tsovalantotaqam Peter aw òkihqe, aw pañqaqwa: Ya umuy tutuqaynaqa God kīyat aw sīvat òoywaqat qa sivima?

²⁵ Noq̄w pam pañqawu: As'a. Nit pam kimi pakiq̄w, Jesus pay mohti lavayhtiqe pañqawu: Simon, ya um hin it aw wūwa? Ya tūwaqatsit ep momñwit hakimuy amuñaqw tax ömalalwa, pu nahpe sívita? Ya sen nāp sinomuy amuñaqw put ömalalwa? Sen pay hakimuy a'lōñtuy amuñaqö'? ²⁶ Noq̄w Peter put aw pañqawu: Pay a'lōñtuy amuñaq'ö. Noq̄w Jesus aw pañqawu: Noq̄w pay kurs sinomat qeniveya. ²⁷ Noq̄w pay itam pumuy qa unañwmoknaniq̄w, öviy um wuhkovatuphat awnen, aq̄w huhuw̄hpit tūvani; nen um hihtawat mohti hórokne', nūani; nit tsañwtapne', añq̄w hihsaq̄w sívat tūvani; um put añq̄w hóroknat, nēnem-nikañw pu inuñem momñwituy amumi sisvini.

18

Who Is the Greatest?

(Mr 9.33-37; Lk 9.46-48)

¹ Noq̄w ephaqam Jesus aw nánatuwnayaqam put aw ökihqe, pañqawu: Ya hak öveqatsit añq̄w moñwtunatyat ep pas suspavanni? ² Noq̄w Jesus hakiy tsākwhoyat wánwayhqe, put amuhsonmi tavi; ³ Nit pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas uma nāp umuhtunatyay añq̄w qa lasye', tsātsakwmuy qa amuntote', soon öveqatsit añq̄w moñwtunatyat aw yuñni. ⁴ Paniq̄w hapi öviy haqam it tsākwhoyat an qanāhihtataqa pam hapi öveqatsit añq̄w moñwtunatyat ep suspavanni. ⁵ Pu haqawa inatñwaniy añ yan tsāk̄w pās távihqa hapi nuy pās távini.

Temptations to Sin

(Mr 9.42-48; Lk 17.1-2)

⁶ Nikañw hapi hak haqam imuy tsātsakwmuy inumi tuptsiwni'yunqam hihtawat lasnaq̄w, put eñem pas is óhini? Pay pi tatam put kwapkaqe mata hāyiltiq̄w, pam wuhkovatuphat a'nö hötsit aq̄w paöymokq, pam put eñem lolmani. ⁷ Is ohi sinmuy amuñem'i, hakimuy hīhihta akw lomavöhut añq̄w lasyaqamuy amuñem'i. Taq sinmuy lasnayaqam pas soon haqami peveltini. Nikañw pantsatskaqamuy amuñem pas is óhini! ⁸ Paniq̄w hapi öviy kurs uhma, sen uhkuku un lasnaniq̄w, um put ayo tukut, nāñaqw ayo tūvani; pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um pās pasiwkañw, qōhit qa súlawhtiñwuqat aq̄w túviwni. ⁹ Pu kurs uhposi un lasnaniq̄w, um put ayo hóroknat, nāñaqw ayo tūvani. Pay pi um tatam sūkw pōsi'kañw qatsit aw pákini, hikis pi as um pās lōqmuy pōsi'kañw maskimiq̄ qōhit aq̄w túviwni.

The Parable of the Lost Sheep

(Lk 15.3-7)

¹⁰ Uma tunatyalto'te' qa hihtawat imuy tsātsakwmuy paysoq̄totani; taq nu umumi pañqawni: Pumuy tuwalan'aymat

Inay òveqatsit ep qátuhqat taywayat aw sutsep tãyuñwa. ¹¹ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhtotiqamuy ayo óyaniqe òviy pitu. ¹² Ya uma hin wūwantota? As kurs hak haqam tsivót-sikip sunat kanelmuy pokmuy'taqw, suhka pumuy amuñaqw haqaminiqw, pam hinhtini? Pam púmuywatuy mātapt, tsotsmomihagaminen, it haqaminihqat heptoni. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pam put tuwe', put ep pas hahlayhtini, imuy nālöp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy qa haqami hiniwhtotiqamuy amuhpenihqee. ¹⁴ Noqw pan hapi piw Umuna òveqatsit ep qátuhqa imuy tsātsakwmuy himuwat súlawhtiniqat qa nāwakna.

A Brother Who Sins

¹⁵ Pu òviy kurs piw umún tuptsiwni'taqa hihta ep ūmi qaanhtiqw, um put awnen, pay umuy nālaniqw put òwihiniwhtipuyat aw pónaknani; noqw kurs pam ūmi tuqayvastaqw, pahsat hapi um put pay ahoy tuyqawvani. ¹⁶ Ason kurs pam ūmi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um sūkw, sen lōqmuy wikkañw awni; noqw lōqmuy, sen payhkomuy tūqayyuñqw, pep hin lavayhtiwhqa pasiwtamantani. ¹⁷ Noqw kurs pam pumuy amumi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um inumi tuptsiwni'yuñqamuy tsovawtaqw, pumuy put āawnani. Pu kurs pam pumuy amumi qa tuqayvaste', pam nawus úmuyniqw qatuptsiwni'taqat antamantani, sen moñwit eñem sīvat òmalawhqat an'i.

Prohibiting and Permitting

¹⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma tūwaqatsit ep hihta somyaqw, pam òveqatsit ep sómiltimantani; pu uma tūwaqatsit ep hihta ñahyaqw, pam òveqatsit ep ñāhiwmantani. ¹⁹ Pu nu piw umumi pañqawni: Kurs uma lōyöm tūwaqatsit ep hihta òviy Inay aw tūviñtaniqey ep sun unañwtiqw, òveqatsit ep Ina umeñem put aw antsantamantani. ²⁰ Pi haqam lōyöm, sen pahyom inatñwaniy aw yankahkañw haqam tsovawtaqw, pep nu pumuy amumumni.

The Parable of the Unforgiving Servant

²¹ Pahsat pu Peter put awnihqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs itupko inumi qa sūs qaanhtiqw, ya nu hihsakis put ep aw pöhikni? Sen tsañé'sikisi? ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Tsañé'sikisi nu hapi ūmi qa kita, pas payhp sunat añqw pakwt sihkay'tasikip tsañé'sikisi, (tsañé'sikip pakwt tsañé'sikis navitañhtiqat pahsaa). ²³ Panta hapi. Oveqatsit añqw moñwtunatya hak moñwi tumal'aymuy amumi sīvat ep pohtaniqey nāwaknaqat anta. ²⁴ Nihqe pam put añ purivaqw, hak wūhak sōmorit sīvat put aw pöiwtaqa aw wikvaniwa. ²⁵ Noqw pay kurs pam hihta sisviniqw, pam huyiwniqat moñwiat pañqawu, pu nōmaata, pu timatu, pu sohsoy himu

himuata, noq̄w p̄oiyat ep sisviwni. ²⁶ Noq̄w òviy tumal'aya put atpipo n̄atuvage, okiw aw naokiwtaqe pañqawu: Moñwi, pay um okiw inumi qa pas k̄anavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsok sisvini. ²⁷ Pahsat pu moñwi put òkwatuwhqe m̄atavi; nihqe sohsok p̄oiyat ayo yuku. ²⁸ Noq̄w pay pam tumal'aya pañqw yamakt, suk̄w tumalsuñway put aw sunat sivat p̄oiwtaqat tuwa; nihqe pam put t̄onhpe ñuat, aw pañqawu: Um inumi p̄oiwtaqey sisvini. ²⁹ Noq̄w put tumalsuñwaat put kukmiq̄ n̄atuvage, put aw naokiwtaqe pañqawu: Pay um qa pas okiw inumi k̄anavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsok sisvini. ³⁰ Noq̄w pam qa nakwhaqe, put sivikimi t̄uva, hisat p̄oiy sisviniqat pahsavoo. ³¹ Noq̄w òviy put tumalsuñwamat hin hiniwhitiqat aw ȳorikyaqe, pas qa hahlayhtoti; nihqe moñwi aw òkihqe, sohsok put āawnaya. ³² Pahsat pu moñwiat tumal'ayay w̄añwayhqe, aw pañqawu: Is ohi um hak nukpantumal'aya, um inumi pan n̄awaknaqw, òviy nu sohsok uhp̄oiy uhp̄iy ayo yuku. ³³ Noq̄w puyaw nu uñ hin òkwatuwhq, soon um tuwat qa pan uhtumalsuñway òkwatuwni? ³⁴ Noq̄w moñwi pas itsivutiqe, hakiy okiwsanyañwuqamuy amumi put m̄atavi, pas hisat put aw p̄oiwtaqey sohsok put aw sisviniqat pahsavoo. ³⁵ Noq̄w kurs umún tuptsiwni'taqa umuhpewi qaanhtiqlw, uma umuh'unañnaqw qa aw p̄ohikyaqw, pay òveqatsit ep Ina piw tuwat umuy pan hintsanni.

19

Jesus Teaches about Divorce (Mr 10.1-12)

¹ Noq̄w Jesus yan yuaataqe yukut, Galileet añqw ah-piynihqe, Jordan yupq̄öymi Judeat qalavoq pitu. ² Noq̄w qaan'ewakw hintaqam sinom put añkya; noq̄w pam pumuy pepeq qalapsina. ³ Noq̄w Pharisee-sinom nuhtum put aw òkihqe, put unahepyaqe aw pañqaqwa: Ya t̄aqa pay n̄aphihta ep n̄omay m̄atapniqw pam s̄úanta? ⁴ Noq̄w pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma it añ qa tuñwaya: Ura God yay-hniwhqat epeq pumuy yúkuhqe, pumuy t̄aqat-nit pu wuhtit yuku, it'a? ⁵ Nihqe pumuy yúkuhqe pañqawu: Yantaqw hapi òviy t̄aqa nay, pu yuy pumuy m̄apt, n̄omay aw h̄urstimantani; noq̄w puma s̄úka t̄ókomantani. ⁶ Panta hapiniqw, òviy puma p̄apu qa l̄öyömnit, s̄úka t̄ókoniwhitiñwu. Paniqw òviy God hihta namitskaqw, qa hak put n̄ahoy t̄avini. ⁷ Noq̄w puma put aw pañqaqwa: Noq̄w hinoqw pantaqw hak n̄amataviwuy p̄enat, pu n̄omay nahpiy l̄alaymantaniqat Moses tutapta? ⁸ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Ispi uma anahaat unañway'yunqw òviy pay hak n̄omay m̄aptmantaniqat Moses umuy hu'wana.

Níkañw pas as yayhniwhqat añqw qa panta. ⁹ Noqw nu hapi umumi pañqawni: Tāqa nōmay qa hintsakq, put mātave', piw sukw amum qatupte', tokot ūuyñwu; pu wuhtit mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot ūuyñwu. ¹⁰ Noqw put aw nánatuwnayaqam aw pañqaqwa: Kurs tāqat pu nōmayat amuñem pan hintaniqw, pay kurs ka qa nōmataniqw pam pay lolmani. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay qa sohsoyam tahtaqt namituyqawi'yuñwa; nihqe ōviy kurs hin it tutavot kwusuyani. Noqw God pētuy-sa ōqalmaqaqw ōviy puma namituyqawi'yuñwa. ¹² Pi haqawat nōmaqtsit aw qa pasiwyuñqam pay pas pankahkañw tihtiwyā; noqw haqawat panyuñqam pay sinmuy amuhpiy pan yukiltoti; pu haqawat pas pay ōveqatsit añqw moñwtunatyat tunatyawyuñqey ōviy qa nōmatota. Haqawa it añ hinmaniqa nam panhtii.

Jesus Blesses Little Children

(Mr 10.13-16; Lk 18.15-17)

¹³ Pahsat pu hakim put aw tsātsakwmuy tsamvaya, pam pumuy amumi may akw toñokt nāwaknaniqat ōviy'o. Noqw put aw nánatuwnayaqam pumuy mēwaya. ¹⁴ Noqw Jesus pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani; uma qa mēwantotani; pi panyuñqam hapi ōveqatsit añqw moñwtunatyat ep sinoiwyuñwa. ¹⁵ Pu pam pumuy amumi matyawht, pañqw ahpiy'o.

The Rich Young Man

(Mr 10.17-31; Lk 18.18-30)

¹⁶ Noqw pahsat pu hak tiyo Jesus aw pituhqe, aw pañqawu: Lomatutuqaynaqa, ya nu hihta lolmat hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Ya um hinoqw nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, pas sūkaa, i' God. Noqw pay pi um qatsit aw pákinik, um hin tutaptiwhqat añ hinmani. ¹⁸ Noqw pam put aw pañqawu: Hihtawata? Noqw Jesus pañqawu: Um hakiy qa nīnani, um qa nāp úhimuy tokot qa sokoptani; um hihta qa ūuyini, um hakiy hihta qa atsátoynani; ¹⁹ Um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani; pu um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁰ Noqw pam Jesus aw pañqawu: Pay nu itsákoy añqaqw pan tutavot sohsok añ hinma. Noqw ya nu haqam hihta nāt qaanhti? ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi um pas pasiwtaniqey nāwakne', um ahpiyenen, hihta úhimuy huyahtani; nen añ ōokiwyaqamuy put huytani; nen um ōveqatsit ep hihta nukñwat himuy'tani; nit um añqwnen inuñkni. ²² Noqw pam put navotqe qahahlaykañw ahpiy'o, pam hihta nihti'taqe ōviy'o. ²³ Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas kahaksino ōveqatsit añqw

moñwtunatyat aw pákiniqw eñem qa tūvosi. ²⁴ Noqw nu nāt piw umumi pañqawni: Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat añ pórokput añ yámakniqw, pam pay qa pas qa tūvosi. Noqw pay kahaksino òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákiniqw, pam put eñem pas qa tūvosi. ²⁵ Noqw put aw nánatuwnayaqam put nanaptaqe, hin kurs wūwayaqe pañqawa: Noqw pantaniqw, hak sen ayo yámakiwtani? ²⁶ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay i' sinmuyniqw kurs hin pasiwtani; nikañw pay God-niqw sohsoy himu pasiwta. ²⁷ Pahsat pu Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Meh, itam hapi sohsoy hihta mātapyat, uñk nankwusa; noqw itam panhtotiqw, itamuñem hintani? ²⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat qatsit nātoniqat aw pituqw, Nu' Sinot Tiat kaptsi'tiwkañw imoñw'atsveway ep qátuni. Noqw pep pu' uma inuñk hinnumyaqam piw tuwat pakwt löq sihkay'taqat moñw'atsvewat añ yeskahkañw, Israel-sinmuy pakwt löq sihkay'tasikivo sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwyuñwini. ²⁹ Hak haqam inatñwaniy òviy sinomuy, sen nāp himuy hihta tatamhtat, yep qatsit ep tsivót-sikip sunat aw hóyokiwtaqat òmahtani, sen pam kiy tatamhtani, sen pāvamuy, tupkomuy, qōqamuy, siwamuyu, sen nay pu yuy, sen nōmay pu timuy, sen pāvasayu. Pu qatsit nātoniqat ep pam qatsit qaso'taqat makiwni. ³⁰ Nikañw kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuñkyani, pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

20

The Workers in the Vineyard

¹ Pi òveqatsit añqw moñwtunatyat hak tāqa ovauyi'taqat anta. Pam hak suits talavay tumal'aymuy wáñwayi. ² Noqw puma sūkw yālit òviy tapkinayaniqey hu'wayaqw, pam ovauyiy aw pumuy ayata. ³ Noqw wukotōñvaqw, i' ūyi'taqa haqe' waynumkañw, hakimuy piw tuwa. Puma huhyankive hoñnumya qahintsatskaqee. ⁴ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay uma iovauyiy awyani. Noqw pay ason hin súantaqw, nu pan umumi sisvini. Noqw puma awya. ⁵ Noqw tāwanasaptiqw, pu tāwat atvelpetiqw, pam añqe' nakwsuqe piw anhti. ⁶ Noqw pu kanel'òkikat, piw pam huhyankiminihqe, piw hakimuy tahtaqtuy tuwa, ep hoñnumyaq'ò, nihqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw paysoq tēvep hoñnumya? ⁷ Pu suhka aw pañqawu: Ispi qa hak itamuy tumal'ayhta'q'ò. Noqw pam amumi pañqawu: Uma turs piw iovauyiy awyani, amumi kita. ⁸ Noqw pu tapkiqw, ovauyi'taqa tumalmoñwiy aw pañqawu: Um tumalay'yuñqamuy wáñwayni; nen pumuy amumi sisvini. Um nuhtuñk òkihqamuy añqw hoyoyoykukañw, mohtimaqat

aqw yúkuni. ⁹Noqw ima pas pay tumalqe'totiniqw ökihqamuy amumi suskomuy yälit sisvi. ¹⁰Nikañw mohti ökihqam puma wūhaq ömahtotaniqey wūwaya; nit puma pay amún sohsoyam suskomuy yälit ömahtota. ¹¹Noqw puma ahsatiy ömahtotaqe, ūyi'taqat aw qa tsúyak-unañway hiñqaqwaqe, ¹²Pañqawa: Ima nuhtuñk ökihqam panis sūs tāwat qöniltiqat añ tumaltota; noqw itam tēvep tumalay'yuñwa, pu itam utuhuut kānanapta. Noqw um sun itamumi sisvi. ¹³Noqw pam sukwat aw pañqawu: Ikwátsi, pay nu qa hin qasuanhti. Ya um qa sūk w yälit öviy tumaltaniqey inumum pan yuku? ¹⁴Taa, uh'ahsatiy um yawkañw nimani. Pay nu sohsoqmuy umumi sun sisviniqey nāwakna, umuy tēvep tumalay'yuñqamuy-nikañw pu imuy nuhtuñk ökihqamuy pīwu. ¹⁵Ya nu hihta nāp isivay hintsanniqey nāwakne' panhtiniqw, pam qasuanta? Ya nuy qa unánwawniqw, öviy um inumi qa kwañwátayta? ¹⁶Noqw öviy nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñktotini. Pi kaysiwhqam as wánwayniwya, nikañw hikiyom namorsti-wya.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mr 10.32-34; Lk 18.31-34)

¹⁷Noqw pumuy Jerusalem aqwyaqw, Jesus imuy pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy nanaltyaqw, amumi pañqawu: ¹⁸Meh, itam Jerusalem hapi aqwya. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu tutavot tutuqaynayaqamuy amumi noiwni; noqw puma nuy nīnayaniqey pasiwnayani. ¹⁹Pu nuy qa-Jew-sinmuy amumi noayaqw, puma inumi tututsiwyani; nuy wuvahtotani; pu nahoylehtsit aw nuy muayani. Nikañw pāyis talq nu ahoy tātayni.

A Mother's Request

(Mr 10.35-45)

²⁰Noqw pahsat pu Zebedeet timat yuy amum Jesus aw pitu. Noqw yuam put pas hihtatakañw aw okiwlawu, hihta tuñlay'kañwo. ²¹Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya um hihta nāwakna? Noqw pam put aw pañqawu: Ason um uh-moñwqeny ep qatuptuqw, as imuy itimuy amuñaqw haqawa uhputvaqe qátuniqw, pu suhkawa uhsuyvaqe qátuniqat um itamuy hu'wani. ²²Noqw Jesus tíyotuy amumi pañqawu: Uma hihta öviy tūviñlawhqeey qa mātsi'ta. Ya pay uma nuy kānavotpit añqw yúkuniqat añqw yúkuniqey suhta'q'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniqe öviy'o? Noqw puma put aw pañqawu: Owi, pay itam suhta'q'ewa. ²³Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kānavotpit añqw yúkuniqat uma as soon qa yúkuni; piw nuy hin tuvoylaiwtaqat pan uma

tuvoylatiwni. Nikañw pay nu hakiy iputvaqe, sen isuyvaqe qátuniqat pañqawniqey aw qa tutuyqawi. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwqhq pam pumuy amumi noiwni. ²⁴ Noqw ima pakwtnihqam put nanaptaqe, pumuy nātupkomuy amumi qa yan unañwtoti. ²⁵ Noqw Jesus pumuy nāmi wáñwayhqe, amumi pañqawu: Uma navoti'yuiñqw imuy qa-Jew-sinmuy moñwimat pumuy amumi tutuyqawya, noqw pavansinom öqalay pumuy nanvotnatiwisa. ²⁶ Nikañw uma hapi qa panyuñw. Pay umuñaqw haqawa pas pávanniqey nāwaknaqa umuy nawus tumalay'tani. ²⁷ Pu uma haqawa sus-tutuyqawniqey nāwaknaqa nawus piw sohsokmuy tūwikiamni. ²⁸ Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniqe öviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniqey öviy pitu, piw sinmuy kaysiwqhqamuy amuñem iqatsiy táve', pumuy ayo óyaniqey öviy'o.

Jesus Heals Two Blind Men

(Mr 10.46-52; Lk 18.35-43)

²⁹ Noqw pumuy Jerichot añqw ahpiyyaqw, qaan'ewakw hintaqam sinom Jesus añkya. ³⁰ Noqw meh, löyöm qapostalqat tāqat pöqlave qatukañw, Jesus añqe'niqw navotqe, tsa'lawhqe pañqawu: Is okiw itamuy ökwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³¹ Noqw sinom pumuy mēwayaqe, qa hiñqawlawniqat amumi pañqawu. Noqw pahsat pu puma pas pāpu a'nö pañqawu: Is okiw itamuy ökwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³² Noqw Jesus pep wunuptut, pumuy wáñwayhqe, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanniqat uma nāwakna? ³³ Noqw puma put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw itahposiy tälawnani. ³⁴ Pu Jesus pumuy ökwatuwhqe, pumuy pōsiyamuy aw hintsana; noqw pahsat pay pumuy pōsiam tälawva; noqw puma put añki.

21

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mr 11.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Noqw puma Jerusalem aw hayiñwnayaqe, Olive-tsomot aw öki, Bethphage-kitsókit aw'i. Noqw Jesus löqmuy put aw nánatuwnaqamuy ayataqe, ² Amumi pañqawu: Uma umupyeve kitsókit awnen; uma pep mōrot som'iwtaqw tiyat ámumnihqat tūwani. Uma pumuy ñaht, añqw inumi wikni. ³ Pu ason kurs hak umumi hiñqawhqa, uma aw pañqawni: Tutuyqawhqa imuy nāwakna, kítani; noqw pahsat pay pam pumuy añqw lālayni. ⁴ Yan Tutuyqawhqa lavay'ayaat hin lavayhtiqaat aw antsaniwa; ura pam pañqawu: ⁵ Uma Sion ep sinmuy āawnayani: Meh, umuhmoñwi añqw umumii, okiw'unañway'kañw mōrot akw tsokiwma, morohyat akw'a.

⁶ Noq̄w put aw nánatuwnaqam ahpiynihqe, Jesus hin amumi lavayhtiqtat anhti; ⁷ Nihqe mōrot wikva, pu morohyata. Noq̄w sinom yuwsiy amutsmi ahpatota; noq̄w Jesus aq̄w wūvi. ⁸ Noq̄w sinom pas qaan'ewakw hintaqam pōnawit yuwsiy ahpatota; pu pētū himutsotskit nantaqayat tsahqayaqe pōnawit o'ya. ⁹ Noq̄w ima mohti'wisqam amuñkyaqamuy amumum tsa'tiwisqe pañqawwisa: Öqawmañwu, David tíata! Uma Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqat pas hihtatotani. Nam God Sus'oveqnihq̄a put öqalaa! ¹⁰ Noq̄w pam Jerusalem ep pituq̄w, kīve sinom hin mowawaykuqe pañqawwa: Ya pam hak'i? ¹¹ Noq̄w sinom pañqawwa: I' Tutuyqawhqat lavay'ayaata, Jesus, Galileet ep Nazareth añq'ö.

Jesus Goes to the Temple

(Mr 11.15-19; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹² Noq̄w pu Jesus God kīyat aw pítuhqe, ep ihpove huhyayaqamuy, pu hihta tuhtuy'yaqamuy sohsokmuy pañq̄w tusoqlalayī, nit sīvat nāhoyñwantotaqamuy huhyanpiyamuy takumna, pu hōwihtuy huhyayaqamuy atsveWAYAMUY énañ'a; ¹³ Nihqe amumi pañqawu: Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat put eñem yan pēna: Iki nāwakinpikihu yan tūnwantiwni. Noq̄w tuwat soq̄ uma put uuyiñwtuy kivatoyñaya. ¹⁴ Noq̄w hakim qapostalyaqam, pu qayaktaqam God kīyat ep put aw öki, noq̄w pam pumuy qalapsina. ¹⁵ Noq̄w tsātsayom God kīyat ep saāataqe, pañqawwa: Öqawmañwu, David Tiat! Noq̄w God awwat mohpeq momñwit-niq̄w pu tutavot tutuqaynayaqam it nanapta. Pu puma pas nāp yórikya Jesus kātutmalat hintsakq'ö; nīkañw tuwat a'nö itsivutotiqe, ¹⁶ Jesus aw pañqawwa: Ya um imuy hiñqawwaq̄w qa navota? Noq̄w pam amumi pañqawu: As'a. Noq̄w ya uma it tutuvenit qa hisat añ tuñwáya: Um titipostuy, pu yōyoñyaqamuy moayamuy ahpiy pas suyan tayawintiwni, it añ'a? ¹⁷ Pu pam pumuy mātapt, kitsókit Bethanyt awnihqe, pep talöñna.

Jesus Curses the Fig Tree

(Mr 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Noq̄w talavay pam ahoy kīminikañw, tsönmoki. ¹⁹ Nit pam pōhut qalave nōnvospaltsokit túwahqe, aw last, qa hihta ep tuwa, pay nahpit-saa, nihqe aw pañqawu: Pay um pas yahpiy qa hisat sipalay'vani, kita. Noq̄w pahsat pay nōnvospaltsoki lāki. ²⁰ Noq̄w put aw nánatuwnayaqam put tutwaqe, kātayuñqe pañqawwa: Is uti! Nōnvospaltsoki súlaki. ²¹ Jesus lavayhtiqtat, pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas uma qapēvewñayakahkañw qa wiwsiye' nuy nōnvospaltsokit hintsanqat uma piw pan hintsak-wisni. Hikis put epnihqe

hóyokput uma hintsak-wisni. Uma it tūkwit nahlake' wuhko-vatuphamiq tūviwniqat aw pañqaqwaqw, pam kurs hin qa panhtini. ²² Pu uma qapēvewni'kahkañw Inay aw hihta öviy tūviñtote', soon qa put makiwyani.

The Question about Jesus' Authority
(Mr 11.27-33; Lk 20.1-8)

²³ Noqw pam God kīyat aw pákihqe, sinmuy tutuqaynaqw, ima God awwat mohpeq momñwit, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yat put aw ökihqe, aw pañqaqwa: Ya um hihta öqalat aw yankañw ñit hintsaki? Hak uñ it öqalat maqa? ²⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy sukw hihta tūviñtani; noqw kurs uma nuy put āawnayaqw, nu tuwat hihta öqalat aw yankañw ñit hintsakqey umuy āawnani. ²⁵ Ura John kūyit akw tūtuvoylalawu. Pam pantsakniqey haqaqw makiwa? sen öveqatsit añqö'? sen sinmuy amuñaqö'? Noqw puma nānami yuaatotaqe pañqaqwa: Ya sen itam Oñaq'ö, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawni: Noqw hinoqw uma put aw qa tütuptsiwa? ²⁶ Ya sen itam sinmuy amuñaq'ö kitotani? Nikañw itam sinmuy mamqasya. Pi sinom sohsoyam John Tutuyqawhqat lavay'ayaatnihqat pan mātsi'yuña. ²⁷ Noqw puma lavayhtotiqe Jesus aw pañqaqwa: Kurs itam hin pañqaqwani; noqw pam umumi pañqawu: Pay nu öviy piw soon hihta öqalat aw yankañw ñit hintsakqey umuy āawnani.

The Parable of the Two Sons

²⁸ Noqw ya uma hin wūwantota? Hak tāqa löqmuy tiy-otimuy'ta; nihqe pam mohti'maqat awnihqe aw pañqawu: Itii, um pu' iovauiy ep tumalay'tani. ²⁹ Noqw pam lavayhtiqe nay aw pañqawu: Sóoni, kitat, pay hihsavoniqw wuwñiy alöñtaqe aw haqamii. ³⁰ Pu pam añkñihqat awnihqe aw piw án lavayhti. Noqw pam hu'waqe nay aw pañqawu: Nu awni, itanaa, kitat pay qa aw'i. ³¹ Noqw ya úmuyniqw imuy löqmuy amuñaqw himuwa nay tunatyayat anhti? Noqw puma aw pañqaqwa: Pay mohti'maqa. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Ima moñwit eñem sīvat ömalalwaqam, pu tokoy huhyayaqam momoyam umupyeve pay God moñwtunatyayat aw yuñta. ³² Pi John súantaqat pöhut umuy āawnaniqe umumi pituqw uma put aw qa tütuptsiwa; noqw añwu pi moñwit eñem sīvat ömalalwaqam, pu tokoy huhyayaqam put aw tütuptsiwa. Noqw as uma aw yórikyat umuhtunatyay añqw qa lasya, uma as aw tütuptsiwanikañwo.

The Parable of the Tenants in the Vineyard
(Mr 12.1-12; Lk 20.9-19)

³³ Huvam inumi tuqayvastotaa. Noqw nu umuy tūwutsit āawnani. Hak tāqa ōvat uyht, put aw nōyakna, nit haqam ōvat pālayat yuykuyaniqat eñem qōlōtat, tuwalankihut kīta; nit ūyit tumalay'yuñqamuy amumi put mātapt, yāvoqhaqamii. ³⁴ Pu ōviy kwañwtinisavotiqw pam tumal'aymuy ūyit tumalay'yuñqamuy amumi hōna, aniwnit ōmahtotaniqat ōviy'o. ³⁵ Noqw ūyit tumalay'yuñqam put ayamuyatuy űuahtotaqe, sukwat wuvah-tota, pu sukwat nīnaya, pu sukwat tatatupya. ³⁶ Pu piw pam pētuy tumal'aymuy mohti aqwyaqamuy amuhpenihqe hōyokiwtaqamuy amumi ayata. Noqw puma pumuy mohti' ōkihqamuy amún hintsatsna. ³⁷ Pahsat pu pam nuhtuñk pas tiy pumuy amumiq tavi pañqawhqe: Puma pay itiy soon qa kaptsi'totani, yan wūwaqee. ³⁸ Noqw soq ūyit tumalay'yuñqam tiyat tutwaqe nānami pañqaqwa: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nīnayani, nen itam hihta himuyat himhtotani, kitota. ³⁹ Nihqe puma put űuayat, ovauyit añqw qalavo tūvayat, nīnaya. ⁴⁰ Taay, noqw ya ōvat ūyi'taqa pite', ūyit tumalay'yuñqamuy hintsanni? ⁴¹ Noqw puma put aw pañqaqwa: Soon qa pam pumuy qahopihuy qōyani, nit pas pētuy tumal'ayhtani; noqw puma put kwañwtiqw put aw kiwismantani, kitota. ⁴² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma qa hisat it tutuvenit añ tuñwáya? Owa kīlalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti. Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuyniqw kātatayhpi, it'a? ⁴³ Yaniqw ōviy nu umumi pañqawni: God moñwtunatyat umuñaqw nawhkiwhit, pu hihtuywatuy sinmuy amumi noiwni. Noqw puma hapi moñwtunatyat ep sinoiwyuñqamuy amún hinwisni. ⁴⁴ Noqw it owat ep posqa hapi yónoyhtimantani; nīkañw ason pam owa hakiy aw pohse' put pās tostani. ⁴⁵ Noqw God awwat mohpeq momñwit, pu Pharisee-sinom, puma put lavaiyat aw tūqayyuñqe māmatsyaqw, kurs pay pam pumuy yuaata. ⁴⁶ Nihqe puma as put űuayaniqey unañwtotit, piw sinmuy maqastoti, púmuyniqw pam Tutuyqawhqtat lavay'ayaatniqw ōviy'o.

22

The Parable of the Wedding Feast (Lk 14.15-24)

¹ Noqw Jesus tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi lavayhtiqe pañqawu: ² Oveqatsit añqw moñwtunatyat hakiy moñwit tiat nāaptsinaqw eñem nōvatiwhqtat anta. ³ Put naat nōviwhqtat aw tūtsamiwyuñqamuy wánwayyaniqat ōviy ayamuy añqe' ayata. Noqw tūtsamiwyuñqam awyaniqey qa nānawakna. ⁴ Pahsat pu piw pam pētuy tumal'aymuy ayataqe amumi pañqawu: Uma tūtsamiwyañqamuy amumi pañqaqwani: Taay,

nōva pās yukilti; nu iwakasvokmuy, pu iwakashoymuy wi'yuñqamuy qōya; noqw shosoy himu pās yukiwta. Uma nāaptsinaqat ep nōviwhqat awyani. ⁵ Noqw puma put paysoqtotaqe, haqe' nankwusa, suhka pāsaw'aw'i, pu suhka huhyanpiy aw'i. ⁶ Noqw pētū tumal'aymuyatuy űuahtotat, pumuy okiwsasnat, qōqya. ⁷ Noqw moñwi put navotqe itsivuti; nihqe pumuy amumi solāwamuy ayataqw, puma tumal'aymuyatuy qōqyaqamuy tuwat qōqya; nit kitsókiyamuy taqtsokya. ⁸ Noqw pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Pas nāaptsiniwhqat ep nōviwhqat pās yukiwta; noqw kurs tūtsamiwyaqam qahopitu. Noqw ōviy soon pumuy amuñaqw haqawa nōviwhqat añqw nōsni. ⁹ Taay, uma añqe' pōhut añ nankwuse', hakimuy hihsa'nihqamuy tutwe', uma pumuy nōviwhqat aw tūtsamtotani. ¹⁰ Noqw ōviy puma tumal'a'yat añqe' pōhut añ nankwusaqe, hakimuy hihsa'nihqamuy tutwaqe, pañso tsovalaya, qalomásinmuyu, pu lomasinmuyu. Noqw haqam nāaptsiniwhqat ep sinom ohpo. ¹¹ Noqw moñwi tūtsamiwyuñqamuy amumi kuyvatoqe, ep pákihqe, hakiy tāqat nāaptsiniwhqat ep yuwsit qa yuwsit'atqat tuwa. ¹² Nihqe pam put aw pañqawu: Ikwátsi, ya um hin nāaptsiniwhqat ep yuwsit qa yuwsit'kañw pew paki? Noqw kurs pam hiñqawni. ¹³ Pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam māyat, pu hokayat somyat ayo'haqami ihpomí qalālat aw uma tūvayani. Pep tsaykitiwni, pu tama űuritiwni. ¹⁴ Pay as kaysiwhqam wáñwayniwya; nīkañw pay híkiyom namorstiwyá.

The Question about Paying Taxes
(Mr 12.13-17; Lk 20.20-26)

¹⁵ Pahsat pu Pharisee-sinom ahpiyyaqe, hin as put lavaiyat akw núansanyaniqey ōviy namivavasiwnaya. ¹⁶ Nihqe puma hakimuy pumuy amumi nánatuwnayaqamuy pu Herod añqw wīsiwtaqamuy Jesus aw hōnayaqw, puma pañqawu: Tūtutuqaynaqa, itam űmi navoti'yuñqw, um pas qaatsatnihqat hintsaki; nihqe um God tuwiyat suan tūtutuqayna; pu um qa sinonuiña, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptsi'taqee. ¹⁷ Um kurs ōviy itamuy āawnani, Ya um hin wūwanta? Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw ōoyyaniqw pam súanta? Sen qa súanta? ¹⁸ Noqw Jesus pumuy nukpantunatyayamuy tuway'taqe, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheptota, nawip'ew hintsatskaqamu? ¹⁹ Kurs tax ep sívat inumi mahtaknaya. Noqw puma put aw put mahtaknaya. ²⁰ Noqw pam amumi pañqawu: Ya i' hakiy taywaata? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? ²¹ Noqw puma put aw pañqawu: Caesar hapi. Pahsat pu pam amumi pañqawu: Panta hápiniqw;

ōviy uma Caesar himuyat Caesar aw noayani; pu uma God himuyat God aw noayani. ²² Noqw puma yan nanaptaqe, kurs hiñqaqwaqe, kātayuñt, put mātapyat, ahpiyya.

The Question about Rising from Death

(Mr 12.18-27; Lk 20.27-40)

²³ Noqw pay put tālat ep hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañqaqwaqam, put aw ökihqe tūviñtotaqe, ²⁴ Aw pañqaqwa: Tūtutuqaynaqa, ura Moses hapi pañqawu: Kurs tāqa qa tímuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put eñem tioymantani. ²⁵ Noqw ura as hakim tsáne'nihqam nānatupkom yēse. Noqw amuñaqw suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat, pay mōki; nihqe tupkoy aw nōmay mātavi. ²⁶ Noqw añknihqqa pay piw anhti; noqw pu amuñknihqqa pay piw amunhti. Noqw puma as tsáne'nihqam put nōmatotaqw, qa hihtawat eñem wuhti ti'va. ²⁷ Noqw nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ²⁸ Noqw ya öviy sinmuy ahoy yesvaqw, pam hihtawat pumuy tsáne'nihqamuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota. ²⁹ Noqw Jesus amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God öqalayay qa tuwi'yuñwa. Nihqe paniqw hapi öviy uma qa suan wūwaya. ³⁰ Pi sinom ahoy yesve', soon nōmalalwani, piw soon puwsuñwllalwani; pas puma öveqatsit ep God hoñviaymuyatuy amunyuñwani. ³¹ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūviñtotaqw-ya uma qa hisat tutuvenit añ it tuñwáya: Ura God umumi pañqawu: ³² Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawhqaamu, it'a? (Noqw öviy puma nāto yēse.) Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawi, pi yesqamuy amumii. ³³ Noqw sinom it nanaptaqe, put tutuyqayhpiyat ep kātayuñwa.

The Great Commandment

(Mr 12.28-34; Lk 10.25-28)

³⁴ Noqw yaw pam Sadducee-sinmuy moavöltaqat Pharisee-sinom nanaptaqe, puma sumitsovalti. ³⁵ Noqw pumuy amuñaqw suhka tutavot aw tuvoti'taqa put unahepqe, tūviñtaqe aw pañqawu: ³⁶ Tūtutuqaynaqa, ya tutavot ep himuwa pas suspavani? ³⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Um God Uhtutuyqawhqaay aw sohsok uh'unañway akw unañway'tani, pu sohsok uhhikwsiy akw'a, pu sohsok uhwuwniy akw'a. ³⁸ I' hapi susmohti-nikañw pu suswuyöq tutavo. ³⁹ Noqw añknihqqa pay piw put anta: Um pas nāmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ⁴⁰ Pi sohsoy tutavo pu Tutuyqawhqaat lavay'aymuyatuy lavayiam imuy löqmuy tutavot hapi ahpiy'o.

The Question about the Messiah

(Mr 12.35-37; Lk 20.41-44)

⁴¹ Noqw nāt Pharisee-sinom tsovawtaqw, Jesus pumuy tūviñtaqe, ⁴² Amumi pañqawu: Ya uma hin Christ aw wūwantota? Ya pam hakiy tíata? Noqw puma put aw pañqawu: David hapi pam tíata. ⁴³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw pantaqw hinoqw David Qahováriwtaqat Hikwsit ahpuy put Moñwílawu? Oviy pi pañqawu: ⁴⁴ Tutuyqawhqa Imoñwiw aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, hisat nu uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ⁴⁵ Noqw kurs David put Moñwílawhqa, hin pam put tíatni? ⁴⁶ Noqw soon kurs hak put hu'wani. Piw pāpu qa hak pahpiy put hihta tūviñtaniqey aw unasaki.

23

Jesus Warns against the Teachers of the Law and the Pharisees

(Mr 12.38-39; Lk 11.43, 46; 20.45-46)

¹ Pahsat pu Jesus sinmuy-nikañw pu put aw nánatuwnayaqamuy amumi lavayhtiqe, ² Pañqawu: Tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Moses qeniyat ep hōñi. ³ Paniqw òviy uma pumuy lavayiyamuy aw tūqayyuñwi, pu umuy hinhtotiniqat umumi pañqawuqaw uma panhtotimantani; nikañw uma pumuy qa tututskanayani. Taq puma as nuhtumi yuaatiwiskahkañw, lavayiy qa an hinwisa. ⁴ Taq puma soñawnen hihta s'nō putut mokahtotat, hakiy ikwiltuynayañwu; nikañw soon ñas'ew put paañwayañwu. ⁵ Nihqe nāp hihta hintsatskaqey mahtakni'yuñwniqey òviy pantsatska. Puma God lavayiyat hihta añ pey'yuñqat put qōtōsosomhpi'yuññwu, pu may añ pīwu, pu yuwsiy wupatsamimhtoynaya. ⁶ Pu haqe' nōviwhqat añ mohkaqe qeqnit tuñlay'yuññwu, pu tsotsvalkiva qenit pas pávanyaqat pīwu. ⁷ Pu sinom kisonva pumuy pas hihtay'yuñwniqat nānawakna, pu Tutuqaynaqa yan tūñwantiwyaniqey tuñlay'yuñwa. ⁸ Noqw uma hapi Tutuqaynaqa qa yan tūñwantiwyani; pi sūka umuy tutuqaynaqa, Christ; noqw uma sohsoyam nānatupkomu. ⁹ Pu uma tūwaqatsit ep qa hakiy nālalwani; pi sūka Umunaa, òveqatsit ep qátuhqa. ¹⁰ Pu piw uma Tūtsami'wisqey qa yan tūñwantiwyani; pay pi sūka umuy tsāmi'maqa, Christ. ¹¹ Pay umuñaqw pas suspavannihqa umuy tumalay'mani. ¹² Haqawa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwhntini; pu nāqahihtataqa hapi a'nō hímuniwhntini.

Jesus Condemns Their Hypocrisy

(Mr 12.40; Lk 11.39-42, 44, 52; 20.47)

13 Nikañw is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! pi uma òveqatsit añqw moñwtunatyat aw sinmuy uhtsi'yuñwa; uma as qa aw yuñtakañw, aw yuñniqamuy qa nakwhantoyñaya. 14 Is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma koñnanalvutuy kikiyamuy nawhkilalwa; pu uma nawip'ew nānawakne', sutsépyuaaykuyañwu. Paniqw hapi òviy uma pas pavan qalomáyukuniwyaniqey aqw hoyta. 15 Is ohi, uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Pas pay uma hakiy umuhtuptsiwniy aw tuptsiwnayanige òviy pātuwaqatsit, pu tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusañwu. Noqw uma put aw tuyqawvayaqw, pam umuhpenihqe pas qalomáhintsakñwu. Noqw òviy God nawus maskive qōhit aqw put sivintoyñani, umuhpenihqe hōyokiwtaqata. 16 Is ohi uma tūtsamyayam qapostalyaqamu! Oviy pi uma pañqawwa: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kīyat hin hūrs wūnuhqat pan wūnuni kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw kurs pam Ilavayi it sikavalasivat God kīyat epnihqat an pasiwtani kite', pam nawus lavayiy kurs hin qa anhtini. 17 Uma ñasta wuwñi'yuñqamu qapostalya! Ya himuwa pas pávanniqw òviy'o? sen sikavalasiva? sen God kīata? Pi put kīat hapi sikavalasivat pas hihtatañwu. 18 Uma piw pan tūtutuqaynaya: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kīyat ep hom'oyvihkat an pasiwtani, kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw hak lavayhte': Nam ilavayi hom'oyvihkat ep kuwahtiput an pasiwtani, kite', nawus pam lavayiy kurs hin qa anhtini. 19 Uma nūanhihtu qapostalyaqamu! Ya himuwa pas pávanniqw òviy'o? sen kuwahtipu? Sen hom'oyvihka? Pi pam hapi kuwahtiput pas hihtatañwu. 20 Paniqw òviy hom'oyvihkat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw kuwahtiput pep oyiwHQat akw pan lavayhtiñwu. 21 Piw God kīyat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw God pep ki'taqat akw pan lavayhtiñwu. 22 Pu hak òveqatsit akw òqalat lavayiy pasiwnaqa hapi God moñw'atsvewayat akw pan lavayhtiñwu, pu put ep tsokiwtaqat akw'a. 23 Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma pi umuh'uyiy añqw nēnevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noyañwu; nikañw soq God tutavoyat pas pávanyaqat uma ayo yuykuya; uma sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma ñasta nūokway'yuñwa; uma qa suan hinwisa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisnikañwo, pu it qa pas qatuvosnihqat añ pīwu. 24 Uma hihtu qapostalkahkañw tūtsamyayam! pas uma totophohyat

ōviy kūyit tsahkwakinkahkañw, it himuvohkot pōlay'taqat kwukwú'ya. ²⁵ Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma kuyapkuyit, sen tsaqaptat ōvaqe-sa kwañw'ewakwnihqat anyuñwa, nīkañw soq hihta tukwhanayanigey-sa tunatyawyuñwa, Pu uma qanamítuyqawi'yuñwu. ²⁶ Um qapostal Pharisee-sino, um mohti uhkuyapiy ahsonñaqw kwañw'ewakwtaqw, pam ōvaqe piw kwañw'ewayni. ²⁷ Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma tūtuamit qōtsálwiwyuñqat anyuñwa. Pay as antsa pi pam ōvaqe lomasosniwa; noqw pi ahsonve sinmuy ōqaam añ opom'iwyuñwa, pu sohsoy himu toyoy'eway'o. ²⁸ Noqw pan uma suovaam pay suan hinyuñqey nuhtumi namtaknaya; nīkañw uma pan atsáy'kahkañw qa súanhinwisa.

Jesus Predicts Their Punishment
(Lk 11.47-51)

²⁹ Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amuñem tuamhqölöt lomahinyuñqat yuykuya, pu añ hakimuy súanyuñqamuy haqe' tūam'iwyuñqat añ aw nukwánwsonilantotaqe, ³⁰ Pañqawañwu: Pas as itam itanamuy qatsíyamuy ep yēse', soon amumum Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qōqyani. ³¹ Yan uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qōqyaqamuy tímatnihqey nāsuhputsni'yuñwa. ³² Taay! Huvam umunamuy hihta yayhnayaqat aw antsatsnaa. ³³ Uma lölöqañhtuy amunyuñqamu, uma tsūtsu'tuy aniwnimatu! ya uma hin qōhit aqw maspiwyanigey añqw ayo nōnakni? ³⁴ Pantaqw ōviy meh! Nu hapi umumi lavay'a'yatuy hōnani, pu suan wuwni'yuñqamuyu; pu tūtutuqaynayaqamuy nu umumi ayatani. Noqw haqawatuy uma qōqyani; pu haqawatuy nahoyehtsít aw múayani; pu haqawatuy uma umuhtsotsvalkiy añ a'nō wuvahtotani, nen añ aqwhaqami kitsókinawit pumuy okiwsahsanyani. ³⁵ Noqw God umuy hapi tukopani, sohsoqmuy suan hinwisqamuy umunam qōqyaqat ahpiy'o, it súantaqat Abel qatsíyat ep'e, pu añk yesqamuy pīwu, pu Barachias tiyat Zacharias yan mātsiwhqat qatsíyat ep'e. Ura uma God kīyat-nīkañw pu hom'oyvihkat pumuy amuhtsave put nīnaya. ³⁶ Pas antsa nu umumi pañqawni: God pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumi sohsoq it yantaqat ep nāoyni.

Jesus' Love for Jerusalem
(Lk 13.34-35)

³⁷ Is ohi úmaa, Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qöyantotaqamu, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqöyantotaqamu! Pas as nu hihsak-ishaqam umuy tsovalani, kowakowuhti timuy masay at-pikaqe tañatañwuqat pan'i; noqw uma qa nānakwha. ³⁸ Meh! God umuhkiy pay tatamhta. ³⁹ Pi nu umumi pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nikañw ason hisat aw pituqw, uma pañqaqwani: Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa nam tayawintiwa, uma kitotani; nen pep pu' uma inumi piw yórikyani.

24

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple (Mr 13.1-2; Lk 21.5-6)

¹ Pu Jesus pañqw yamakt, God kiyat añqw ahpiy'o; noqw put aw nānatuwnayaqam God kiyat ep añ kīwyuñqat put aw mahtaknayanige put aw öki. ² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma sohsok it añ qa tāyuñwa? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay nāt pas qa haqam i' owa nāp qenyi epni. Pas sohsoy sahpukniwni.

Troubles and Persecutions (Mr 13.3-13; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam tsomot Olivet epeq qatuqw, put aw nānatuwnayaqam pay nanalt put aw ökihqe aw pañqaqwa: Um itamuy āawnani: Ya ii hisat yaniwhtini? Pu un hisat pītuniqat himu put tuawi'tani, pu qatsit sohtiniqata? ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyaltotini; noqw qa hak umuy ūnatoyani. ⁵ Taq nāt kaysiwhqam inatñwaniy aw yankahkañw öke', pañqaqwani: Nu' hapi Christ kitotani, nen kaysiwhqamuy ūnatoyanayani. ⁶ Pu uma nāqöyiwuy yāvaqnihqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqöytaqw uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam pāvantaqa pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pītuni. ⁷ Pi añqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunatyā sukw moñwtunatyat ehpewhimantani. Pu hāhaqe' tsōñōsqatsini, wukotuyhqatsini, pu tutskwa tayayaykuni. ⁸ Ii hapi hīhihta kānanvotpit yayhniata. ⁹ Noqw sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomniqw öviy'o. Noqw puma umuy okiwsahsanyat, umuy qöqyani. ¹⁰ Noqw pahsat pu kaysiwhqam tuptsiwniy añqw lasye', nānami qa suhtaq'ewyani. Noqw sūka sukw momñwituy aw mātapani. ¹¹ Noqw kaysiwhqam hoñve', Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey atsáy'kahkañw

kaysiwhqamuy ūnatoynayani. ¹² Ephaqam qaanhtipu tūwaqatsit añ ahsupoq kúrukiwmani, noq̄w ōviy kaysiwhqam nami'nañway añ peveltotini. ¹³ Noq̄w pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yámakni. ¹⁴ Noq̄w isinom tūwaqatsit añ ahsupoq it lomatuawit yuaatotaq̄w, sinom sohsoyam nanaptani. Noq̄w pep pu' so'ñwamiq pítuni.

The Awful Horror

(Mr 13.14-23; Lk 21.20-24)

¹⁵ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihqa tūkiqōtaniqa wunuptuni. Añ tūnwantaqa māmatsni. Noq̄w ōviy ason uma put God kīyat pas himunihqat ep wúnuhqat aw yórikyaqw, ¹⁶ Pep pu' ima Judeat añ yesqam tuhtukwimi q̄ watqani. ¹⁷ Pu i' hak kits'oveq̄nihqa pañq̄w hāwe', nawus soon hihta ōviy ahpami papkini, súwayaniq̄e ōviy'ō. ¹⁸ Pu i' hak pasve hinnunq̄a soon yuwsiy ōviy kīmini. ¹⁹ Noq̄w hisat aw pituq̄w, pep hapi pu' haq̄awat añ nō'yiwyuñq̄amuy, pu yōyōñnayaq̄amuy kurs hin watqaniq̄amuy amuñem pas is óhini. ²⁰ Noq̄w pas pay okiw uma qa tōmō' watqaniq̄ey ōviy Umunay aw tūvinlalwani, piw qa nasuñwintalōñnit ep'e. ²¹ Taq̄ pep aw pituq̄w, q̄aan'ewakw k̄anavotpini, pas tūwaqatsit hisat yukiltiqat añq̄w pew pahsavo qa hisat pan hiniwhitiqat pan'i, pas q̄ae, piw soon hisat p̄apu paniwhitini. ²² Noq̄w as talōñwintiwihqa qa pelvotiq̄w, soon hak ayo yámakni. Noq̄w pay hapi Tutuyqawhqat namoramuyatuy amuñem tunatyat ahpiy pam pelvotini. ²³ Pep pu' ason kurs hak umumi, Meh, yep Christ kitaq̄w, sen Ayamo, kitaq̄w uma qa tūtuptsiwani. ²⁴ Taq̄ nāt hakim Christ-nihq̄ey nātsokani'yuñq̄am mātaqtotini; pu Tutuyqawhqat lavay'aymatnihq̄ey nātsokani'kahkañw hoñvani, qa p̄umayakañwo; nen hihhihta k̄atatayhpit hihta tuawi'taqat hintsatskani, pas qaōwíhintaniq̄w ōviy kurs as hin pasiwtaniq̄w hikis pi añ Tutuyqawhqat namoramuyatuy ūnatoynayani. ²⁵ Noq̄w meh, uma hapi pay nanapta, ispi nu añwu pay umuy put āawnaq'ō. ²⁶ Paniq̄w ōviy kurs puma umumi Meh, taq̄ pam q̄ayēsiwhpuve q̄atu, kitotaq̄w, uma qa awhaq̄amiyani; sen Meh, pam yūpaveq̄ q̄atu, kitotaq̄w, uma qa tūtuptsiwani. ²⁷ Pi hōpaq talwihpiki tēveñehaq̄ami mātaq̄tiñwu; noq̄w pay hapi pantani hisat Nu, Sinot Tiat, pítuniq'ō. ²⁸ Pi haq̄am himu mokput tokoatniq̄w, pañso wiwsokt tsovaltñwu.

The Coming of the Son of Man

(Mr 13.24-27; Lk 21.25-28)

²⁹ Noq̄w pahsat put k̄anavotpit atsve āpiy pay tāwa qa tālawvani, pu mūyawuy añq̄w qa talni, pu sōtu tokpelat añq̄w

löhöhöykuni, pu òvaqe hīhimu òqala tayayaykuni. ³⁰ Noqw pahsat pu himu tokpelat epeq mātsiltini, nuy Sinot Tiyat pītuniqat tuawi'taniqee. Noqw pahsat pu tūwaqatsit ep sohsoyam nanāpwat sinom tsaykitani; noqw pu Nu, Sinot Tiat, òqalat yankañw, qaan'ewakw son'iwkañw, òvaqe òmawhtuy akw hawtoqw, puma nuy tutwani. ³¹ Noqw itòtòqpi a'nò tòqtiqw, nu ihoñviaymuy añqe' ayatani; noqw puma inamoramuy tūwaqalvoqhaqami yesqamuy nānan'ivaqw tsovalayani.

The Lesson of the Fig Tree

(Mr 13.28-31; Lk 21.29-33)

³² Taay, kurs uma nōnvspaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani. Put nantaqaat palmokte' sákawsate', nahpi'wisq, kurs tal'añwhayiñwtiqat uma nanaptañwu. ³³ Noqw pan hapi uma sohsoq iit hihta aw yórikye', soon pas nu hisat pītuniqat uma nanaptani. Pep hapi nu soñawnen hōtsíwhpeq wúnuhqat uma nanaptani. ³⁴ Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon nāt ima sinom tūtuwayaqw, pay īi sohsoy yaniwhtini. ³⁵ Pay tokpela, pu tūwaqatsi tūwayani; nīkañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day and Hour

(Mr 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36)

³⁶ Nīkañw hisat aw pītuniqat, pu haqe' qalawmaqwhaqamniqat hapi qa hak navoti'ta. Pas qae, òveqatsit ep hoñvia'yam hikis qa navoti'yuñwa. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³⁷ Noqw ura Noet qatsiyat ep hin hiniwhtiqat pay hapi piw pantani hisat Nu, Sinot Tiat pītuniqat ep'e. ³⁸ Pay ura nāt qa pātsikq, sinom nōnova, pu hīhikwya; nōmalalwa, pu puwsuñwlalwa, hisat Noet pākihut aqw pákihqat aw pahsavoo. ³⁹ Nihqe puma qanavoti'yuñqe pātsikq, puma sohsoyam sūlawhti. Noqw pay piw hapi pantani hisat nu' Sinot Tiat pītuniqat ep'e. ⁴⁰ Pep pu' hakim lōyōm haqam pasveni; suhka wikiwhq, suhka akwsiñwni. ⁴¹ Pu hakim lōyōm wuhtit nūmantani; suhka wikiwhq, suhka akwsiñwni. ⁴² Pantaqw òviy uma tunatyawyuñwni, taq Umuhtutuyqawhqa hisat pītuniqat uma qa navoti'yuñwa. ⁴³ Noqw uma it navoti'yuñwni: Pi as ki'taqa uyiñwut hísatniqw pītuniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kīyat haqe' aw pákiniqw pam pánani. ⁴⁴ Paniqw òviy uma pās moñwvas'iwyuñwni; taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu', Sinot Tiat pītuni.

The Faithful or the Unfaithful Servant

(Lk 12.41-48)

⁴⁵ Taa. Ya hak haqam hihta añ suan hinmaqa suan wuwni'taqa tumal'aya? Put hapi moñwi tumalsuñwamuyatuy amumi moñwtaq, pam pumuy añsakis tunōshuylawni. ⁴⁶ Kurs moñwi hisat ahoy pite', put nāt suan tumalay'maqat aw

yorikq, pam hahlayhpit epni. ⁴⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Put moñwíat pas soon put qa sohsok hihta himuy aw moñwtapni. ⁴⁸ Níkañw kurs as pam tumal'aya qahopinen, pam unañwpeq pañqawni: Imoñwi pítuniqey pas nāt haqami tavi'ma, kítani. ⁴⁹ Nen pu' tumalsuñwamuy wuvahtivakañw, pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqamuy amumum tūmoykañw, pu hīhikwni. ⁵⁰ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiq qa nuhtay'taqw, ⁵¹ Pam pite' put pavan pas a'nō sivintoyani. Noqw pam nawip'ew hinyuñqamuy amumum nātuwiwni. Pep a'nō tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni.

25

The Parable of the Ten Girls

¹ Pahsat pu òveqatsit añqw moñwtunatya hakimuy pakwtñiqamuy mámanhtuy amuntani. Puma wihqōhiy òmahtota, möönañwhtiniqat ahsawvawisa. ² Noqw pumuy amuñaqw tsívotñiqam wuwni'yuñqw, pu tsívotñiqam qa wuwni'yuñwa. ³ Qa wuwni'yuñqam wihqōhi'wiskahkañw, tövukuyit qa maskay'wisa. ⁴ Noqw wuwni'yuñqam wihqōhi'wiskahkañw, tövukuyit hihta añ kūyi'wisa. ⁵ Noqw möönañw nawutsnaqw, puma sohsoyam puwso'qe tokva. ⁶ Noqw suhtokihaq hak a'nō pañqawu: Meh, möönañw añq'ò, huvam ahsawvawisaa. ⁷ Pahsat pu puma mamant sohsoyam hoñvaqe, wihqōhiy aw hintsatsna. ⁸ Noqw qa wuwni'yuñqam wuwni'yuñqamuy amumi pañqaqwa: Itamuy umuhtövukuyiy añqw maqayaa, taq itahwihqōhi tōkiwwisa. ⁹ Noqw wuwni'yuñqam lavayhtotiqe pañqaqwa: Sóoni, taq ka itamumi nan'ivo qa aptsiwani, tis pi uma huhyayaqamuy amumiye', nennem tuiyani. ¹⁰ Noqw pumuy nāt tuiwisq möönañw pitu; noqw ima moñwvas'iwyuñqam put amum nāñuiwniqat ep nōviwhqat aw yuña, noqw ihpoq uhtsilti. ¹¹ Atsve pu' mimawat mamant piw tuwat ökihqe, pañqaqwa: Moñwi, Moñwi, itamuñem hōtaa. ¹² Noqw pay pam lavayhtiqe pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Nu umuy hakimuy qa tuwi'ta. ¹³ Yantaqw öviy uma tunatyawyuñwani, pi uma hisat talōñvaqat, pu haqe' qalawmaqwu nu' Sinot Tiat pítuniqat qa navoti'yuñwa.

The Parable of the Three Servants (Lk 19.11-27)

¹⁴ Pi nu hakiy haqami yāvoqñiqat antani. Pam hak tumal'aymuy wāñwayhqe, amumi hihta himuy noa. ¹⁵ Nihqe sukw aw tsívót-sikip sōmorit sivat oya, nit pu sukw aw löp sōmorit sivat, nit pu sukw aw sūp sōmorit sivat, hin nanāpwat akw moñwvástotiniqat pan pakwāmna; nit pahsat pay haqami

nakwsu. ¹⁶ Pahsat pu i' tsivot-sikip sōmorit sīvat ōmahtaqa ahpiynihqe, put akw huhyaqe, put aw tsivot-sikip sōmorit sīvat hōyokna. ¹⁷ Pu i' lōp sōmorit sīvat ōmahtaqa piw put anhtiqe, lōp sōmorit sīvat put aw hōyokna. ¹⁸ Noqw pu sūp sōmorit sīvat ōmahtaqa ahpiynihqe, tutskwave hañwat, pañsoq moñwiw sīvayat tupka. ¹⁹ Pu ahpiy wūyavotiqw, pumuy moñwíam pítuhqe, pumuy amumi put ep pohta. ²⁰ Noqw ōviy i' tsivot-sikip sōmorit sīvat ōmahtaqa pítuhqe, piw tsivot-sikip sōmorit sīvat kīvahqe, pañqawu: Moñwi, ura as um tsivot-sikip sōmorit sīvat inumi noa, noqw meh, nu put aw tsivot-sikip sōmorit sīvat hōyokna. ²¹ Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya, um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw ōviy nu uñ pavan wūhaq tuwanit aw moñwtapni. Um uhmoñwiw amum hahlayni. ²² Pu tuwat i' lōp sōmorit sīvat ōmahtaqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura as um lōp sōmorit sīvat inumi noa; noqw meh, nu lōp sōmorit sīvat put aw hōyokna. ²³ Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya; um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw ōviy nu uñ pavan wūhaq tuwanit aw moñwtapni. Um uhmoñwiw amum hahlayni. ²⁴ Pahsat pu i' sūp sōmorit sīvat ōmahtaqa pítuhqe, pañqawu: Moñwi, nu ūmi navoti'taqw, um a'nō unañway'ta; nihqe um haqam qa uyht ep hōqñwu, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht añ hihta tsovalañwu. ²⁵ Noqw nu uñ mamqasqe, ōviy ahpiynihqe, uhsivay tutskwave tupka; noqw meh, yep uhsiva. ²⁶ Noqw put moñwíat lavayhtiqe put aw pañqawu: Is okiw um hak qahopi, naöntumal'aya! Pas as um inumi navoti'taqw, nu haqam qa uyht ep hōqñwunikañw, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht pañ tsovalañwu. ²⁷ Himu pi um sīvat aw tunatyawyuñqamuy amumi isivay óyanikañwo; noqw nu hisat pite', isivay ep sivit enañ ōmahtani. ²⁸ Pahsat pu tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam sīvat nawhkiyaa, nen pakwút-sikip sōmorit himuy'taqat put maqayaa. ²⁹ Pi hakiy himuy'taqat aw himu noiwmantani, noqw pam hihta nihti'tamantani; nīkañw hihta ōwihimuy'taqw, hikis pam put nawhkiwni. ³⁰ Pu uma it ñasta apit tumal'ayat ihpo qatálat awhaqami tūvayani; pep tsaykitiwni, pu tāma ñuritiwni.

The Judgment of the Nations

³¹ Ason nu' Sinot Tiat sohsokmuy ihoñvia'yamuy tsamkañw, lolma tálawnway'kañw pite', pep pu' nu pas kaptsi'tiwkañw, imoñw'atsveway ep qatuptuni. ³² Noqw sohsoyam hihtu nanāpwat sinom inutpipo tsovaltini; noqw nu pumuy pep nāhoy tsíkani, lālayhqa kanelmuy kakapirstuy amuñaqw tsíkaniwuqat pan'i. ³³ Nen nu kanelmuy iputvaqewat óyani,

pu kakapirstuy isuyvaqewata. ³⁴ Nen nu iputvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam pewyaa, Inay añqw hahlaywaqamu; nen uma umuhmoñwi y umeñem hihta na'sastaqat makiwyani, tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqaqw umuñem na'sastiwhqat put'a. ³⁵ Pi ura nu tsönmokiwtaqw, uma nuy nopnaya; nu pānaqmokiwtaqw, uma nuy hikwnaya; nuy kurs hákiyniqw, uma nuy pās taviya; ³⁶ Nuy qa yuwsitaqw, uma nuy yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, uma nuy pohtaya. ³⁷ Pahsat pu ima suan hinyuñqam lavayhtote', pañqaqwani: Moñwi ya hisat uñ tsönmokiwtaqw, itam uñ tutwaqe nopnaya; uñ pānaqmokiwtaqw, itam uñ hikwnaya? ³⁸ Ya hisat um kurs hákiyniqw, itam uñ tutwaqe pās taviya, uñ qa yuwsitaqw, uñ yuwsinaya? ³⁹ Pu ya hisat um tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, itam uñ tutwaqe uñ pohtaya? ⁴⁰ Noqw nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy itupkomuy amuñaqw hihtawat sushin'ewakw aw pan unañwtapye', uma inumi unañwtapyañwu. ⁴¹ Pahsat pu nu imuy isuyvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam inuñaqw ahpiyaa, uma God itsivuyat akw nankiwakw hinhtotiqamu. Qōhit qa tsohtso'ñwuqat aqw uma maspiwyani, it qōhit Nukpanat éñem-nikañw pu hoñviaymuyatuy amuñem na'sastiwhqat aqw'a. ⁴² Pi ura nu tsönmokiwtaqw, uma nuy qa nopnaya; nuy pānaqmokiwtaqw, uma nuy qa hikwnaya. ⁴³ Ura nu kurs hákiyniqw, uma nuy qa pās taviya; qa yuwsitaqw, uma nuy qa yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, uma nuy qa pohtaya. ⁴⁴ Pahsat pu puma tuwat lavayhtote', pañqaqwani: Moñwi, ya hisat um tsönmokiwtaqw, pu pānaqmokiwtaqw, sen kurs hákiyniqw, sen qa yuwsitaqw, sen tūtuyhq, sen sivikive pakiwtaqw, itam uñ tutwakañw ūmi qa unañwtapya? ⁴⁵ Pahsat pu nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy amuñaqw sushin'ewakw aw qa unañwtapye', uma inumi qa unañwtapyañwu. ⁴⁶ Noqw ima hapi siviñpit sūtsepniqat aqwyani; noqw suan hinwisqam qatsit qaso'taqat awyani.

26

The Plot against Jesus

(Mr 14.1-2; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Noqw Jesus yan lavayiy yúkuhqe, pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu; ² Uma navoti'yuñqw lōtok hapi ura amutsva-yūmosaniñqat ep nōviwniqat aw pítuni. Noqw ep hapi nu' Sinot Tiat momñwituy amumi mātaviwhq, puma nahoyehtsit aw nuy muayani, kita. ³ Noqw ephaqam hakim pavansinom hakiy Caiaphas

kīyat ep tsovalti, God awwat susmohpeq moñwit kīyat ep'e-ímaa: God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yamu. ⁴ Nihqe hin as puma nanauyve Jesus ñuaye' nñayaniqey pavasiwnaya. ⁵ Nit pay pañqaw: Pay qa nōviwhqat epni, taq ka sinom qaunáñwtalawvayani.

Jesus Anointed at Bethany

(Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

⁶ Noqw Jesus Bethany ep hakiy tokoplelet tütuyñwuqat Simon kīyat epniqw, ⁷ Pumuy nōnovaqw, hak wuhti wihkuyit kwañwáhovaqtuqat a'nō hihkay'taqat hihta añ kūyiwtaqat yawkañw ep paki, wikorot hihta owat alabaster añqw yukiwtaqa añ kūyiwtaqata; nihqe wikorot yōhaqe, Jesus qötöyat aw wihkuyit wūta. ⁸ Noqw Jesus aw nánatuwnayaqam aw yórikyaqe, qayan unañwtotiqe pañqaw: Ya i' wihkuyi hinoqw paysoq hovalniwa? ⁹ Añwu ka as pam wūhak òviy huyiwe', añ òkiwyuñqamuy amumi noiwnikañwo. ¹⁰ Noqw Jesus hiñqawtaqat navoti'taqe, òviy pumuy amumi pañqaw: Ya uma hinoqw wuhtit unañwmokintota? Pam inumi lolmat tumalta. ¹¹ Uma pi pay òkiwyuñqamuy sutsep oyi'yuñwa; nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yuñw. ¹² Pam nuy ásnaniqe òviy it wihkuyit itokoy aw wūta, nuy tūamiltiniqat òviy'o. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Tūwaqatsit añ ahsupoq haqam i' lomatuawi yuaatiwhq, pep i' wuhti yep hinhti qw pam piw yuaatiw. Sinom it akw put u'ni'yuñw.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mr 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴ Pahsat pu pakwt löq sihkay'taqam put aw nánatuwnayaqamuy amuñaqw suhka, Judas Iscariot yan mātsiwhqa, God awwat mohpeq momñwituy amumii, ¹⁵ Nihqe amumi pañqaw: Ya uma nuy hihta maqayani, nu put umumi mātapq'ö? Noqw puma sunat pakwt sihkay'taqat qötsásivat put maqayaniqey aw pasiwnaya. ¹⁶ Noqw pahpiy pu' pam put amumi mātapniqey qenihevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples

(Mr 14.12-21; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹⁷ Noqw qapeken'oyvut pōlavikit nōviwniqat sūs talōñni'taqw, Jesus aw nánatuwnayaqam put aw òkihqe aw pañqaw: Ya itam haqam aw hintsatsnaqw, um pep ura Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat nōsniqey nāwakna? ¹⁸ Noqw pam pañqaw: Uma kīminen it hakiy tāqat aw pañqawni: Tütutuqaynaqa yan lavayhti: Ituwaniy aw pitu. Noqw nu as uhkiy ep amutsva-yūmosanihqat ep nōviwniqat inumi nánatuwnayaqamuy amumum nōsni. ¹⁹ Noqw

lōyōm put aw nánatuwnaqam awnihqe, Jesus amumi hin tutaptaqat anhti; nihqe puma ura Amutsva Yūmosanihqat ep hintsatskiwhqat pās aw hintsana. ²⁰ Noqw tapkiqw, pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy amumum tunōsvoñat aw qatuptu. ²¹ Noqw pumuy nōnovaqw, pam pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma haqawa nuy momñwituy amumi mātapni. ²² Pahsat puma pas qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqaqwa: Tutuyqawhqa, ya nu'ni? ²³ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Inumum tsaqaptat aqw may morstoynaqa hapi nuy momñwituy amumi mātapni. ²⁴ Pi tutuveni Sinot Tiyat hin lalvayhqat nu pan yep qatsit añqw ahpiyni. Noqw pay i' hak momñwituy amumi nuy mātapniqat eñem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihtihq put eñem lolmani. ²⁵ Noqw i' Judas put momñwituy amumi mātapniqa lavayhtiqe pañqawu: Tūtutuqaynaqa, ya nu'ni? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um súañqawu.

The Lord's Supper

(Mr 14.22-26; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²⁶ Noqw pumuy nōnovaqw, Jesus pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yoñoytat, aw nánatuwnayaqamuy put huytat pañqawu: Huvam it ömahtote' nōnösaa; i' hapi itoko. ²⁷ Pu pam kuyapkuyit kwusut, ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi, nihqe amumi pañqawu: Uma sohsoyam it añqw hikwyani. ²⁸ I' hapi iuñwa; pam kaysiwhqamuy amuñem puhuvasiwnit pasiwnaniqe munvaniwa, pu pumuy qaanhtipuyamuy ayo yúkuniqee. ²⁹ Nikañw nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit ep ovauyit aniwniyat añqw hikwni. Nikañw qatsit nātoniqat aw pituqw, Inay moñwtunatyayat ep nu umumum puhuovavalat añqw hikwni. ³⁰ Noqw puma tayawinpit tawlalwat, pañqw nōña, Olivet tsomot aqwyaniqee.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mr 14.27-31; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

³¹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' tōkilat ep uma sohsoyam inutsviy unañwso'ni; pi ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat yan put eñem pēna. Nu kanelmuy tumalay'taqat nīnani; noqw kanēlom ahtsavalni, yan'i. ³² Nikañw ason nu ahoy tātaye', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ³³ Noqw Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pay nāmahin sohsoyam utsviy unañwso'q, pas nu' soon panhtini. ³⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' tōkilat ep nāt taqakowāko qa töqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ³⁵ Noqw Peter put aw pañqawu: Nāmahin pi nu umum mokni nu uñ qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqw sohsoyam Jesus aw nánatuwnayaqam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mr 14.32-42; Lk 22.39-46)

³⁶ Noqw pam pumuy tsamkañw, haqami Gethsemane yan mātsiwhqat aw pitu, nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu ayohaqaminen Inay aw nāwaknani. ³⁷ Pu pam Peter-nit, pu Zebedeet tiyotimuyatuy tsamkañw, ahpiynihqe, pahsat pu pas qa hahlay'iwmakañw, pavan putuiwma; ³⁸ Nihqe pumuy amumi pañqawu: Pas iunañwa qahahlayi, pas mómokqat pan'i. Uma hāk yepye', inumum tunatyawyuñwni. ³⁹ Pu pam ahpiy híhin yūmonit, pep tayway aqw tutskwani yēvat, nāwaknaqe pañqawu: Taay, Inaa, kurs pay hin pasiwtaniqw, pay i' kānavotpi inuhpiy ayoni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaqw pantani; pay uhtunatya antani. ⁴⁰ Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amuminihqe, pumuy tokqamuy tuwa; nihqe Peter aw pañqawu: Is ohi! Ya pas uma soon tāwat añqe' sūs qōniltiqat pah-savo inumum tunatyawyuñwni? ⁴¹ Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, nen qa unaheviwyani. Pay as hakiy tunatyaat pas antsa su'qawtañwu; noqw pay tokoat nānahtsovi. ⁴² Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāwaknaqe pañqawu: Kurs i' kānavotpi pas soon inuhpiy ayoniniqw, nuy put añ kuyvaniqat um pan nāwaknaqw, pay nam uhtunatya antani. ⁴³ Pu pam amumi pituqw, pay piw tōka, pumuy pōsiam putuiwyuñqw ōviy'o. ⁴⁴ Noqw pam pumuy mātapt, piw ahpiynihqe, pāyisni'makañw nāwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁵ Pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amuminihqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwnani. Pay aw pitu; noqw nu' Sinot Tiat qaanhinwisqamuy amumi mātaviwni. ⁴⁶ Huvam hoñvaa; itam ánwuyani; meh, nuy momñwituy amumi mātapiñaq pitu.

The Arrest of Jesus

(Mr 14.43-50; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴⁷ Noqw nāt pam yuaataqw Judas, imuy pakwt löq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu; noqw sinom qaan'ewakw hintaqam sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum öki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayatotaq'ö. ⁴⁸ Noqw i' hak pumuy amumi put mātappa pumuy amumi pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pam hápini. Uma put hūrs nuayani, kita. ⁴⁹ Nit pahsat pay pam Jesus awnihqe aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ikwatsi, ya um hinoqw añqö'? Pahsat pu puma Jesus awyaqe, put hūrs nuaya. ⁵¹ Noqw meh, imuy Jesus ámumyaqamuy amuñaqw

haqawa sipwuvahpi'kañw, put aw yohtokqe, put hóroknať, God awwat sus mohpeq moñwit tūwikiyat aw sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁵² Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Uhsipwuvahpiy tukpuyat aqw pánaa; taq hakim sipwuvahpit akw hintsatskaqam sipwuvahpit akw súlawhtotini. ⁵³ Nuy pan Inay aw tūviñtaqw, pam āpiy pay pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit amuhpenihqe hóyokiwtaqamuy hoñviaymuy inumi óyani. Ya um it pēvewna? ⁵⁴ Nikañw kurs nu panhtiniqw, tutuveni hin aw antsaniwni? ⁵⁵ Noqw pahsat pu Jesus sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwut awyaqe ōviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw nuy ñuawisa? Ura nu nāqavo God kiyat ep tūtutuqaynaqw, uma nuy qa ñuaya? ⁵⁶ Noqw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy pēniam soon qa antaniqw, ōviy sohsoy ñi yaniwhti. Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa.

Jesus before the Council

(Mr 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Noqw Jesus ñuayaqam God awwat susmohpeq moñwit, Caiaphas yan mātsiwhqat, aw put wikya. Noqw tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw pu wukw'a'yam piw pep tsovawta. ⁵⁸ Noqw Peter yāvaqw Jesus ańk hinma, God awwat susmohpeq moñwit kiyat aw pahsavoo; nihqe hoñvia'yatuy amumum ihpovewat qatuptu, hin hintaniqat yórikniqee. ⁵⁹ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu sohsoyam pep tsovawtaqam Jesus nñayaniqey anyuñwa; nihqe ōviy as put hihta atsátoynayaniqey hevi'yuñwa, ⁶⁰ Nihqe qa hihta tutwa. Pi as kaysiwhqam put hihta atsátoynayaniqey ōkikañw, qa sun lavayhtoti. Noqw nawis'ew hakim löyöm put hin atsátoynaniqey pitu; ⁶¹ Nihqe pañqawu: I' hapi pañqawu: Nu God kiyat sahpuknat, pāyis tálát ań ahoy put aw yúkuni, kita. ⁶² Pu God awwat susmohpeq moñwi wunuptuqe, put aw pañqawu: Ya pay um qa hin it ep lavayhtini? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶³ Noqw pay Jesus qa hiñqawu. Noqw God awwat susmohpeq moñwi lavayhtiqe, put aw pañqawu: Nu hapi ūmi pas pañqawni: Um pas God Qátuhqat atpip itamumi súañqawni: Ya uma pas antsa Christ God Tíata, i' moñw'asi'taqa? ⁶⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Noqw nu ūmi pañqawni: Yahpiy pu' nu Sinot Tiat Sus'ōqaltutuyqawhqat putvaqewat qatuptuni, pu tokpelat ań ōomawhtuy akw nu hawhtoqw uma inumi yórikyani. ⁶⁵ Pahsat pu God awwat susmohpeq moñwi itsivutiqe, yuwsiy tsíkat pañqawu: Pam Hakiy pas kaptsiwhqat aqw qalomáhiñqawuy! Ya hinoqw pas piw nāt hak hin yuaatani? Meh, uma qalomálvayhtiqw aw tūqayyuñwa. ⁶⁶ Uma

hin wūwaya? Noq̄w puma lavayhtotiqe pañq̄aq̄wa: Pam moki-wuy hihkay'ta. ⁶⁷ Pahsat pu puma put taywami töhtota, pu may pölölni'kahkañw wuwalalwa; noq̄w p̄etu mapq̄ölöy akw put wuwalalwakañw, ⁶⁸ Aw pañq̄aq̄wa: Taay, um Christ, um itamuy āawnani, Ya hak uñ wuvahta?

Peter Denies Jesus

(Mr 14.66-72; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Noq̄w Peter moñwkit ihpaq tukwñöyakiwtaqat ep qatu; noq̄w hak māna tumal'aya put aw p̄ituhqe, aw pañq̄awu: Um pi piw Jesus Galilee añq̄wnihqat ámuma. ⁷⁰ Noq̄w pam sohsokmuy amutpik qa nakwhaqe pañq̄awu: Kurs um hiñq̄awlawu. ⁷¹ Pu pam tuhööt aw yamakq, piw suhka māna put túwahqe, pep yesq̄amuy amumi pañq̄awu: I' pi piw Jesus Nazareth añq̄wnihqat ámuma. ⁷² Noq̄w piw pay pam qa nakwhaqe, pas öqalat lavayit akw pañq̄awu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta. ⁷³ Pu ahpiy hihsavoniq̄w, put aqlaq hoñq̄am Peter awyaqe aw pañq̄aq̄wa: Pay pi um pas suyan piw pumuy amumuma, öviy pi uhlayviy uñ suhputsni'ta. ⁷⁴ Pahsat pu Peter pas öqalat lavayhtiqe pañq̄awu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta, kita. Noq̄w pahsat pay taq̄akowāko töqti. ⁷⁵ Noq̄w Peter Jesus lavayiyat u'na; ura pam put aw pañq̄awu: Nāt taq̄akowāko qa töqtiq̄w, um p̄ayis nuy qa tuwi'taqey pañq̄awni. Nihqe pam pañq̄w yámakqe, nāp hin nāvak'öyna.

27

Jesus Taken to Pilate

(Mr 15.1; Lk 23.1-2; Jn 18.28-32)

¹ Noq̄w q̄avonvaq̄w, sohsoyam God awwat mohpeq momñwit, sinmuy amuñaq̄w wukw'aymuyatuy amumum Jesus ankiwakw yuaatota, put n̄inayaniq̄ee. ² Noq̄w puma put sonyaqe, pahpiy wikyaqe, pep tutskwat aw moñwit, Pontius Pilate yan mātsiwhqat, aw put noaya.

The Death of Judas

(Acts 1.18-19)

³ Pahsat pu Judas, momñwituy amumi put mātapqa, Jesus tüviwhq pan yórikqe pi ason qahahlayhtiqe, God awwat mohpeq momñwituy amumi-nikañw pu wukw'a'yamuy amuminihqe, sunat pakwt sihkay'taqat qötsásivat ahoy kivaqe, ⁴ Amumi pañq̄awu: Pas kurs nu hakiy qa hihta ep hinhtiqat umumi mātapqe qaanhti. Noq̄w puma pañq̄aq̄wa: Noq̄w hinhtini? Pam pi pay uhpee. ⁵ Noq̄w pam God kiyat ep qötsásivat tsálaknat, ahpiynihqe, haqam nāhaya. ⁶ Noq̄w God awwat mohpeq momñwit qötsásivat añ pohpoñaqe pañq̄aq̄wa: Itam sivatatañpimiq put tañatote', qa súanhtotini, taq ura itam hakiy

qatsíyat put akw tuiya. ⁷ Nihqe puma put yuaaykuyaqe, haqe' tutskwat Tsaqavotlawhqat Tutskwaat yan túnwantiwhqat sívat akw tuiya, pep hakimuy qa pep sinmuy òoyyanique òviy'o. ⁸ Noqw òviy pam tutskwa Uñwat akw Tuiwhpu nāto yan túnwantiwa. ⁹ Noqw yan hapi Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jeremyt lavayiyat aw anhti; ura pam pañqawu: Pu puma sívat òmahtota, it pakwt sunat sihkay'taqat qòtsásivat hakiy qatsíyat ep sisviyaqeyu. Pan hapi ima Israel-sinom put qatsíyat hihka-toynaya. ¹⁰ Nihqe put akw hakiy tsaqavotlawhqat tutskwayat tuiya, Tutuyqawhqa inumi hin tutaptaqat pan'i. Yan ura pey'ta.

Pilate Questions Jesus

(Mr 15.2-5; Lk 23.3-5; Jn 18.33-38)

¹¹ Noqw Jesus pep tutskwat aw moñwit atpip wunuwta. Noqw moñwi put túviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um súañqawu. ¹² Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw pu wukw'a'yam put hin nēveltoynayaqw, pam qa hiñqawu. ¹³ Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Ya ima hihsa' hihta un tsotskanayaqw, um qa navota? ¹⁴ Noqw pay pas pam qa hiñqawu. Noqw òviy moñwi put ep pas hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mr 15.6-15; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

¹⁵ Noqw put nōviwhqat aw pituqw moñwi sinmuy amumi hakiy sivilawhqat mātapñwu, hakiy nānawaknaqw put'a. ¹⁶ Noqw piw ép puma hakiy pas qahopímataknihqat sivivani'yunwa, hakiy Barabbas yan mātsiwhqata. ¹⁷ Noqw òviy puma sumitsovaltiqw, Pilate pumuy amumi pañqawu: Ya nu hakiy umumi mātapniqat uma nānawakna-sen Barabbas, sen it Jesus, Christ yan túnwantiwhqata? ¹⁸ Suyan pi puma qatsutsúyhqe òviy put aw Jesus noayaqw, pam mātsi'taqe òviy pañqawu. ¹⁹ Noqw pam Jesus eñem hin yúkuniqey wūwankañw, moñw'atsveway ep qatuqw, put nōmaat put aw hakiy ayataqe pañqawu: Um put tāqat súantaqat qa aw hintsakni; taq nu tōki tūmoklawhqe, put atsviy hīhihta kānavota. ²⁰ Noqw God awwat mohpeq momñwit wukw'a'yamuy amumum sinmuy pan unañwtoynayaqw, puma Barabbas tuhtui'ya, pu Jesus nīnayaniqat pañqaqwa. ²¹ Noqw moñwi lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Noqw nu hihtawat imuy lōqmuy amuñaqw umumi mātapniqat uma nānawakna? Noqw puma pañqaqwa: Barabbas awúy! ²² Noqw Pilate amumi pañqawu: Noqw nu panhte', Jesus Christ yan túnwantiwhqat hintsanni? Noqw puma sohsoyam sáakmaqe, aw pañqaqwa: Nahoylehtsit aw múaa! ²³ Noqw moñwi pañqawu: Ya hínoq'ò?

Ya hihta qalomáhinhtiqw òviy'ò? Pahsat pu puma pas sáakmaqe pañqaqwa: Nahoylehtsit aw múaa! ²⁴ Noqw pay Pilate pumuy kurs hintsanniqw, nuñwu pay sinom pas qa unañwtalawvayaqw, pahsat pu pam kuyht, sinmuy amutpik mävaqtat, pañqawu: Nu hapi it tāqat qa hintaqat qatsíyat ep qa tukopniwtani. Uma pi put hin yukuyani. ²⁵ Noqw pahsat pu sinom sohsoyam lavayhtotiqe pañqaqwa: Pay pi ason itam put qatsíyat ep tukopniwyani, pu itahtimu. ²⁶ Noqw òviy pam pumuy amumi Barabbas mātavi. Nikañw pam solāwat aw Jesus mātapi, pam put qa sūs wuvahta. Noqw pahsat pu Pilate put nahoylehtsit aw muiltiniqat òviy pumuy amumi put mātavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus
(Mr 15.16-20; Jn 19.2-3)

²⁷ Pahsat pu moñwit solāwamat pavasiwhkimi Jesus wikyaqe, sohsokmuy suñwámuy put aw tsovalaya. ²⁸ Nihqe puma put yuwsiyat nawhkiyat, palausimnit put usihtoyneya. ²⁹ Pu puma hihta kūtay'taqat ñolatotaqe, put qötösomtoynaya; nit pu putvaqw hopaqat matsvoñtoynayat, put aw tamötshoñvankañw, tututsiwyaqe, put aw pañqaqwa: Öqawmañwu Jew-sinmuy moñwíamu! ³⁰ Pu puma put aw töhtota, pu hopaqat kwusuyaqe, put akw put qötöyat wuvalalwa. ³¹ Yan puma put aw tututsiwyat, put usimnit nawhkiyat, nāp yuwsiyat put yuwsinayat, put nahoylehtsit aw muayaniqe òviy ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross
(Mr 15.21-32; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

³² Noqw puma kīnaqw nõñakwiskahkañw, hakiy Cyrene añqw tāqat Simon yan mätsiwhqat tutwa; noqw pam Jesus nahoylehtsiyat ikwiwtaniqat puma put tusoq'ayatota. ³³ Pu puma haqami Golgotha yan túñwantiwhqat aw öki. Pam Masqötvihka i'nihqe pam'i. ³⁴ Noqw puma pep ökiqw, solāwam wine hihta a'nö tsivot enañ namiqwriwtaqat put hikwnayaniqw, pam put añqw yúkuhqe, hikwniqey qa nakwha. ³⁵ Pep puma put nahoylehtsit aw muaya; pu puma yuwsiyat òviy nanavö'ya. Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat hin lavayhtiqat aw antsaniwa; ura pam pañqawu: Puma iyuwsiy nāhuyva, pu iusimniy òviy nanavö'ya. ³⁶ Pahsat puma pep yesvaqe put tütuwala. ³⁷ Nihqe put hin nēveltoyniwhqat pey'taqat put qötöyat atsve tsokaya. Noqw yan hapi pey'ta: I HAPI JESUS, JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ³⁸ Noqw puma piw lōqmuy uyiñwutuy put ahsaq nīnaya, nānap nahoylehtsit aw muayaqee. Suhka putvaqeniqw, pu suhka suyvaqee. ³⁹ Noqw añ sasqayaqam

put aw tututsiwyā, qōtōy wīlankahkañwo; ⁴⁰ Nihqe pañqāqwa: Taay, um God kīyat sahpuknat, pāyis tālat añ ahoy aw kītāniqa, ayo nātavii! Pas pi um antsa God Tíatnen nahoylehtsit añqw hawni. ⁴¹ Noqw amún God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw, pu wukw'a'yam put aw tututsiwyāqe pañqāqwa: ⁴² Pas as pam pētuy ayo oyat, kurs hin ayo nātapni. Pas pi antsa pam Israel-sinmuy moñwíamnen, nahoylehtsit añqw hawhq, itam aw tūtuptionsi. ⁴³ Kurs pi pam God aw yanta; pay pi God putnik, put ayo távini; himu pi pañqawu: Nu God Tíata. ⁴⁴ Noqw ima uyiñwut put amum nahoylehtsit aw multiqam pay piw amún put aw hiñqawlawu.

The Death of Jesus

(Mr 15.33-41; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

⁴⁵ Noqw tāwanasaptiqw, añ ahsupoq qatālawva, tāwat atvelpetiqw aw pahsavoo. ⁴⁶ Pu tāwat atvelpetiqw, Jesus pas tōnay añqe' a'nō pañqawu: Eli, Eli, lama sabachthani! Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqw nuy tatamhta? i'nihqe pam'i. ⁴⁷ Noqw haqawat pep hoñqam put nanaptaqe pañqāqwa: Taq pam Elias wánwaylawu. ⁴⁸ Noqw pahsat pay pumuy amuñaqw haqawa wárikqe, hihta sōyatko'y'taqat (sponge) vinegar akw tsehkwekñat, hopaqat epeq sōñnat, put hikwniniqw maqa. ⁴⁹ Noqw pay haqawat pañqāqwa: Pay pantani; mātaqpi kurs Elias put ayo távinik pítuni. ⁵⁰ Pu Jesus piw a'nō hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁵¹ Noqw meh, God kīyat ep mōtsáp'uhtsi ōñaqw atkamiq tsiki, noqw tutskwa tayayayku, pu o'wa kwanamhti. ⁵² Pu tūtuami hōtsiltotiqw, kaysiwhqam God sinomat so'qam ahoy yesvaqe, tūamit añqw nōña. ⁵³ Nihqe Jesus ahoy tātayhq, put atsve puma pas āantsawat kitsókit aw yuñqw, sinom kaysiwhqam amumi yórikya. ⁵⁴ Noqw solāwamoñwi-niqw pu ima put amum Jesus tūtuwalaqam tutskwat tayayaykuqw, pu hin hiniwhiqat aw yórikyaqe, pavan pas tsātsawnaqe, pañqāqwa: Pas antsa kurs as i' God Tíata. ⁵⁵ Noqw kaysiwhqam momoyam pep yāvaqw aw tāyuñwa. Puma Galileet añqw Jesus añk hinnunyaqe, eñem hihta hintsatska. ⁵⁶ Noqw pumuy amuñaqw Mary Magdalene, pu Mary, James-nikañw pu Joses pumuy yúamu, piw Zebedeet timuyatuy yuámu.

The Burial of Jesus

(Mr 15.42-47; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁵⁷ Noqw Jesus aw tuptionsi'yuñqamuy amuñaqw haqawa Joseph yan mātsiwa. Pam Arimathaea-kitsókit añq'ō, nihqe a'nō hihta himuy'ta. ⁵⁸ Noqw tapkiwtaqw, pam Pilate aw pítuhqe Jesus tokoyat tuhtui. Noqw put tokoat put aw noiwniqat Pilate pañqawu. ⁵⁹ Noqw tokoyat Joseph yawmaqe,

kwañw'ewakw tusaqtontsatsakwmötsaput akw put mokahta; ⁶⁰ Nit pu pam haqam owat ep puhutuamhqölöt himuy'taqey ep put tavi, nit tūamit hötsíwmiq wuko'wat hóyoknat, ahpiy'o. ⁶¹ Noqw Mary Magdalene-niqw, pu suhkawa Mary tūamit ehpewi qatu.

The Guard at the Grave

⁶² Noqw totokat qavonvaqw, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu Pharisee-sinom Pilate aw ökihqe, aw pañqawa: ⁶³ Moñwi, itam u'nayaqw, ura i' nuhtumi hīhihta átsalawhqa nāto qátuhqe pañqawu: Nu ahpiy pāyis talq ahoy tātayni. ⁶⁴ Taay, noqw öviy um pañqawhq, tūamit pāyis tālat aw pahsavo qaöwihintani; taq ka put aw nānatuwnayaqam mihikq öke', put tokoyat haqami ūuyi'wist, nuhtumi pañqawani: Pam mokiwuy añqw ahoy tātayi, kitotani. Noqw pantaniqw, tis pas mohtiwat epnihqe qalomáhintani. ⁶⁵ Noqw Pilate pumuy amumi pañqawu: Uma pi tuwalan'aymuy'yuñwa; uma ahpiyye', aw qaöwiyukuyani. ⁶⁶ Noqw öviy puma ahpiyyaqe, tūamit qaöwihintsatsnayaqe, tuvoylat akw owat uhtayat, ep hakimuy tuwalan'o'ya.

28

The Resurrection

(Mr 16.1-10; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Noqw nasuñwintalöñnit añ ruhpaq, Sundayt aw pituqw, nāt qöyañwnuptsiwtaqwhaqam Mary Magdalene, sukwat Maryt amum tūamit aw kuyvato. ² Noqw meh, pas tutskwa a'nö tayayayku; pi Tutuyqawhqat hoñviayaat öñaqw hawhqe, hötsíwat añqw owat ayo mūmat, atsveq qatuptu. ³ Noqw pas taywaat talwihpikit anta; pu pas yuwsiat nūvat an qōtsa. ⁴ Noqw tūtuwalaqam put mamqasyaqe, pavan tururuykuyaqe, pas so'qey panhtoti. ⁵ Noqw hoñviaya lavayhtiye, wuhtituy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Pay nu navoti'taqw, uma Jesus ura nahoylehtsit aw multiqat hepnuma. ⁶ Pam qa yep'e; pi pam ahoy tātayi, ura pan lavayhti. Kurs huvam pewnen, Tutuyqawhqat as haqe' qatsqat uma aw yórikni. ⁷ Nen uma yañqw kaktaye', pam mokiwuy añqw ahoy tātayhqat put aw nānatuwnayaqamuy āawnani; Noqw meh, pay pam hapi añwu umupyeye Galileet aqwni. Ason pepeq uma aw tātayyani. Meh, nu hapi umuy āawna, kita. ⁸ Noqw puma tsawiniwkañw, piw pas hahlaykañw, tūamit añqw ahpiy kaktayhqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumi tūawmaqe wari. ⁹ Noqw puma pañsoniqw pi meh, Jesus pas nāp pumuy amuhsawvage pañqawu: Hakim hahlayñwu. Noqw puma put awnihqe, hokayat mavoqtat, aw naokiwhta. ¹⁰ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Uma yahpiyinen, itupkomuy

amumi pañqawhq, puma Galileet aqwyani; nen ason pepeq inumi yórikyani.

The Report of the Guard

¹¹ Noqw puma nāto pañsoniqw, meh, haqawat tūtuwalaqam kīve ökihqe, hin hiniwhtiqaq God awwat möhpeq momñwituy sohsok āawnaya. ¹² Noqw puma wukw'a'yatuy amumum tsovaltqe, hinhtotiniqey yuaatota; nihqe nihtiwtqaq sīvat solāwamuy huytota, ¹³ Pañqawkahkañwo: Uma hapi kitotani: Itamuy tokq, put aw nánatuwnayaqam mihikq ökihqe, put tokoyat haqami ūuyi'wisa. ¹⁴ Noqw ason kurs tutskwat aw moñwi it navotq, itam aw tūtuyqawve', umuñem qeni'totani. ¹⁵ Noqw öviy puma sīvat ömahtotaqe, amumi hin tutaptaqat anhtoti. Noqw i' yan lavayi nāt Jew-sinmuy amuhpa' yuaatiwa pewhaqami pahsavoo.

Jesus Appears to His Disciples

(Mr 16.14-18; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁶ Pahsat pu pakwt sūkw sihkay'taqam Jesus aw nánatuwnayaqam Galileet aqwya, haqam tsomot Jesus pumuy amumi tutaptaqat pañsoq'a. ¹⁷⁻¹⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pituqw, puma put aw yórikyaqe pas hihtatota. Noqw pay haqawat soq pēvewinhtoti. Noqw pam amumi pañqawu: Ina sohosk hihta öveqatsit ep-nikañw pu tūwaqatsit epnihqat aw nuy moñwtavi. ¹⁹ Noqw öviy uma añqe' nankwuse', sopkawtaqamuy sinmuy tutuqaynayani, pu kūyit akw pumuy tuvoylatiwisni, Inay, pu Tiyat, pu Qahováriwtaqat Hikwsit, pumuy natñwaniyamuy aqw'a. ²⁰ Nen puma itutavoy añ ahsupoq añ hinwisniqat uma pumuy tutuqaynayani. Noqw nu' hapi yūmosa umumum hinmani, yep qatsíso'ñwamiqhaqamii. Okiw antani.

LOMATUAWI MARK AHPIY'O

The Preaching of John the Baptist (Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

¹ I' lomatuawi Jesus Christ God Tiyat yuaataqa yan yayhniwa. ² God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan ura pey'ta: Meh, nu hapi upyeve ituaw'ayay ayatani; noqw pam hapi upyeve uñem pöhut añ qenitani. ³ Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat eñem pöhut aw hintsatsnani, pam háqe'niqat aw suwiptotani. ⁴ Hak tāqa John yan mātsiwhqa qayēsiwhpuve kūyit akw tūtuvoylalawu; nihqe sinmuy amumi pañqawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', kūyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuni. ⁵ Noqw tutskwat Judeat añ ahsupoq sinom sohsoyam put aw ökiwta, pu Jerusalem añq'ö; nihqe qaanhtipuy nahostotat, John ahpiy pāyut Jordan aqw tuvoylatoti. ⁶ Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pöhöyat añqw yukiwtaqat yuwsikañw, kolāsat kwewta. Noqw pam mātuy tūmoyta; pu piw haqam mómohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytañwu. ⁷ Nihqe pam yuaataqe pañqawlawu: Hak inuhpenihqe pas pavan öqalay'taqa inuñkni; noqw soon nu yan'ewaynīkañw pay ñas'ew put tots-sosompiyat ñahnik aw motoltini. ⁸ Pay nu pas antsa kūyit akw umuy tuvoylalawu. Nīkañw ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni.

The Baptism and Temptation of Jesus (Mt 3.13-4.11; Lk 3.21-22; 4.1-13)

⁹ Noqw ephaqam Jesus Galilee-tutskwat ep kitsókit Nazareth añqwniqw, John pāyut Jordan aqw put tuvoylata. ¹⁰ Noqw Jesus pāñaqw yámakq, pahsat pay tokpela hötsiltiqw Qahováriwtaqa Hikwsi hōwit ankañw put aqw hawhtoqat pam aw yori. ¹¹ Noqw hakiy tōnaat öñaqw pañqawu: Um hapi pas aw iunañwa Itii, pas nu uñ hahlayi. ¹² Noqw pahsat pay Qahováriwtaqa Hikwsi qayēsiwhpumi haqami put lālayi. ¹³ Noqw pam pep qayēsiwhpuve lōp sunat tālat añ tūtuvosiptuy amumum yanta. Noqw Satan put unaheplawu; noqw öñaqw hoñvia'yat put aw unañwtavi'yuñwa.

Jesus Calls Four Fishermen (Mt 4.12-22; Lk 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Noqw John sivikive pakiwtaqw, Jesus Galilee-tutskwat ep pituhqe, lomatuawit God moñwtunatyayat yuaataqat yuaatinuma, ¹⁵ Pañqawkañwo: Pay hapi aw pitu, God moñwtunatyayat aw hayhkalti. Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', lomatuawit aw tūtuptsiwani. ¹⁶ Noqw pam wuhkovatuphat Galilee yan mātsiwhqat qalavaqe hinmakañw, hakiy Simon tupkoyat Andrewt enañ tuwa. Puma pakiwmaqtutsayay pāmiq pahpana, puma pakiwmahkatnihqey akw qátuhqee. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani; noqw nu umuy tutuwnaqw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhtuy hin kwihkwisnaqey pan'í. ¹⁸ Noqw pahsat pay puma tutsáyay tatamhtat, put añki. ¹⁹ Noqw pam pahpiy hihsavo nakwsuqe, hakiy Zebedeet tímuyatuy James pu John pumuy tuwa. Puma tuwat pākihut añqw pakiwkañw, tutsáyay aw yuyku. ²⁰ Noqw pam āpiy pay pumuy wánwayi. Noqw puma nay Zebedeet tumal'aymuy enañ pākihut ep mātapt, put añk nakwsu.

A Man with an Evil Spirit

(Lk 4.31-37)

²¹ Noqw puma Capernaum-kitsókit ep öki. Noqw nasuñwintalöñnit aw pituqw, āpiy pay pam tsotsvalkimi pákihqe, sinmuy tutuqaynativa. ²² Noqw puma put hin tutuqaynaqat ep pas aw kātayyuñwa, pas pam öqalat pasiwtaqey pan pumuy tutuqaynaqw öviy'o, imuy tutavot tutuqaynayaqamuy qa pumuy amun'í. ²³ Noqw hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtaqa pumuy tsotsvalkiyamuy ep nuhtuma. Nihqe pam tsa'lawhqe, ²⁴ Pañqawu: Um itamumi qa hintsakni. Ya um itamuy hinhtotiniqat nāwakna, um Nazareth añqw Jesus? Ya um itamuy hovalaniqe öviy añqaqö'? Pay um hákiyñiqw nu uñ tuwi'ta. Um hapi God añqw pas Qahováriwtaqa. ²⁵ Noqw Jesus hikwsit mēwaqe, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, añqw yámakuu. ²⁶ Noqw tuyoy'eway hikwsi tāqat homimikinat, a'nö töqtit, añqw yama. ²⁷ Noqw sinom sohsoyam kātayuñqe, nātuviniñlalwaqe pañqaqwa: Hin pa i' hintani? sen pay puhututuqayhpi? Pas pi pam öqalat pasiwkañw, öviy hikis pi pas tuyoy'e'wakw hīhikwsimuy mēwaqw, puma put aw tuqayvastotañwu. ²⁸ Noqw pas pay pahsat Jesus pep hintsakq, Galilee-tutskwat añ ahsupoq pay pan yuaatiwa.

Jesus Heals Many People

(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

²⁹ Noqw panis puma tsotsvalkiñaqw nōñakt, hakiy Simon-nit, pu Andrew, pumuy kiyamuy aw yuña, ima James pu John pumuy amumunñiq'ö. ³⁰ Noqw Simon nōmayat yuat mukituyat akw qātsi. Noqw āpiy pay puma put Jesus

āawnaya. ³¹ Noqw pam put awnihqe, māyat nuat, qatuptsi-naqw, pahsat pay mukituyat put mātavi. Noqw wuhti pumuy amumi unañwtavi. ³² Noqw tāwat pakiqw, sinom Jesus aw sohsokmuy hihta akw tūtuyyaqamuy tsamvaya, pu nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuyu. ³³ Noqw pep kitsókit ep sinom sohsoyam hōtsiwmiq tsovalti. ³⁴ Noqw pam kaysiwhqamuy hihihita akw tūtuyyaqamuy qalapsinta, piw kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ayo ipwaqe, pumuy hiñqaqwaniqw qa nakwhana, puma put hákiyiniqw tuwi'yuñqw ōviy'o.

Jesus Preaches in Galilee

(Lk 4.42-44)

³⁵ Pu qavoñvaqw, nāt qa hin tālawvaniqw, Jesus qatuptuqe, kīñaqw yama; nihqe haqami súnalkominihqe, pephaqam God aw okiwlawu. ³⁶ Noqw Simon pu put suñwāmat puma put añkya. ³⁷ Noqw puma put tutwaqe, aw pañqaqwa: Sinom sohsoyam uñ hepnumya. ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Tuma yuhke' kitsókinawit nankwusa; noqw nu pañ piw yuaatinumni; pi nu paniqw añq'ō. ³⁹ Pu pam Galilee-tutskwat añ ahsupoq sinmuy tsotsvalkiyamuy añ yuaatinumqe, nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwannuma.

Jesus Makes a Leper Clean

(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

⁴⁰ Noqw hak hihta tokoplelet akw tūtuyhqa put aw pituhqe, okiw aw tamōtswunuptut pañqawu: Um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ⁴¹ Noqw Jesus put ōkwatuwhqe, aw māvuyaltiqe, aw toñokt pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. ⁴² Noqw panis pam pañqawhq, pahsat pay tokoplele put añ súlawhti; noqw pam powalti. ⁴³ Noqw Jesus put pās mēwat, pahsat pay nahpiy put hōnaqe, ⁴⁴ Aw pañqawu: Um tunatyalte', qa hakiy it āawnani; nīkañw um ahpiynen, God awwat moñwit aw namtaknani; nen Moses hin tutaptaqat um pan powaltiqey ep kuwahtiput távini. Um yan powaltiqey tuawi'tani. ⁴⁵ Noqw tuwat soq pam pañqw ahpiyinihqe, añqe' put a'nō yuaatinumqe, ahsupoq tunvotna. Noqw ōviy Jesus kurs hin pāpu kitsókimi mātaqpuva pákiniqe, pay qalavehaqam tutskwava hinnuma; noqw sohsokivaqw sinom put aw ōkiwta.

2

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

¹ Noqw ahpiy hihsakis talq, Jesus piw Capernaum-kitsókit aw paki. Noqw yaw pam kīve pakiwtaqat sinom pañqaqwa. ² Noqw pahsat pay sinom kaysiwhqam pañso tsovalti,

pas kaysiwhqe ōviy kurs haqe' yesni, pas qa ñas'ew hōtsiwhpeq qeni, pas qae. Noqw pam pumuy amumi God lavaiyat yuaata. ³ Noqw hakim nālōyōm hakiy tāqat ahpā' qataytaqat tūtuyhqat tsōpkahkañw put aw ōki. ⁴ Noqw ep huru'pokiwtaqw, ōviy kurs hin puma put aw ōkini. Nihqe pahsat puma put háqamnihqat atsve kīamit yāhayaqe, póroknyat, it hakiy tūtuyhqat ahpāt añ wāōkiwtaqat pañ put aw hawnaya. ⁵ Noqw Jesus pumuy qapēvewnayaqat amumi túwahqe, it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: Itii, pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ⁶ Noqw haqawat tutavot tutuqaynayaqam pep yēse; nihqe pan unañwpeq wūwaya: ⁷ Ya hinoqw i' God aqw hiñqawlawu? Ya hak sen hakiy qaanhtipuyat ayo yúkuni, hal pas God-saa? ⁸ Noqw kurs puma unañwpeq pan wūwantotaqw, Jesus panis unañwpeq māmatst, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw umuh'unañwpeq pavan wūwantota? ⁹ Ya hak hakiy añ qataytaqat tūtuyhqat aw hinwat lavayhtiniqw qa pas pas hinta, Sen Úhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniqō'? sen Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nakwsuu, sen kitaniqō'? ¹⁰ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw ōqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: ¹¹ Oviy nu ūmi pañqawni: Qatuptut, uh'ahpay kwusut, uhkiy aw'i. ¹² Noqw pahsat pay pam wunuptut, ahpay kwusut, pumuy sohsokmuy amutpik nakwsu. Noqw ōviy puma sohsoyam kātayuñqe, God pas hihtatota, pañqawkahkañwo: Pas itam qa hisat hihta yanhaqamnihqat aw yōrikyā.

Jesus Calls Levi

(Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

¹³ Pu pam pañqw piw wuhkovatuphat qalávohaqamii. Noqw sinom sohsoyam put aw tsovalti; noqw pam pumuy tutuqayna. ¹⁴ Noqw pam pañmakañw, hakiy Alphaeus tiyat Levi moñwit eñem sīvat ōmalawkañw haqam qatuhqat túwahqe, aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut, put añki. ¹⁵ Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum put kīyat ep ōkihqe, pep tunōsvoñāt aw yesq, kaysiwhqam moñwit eñem sīvat ōmalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam pañso ōkihqe, pumuy amumum put aw yesva; pi put añk hinwisqam pas kaysiwhqee. ¹⁶ Noqw pam moñwit eñem sīvat ōmalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum tūmoytaqw, ima tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put aw tātayyaqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqaqwa: Ya pam hinoqw moñwit eñem sīvat ōmalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum

tūmoyta, piw hīhiko? kitota. ¹⁷ Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tūhikat qa haqni'yuñwa; nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yuñwa. Pi nu añ súanhinwisqamuy qa pumuy wáñwayniqe òviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añqw lasyaniqat aw wáñwayniqe òviy pitu.

The Question about Fasting
(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

¹⁸ Noqw ima pi John aw nánatuwnayaqam-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuñwa. Noqw òviy sinom Jesus aw òkihqe aw pañqaqwa: Meh, John aw nánatuwnayaqam-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuñwa. Noqw ya hinoqw ūmi nánatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁹ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya sen haqam mö'wit sinomat nāt möönañwuy amumum yantaqw, napwalni'yuñwni? Soon pi möönañw pumuy amumum yantaqw puma napwalni'yuñwni. ²⁰ Nikañw pay ason hisat aw pituqw, möönañw'am pumuy amuñaqw ahpiyniqw, pep pu' puma nānapwalni. ²¹ Qa hak sino puhutsatsakwmötsaput yewaskwit aw pihtaknañwu. Ispi hak panhtiqw, put ep pihtakqa yuwsit añqw tsikq, pu' pas pāpu wukoproknwu. ²² Noqw qa hak sino pukawiwkorot sakwiwmaqat añ puhuovavalat kuyñwu. Ispi hakiy panhtiniqw, puhuovavala pēke', wiwkorot patomnaqw, ovavala wehemhtini. Noqw wiwkoro sakwítotini. Soon pi puhuovavala qa puhuwiwkorot añ kūyiltiñwu.

The Question about the Sabbath
(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

²³ Noqw ahpiy pantaqw, puma nasuñwintalönnit ep söhövos'uyit añ nōñakwisq, put aw nánatuwnayaqam söhövosit talayat mawtiwisa. ²⁴ Noqw Pharisee-sinom Jesus aw pañqaqwa: Meh, ya puma hinoqw nasuñwintalönnit ep himu mewniwtaqat hintsatska? ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma qa hisat David hinhtiqat añ tuñwáya? Ura pam-niqw, pu suñwámat puma hihta haqni'yuñqe tsönsoq, ²⁶ Pam God kiyat aw pákihqe, pölavikit God aw noiwtaqat añqw nōsat, suñwámuy añ huyta, Abiathar God awwat mohpeq moñw'iwtaq'ö. Pam pölaviki moñw'iwyuñqamuy-sa amuñem nōvatiwñwu. ²⁷ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Nasuñwintalönni hapi sinmuy amuñem yukiwa, qa sinom nasuñwintalönnit énem yukiwa. ²⁸ Paniqw hapi òviy nu' Sinot Tiat nasuñwintalönnit híkis aw tutuyqawi.

3

The Man with a Crippled Hand (Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

¹ Pu piw pam tsotsvalkimi paki; noqw hak tāqa lakput may'taqa pep nuhtuma. ² Noqw mātaqpi kurs Jesus nasuñwintalöñnit ep put qalaptsinaniqat öviy momñwit put aw tunatyawyuñwa, puma as hihta ep put nēveltoynayaniqe öviy'o. ³ Noqw pam lakput may'taqat aw pañqawu: Kurs nuhtutpik wunuptuu, kita. ⁴ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya hak nasuñwintalöñnit ep lolmat hinhtiniqw pam súanta, sen qalolmat hinhtiniqö'? sen qatsit ayo táviniqö'? sen nīnaniqö'? Noqw puma qa hiñqaqwa. ⁵ Pu pam hin unañwtiqe, pumuy a'nö unañwayamuy ep kwañwáitsivutiqe, amuhpa' yorkit, tāqat aw pañqawu: Uhmáy tsihkwaa. Noqw pam put tsihkwa; noqw māat ayañqwat māyat an pās powalti. ⁶ Pahsat pu Pharisee-sinom añqw ahpiyyaqe, āpiy pay Herod añk wīsiwtaqamuy amumum hin as put nīnayaniqey put ankiwakw yuaatota.

A Crowd by the Lake

⁷ Noqw pay Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum sinmuy amuñaqw ahpiynihqe, wuhkovatuphat aqw'a. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya, Galilee-tutskwat añq'ö, pu Judea-tutskwat añq'ö, ⁸ Pu Jerusalem-kitsókit añq'ö, pu Idumaea-tutskwat añq'ö, pu pāyut Jordan yupqöyñaq'ö, pu ima Tyre-nikañw pu Sidon-kitsókit añqe' yesqam piwu. Puma put kātumaltaqat nanaptaqe, aw öki. ⁹ Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawhq, puma put eñem tsákw pākihut maskatota, taq nāp hisat sinom qaan'ewakw hinhte', put aw hūrs hómikmani. ¹⁰ Pi pam kaysiwhqamuy sinmuy qalatsintaqw, öviy sohsoyam hihta akw tūtuyyaqam put aw tónokyaniqey put aw nānaqasya. ¹¹ Noqw añsakis tuyoy'e'wayom hīhikwsim put aw tātayyaqe atpipo nawhitotakahkañw, kēew pañqaqwa: Um hapi God Tíata. ¹² Noqw puma put tunvotnayaniqw, pam pumuy tusoqmewa.

Jesus Chooses the Twelve Apostles (Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

¹³ Pu pam tsomomiqñihqe, hakimuy namorstat, pumuy wáñwayi. Noqw puma put awya. ¹⁴ Noqw pam pakwt löq sihkay'taqamuy namorsta, puma put amum hinnumyaniqat öviy'o, pu pam pumuy añqe' lomatuwit yuaatinumyaniqat ayataniqee. ¹⁵ Pu puma hīhihta akw tūtuyyaqamuy qalaptsin-tiwisniqat aw öqalat pam pumuy pasiwna, pu nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ayo ipwanwisniqat aw'i. ¹⁶ Pam imuy tavi: Simon, pam piw Peter yan put tuñwa. ¹⁷ Pu Zebedeet tiyat James-nit, pu tupkoyat John, pumuy piwu. Pam piw

Boanerges yan pumuy tuñwa; pam Yoy'umukit antaqamu, i'nihqe pam'i. ¹⁸ Pu Andrewt, pu Philip, pu Bartholomewt, pu Matthewt, pu Thomas, pu Alphaeus tiyat James, pu Thaddaeus, pu Simon sinomuy amuñem qa nātusi'taqata, ¹⁹ Pu momñwituy amumi put mātapniqat hakiy Judas Iscariot pīwu. Noqw puma haqam kīve öki.

Jesus and Beelzebul

(Mt 12.22-32; Lk 11.14-23; 12.10)

²⁰ Noqw pay piw sinom qaan'ewakw hintaqam amumi tsovaltīqw, öviy soon kurs puma ñas'ew nönösani. ²¹ Noqw Jesus sinomat put nanaptaqe, put ñuayaniqe awya pañqawkahkañwo: Pam okiw qanavóti'numa. ²² Noqw hakim tutavot tutuqaynayaqam Jerusalem añqw ökihqe pañqawqa: Pam Beelzebub akw tuyqawiwta. Pam nukpanhihikwsimuy moñwiyamuy aw yankañw nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwanta. ²³ Noqw pam sinmuy wáñwayhqe, tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi pañqawu: Ya sen Satan Satan ayo hóroknani? ²⁴ Haqam moñwtunatya nehpewhite', pas soon wúnuni. ²⁵ Pu kurs haqam kīvit nehpewhote' soon hoñni. ²⁶ Noqw kurs Satan nāp nāmi mamke', pu nātsike', soon pam wúnuni; panis pi pam sohtini. ²⁷ Soon hak hakiy a'nö hoñvit kīyat aw pake', hihta himuyat put añqw nawhkini, hal pas mohti put some'-saa, nen pahsat pu pam put kīyat kīqötani. ²⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Hak hihta ep qaanhtiniqw, sen nuhtumiq hiñqawniqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. ²⁹ Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawniqw, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. Panhtiqa pas sūs tūviwniqey aqw nāvitsinani. ³⁰ Ura puma pañqawqa: Pam tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwta, kitotaqw, öviy pam yan lavayhti.

Jesus' Mother and Brothers

(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

³¹ Noqw pahsat pu put tupkomat, yuy amum, put aw ökihqe, ihpaq hoñkahkañw, put aw hakiy ayatotaqe, put wáñwayya. ³² Noqw sinom kaysiwhqam put aqlap yesqam put aw pañqawqa: Meh, uhtupkom, unuy amum, ihpaq un wáñwayya. ³³ Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Ya hak ínuu? Pu ya hakim itupkomya? ³⁴ Pu pam put aqle' yesqamuy amuhpa' yorikt, pañqawu: Kurs ínuy, pu itupkomuy amumi yórikyaa. ³⁵ Pi hak haqam God tunatyayat añ hinmaqa hapi itupko, isiwa, pu ínuu.

4

The Parable of the Sower
(Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Pu piw pam wuhkovatuphat qalaveq sinmuy tutuqaynativa; noqw sinom qaan'ewakw hintaqam pep put aw tsovalti; noqw òviy pam pākihut pāhut ep pāyawnumqat aqw pākihqe epeq qatuptu; noqw sinom sohsoyam wuhkovatuphat qalava tutskwava yēse. ² Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy hīhihta tutuqayna; nihqe pumuy amumi pañqawu: ³ Kurs huvam tuqayvastotaa. Hak tāqa tsalakin'uylawniqe pasmii. ⁴ Noqw pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava lōhō. Noqw sūmawuy añ masay'yuñqam òkihqe añ put soswa. ⁵ Pu pēhu pikaqlōva qa pas pisay'taqat añ lōhō. Noqw añ qa pōnalaniqw, òviy pay āpiy kūkuyva. ⁶ Nīkañw tāwat òvetiqw, pay ūyi kólaki; nihqe pam qa pas pas ñay'taqe, òviy tsahkwi. ⁷ Pu pēhu kutqōlpa lōhō; noqw kutqōlō wuñqe, put laknaqw, pam qa hihta himuy'va. ⁸ Pu pēhu lolmat tutskwat añ lōhōkqe kuyvaya; pu wuñqe, hihta himuy'va, pēhu sunat pakwt sihkay'tasikip aw hōyokput aniwnaya, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu tsivót-sikip sunát-sikipo. ⁹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables
(Mt 13.10-17; Lk 8.9-10)

¹⁰ Noqw puma nánaltyaqw, ima put aqlaqaqam pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum it lavayit hihta tuawi'taqat put tūviñtota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: God moñwtunatyayat ahpiy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Nīkañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nīkañw imuywatuy qatuptsiwni'yuñqamuy amumi qa mahtaq'a. Nīkañw pam tūwutsit-sa akw yuaatiwa. ¹² Puma as aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyaniqat òviy'o, pu aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyaniqata; taq nāp hisat sen puma ahoy nānamtōkaqw, pumuy qaanhtipuum pumuy amuhpiy ayo yukiwni.

Jesus Explains the Parable of the Sower
(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

¹³ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma it tūwutsit hihta tuawi'taqat qa mātsi'yuñwa? Noqw ya hin tis uma sohsoq tūwutsit mātsi'yuñwini? ¹⁴ Uylawhqa hapi God lavayiyat uylawu. ¹⁵ Noqw lavayi pōhpava lōhōkqa imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptaqw, āpiy pay Satan pite', pumuy unañwpeq lavayit ūyiwñqat pañqw ipwañwu. ¹⁶ Pu pay piw

pan pikaqlöva löhökqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw āpiy pay put kwusuyañwu. ¹⁷Noqw lavayi pumuy unañwayamuy ep qa hürs ñapkiwtaqw, öviy puma pay hihsavo as añ kūyuññwu. Noqw pay lavayit ep kānavotpit, sen okiwsahsañwaqat aw pituqw, pahsat pay puma unañwmokyañwu. ¹⁸Noqw pu kutqölpā löhökqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptat, ¹⁹Yep qat-sit-sa aw tunatyaltote', pu kähakiwuy akw ūnatote', pu hīhihta tuñlay'kahkañw, soq lavayit aw qa tunatyaltotiñwu. Noqw öviy lavayi pumuy unañwpeq qa hihta himuy'vañwu. ²⁰Noqw pu lomatutskwat añ ūyiwħqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', kwusuye', hihta himuy'vayañwu; pētu sunat pakwt sihkay'tasikip hóyokput himuy'vayañwu, pu pētu payhp sunát-sikipo, pu pētu tsivót-sikip sunát-sikipo.

A Lamp under a Bowl
(Lk 8.16-18)

²¹Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya sen hak wihqöhit úwiknat, sīvut sen puvuwhpit atpipoq távini, as pam tsotsókpit ep put tsoki'tañkañwo? ²²Pi sohsoy himu tupkiwtaqa pay mātaqtiniqe öviy pantañwu, piw sohsoy himu nanauyve hini-whitiqa añqe' nanaptiwniqe öviy'o. ²³Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ²⁴Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma hihta aw tūqayyuñqey ep tunatyaltotimantani. Pi uma hihsa'haqam hakiy eñem tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantimantani; pu uma añ nanaptaqamuy amumi piw nāt wūhaq noiwni. ²⁵Pi himuy'taqat aw piw pēhu noiwni; pu ñastaniħqa híkspi as hihta himuy'taqey kwayħni.

The Parable of the Growing Seed

²⁶Pu pam pañqawu: God moñwtunatyaat hakiy tāqat pasva poshumit uyħqat anta. ²⁷Pam uyht, mihikq puwñwu; pu qavoñvaqw qatuptuñwu. Nikañw poshumi ñahkuyvakañw, pu wuñqw, hin pam panhtiqat pam qa navoti'tañwu. ²⁸Pi tutskwa nāp hihta aniwnañwu; mohti nahpi'vañwu, pu sihkuyvañwu, pu timuy tukwsinañwu. ²⁹Pu himu aniwhitiqw, pahsat pu ūyi'taqa put tsahqañwu, pi höhöqyaniqat aw pítuñwuniq'ö.

The Parable of the Mustard Seed
(Mt 13.31-32, 34; Lk 13.18-19)

³⁰Pu pam pañqawu: Ya sen itam God moñwtunatyaat hihta antaqat pañqawani? Ya sen itam hihta enañ put namimah-taknayani? ³¹Pam mustard-uyit pōsiyat anta. Pam tutskwave ūyiwħqe as tūwaqatsit ep pōvoshumit amuñaqw sushihsayhoya. ³²Nikañw pam ūyiwe', wuñwe', sohsoq hihta tusaqtsotskit amuhpenihqe yahsayoqtiñwu; nen wukonantaqay'vañwu.

Noq̄w òviy sùmawuy ań masay'yuńqam put atpik kihsit ań yesvańwu. ³³ Yanhaqam pam tũwutsit hihta tuawi'taqat akw nuhtumi hihhta yuaatańwu, pay puma hin put kwusi'wisqat pan'i. ³⁴ Pam tũtuwutsit-sa akw pumuy amumi yuaata. Nihqe pay ason pumuy nánaltyaqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi put sohsok namtòmnańwu.

Jesus Calms a Storm

(Mt 8.23-27; Lk 8.22-25)

³⁵ Noq̄w pay ép tapkiq̄w, pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pańqawu: Tuma wuhkovatuphat yupq̄omiya. ³⁶ Noq̄w puma sinmuy suhpantaqamuy ańqe' hōnayay, puma pākihut aq̄w yuńa, Jesus haqam qátuhqat aq̄w'a. Noq̄w puma pańq̄w ahpiyya. Noq̄w pētu pākihi piw pumuy amumumya. ³⁷ Noq̄w wukohukvaq̄w, pāhu walalataqe, pākihut aq̄w a'nō yēvantaqe, nuńwu pay aq̄w kūyi ohpo. ³⁸ Noq̄w Jesus pākihut yūpaqwat epeq q̄tōpay'kańw pūwi. Noq̄w puma put tātaynayaqe aw pańq̄aq̄wa: Tutuq̄aynaqa, ya itamuy so'niq̄w um pas qa hin unañwtini? ³⁹ Noq̄w pam tātayht, hūkańwuy mēwaqe, pāhut aw pańq̄awu: Uyiwalte', sun yúkuu, kita. Noq̄w hūkańw qe'tiq̄w, qaan'ewakw sutmakma. ⁴⁰ Pu pam pumuy amumi pańq̄awu: Ya uma hinoq̄w tsawiniwyuńwa? Ya hintaq̄w òviy uma qa tuptsiwni'yuńwa. ⁴¹ Noq̄w puma pas kātayunqe nānami pańq̄aq̄wa: Ya sen i' hak himuniq̄w, òviy hīkispi pas hūkańw, pu pāhu put aw tuq̄ayvasta?

5

Jesus Heals a Man with Evil Spirits

(Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)

¹ Pu puma wuhkovatuphat yupq̄oymi Gádara-sinmuy tutskwayamuy ep öki. ² Noq̄w Jesus pākihut ańq̄w yamakq̄, pahsat pay hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyq̄awiw-taqa o'wat ep tuamtuhsöt ańq̄wnikańw put ahsawva. ³ Pam tūamit ep okiw ki'ta. Noq̄w soon kurs hak put sómi'tani, pas sóoni, nāmahin pi hikis pas sivanamiqlölöt akw'a. ⁴ Hikis as pam qa sūs hokasosomhpit, pu sivanamiqlölöt akw sómiltińwu. Nikańw pay pam sivanamiqlölöt nāhoy tutki-tańwu; pu hokasosomhpit pińańwu. Pu soon kurs hak put áńwuy'tani. ⁵ Noq̄w pam tōkilmawit, pu tāwanawit tsotsmova, pu tūtuamit ań hinnumńwu, a'nō hińq̄awkańwo, pu o'wat akw nātutkitinumńwu. ⁶ Noq̄w pam Jesus yāvoq túwahqe, aq̄w wárikqe, pas put aw naokiwlawhqe, ⁷ A'nō tōnay ańqe' pańq̄awu: Ya um nuy hinhtiniqat nāwaknaka, um Jesus God Sus'oveq̄nihqat Tíata? Nu God atpip ūmi pańq̄awni: Um okiw nuy qa okiwsanni. ⁸ (Jesus pay put aw pańq̄awu:

Tuyoy'eway hikwsi, tāqat añqw yámakuu, kita. Noqw òviy tāqa pan lavayhti.) ⁹ Noqw Jesus put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hin mātsiwa? Noqw pam put hu'waqe aw pañqawu: Nu Qaan'ewakw hintaqamu yan mātsiwa. Itam qaan'ewakw hintaqw òviy'o. ¹⁰ Noqw pam pep tutskwat añqw pumuy qa lālayniqat òviy tāqat put aw pas qaatsat nāwakna. ¹¹ Noqw pep tsotsmot áhayhke pitsōtim wuhkotonawtaqam nōnova. ¹² Noqw sohsoyam nukpanhihikwsim put aw qa nātusitotaqe pañqaqwa: Itamuy pitsōtimuy amumi hōnaqw, itam amumi yuñni. ¹³ Noqw pahsat pay Jesus pumuy hu'wa. Noqw tuyoy'e'way hīhikwsim tāqat añqw nōñakqe, pitsōtimuy amumi yuñqw, puma tōnawtaqam wuhpatpelat añ wuhkovatuphamiq a'nō yuhtukqe, pāmiq paōysoa, (lōp sōmorit pahsa'haqamo.) ¹⁴ Noqw pumuy nopni'yuñqam watqaqe, kīve put tūawvaya, pu añqe' tutskwavaa. Noqw sinom hin hiniwhtiqtat aw kuyvawisqe, ¹⁵ Jesus aw öki; nihqe it tāqat as nukpanhikwsit akw tuyqawiwtat, hal qaan'ewkw hintaqamuy hīhikwsimuy akw tuyqawiwtañwuqtat puma tutwa. Pam yuwsikañw, suyan unañway'kañw pep qatu. Noqw puma put aw yórikyaqe, pas tsātsawna. ¹⁶ Noqw hakim it nukpanhikwsit akw tuyqawiwtañwuqtat hin hintsaniwhqtat aw yórikyaqam aw kuyvawisqamuy put āawna, pu pitsōtimuy hinhtotiqata. ¹⁷ Noqw pay as pam pumuy tutskwayamuy añqw ahpiyniqat puma Jesus aw ö'qalya. ¹⁸ Noqw pam pākihut aqw pakitoqw, i' tāqa nukpanhikwsit akw tuyqawiwtañwuqa as put ámunniqey aw ö'qala. ¹⁹ Noqw pay Jesus put qa nakwhanaqe aw pañqawu: Um uhsinomuy amuminen, Tutuyqawhqa uñ ökwatuwhqe, uñem hihta qaöwíhinhtiqtat pumuy āawnani. ²⁰ Noqw pam ahpiynihqe, añqe' put yuaatinuma, Decapolis añ ahsupoq'a. (Pam pakwt kitsóki i'nihqe pam'i.) Noqw nanaptaqam sohsoyam kātayunwa.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)

²¹ Noqw Jesus pākihut akw ayoqwat piw yamakq, sinom qaan'ewakw hintaqam put aw tsovalti; noqw pam wuhkovatuphat qalaveq wunu. ²² Noqw meh, hak tāqa tsotsvalkive moñw'iwtaga Jairus yan mātsiwhqa pitu; nihqe pam Jesus túwahqe, kukmiq nātuvage, ²³ Okiw aw naokiwhtaqe, pañqawu: Okiw imanawhya mómoki. Noqw um as okiw inumumnen, uhmey akw put aw toñokq, pam qalapte', qátuni. ²⁴ Noqw Jesus put ámuma. Noqw sinom kaysiwhqam put añkyaqe, aw hūrs homimitiwisa. ²⁵ Noqw hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsañwuy añ unwáy'taga pep nuhtuma. ²⁶ Okiw pam kaysiwhqamuy tūtuhiktuy amutsviy as hīhihta añ

kānavotkāñw, sohsok hihta himuy amuhpa' sohsoko; nit qa ñas'ew hihin qalaptut, tuwat soq pas qalomáhinhti. ²⁷ Nihqe pam Jesus hintsakqat navotqe, nuhtukwayñañaq w sinsonñaq put aw pítuhqe, yuwsiyat aw toño, ²⁸ Pañqawhqe òviy'ò: Ñas'ew pi nu as put yuwsiyat aw tónoke' pay soon qa qalaptuni. ²⁹ Noqw pahsat pay put añqw uñwa súlawhti; noqw pam tūyay qalaptuqey nahpe sunvota. ³⁰ Noqw kurs òqala nāñaq w yamakqat Jesus sunvotqe, sinmuy amumi namtòkt, pañqawu: Ya hak iyuwsiy aw toño? ³¹ Noqw put aw nánatuwnayaqam aw pañqawu: Meh, sinom ūmi homimitota. Noqw hinoqw pas piw hak ūmi tónokqat um kita? ³² Noqw pam hakiy panhtiqat aw yórikniqe, òviy añqe' yori. ³³ Noqw wuhit napqòlpe hinhtiqat navotqe, okiw tsawinneveq tururutikañw, put aw pítuhqe, atpipo nātuvat, sohsok suan put āawna. ³⁴ Noqw pam put aw pañqawu: Itii, pay uhqapēwewni uñ qalaptisina. Pay um hahlaykañw qa hin'unañway'kañw, nīmani. Pay um uhtuyay añqw pās qalaptiswani: ³⁵ Noqw nāt pam yuaataq w, hakim moñwit kīyat añqw òkihqe, put aw pañqawu: Pay okiw uhti mōki. Noqw pas um piw nāt Tutuqaynaqat aw nunuiña? ³⁶ Noqw puma pañqawu, Jesus panis navotqe, moñwit aw pañqawu: Um qa hin unañwtini; pay um pānis-sa tuptsiwani. ³⁷ Noqw pay qa hak put ámunniqat Jesus nakwhana, hal pay Peter-niqw pu James-niqw, pu tupkoat John, pūma-saa. ³⁸ Pu pam moñwit kīyat aw pítuhqe, sinmuy mowawatotaqamuy amumi tātayi. Puma hiñqawkahkañw, tsaykita. ³⁹ Noqw pam aw pákihqe, pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw yanhaqam mowawatota, piw tsaykita? Pay manawhya qa mōki; pi pūwi. ⁴⁰ Noqw puma put aw tutsiwsuyhti. Noqw pam pumuy sohsokmuy pañq w lālayht, manawhyat náyat-nikañw pu yuyat-nikañw pu put ámunyaqamuy tsamkañw, manawhyat haqam qatsqat aw paki. ⁴¹ Noqw pam put māyat nuat aw pañqawu: Talitha cumi. Manawhya, qatuptuu, nu ūmi pañqawu, i'nihqe pam'i. ⁴² Noqw pahsat pay manawhya qatuptuqe nakwsu. (Pam pakwt lōq sihkay'tasikip yahsañwani'ta.) Noqw pas puma pawan kātayuñwa. ⁴³ Noqw pam pumuy pās mēwaqe qa hak put navotniqat amumi pañqawu; pu puma manawhyat hihta nopnayaniqat amumi tutapta.

6

Jesus Rejected at Nazareth (Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)

¹ Pu pam pañq w ahpiynihqe, nāp tutskway aw pitu; noqw put aw nánatuwnayaqam put ámunya. ² Pu nasuñwintalōñnit

aw pituq̄w, pam tsotsvalkive sinmuy tutuqaynativa. Noq̄w kaysiwhqam put aw tūqayyuñq̄e, put aw kātayyuñq̄e pañq̄aq̄wa: Ya sen i' haqam iit hihta tuwi'va? Pu ya sen i' súanwuwni put aw noiwtaq̄a hímuu? Is uti pam may akw qaan'ewakw kātumalta! ³ Puyaw qa i' wunavutsit tumaltuwi'taq̄a, it Maryt tiata, imuy James, nit Joses, nit pu Judat, nit pu Simon, pumuy pāvaamu? Puyaw siwamat qa yep itamumya? Kito-taq̄e, put aw qaán unañwtoti. ⁴ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Pay God lavay'ayaat soon qa kaptsitiwñwu, hal pay nāp tutskway ep-saa, pu sinomuy amuhpaa, pu nāp kiy ep'e. ⁵ Noq̄w pay pam kurs hin pep a'nō hihta tumaltaniq̄e, ōviy pay panis pam h́ikikwmuy tūtuyyaqamuy amumi may akw tónokq̄e qalapsina. ⁶ Nihq̄e pam pumuy qatuptsiwniyamuy ep amumi kātayta. Pu pam pañ kitsókinawit sinmuy tutuqay-natinuma.

Jesus Sends out the Twelve Disciples
(Mt 10.5-15; Lk 9.1-6)

⁷ Pu pam pakwt löq sihkay'taqamuy wánwayhqe, pah-sat pumuy lölöqmuy añq̄e' ayativa; nihq̄e tuyoy'e'wakw h́ihikwsimuy amumi pumuy öqalat huyta. ⁸ Nihq̄e pay pumuy qa hihta hinwisniqat amumi pañq̄awu. Pay panis natöñpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa sivamoki'wisni. ⁹ Pu puma tōtsi'wisni; pu qa löq nap-nay'wisni. ¹⁰ Pu pam pumuy amumi pañq̄awu: Umuñaq̄w löyöm haqam kīmi pake', hisat pep kitsókit añq̄w ahpiyniq̄ey pahsavo qátumantani. ¹¹ Pu ason kurs haqawat umuy qa pās taviyat, umumi qa tūqayyuñq̄w, uma pañq̄w ahpiyenen, umuhkukqölnaq̄w qōat ayo tsatswimantani, pumuy amunkiwakw hihta sutuawi'tani. Nu umumi pas antsa pañq̄awni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituq̄w, pep kitsókit ep sinmuy amuñem pas is óhini. Puma Sodom-nikañw pu Gomorrhat ep sinmuy amuhpenihq̄e pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini. ¹² Noq̄w puma pañq̄w ahpiyyaq̄e, sinmuy tunatyay añq̄w lasyaniqat amumi yuaatinumya. ¹³ Pu puma sinmuy amuñaq̄w kaysiwhqamuy nukpanhíhikwsimuy ipwan-wisa, pu kaysiwhqamuy tūtuyyaqamuy wihkuyit akw lelwiyat, qalapsintiwisa.

The Death of John the Baptist
(Mt 14.1-12; Lk 9.7-9)

¹⁴ Noq̄w Jesus natñwaniat ahsupoq̄ nanaptiwhq̄, pep tutskwat ep Moñwi, Herod yan mätsiwhq̄a, put navotq̄e pañq̄awu: I' hapi küyit akw tütuvoylalawhqa John. Pam mokiwuy añq̄w ahoy tātayhqe, ōviy pas pavan öqaltumalat hintsaki. ¹⁵ Noq̄w sinom pētu pañq̄aq̄wa: Pam Elias, piw pētu pañq̄aq̄wa: Pam God

lavay'ayaata, imuy lavay'aymuyatuy hisatñahaqaqw yesqamuy amuni. ¹⁶ Noqw Herod put navotqe pañqawu: Ura nu John qötötkuqw, i' pam'i; kurs pam mokiwuy añqw ahoy tātayi. ¹⁷⁻¹⁹ I' Herod pi ura tupkoy Philip nōmayat hakiy Herodias amum qatuptuqw, John put aw pañqawu: Um uhtupkoy nōmanawhkiqw pam pas qa suanta. Noqw ōviy Herodias pas John nōyi'ta. Noqw Herod put unañwve hinhtiniqe, John aw hakimuy hōnaqw, puma put nūayaqe, sivikimi panaya. Noqw Herodias as John nīnaniqey ankañw, Herod atsviy kurs hin panhtini. ²⁰ Pi Herod John aw tunatyawmaq'ō. Pi John súanhinmakañw pās unañway qatu. Noqw Herod put aw navoti'taqe, put kaptsi'ta; nihqe put aw tūqaytaqe, nāmi soon unañwti. Nīkañw pam hahlaykañw put aw tūqaytañwu. ²¹ Noqw hisat nukwáñw'ew Herod tihtiwhpuyat aw pituqw, pam nuhtumi moñw'iwyuñqamuy nōviwhqat aw tūtsama, imuy pavan solāwamomñwituyu, pu Galilee-tutskwat ep pavansinmuy piwu. ²² Noqw Herodias tiat māna ep pákihqe, wuni-maqw, Herod put aw nahyoñwa, pu put amum yesqamu. Noqw Moñwi mānat aw pañqawu: Um hihta nāwakne', put ōviy inumi tūviñtaqw, nu uñ put máqani, kita. ²³ Nihqe pas pam put aw qaōwílvyahytiqe pañqawu: Pay um pas nāp hihta ōviy inumi tūviñtaqw, soon nu uñ qa máqani, hikis pas imoñwtunatyay nāsamiq yantaqata. ²⁴ Noqw pam pañqw ahpiynihqe, yuy aw pañqawu: Ya nu hihta ōviy tūviñtani? Noqw pam aw pañqawu: Pay aw kūyit akw tūtuvoylalawhqat John qötöyat awu. ²⁵ Noqw pahsat pay pam kaktaykañw, Moñwit aw pákihqe, aw pañqawu: Um kūyit akw tūtuvoylalawhqat John qötöyat inpit ep íniwtaqat pay pu' nuy máqaniqat nu nāwakna. ²⁶ Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw pay nuñwu pi pas aw qaōwílvyahytiqe, pu imuy pep put amum yesqamuy tuway'taqe, ōviy kurs hin nawus qa hu'wanani. ²⁷ Nihqe pahsat pay hakiy nīnañwuqa put qötöyat kwistoniqat Moñwi aw pañqawu. Noqw pam ahpiynihqe, sivikive put qötöyat ayo túkuhqe, ²⁸ Inpit ep íniwtaqat kwusivaqe mānat aw put tavi. Noqw māna yuy put maqa. ²⁹ Noqw John aw nānatuwnayaqam put nanaptaqe, ep ōkihqe, tokoyat haqami taviwisa.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰ Noqw ima ayaiwyuñqam Jesus aw natsvalayaqe, hihta hinhtotiqey, pu hihta tūtutuqaynayaqey sohsok put āawnaya. ³¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Túmai, nuhtuñaqw haqami qayēsiwhpumiya. Nen itam hihsavo pep nāsuniwnayani. Pas pi sinom kaysiwhqam ōkiwkahkañw, ahpiy sasqayaqw, ōviy soon kurs hisat qenitiqw puma ñas'ew nōñsani. ³² Pu

ōviy puma pay nanalt pākihut akw haqami qayēsiwhpumiya. ³³ Noqw pumuy ahpiyyaqw, sinom kaysiwhqam amumi tāyuñqe, Jesus tuwi'yuñqe, sohsokivaq w kitsókit añqw pañso nāp yuhtukqe, amuhpeqtotaqe, aw tsovalti. ³⁴ Noqw Jesus pākihut añqw yámakqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy túwahqe, pumuy ōkwatuwa, soñawnen pi puma kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaqat panyuñqw ōviy'o. Nihqe pahsat pu pam pumuy hihita tutuqaynativa. ³⁵ Noqw pay nuñwu tapkiwmaq w, put aw nánatuwnayaqam put awyaqe aw pañqawwa: Pas hapi yep qayēsiwa; noqw hapi pay pas hísatniqti. ³⁶ Um as sinmuy hōnaqw, puma añqe' tutskwawa nankwusani, pu kitsókinawita; nen nennem hihta tunöstuiyani; taq puma qa hihta nitkay'yuñwa. ³⁷ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Huvam nopnayaa. Noqw puma put aw pañqawwa: Ya itam haqami huhyawise', lōp sunat sívat akw pōlavikit tuiye', pumuy nopnayani? ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Kurs aw pohtayaa. Noqw puma nanaptaqe pañqawwa: Tsivot pōlavikita, pu lōqmuy pākiwhtuy. ³⁹ Noqw puma sinmuy sakwátusaqat añ tōnawyuñqamuy yesvanayaniqat pam amumi pañqawu. ⁴⁰ Noqw sinom nānan'ik tōnawkahkañw yesva, hahqe' tsivot-sikip susnatya, pu hahqe' lōp sunat pakwt sihkay'yuñqamu. ⁴¹ Noqw pam tsivot pōlavikit pākiwhtuy enañ ōmahtat, ōmiq taykañw, put ep hahlayhtit, pōlavikit yónoyhtat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya. Noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. Pu pam lōqmuy pākiwhtuy sohsokmuy añ huyta. ⁴² Noqw sinom sohsoyam nōnōsaqe ōōya. ⁴³ Noqw puma pōlavikit akwsiñput tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput aqw opomnaya, pu pākiwhtuy akwsiñput pīwu. ⁴⁴ Noqw tahtaqt pōlavikit añqw nōnōsaqam tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqamo.

Jesus Walks on the Water
(Mt 14.22-33; Lk 6.15-21)

⁴⁵ Noqw nāt pam sinmuy añqe' hōnantaqw, put aw nánatuwnayaqam pay añwu pākihut aqw yuñe', put ahsavo ayoqwat Bethsaidat aqwyaniqat pam pahsat pay pumuy tusoqhona. ⁴⁶ Pu ōviy pam sinmuy añqe' hōnaqe, nāwaknaniqe tsomomiq'a. ⁴⁷ Noqw masiphiqw, pākihu wuhkovatuphat nāsavaqe hinma; noqw pam tutskwawa nālaa. ⁴⁸ Noqw pumuy amuhpewi hūhukq, ōviy puma añqe' kwetstiwisqe pas qa nātusi'wisa. Noqw Jesus pumuy pantsakwisq amumi tātayhqe, tālawiwmaww pāvaqe waymakañw, pumuy amumi pituto; nihqe as pay soon pumuy amuhpeq qa yūmosani. ⁴⁹ Noqw puma put pāvaqe waymaq w tutwaqe,

pay himu tualañwnihqat wūwayaqe, a'nō hiñqaqwa, ⁵⁰ Ispi puma sohsoyam put tutwaqe tsātsawnaqee. Noqw pahsat pay pam pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñwni. Pay nūu. Uma qa tsawiniwyuñwni. ⁵¹ Pu pam pumuy amumiq pākihut aqw wūvi; noqw hūkañw qe'ti. Noqw puma hihin wūwankahkañw kātayyuñwa, ⁵² Puma a'nō unañway'kahkañw pōlavikit ep kātumaltiwqhāt qa mātsi'yuñqe ōviy'o.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret
(Mt 14.34-36)

⁵³ Noqw puma ayoqwat nōñakqe, haqami tutskwat Gennesaret aw ōkihqe, pāhut qalavoq hoyoyotota. ⁵⁴ Noqw puma pākihut añqw nōñakq, pahsat pay sinom Jesus māmatsya. ⁵⁵ Nihqe tutskwat añ ahsupoq yuhtukqe, hakim tūtuyyaqamuy ahpāt añ qatsyaqamuy put hāqamnihqat nanaptaqe, pañso pumuy tsamvanta. ⁵⁶ Noqw pam haqami kitsókimi pituqw, sen pas wuhkokitsokit, sen tutskwave kitsókit aw pituqw, sinom ōōputuy kisonve o'yaqw, pay ñas'ew yuwsiyat qalawñwayat aw tónokyaniqey put aw ō'qalya. Noqw hakim hihsa'nihqam aw tónokyaqam qalaptuya.

7

The Teaching of the Ancestors
(Mt 15.1-9)

¹ Pahsat pu ima Pharisee-sinom hakimuy tutavot tutuqay-nayaqamuy Jerusalem añqw ōkihqamuy amumum Jesus aw tsovaltī. ² Noqw Jesus aw nānatuwnayaqam qa māvaqtotat, nōsiwhqat nōnovaqw, haqawat amumi tāyuñqe, pay umumi qaantaqat tutwa. ³ Ima pi Pharisee-sinom-niqw pu sohsoyam Jew-sinom wūwukwmuy lavaiyamuy añ hinwisqe, ōviy qa māvaqtote', qa nōñosañwu. ⁴ Pu puma huhyankiñaqw ōke', qa māvaqtote', qa nōñosañwu. Pu ahpiy hīhihta añ hinwisniqat tutaptiwqhāt puma aw tunatyawwisa. Puma yan hintsak-wisa: Puma kukyapit, pu sīsivut pās kuksiyañwu, pu sikasivat añqw tsatsqaptat yukiwyuñqata, pu nōnōspita. ⁵ Noqw ōviy Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Ya ūmi nānatuwnayaqam hi-noqw wūwukwmuy tutavoyamuy qa an hinwisqe, soq qa māvaqtotat, nōnovañwu? ⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ura Esaias añwu pay umuy nawip'ew hinyuñqamuy pas súañqawhqe yan pēna: Ima sinom moay akw nuy kaptsilalwa, noqw pi unañwaam inuñaqw yāvahaq'a. ⁷ Piw haktonsa inumi okiwlalwakahkañw, sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tūtutuqaynaya, yan'i. ⁸ Uma pi

God tutavoyat ayo yuki'kahkañw sinmuy wukwnavotiyamuy pas pas'i'yuñqe ñuy'yuñwa, sīsvut pu kukyapit pās kuksiyahkañwo. Pu ahpiy pāvan'e'wakw hīhihta uma hinwisa. ⁹ Pu pahsat pam pumuy amumi pañqawu: Pas pi ñviy uma tutuhisnikañw umuhwukwnavotiy añ hinwisniqey ñviy God tutavoyat qa hīmuya. ¹⁰ Oviy pi Moses ura pañqawu: Um unay pu uñuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, sen yuy aqw qalomáhiñqawhqa pay as mokmantani, ura kita. ¹¹ Noqw úmawat pi pañqawu: Pu kurs sen hak haqam nay, sen yuy aw pañqawni: Pay as ka um ihmuy akw moñwvastiniqw, piw pam Corban (pam God aw noiwa, i'niñqe pam'i) kite', pay qa hintamantani. ¹² Niñqe yan uma hakiy nay, sen yuy eñem hihta hinhtiniqw aw uhtayañwu. ¹³ Yan uma umuhwukwnavotiy nuhtumi mātapyaqe God lavayiyat ayo yuki'yuñwa, pu ahpiy yāyantaqat uma hinwisa.

The Things that Make a Person Unclean
(Mt 15.10-20)

¹⁴ Pu pam sohsokmuy sinmuy wánwayhqe, amumi pañqawu: Uma sohsoyam inumi tūqayyuñwe', māmatsyani. ¹⁵ Himu sinot qa ahsonvenikañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtani. Pi sinot unañwayat añqw nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁶ Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ¹⁷ Noqw pam sinmuy amuñaqw kīmi pakiqw, put aw nánatuwnayaqam it lavayit hihta tuawi'taqat put tūviñtota. ¹⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Puyaw uma piw pas qa mātsi'yuñwa? Puyaw himu sinot qa ahsonvenikañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtaniqw uma put qa mātsi'yuñwa? ¹⁹ Ispi pam put unañwayat qa aqw pakit, ponoyat aqw pake' kwayñavehaqam maspiwñwu. Yan pam lavayhtiqe, sohsok nōsiwhqat kwañ'ewayniñqat pañqawu. ²⁰ Pu pam pañqawu: Pi himu sinot unañnaqw nōñakqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ²¹ Pi ñi himu sinmuy unañwayamuy añqw nōñanta: Qalomátunatya, nōmaqtsit sokoptunatya, tokot sokoptunatya, tuqwyantunatya, ²² Uyiñwtunatya, tuñlay'tunatya, nukpantunatya, unatwi, qaunáñwtañqatsi, unañwtuya, nuhtumiñ qalomáñvayi, kwivi'nañwa, honaq'unañwa. ²³ Ii hapi qalomáñhimi sinot unañnaqw nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu.

A Woman's Faith
(Mt 15.21-28)

²⁴ Pu pam piw pañqw ahpiyñiqe, Tyre-kitsókit, pu Sidon-kitsókit pumuy aqlavoo, niñqe kīmi pákiñqe qa hak navotniñqat nāwakna; nikañw soon kurs qa navotniwtani.

²⁵ Pi hakiy wuhtit tiat manawhya tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtaw, yuat Jesus hintsakqat navotqe, ep pítuhqe, kukmiq nātūva. ²⁶ I' hak wuhti pep tutskwat ep sínonikañw, Greek-sinmuy lavayiyamuy yuaata; nihqe as pam put tiyat añqw nukpanhikwsit hóroknaniqat okiw aw nāwakna. ²⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ason tsātsayom mohti õöyani, taq soon pi hak tsātsakwmuy nõsiwhqayamuy ömahtat, pu popkotuy amumi maspañwu. ²⁸ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Pas antsa, Tutuyqawhqa; noqw pay pi popkot nõnõspit atpikaqe tsātsakwmuy nõvayamuy piñput nõnovañwu. ²⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um yan lavayhtit nímani. Pay nukpanhikwsi uhtiy añqw yama. ³⁰ Noqw wuhti kiy ep pituqw pay kurs nukpanhikwsi put tiyat añqw yama; noqw pam ahpay añ wáókiwta.

Jesus Heals a Deaf and Dumb Man

³¹ Pu piw Jesus Tyre-nikañw pu Sidon pumuy qalañaqw ahpiynihqe, Decapolist tutskwat qalavaqe hinmakañw, Galileet ep wuhkovatuphat ep pitu. ³² Noqw hakim hakiy naqsöp'iwkañw huhrulqat yuaataqat put aw wikvayaqe, as pam put aw hintsanniqat aw nānawakna. ³³ Noqw pam suhpantaqamuy sinmuy amuñaqw put qalavo wikt, put naqvumiq malatsiy panat, tōhakt, leniyat aw toño, ³⁴ Nit pu õmiq yorikt, wupahikwsut, put aw pañqawu: Ephphatha, (hõtsíltii, i'nihqe pam'i). ³⁵ Noqw pahsat pay put naqvuat hõtsíltiqw, pu leñiat nāhiwa. Noqw pam suyan yuaativa. ³⁶ Noqw pam pumuy mēwaqe put pantaqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu. Noqw tuwat soq pam pumuy pās mēwaqw pahsat pas puma añqe' tunvotnaya. ³⁷ Pas pi puma kātayyuñqe, õviy pañqaqwa: Pas sohsok hihta qaöwíhinhti; pas nanaqsöptuy naqvuyamuy hõtahta, pu qayuáatotaqamuy yuaaykina.

8

Jesus Feeds the Four Thousand

(Mt 15.32-39)

¹ Noqw ephaqam sinom wukotsovawkañw, qa hihta nitkay'yuñqw, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy wáñwayhqe, amumi pañqawu: ² Pas nu sinmuy ökwatuwa, pu' pāyis tēvep inumumyakahkañw, okiw kurs hihta nõnovani. ³ Noqw nu pumuy qa õyiwyuñqamuy kikiyamuy añqe' hōñaqw, soon puma qa māmañuani, pi pētu yāvaqhaqaqw öki. ⁴ Noqw put aw nánatuwnayaqam lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Puyaw sen hak haqam nõsiwhqatnen imuy sinmuy yep qayēsiwhpuve haqam öynani? ⁵ Noqw pam pumuy tūviñta: Ya uma

hihsa'haqam pölaviki'yuñwa? Noq w puma pañqaw: Tsánee. ⁶ Pu pam sinmuy tutskwava yesvaniqat amumi pañqawu. Nit pu pam tsañe' pölavikit ömahtat, put ep hahlayhti, nit put yönoyhtat, pu put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya, sinmuy nopnayaniqat öviy'o. Noq w puma panhtoti. ⁷ Noq w puma hikikw hiñsakwmuy pävakiwhtuy kinumya. Noq w pam pumuy ep hahlayhtit, pu put aw nánatuwnayaqam sinmuy piw nopnayaniqat amumi pañqawu. ⁸ Pu öviy puma nönösaqe ööya. Noq w puma yónoyhput akwsiñqat tsovalayaqe, tsañe' hoaput an opomnaya. ⁹ Noq w ima nönösaqam nälöp sōmorit pahsa'haqamo. Noq w pam pumuy añqe' hōna. ¹⁰ Nit pahsat pay pam put aw nánatuwnayaqamuy amumum päkihut aqw pakit, Dalmanutha-tutskwat ep pitu.

The Pharisees Ask for a Miracle
(Mt 16.1-4)

¹¹ Noq w hakim Pharisee-sinom put aw ökihqe, amum nānwuy'yuñqe, put aw tuwantota; nihqe as pam önaqw kätatayhpit hihta tuawi'taqat mahtaknaniqat put aw ö'qalya. ¹² Noq w pam unañwpeq öykitat pañqawu: Ya hinoqw pu' qatsivaptsiwyuñqam kätatayhpi hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey-sa nānawakna? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay soon kätatayhpi hihta tuawi'taq a pu' qatsivaptsiwyuñqamuy amumi mahtakiwni. ¹³ Pu pam pumuy amuñaqw nakwsut, päkihut aqw piw paki, wuhkovatuphat yupqöymiq yámakniqee.

The Yeast of the Pharisees and of Herod
(Mt 16.5-12)

¹⁴ Noq w put aw nánatuwnayaqam kurs pölavikit suhtokya; pay puma päkihut añqw pas panis sükw pölaviki'yuñwa. ¹⁵ Noq w pam pumuy u'nanaye, amumi pañqawu: Uma tunatyaltote', Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy ep qa ünaiwyuñwni, pu Herod pēkeniyat ep'e. ¹⁶ Noq w puma nānami pañqaw: Itam qa nitkay'wisq, öviy pañqawu. ¹⁷ Noq w Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw qa pölaviki'wisqey lavayta? Puyaw uma nāt a'nö unañway'yuñwa? ¹⁸ Ya uma pōsi'kahkañw qa täyuñwa, piw naqvuy'kahkañw, qa nanvotya? Ya uma qa u'ni'yuñwa? ¹⁹ Ura nu tsivót-sikip sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy amuhpa' tsivot pölavikit yónoyhtaqw, uma akwsiñqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noq w puma put aw pañqaw: Pakwt löq sihkay'taqata. ²⁰ Pu ura nu nälöp sōmorit pahsa'nihqamuy sinmuy amuhpa' tsañe' pölavikit yónoyhtaqw, uma akwsiñqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noq w puma pañqaw: Tsánee. ²¹ Noq w pam

pumuy amumi pañqawu: Noqw ya hintaqw òviy uma nāto qa māmatsya?

Jesus Heals a Blind Man at Bethsaida

²² Pu pam Bethsaidat ep pitu. Noqw hakim hakiy qa-postalqat put aw wikvayaqe, pam put aw hintsanniqtat aw nānawakna. ²³ Noqw pam qapostalqat māyat űuat, kīnaqw qalavo put wīki; nit put posmiq tōhakt, pu lōvaqw may akw put aw toñokt, sen pam hihta túwahqat tūviñta. ²⁴ Noqw pam kwuhpukt, pañqawu: Pay nu sinmuy himutsotskit anyuñqamuy yaktaqw tuwa. ²⁵ Noqw pahsat pu piw pam put posmiq lōvaqw may akw hintsanqw, put pōsiat tālawva. Noqw pam powaltiqe, pas suyan sohsokmuy tuwa. ²⁶ Pu Jesus put kīyat aw hōna pañqawkañwo: Um qa kīmini; piw um qa hakiy kīve it āawnani.

Peter's Declaration about Jesus

(Mt 16.13-20; Lk 9.18-21)

²⁷ Pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum pañqw ahpiynihqe, Caesarea Philippi añ kitsókinawit nakwsu. Noqw pumuy pañsoyaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiynihqat pañqaqwa? ²⁸ Noqw puma pañqaqwa: Yaw um kūyit kw tūtuvoylalawhqa John-nihqat pañqaqwa. Pu yaw um Elias-nihqat pētu pañqaqwa. Pu haqawatuyniqw yaw um himuwa God lavay'ayaata. ²⁹ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu hak'i? Noqw Peter hu'wage, put aw pañqawu: Um hapi Christ, (God ahpiy moñw'asi'taqa). ³⁰ Noqw pam pumuy pās mēwage, puma put pantaqat qa hakiy āawnayaniqtat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)

³¹ Pahsat pu pam yuaativaqe, pumuy amumi pañqawu: Pas nu' Sinot Tiat kurs hin hīhihta añ qa kānavotni. Noqw ima wukw'a'yat-niqw, pu God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam nuy tūvayani, piw nuy nīnayani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³² Noqw pam it pas suyan pañqawhq, òviy Peter put qalavo lánaknat mēwa. ³³ Noqw pam namtökqe, put aw nānatuwnayaqamuy amuhpa' tātayht, Peter u'nanaqe aw pañqawu: Inuhkwayñavoo, Satan! taq um qa God tunatyayat wūwantat, tuwat soq sinmuy tunatyayamuyu. ³⁴ Pu pam sinmuy put aw nānatuwnayaqamuy enañ wánwayhqe amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nāqahihtatat, nahoylehtsiy ikwiltat, inuñk nakwsumantani. ³⁵ Pi qatsiy kahkawnaqa hapi put kwayhni; pu inuñem tunatyat, pu lomatuawit òviy qatsiy

kwayhqa hapi put tuyqawvani. ³⁶ Ispi puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvastini? ³⁷ Ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ³⁸ Paniqw hapi ōviy haqawa pu' tuskap'iwyuñqamuy, qaanhinwisqamuy qatsívaptsiwyuñqamuy amutpip nuy, ilavayiy enañ hahmanqw, nu' Sinot Tiat put hapi tuwat hahmanni, nu hisat ihoñviaymuy qahováriwyuñqamuy tsamkañw, Inay lolmat tälawnwayat yankañw pītee.

9

¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pas hisat God moñwtunatyat ōqalat yankañw pítuni. Noqw ima yep hoñqamuy amuñaqw haqawat nāt moki-wuy qa aw öke' put aw yórikyani.

The Transfiguration (Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)

² Pu ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James, pu John, púmuy-sa tsamkañw, haqami wupatukwit aqwnihqe, pepeq pumuy amutpik alönti. ³ Noqw yuwsiat nūvat an qōtsatiqe pavan pas talqaqsala; noqw pas soon hak tūwaqatsit ep tsatsákmōtsaput hintsakqa put an pas pavan qōtsatani. ⁴ Noqw pahsat pu Elias, Moses amum pumuy amumi mātaqtique, Jesus amum yuaata. ⁵ Noqw Peter lavayhtique, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqyaqw lolma. Himu as ōviy itam payhp kistotani, suk-wat únemnit, pu suk-wat Moses énemnit, pu suk-wat Elias énemi. ⁶ Pay pam kurs hiñqawniqe ōviy pañqawu, pas puma tsátsawnaqw ōviy'o. ⁷ Noqw ōmaw pepeq pumuy amumi kihsiwnaqw, añqaw hakiy tōnaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ⁸ Noqw āpiy pay puma añqe' yórikyat, qa hakiy tutwa; pay Jesus nāla pumuy amumuma. ⁹ Noqw puma tūkwiñaqw hanwisq, pam pumuy pās mēwaqe, amumi pañqawu: Ason pas nu' Sinot Tiat hisat mokiwyu añqw ahoy tātayniqat aw pahsavo uma hin yórikyaqey qa hakiy āawnayani. ¹⁰ Noqw puma put lavayiyat ñuy'yuñwa; nihqe pam mokiwyu añqw ahoy tātayniqey hiñqawhqtat nātuviñlalwa. ¹¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawu: Ya hinoqw tutavot tutuqay-nayaqam Elias soon qa mohti pítuniqat lavayta? ¹² Noqw pam pumuy hu'waqe amumi pañqawu: Pay Elias pas antsa mohti pite', sohsok hihta añ ahoy aw antsantani. Noqw Sinot Tiat hin pey'taqw, pan kurs nu hin qa hīhihta añ kānavote', qa hímuniwhtini. ¹³ Noqw nu umumi pañqawni: Pay as Elias pas antsa pitu. Noqw puma hin nānawaknaqey an put hintsatsna, hin pam pey'taqat pan'i.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit
(Mt 17.14-21; Lk 9.37-43a)

¹⁴ Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pítuhqe, sinom qaan'ewakw hintaqam pumuy amumi tsovawtaqamuy amumi yóri. Noqw tutavot tutuqaynayaqam pumuy amumum hihita yuaatotaqe, pumuy tūviñlalwa. ¹⁵ Noqw sinom sohsoyam Jesus tutwaqe, pas aw kātayyuñqe, pahsat pay aw yuhtukqe aw hahlayhtoti. ¹⁶ Noqw pam tutavot tutuqaynayaqamuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pumuy amumum yuaatota? ¹⁷ Noqw sinmuy amuñaqw haqawa lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, nu as itiy tiyot ūmi wikva, hikwsi hakiy lavaiyat nawhkiñwuqat akw okiw pam tuyqawiwtaqw ōviy'ō. ¹⁸ Hikwsi put haqam ñue' okiw tutskwamiq put tūvañwu; noqw qōtmokñwu, pu tamay ñuriritikañw nawhtañwu. Noqw as ūmi nánatuwnayaqam put añqw put ayo hóroknayaniqat nu amumi pañqawhq, pay puma kurs hin panhtotini. ¹⁹ Noqw pam lavayhtiqe, put aw pañqawu: Is ohi uma pu' qatsívaptsiwyuñqam qatuptsiwni'yuñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? Ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ²⁰ Noqw puma put aw put wikya. Noqw hikwsi Jesus tuwaqw, tiyo homimiykuqe, okiw pam tutskwamiq yēvaqe, qōtmokiwkañw añqe' waōōtinuma. ²¹ Noqw Jesus put nayat tūviñtaqe, aw pañqawu: Ya i' hísathaqam it aw pitu? Noqw pam pañqawu: Pay tsayñahaqaq'ō. ²² Noqw pam piép as it hovalanik qōhit aqw tūvañwu, pu pāhut aqw'a. Noqw kurs um hihta tuwi'te', um okiw itamuy ōkwatuwni, nen itamuy paañwani. ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um tuptsiwhq'ō; tuptsiwhqat eñem sohsoy himu pasiwta. ²⁴ Pahsat pu tsākw naat okiw pakkañw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu tuptsiwa, um okiw iōwituptsiwniy ep nuy paañwani. ²⁵ Noqw sinom put aw yuyutyaqw, Jesus amumi yórikqe, tuyoy'ewakw hikwsit mēwaqe, aw pañqawu: Um hikwsi hakiy lavaiyat nawhkiñwuqa pu naqvuyat uhtañwuqa, nu ūmi pas pañqawni: Um put añqw yámakni; nen pāpu qa hisat aw pákini. ²⁶ Noqw hikwsi a'nō hiñqawht, put homimiykunat, añqw yama. Noqw pay sumataq pas mokq, ōviy wūhaknihqam pañqaqwa: Pay mōki. ²⁷ Noqw Jesus put mayat ñuat, láñaknaqw, pam wunuptu. ²⁸ Noqw pam ahpami pakiqw, put aw nánatuwnayaqam pay nanaltyakahkañw put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Ya hintaqw ōviy itam kurs hin put hóroknayani? ²⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay i' yantaqa pas nāwakinpit akw-nikañw pu napwalnit-sa akw ayo hórokniñwu.

Jesus Speaks again about His Death

(Mt 17.22-23; Lk 9.43b-45)

³⁰ Noqw puma pañqw ahpiyyaqe, Galilee-tutskwat añ ayo nõña; noqw qa hak put navoti'taniqat pam nāwakna. ³¹ Pi pam put aw nānatuwnayaqamuy tutuqaynaqe, amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy õqalayamuy aw mātaviwni. Noqw puma nuy nīnayani. Noqw ason nu nīniwe', payis talqat ep ahoy tātayni. ³² Noqw puma put hiñqawhqat qa māmatsyakañw, piw put tūviñtotaniqey nānahtsopya.

Who Is the Greatest?

(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)

³³ Pu pam Capernaum ep pitu. Nihqe pam ahpavenikañw pumuy yan tūviñta: Ya uma añqwayaqe hihta nānami pas pavan yuaatiwisa? ³⁴ Noqw puma qa hiñqaqwa; puma pi añqwayaqe haqawa pa pas suspavanniqat nānami yuaatiwisa. ³⁵ Noqw pam qatuptut pakwt lõq sihkay'taqamuy wañwayhqe, amumi pañqawu: Mohpeqniqey nāwaknaqa hapi sohsokmuy amuñaqw nuhtuñkmantani, pu sohsokmuy tumalay'tamantani. ³⁶ Pu pam hakiy tsākw pañso wikqe, amuhsonve tavit, put tsõpahtat, pumuy amumi pañqawu: ³⁷ Haqawa inuñem yan hihtawat tsākw pās tāvihqa hapi nuy pās tāvimantani, pu haqawa nuy pās tāvihqa hapi qa nuy pās tavit, añqw nuy pew tāvihqat pās tāvimantani.

Who Is not against Us Is for Us

(Lk 9.49-50)

³⁸ Noqw John lavayhtiqe, pañqawu: Tutuqaynaqa, hak itamum qa hinmaqa uhnatñwaniy aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwanta. Noqw itam aw yõrikyaqe put mēwaya, qa itamum hinnumqw õviy'o. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Uma qa mēwantotani. Soon pi hak haqam inatñwaniy aw yankañw kātatayhpit hintsakqa nuy paysoq qalomáyuaatani. ⁴⁰ Qa itamuhpew'iwtaqa hapi itamuma. ⁴¹ Pas antsa nu umumi pañqawni: Hak haqam inuñem umuy Christ sinomatniqw õviy umuy kuyapkuynaqa pas soon qa ahsatiy õmahtani.

Temptations to Sin

(Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)

⁴² Pu kurs haqawa imuy tsātsakwmuy hihtawat inumi tuptsiwni'taqat lasnaqw, pay pi tatam put kwapkaqe wukomata hāyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tūviwhq, pam pantaqa put enem pay ñas'ewni. ⁴³ Noqw õviy kurs uhma uñ lasnaqw, um put ayo tūkuni. Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um lõqmuy may'kañw maskiveq qõhit pas qa tokñwuqat aqw pákini. ⁴⁴ Pepeq ātu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qõhi pas qa tokñwu. ⁴⁵ Pu kurs uhkuku uñ

lasnaq̄w, um put ayo tókuni; Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um lōqmuy kuhkuy'kañw maskiveq qōhit pas qa tokñwuqat aq̄w tūviwni. ⁴⁶ Pepeq ātu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qōhi pas qa tokñwu. ⁴⁷ Pu kurs uhposi uñ lasnaq̄w, um put ayo hóroknani. Pay pi um tatam sūkw pōsi'kañw God moñwtunatyayat aw pákini, hikis pi as um lōqmuy pōsi'kañw maskiveq qōhit pas qa tokñwuqat aq̄w tūviwni. ⁴⁸ Pepeq ātu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qōhi pas qa tokñwu. ⁴⁹ Pi sohsoyam qōhit akw suhutiwyani, pu sohsoy hom'oyi ñnat akw suhutiwni. ⁵⁰ Ōña as lolma. Nikañw kurs as pam suhuviwniq̄w, ya sen uma hihta akw put suhutotani? Uma suhupkiwyuñwni, nen uma qa nānami hin unañway'yuñwni.

10

Jesus Teaches about Divorce (Mt 19.1-12; Lk 16.18)

¹ Pu pam pañq̄w nakwsukañw, Jordan pāyut yupqōyve Judea-tutskwat aqlavo pitu. Noq̄w sinom qaan'ewakw hintaqam piw put aw öki. Noq̄w pay pi pam panhtiñwunihqe piw pumuy tutuqaynativa. ² Noq̄w Pharisee-sinom put aw ökihqe, unahepyaqe, tūviñtotaqe aw pañq̄qwa: Ya t̄aq̄a nōmay mātapniniq̄w pam súanta? ³ Noq̄w pam lavayhtiqe amumi pañq̄awu: Ya Moses umumi hin tutapta? ⁴ Noq̄w puma pañq̄qwa: Hak nōmay mātapnik pan put eñem tu-tuventat, put hōnamantaniqat Moses sinmuy pan nakwhana. ⁵ Noq̄w Jesus lavayhtiqe amumi pañq̄awu: Pay pi uma a'nō unañway'yuñq̄w, öviy Moses it tutavot umuñem pēna. ⁶ Noq̄w pi as yayhniwhqat añq̄aqw hisat hīhihta yukiltiqat pepeq God t̄aqat pu wuhtit pumuy yuku. ⁷ Paniq̄w hapi öviy t̄aq̄a nay, pu yuy mātapt, nōmay aw huruhtimantani. ⁸ Noq̄w puma lōyōmnikañw sūkw tokot antamantani. Noq̄w öviy hapi puma pāpu qa lōyōmñit sūka tókoniñwu. ⁹ Paniq̄w öviy God hakimuy namitsakaqat qa hak nāhoy távini. ¹⁰ Noq̄w put aw nánatuwnayaqam ahpave pay piw nāt put tūviñtota. ¹¹ Noq̄w pam pumuy amumi pañq̄awu: Hak nōmay mātapt, piw sukw amum qatupte', tokot sokoptaqey akw nōmay ehpewi qaanhtiñwu. ¹² Pu kurs wuhti kōñay mātapt, piw sukw amum qatupte', pam tokot sokoptañwu.

Jesus Blesses Little Children (Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)

¹³ Noq̄w hakim tsātsakwmuy tsamkahkañw, Jesus aw ökihqe, as pam pumuy amumi hintsanniqat aw pañq̄qwa. Noq̄w

put aw nánatuwnayaqam pumuy tusoqmewaya. ¹⁴ Noq̄w Jesus put túwahq̄e, q̄a yan unañwtiq̄e, amumi pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumi nakwhanayani; uma q̄a mēwantotani. Pi panyuñqam hapi God moñwtunatyayat ep sinoiwyuñwa. ¹⁵ Pas nu umumi súañqawni: Hak God moñwtunatyayat tsāk̄w q̄a an kwúsuhq̄a pas soon pañso pákini. ¹⁶ Pu pam pumuy tsöpalawkañw, amumi mámatyawht, öqalanta.

The Rich Man
(Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)

¹⁷ Noq̄w pam pañq̄w ahpiyniq̄w, hak tiyo añq̄aqw wárikwiwtaq̄e put atpipo tamötswunuptut, aw túviñt̄aq̄e pañqawu: Lomatutuqaynaq̄a, ya nu hihta hinhte', qatsit q̄a so'taqat himuy'vani? ¹⁸ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Ya um hinoq̄w nuy lolmalawu? Pi q̄a hak lolma, hal pas God-saa. ¹⁹ Pay pi um hinwisniqat tutavot navoti'ta: Um tokot q̄a sokoptani; um hakiy q̄a nīnamantani; um hihta q̄a ūuymantani; um hakiy hihta q̄a atsátoynamantani; um unay, pu uñuy, pumuy kaptsi'tamantani, it'a. ²⁰ Noq̄w pam lavayhtiq̄e aw pañqawu: Tutuqaynaq̄a, pay nu pas itsákoy añq̄aqw put sohsok añ hinma. ²¹ Pahsat pu Jesus put aw taynumq̄e, aw unañway'ta; nihq̄e aw pañqawu: Um sūpwat hihta ep q̄a pasiwta. Um ahpiynen hihta uhhimuy húyani; nen añ öokiwyaqamuy sīvat huytani. Nen um öveqatsit ep hihta hihkay'taqat himuy'vani. Pu um añqwnen nahoylehtsit kwusut inuñkni. ²² Noq̄w pam put lavayit ep unañwmokq̄e, q̄ahahlaykañw pañq̄w ahpiy'o; pam hihta nihti'taq̄e öviy'o. ²³ Pu Jesus añq̄e' yorikt, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas kahaksinmuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ö. ²⁴ Noq̄w put aw nánatuwnayaqam put lavayiyat ep hin kurs wūwaya. Noq̄w Jesus piw lavayhtiq̄e amumi pañqawu: Tötimu, pas k̄ahakiwuy aw yanyuñqamuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ö. ²⁵ Pay himu pohko pölay'taq̄a tsakomostat añ pórokput añ yámakniq̄w pam pay q̄a pas q̄a tūvosi. Noq̄w pay kahaksino God moñwtunatyayat aw pákiniq̄w pam put eñem pas qatūvosi. ²⁶ Noq̄w pahsat puma tis pas kurs hin wūwayaq̄e, nānami pañq̄aq̄wa: Noq̄w pantaniq̄w, hak sen ayo yámakni? ²⁷ Noq̄w Jesus pumuy amuhpa' taykañw pañqawu: Pay sinmuyniq̄w i' kurs hin pasiwtani. Nikañw God-niq̄w q̄a panta. Pi God-niq̄w sohsoy himu pasiwta. ²⁸ Pahsat pu Peter yuaaykuq̄e aw pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta tatamhtotat, un̄k nankwusa. ²⁹ Noq̄w Jesus lavayhtiq̄e pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas q̄a hak paysoq̄ kiy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qöq̄amuy, sen siwamuy, sen nay, sen yuy, sen nōmay, sen

timuy, sen pāvasay inuñem tunatyat-nikañw pu lomatuawit enem tunatyat òviy mātavi. ³⁰ Nikañw pam tuwat it qatsit ep tsivót-sikip sunát-sikip hóyokiwtaqat himuy'vani: Kikihuta, pāvamuyu, tupkomuyu, qōqamuyu, siwamuyu, yúmuyu, tímuyu, pu pāvasata, pu okiwsahsanpit énaña; pu piw qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata. ³¹ Nikañw hapi kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuñktotini; pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)

³² Noqw puma pañ Jerusalem aqwyaqw, Jesus pumuy amupyeve hinma; noqw puma hin kurs wūwankahkañw, maqasneveq añk hinwisa. Noqw pam pakwt löq sihkay'taqamuy piw namitsovalat, hin pam hintsaniwniqey pumuy awintiva; ³³ Nihqe amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwya. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amumi mātaviwni. Noqw puma nuy mokiwuy hihkay'taqat pañqawani; nen imuy qa-Jew-sinmuy amumi nuy noyani. ³⁴ Noqw puma inumi tututsiwyat, nuy wuvalalwat, inumi tóhtotani; nen nuy nīnayani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni.

The Request of James and John

(Mt 20.20-28)

³⁵ Noqw hakiy Zebedeet timat James-niqw pu John, puma Jesus aw pítuhqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, um as itamuy hin nāwaknaqw pan itamuy hintsanni. ³⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya nu hihta umuñem hinhtiniqat uma nāwakna? ³⁷ Noqw puma put aw pañqawu: Ason um moñwqatuptuqw, as itamuñaqw haqawa uhputvage qatuqw, pu suhkawa uhsuyvage qátuniqat um itamuy hu'wanani. ³⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma hihta òviy tūviñlawhqe qā mātsi'ta. Ya pay nuy kānavotpit añqw yúkuniqat añqw uma yúkuniqey suhta'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniqe òviy'o? ³⁹ Noqw puma put aw pañqawu: Owi, pay itam soon qa panhtini. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kānavotpit añqw yúkuniqat uma as soon añqw qa yúkuni; pu nu hin piw tuvoylatiwhqat uma soon as qa pan tuvoylatiwyani. ⁴⁰ Nikañw pay nu hakiy iputvage sen isuyvage qátuniqat pañqawniqey öqalat qa pasiwta. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwhq, pumuy amumi pam noiwni. ⁴¹ Noqw ima pakwtñhgam put nanaptaqe, James-nikañw pu John, pumuy amumi qa yan unañwtoti. ⁴² Noqw Jesus pumuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: Pay uma navoti'yuñqw, imuy qa-Jew-sinmuy amumi moñw'iwyuñqey yan tūñwantiwyaqam

pumuy amumi tutuyqawya; pu pumuy amuhpa' pavansi-nom öqalay pumuy nanvotnatiwisa. ⁴³ Nikañw uma hapi qa panhtotimantani; pay umuñaqw haqawa pas pāvanniqey nāwaknaqa umuy tumalay'tani. ⁴⁴ Pu uma haqawa pas sus-mohpegniqey nāwaknaqa sohsokmuy tūwikiamni. ⁴⁵ Hiki pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniqe öviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniqey öviy pitu, piw sinmuy kaysiwhqamuy amuñem iqatsiy táviniqee, pumuy ayo öyaniqey öviy'o.

Jesus Heals Blind Bartimaeus

(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)

⁴⁶ Pu puma Jericho aw öki. Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy-nikañw pu sinmuy kaysiwhqamuy amumum Jericho añqw ahpiyniqw, hak qapostalqa Bartimaeus yan mātsiwhqa, hakiy Timaeus tiat, pöhut qalave qatukañw, okiw nuhtumi hihta tuñlay'ta. ⁴⁷ Noqw yaw hak Nazareth añqw tāqa Jesus pañnihqat pam navotqe, put aw tsa'lawhqe pañqawu: Um Jesus, David Tíata, okiw nuy ökwatuwaa. ⁴⁸ Noqw hakim wūhaqnihqam put mēwayaqe, qa hiñqawlawniqat aw pañqawu. Noqw pahsat pu pam övaqe tsa'lawhqe pañqawu: Um David Tíata, okiw nuy ökwatuwaa. ⁴⁹ Noqw Jesus pep huruhtit, puma put wánwayyaniqat amumi pañqawu. Noqw puma qapostalqat wánwayyaqey aw pañqawu: Hahlayhtit, wunuptuu; pam uñ wánwaylawu. ⁵⁰ Noqw pam usimniy ayohaqami tūvat, wunuptut, Jesus aw nakwsu. ⁵¹ Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Ya nu uñ hintsanniqat um nāwakna? Noqw qapostalqa put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw ivosiy tālawnani. ⁵² Noqw Jesus put aw pañqawu: Taa, pay um nímani; uhqapevewni uñ powata. Noqw pahsat pay pam pōsiy tālawnaqey, pahpiy pöhpaiva Jesus añki.

11

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Noqw puma Jerusalem ahayhp ökiwisa, tsomot Ólivet aw'i. Pep hapi Bethphage-kitsóki-nikañw pu Bethany-kitsóki wunu. Noqw pumuy pañso ökiqw, Jesus löqmuy put aw nánatuwnayaqamuy ayataqey, ² Amumi pañqawu: Uma kitsókit umupyeye wúnuhqat awni. Nen uma panis ep pake', pay morohyat pas nāt qa hisat hak aqw wupqat sómiwtaqat túwani. Uma put naht, añqw wikni. ³ Pu ason kurs hak umuy hinoqw pantsakqat pañqawhqa, uma put aw pañqawu: Itahtutuyqawhqa put haqni'ta, uma aw kítani. Noqw pahsat pay pam añqw put lālayni. ⁴ Noqw puma ahpiynihqey,

haqam ihp pönalsive hötsíwat aqlap morohyat sómiwtaqat tuwa; nihqe puma put náha. ⁵ Noqw pumuy pantsakq, hakim pep hoñqam pumuy amumi pañqawwa: Ya uma hi-noqw morohyat náñaha? ⁶ Pu òviy Jesus pumuy amumi hin tutaptaqat puma pan amumi lavayhti. Noqw puma pumuy mātapyā. ⁷ Noqw puma Jesus aw morohyat wikvaqe, put aqw yuwsiy ahpata. Noqw pam aqw wūvi. ⁸ Noqw kaysiwhqam pönawit yuwsiy ahpata. Noqw pētū himutsot-skit nantaqayat tsahqayaqe, put pönawit ahpata. ⁹ Pu ima mohti'wisqam-niqw pu amuñkyaqam tsa'tiwisqe pañqawwisa: Öqawmañwu! Nam Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankañw pitutoqa tayawintiwaā. ¹⁰ Nam itanay David moñwtunatyāat Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa tayawintiwaā. Nam God Sus'oveqñihqa put öqalaa! ¹¹ Noqw Jesus Jerusalem aw pákihqe, God kíyat awnihqe, sohsok hihta añ yori. Noqw pay pas hísatniqtíqw, òviy pam pakwt löq sihkay'taqamuy amumum pañqw Bethany-kitsókit aw'i.

Jesus Curses the Fig Tree (Mt 21.18-19)

¹² Noqw qavoñvaqw puma Bethanyt añqwayaqw, pam tsönmokqe, ¹³ Yāvo nönvospaltsokit nahpi'taqat túwahqe, put aw'i, nāphisat sen put ep aniwnit túwaniqe òviy'ō. Noqw pam aw pítuhqe qa hihta tuwa, pay panis nahpiyat-saa, nāt nönvospala hisat aniwhtiñwuqat qa aw pituqw òviy'ō. ¹⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nam turs yahpiy qa hak ūñaqw hihta nösni. Noqw put aw nánatuwnayaqam nanapta.

Jesus Goes to the Temple (Mt 21.12-17; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Pu puma Jerusalem aw öki. Noqw Jesus God kíyat aw nõyak'iwpuyat aw pákihqe, pahsat pu pep hakimuy huhyayaqamuy pañqw ihpomiq lālayi, pu hihta tuhtuy'yaqamuyu, pu sívat nāhoyñwantotaqamuy huhyanpiyamuy takuminva, pu imuy hõwihtuy huhyayaqamuy atsvewayamuy píwu. ¹⁶ Nihqe hakiy pep nõyakpuva haqami hihta yawmaniqat pas qa nakwha. ¹⁷ Noqw pam tutuqaynaqe, pumuy amumi pañqawu: Ura God lavay'ayaat put enem yan pēna: Iki hapi nāwakinkihunihqey pan sohsokmuy sinmuy amuhpiy túnwantiwni. Noqw soq tuwat uma put uuyiñwtuy kíyat pan yukuya. ¹⁸ Noqw tutavot tutuqaynayaqam God awwat mohpeq momñwituy amumum put nanaptaqe, hin as put nīnayaniqey wūwanvaya, sinom sohsoyam put tutuqayhpiyat aw kātayyuñq'ō. Noqw òviy puma put mamqasya. ¹⁹ Pu tapkiqw pam kíñaqw ahpiy'ō.

The Lesson from the Fig Tree
(Mt 21.20-22)

²⁰ Pu qavonvaqw puma anqwayaqw, kurs nönvospaltsoki ñay aqwhaqami läki. ²¹ Noqw Peter u'naqe, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, meh ura um nönvospaltsokit aw qalomálavayhtiqw, kurs pam läki. ²² Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: God aw tütuptsiwaa. ²³ Pas antsa nu umumi pañqawni: Haqawa it tsomot nahlake' wuhkovatuphamiq tüviwniqat aw pañqawhqa pas unañwpeq qa pēvewnakañw, hin lavayhtiqey pas soon qa anhtiniqat tuptsiwe', hin lavayhtiqey pas soon aw qa yórikni. ²⁴ Paniqw öviy nu umumi pañqawni: Uma nānawaknakahkañw, hihta öviy tüviñlalwe', uma pas soon put qa ömahtotaniqey qa pēvewnaye', put makiwyamantani. ²⁵ Pu uma hoñkahkañw nānawakne', kurs hakiy aw hihta ep hinyuñwe', put ayo yukuyamantani. Noqw Umuna, öveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy put ayo yúkumantani. ²⁶ Nikañw kurs uma hakiy ahpiy put qa ayo yukuyaqw, pay soon Umuna öveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy ayo yúkumantani.

The Question about Jesus' Authority
(Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷ Pu puma piw Jerusalem aw öki. Noqw Jesus God kīyat ep waynumqw, hakim God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam, pu wukw'a'yat put aw ökihqe, ²⁸ Aw pañqaqwa: Ya um hakiy öqalayay aw yankañw iit hintsaki? Ya hak uñ iit hintsakniqat uñ öqalmaqa? ²⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Kurs nu piw tuwat umuy sūkw hihta tüviñtani. Noqw ason kurs uma put nuy āawnayaqw, pu' nu tuwat piw hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani. ³⁰ Ura John kūyit akw tütuvoylalawu. Ya pam pantsakniqey haqaqw makiwa? sen öveqatsit añqö'? sen sinmuy amuñaqö'? Uma nuy āawnayani. ³¹ Noqw puma nānami put yuaatotaqe pañqaqwa: Pas ka itam, Oñaq'ö kitotaqw, kurs hin pam qa pañqawni: Noqw ya hinoqw pantaqw uma put aw qa tütuptsiwa? kītani. ³² Pu as ka itam Sinmuy amuñaq'ö kitotanikañw-pi puma sinmuy mamqasya, sinom sohsoyam John pas antsa God lavay'ayaatnihqat pan mätsi'yuñqw öviy'o. ³³ Noqw öviy puma lavayhtotiqe, Jesus aw pañqaqwa: Pay kurs itam hin pañqawani. Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Pay nu tuwat soon hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani.

12

The Parable of the Tenants in the Vineyard (Mt 21.33-46; Lk 20.9-19)

¹ Pahsat pu pam lavayit hihta tuawi'taqat yuaativaqe, pumuy amumi pañqawu: Hak tāqa ōvat uyht, put aw nōyaknat, haqam ōvat pālayat yuykuyaniqat eñem qōlōtat, tuwalankihut kītat, hakimuy tumalay'yuñqamuy amumi put mātavi. Nit pahsat pu pam yāvoqhaqamii. ² Nihqe hisat kwañwtiniqat aw pituq̄w, pam ovauyit tumalay'yuñqamuy amumi tumal'ayay hōna, amuñaqw aniwnit makiway ōmahtaniqey ōviy'o. ³ Noq̄w puma put nūayaqe a'nō wuvahtotat, qa hihta hintaqat ahoy lālayya. ⁴ Pu piw ūyi'taqa suk-wat tumal'ayay pumuy amumiq hōna. Noq̄w puma putwat tatatupyaqe qōtōyat wuvahtotat, hamanhintsatsnat lālayya. ⁵ Pu piw pam suk-wat amumi hōna. Noq̄w puma putwat nīnaya. Noq̄w pam wūhaqniqamuy amumiq hōna. Noq̄w puma pētuy wuvahtota, pu haqawatuy qōqya. ⁶ Noq̄w pam sūkw tiy pas aw unañway nāt tavi'taqe, pu nuhtuñk pumuy amumiq put tavi pañqawkañwo: Pay soon puma itiy qa kaptsitotani. ⁷ Noq̄w tuwat soq ovauyit tumalay'yuñqam nānami pañqaqwa: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nīnayani; noq̄w himu aw noiltiniqa itahhimuniwhtini. ⁸ Pu puma put nūayaqe, nīnayat, ovauyit añqw qalavohaqami tūvaya. ⁹ Taa, noq̄w ōvat ūyi'taqa it ep sen hinhtini? Pam pite', ovauyit tumalay'yuñqamuy qōyani. Nen pam a'lōntuy amumi ovauyit nōani. ¹⁰ Noq̄w ya uma yan pey'taqat qa hisat añ tuñwāya? Owa kīlalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhti. ¹¹ Tutuyqawhqa it tumaltaq̄w, itamuy-niqw kātatayhpi, it'a? ¹² Noq̄w suyan pi pam pumuy amuhpewi yan lavayhtiqw, ōviy puma put nūayaniqey unañwtoti. Nikañw puma sinmuy mamqasya; nihqe put mātapyat pañqw ah-piyya.

The Question about Paying Taxes (Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³ Noq̄w hisnen as puma put lavayiyat akw nūansanyaniqey ōviy hakimuy Pharisee-sinmuy, Herod añk wīsiwtaqamuy enañ put aw hōnaya. ¹⁴ Noq̄w puma put aw ōkihqe aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuñqw um pas qa atsat añ hinma; piw um qa hakiy mamqasi, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptsi'kañw, God tuwiyat suan tūtutuqaynaqee. Ya itam moñwit eñem hihta añ sivit Caesar aw siviwisniqw pam súanta, sen pay qa súanta? ¹⁵ Sen itam sisviyani, sen pay itam qa sisviyani? Noq̄w kurs puma paysoq hintsatskaq̄w pam amumi mātsi'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoq̄w nuy un-ahaplalwa? Pew yālit yawwisq nu aw yórikni. ¹⁶ Noq̄w puma

aw put taviya. Noqw pam pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya hakiy pitsánwaat ep pey'ta? pu ya hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma put aw pañqaqwa: Caesar pitsánwaata. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiçe, amumi pañqawu: Uma turs Caesar hihta himuyat Caesar aw siviwisni, pu uma God hihta himuyat God aw noayani. Noqw puma put aw kätayuñwa.

The Question about Rising from Death
(Mt 22.23-33; Lk 20.27-40)

¹⁸ Pahsat pu hakim Sadducee-sinom, yaw sinmuy qa ahoy yesvaniqat pañqaqwaqam put aw ökihqe, put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: ¹⁹ Tutuqaynaqa, ura Moses itamuñem yan pēna: Kurs hak tāqa tupkoy'taqa qa tímuy'kañw moke', yep nōmay mātapaq, put tupkoat wuhtit amum qatupte', pāvay eñem tíoymantaniqat pañqawu. ²⁰ Taa, ura hakim tsáñe'nihqam nānatupkom as yēse. Noqw mohti'maqat nōmatat, qa hihta ti'kañw pay mōki. ²¹ Noqw pu añkñihqa put nōmayat amum qatuptut, qa ti'kañw mōki; noqw pu amuñkñihqa pay piw amunti. ²² Noqw puma as tsáñe'nihqam put nōmatota; nit qa hihta tío'ya. Noqw nuhtuñk pu wuhti tuwat mōki. ²³ Taa, noqw ya öviy ahoy yesvaniwniqat aw pituqw, pumuy tātayyaqw, pam pumuy hihtawat nōmaatni, pi puma tsáñe'nihqam put nōmatota? ²⁴ Noqw Jesus lavayhtiçe, pumuy amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God öqalayay qa tuwi'yuñwa. Ya qa paniqw öviy uma qa suan wūwaya? ²⁵ Pi puma mokiwuy añqw tātayye' qa nōmalalwani, piw qa puwsuñwñlalani; pi puma öveqatsit ep yesqamuy God hoñviaymuyatuy amunyuñwni. ²⁶ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat tūviñlalwaqw-Ya uma Moses pēniyat ep it qa hisat añ tuñwáya? Ura pam himutskit yuaataqe yan pēna: Ura God put aw pañqawu: Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawhqaamu, it'a? ²⁷ Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawi, pi yesqamuy amumii. Oviy uma pas qahin aw suan wūwaya.

The Great Commandment
(Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)

²⁸ Noqw hak tutavot tutuqaynaqa amumi pítuhqe, puma hihta yuaatotaqat navota; noqw pas Jesus pumuy amumi súañqawhq navotqe, put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya tutavot sohsok amuñaqw himuwa pas suspavani? ²⁹ Noqw Jesus put hu'waqe aw pañqawu: Sohsok tutavot amuñaqw suspavannihqa hapi ii. Tuqayvastotaa, Israel-sínomu. Tutuyqawhqa hapi aw itahyantaqa. Pam hapi pas nāla Tutuyqawi. ³⁰ Noqw öviy hapi uma sohsok umuh'unañway akw God Umuhtutuyqawhqaqay aw unañway'yuñwni, pu sohsok

umuhhikwsiy akw'a, pu sohsok umuhwuwniy akw'a, pu sohsok umuh'öqalay akw'a. I' hapi pas suspavannihqa tutavo. ³¹ Noqw añknihq pañ put anta. Um nāmi hin unañway'taqey pas pan uhsinosñway aw unañway'tani. Qa himu hapi tutavo imuy amuhpenihqe pas pávan'i. ³² Noqw tutavot tutuqaynaqa pañqawu: Pas antsa, Tutuqaynaqa, um súañqawu. Pi God pas sūkaa, qa hak pīwu, pas pam-saa. ³³ Piw hak God enem wākasit tataqtsoke', sen put aw hihta noe' súantsakñwu. Noqw pay hak sohsok unañway, pu sohsok wuwniy, pu sohsok hikwsiy, pu sohsok öqalay akw put aw unañway'kañw, nāmi hin unañway'taqey pan sinosñway aw unañway'taqa hapi put epnihqe pas pavan súanhtiñwu. ³⁴ Noqw pas pam put aw súañqawhq Jesus navotqe, put aw pañqawu: Pay um God moñwtunatyayat añqw qa yāpo. Noqw pahpiy pu' pāpu qa hak hisat put hihta tūviñtaniqey unahintsaki.

The Question about the Messiah
(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)

³⁵ Noqw Jesus God kiyat ep tūtutuqaynakañw, lavayhtiqe pañqawu: Ya hintaqw öviy tutavot tutuqaynayaqam Christ David tíatnihqat pañqawu? ³⁶ Pi ura David Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pas nāp pañqawu: Tutuyqawhq Imoñwi aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, nu hisat uhtuwqamuy ánwutaqw, puma ūmi maqapsi'yuñwñiqat pahsavoo. ³⁷ Noqw öviy hapi David pas nāp put Moñwílawhq, ya hin pam put tíatni?

Jesus Warns against the Teachers of the Law
(Mt 23.1-36; Lk 20.45-47)

Noqw sōqavuñwsinom put nanaptaqe, hahlayhtoti. ³⁸ Pu pam pumuy tutuqaynakañw amumi pañqawu: Uma tutavot umuy tutuqaynayaqamuy wupayuws'i numyaniqey nānawaknakahkañw, kitpik pas kaptsi'tiwyaniqey tuñlay'yuñqamuy amuhpe qa nāunay'yuñwñi. ³⁹ Puma tsotsvalkiva pas mohkage atsvewat tuñlay'yuñwa, pu nōviwhqat añ mohkage qeqnita. ⁴⁰ Puma koñnanalvutuy kīkiyamuy tusoqkwahankahkañw, nānawakne', nawip'ew sutsépyuaatotañwu. Ima hapi pas pavan qaöwíhintsaniwyani.

The Widow's Offering
(Lk 21.1-4)

⁴¹ Noqw Jesus sivatatañpit ayañqwat qatukañw, sinmuy pañsoq sivat öoyaqw, amumi tayta. Noqw kaysiwhqam kahaksinom aqw nihtiwtat tañalalwa. ⁴² Noqw hak koñnalavu öokiwhqa pítuhqe löq hihsaq votōnat pañso pana. Puma löyömnen sūka palávotōnaniñwu. ⁴³ Noqw Jesus put aw nānatuwnayaqamuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: Pas

antsa nu umumi pañqawni: Pas i' koñnalavu òokiwnihqa imuy sivatatañpit aqw òoyaqamuy amuhpenihqe aqw suswuhag oya. ⁴⁴ Puma pi pay qa rūrurnayakahkañw hihta akwsiñqat pañsoq òoya. Noqw i' pi rūrurnakañw pas sohsok himuy, pas hihta akw qátuhqey sohsok pañsoq oya.

13

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mt 24.1-2; Lk 21.5-6)

¹ Noqw Jesus God kīyat añqw yámaktoqw, haqawa put aw nánatuwnaqa put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, meh, is uti pavan pas o'wa! pu pavan pas kīkuhu! ² Noqw Jesus lavayhtiye put aw pañqawu: Ya um iit qaan'ewakw kīkihut aw tayta? Pay nāt qa haqam owa qeniy ep akwsiñw; pas sohsok sahpukiwni.

Troubles and Persecutions

(Mt 24.3-14; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam God kīyat ayañqwat tsumot Olivet epeq qatuqw, Peter-niqw, pu James-niqw, pu John-niqw, pu Andrew, puma pay nánaltyakahkañw put tūviñtotaqe, aw pañqaqwa: ⁴ Um kurs itamuy āawnani: Ya hisat i himu yaniwhitini? Pu hisat i sohsok hiniwhitiniqw himu put tuawi'tani? ⁵ Noqw Jesus pumuy hu'waqe, amumi yan lavayhti: Uma tunatyaltotini, taq nāphisat hak umuy ūnatoyñani. ⁶ Nāt kaysiwhqam inatñwaniy añ òkini; nen pañqaqwani: Nu Christ, kitotani; nen kaysiwhqamuy ūnatoyñayani. ⁷ Pu uma nāqōyiwuy yāvaqñihqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqōytaqw uma nanaptani. Nīkañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam pāvantaqat pas soon qe'ni. Nīkañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pītuni. ⁸ Pi añqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunatyat suk w moñwtunatyat ehpewhimantani. Pu hāhaqe' tutskwa tayáyaykuni, pu tsōñōsqatsini, pu koyanisqatsini. Ii hapi hīhihta kānavotpit yayhniata. ⁹ Noqw pay uma nānami tunatyaltotini. Nāto hakim haqe' moñwtsovawuyñqamuy amumi umuy noayani. Pu uma tsotsvalkiva wuvimuyiwuyani, pu nuhtumi momñwituy, pu pas momñwituy amutpipo tsamvaniwuyani. Noqw uma pumuy amumi nuy tuawi'yūñw. ¹⁰ Noqw lo-matuawi hapi pas soon qa mohti sohsokmuy sinmuy amumi yuaatiwni. ¹¹ Nīkañw ason puma umuy tsamye', momñwituy amumi mātatveqw, uma añwu pay hihta yuaaykuyaniqey qa wūwantotamantani; piw uma qa yēwalalwamantani. Pi ason aw pituqw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin tutuqaynaqw, pan uma yuaaykuyani. Pi qa uma yuaaykuyamantani; pi

Qahováriwtaqa Hikwsi hapi umuhpiy yuaaykuni. ¹² Noqw hapi nātupkom nāmi nukpanhtiḡw, himuwa sukw mokiwuy aw mātapni, pu nāam tīmuyu. Pu tīmat namuy, yumuy amuh-pewhtote', tuḡwyantotaḡamuy amumi pumuy noayani. ¹³ Pu sinom sohsoyam umumi ḡa suhtaḡ'ewyani, uma isinomniḡw ḡviy'o. Noqw pay yūmosa añ kuytaḡa hapi ayo yámakni.

The Awful Horror

(Mt 24.15-28; Lk 21.20-24)

¹⁴ Ura God lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihḡa tūkiḡōtaniḡa wunuptuni. Añ tūñwantaḡa māmatsni. Noqw ḡviy ason pam haḡam as ḡe'niḡey ep wunuḡw, uma aw yóriḡyaḡw, pep pu' ima Judeat añ yesḡam tuhtukwimiḡ watḡani. ¹⁵ Pu i' hak kíts'oveḡnihḡa pañḡw ahpami ḡa hāhawni, piw hihta ḡviy pañso ḡa papkini. ¹⁶ Pu i' hak pasve hinnunḡa ḡa kīmi yuwsiy ḡviyni. ¹⁷ Noqw hisat aw pituḡw, pep hapi pu' haḡawat añ nō'yiwyuñḡamuy, pu yōyoñnayaḡamuy kurs hin watḡaniḡamuy amuñem pas is óhini. ¹⁸ Noqw uma ḡa tōmō' watkiwnumyaniḡey ḡviy God aw nānawaknani. ¹⁹ Ispi aw pituḡw kānavotpininiḡ'ō, pas hisat God hihta yúkuḡḡat pahpiy pew pahsavo ḡa hisat pan haḡam hiniwhtiḡat pan'i; piw pas soon hisat pāpu paniwhtini. ²⁰ Noqw as Tutuyḡawhḡa pan talōñwintiwhḡat ḡa pelvotaḡw, soon hak ayo yámakni. Nīkañw pay hapi pam hakimuy namorstagey pumuy tunatyawkañw, pan talōñwintiwhḡat pay pelvotaniḡey tunatyawta. ²¹ Pep pu' ason kurs hak umumi Meh, yep Christ, sen kítani, sen meh, pam áyamo, kitaḡw, uma ḡa tūtuptsiwani. ²² Pi nāto hakim atsáy'kahkañw Christ-yaḡey, pu God lavay'aymatnihḡey pan nātsokani'yunḡam hoñvani; nen kātatayhpit hihta tuawi'yunḡat poñalalwani, sen pay hin pasiwtaniḡw hikis pi pas namorstiwyayaḡamuy lasnayaniḡey ḡviy'o. ²³ Noqw uma hapi tunatyaltotini. Meh, nu hapi sohsoḡ hihta umuy añwu pay āawna.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)

²⁴ Noqw ephaḡam, put kānavotpit atsve tāwa ḡa tālawvani; pu mūyawuy añḡw ḡa talni. ²⁵ Pu tokpelat añḡe' sótu lōhōhōykuni, pu tokpelat añḡe' hīhimu óḡala tayayaykuni. ²⁶ Noqw pahsat pu nu' Sinot Tiat ḡaan'ewakw óḡalat pasiwkañw a'nō sóniwkañw, ōomawhtuy akw hawtoḡw, sinom inumi yóriḡyani. ²⁷ Noqw pep pu' nu ihoñviaymuy añḡe' ay-atani. Noqw puma nānan'ivaḡw inamoramuy tsovalayani, tūwaḡatsit susḡalawñwayat añḡw it tokpelat susḡalawñwayat añḡee.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Lk 21.29-33)

²⁸ Taa, noq̄w uma nōnvospaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani; nāt put nantaqaat qa húrunen nahpi'wisq, kurs tal'añw hayiñwnaqat uma nanaptañwu. ²⁹ Noq̄w pan hapi uma iit yantaqat hiniwmaq̄w aw yórikye', pay pas aw pitsíwtaqat nanaptani, hikis pi pay pāpu pas hōtsíwhpeqnihqata. ³⁰ Pas antsa nu umumi pañqawni: Ima sinom soon tūtuwayaqw, pay iī sohsoy yaniwhtini. ³¹ Tokpela, pu tūwaqatsi pay tūwayani; nīkañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day or Hour

(Mt 24.36-44)

³² Nīkañw hisat aw talōñvaniqat, pu haqe', qalawmaniqat qa hak navoti'ta. Pas qae, ōveqatsit ep hoñvia'yam qa navoti'yuñwa, pu piw Tíata. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³³ Uma tunatyaltotini; nen qa ūnaiwkahkañw nāwakintotani. Taq uma hisat aw pítuniqat qa navoti'yuñwa. ³⁴ Pi nu' Sinot Tiat hakiy haqam yāvoqnihqat anta. Pam hak kiy añq̄w ahpiyniqe tumal'aymuy amumi himuy noat, nanāp pumuy tumalhuytat, pu tuwalan'ayat tūwalaniqat aw pañqawu. ³⁵ Paniq̄w ōviy uma tunatyawyuñwni. Taq uma ki'taqat hisat pítuniqat qa navoti'yuñwa, sen tapkiq̄wniqata, sen tōkilnasaveqniqata, sen kowāko tōtōq̄w pahsatniqata, sen talavayniqata. ³⁶ Taq nāphisat sen pam suptuq̄w, uma tokkañw put ahpiy nūansaniwyani. ³⁷ Noq̄w nu umumi hiñqawhqēy nu hapi sohsokmuy amumi pañqawni: Uma tunatyawyuñwni.

14

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Pu' hapi ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw lōs tāla pēti, pu qa peken'oyiwhput pōlavikit nōñōsañwuqat aw'ī. Noq̄w God awwat mohpeq momñwit, tutavot tutuq̄aynayaqamuy amumum hin as Jesus ūnatoyñaye' nīnayaniqey wūwantota. ² Nihqē pañqaqwa: Pay qa nōviwhqat epni, taq ka sinom pas qaunāñwta lawwayani.

Jesus Anointed at Bethany

(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³ Noq̄w Jesus Bethany-kitsókit ep hakiy tokoplelet tūtuyñwuqat Simon kīyat ep tunōsvoñat aw qatuq̄w, hak wuhti tatañpit hihta owat alabaster yan tūñwantiwihqat añq̄w yukiwtaqat añ tusaq̄wihkuyit kwañwáhovaq̄tuqat kūyikañw ep paki; nihqē tatañpit yōhaqe, Jesus qōtōyat aw wihkuyit wihta.

Pam wihkuyi nard yan túnwantiwa; noq̄w pam a'nō hihkay'ta. ⁴Noq̄w haqawat pep yesqam itsívutotiqe, unañwpeq pañq̄aqwa: Ya hinoq̄w i' wihkuyi paysoq hovalniwa? ⁵Añwu ka as pam payhp sunat sivat epnihq̄e hóyokiwtat̄at ōviy huyiwe', ōokiwyaqamuy amumi noiwnikañwo. Noq̄w puma qayan unañway wuhtit aq̄w hiñq̄aqwa. ⁶Noq̄w Jesus pañq̄awu: Uma qa aw hiñq̄aqwani. Ya uma hinoq̄w unañwmokintota? Pi pam inuhpe lolmat tumalta. ⁷Uma pi pay ōokiwyaqamuy sutsep oyi'yun̄wa, nihq̄e uma hisat pan unañwtote', pumuy p̄asyamantani. Nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yun̄wani. ⁸Pay pam hihta aw nuhtsaknihq̄ey tumalta; pam hisat nuy āmiwniqat aw añwu pay wihkuyit akw itokoy lelwiniqe pitu. ⁹Pas antsa nu umumi pañq̄awni: Tūwaqatsit añ ahsupoq haqam i' lomatuawi yuaatiwhq̄, pep i' wuhti hinhtiqat pam yuaatiwmantani. Sinom it akw put u'ni'yun̄wani.

Judas Agrees to Betray Jesus
(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰Noq̄w Judas Iscariot, pakwt löq sihkay'taqamuy amumum tōnawtaqa God awwat mohpeq momñwituy amumi Jesus mātapniq̄e pumuy amumii. ¹¹Noq̄w puma put nanaptaq̄e hahlayhtotiqe, put sivat maqayaniq̄ey aw pañq̄aqwa. Noq̄w pam hisat nukwán'ewhtiqlw pumuy amumi put mātapniq̄ey geni'hevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples
(Mt 26.17-25; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹²Noq̄w qa peken'oyiwhput pōlavikit ep nōviwhqat ep sūs talni'taq̄w, ura ep hapi sinom amutsva yūmosanihqat ep mañat n̄nayañwuniq̄w, Jesus aw n̄natuwnayaqam put aw pañq̄aqwa: Ya itam haqam hihta aw hintsatsnaq̄w, um pep ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsniq̄ey n̄awakna? ¹³Noq̄w pam löqmuy put aw n̄natuwnaqamuy pahpiy ayataq̄e amumi pañq̄awu: Uma k̄imini; nen hak tāqa kuysivut akw kūyi'kañw umuhsawvaq̄w uma añkni. ¹⁴Nen ason pam haqami pakiq̄w, uma pep ki'taqat aw pañq̄awni: Tutuqaynaqa yan lavayhti: Ya um haqam yeyespi'ta? Nu as pep inumi n̄natuwnayaqamuy amumum ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsni. ¹⁵Noq̄w pam tupatsveq wukoahpave p̄as himu pasiwtat̄at umuy āawnani. Pepeq̄ uma itamuñem hihta aw hintsanni. ¹⁶Noq̄w put aw n̄natuwnaqam pañq̄w ahpiynihq̄e, k̄ive p̄ituhq̄e, pam hin pumuy amumi lavayhtiqat pan yori; nihq̄e amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw hintsana. ¹⁷Noq̄w tapkiq̄w, Jesus pakwt löq sihkay'taqamuy amumum pañsoo. ¹⁸Noq̄w puma aw yeskahkañw nōnovaq̄w, Jesus pañq̄awu: Pas antsa nu umumi pañq̄awni: Uma haqawa

inumum tūmoytaqa momñwituy amumi nuy mātapni. ¹⁹ Noq̄w pahsat puma qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqaw̄wa: Ya nūu? Pu piw suhka pañqaw̄nwu: Ya nūu? ²⁰ Noq̄w pam lavayhtiqe amumi pañqaw̄wu: Pay pakwt löq sihkay'taqamuy amuñaqw haqawa inumum novaoyit aqw morstoynaqani. ²¹ Pi Sinot Tiat hin pey'taqat pas kurs hin nu qa yep qatsit añqw ahpiyni. Noq̄w pay i' hak momñwituy amumi Sinot Tiyat mātapniqat eñem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihtiw̄h̄q, pam put eñem lolmani.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²² Noq̄w pumuy nōnovaqw, Jesus pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōñoyhtat, pumuy put huytat pañqaw̄wu: Huvam it ömahtote', nōñösa; i' hapi itoko. ²³ Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi. Noq̄w puma sohsoyam put añqw hikwya. ²⁴ Pu pam amumi pañqaw̄wu: I' hapi iuñwa kaysiw̄h̄qamuy amuñem munvaniwhqa, amuñem pūhut pasiwnanigē öviy'ō. ²⁵ Pas antsa nu umumi pañqaw̄ni: Pas nu soon yep qatsit ep ovauyit aniw̄niyat añqw hikwni. Nikañw hisat God moñwtunatyayat aw pituqw, pep pu' nu puhuovavalat añqw hikwni. ²⁶ Pu puma tayawinpit tawlalwat, pañqw haqami tsomot Olivet awya.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁷ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqaw̄wu: Pu' mihikq hapi uma sohsoyam inutsviy unañwso'ni; pi ura pan pey'ta: Nu kanelmuy amumi tunatyawtaqat nīnani. Noq̄w kanēlom ahtsavalani. ²⁸ Nikañw ason nu ahoy tātayniwe', añwu pay umuh-savo Galileet aqwni. ²⁹ Noq̄w Peter put aw pañqaw̄wu: Pay as pi nāmahin sohsoyam unañwso'niqw, pay nu' pas soon panhtini. ³⁰ Noq̄w Jesus put aw pañqaw̄wu: Pas antsa nu ūmi pañqaw̄ni: Pay pu' it tālat ep mihikq, nāt taqakowāko qa lös töqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqaw̄ni. ³¹ Noq̄w pahsat pu pam pas öqalat pañqaw̄wu: Pay nāmahin pi as kurs nu umum moknikañw, pay nu uñ qa tuwi'taqey pas soon pañqaw̄ni. Noq̄w puma sohsoyam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)

³² Pu puma haqami Gethsemane yan tūñwantiwhqat aw öki. Noq̄w Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqaw̄wu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu nāwaknani. ³³ Pu pam Peter-nit, pu James-nit, pu John pumuy pahpiy tsamhqe, pahsat pu suyhtsepñwat qahahlay'iwmaqe hin unañw̄ti. ³⁴ Nihqe amumi pañqaw̄wu: Nu hapi sumataq mokni; pas iunañwa qahahlayi.

Uma hāk yepye', tunatyawyuñwni. ³⁵ Pu pam ahpiy hihin yūmonit, tutskwami nātuvat, pep okiwlawu; nihqe kurs pay hin pasiwtaniqw, i' tuwani put ahpiy ruhpaqniqat nāwakna. ³⁶ Nihqe pañqawu: Abba, Inaa, pay uñniqw sohsoy himu pasiwta. Um as it kānavotpit inuhpiy ayo yúkuni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaniqw, pantani; pay uhtunatyay antani. ³⁷ Pu pam amuminihqe, pumuy tokqamuy túwahqe, Peter aw pañqawu: Simon, ya um pūwi? Ya pas um soon tāwat añqe' sūs qöniltiqat pahsavo tunatyawtani? ³⁸ Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, taq nāp hisat sen uma ūnatiwyani. Pay as hakiy tunatyat pas antsa su'qawta; noqw pay tokoat nuksiwa. ³⁹ Pu pam ahpiynihqe nāwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁰ Pu pam ahoy amuminihqe, pay piw pumuy tokqamuy tuwa; puma pi puwmañw'iwyuñwa. Noqw puma kurs put aw hiñqaqwani. ⁴¹ Pu pam pāyisni'makañw pítuhqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwnani. Hapí, tuwanit aw pitu. Meh, nu' Sinot Tiat hapi qaanhinwisqamuy öqalayamuy aw mātaviwa. ⁴² Huvam hoñvaa, itam awyani. Meh, nuy momñwituy amumi mātapniqa pew pituto.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴³ Noqw pam nāt yuaataqw, Judas imuy pakwt löq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum öki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayatotaq'ö. ⁴⁴ Noqw i' pumuy amumi put mātapniqa amumi hihta tuwantaqe pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pamni. Uma put nuaye', pās aw tunatyawkahkañw wikyani. ⁴⁵ Nihqe öviy panis pam ep pitut, pay yūmosa Jesus awnihqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, Tutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁴⁶ Pahsat pu puma put aw may'yuñqe put nuaya. ⁴⁷ Noqw pumuy pep hoñqamuy amuñaqw haqawa sipwuvahpiy hóroknaqe, God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁴⁸ Noqw Jesus lavayhtiqe, sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwut ehpewi añqaqwyaqe, öviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw murikhoy'kahkañw nuy wik-wisa? ⁴⁹ Himu nu nāqavo God kiyat ep umumum hinnumkañw tūtutuqaynaqw, uma nuy qa nuaya. Noqw pay sam pi tutuveni soon qa antani. ⁵⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa. ⁵¹ Noqw hak tiyo qa yuwsikañw tusaqtonsatsakmötsaput uskañw put añkniqw, tötim put nuaya. ⁵² Noqw pam usimniy ayo tuvat, qa yuwsikañw amuñaqw wāya.

Jesus before the Council

(Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵³ Noq̄w solāwam God awwat susmohpeq moñwit kīyat aw Jesus wikya. Noq̄w ima God awwat mohpeq momñwit-niq̄w, pu wukw'a'yat-niq̄w, pu tutavot tutuqaynayaqam sohsoyam pep tsovawta. ⁵⁴ Noq̄w Peter yāvaq̄w Jesus añk hinmakañw, God awwat mohpeq moñwit kīyat ihpoviyat aw pahsavo pitu; nihqe tumal'a'yatuy amumum qatukañw, qōhit aw nāmukinta. ⁵⁵ Noq̄w God awwat mohpeq moñwi, sohsokmuy pep tsovawtaqamuy amumum as Jesus nīnayaniqey ōviy hakiy hihta qalolmat put nēveltoynaniqat heptotat, qa hakiy tutwa. ⁵⁶ Pay as pi kaysiwhqam put hīhihta atsátoynayaq̄w, pumuy lavayiam qa sunyuñwa. ⁵⁷ Noq̄w haqawat wunuptuqe, put hihta atsátoynaqe, pañqawu: ⁵⁸ Itam it aw tūqaytaq̄w pañqawu: Nu it God kīyat sinmuy māyamuy akw yukiwqh̄at sahpuknat, sukwat pas qa sinmuy māyamuy akw yukiwqh̄at pāyis tālat añ kītani, kita. ⁵⁹ Noq̄w pay piw pumuy lavayiam qa súnanta. ⁶⁰ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi pumuy amuhsonve wunuptut, Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um qa hiñqawni? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶¹ Noq̄w pam qa hiñqawhqe, pay amumi qa hinwat lavayhti. Noq̄w pu piw God awwat mohpeq moñwi put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pas pay um Christ, Tayawintiwqh̄at Tíata? ⁶² Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Nu' pam'i. Pay nāt nu' Sinot Tiat Sus'ōqaltutuyqawh̄qat putvaqe qátukañw tokpelat ep ōomawhtuy akw hawtoq̄w, uma inumi yórikyani. ⁶³ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi itsívutiqe, yuwsiy tsīkat pañqawu: Ya hinoq̄w pas piw nāt hakim put ehpewi hiñqaqwani? ⁶⁴ Pi uma qakaptsi'lavayiyat aw tūqayyuñwa. Uma hin wūwantota? Noq̄w puma sohsoyam put mokiwuy hihkay'taqat pañqaqwa. ⁶⁵ Pahsat pu haqawat put aw tōhtivaya, piw put taywayat nākwapnayaqe, may pölölñi'kahkañw akw put wuvahtivayaqe, aw pañqaqwa: Kurs hákiyñihqat pañqawuu! Pu ima tumal'a'yat mapqölöy akw put wuvalalwa.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Noq̄w Peter pep moñwkit ihpoviyat epniq̄w, haqawa God awwat mohpeq moñwit tumal'aymuyatuy mámanhtuy amuñaq̄w pítuhqe, ⁶⁷ Peter nāmukintaq̄w túwahqe, aw taynumt, pañqawu: Um pi piw it Jesus Nazareth añq̄w sinot ámuma. ⁶⁸ Noq̄w pam qa nakwhaqe pañqawu: Nu put qa tuwi'ta; piw um hiñqawh̄q nu qa māmatsi. Nit pam yámakqe, hōtsíwat aw wunuq̄w, taqakowāko töqti. ⁶⁹ Noq̄w māna piw put túwahqe,

pahsat pep hoñqamuy amumi pañqawu: I' pi pumuy amumuma. ⁷⁰Noq w piw pam qa nakwaha. Pu hihin hihsavoniqw, ima pep hoñqam piw Peter aw pañqawu: Pay um pas antsa pumuy amumum hinnuma. Um pi Galilee-sino; õviy pi uhlayayi panta. ⁷¹Noq w pahsat pu pam God atpip amumi pas qa atsátaniqey amumi pañqawu; nihqe pas õqalat pañqawu: Pay nu pas umuy hakiy yuaatotaqat qa tuwi'ta. ⁷²Noq w pahsat pay taqakowāko piw töqti; noq w pahsat pu Peter Jesus put aw hin lavayhti qat u'na; ura pam pañqawu: Nāt taqakowāko qa lōs töqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni, ura kita. Noq w pam put añ wūwaqe, pahsat paklawu.

15

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jn 18.28-38)

¹Pu panis tālawvaqw, pay ima God awwat mohpeq momñwit, pu wukw'a'yat-nikañw pu tutavot tutuqaynayaqam wuwan'a'yatuy sohsokmuy amumum hin hintaniqat yuaaykuyaqe, Jesus somyat, ahpiy wikyaqe, pep tutskwat aw moñwi, Pilate yan mātsiwhqat, aw put noaya. ²Noq w Pilate put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwíamu? Noq w pam hu'waqe aw pañqawu: Um súañqawu. ³Noq w God awwat mohpeq momñwit put hīhihta nēveltotoynayaqw, pam qa hiñqawu. ⁴Noq w Pilate piw put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um pas qa hiñqawni? Meh, ima hīhihta uhpewi yuaatota. ⁵Noq w piw nāt Jesus qa hiñqawu. Noq w õviy Pilate hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

⁶Noq w put nōviwhqat ep pi pam hakiy sivilawhqat hihtawat nuhtumi mātapñwu, pumuy hakiy nānawaknaqw put'a. ⁷Noq w hak tāqa Barabbas yan mātsiwhqa pētuy amumum sivikit ep sómiwta. Ura puma put amum moñwit ehpewi hoñva; nihqe panhtotiqe hakiy nīnaya. ⁸Noq w sinom qaan'ewakw hintaqam Pilate aw sa'taqe, pam hin yúkuñwuqey pan piw amuñem hinhtiniqat õ'qalya. ⁹Noq w Pilate lavayhtiqe amumi pañqawu: Noq w ya nu Jew-sinmuy moñwíyamuy amumi mātapniqat uma nānawakna? ¹⁰Suyan pi God awwat mohpeq momñwit qatsutsúyyaqe õviy put aw Jesus noayaqw, pam mātsi'taqe õviy pañqawu. ¹¹Noq w God awwat mohpeq momñwit sinmuy pan unañwtoynaya, as pam Barabbas pumuy amumi mātapniqata. ¹²Noq w Pilate lavayhtiqe piw amumi pañqawu: Noq w ya nu it umuhpiy Jew-sinmuy moñwíyamuy yan tūñwantiwhqat hintsanni? Ya uma hin

nānawakna? ¹³ Noqw puma piw sáakmaqe aw pañqaqwa: Nahoylehtsit aw múaa! ¹⁴ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Ya hínoqö? Pam hihta qalomáhinhtiqw öviy'o? Noqw pahsat puma tis pas pavan sáakmaqe pañqaqwa: Nahoylehtsit aw múaa! ¹⁵ Noqw Pilate sinmuy pas pay unañwveniqe, pumuy Barabbas mātapt, Jesus wuvahtiwniqat pañqawht, nahoylehtsit aw muiwniqat öviy solāwamuy amumi put mātavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus
(Mt 27.27-31; Jn 19.2-3)

¹⁶ Noqw solāwam pavasiwhkit Pretorium yan túnwantiwhqat aw put wikyaqe, suñwámuy sohsokmuy sūmi tsovalaya. ¹⁷ Pu puma put palasakwat usimnit usihtoynayat, hihta kūtay'taqat kwitetotaqe, put qötösomtoynaya. ¹⁸ Nit pahsat pu put pas hihtalalwaqe, pañqaqwa: Öqawmañwu, Jew-sinmuy moñwíamu! ¹⁹ Pu puma hopaqat akw put qötöyat wuvalal-wakahkañw, aw töhtota; pu aw tamötshoñvankahkañw, put pas hihtalalwa. ²⁰ Pu öviy puma put aw tututsiwyaqey yukuyaqe, palasakwat usimnit oyanayat, pu pas nāp yuwsiyat put yuwsinaya, nit nahoylehtsit aw put muayaniqe ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross
(Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

²¹ Noqw hak Cyrene-tutskwat añqw tāqa, Simon yan mātsiwhqa, hakimuy Alexander-nikañw, pu Rufus pumuy naam, haqaqw pitutoqe pañqee. Noqw pam Jesus nahoylehtsiyat eñem ikwiwtaniqat solāwam put tusoq'ayatota. ²² Noqw puma haqami Golgothat aw Jesus wikya; pam Masqötvihka i'nihqe pam'i. ²³ Noqw puma wine hihta a'nö sikat enañ namiqwriwtaqat put hikwnayaniqw, pam qa nakwha. ²⁴ Pu puma put nahoylehtsit aw muayaqe, yuwsiyat nāhoy o'ya, put öviy nanavö'yakahkañwo, mātaqpi hak hihtawatmantaniqw öviy'o. ²⁵ Wukotönvaniwtaqw-haqam puma nahoylehtsit aw put muaya. ²⁶ Noqw pam hihta nēveltoyniwhq, pam put atsva pēniwa; nihqe yan pey'ta: JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁷ Noqw puma piw hakimuy lōqmuy uyiñwutuy put ahsaq nīnaya, nānap nahoylehtsit aw muayaqee, suhkawa put putvaqeniqw pu sukawa put suyvaqee. ²⁸ Noqw pep pu' tutuvenit an hiniwhti, ura yan pey'ta: Pam qaanhtotiqamuy amumum pohtoy-laniwa, yan'i. ²⁹ Noqw ima añ sasqayaqam aw tututsiwyaqe, qötöy wīlankahkañw pañqaqwa: Hē! um God kīyat sahpuknat pāyis tālat añ aw kītaniqey tuwi'taqa, ³⁰ Ayo nātave', nahoylehtsit añqw hāwii. ³¹ Noqw God awwat mohpeq momñwit piw amún put aw tututsiwyaqe, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum nānami pañqaqwa: Pas as pam ayo tūooykañw, kurs hin

ayo nātapni. ³² Pay pas Christ Israel-sinmuy moñwámnen nahoylehtsit añqw hawni, noqw itam aw tāyuñwe' tūtuptionsani. Noqw ima put amum nahoylehtsit aw muiltiqam put aw tutsíwhiñqawlawu.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³ Noqw tāwanasaptiqw ahsupoq tūwaqatsit añ qatālawva, tāwat atvelpetiqw pahsavoo. ³⁴ Noqw tāwat atvelpetiqw, Jesus a'nō pañqawu: Eloi, Eloi, lama sabachthani. Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqw nuy tatamhta? i'nihqe pam'i. ³⁵ Noqw haqawat pep hoñqam nanaptaqe pañqaqwa: Meh, taq pi pam Elias wánwaylawu. ³⁶ Noqw haqawa wárikqe, hihta sōyatko'y'taqat (sponge) vinegar aqw móroknat, hopaqat epeq sōrnat, put hikwna pañqawkañwo: Pay pantani; mātaqpi kurs Elias añqwnen put hawnani. ³⁷ Noqw Jesus a'nō hiñqawht, sohsok hikwsu. ³⁸ Noqw God kíyat ep mótsáp'uutspi ónaqw atkamiq nāho'y tsiki. ³⁹ Noqw solāwamoñwi Jesus ayañqwat aw wúnuhqa put pan hiñqawht, sohsok hikwsuqw yórikqe pañqawu: Pay kurs pas antsa i' tāqa God Tíata. ⁴⁰ Noqw hakim momoyam piw yāvaq tāyuñwa. Noqw ima nuhtumya-i' Mary Magdalene, pu Mary hakiy James tsaywatnihqat-nikañw pu Joses, pumuy yúamu, noqw pu Salome. ⁴¹ Ura as Jesus Galilee-tutskwat ep hinnumqw, ima momoyam put añk hinnumyaqe, put tumalay'yuñwa. Pu piw wūhaqnihqam momoyam put amum Jerusalem aqwayaqam pep hōñi.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴² Noqw nasuñwintalönnit totokayat ep tapkiqw, ⁴³ Hak tāqa Arimathea-kitsókit añqwnihqa, Joseph yan mātsiwhqa, ep pítuhqe, qa tuhtuskañw Pilate aw pákihqe, Jesus tokoyat tuhtui. Pam hak wuwan'aya kaptsiwtaqa, nuhtum God moñwtunatyayat nuhtayta. ⁴⁴ Noqw pay sen Jesus mokqat Pilate wūwaqe, solāwamoñwit wánwayhqe, put tūviñta. ⁴⁵ Nihqe yaw put pay mokqat pam solāwamoñwit añqw navotqe, pahsat put tokoyat Joseph maqa. ⁴⁶ Noqw pam suphiñput tusaq-tontsatsakwmótsaput tui; nit Jesus tokoyat hawnage, put akw put mokahta; nit owat ep tuamhqölö tuhsöiwtaqat aqw put panat, hōtsiwmiq owat mūma. ⁴⁷ Noqw Mary Magdalene-niqw, pu Joses yuat Mary, puma haqam put taviwhqat aw yori.

16

The Resurrection

(Mt 28.1-8; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

1 Pu nasuñwintalönnit añ ayo ruhpakq, Mary Magdalene-niqw, pu James yuat Mary-niqw, pu Salome, puma hñhihta kwañwáhovaqtuqat tuiya, tūamit awye', put akw Jesus lelwiyanige öviy'ö. 2 Pu öviy Sundayt aw pituqw, puma suits talavay tāwat yámaktoqw tūamit aw ökiwisa. 3 Nihqe nānami pañqawwisa: Ya sen hak itamuñem tūamit hötsíwat añqw ayo owat mūmani? 4 Nit puma aw yórikyaqw, kurs owa pay ayo mūmaniwa, pas pi qaan'eway yahsayoq'a. 5 Noqw puma tūamit aqw yuñqw, kurs hak tiyo wūpat qōtsat yuwsí'kañw put putvaqe qatu. Noqw puma put tutwaqe pas tsātsawna. 6 Noqw pam hak pumuy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwyuñwni. Pay uma as Jesus Nazareth añqw sino nahoyeletsit ep muilitiqat hepwise. Pam ahoy tātayi, pam qa yep'e. Kurs huvam haqam pam taviwhqat aw yórikyaa. 7 Noqw yupave, uma put aw nānatuwnayaqamuy-nikañw pu Peter, pumuy amumi yan tuawwisni: Pam umuhsavo Galilee aqwni. Ason pep uma put aw yórikyani. Pay ura umumi pañqawu. 8 Noqw puma pañqw nōñañayku; nihqe hin unañwtotiqe, tururuti'kahkañw watqa. Pas pi puma tsawiniwyuñqe, öviy qa hakiy haqam aw hiñqaqwa.

Jesus Appears to Mary Magdalene
(Mt 28.9-10; Jn 20.11-18)

9 Noqw Sundayt aw pituqw, suits talavay Jesus ahoy tātayhqe, mohti Mary Magdalene aw namtakna. Ura pam put añqw tsañe' nukpanhihikwsimuy ipwa. 10 Noqw pam ahpiynihqe, Jesus ámumyañwuqamuy put āawna, pumuy qahahlayyakahkañw tsaykitaq'ö. 11 Noqw yaw pam piw qátuhqe, pu Maryt aw namtaknaqat puma nanaptakañw qa tūtuptsiwa.

Jesus Appears to Two Disciples
(Lk 24.13-35)

12 Pantaqat atsve pu' pumuy amuñaqw haqawat löyöm haqami tutskwamiq waymaq, pam piw pas hinwat hinkañw pumuy amumi namtakna. 13 Noqw puma ahoy kīminihqe, mīmuywatuy put āawna. Noqw pay piw puma pumuy lavaiyamuy qa tūtuptsiwa.

Jesus Appears to the Eleven
(Mt 28.16-20; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

14 Pantaqat atsva pu' pakwt sūkw sihkay'taqamuy nōnovaqw, Jesus amumi namtaknaqe, pumuy qatūtuptsiwaqat, pu a'nō unañwayamuy ep qōhqöya, puma put ahoy tātayhqat aw yórikyaqamuy lavaiyamuy qa tūtuptsiwaqw öviy'ö. 15 Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusani. Pu uma sohsokmuy sinmuy amumi lomatuawit

yuaatotani. ¹⁶ Lomatuawit qa tuptsiwhqa hapi maskimiq tūviwtaniqw, pam put enem yukiwni. Nikañw tuptsiwht, kūyit akw tuvoylatiqa hapi ayo yámakiwtani. ¹⁷ Pu īi himu tuawi'yunqa añ tuptsiwni'yunqamuy amumi énañhtini: Puma inatñwaniy aw yankahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanwisni; pu piw himuhkwa yuaatotani. ¹⁸ Kurs puma tsūtsu'tuy nuaye', pu sen kurs puma hihta qöyanpit hikwye', pas soon put akw hinhtotini. Puma tūtuyyaqamuy amumi hintsatsnaqw, puma qalaptuyamantani.

Jesus is Taken up to Heaven

(Lk 24.50-53; Acts 1.9-11)

¹⁹ Noqw Tutuyqawhqa pumuy amumi yan yuaaykut, ōmi wīkiwa; nihqe God putvaqe qatuptu. ²⁰ Noqw puma pañqw nankwusaqe, sohsovik yuaatinumyaqw, Tutuyqawhqa pumuy amumum tumalay'kañw, kātatayhpit hihta tuawi'taqat akw lavayit öqalanma. Yantani.

LOMATUAWI LUKE AHPIY'O

Introduction

¹ Pas as kaysiwhqam itamuhpa' hihta hiniwhtiqat pās oyi-wtaqat pēnayaniqey tuwantota. ² Ima hakim añ ahsupoq Jesus hihta hintsakmaqat aw yórikyat, lomatuwawit yuaatotaqam itamumi hin mātapyaqat pan put pēnayaniqey aw may'yuñwa. ³ Noqw òviy nu put yayhniwhpuyat añqaww sohsok hihta añ pās puprikqe, put pās pasiwtaqat ūmi pēnaniqey unañwti, um hak pavan Theophilus. ⁴ Noqw pep pu' sohsoy himu ūmi mātaviwhqa pas antsanihqat um pas suyan navoti'tani.

The Birth of John the Baptist Announced

⁵ Hakiy Herod tutskwat Judeat ep moñw'iwtaqaw, hak God awwat moñwi, Zacharias yan mātsiwhqa qatu, hakiy Abiat paptsiyat ep nuhtum wúnuhqa. Noqw put nōmaat Elizabeth yan mātsiwhqa piw hakiy Aaron ahpiyvi. ⁶ Puma nāma God atpip súankañw, Tutuyqawhqat hin lavayyukuhqat pu hin tutaptaqat añ ahsupoq qaōwíhinma. ⁷ Níkañw puma qa ti'ta, Elizabeth qa tílawhq òviy'o. Noqw puma nāma pāpu pas wuyoiwta. ⁸ Noqw ephaqam i' Zacharias suñwámuy amumum God kíyat ep tumalay'taniqat aw pitsíwta. ⁹ Noqw puma hin hinhtotiniqe hihta akw tuwantotaqe, pan tumalat nāhuyvaya. Noqw Zacharias God kíyat ep put eñem hihta kwañwáhovaqtuqat taqtsokniqw pan put eñem yukiwa. ¹⁰ Noqw pam panhtiniqat aw pituqw, sinom sohsoyam ihkaqe hoñkahkanw, God aw nānawakna. ¹¹ Noqw pam pañso pakiqw, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātakti; pam kwañwáhovaqtuqat eñem qōqōhpit putvaqe wunuwta. ¹² Noqw Zacharias put túwahqe, pas tsawnaqe, hin unañwti. ¹³ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Um qa tsawnani, Zacharias. God uhnawakinpiy navota. Noqw òviy uhwuhti Elizabeth uñem tiyohyat tihtani. Noqw ason um put John yan túñwani. ¹⁴ Um put tihtiwhqat ep pas hinhaqam hahlayhtini; noqw kaysiwhqam umum hahlayhtotini. ¹⁵ Pi pam Tutuyqawhqat atpip a'nō hímoni. Nihqe òviy pam oवालत, pu honaqkuyit qa híhikwni. Pi pas pam tihtiwhpuy añqaww Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtani. ¹⁶ Pam Israel-sinmuy amumi ò'qalaqw, puma ahoy Tutuyqawhqay God aw nánamtökani. ¹⁷ Pam Elias antani, numiy añ'a, pu òqalay añ'a. Nihqe pam Tutuyqawhqat

ahsavo hinmaq̄w, namat timuy amumi unañway'vayani; noq̄w añ qatuq̄áyvahsi'yunq̄am súanhinwisq̄amuy amún súan unañwtalwuwni'vaye', súanhinwisni. Noq̄w pam Tutuyq̄awhq̄at ahsavo put sinomuyatuy unañwayamuy put enem moñwvastani. ¹⁸ Noq̄w Zacharias hoñviayat aw pañq̄awu: Noq̄w nu hin un súañq̄awhq̄at navoti'tani? Pi nu' wuhtaqa, pu iwuhti pāpu pas wuyoiwta. ¹⁹ Noq̄w hoñviaya lavayhtiqe put aw pañq̄awu: Nu Gabriel yan mātsiwa; noq̄w nu God atpip wunu. Noq̄w nu it lomatuawit un āawnaniqat òviy pam nuy añq̄w ūmi ayata. ²⁰ Noq̄w meh, um hapi ilavayiy qa tuptsiwa. Noq̄w òviy uhlayayi nawus ūñaq̄w nawhkiwhq̄, kurs um hin yuaatani, pas hisat ilavayiy aw antsaniwhq̄at aw pahsavoo. Noq̄w hisat aw pituq̄w, God ilavayiy aw antsanni. ²¹ Noq̄w sinom Zacharias nuhtayyuñwa. Hinoq̄w pam God kīyat ep pas nawutsnaq̄w, puma put ep hin wūwantota. ²² Noq̄w pam yāmaq̄e, pay kurs hin pumuy amumi hiñq̄awni. Noq̄w puma māmatsyaq̄w, sumataq̄ pam God kīyat ep hihta aw yori; òviy pi pam amumi māsankañw, pay pas qa hiñq̄awu. ²³ Noq̄w òviy pam panis papsiy añ kuyvat, pahsat pay nima. ²⁴ Noq̄w ahpiy pantaq̄w, put nōmaat Elizabeth nō'yiltiqe, tsivot mūmuyawhtuy añ haq̄am nātupki'ta. ²⁵ Nihqe pañq̄awu: Yanhaq̄am Tutuyq̄awhqa nuy hintsana, nuy òkwatuwhqee. Nu as qa tiylawhq̄ òviy sinom as inumi tutsíwhiñq̄aq̄w, askwal pi God put pantaq̄at añq̄w nuy ayo tavi.

The Birth of Jesus Announced

²⁶ Noq̄w navay mūmuyawhtuy súlawhtiq̄w, God hoñviayay Gabriel Galilee-tutskwat ep haq̄ami kitsókit Nazareth yan mātsiwhq̄at aw ayata, ²⁷ Hakiy mānat nāt qanāhivalni'taq̄at Mary yan mātsiwhq̄at aw'i. Pam hak hakiy tāq̄at Joseph yan mātsiwhq̄at, David ahpiyvít aw noiwniq̄at enem nawiniwta. ²⁸ Noq̄w hoñviaya put aw pákihq̄e, aw pañq̄awu: Um hahlayni, Tutuyq̄awhqa úmuma. Pam núokway ūmi pas qaöwínoa. Um momoymuy amuñaq̄w pas hahlayhpit ep'e. ²⁹ Noq̄w Mary put aw yórikq̄e, lavayiyat ep hin kurs wūwa; nihqe hihta pa pam lavayhtiq̄at pam wūwanta. ³⁰ Noq̄w hoñviaya put aw pañq̄awu: Pay um qa tsawiniwtani Mary, God núokway ūmi pas qaöwínoa. ³¹ Noq̄w meh, um nō'yilte', tiyohyat tihtani. Nen um put Jesus yan túñwani. ³² Pam a'nō hímuni; pu Pas Sus'oveq̄nihq̄at Tíatnihqey yan túñwantiwni. Noq̄w Tutuyq̄awhqa God put nayat David moñqeniyat put máqani. ³³ Noq̄w pam Jacob ahpiy sinoiwtaq̄amuy amumi sutsep moñw'iwatani. Pu put moñwtunatyat pas qa haq̄ami so'tani. ³⁴ Pahsat pu Mary hoñviayat aw pañq̄awu: Noq̄w hin i' pasiwtani. Pi nu qa hisat haq̄am hakiy tāq̄at ámuma.

³⁵ Noq̄w hoñviaya lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay ason Qahováriwtaqa Hikwsi ūmi pítuni; pu Sus'oveq̄nihqa ôqalay akw un̄ nākwapnani. Pañiqw ôviy ason pam tsāy qahováriwtaqa uhpiy tihtiwniqa God Tíatniqey yan túnwantiwni. ³⁶ Noq̄w meh, ūñaq̄wvi Elizabeth as qa tılawhqat pañqaqwañwuq̄w, pam wuyovehaq̄ nõ'yilti. Noq̄w pu' hapi pam navay mūmuyawhtuy añ panta. ³⁷ Pi God-niqw pay qa himu qa pasiwtani. ³⁸ Pahsat pu Mary pañqawu: Taa, pay pi nu Tutuyqawhqat tūwikiata. Pay nam um hin lavayhtiqw antani. Noq̄w hoñviaya put añq̄w ahpiy'õ.

Mary Visits Elizabeth

³⁹ Noq̄w ephaqam Mary pañq̄w nakwsuqe, haqami tsotsmoy'yuñqat aqwhaqami kaktayi, Judeat-tutskwat ep kitsókit aw'i; ⁴⁰ Nihqe Zacharias kīyat aw pákihqe, Elizabeth aw yuaayku. ⁴¹ Noq̄w Elizabeth Maryt lavaiyat navotq, put ponoveq̄ tiposi tsoomhti. Noq̄w Elizabeth Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, ⁴² A'nõ pañqawu: Ñaspi um momoymuy amuñaq̄w namorstiwa! Pu uhpiy tihtiwniqa pas hahlayhpit epni. ⁴³ Noq̄w nuy yan'ewayniq̄w ôviy kurs piw Itutuyqawhqay yuat añqaq̄w inumii? ⁴⁴ Oviy pi meh, panis uhlayayi inaq̄vumiq̄ tōqtiq̄w, pahsat pay tiposi hahlayhtiqe, ivonoveq̄ tsoomhti. ⁴⁵ Um God aw tuptsiwhqe, pas hahlayhpit ep'e, ispi Tutuyqawhq̄a ūmi hin lavaytiqey pas kurs hin qa anhtiniq'õ.

Mary's Song of Praise

⁴⁶ Noq̄w Mary tuwat pañqawu:
 Oviy nu iunañnaq̄w Tutuyqawhqat pas hihtay'tani.
⁴⁷ Ihikwsiy akw nu God nuy ayo távihqat aw hahlayhtini,
⁴⁸ Ispi pam manhtuwikiy okiwhqatsiyat aw tātayhq'õ.
 Noq̄w meh, yahpiy haqahpiy yantani:
 Sohsoyam haqami nānañk yesniqam nuy hahlayhpit epni-
 hqat pañqaq̄wani.
⁴⁹ Pi pam nuy qaõwítumalta, i' hak Sus'ôqaltutuyqawhq̄a,
 Qahováriwtaqa yan túnwantiwhqa.
⁵⁰ Pam put kaptsi'yuñqamuy óokwatuwa,
 Sohsokmuy hakimuy nānañk yesqamuyu.
⁵¹ Is uti! Pam hinurs ôqalay'ta!
 May akw añ kwivi'nañway'yuñqamuy tatslakna.
 Piw pumuy tunatyayamuy sóontsana.
⁵² Pam añ ô'qaltuy qeniyamuy añq̄w hanna,
 Nit añ ókiwyaq̄amuy momiq̄ oya.
⁵³ Pam añ tsõñsoiwtaqamuy hihta nukñwat öyna,
 Nit kahaksinmuy súmavuyawyuñqamuy añqe lālayi.
⁵⁴⁻⁵⁵ Pam tumal'ayay Israel aw unañwtavi,

Itanamuy amumi hin lavayhti qey hapi panhti.

Pam Abraham timuyatuy ōkwatuwa,
Pu ahpiy aniwhtotiqamuy sohsokmuy,
Nihqe pam yūmosa panmani.

⁵⁶ Noqw Mary payhkomuy mūmuyawhtuy añ Elizabeth amum qatut, pu ahoy kiy aqw'a.

The Birth of John the Baptist

⁵⁷ Noqw Elizabeth tihtaniqat aw pituqw, pam tiyohyat tihta. ⁵⁸ Noqw put kisñwamat, pu sinomat nanaptaqw, yaw Tutuyqawhqa put qa an'ewakw ōkwatuwa. Nihqe puma put amum hahlayhtoti. ⁵⁹ Noqw put nanalsikis talni'taqw, puma tsākw poñotkuyaniqe ōki. Nihqe puma put Zacharias yan tuñwáya, nayat tuñwniyat an'i. ⁶⁰ Noqw put yuat pañqawa: Qae, pam John yan mātsiwni. ⁶¹ Noqw puma put aw pañqawa: Noqw pi qa hak uhsino pan mātsiwa. ⁶² Pu puma put nayat aw māmasaya, hin pam put tūñwaniqey nāwaknaqat tūviñtota. ⁶³ Noqw pam hihta añ pēnaniqey tuhtuy'qe, añ pēna: Pam John yan mātsiwa. Noqw puma sohsoyam hin kurs wūwaya. ⁶⁴ Noqw pahsat pay put moaat hōtsíltiqw, leñiat nāhiwa. Noqw pam yuaaykuqe, God aw hahlayhti. ⁶⁵ Noqw pumuy kisñwamat pas kurs hin wūwaya. Noqw sohsoyam Judeat ep tsotsmova yesqam pep hin hiniwhtiqat nānami lavayta. ⁶⁶ Noqw sohsoyam put nanaptaqam unañwpeq put wūwankahkañw pañqaw: Hin pa i' tsay hintani? Noqw Tutuyqawhqaqat maat put aw unañwtavi'ta.

Zechariah's Prophecy

⁶⁷ Noqw put naat Zacharias Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, hin hintaniqat lavayhti qe pañqawu:

⁶⁸ Nam God Israel-sinmuy Tutuyqawhqaam tayawintiwa;
Pam sinomuy pohta qe, pumuy qenivo oya.

⁶⁹ Pam hakiy a'nō ōqalay'taqat wunuptsina,
Itamuy ayo ōoyniqata,

Tumal'ayay David amuhpiyviyatuy amuñaq'ō.

⁷⁰ Ura pam hisatñahaqaw itanamuy amumi pan lavayhti,
Hakimuy pas hihtuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy'o.

⁷¹ Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo óyaniqey
pañqawu,

Pu sohsokmuy itamumi qa suhta q'ewyaqamuy ōqalayamuy
añq'ō.

⁷² Pam itanamuy amumi núokway mahtakna,
Amumi hin lavayhti qey aw antsana,

Amumi pas qa paysoq pasiwnaqey pam u'na.

⁷³ Ura pam itanay Abraham aw pas qaōwílvayhti;

⁷⁴ Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo óyaniqeyu,

Itam qa tsawiniwkaḥkañw, put eñem hintsatskaniqata.
 75 Noqw itam itahqatsiy añ ahsupoq put atpip hinwisni,
 Sohsok hihta akw pasiwkaḥkañw, súankahkañwo.
 76 Noqw ūm'i, ítii, ya uñem hintani?
 Um Sus'oveqnihqat lavay'ayaatni;
 Pan hapi um túñwantiwni.
 Um Tutuyqawhqat apyeve hinmani;
 Pu put eñem pöhut añwu añ qenitani.
 77 Um God sinomuyatuy hin ayo nõñakniqat āawnani;
 Pumuy qaanhtipuyamuy ayo yukiltiq'ö.
 God pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuke', pumuy ayo óyani.
 78 Kwakwhat pi God aw itahyantaqa itamuy ökwatuwa, Kwak-
 what pi öñaqw itamumi tālawva.

79 Qatalpuve yesqamuy amumi tālawnani,
 Mokiwuy kihsiwniyat añ yesqam tālat aw yórikyani.
 Noqw itam tālat aw tāyuñwe', pasi'nañway'kaḥkañw, hinwisni.
 Yan Zacharias lavayhti. 80 Noqw tsāy wūyoq'iwmaq, tu-
 natyaat suyhtsepñwat öqawi'ma; nihqe haqam qayēsiwhpuve
 qatu, hisat pam Israel-sinmuy amumi namtaknaniqey pah-
 savoo.

2

The Birth of Jesus (Mt 1.18-25)

1 Noqw ephaqam sopkawtaqam sinom nāvenayaniqat
 Caesar Augustus yan tutapta. 2 Noqw hak Cyrenius
 Syria-tutskwat ep moñw'iwtaqw, sinom mohti yan
 nāvenaya. 3 Noqw sohsoyam nāvenyaniqe nanāp kitsókiy
 añ nankwusa. 4 Noqw öviy Joseph Galilee-tutskwat ep
 Nazareth-kitsókit añqwnihqe, Judea-tutskwat aqw'a, haqami
 kitsókit, Bethlehem yan mātsiwhqat aqw'a. Ura David
 Bethlehem ep tihtiwa. Noqw Joseph David ahpiyvinihqe,
 öviy nāvenyaniqe pañsoq'a. 5 Noqw Mary put nömamkiwaat put
 ámuma, pas páy tihtaniñwo. 6 Noqw pumuy pépeqniqw, pam
 tihtaniqat aw pitu. 7 Noqw pam nāt sūs tihtaqe tiyohyat tihta;
 nihqe muhpiwñwat akw muhpiknat, haqaqw tumalvopkot
 nõñosañwuqat pañqe' put tavi, qa haqam yeyespive amuñem
 qéniniqw öviy'ö.

The Shepherds and the Angels

8 Noqw pep tutskwat ep hakim lalay'a'yat haqam
 tutskwawe yesqe, mihikq kanelvokmuy tütuwala. 9 Noqw
 meh, Tutuyqawhqat hoñviayaat pumuy amumi mātaktiqw,
 Tutuyqawhqat lolma tālañwaat pumuy ahsupoq amuqlaq
 tālawva. Noqw pavan pas puma tsawinwuhpukya. 10 Noqw
 hoñviaya pumuy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwyuñwni.

Meh, pi nu lomatuawit umuy āawnani; noqw put ep sopkawtaqam sinom pas hinhaqam hahlayyani. ¹¹ Pi pu' hapi it talōnvaqat ep David kitsókiyat ep Ayo Tūooyhqa umuñem tihtiwa, Tutuyqawhqa, Christ, God anqw moñw'asi'taqa. ¹² Noqw it akw uma put māmatsyani: Tiposit muhpiwñwat akw muhpiwkañw haqawq tumalvopkot nōnōsañwuqat anqe' qatsqat uma tutwani. ¹³ Noqw pahsat pay qaan'ewakw hintaqam ōve yesqam kurs hoñviayat amumyaqe God tayawintotaqe pañqaqwa: ¹⁴ Nam God Sus'oveqnihqayawintiwa; pam pi tūwaqatsit ep sinmuy hahlaykañw amuñem yukuw, puma kwakwhat yesni. ¹⁵ Noqw hoñvia'yat tawlalwaqe yukuyat, ahoy ōmiqhaqamiya. Noqw pahsat pu lālayñwut nānami pañqaqwa: Taa, tuma kurs Bethlehem awye', it yan hiniwhtiqtat, Tutuyqawhqa itamumi mahtaknaqat aw yórikwisa. ¹⁶ Pu puma pañso kaktayyaqe, ep ōkihqe, Maryt-nit pu Joseph pumuy tutwa, pu haqawq tumalvopkot nōnōsañwuqat anqe' tiposhoyat qatsqata. ¹⁷ Noqw puma put aw yórikyaqe, hoñviaya it tsākw hin lavayhtiqtat anqe' tunvotnaya. ¹⁸ Noqw sohsoyam put nanaptaqam lālayñwut pumuy hin āawnayaqat an wūwantota. ¹⁹ Noqw Mary tuwat sohsok iit aw wūwankañw, unañwpeq pās oya. ²⁰ Noqw lālayñwut hoñviaya amumi hin hiñqawhqtat sohsok nanaptaqe, pu aw yórikyaqe, ahoy kanelvokmuy amumiya; nihqe put pantaqat ep puma God pas hihtatiwiskahkañw, tayawintiwiisa.

Jesus Is Named

²¹ Noqw nanalsikis talōnvaqat ep tsākw poñotkuyaniqtat aw pituqw, naat put Jesus yan tuñwa. Pan hapi ura hoñviaya put tuñwa, put yuyat nāt qa nō'yiltiq'ō.

Jesus Is Presented in the Temple

²² Noqw put yuat Moses tutavoyat anwat tiyqatskuyvaqw, puma tsākw Tutuyqawhqtat aw nōaniqe, Jerusalem ep wikva. ²³ Ura pi yan Tutuyqawhqtat tutavoyat an pey'ta: Añsakis haqam hak wuhti pas mohtitiohyat tihtapq, pam Tutuyqawhqtat awwat noiwtani. ²⁴ Noqw tutavot an hin pey'taqat pan puma Tutuyqawhqtat aw hihta hom'oya. Yan ura pey'ta: Hak lōqmuy masiñhōwituy, sen lōqmuy qōtsáhōwituy Tutuyqawhqtat aw hom'oymantani. ²⁵ Noqw meh, hak tāqa, Simeon yan mātsiwhqa, Jerusalem ep qatu. Pam hak súankañw God pas kaptsi'ta; nihqe hak Israel-sinmuy Ayo Oyatoqat nuhtayta. Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi put amum hinma. ²⁶ Noqw ason yaw pam pas Tutuyqawhqtat anqw moñw'asi'taqat aw yorikt, pu' hisat ahpiyniqat Qahováriwtaqa Hikwsi put pan āawna. ²⁷ Noqw Hikswi pan put unañwtoynaqw,

pam God kīyat ep paki. Noqw Jesus yuat puwsuñway amum tutavot hin yuykiwhqat tsākw Jesus eñem hinhtiniqe òviy pep put wikva. ²⁸Noqw Simeon put tsòpahtaqe, God aw hahlayhtit, pañqawu: ²⁹Tutuyqawhqa, taay, um uhlayayiy aw antsanni, Um uhtumal'ayay qa hin unañway'kañw yañqw ahpiyniqat aw nakwhanani. ³⁰Pi nu ivosiy akw hak Ayo Tūoyaniqat ūñaqwnihqat aw yori. ³¹Put pantaqat hapi um sohsokmuy sinmuy amutpik na'sasta. ³²Soñawnen pam qa-Jew-sinmuy amumi tālawnnani; pu uhsinmuy, Israel-sinmuy òmi tsokanani. ³³Noqw Joseph put yuyat amum pam hin tsākw lavayhtiqat aw kātuqayta. ³⁴Noqw Simeon pumuy òqalaqe, put yuyat Maryt aw pañqawu: Meh, i' tsāy God ahpiy namorstiwa. Noqw put atsviy Israel-sinmuy amuñaqw kaysiwhqam munumhtini, pu piw kaysiwhqam hoñvani. Pam hihta tuawi'taqw, sinom put aqw hīhiñqawani. ³⁵Pantani hapi. Noqw soñawnen uh'unañwa sipwuvahpit akw tūhotiwini. Noqw kaysiwhqamuy tunatyaam tupkiwyuñqa mātaktotini. ³⁶Noqw hak God lavay'ayaat, Anna yan mātsiwhqa, pep qatu, hakiy Phanuel tíata, Asert ahpiyvi. Pam hak wuhtiharsku; nihqe pam manhqatsiy ahpiy puwsuñway amum tsañe' yahsañwuy añ qatu. ³⁷Noqw pam koñnalavu nālöp sunat añqw nālöp sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwini'ta. Noqw pas pam God kīyat añqw qa ahpiyniñwu. Nikañw mimhikqat, pu talönwiwmaqat añ napwalni'kañw, nāwakinkañw God eñem tumalay'tañwu. ³⁸Noqw Simeon nāt yuaataqw, i' wuhti ep pákihqe, Tutuyqawhqat aw hahlayhti, nit sohsokmuy amumi put tsākw yuaata, Jerusalem ep sinmuy Qenivo Oyaniqat òviy maqaptsi'yuñqamuy amumii.

The return to Nazareth

³⁹Noqw Joseph, put yuyat amum Tutuyqawhqat hin tuptaqat an sohsok hinhtit, ahoy Galilee-tutskwat aqw'a, nāp kitsókiy Nazareth aw'i. ⁴⁰Noqw tsāy wuyòq'iwmage suyhtsepñwat tunatyay añ òqawi'ma; piw unañwtalwuwnit añ'a, nihqe God núokwayat añ hinma.

The Boy Jesus in the Temple

⁴¹Noqw Joseph, put yuyat amum añsakis yahsañwuy añ Jerusalem aqwniñwu, ura Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat ep'e. ⁴²Noqw Jesus pakwt löq sihkay'tasikis yahsañwini'taqw, Jew-sinom hin hintsatskañwuqat òviy naat yuyat amum Jerusalem aqw'a, Jesus wikkañwo. ⁴³Noqw puma añ kuyvaqe, nāp kitsókimi q áhoyniqw, tsāy Jesus pumuy qa amumumnihqe, Jerusalem epeq huruhti, noqw puma put qa navota. ⁴⁴Nihqe pay pam pumuy amumumyaqamuy

amumumnihqat puma wūwaqe, ep tāwanawit añ haqami pah-savo nakwsu; nihqe puma sinomuy-nikañw, pu tuwimuy amuhpa' put hēva. ⁴⁵ Nit puma put qa túwahqe, namtökt ahoy Jerusalem aqw'a, put heptoqee. ⁴⁶ Noqw pāyis talqw, puma God kiyat ep put tuwaqw, pam tūtutuqaynayaqamuy amuhsonve qatukañw, pumuy amumi tūqaykañw, pu pumuy hihta tūviñlawu. ⁴⁷ Noqw sohsoyam aw tūqayyuñqam put hin hihta mātsi'maqat, pu hihta hin ahoy hu'wanmaqat ep kātayuñwa. ⁴⁸ Noqw puma put túwahqe hin kurs wūwa. Noqw yuat put aw pañqawu: Itii, ya um hinoqw itamuy yanhaqam hintsana? Okiw nu' unay amum kñnavoti'kañw un hepnuma. ⁴⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nāpi nuy hepnuma? Ya nu Inay hihta himuyat hintsakniqat uma put qa navoti'taqe öviy'o? ⁵⁰ Noqw pay puma put lavayiyat qa māmatsi. ⁵¹ Pu pam pumuy amumumnihqe, Nazareth ep pitu; nihqe pumuy amumi tūqaykañw qatu. Noqw tuwat put yuat iit lavayit sohsok unañwpeq pās oyi'ta. ⁵² Noqw Jesus suyhtsepñwat wuwni'makañw wūyoq'iwma; pu suyhtsepñwat God-nikañw pu sinmuy tayawni'ma.

3

The Preaching of John the Baptist (Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Jn 1.19-28)

¹ Noqw hak Tiberius Caesar pakwt tsivot sihkay'taqat yahsañwuy añ moñw'iwtaqw, pu Pontius Pilate Judea-tutskwat ep moñw'iwtaqw, pu Herod Galilee-tutskwat aw moñw'iwtaqw, pu tupkoat Phillip Iturea-tutskwat ep sinmuy amumi-nikañw pu Trachonitis-tutskwat ep sinmuy amumi moñw'iwtaqw, pu Lysanias Abilene-tutskwat ep moñw'iwtaqw, ² Pu Annas-niqw pu Caiphas, puma God awwat mohpeq moñw'iwtaqw, ephaqam God lavayhti, Zacharias tiyat John aw'i, pam qayēsiwhpuveniq'ö. ³ Noqw pam pāyut Jordan añ ahsupoq tutskwat añ nakwsuqe, sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', kūyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yūkuni, amumi kita. ⁴ Ura hakiy God lavay'ayayat Esaiast lavayiyat añ yan pey'ta: Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat eñem pöhut aw hintsatsnani; pam háqe'niqat aw suwiptotani. ⁵ Sohsovik siskat añ otsómhtini, pu sohsovik tuhtukwi, pu tsotsmo tutskwatiwni, pu añ nukushinyuñqa súwiptotini, pu haqe' anahaiwyuñqa pöhiñputiwni. ⁶ Noqw sinom sohsoyam God hin ayo tūooyhqat aw yórikyani. ⁷ Pahsat pu sinom put ahpiy kūyit akw tuvoylatiwyaniqe öviy put aw ökiwtaqw, pam pumuy amumi

yan lalvaya: Is ohi, uma hakim tsūtsu'tuy amunyuñqamu, ya hak umuy itsívut nātoniqat añqw watqaniqat umumi pañqawu? ⁸ Kurs uma pas antsa umuhtunatyay añqw lasye', uma alōñōt qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. Pu uma umuh'unanwpeq qa pan lavaytani: Abraham hapi itanaa, kitotani; taq nu umumi pañqawni: God it o'wat añqw Abraham eñem sinmuy aniwnanigey tuwi'ta. ⁹ Noqw pay soñawnen öviy piw pikaiñwa himutsokit ñayat tsahqaniqey na'sas'iwta. Noqw öviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vanwuqa tsaqniwe', qōhit aqw tūviwni. ¹⁰ Noqw sinom put tūviñtotage aw pañqawa: Noqw itam hinhtotini? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Lōqmuy wukonapnay'taqa ñastanihqat sūkw máqani; pu nōsiwhqay'taqa piw pay anhtini. ¹² Noqw moñwit eñem sívat ömalalwaqam piw kūyit akw tuvoylatotiniqe ökihqe, put aw pañqawa: Tūtutuqaynaqa, ya itam hinhtotini? ¹³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay hihsa'haqam umuñem tuwantiwhqat epnihqe qa hóyokput uma nuhtuñaqw ömahtiwisni. ¹⁴ Noqw pu solāwam piw tuwat put tūviñtotage aw pañqawa: Noqw ítamwat hinhtotini? Noqw pam amumi pañqawu: Uma qa tūyuyuhnayani. Piw qa hakiy hihta atsátotoynayani; pu uma hin ahsalalwe', pay put ep nakwhani'yuñwni. ¹⁵ Noqw nāt sinom sumataq hintaniqat maqaptsi'yuñqw, sohsoyam unanwpeq John aw hin wūwantota, sen pi pam Christ-nihqata, sen pi pay qa pamnihqata. ¹⁶ Noqw John lavayhtiqe, sohsokmuy amumi pañqawu: Pay nu' pi as pas antsa umuy kūyit akw tuvoylalawu. Nikañw pay suhka inuhpenihqe pas pavan öqala añq'ö. Noqw soon nu yan'ewaynikañw pay ñas'ew put tots-sosomhpiyat ñahni. Ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylatani, pu qōhit akw'a. ¹⁷ Soñawnen pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pās qeni'tani, nen sōhövosiy koyohkiy aw tañatani, nit pam ason tsihput qōhit qatokñwuqat akw taqtsokni. ¹⁸ Yan pam hīhihta akw pumuy ökwhankañw, amumi lomatuwawit yuaata. ¹⁹ Noqw John Moñwit Herod qōhqöya, tupkoyat Philip nōmayat Herodius ep'e, pu sohsoq hihta ep qaanhtiqat ep pīwu. ²⁰ Noqw Herod pay nāt piw qaanhtit, John sivikimi pana.

The Baptism of Jesus
(Mt 3.13-17; Mr 1.9-11)

²¹ Noqw pam nāt qa sivikive pakiwtaqw, sinom sohsoyam kūyit akw tuvoylatiwyaqw, pu Jesus piw kūyit akw tuvoylatiqe, nāwakintaqw ömi hötsílti. ²² Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi höwit an tokoy'kañw put atsmi hāwi. Noqw öñaqw hakiy tōnaat

hiñqawhqe pañqawu: Um hapi pas aw iunañwaa Itii. Nu uñ pas hahlayi.

The Genealogy of Jesus

(Mt 1.1-17)

²³ Noqw Jesus tumalay hintsaktiva, sunat pakwt sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'kañwo. Noqw sinom wūwantotaqw, Jesus Joseph tíata. Noqw pam Helit tíata; ²⁴ Noqw pam Matthat tíata, noqw pam Levit tíata, noqw pam Melchit tíata, noqw pam Jannat tíata, noqw pam Joseph tíata; ²⁵ Noqw pam Mattathias tíata, noqw pam Amos tíata, noqw pam Naum tíata, noqw pam Eslit tíata, noqw pam Nagget tíata; ²⁶ Noqw pam Maath tíata, noqw pam Mattathias tíata, noqw pam Semeit tíata, noqw pam Joseph tíata, noqw pam Judat tíata; ²⁷ Noqw pam Joannat tíata, noqw pam Rhesat tíata, noqw pam Zorobabel tíata, noqw pam Salathiel tíata, noqw pam Nerit tíata; ²⁸ Noqw pam Melchit tíata, noqw pam Addit tíata, noqe pam Cosam tíata, noqw pam Elmodam tíata, noqw pam Er tíata; ²⁹ Noqw pam Joset tíata, noqw pam Eliezer tíata, noqw pam Jorim tíata, noqw pam Matthat tíata, noqw pam Levit tíata; ³⁰ Noqw pam Simeon tíata, noqw pam Judat tíata, noqw pam Joseph tíata, noqw pam Jonan tíata, noqw pam Eliakim tíata; ³¹ Noqw pam Meleat tíata, noqw pam Menan tíata, noqw pam Mattathat tíata, noqw pam Nathan tíata, noqw pam David tíata; ³² Noqw pam Jesset tíata, noqw pam Obed tíata, noqw pam Booz tíata, noqw pam Salmon tíata, noqw pam Naasson tíata; ³³ Noqw pam Aminadab tíata, noqw pam Aram tíata, noqw pam Esrom tíata, noqw pam Phares tíata, noqw pam Judat tíata; ³⁴ Noqw pam Jacob tíata, noqw pam Isaac tíata, noqw pam Abraham tíata, noqw pam Tharat tíata, noqw pam Nachor tíata; ³⁵ Noqw pam Saruch tíata, noqw pam Ragaut tíata, noqw pam Phalec tíata, noqw pam Heber tíata, noqw pam Salat tíata; ³⁶ Noqw pam Cainan tíata, noqw pam Arphaxad tíata, noqw pam Sem tíata, noqw pam Noet tíata, noqw pam Lamech tíata; ³⁷ Noqw pam Mathusalat tíata, noqw pam Enoch tíata, noqw pam Jared tíata, noqw pam Maleleel tíata, noqw pam Cainan tíata; ³⁸ Noqw pam Enos tíata, noqw pam Seth tíata, noqw pam Adam tíata, noqw pam God tíata.

4

The Temptation of Jesus

(Mt 4.1-11; Mr 1.12-13)

¹ Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, pāyut Jordan añqw ahoy pitu, nihqe Hikwsit ahpiy qayēsiwhpumi wīkiwa. ² Noqw Nukpana lōp sunat tālat añ pep put aw unaheplawu; noqw pam pahsa' talōnvaqat

añ qa nōsa, nihqe añ ruhpakq pam tsōnmoki. ³ Noqw Nukpana put aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen, um it owat pōlavikiniwhtiniqat aw pañqawni. ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Sóni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qátut, pas God lavayiyat sohsok akw qátuni. ⁵ Pu Nukpana haqami pas wupatukwit aqw put wikqe, tūwaqatsit añ ahsupoq moñwqeqnit put aw sūmahtakna. ⁶ Nihqe aw pañqawu: It hapi öqalat nu un sohsok máqani, pu hihta añ susnunukñwata, pi pam inumi noiwta. Noqw nu hakiy put máqanik máqañwu. ⁷ Noqw öviy kurs um inumi naokiwtaqw, pay pam sohsoy uhhimuni. ⁸ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Sóni, yupa ayo haqamii, Satan, pi yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw naokiwlawni, pu um put-sa eñem tumalay'tani. ⁹ Pu Nukpana put Jerusalem ep wikvaqe, God kíyat ep suswupakits'omiq put tsókat, pu aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen, yañqw atkamiq nātuvani; ¹⁰ Pi ura yan pey'ta: Pam hoñviaymuy ayataqw, ūmi tunatyaltotini; ¹¹ Nen puma may akw un hōlölni'yunwani, taq nāp hisat sen um uhkukuy owat aqw sávknani. ¹² Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Sóni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw qa tuwanlawni. ¹³ Noqw Nukpana sohsok unaheppit akw put aw tuwantaqe yúkuhqe, hihsavo put añqw ahpiy'o.

Jesus Begins His Work in Galilee

(Mt 4.12-17; Mr 1.14-15)

¹⁴ Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikswit öqalayay pasiwkañw, Galilee ep ahoy pitu. Noqw sinom añ ahsupoq put lavayta. ¹⁵ Noqw pam pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqaynat-inuma, sohsokmuy amuhpiy kaptsiwkañwo.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mt 13.53-58; Mr 6.1-6)

¹⁶ Pu pam haqam wunhqey Nazareth aw pitu. Nihqe pam hin tuwi'taqey anhtiqe, nasuñwintalönnit ep tsotsvalkimi paki, nihqe tutuvenit añ tūñwantaniqe wunuptu. ¹⁷ Noqw pep God lavay'ayayat Esaias tutuveniat put aw taviwa. Noqw pam tutuvenit púruknaqe, haqe' yan pey'taqat tuwa: ¹⁸ Tutuyqawhqat Hikwsiat nuy tuyqawi'ta, nu añ ókiwyaqamuy amumi lolmat yuaaykuniqat öviy nuy asnaqee; pu añ unañwsoiwtaqamuy suyan unañwtoynaniqat öviy nuy ayata, añ tūwik'iwyunqamuy nuy mātaviwyaniqat amumi yuaaykuniqat öviy'o, pu añ qatālat pōsi'yunqamuy pōsiyamuy tālawnayaniqat amumi yuaaykuniqata, pu añ okiwsaniwyaqamuy qeniveyaniqat öviy'o. ¹⁹ Pu i' Tutuyqawhqa ayo tūooyniqat aw pitsi'wtaqat tunvotnaniqat

ōviy'o. ²⁰ Yan pam añ tuñwat, tutuvenit mupipiykinat, aw tunatyawtaqat aw put ahoy tavit qatuptu. Noqw tsotsvalkive tañawtaqam put aw-sa tãyuñwa. ²¹ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Umuy hapi aw tũqayyuñqw, i' yan pey'taqa it talõñvaqat ep aw antsaniwa. ²² Noqw sohsoyam put aw tũqayyuñqe, moañaqw lavayit lolmat nõñakqat aw kãwuwantotaqe, pañqaqwa: Ya qa i' Joseph tíata? ²³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay kurs hin uma inumi yan lavayit qa pañqaqwani: Tũhika, nãqalapsinaa, it'a. Um yaw Capernaum ep hĩhihta tumalta; um yep nãp uhtutskway ep piw panhtinikañwo. ²⁴ Noqw pam pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Qa hak God lavay'ayaat nãp tutskway ep pãsniwa. ²⁵ Noqw nu umumi sũañqawni: Ura Elias qatsíyat ep payhkomuy yahsañwuy añqw navay mũmuyawhtuy añ qa yokva; noqw ura tutskwat añ ahsupoq tsõñõsti. Noqw ephaqam Israel-sinmuy tutskwayamuy ep kaysiwhqam koñnanalvut yẽse. ²⁶ Noqw pay ura pas Elias pumuy qa haqawatuy amumi ayatiwht, pay ura Sidon ep kitsókit Sareptat ep hakiy koñnalavut aw'i. ²⁷ Pu God lavay'ayayat Eliseus qatsíyat ep as Israel-sinmuy amuñaqw kaysiwhqam tokoplelet tũtuyya; noqw pay ura puma pas qa haqawa powalti, pay hak Syria-sino hak Naaman yan mãtsiwhqa-saa, amumi kita. ²⁸ Noqw sohsoyam tsotsvalkive tañawtaqam it nanaptaqe, pas itsívutoti; ²⁹ Nihqe hoñvaqe, put kĩaqwu tũvaya. Pumuy kitsókiam haqam tsomoveq wunu. Noqw ōviy pep tumpok puma put wikya, pañqw put tũvayaniqey unañwtotiqee. ³⁰ Noqw pay pam amuhsonñaqw hinmakañw, pañqw ahpiy'o.

A Man with an Evil Spirit
(Mr 1.21-28)

³¹ Nihqe pam Galilee ep kitsókit Capernaum aqwnihqe, nasuñwintalõñnit añ sinmuy tutuqayna. ³² Noqw pas puma put hin tutuqaynaqat ep aw kãtuqayyuñwa, pas pam a'nõ lay'taqat yuaataqw ōviy'o. ³³ Noqw hak tãqa tuyoy'ewakw nukpanhikwsit okiw akw tuyqawiwtãqa tsotsvalkive pakiwta, nihqe pam a'nõ hiñqawhqe pañqawu: ³⁴ Itamumi qa hintsakii. Ya itam un hintsatsnani, Jesus Nazareth añqwnihqa? Ya um itamuy kĩqõtaniqe ōviy añqaqõ'? Pay um hákiyniqw nu un tuwi'ta. Um God añqw pas Qahováriwpu. ³⁵ Noqw Jesus put mēwãqe, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, put añqw yámakuu. Noqw nukpanhikwsi sinmuy amutpipo put tũvat, put añqw yama, nit pay put qa hintsana. ³⁶ Noqw puma sohsoyam kãtayyuñqe nãnami pañqaqwa: Is uti, pavan pas lavayi! Pas pi qananahsopkañw, õqalat akw tuyoy'ewakw hĩhikwsimuy

amumi pañqawhq, puma nuhtuñaqw nõñakñwu. ³⁷ Noqw pam pep hin yukuqw, pam pantaqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Many People

(Mt 8.14-17; Mr 1.29-34)

³⁸ Noqw pam tsotsvalkiñaqw yamakqe Simon kiyat aw paki. Noqw Simon nõmay yuat a'nõ mukitutuya; noqw puma put eñem Jesus aw taqa'nañwtoti. ³⁹ Noqw pam put aw wunuptut, mukituyat mēwa; noqw pam put mātavi, Noqw pahsat pay pam wuhti wunuptut, pumuy amumi unañwtavi. ⁴⁰ Noqw tāwat pakitoqw, sohsokmuy hihta akw tūtuyyaqamuy, puma Jesus aw tsamvanta, noqw pam pumuy sohsokmuy amumi may akw hintsanqe pumuy qalapsina. ⁴¹ Noqw nukpanhihikwsim kaysiwhqamuy amuñaqw nõña, a'nõ hiñqawakahkañwo, nihqe pañqawqa: Um Christ, God Tíata! Noqw pam pumuy tusoqmewaqe, pumuy hiñqawaniqw qa nakwhana, puma put Christ-nihqat tuwi'yunqw õviy'o.

Jesus Preaches in Judea

(Mr 1.35-39)

⁴² Pu tālawvaqw pam ahpiynihqe, haqami qayēsiwhpumii; noqw sinom put hepya, nihqe put aw õkihqe as put huruh-tapnayani, pam as pumuy amuñaqw qa ahpiyniqat õviy'o. ⁴³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pas nu soon qa God moñwtunatyayat hin hintaqat aye' kitsókinawit piw yuaat-inumni, pi nu pañiqw añqw ayatiwa. ⁴⁴ Nihqe pam Galileet ep haqe' tsotsvalkit añ yuaatinuma.

5

Jesus Calls the First Disciples

(Mt 4.18-22; Mr 1.16-20)

¹ Noqw sinom God lavayiyat nanaptaniqe put aw hūrs tso-vawtaqw, pam wuhkovatuphat Gennesaret yan mātsiwhqat qalaveq wunu. ² Nihqe pam lõqmuy pākihut patuphat qalaveq wúnuhqat tuwa, noqw kurs pakiwmamahkam pumuy añqw nõñakqe, pakiwmaqtutsayay tūvahomtota. ³ Noqw pam pākihut hakiy Simon himuyat aqw paki; nihqe pam tutskwat añqw híhin yūmo hóyoknaniqat aw pañqawu; noqw pam pepeq qatuptuqe, pākihut añqw sinmuy tutuqayna. ⁴ Pu õviy pam yuaataqe yukut, Simon aw pañqawu: Uma pavan hōtsit aw hóyoke', pāvakiwh TUY inhtaniqe õviy umuhtutsayay pāmiq pánani. ⁵ Noqw Simon lavayhtiqe put aw pañqawu: Moñwi, itam as tōkep tumalay'tat, qa hihta kwisna, noqw pay pi um pañqawhq õviy nu tutsayat pāmiq pánani. ⁶ Noqw puma panhtiqe, pahsat pu qaan'ewakw hintaqamuy pāvakiwh TUY

inhta; noq̄w pumuy tutsáyaam tsīkiwma. ⁷ Noq̄w suñwámat sukwat pākihut añq̄w tañawtaq̄w, puma pumuy amumi māmasa pumuy paañwaniqat òviy'ò. Noq̄w puma pituq̄w, puma lōqmuy pākihut akw ohpoknayaq̄w, pahsat pay puma pākihut pakito. ⁸ Noq̄w Simon Peter put aw yórikqe, Jesus tamóyat aw nātuvat pañqawu: Inuñaq̄w ahpiy'ò, taq̄ nu okiw qaanhinmaqa, Tutuyq̄awhqa. ⁹ Pi pam-niq̄w, pu sohsoyam put ámumyaqam puma pāvakiwhtuy inhtotaqey ep kātayyuñq̄w, òviy pam yan lavayhti. ¹⁰ Noq̄w piw hakiy Zebedeet timat James-niq̄w pu John, Simon suñwámatnihqam, puma pumuy amún nātsawina. Noq̄w Jesus Simon aw pañqawu: Um qa tsawiniwtani, um yahpiy haqahpiy pāpu sinmuy kwīkwisnani. ¹¹ Noq̄w puma pākihuy tutskwami pitsínayaqe, sohsok tatamhtotat, Jesus añkya.

Jesus Makes a Leper Clean

(Mt 8.1-4; Mr 1.40-45)

¹² Pu piw pam haqam kitsókiveniq̄w, hak tāqa ahsupoq tokoplelet tūtuya, nihqe pam Jesus túwahqe, tayway akw at-pipo munukt, aw nāwaknaqe pañqawu: Tutuyq̄awhqa, um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ¹³ Noq̄w pam put aw māvuyaltiqe, aw toñokt, pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. Noq̄w pahsat pay tokoplele put mātavi. ¹⁴ Noq̄w pam qa hakiy put āawnaniqat pam aw pañqawu. Nikañw pay um ahpiyenen God awwat moñwit aw nāmahtaknani; nen Moses hin tutaptaqat anwat um powaltiqey ep kuwahtiput távini. Um pan powaltiqey nuhtumi tuawi'tani, yan aw lavayhti. ¹⁵ Noq̄w tuwat soq pahsat pu pas ahsupoq pam hin hinhtiq̄a yuaatiwa, noq̄w sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus aw tūqayyuñwniqe sūmitsovalti; pu hīhihta tūtuyyaqam put ahpiy qalaptuyaniqe òviy put aw òkiwta. ¹⁶ Noq̄w pay pam haqami qayēsihpuminen, God aw nāwakintaniqey òviy kīñaq̄w ahpiyñiwu.

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mt 9.1-8; Mr 2.1-12)

¹⁷ Pu Jesus hisat sinmuy tutuqaynaq̄w ima Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum pep yēse. Puma Galileet añ ahsupoq kitsókit añq̄wya, pu Judeat añq'ò, pu Jerusalem añq'ò. Noq̄w pumuy pep yesq, Jesus Tutuyq̄awhqaqat aw yankañw tūqalapsintaniqey òqalay'ta. ¹⁸ Noq̄w meh, hakim hakiy tāqat ahpa' qataytaqat tūtuyhqaqat ahpay añ qatsqat Jesus aw wikvaya; noq̄w puma as hin put panaye', Jesus atpipo taviyaniqey tuwantota. ¹⁹ Noq̄w ep huru'pokiwtaq̄w hin puma put panayaniqey qa tutwa; nihqe òviy kits'omiq̄ wupnayaqe, tsòqa'wa kīamit póroknayaqe

pañ put ahpayat enañ sinsonmi Jesus atpipo hawnaya.
 20 Noqw puma qapēvevnayaqat Jesus amumi túwahqe pañqawu: Tāqa, uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. 21 Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put ep wūwantotaqe pañqawu: Ya i' haknihqe pas God qa kaptsilawu? Ya hak hakiy qaanhtipuyat ayo yúkuni, hal pas God-saa? 22 Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy māmatsqe, lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma hihta umuh'unañwpeq wūwantota? 23 Ya hak hakiy aw hinwat lavayhtiniqw qa pas hinta, Sen, Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa kítaniqö'? sen pi wunuptut, nakwsuu, kítaniqö'? 24 Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw öqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptaniqw-pu pam it hakiy apha' qataytaqat aw pañqawu: Oviy nu ūmi pañqawni: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nima. 25 Noqw pahsat pay pam pumuy amutpik wunuptut, hihta añ wäökiwtagey kwusut, pañqw nima, God pas hihtatimakañwo. 26 Noqw sinom sohsoyam kätayunqe, God pas hihtatota, nihqe puma nātsawini'yuñqe pañqawu: Pas itam pu' hihta qatuptsiwni'ewakw aw yöríkya.

Jesus Calls Levi

(Mt 9.9-13; Mr 2.13-17)

27 It yantaqat atsve pam nakwsukañw, hakiy moñwit enem sivat ömalawhqat, Levit yan mätsiwhqat aw yori, haqam put ömalawñwuqat ep qátuq'ö, nihqe aw pañqawu: Um inuñkni. 28 Noqw pam sohsoq mātapt, wunuptut, put añki. 29 Noqw Levi put enem wukonovata; noqw kaysiwhqam sivat ömalalwaqam-niqw pu hakim pumuy amumum pep nopyesva. 30 Noqw Pharisee-sinom-niqw, pu pumuy amuñaqw tutavot tutuqaynayaqam, puma put aw nánatuwnayaqamuy amumi qayan unañway hiñqaqwaqe pañqawu: Ya uma hi-noqw moñwit enem sivat ömalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum nōnovakahkañw hīhikwya? 31 Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay añ qahinyunqam tūhikat qa haqni'yuñwa, nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yuñwa. 32 Pi nu añ súanhinwisqamuy qa pumuy wáñwayniqe öviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añqw lasyaniqat aw wáñwayniqe öviy pitu.

The Question about Fasting

(Mt 9.14-17; Mr 2.18-22)

33 Noqw puma put aw pañqawu: John aw nánatuwnayaqam pas nanapwalkahkañw nānawaknañwu, noqw Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam amún hinwisa. Noqw hintaqw öviy ūmi nánatuwnayaqam nōnovakahkañw hīhikwya? 34 Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya hak

sen haqam mö'wit ep sinoiwyuñqamuy, möönañwuy pumuy amumumniqw napwaltoynani? Soon'i. ³⁵ Nikañw ason hisat aw pituqw, möönañw'am pumuy amuñaqw ahpiyniqw, pep pu' puma nānapwalani. ³⁶ Noqw pam piw pumuy amumi lavayit hihta antaqat akw yuaaykuqe pañqawu: Qa haq pi hak puhuyuwsit añqw hihsaqat tukut, sakwit aw pihtakna. Taq hak panhtinik puhut sakwítani, piw pūhu soon sakwit amum súnantani. ³⁷ Pu qa haq pi hak pukawiwkorot sakwíiwmaqat puhuovavalat kuhkuya; taq hakiy pantiniqw, puhuovavala pēke', wiwkorot patomnani, nen añ kūyiwtaqa wehemhtini, noqw wiwkorot sakwítini. ³⁸ Soon pi puhuovavala qa puhuwiwkorot añ kūyiltiñwu. ³⁹ Piw qa hak pi hak oavalat hísatwaihput hikwt, pay pahsat pūhutwat piw nāwakñañwu; nikañw pañqawñwu: Pay hísatwat pas nukñwa, kītañwu.

6

The Question about the Sabbath

(Mt 12.1-8; Mr 2.23-28)

¹ Noqw nasuñwintalöñnit aw pituqw, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum sōhövos'uyit añ nõñakwisa. Noqw put aw nānatuwnayaqam sōhövosit talayat mawtiwiskahkañw, put mapqölpeq murikahkañw nõnoptiwisa. ² Noqw hakim Pharisee-sinom pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nasuñwintalöñnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska? ³ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya ura hisat David suñwámuy amumum tsõnmokqe hinhtiqat uma put pantaqat pas añ qa ñas'ew tuñwáya? ⁴ Ura pam God kīyat aw pákihqe, pōlavikit God aw noiwhqat ömahtat, añqw nõst, pu amumyaqamuy put huyta; pas ura God awwat momñwit-sa put añqw nõñosañwuqat put'a. ⁵ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu' Sinot Tiat piw nasuñwintalöñnit aw mónw'iwta.

The Man with a Crippled Hand

(Mt 12.9-14; Mr 3.1-6)

⁶ Pu hisat pam nasuñwintalöñnit ep tsotsvalkimi pákihqe ep tūtutuqayna. Noqw hak tāqa putvaqw mālakiwtaqa pep nuhtuma. ⁷ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Jesus aw tunatyawyuñwa, mātaq pi kurs pam nasuñwintalöñnit ep put qalapsinaniqw öviy'o; nen puma hihta ep put nēveltoynayani. ⁸ Noqw pay pam pumuy tunatyayamuy amumi mätsi'taqe, lākiwtaqat may'taqat aw pañqawu: Wunup-tut, sinsonve wunuwtaa. Noqw pam panhti. ⁹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Kurs nu umuy hihta tūviñtani. Ya hak nasuñwintalöñvaqat ep hihta lolmat, sen qalolmat

hinhtiniqw pam súanta? Sen qatsit ayo táviniqö', sen ho-valaniqö'? ¹⁰ Pu pam pumuy sohsokmuy amuhpa' yorikt, táqat aw pañqawu: Uhmay tsihkwaa. Noqw pam panhti; noqw máat put ayañqwat máyat an pás powalti. ¹¹ Noqw puma itsívuhonaqtotiqe, hin as Jesus hintsatsnaniqey nānami yuaatota.

Jesus Chooses the Twelve Apostles

(Mt 10.1-4; Mr 3.13-19)

¹² Noqw pay ephaqam piw pam nāwaknaniqe haqami tso-momiq'a; nihqe tōkep God aw nāwakna. ¹³ Noqw tālawvaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy wāñwayhqe, pumuy amuñaqw pakwt lōq sihkay'taqamuy namorsta; nihqe pam pumuy Ayaiwyuñqamuy yan tuñwa, ¹⁴ Imuyu: Simon, ura pam put Peter yan tūnwa, pu tupkoyat Andrewt, pu James-nit pu John, pu Philip-nit pu Bartholomewt, ¹⁵ Pu Matthewt-nit pu Thomas, pu Alpheus tiyat James-nit pu Simon, Zelotes yan tūñwantiwhqata, ¹⁶ Pu James tupkoyat Judas-nit pu Judas Iscariot Jesus momñwituy amumi kurs mātapiqata.

Jesus Teaches and Heals

(Mt 4.23-25)

¹⁷ Pu pam pumuy tsamkañw, pañqw hawhqe, haqam suntutskway'taqat ep wunu, kaysiwhqamuy put aw nānatuwnayaqamuy amumuma. Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tūqayyuñwniqe, pu hīhihta tūyay añqw qalaptuyaniqe öki, Judeat añqw-nikañw, pu Jerusalem añqw sohsokivaq'ö, pu pātuwaqatsit qalaveq Tyre añqw-nikañw pu Sidon añq'ö. ¹⁸ Pu ima tuyoy'ewakw hīhikwsimuy akw okiwhinyuñqam piw ökihqe powaltoti. ¹⁹ Noqw sinom sohsoyam as put aw tónokyaniquey nānawakna, pas pi put añqw suyan öqala yāmakiwtaqe sohsokmuy qalapsintaqw öviy'o.

Happiness and Sorrow

(Mt 5.1-12)

²⁰ Noqw pam put aw nānatuwnayaqamuy amuhpa' yorikt, amumi pañqawu: Pas uma añ öokiwyaqam hahlayhpit epya, pi uma God moñwtunatyayat himuy'yuñwa. ²¹ Uma añ pu' tsönsoiwtaqam hahlayhit epya, pi uma nāt ööyyani; pas uma añ pu' tsaykitaqam hahlayhpit epya, pi uma nāt tsutsúyni. ²² Ason sinom nuy Sinot Tiyat atsviy umumi qa suhtaq'ewye', nahpiy umuy lālayye', umumiq hīhiñqaqwe', umuhnatñwaniy himu itséheetnihqat pan ayo tūvayaqw, uma hahlayhpit epyani. ²³ Hisat panhtotiqw, uha hahlayhtote', pas hahlaytso'tinumyani, ispi meh, uma öveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniqee; pi pay pan pumuy namat hapi God lavay'aymuyatuy hintsatsna. ²⁴ Nikañw is ökiwa,

uma añ kahaksinomu, pi uma umuhhahlayhpiy pay ömahtota.
²⁵ Is ókiwa, uma añ öyiwyuñqamu, pi uma nāt tsöñso'ni; is ókiwa,
 uma añ pu' tsutsúyyaqamu, pi uma nāt qahahlaykahkañw
 tsaykitani. ²⁶ Pas sinom sohsoyam umuy lomayuaatotaqw,
 umuñem is óhini; pi pay pan hapi pumuy namat hakimuy
 nawip'ew God lavay'aymuyatuy yuaatota.

Love for Enemies
 (Mt 5.38-48; 7.12a)

²⁷ Nikañw nu umuy inumi tūqayyuñqamuy umumi pañqawni:
 Uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; sinom
 umumi qa suhtaq'ewyaqamuy uma lolmat amuñem
 hintsatskani. ²⁸ Sinom umuy qalomáyuaatotaqw, uma pumuy
 amumi lomayuaatotani; pu umuy qaanhintsahsanyaqw,
 amuñem uma nāwakinwisni. ²⁹ Ason hak uhtayway sutsvaqw
 wuvahtaqw, um ayañqwat piw aw itamantani; pu hak
 uh'usimniy uñ nawhke', uhnaypna enañ nāwaknaqw, um
 qa aw rohomnumni. ³⁰ Hakiy ūmi hihta tūviñtaqw, um put
 máqamantani, pu hihta uhhimuy kímahqat um aw ahoy qa
 tūviñtamantani. ³¹ Pu sinom umuy pāsyaniqat uma nānawakne',
 pay uma piw pan pumuy pāsyan. ³² Ispi kurs pay uma umumi
 unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñqw, hak sen put
 ep umuy hahlayhtini? Pay pi qaanhinwisqam pumuy amumi
 unañway'yuñqamuy amumi tuwat unañway'yuñwa. ³³ Pu kurs
 hak umuñem hihta lolmat hintsakq, uma tuwat put eñem
 lolmat hintsatskaqw ya sen hak put ep umuy hahlayhtini?
 Pay pi añ qaanhinwisqam piw pan hintsatska. ³⁴ Pu kurs
 pay um hakiy añqw hihta ömahtaniqey wūwankañw, hakiy sivat
 nasimokmaqaqw hak put ep ūmi hahlayhtini? Pay pi añ
 qaanhinwisqam piw qaanhinwisqamuy nasimokhuylalwa,
 piw aw ahsatit ömahtotaniqey tuñlay'kahkañwo. ³⁵ Tis
 pi uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; nen
 lolmat hintsatskani; pu tūnasimokhuylalwani, qa hihta put ep
 tuñlay'kahkañwo. Nen uma qaan'ewakw ahsatit makiwyani;
 piw Sus'oveqnihqat tímatni. Pi pam añ qa tsúyakyañwuqamuy,
 qalölolmatuy enañ pás'i. ³⁶ Paniqw öviy uma nun'okwatni,
 Umunay hin núokwaniqw pan'i.

Judging Others
 (Mt 7.1-5)

³⁷ Uma qa tūovelantotani; nen uma qa pantsaniwyani. Uma
 hakiy qa paysoqtotani, nen qa pantsaniwyani. Ason hak
 umuhpe qaanhti qw, uma put pantaqat ep aw pöhikyamantani,
 noqw sinom tuwat umumi pöhikyani. ³⁸ Uma hihta kuwahto-
 timantani, noqw pu tuwat umumi himu kuwahtiwni. Sinom
 wukotuwani añqw móo'taqat hihta kuytotat, put hürs aqw

núnuyvut, pu wīlaniwhput, pu pas añ wahohotaqat umumi o'yamantani. Pi uma hakiy eñem hin tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani. ³⁹ Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat lavayhtiqe, amumi pañqawu: Ya sen hak qapostalqa hakiy qapostalqat haqami wikni? Ya puma qa nāma haqami pövamiq posni? ⁴⁰ Pay hakiy aw tutuqayhqa put tutuqaynaqat epnihqe qa pavan pasniñwu. Nikañw ason pam pās tutuqaye', pep pu' pam put tutuqaynaqat pay antani. ⁴¹ Noqw ya um hinoqw uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, uhposveq lestavit pakiwtaqat qa aw unañwtavi'ta. ⁴² Noqw pantaqw um hin uhtupkoy aw pañqawni: Itupko, nu as uhposkiy uñem hóroknani, kítani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqö'? Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposñaqw lestavit hórokne', pahsat pu um suyan tālat taykañw, uhtupkoy poskiyat hóroknani.

A Tree and its Fruit
(Mt 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ Pi lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalat himuy'vañwu; piw qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalat himuy'vañwu. ⁴⁴ Sinom himutsokit hímuniñqat aniwniyat akw tuwi'yuñwa. Soon hihta kūtay'taqat añqw nōnvospalat hak mawni; soon hak yönötskit añqw ōvat tsovalani. ⁴⁵ Sino lolma lomatunatyawtaqa unaññaqw hihta lolmat nōñantoyñañwu; noqw pam piw hak qalolma qalomátunatyawtaqa unaññaqw hihta qalolmat nōñantoyñañwu. Pi hak hin tunatyay'te', pan hapi yuaatañwu.

The Two House Builders
(Mt 7.24-27)

⁴⁶ Uma nuy Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, yan tūñwantota. Nikañw uma hinoqw ilavayiy qa añ hinwisa? ⁴⁷ Inuminiñqat ilavayiy aw tūqaykañw put añ hinmaqa hakiy antaqat nu umuy āawnani. ⁴⁸ Pam hakiy tāqat anta. Pam hak a'nō háñwahqe owat ep kihut yayhna. Noqw a'nō wukomunvaqw, pāhu kihut aqw a'nō yēvantakañw, soon put wayáyaykinani, pam owat ep wunuqaw ōviy'o. ⁴⁹ Pu i' hak navotkañw put qa añ hinmaqa hakiy tāqat anta. Pam hak qa qaqaatspitaqat, pisave kīta. Noqw mūñañw put kihut aqw a'nō yēvantaqw, pam āpiy sahu; noqw pam kīhu qaan'ewakw kīqöti.

7

Jesus Heals a Roman Officer's Servant
(Mt 8.5-13)

¹ Noqw Jesus nuhtumi yuaataqe yúkut, Capernaum aqw'a. ² Noqw hakiy tsivót-sikip sunat solāwamuy amumi moñwit tumal'ayaat tütuyhtiqe, pāpu pay mómoki. Noqw put moñwíat

put pas kakhawna. ³ Nihqe pam Jesus tumalayay navotqe, Jew-sinmuy wukw'aymuyatuy put aqw ayata, okiw as pam aqwnen put tumal'ayayat qalaptsinaniqat puma put aw nānawaknaniqat ōviy'o. ⁴ Noqw puma Jesus aw ōkihqe, pahsat pay qa nātusitotaqe pañqawwa: Um put eñem yanhte', súanhtini. ⁵ Pas pam itamuy Jew-sinmuy hahlayhqe, itamuñem tsotsvalkit yuku. ⁶ Pahsat pu Jesus pumuy amumum aqw'a. Nihqe pam put kīyat aw hayiñwnaqw, i' hak solāwamoñwi kwatsmuy put aw hōnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay um qa pas pew ō'qalni; soon nu yan'ewakniqw um ikiy aw papkini. ⁷ Paniqw ōviy nu soon yan'ewayniñkañw nāp ūminiyeq antani. Pay um panis lavayhtiqw, pay itumal'aya qalaptuni. ⁸ Pi pay nu sukwat amumi maqaptsi'kañw qatu; noqw solāwam inumi maqaptsi'yuñwa. Noqw nu hihtawat aw Yupa kitaqw, pam ahpiyñiñwu; pu hihtawat aw Pew'i kitaqw, pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw Yanhtii kitaqw, pam panhtiñwu. ⁹ Noqw Jesus put navotqe, put aw kātayta; nihqe namtōkt, put añk hinnumyaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas pañqawni: Pas nu qa haqam Israel-sinmuy amuhpe yan qapēvewnit tuwa, pas qae. ¹⁰ Noqw ima ayatiwyaqam ahoy kīve ōkiqw, kurs pay tumal'aya tūtuyhqa pās qalaptu.

Jesus Raises a Widow's Son

¹¹ Noqw qavoñvaqw pam haqami kitsókit Nain yan mātsiwhqat aw'i; noqw wūhaknihqam put aw nānatuwnayaqam put ámumya, pu kaysiwhqam sínomu. ¹² Noqw pam kitsókit tuhpelayat aw hōtsíwmi hayiñwnaqw, pi hakim hakiy tāqat mokput tūamwisa, put yuat put-sa tiyoti'ta; noqw pam koñnalavu. Noqw sinom kaysiwhqam kīñaqw wuhtit ámumya. ¹³ Noqw Tutuyqawhqa put túwahqe put ōkwatuwhqe, aw pañqawu: Qa pakmumuyaa. ¹⁴ Pu pam mokput awnihqe, hihta akw tawiwisqat aw toño; noqw put yawwisqam sun hoñva. Noqw pam pañqawu: Tiyo, nu hapi ūmi pañqawni: Qatuptuu. ¹⁵ Noqw i' hak as mokpu qatuptuqe, pahsat yuaativa. Noqw Jesus put yuyat aw put mātavi. ¹⁶ Noqw puma sohsoyam tsawinhinhtotiqe, God pas hihtatotaqe, pañqawwa: Pas hak pavan God lavay'ayaat itamumi pitsiwta; pu' hapi piw God sinomuy pohta, kitota. ¹⁷ Noqw yan pam hinhtiqā Judea-tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa, pu Galilee-tutskwat añ ahsupoq piwu.

The Messengers from John the Baptist (Mt 11.2-19)

¹⁸ Noqw John aw nānatuwnayaqam iit sohsoq John āawnaya. ¹⁹ Noqw John put aw nānatuwnaqamuy lōqmuy nāmi wānwayhqe, amumi pañqawu: Uma Jesus awnen aw

pañqawni: Ya um hak God lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pítuniqa, hal sen pi itam hakiy sukw nuhtayyuñwa? kítani. ²⁰ Noqw òviy puma Jesus aw pítuhqe, John amumi hin tutaptaqat pan Jesus aw pañqawu. ²¹ Noqw piw suhpahsat pam kaysiwhqamuy tütuyyaqamuy qalapsinta, pu hīhihta akw qa kwañwáhinyuñqamuyu; pu nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy powata; pu qa postalyaqamuy kaysiwhqamuy pōsiyamuy tālawna, ²² Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, John aw nánatuwnaqamuy amumi pañqawu: Pay uma áhoynen, hihta aw yórikqey, pu navotqey John āawnani. Ima qapostalyaqam pōsiy tālawmaya; qayaktaqam nankwusa; tokoplelet tütuyyaqam powaltoti; nanaqsöpt nanapta; so'pum ahoy tātayya; pu añ ókiwyaqam lomatuawit nanapta. ²³ Noqw inuhpe qa unañwmokqa hapi pas hahlayhpit epni. ²⁴ Noqw John tuaw'aymat ahpiyniqw, pahsat pu Jesus sinmuy amumi John yuaativaqe pañqawu: Ya uma qayēsiwhpumi haqami hihta aw kuyvawisa, sen pi pāqavit hūkañwuy akw wayayataqat aw'i? ²⁵ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsitaqat aw'i? Meh, lolmat yuwsiyuñqam, qarurúmyesqam pi momñwituy kīyamuy añ yēse. ²⁶ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy God lavay'ayayat aw'i? Owi, noqw nu umumi pañqawni: Pam hapi God lavay'ayayat epñihqe pas pávani. ²⁷ It hapi pey'taqe pan lalvaya: Meh, nu hapi upyeve ituaw'aya ayatani; noqw pam uhsavo un háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ²⁸ Pi nu umumi pañqawni: Pas momoymuy amuhpiy tihtiwyaqamuy amuñaqw John kūyit akw tütuvoylalawhqa pas pávani. Qa hak God lavay'ayaat put epnihqe pas pávani. Noqw pay God moñwtunatyayat ep pas susqahimunihqa put epnihqe pas pávani. ²⁹ Pi sohsoyam put aw tūqayyuñqam, moñwit eñem sivat òmalalwaqamuy amumum pay God-sa súantaqat pañqaqwa; nihqe John tuwiyat anwat kūyit akw tuvoylatoti. ³⁰ Noqw ima Pharisee-sinom, tutavot aw tuvoti'yuñqamuy amumum God tunatyayat qa kwusuyaqe, John ahpiy qa tuvoylatoti. ³¹ Noqw Jesus pañqawu: Ya sen nu pu' qatsívapsiwyuñqamuy hihta enañ namimahtaknani? Ya puma hihta anyuñwa? ³² Puma tsātsakwmuy kihsonve yesqamuy amunyuñwa. Puma nānami pañqaqwa: Itam umuñem lēlenyaqw, uma qa tiva; itam umuñem tsaykitaqw, uma qa tsayku, kitota. ³³ Oviy pi John kūyit akw tütuvoylalawhqa pítuhqe, pōlavikit qa tūmoyta; piw ovavalat qa hihiko; noqw uma pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwta. ³⁴ Noqw nu' Sinot Tiat pítuhqe tūmoykañw, pu hīhikq, uma pañqaqwa: Is uti hunuka, wine pas qa öyñwu, moñwit eñem sivat òmalalwaqamuy, pu qaanhinwisqamuy kwatsiamu! kitota. ³⁵ Noqw pay pi suan unañwtalwuwni

aniwniy ahpiy lolmat namtakni'tañwu.

Jesus at the Home of Simon the Pharisee

³⁶ Noqw haqawa Pharisee-sino Jesus tûtsama. Noqw pam put kiyat aw pákihqe, tunösvoñat aw qatuptu. ³⁷ Noqw meh, hak pep kitsókive wuhti qaanhinmaqa yaw Jesus Pharisee-sinot kiyat ep tunösvoñat aw qátuhqat navota. Pahsat pu pam tatañpit añ kwanwáhovaqtuqat wihkuyit kūyiwtaqat kwusiva. Pam tatañpi hihta alabaster-owat añqw yukiwta. ³⁸ Noqw wuhti okiw pakkañw, put kukveq wunukañw, pahsat posvalay akw put kukyat pāhomhtivakañw hōmiy akw put añ hōnta, nit kukyat tsohtsonat, wihkuyit akw put lelwi. ³⁹ Noqw Pharisee-sino put tûtsamqa put aw tātayhqe, unañwpeq pañqawu: Pas ka as i' tāqa God lavay'ayaatnen, i' wuhti put aw tónokqa hákiynihqat, pu hin hak hintaqat soon qa navotni; pam pi qaanhinmaq'ö. ⁴⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe, put tûtsamqat aw pañqawu: Simon, nu as ūmi hiñqawni. Noqw pam pañqawu: Tütutuqaynaqa, pañqawuu. ⁴¹ Noqw pam pañqawu: Ura hak tāqa sivat tūnasimokhuylawu. Noqw hakim löyöm put aw hihta pōiwta; suhka put aw tsivót-sikip sunat sivat pōiwta; noqw suhka pakwt sīvata. ⁴² Noqw puma kurs hihta sisviniqw pam pumuy lōqmuy amumi put pantaqat qe'wataqe paysoq ayo yuku. Taay, kurs nuy āawnaa, Ya unñiqw pumuy amuñaqw sen himuwa put pas pavan aw unañway'tani? ⁴³ Noqw Simon lavayhtiqe aw pañqawu: Pas nuyniqw soon ka qa pam suswuhak ayo yúkuhqat pamwani. Noqw Jesus put aw pañqawu: Um suan aw wūwa. ⁴⁴ Pu pam wuhtit aw namtōkt, Simon aw pañqawu: Ya um it wuhtit aw qa tayta? Nu uhkiy aw pakiqw, um ikukuy eñem nuy qa kuyna; noqw i' pi pas posvalay akw ikukuy pāhomht, hōmiy akw añ hōna. ⁴⁵ Um nuy qa tsohtsona, noqw i' wuhti nuy pakiqw, qa sūs ikukuy tsohtsona. ⁴⁶ Um iqötöy wihkuyit akw qa lelwi; noqw i' wuhti ikukuy wihkuyit kwanwáhovaqtuqat akw lelwi. ⁴⁷ Noqw öviy nu ūmi pañqawni: Put qaantsakpiat nihtiwtaqa put ahpiy ayo yukilti, kurs pam inumi pas unañway'taqw öviy'o. Nikañw hakiy aw qa wūhak qe'watiwkañw ayo yukiltiqw, pam pay qa pas God aw unañway'tañwu. ⁴⁸ Pu pam wuhtit aw pañqawu: Pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ⁴⁹ Noqw ima put amum tunösvoñat aw yesqam pahsat unañwpeq pañqawu: Ya i' haknihqe, hikis hakiy qaanhtipuyat put ahpiy ayo yúkuniqey anta. ⁵⁰ Noqw pam wuhtit aw pañqawu: Uhqapevewni un ayo tavi. Um qa hin unañway'kañw nímani.

8

Women who Accompanied Jesus

¹ Pu it ahpiy pantaq̄w pam, tutskwat añ ahsupoq nakwsu, wuhkokitsókinawita, pu pay kitsókinawita; nihqe God mönwtunatyayat ahpiy lomatuawit nuhtumi yuaatinuma. Noq̄w ima pakwt lōq̄ sihkay'taq̄am put aw nánatuwnayaq̄am put ámumya. ² Noq̄w hakim mó moyam piw put amum hinnumya. Pumuy amuñaq̄w haq̄awatuy amuhpiy pam qalomáhihikwsimuy ipwa, pu haq̄awatuy hihta akw qa pasiwyuñq̄w, pam pumuy qalapsina. Pu pam hakiy wuhtit Mary yan mātsiwhq̄at añq̄w tsáñe'nihq̄amuy nukpanhihikwsimuy ipwa. Pam hak wuhti Magdala-kitsókit ep sinoiwta. Noq̄w pam put amum hinma. ³ Pu hak Joana, Moñwi Herod hihta himuyat aw tunatyawtaq̄at Chuzat nōmaata, pu hak Susana, noq̄w pu ahpiy wūhaknihq̄amu. Ima mó moyam hihta himuy akw put paañwantota.

The Parable of the Sower
(Mt 13.1-9; Mr 4.1-9)

⁴ Noq̄w kaysiwhq̄am sinom put aw tsovalti; pu ahsupoq kitsókit añq̄w sinom put aw öki. Noq̄w tūwutsit hihta tuawi'taq̄at yuaaykuqe amumi pañq̄awu: ⁵ Hak tāqa tsalakin'uyto. Nihqe pam uylawhq̄, pēhu poshumi pōhpava yēvaya. Noq̄w sinom put atsmi wukukuykuyaq̄w, pu sūmawuy añ masay'yuñq̄am put soswa. ⁶ Noq̄w pēhu pikaqlōva yēvaya; nihqe panis kuyvat, pay tsahkwi, qa halasaminiq̄w öviy'o. ⁷ Noq̄w pēhu kutqōlp̄a yēvaya. Noq̄w kūta amum añ kuyvage, put lakna. ⁸ Noq̄w pēhu lomatutskwava löhö, nihqe kūkuyvage, tsivót-sikip sunat hōyokiwtaq̄at aniwnaya. Yan pam lavayhtit, pu a'nō pañq̄awu: Tuq̄ayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa!

The Purpose of the Parables
(Mt 13.10-17; Mr 4.10-12)

⁹ Noq̄w put aw nánatuwnayaq̄am put tūviñtotaqe, aw pañq̄aq̄wa: Noq̄w ya i' tūwutsi hihta tuawi'ta? ¹⁰ Noq̄w pam pañq̄awu: Uma hapi God mönwtunatyayat ep himu tupkiwyuñq̄at māmatsyaniq̄at pam pantaqa umuñem yukiwta. Nikañw imuy pay amumi pam tūwutsit akw yuaatiwa. Puma as aw taykahkañw, soon tutwani; pu tūq̄aykahkañw, soon māmatsyani.

Jesus Explains the Parable of the Sower
(Mt 13.18-23; Mr 4.13-20)

¹¹ Noq̄w tūwutsi it hapi tuawi'ta: Poshumi hapi God lavayita. ¹² Noq̄w pōhpava löhökqa hapi imuy amunyūñwa. Hakim lavayit as nanaptaq̄w, āpiy pay Nukpana pite', unañwayamuy añq̄w put ipwañwu, nāphisat ka puma put tūtuptsiwe', ayo nōñakniniq̄w öviy'o. ¹³ Noq̄w pikaqlōva löhökq̄am hapi imuy

amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw put kwusuyañwu. Noqw pay lavayi pumuy unañwayamuy añ qa hürs ñapkiwtaqw, puma as hihsavo tuptsiwni'yuñt, unaheppit aw öke', pay ayo lasyañwu. ¹⁴ Noqw kutqölpä löhökqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanaptage, pahpiy añ hinwisa. Nihqe puma yep qatist aw tunatyawkahkañw, pu hihta himuy-nikañw pu kwañwáewhpit ep hahlaykahkañw, lavayit qa aw tunatyawyuñqw, pam qa hihta aniwnañwu. ¹⁵ Noqw lomatutskwava löhökqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', lomaunañway'kahkañw, qa paysoq put kwusuyañwu. Noqw puma nakwhani'yuñqw, lavayi unañwayamuy epeq hihta aniwnañwu.

A Lamp under a Bowl

(Mr 4.21-25)

¹⁶ Qa haq pi hak wihqöhít úwiknat, tsaqaptat aqw kuh-tañwu, pu sen puvuwhtiy atpipoq put pánañwu. Pam qa panhtit, tsotsókpiyat aqw put tsokañwu, ep yuñtaqam tãlat aw täyuñwniqat öviy'o. ¹⁷ Pi qa himu tupkiwtaqa qa mätaqtini; piw qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiwe', añqe' kúrukni. ¹⁸ Paniqw öviy uma tunatyawkahkañw tūqayyuñwni. Pi himuy'taqat hapi aw himu noiwni; noqw pay ñastanihqä sohsok himuy kwayhni, hikis as pay suhpan hihta himuy'taqeyu.

Jesus' Mother and Brothers

(Mt 12.46-50; Mr 3.31-35)

¹⁹ Pahsat pu put tupkomat yuy amum pep öki; nikañw kurs hin put aw ökini, sinom aw hürs tsovawtaqw öviy'o. ²⁰ Noqw hakim put äawnayaqe pañqawu: Uhtupkom unuy amum ihpaq hoñkahkañw, as ümi hiñqawaniqey nãnawakna. ²¹ Noqw pam lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ima hakim God lavayiyat aw tūqaykahkañw, put añ hinwisqam hapi itupkomu, pu ínuu.

Jesus Calms a Storm

(Mt 8.23-27; Mr 4.35-41)

²² Noqw pam hisat aw nãnatuwnayaqamuy amumum päkihut aqw päkihqe, amumi pañqawu: Itam kurs wuhkovatuphat ayoqwat aqw nõñakni noqw puma pañqw hoyóyoykuya. ²³ Noqw pumuy pävaqe hoyóyoytotaqw, pam puwva. Noqw patuphavaqe a'nö hukvaqw, amumiq pähu ohpokq, puma tusiewhtoti. ²⁴ Noqw puma Jesus awyaqe, tãtaynayaqe, pañqawu: Moñwi, Moñwi, itam so'ni. Pahsat pu pam qatup-tut, hūkañwuy, pähut a'nö hoñvantaqat enañ mëwa. Noqw pam qe'tiqw pas sutmakma. ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma hinoqw qa tuptsiwni'yuñwa? Noqw puma tsãtsawnaqe, kãtayyuñqe nãnami pañqawu: Is uti i' hak himu

tāqa! Hikis pi pas hūkañwuy pāhut enañ mēwaqw, puma aw tūqayyuñwa.

Jesus Heals a Man with Demons

(Mt 8.28-34; Mr 5.1-20)

²⁶ Pahsat pu puma Galileet ayañqwat Gadaret ep sinmuy tutskwayamuy ep öki. ²⁷ Noqw pam tutskwat aw yamakq, hak tāqa kīñaqw put ahsawva. Pam hak wūyavo nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqe qa yuwsita; piw qa kīve qatut, tuamtuhsöt añ ki'tinuma. ²⁸ Noqw pam hak Jesus túwahqe, a'nö hinñqawht, put atpipo nātuvat, pas tōnay añqe' pañqawu: Ya um nuy hinhtiniqat nāwakna, Jesus, uma pas Sus'oveqnihqat God Tīata? Um okiw nuy qa hintsanni. ²⁹ (Tuyoy'ewakw hikwsit tāqat añqw yāmakniqat Jesus aw pañqawhq, öviy yan lavayhti.) As sivanamiqlölöt akw put somyat, put hokasomyat pu tūtuwala. Noqw pay nukpanhihikwsi qa sūs tāqat tuyqawve', somhpiyat tutkitat, qayēsiwhpumihaqami put lālayñwu. ³⁰ Noqw Jesus put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hin mātsiwa? Noqw pam pañqawu: Qaan'ewakw hintaqamu, yan'i. Pi kaysiwhqam nuhpanhihikwsim tāqat ahsomni yuña. ³¹ Nihqe pam pumuy haqami a'nö hötsit qa aqw lālayniqat puma Jesus aw nānawakna. ³² Noqw pep tsomot ep qaan'ewakw hintaqam pitsötim nōnova. Noqw pitsötimuy amuhsonmi yuñniqat pam nakwhaniqat öviy puma Jesus aw ö'qala. Noqw pam pumuy nakwhana. ³³ Noqw pahsat pu nukpanhihikwsim tāqat añqw nōñakt, pitsötimuy amumi yuña; noqw puma pan tōnawtaqam a'nö yuhtukqe, wuhpatpelat añ patuphamiq tsotsó'yaqe paöysoa. ³⁴ Noqw pumuy nopni'yuñqam hiniwhti qw aw yórikyaqe, watqaqe, kīve put tūawvaya, pu añqe' tutskwavaa. ³⁵ Noqw pahsat pu sinom hiniwhti qat aw kuyvawisa. Nihqe puma Jesus aw ökihqe, tāqat tutwa, kurs nukpanhihikwsim put añqw nōñakq, pam yuwsikañw, suyan wuwni'kañw Jesus kukveq qatu. Noqw puma pas tsātsawna. ³⁶ Noqw hakim hiniwhti qat aw yórikyaqam i' hak as nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqe hin qalaptuqat aw kuyvawisqamuy āawnaya. ³⁷ Pahsat pu sohsoyam Gadara-sinmuy tutskwayamuy añ ahsupoq yesqam pam pumuy amuñaqw ahpiyniqat Jesus aw ö'qalya, puma pas pavan wuhpukyaqe öviy pan lavayhtoti. Noqw pam pākihut aqw wūvi, haqaqw pítuhqey aqw áhoyniqee. ³⁸ Noqw i' tāqa as nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtañwuqa as Jesus ámunniqey aw ö'qala. Noqw pay pam put hōnaqe aw pañqawu: ³⁹ Um uhkiy awnen, God uñem hihta qaöwihinhti qat lalvayni. Noqw pam ahpiynihqe, hin Jesus put añem hihta qaöwihinhti qat kitsókive ahsupoq tunvotna.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mt 9.18-26; Mr 5.21-43)

⁴⁰ Pu Jesus ahoy pituq̄w, sinom hahlaykahkañw put ahsawvaya, puma put nuhtayyuñq̄e òviy'ò. ⁴¹ Noq̄w meh, hak tāqa Jairus yan mātsiwhqa, tsotsvalkive moñw'iwtaqa, Jesus aw pítuhq̄e, put kukmiq̄ nātuvat, pam kīyat awniq̄at put aw ò'qala. ⁴² Pam sūkw manti'taq̄w, pam okiw mómok̄i. Māna pakwt lōq̄ sihkay'taq̄at pahsa'haq̄am yahsañwni'ta. Noq̄w Jesus put ámunniq̄w sinom put añq̄w hūrs homimitiwisa. ⁴³ Noq̄w hak wuhti pakwt lōq̄ sihkay'taq̄at yahsañwuy añ unwáy'taqa pep nuhtuma. Okiw pam as tūuhiktuy amuhpa' sohsok hihta himuy sohsoko. Noq̄w qa hak put qalapsina. ⁴⁴ Noq̄w pam hak wuhti Jesus ahkwayñavo aw pítuhq̄e, yuwsiyat qalawñwayat aw toño. Noq̄w pahsat pay put unwáat súlawhti. ⁴⁵ Noq̄w Jesus pañqawu: Ya hak inumi toño? Noq̄w sohsoyam qa púmayaq̄ey pañq̄aq̄waq̄w, pu Peter suñwámuy amumum put aw pañqawu: Moñwi, pi sinom kaysiwhq̄am ūmi homimitotaq̄w, pas piw hak ūmi tónokq̄at um tūviñlawu? ⁴⁶ Noq̄w Jesus pañqawu: Pay pas hak inumi toño; òviy pi inuhpiy òqala yamakq̄, nu navota. ⁴⁷ Noq̄w wuhti pas kurs hin qa nātuwiwniq̄ey navotq̄e, okiw tururutikañw, awnihq̄e, put atpipo nātuvat, aw pañqawu; hinoq̄w pam put aw tónokq̄ey sohsokmuy sinmuy amutpik put āawna, pu hin pam suqlap-tuq̄eyu. ⁴⁸ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Itii, pay um hahlayhtini. Pay uhqapevewni un pās qalapsina. Um qa hin unañway'kañw nímani. ⁴⁹ Noq̄w nāt pam yuaataq̄w, hak tsotsvalkit aw moñwit kīyat añq̄w pítuhq̄e, moñwit aw pañqawu: Pay okiw uhti mōki; pay um Tutuqaynaq̄at qa aw nunuiñni. ⁵⁰ Noq̄w pay Jesus put navotq̄e, aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani; pay um panis-sa tuptsiwni'tani; pay soon pam qa qalaptuni. ⁵¹ Noq̄w pam kīmi pákihq̄e, sinmuy yuñniq̄at pumuy mēwa. Hal pay Peter, pu James, pu John, pu mānat náat-nit pu yuat, puma aw yuñniq̄at pañqawu. ⁵² Noq̄w kīve pay yuñq̄am sohsoyam tsaykikahkañw ókiwlalwa. Noq̄w pam amumi pañqawu: Uma qa tsaykitani, Pam qa mōki; pi pam pūwi, kita. ⁵³ Noq̄w puma aw tutsíwtsuyhti, suyan pi mokpuniq̄w òviy'ò. ⁵⁴ Noq̄w pam sohsokmuy pañq̄w lālayht, mānat māyat ñuat, aw pañqawu: Māna, wunuptuu. ⁵⁵ Noq̄w put hikwsiat ahoy aw pituq̄w, pay pahsat pam qatuptu. Noq̄w puma hihta put nopnayaniq̄at pam amumi pañqawu. ⁵⁶ Noq̄w put naat yuyat amum kātayta. Noq̄w Jesus pay puma pep hiniwhtiq̄at pas qa hakiy āawnaniq̄at amumi qaōwítutapta.

Jesus Sends out the Twelve Disciples

(Mt 10.5-15; Mr 6.7-13)

¹ Pahsat pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy sūmi wánwayhqe, sohsokmuy nukpanhihikwsimuy amumi pumuy ōqalhuyta, pumuy amumi tuyqawi'yuñwniqata; pu puma hīhihta akw tūtuyyaqamuy qalapsintotaniqat pumuy pan ōqala. ² Nihqe pam pumuy God moñwtunatyayat yuaatinumyaniqat añqe' ayata, pu tūtuyyaqamuy qalapsintiwiwniqata. ³ Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta hinkahkañw, añqe' nankwusani. Qa natōñpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa sīvay'wisni; uma qa lōqmuy napnay'wisni. ⁴ Pu uma haqami kīmi yuñe', pep yesmantani, nit pu pañqw ahpiyyamantani. ⁵ Pu hak umuy qa pās oyaqw, uma put kitsókit añqw ahpiyye', umuhkukuy añqw qōat tsatswiyamantani. Pam pumuy amunkiwakw hihta sutuawi'tani. ⁶ Noqw puma añqe' kitsókinawit nankwusaqe, lomatuwit yuaatinumya, pu sohsovik sinmuy qalapsintiwiwa.

Herod's Confusion

(Mt 14.1-12; Mr 6.14-29)

⁷ Noqw Jesus hīhihta hinhtiqat Moñwi Herod navotqe, kurs hinhtini, yaw John mokiwuy añqw ahoy tātayhقات haqawat pañqaqwaqw ōviy'ō. ⁸ Noqw pētuyniqw yaw Elias mātakti; pu pētuyniqw yaw hisat God lavay'aymuyatuy amuñaqw himuwa ahoy tātayi. ⁹ Noqw Herod pañqawu: Ura nu John qōtōtku; noqw ya i' hákiyniqw nu iit navota? Nihqe ōviy as pam put aw yórikniqey nāwakna.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Jn 6.1-14)

¹⁰ Noqw ayaiwyuñqam ahoy ōkihqe, hihta hinhtotiqey sohsok Jesus āawnaya. Noqw pam pumuy tsamkañw kitsókit Bethsaida yan mātsiwhقات aqlavo qayēsiwhpumi haqamii. ¹¹ Noqw sinom put nanaptaqe añkya; noqw pam pumuy amumi unañwtapqe, God moñwtunatyayat amumi yuaata, pu okiw as qalaptuyaniqey tunatyawyuñqamuy qalapsina. ¹² Noqw tapkiwmaqw ima pakwt lōq sihkay'taqam put awyaqe aw pañqaqwa: Um sinmuy añqe' hōnaqw, puma kitsókiva nankwusani, pu tutskwavaa; nen pañqe yesve', hihta tunōstutwani; taq itam yep qayēsiwhput epya. ¹³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Huvam pumuy nopnayaa. Noqw puma pañqaqwa: Itam panis tsivot pōlavikit mumriñput oyi'yuñwa, pu lōqmuy pākiwhtuyu. Pay panis pi as itam imuy sohsokmuy amuñem tunōstuiwise'-sa pi panhtotini.

14 Puma tsivót-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtayaqw ōviy'o. Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma lōp-sunat pakwt sihkay'taqamuy yesvanayani, pu aqwhaqami pañsa' uma yesvanayani. 15 Noqw puma panhtotiqe, sohsokmuy pan yesvanaya. 16 Pahsat pu pam tsivot pōlavikit lōqmuy pākiwhtuy enañ ōmahtat, ōmiq taykañw, put ep hahlaytit, yónoyhtat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi oya; noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. 17 Noqw puma nōnōsaqe sohsoyam ōōya. Noqw puma añ yónoyhput akwsiñqat tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput añ opomnaya.

Peter's Declaration about Jesus
(Mt 16.13-19; Mr 8.27-29)

18 Noqw pay ephaqam pam put aw nánatuwnayaqamuy amumum haqam nālanikañw, God aw nāwakna. Nihqe pam yúkuhqe, pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiyñiqat pañqawu? 19 Noqw puma lavayhtotiqe pañqawu; Um yaw John kūyit akw tūtuvoylalawhqanihqat haqawat pañqawu; noqw haqawatuyniqw yaw um Elias; noqw pētū pañqawu, yaw hisat God lavay'aymatniñwuqamuy amuñaqw himuwa mokiwuy añqw ahoy tātayhqat pañqawu. 20 Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu' hak'i? Noqw Peter lavayhtiye aw pañqawu: Um hapi Christ, God añqw Moñw'asi'taqa.

Jesus Speaks about His Suffering and Death
(Mt 16.20-28; Mr 8.30-9.1)

21 Noqw pam pumuy pās mēwaqe, puma qa hakiy put āawnayaniyat amumi pañqawu. 22 Pu amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat pas kurs hin hīhihta añ qa kānavotni. Ima wukw'a'yat pi nuy tūvayani, God awwat mohpeq momñwituy amumum-nikañw, pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amumuma; nen nuy nīnayani; noqw pāyis tālat ep nu ahoy tātayni. 23 Pu pam sohsokmuy amumi pañqawu: Inuñk hinmaniyeq nāwaknaqa nawus soon qa nātatahtat, talōñwiwmaqat añ nahoylehtsiy ikwiltat, inuñkmantani. 24 Taq hak qatsiy ayo táviniyeq nāwaknaqa hapi put kwayhni; pu ason hak haqam inuñem qatsiy kwayhqa tuyqawvani. 25 Puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw, nāp qatsiy kwahe', pu sen tūviwe', hin pam put akw moñvastini? 26 Ispi hak nuy Sinot Tiyat, pu ilavayiy hahmanqw put hapi nu hahmanni, hisat nu pite', pas hímuniyeq pan namtaknee, pu Ina, qahováriwyuñqamuy hoñvia'yatuy amumum nuy pas kaptsi'taq'ō. 27 Nikañw nu umumi pas súañqawni: Ima

haqawat yep honqam soon nāt mokiwuy ep ökit, pay God moñwtunayayat aw yórikyani.

The Transfiguration
(Mt 17.1-8; Mr 9.2-8)

²⁸ It ahpiy nanalsikishaqam talq, pam Peter-nit, John, pu James, pumuy tsamkañw, nāwaknaniqe haqami tükwimiqa'a. ²⁹ Noqw nāt pam nāwakintaqw, pitsánwaat alönti; noqw yuwsiat qötsatiqe pas talqaqsala. ³⁰ Noqw meh, hakim löyöm tāqat pepeq put amum yuaata, hak Moses-niqw pu Elias; ³¹ Ima hakim lolmat tālawñwat pitsánway'kañw mātaqtique, Jesus amum yuaata. Pam hin Jerusalem-kitsókit epeq God tunatyayat aw antsane', yañqw qatsit ahpiyniqat yuaatota. ³² Noqw Peter-niqw pu put ámumyaqam pūwiwuy akw mañuiwyuñwa, nikañw puma havivokalyaqe put lolmat pitsánwayat aw yórikyia, pu löqmuy tāqatuy put amum wunuwtaqamuy amumi. ³³ Noqw puma pay put añqw nakw-suniqw, Peter Jesus aw pañqawu: Tütutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam itamuñem lolma. Himu as öviy itam payhp kistotani sukw úñem-nit, sukw Moses éñem-nit, pu sukwat Elias éñemi, pam kíta, hiñqawhqe qe mātsi'kañwo. ³⁴ Noqw nāt pam yan hiñqawlawhq, omaw pumuy nākwapnaqw puma tsawiniwkahkañw, omawuy aw yuña. ³⁵ Noqw omawuy añqawq hakiy tōnaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ³⁶ Noqw hakiy lavayyukuqw, pay Jesus pep nālaniqw puma aw yórikyia. Noqw pay puma put pas qa lavaytaqe, hin yórikyaqey pas qa hakiy āawnaya ephaqamo.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit
(Mt 17.14-18; Mr 9.14-27)

³⁷ Noqw qavoñvaqw, pumuy tükwiñaqw hanqw, kaysiwhqam sinom Jesus ahsawvaya. ³⁸ Noqw meh, hak tāqa sinmuy amuñaqw tsa'lawhqe pañqawu: Tutuqaynaqa, um as itiy tiyot ókwatuwni; taq nu pas put-sa ti'ta. ³⁹ Noqw meh, qalomáhiiksi put ñuaqw, pam pahsat pay a'nö töqtit, homimiykukañw moañaqw qötmokiwtañwu. Noqw pam put okiwsane', pēp qa mātapñwu. ⁴⁰ Noqw as ūmi nānatuwnayaqam hikwsit tiyot añqw ayo hóroknayaniqat nu amumi nāwaknaqw, pay puma kurs soon panhtotini, kita. ⁴¹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Is ohi, uma qatuptsiwni'yuñqam nukushinyunqamu! Ya nu hihsavohaqam umumum yankañw umuy maqsonlawni? Pew uhtiy wíki. ⁴² Noqw nāt pam awniqw pay nukpanhikwsi tiyot tūvaqe, put a'nö homimiykuna. Noqw Jesus tuyoy'ewakw hikwsit mēwaqe, tsākw qalapsinat, nayat aw put ahoy tavi. ⁴³ Noqw puma sohsoyam God a'nö öqalayay ep aw kātayyuñwa.

Jesus Speaks again about His Death

(Mt 17.22-23; Mr 9.30-32)

Noq̄w nāto puma nanáp sohsok hihta Jesus hinhtiḡat ep kāwuwantotaq̄w, pam put aw nānatuwnayaq̄amuy amumi pañq̄awu: ⁴⁴ Uma iit lavayit hapi u'ni'yuñw̄ni. Nu' Sinot Tiat hapi nāt sinmuy ōq̄alayamuy aw mātaviw̄ni. ⁴⁵ Noq̄w pay puma it lavayit qa māmatsya. Pam pumuy amumi tupkiw̄taq̄w, ōviy kurs hin puma put mātsi'yuñw̄ni. Noq̄w puma as Jesus put tūviñtotanikañw̄ nānahtsopya.

Who Is the Greatest?

(Mt 18.1-5; Mr 9.33-37)

⁴⁶ Noq̄w puma yuaatotaq̄e, pumuy amuñaq̄w haq̄awa pas pávaniḡat ep nāñwuy'yuñwa. ⁴⁷ Noq̄w Jesus pumuy unañw̄peq̄ tunatyayamuy mātsi'taq̄e, hakiy tsākw tsōpahtat, naqlap tavi; ⁴⁸ Nit pumuy amumi pañq̄awu: Hak hapi inatñw̄aniy añ it tsākw pās távihqa nuy hapi pās távini; pu nuy pās távihqa nuy añq̄w távihq̄at hapi pās távini. Pi umuñaq̄w q̄anāhihtay'taq̄a hapi suspavanni.

Who Is not against You Is for You

(Mr 9.38-40)

⁴⁹ Noq̄w John lavayhtiq̄e pañq̄awu: Moñwi, itam hakiy tāq̄at tutwa. Kurs pam uhnatñw̄aniy aw yankañw̄ nukpanhihik-wsimuy nuhtuñaq̄w ipwanta; noq̄w itam put mēwaya, pam qa itamum un̄k hinnumq̄w ōviy'o. ⁵⁰ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Uma qa mēwantotani; pay qa itamuhpew'iw̄taqa itamumniñwu.

A Samaritan Village Refuses to Receive Jesus

⁵¹ Noq̄w pam ōmi w̄ikiwniḡat aw p̄itutoq̄w, pam Jerusalem aq̄w sutuktaniq̄ey su'q̄alti. ⁵² Nihq̄e pam añwu tuaw'aymuy napyeve aq̄w ayata; noq̄w puma ahpiyyaq̄e, Samariat ep sinmuy haq̄am kitsókiyamuy aw ōki, haq̄am eñem q̄enitotaniq̄ee. ⁵³ Noq̄w pay sinom put qa tsúyakya, sumataq̄ pam Jerusalem aq̄w tunatyawmaq̄w ōviy'o. ⁵⁴ Noq̄w lōyōm put aw nānatuwnaq̄am, James-niq̄w, pu John, puma pan yórikq̄e pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, um as itamuy pan nakwhanaq̄w, itam Elias anhte' pañq̄awhqa, ōñaq̄w ūwiñw̄ hāwe' pumuy taqt-soknani. ⁵⁵ Noq̄w pam namtōkt pumuy q̄ōhq̄ōyhq̄e, amumi pañq̄awu: Uma hihta hikwsit añ hinmaq̄ey qa mātsi'ta. ⁵⁶ Pi nu' Sinot Tiat sinmuy q̄atsíyamuy qa hovalaniq̄e pitu, pi nu pumuy ayo óyaniq̄e ōviy pitu, kita. Noq̄w puma ahpiy sutsvo kitsókimiya.

The Would-Be Followers of Jesus

(Mt 8.19-22)

⁵⁷ Noq̄w pumuy ahpiy haq̄amiyaq̄w, hak put aw pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, nu uñ haq̄aminiq̄w uñkmantani. ⁵⁸ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Pay ima sisikahtayht haq̄e' q̄ölöy'yuñwa, pu súmawuy añ masay'yuñq̄am totokpi'yuñwa; noq̄w pi nu' Sinot Tiat haq̄am iq̄ötöy nāsuñwnaniq̄ey ñastaa. ⁵⁹ Pu pam sukwat aw pañq̄awu: Inuñki. Noq̄w pam pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, um nuy nakwhanaq̄w, nu mohti inay amht, pu' uñkni. ⁶⁰ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Pay pi so'q̄amuy amunyuñq̄am ason amuñaq̄w so'pumuy amyani. Noq̄w um ahpiynen God moñwtunatyayat yuaatinumni. ⁶¹ Pu piw suhka put aw pañq̄awu: Tutuyq̄awhqa, nu uñk hinmani. Noq̄w um nuy nakwhanaq̄w, nu mohti ikiy ep yesq̄amuy amuminen öq̄alat, pu' uñkni. ⁶² Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Hak pās̄ay q̄örivat, ahoy taymaqa God moñwtunatyayat aw qa ápiyniq̄ey anta.

10

Jesus Sends out the Seventy

¹ It atsve pu' Tutuyq̄awhqa hakimuy payhp sunat pakwt sihkay'taq̄amuy namorstage, lölöqmuy añqe' ayata, puma kitsókinawit nankwusaniq̄ata, pu tutskwavaa, Jesus haq̄aminiq̄ey tunatyawmaq̄at pañsoq̄ haq̄amii. ² Noq̄w pam pumuy amumi pañq̄awu: Pas as üyi tukwsiwtaqa a'nöniq̄w, tumal'a'yat híkiyomu. Oviy uma Uyi'taq̄at aw pan nānawaknaq̄w, pam hakimuy tsovalayaniq̄at aw ayatani. ³ Taay, uma añqe' nankwusani. Meh, nu hapi umuy añqe' ayatani. Noq̄w uma mamñiatuy amún hakimuy kwēkwewhtuy amúnyuñq̄amuy amuhpa' hinnumyani. ⁴ Uma qa sivamoki'wisni; piw qa tukpuy'wisni; qa totsmaskay'wisni. Uma qa sōwu haq̄am hakiy aw yuaatotamantani. ⁵ Pu umuñaq̄w löyöm haq̄am kīmi pake', mohti pañq̄awmantani: Nam yep kīvit kwakwhat yēsee. ⁶ Noq̄w ason kurs hak pan tunatyawtaqa pep q̄atuq̄w, pay umuhkwakwha pep huruhtimantani. Pu kurs qa pantaq̄w, pay pam umumi áhoymantani. ⁷ Nen uma pep kīve q̄ate', hihta umuy nopnayaq̄w, put uma nōsmantani, pu hikwmantani. Pay tumalay'taqa ahsatiy hihkay'tañwu. Uma qa paysoq̄ kīnawit kīkinumtinumni. ⁸ Pu uma haq̄ami kitsókimi pakiq̄w, umuy pās̄ taviye', hihta umumi tunösvoñãhtotaq̄w, put uma nōsmantani. ⁹ Nen uma pep tūtuyyaq̄amuy q̄alapsintamantani; nen amumi pañq̄awmantani: God moñwtunatyaaat umumi hayiñw'iwta. ¹⁰ Pu kurs uma haq̄ami kitsókit aw pakiq̄w, umuy qa pās̄ taviyaq̄w, pep kitpiponen pañq̄awmantani: ¹¹ Hikis pi umuhkitsokiy ep q̄öat itamumi hürstiq̄at itam umunkiwakw tsatswiya. Noq̄w pay uma it navoti'yuñwni:

Pas as God moñwtunatyat umumi hayiñw'iwta. ¹² Noq̄w nu umumi pañqawni: Hisat God sinmuy amuñem hin yukuq̄w, pep pu' pep kitsókit ep sinmuy amuñem is óhini. Put talónvaqat ep pep kitsókit ep sinom pas kánanaptani, Sodom kitsókit ep sinmuy amuhpenihqee.

The Unbelieving Towns
(Mt 11.20-24)

¹³⁻¹⁴ Nihqee pam pañqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! Nu as umuhpa' qatsá' kátatayhpit tumaltaq̄w, uma nāp umuhtunatyay añq̄w qa lasya. Oviy hisat hin yukiltiniqat aw pituq̄w umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhpenihqee pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kátatayhpit tumaltaq̄w, puma soon qa anahaat yūyaht, qóhtsaptosome yesvani. Pan puma namtahnayani, nāp tunatyay añq̄w lasyaqeyu. ¹⁵ Noq̄w úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma ómiq̄ nātsokaya? Uma nāt maskimiq̄ tūviwyani. ¹⁶ Nihqee pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Umumi tūqaytaqa inumi hapi tūqaytani; pu umuy qahihtataqa nuy hapi qahihtatani; pu nuy qahihtataqa nuy añq̄w távihqat hapi qahihtata.

The Return of the Seventy

¹⁷ Noq̄w ima payhp sunat pakwt sihkay'taqam añqee' nankwusaqee, hahlaykahkañw ahoy ókihqee pañqawu: Tutuyqawhqa, hikis pi pas nukpanhihikwsim itamumi tuqayvastota, itam uhnatñwaniy aw yankahkañw amumi pañqawu. ¹⁸ Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Nu Satan talwihpikit an óñaq̄w posq̄w tuwa. ¹⁹ Nu hapi imuy tsūtsu'tuy-nikañw, pu putskohmokyunqamuy amumi wukukuykuyaniqat aw umuy öqalmaqa, pu tuwqat öqalayatsohsok aw'i. Noq̄w öviy soon himu umuy tūhotani. ²⁰ Nikañw hihikwsim umumi tuqayvastotaqat qa put ep uma hahlayyani. Pi umuhnatñwani öveqatsit ep pey'yuñwa. Tis pi uma put hapi ep hahlayyani.

Jesus Rejoices
(Mt 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Noq̄w pahsat Jesus hikwsiy añ hahlayhtiqa, pañqawu: Kwakwhay Inaa, öveqatsit-nikañw pu tūwaqatsit aw Tutuyqawhqa, Kwakwhat pi um iit yantaqat añ wuwni'yuñqamuy, pu qaūunatuñ amumi tupki'tat, titipostuy amunyuñqamuy amumi mahtakta. Pantani Inaa, pam hapi uñniq̄w súanta. ²² Sohsoy himu Inay añq̄w inumi noiwa. Noq̄w hakiy God Tiyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Náat-saa; pu Naat hákiyñihqat qa hak navoti'ta, pas put Tíat-saa, pu

Tiat, hakiy put mahtaktaniq̄w pam p̄iwu. ²³ Pu pam put aw n̄anatuwnayaq̄amuy amumi namt̄ökt, pay p̄úmuy-sa amumi pañq̄awu: Hakim umuy hihta aw ȳórikyaq̄at aw ȳórikyaq̄am hahlayhpit epya. ²⁴ Pi nu umumi s̄úañq̄awni: Kaysiwhq̄am God lavay'aymatniq̄w pu añ momñwit umuy hihta aw ȳórikyaq̄at as aw ȳórikyaniq̄ey n̄ānawaknahkañw hapi qa aw ȳórikyā, pu umuy hihta nanaptaq̄at as nanaptanikañw qa nanapta.

The Parable of the Good Samaritan

²⁵ Noq̄w meh, hak tutavot aw tuvoti'taqa wunuptut, put aw tuwantaniq̄e aw pañq̄awu: T̄ütutuq̄aynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taq̄at himuy'vani? ²⁶ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Ya tutavot añ hin pey'ta? Um hin añ t̄úñwanta? ²⁷ Noq̄w pam lavayhtiq̄e pañq̄awu: Um God Uhtutuyq̄awhq̄ay sohsok uh'unañway akw aw unañway'tani, pu sohsok uhhik-wsiy akw'a, pu sohsok uh'öqalay akw'a, pu sohsok uhwuwniy akw'a. Pu pas hin n̄āmi unañway'taq̄ey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁸ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Pay um s̄úañq̄awu. Yan um hinme', soon qa q̄átuni. ²⁹ Noq̄w pay pam n̄ēnem q̄enitaniq̄ey n̄āwaknaq̄e, Jesus aw pañq̄awu: Noq̄w hak isinosñwa? ³⁰ Noq̄w Jesus lavayhtiq̄e pañq̄awu: Hak tāqa Jerusalem añq̄w Jerichot aq̄wniq̄w, hakim uuyiñt put ñuaya, pu put añ yuwsiyat poswayat, õputotat, ahpiyya, hihin taytaq̄at m̄ātapyaq̄ee. ³¹ Noq̄w piw hak God awwat moñwi pañsoo; nihq̄e pam put aw ȳórikq̄e, pay put ehpeq̄ ȳūmosaa. ³² Noq̄w hak Levit ahpiy sino piw put an pañso pituhq̄e, put aw t̄ātayht, pay piw ehpeq̄ ȳūmosaa. ³³ Noq̄w hak Samariat añq̄w sino haq̄aminikañw, put haq̄am qatsqa aw pitu. Nihq̄e pam put t̄úwahq̄e, put õkwatuwa; ³⁴ Nihq̄e put awnihq̄e, haq̄e' hintsanyaq̄at añ somhta, wihkuyit wine enañ wutskañwo; nihq̄e put n̄āp moropkoy aq̄w tsokat, pu yeyespimi put w̄iki; nihq̄e aw unañwtavi. ³⁵ Pu õviy q̄avonvaq̄w pam ahpiynikañw, sunat s̄ivat hórokñat, ki'taq̄at maq̄at, put aw pañq̄awu: Um it tāq̄at aw tunatyaltini. Nen ason kurs um it epnihq̄e hóyokiwtaq̄at sohsokniq̄w, nu piw pite', put ahoy ūmi sisvini, pam kita. ³⁶ Taay, ya uñniq̄w imuy payhkomuy amuñaq̄w himuwa tāq̄at t̄úhototaq̄at sinosñwaata? ³⁷ Noq̄w pam pañq̄awu: Pay hapi put õkwatuwhq̄a. Pahsat pu Jesus put aw pañq̄awu: Taa, Yupa, um put an hinmani.

Jesus Visits Martha and Mary

³⁸ Noq̄w pumuy pañ haq̄amiyaq̄w, Jesus haq̄ami kitsókimi paki. Noq̄w hak wuhti, Martha yan m̄ātsiwhq̄a, kiy ep put p̄ās tavi. ³⁹ Noq̄w pam hakiy Mary yan m̄ātsiwhq̄at tup-koy'ta. Noq̄w pam hak Jesus atpip qatukañw put yuaataq̄w

aw tūqayta. ⁴⁰ Noqw Martha hihta qaa'saqalqe qa suyan unañway'taqe, Jesus awnihqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay itupko nuy mātapq, nu nāla hihta aw hintsaki. Noqw ya pam uñniqw qa hinta? Um ōviy aw pañqawhqa, inumi unañwtapni. ⁴¹ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Martha, Martha, pas um hīhihta pis'oqhintaqe qa suyan unañway'ta. ⁴² Pay hak sūkw hihta aw tunatyaltimantani. Noqw Mary put nukñwat namorsta. Soon pam put nawhkiwni.

11

Jesus' Teaching on Prayer (Mt 6.9-13; 7.7-11)

¹ Noqw hisat pam haqam nāwaknaqe yukuqw, suhka put aw nānatuwnaqa aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy hin nāwakintotaniqat itamuy tutuwnani, ura John put aw nānatuwnayaqamuy hin tutuwnaqat pan'i. ² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma nānawakne', kitotamantani: Itanaa, ōveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwa. Nam uhmoñwtunatyay aw pítuu. Nam uhtunatyā tūwaqatsit ep pasiwhiti, ōveqatsit ep hin pasiwhitiqey pan'i. ³ Um okiw nāqavo itamuy itahtunōsmakiway huylawni. ⁴ Pu um okiw itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yūkuni; pay itam sohsokmuy itamuhpewi qaanhtotiqamuy amuhpiy put ayo yuykutiwisa. Pu um okiw itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo ōoyhtimani, pay yan'i. ⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: As kurs haqawa umuñaqw kwātsi'te' suhtokihag put awnen, aw pañqawni: Ikwatsi, um as payhkomuy pōlavikit nuy nasimokmaqani. ⁶ Taq ikwātsi waynumqe inuhpe pituqw, kurs nu hihta put nopnani, kítani. ⁷ Noqw pam ahpañaqw lavayhte' pañqawni: Um nuy qa soontsahtsanni. Pay ikiy uhtsiwta; noqw itim inumum tōka. Kurs nu hin uñ máqaniqe ōviy qaqtuptuni, kítani. ⁸ Nu umumi pañqawni: Pay soq pi pam put kwātsiatniqw, pam put qa máqani. Nikañw pam put aw qatūqayhqa, nawus pam qatupte', put hihsa'haqam hintsanīqat pahsa' put máqani. ⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Uma hihta ōviy tūviñtotani; nen uma put makiwyani. Uma hihta hepyani; nen tutwani. Uma pōññōykinayani; noqw umumi hōtsiltini. ¹⁰ Pi hak hihta tūviñtaqa hihta makiwñwu; pu hepqa tūwañwu; pu pōññōykināqat aw hōtsiltimantani. ¹¹ Sen uma haqawa hakiy náatniqw, uhti ūmi pōlavikit tūviñtaqw, ya sen um put owat máqani? Sen pākiwuy ōviy tūviñtaqw, ya sen um tsūat put máqani? ¹² Hal sen pi pam nōhut ōviy tūviñtaqw, sen um putskohmokaqat put āawnani? ¹³ Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huytotaniqey

tuwi'yuñwa. Noq̄w tis pas Umuna òveqatsit ep qátuhqa put aw Qahováriwtaqat Hikwsit òviy tūviñtotaqamuy soon qa máqani.

Jesus and Beelzebul

(Mt 12.22-30; Mr 3.20-27)

¹⁴ Noq̄w Jesus nukpanhikwsit hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat put añqw hórokna. Noq̄w nukpanhikwsi put añqw yamakq, qayuáatañwuqa yuaayku; noq̄w sinom kátayyuñwa. ¹⁵ Noq̄w pay pumuy amuñaqw haqawat pañqawa: Pam nukpanhikwsimuy moñwíyamuy Beelzebub aw yankañw nukpanhikwsimuy ipwanta. ¹⁶ Noq̄w pētu put aw tuwantotaq̄w, pam kátatayhpit hihta tuawi'taqat òñaqw pumuy amumi mahtaknaniqat put aw nānawkna. ¹⁷ Noq̄w pay pam pumuy tunatyayamuy mātisi'taqe amumi pañqawu: Haqam moñwtunaty nehpewhtiqa soon qa kīqōtini; pu kīvit nehpewhtotiqa nātsike', soon haqami òkini. ¹⁸ Noq̄w òviy kurs Satan nehpewhtiqa, ya hin put moñwtunatyat wúnuni? ¹⁹ Noq̄w kurs nu Beelzebub aw yankañw nukpanhikwsimuy ipwantaq̄w, ya umumi nānatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsánhkiye', umuy suhputsnayani. ²⁰ Nikañw kurs pay nu God òqalayak nukpanhikwsimuy ipwantaq̄w, suyan hapi God moñwtunatyat umumi pitsíwiwta. ²¹ Pi tāqa hoñvi tunipi'kañw kiy tūwale', hihta himuy pās oyi'tañwu. ²² Nikañw ason put epnihqe pavan hoñvi pite', put añwute', pam sohsok naqōyyuwsiyat aw taqa'nañwayat nawhke', hihta himuyat kwatsmuy huytañwu. ²³ Qa inumumnihqa hapi inuhpewiwta; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta.

The Return of the Evil Spirit

(Mt 12.43-45)

²⁴ Tuyoy'eway hikwsi sinot añqw yámake', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam nāsuñwnaniqe òviy'ò; nit qa tuwe' pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kítañwu. ²⁵ Pu pam ep pite', pās maspiwkañw lomahintaqat túwañwu. ²⁶ Pahsat pu pam ahpiyenen tsáñe'nihqamuy hīhikwsimuy nahpenihqe pas núnukpantuy aw tsamñwu. Noq̄w puma aw yuñe', ep ki'yuññwu. Noq̄w hakiy qatsiat añkniha mohtiwat epnihqe pu' pas qalomáhintañwu.

True Happiness

²⁷ Noq̄w pam yan yuaataq̄w, hak wuhti sinmuy amuñaqw kēew hiñqawhqe aw pañqawu: Nāspi hak uñ tihta. Piw pīhuy akw uñ yōyoñna. ²⁸ Noq̄w pam put aw pañqawu: As um yan lavayhtinikañwo: Nāspi hakim God lavayiyat aw

tūqaykahkañw añ hinwisa, puma hapi hahlayhpit epyani, um kítanikañwo.

The Demand for a Miracle
(Mt 12.38-42)

²⁹ Noqw pan pan sinom sūmi hūrs tsovawmaqw, Jesus yuaativaqe amumi pañqawu: Ima pu' qatsívaptsiwyuñqam nukpansinomu. Puma kátatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nānawakna, Níkañw puma soon kátatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kátatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhqaqat lavay'ayayat Jonas qatsíyat ep hiniwhtiqaqat an aw yukiltini. ³⁰ Pi ura Nineve-kitsókit ep sinom Jonas qatsíyat ep hiniwhtiqaqat akw hihta tuwi'vaya. Noqw pay óviy hapi piw pan nu' Sinot Tiat pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumi hihta tuawi'tani, iqatsiy ep hiniwhtiqaqat akw'a. ³¹ Hisat hin yukiltiniqaqat aw pituqw, tatkaqw moñwi-wuhti pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnani. Ispi pam Solomon wuwniyat aw tūqaytaniqe óviy pas tūwaqalñahaqaqaw pítu. Noqw meh, hak Solomon epnihqe pas pávannihqa yep'e. ³² Ason hin yukiltiniqaqat aw pituqw, Ninevet ep sinom pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnayani; ispi puma Jonas lavayiyat nanaptaqe nāp tunatyay añqw lasyaqee. Noqw meh, hak Jonas epnihqe pas pávannihqa yep'e.

The Light of the Body
(Mt 5.15; 6.22-23)

³³ Qa haq pi hak wihqóhit úwiknat, haqam qamātaqpuve put tavi, sen hihta sīvut akw put kuhta. Pi pam put tsotsókpíyat ep tsokaqaw, ep yuñtaqam tālat tāyuññwu. ³⁴ Hakiy pōsiat tokoyat aw talni'tañwu. Noqw óviy kurs hakiy pōsiat pasiw-taqw, pay tokoyat añ ahsupoq talñwu; pu kurs hakiy pōsiat qa pasiwtaqw, pay tokoyat añ ahsupoq qatalñwu. ³⁵ Oviy um tunatyaltiqw, uhpe tāla qa qómawvani. ³⁶ Paniqw óviy kurs uhtokoy añ ahsupoq talq, qahaqam qatālaniqw, pam sohsoy ahsupoqhaqami talni, wihqóhi suyan tālat talni'te', ūmi talni'tañwuqat pan'i.

Jesus Accuses the Pharisees and the Teachers of the Law
(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

³⁷ Noqw pam yuaataqaw, hak Pharisee-sinom put tūtsama. Noqw pam kíyat ep pákihqe, qatuptu. ³⁸ Noqw pam mohti qa māvaqat tūmoytaqw, Pharisee-sino put aw tātayhqe, aw hin wūwa. ³⁹ Noqw Tutuyqawhqaqat put aw pañqawu: Uma Pharisee-sinom kukyapit, pu tsatsqaptat anyuñwa. Uma suovaam kwan'ewayhtotit tukwhanayaniqey-sa

tunatyawyuñwa, pu qalomáhintsatskaniqeyu. ⁴⁰ Uma núanhihtuu, puyaw òvaqenihqat yúkuhqá ahsonñaqwnihqat qa enañ yukuqwa òviy'o? ⁴¹ Tis pi uma hihta himuy'yuñwe', put akw tūookwatuwyanihkañwo; noqwa pep pu' amuhpa' ahsupoq kwañ'ewayni. ⁴² Nikañw is ohi uma Pharisee-sínomu! uma pi umuh'uyiy añqwa nēnevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noyañwu; nikañw uma soq sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma God qa aw unañway'yuñwa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisni; pu it qa pas qatuvosnihqat añ píwu. ⁴³ Is ohi uma Pharisee-sínomu! Uma pi tsotsvalkiva mohkaqe tsotsókpít pas hahlayya, pu sinom kitpik umuy kaptsi'kahkañw umumi yuaatotaniqata. ⁴⁴ Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqam, pu Pharisee-sínomu! nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi tūtuamít qa mātayaqat anyuñwa; noqwa sinom put atsva yaktaqam pumuy pañyaqwa qa tuway'numya. ⁴⁵ Pahsat pu haqawa tutavot aw tuvoti'taqa lavayhtiqa, put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um pañqawhqa itamumiq enañ hiñqawu. ⁴⁶ Noqwa pam pañqawu: Pay panta. Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! uma pi soñawnen hihta a'nö putut mokahtotat, hakiy ikwiltuynayañwu; nikañw uma soq soon nas'ew pumuy paañwayañwu. ⁴⁷ Is ohi úmaa! Uma pi God lavay'aymuyatuy tūamiyamuy aw pūhulalwa; noqwa pi umanam pumuy qōqya. ⁴⁸ Pas pi òviy uma umunamuy hiniwhtipuyamuy navoti'kahkañw amún unañway'yuñqey mahtakni'yuñwa, ispi puma pumuy qōqyaq'ö; noqwa uma pumuy tūamiyamuy aw pūhulalwa. ⁴⁹ Paniqwa hapi òviy God suan wuwni'kañw yan lavayhti: Nu pumuy amumi ilavay'aymuy hōnani, pu ituaw'a'yatuyu. Noqwa puma pētuy yūyuyhnaye' qōqyani. ⁵⁰ Noqwa God pu' qatsívaptsiwyuñqamuy hapi tukopnani, sohsokmuy put lavay'aymuyatuy tūwaqatsit yayhniwhqat añqaw qōyaniwyaqat ahpiy'o, ⁵¹ It Abel qatsiyat ep'e, pu añk yesqamuy qatsíyamuy ep píwu, nit pu Zacharias qatsiyat ep'e. Ura pam God kíyat-nikañw pu hom'oyvihkat amuhtsave nīniwa. Nu umumi súañqawni: God umuy put sohsok ep tukopnani. ⁵² Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! Uma pi navotit aw hōtahpít yawwisa. Uma aw qa yuñkahkañw, aw yuñtaqamuy aw u'taya. ⁵³ Noqwa pam pumuy amumi yan lavayhtiqa, tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put aw pás ò'qaltivayaqa, pam hīhihta lavayhtiniqat òviy aw qa tūtuqayya. ⁵⁴ Hísatniqwa unahiñqawhqa nanapte', put nēveltoynayaniqa òviy moqmani'yuñwa.

12

A Warning against Hypocrisy (Mt 10.26-27)

¹ Noq̄w añwu sinom pas qaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltige nuñwu pay nānami wukukutotaq̄w, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi mohti pañqawu: Uma Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy nawip'ew hintsakpit ep qa ūnaiwyuñwni. ² Pi qa himu āmiwtaqa qa mātaqtini, piw tupkiwtaqa qa nanaptiwni. ³ Pantaq̄w ōviy hihta qamātakpuve haqawa lavayhtiḡw, pam tālat ep nanaptiwmantani; pu uma hihta yūyupavaqe hakiy naqvumiḡ sawiwiykuyaḡw, pam kihkits'ova tsa'lalwiwni.

Whom to Fear (Mt 10.28-31)

⁴ Noq̄w nu umumi pañqawni ikwátsimu: Uma qa sinmuy mamqasyani. Puma pi pay hakiy tokoyat-sa nīnayañwu; pu pahpiy kurs hinhtotiñwu pīwu. ⁵ Nikañw uma hakiy mamqasyaniqat nu umuy āawnani. Uma God hapi mamqasyani. Pi pam hakiy nīnat, hakiy qōhit aḡw tūvaniqey aw ōqalay'ta. Noq̄w nu' piw umumi pañqawni: Uma put hapi mamqasyani. ⁶ Puyaw qa tsivot kwekwéwewhyam lōq palavotōnat ōviy huyiwyañwu? Noq̄w qa himuwa God ahpiy suhtokiwni. ⁷ Hikis pi pas umuhqōtōva umuhhōmi sohsoy pohtoylaniwta. Oviy uma qa nalmamqasyani; God kwekwéwewhyamuy kaysiwhqamuy amuhpenihqe umuy pas kahkawna.

Confessing Christ before Men (Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ Pu nu piw umumi pañqawni: Hak isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu' Sinot Tiāt tuwat put isinonihqat God hoñviaymuyatuy amumi pañqawni. ⁹ Nikañw hak qa isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu tuwat put qa isinonihqat God hoñviamuyatuy amumi pañqawni. ¹⁰ Ason kurs hak nuy Sinot Tiyat ehpewi lavayhtiḡw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. Nikañw ason kurs hak Qahováriwtaqat Hikwsit ehpewi qakaptsilavayhtiḡw, pam pantaqa soon put ahpiy ayo yukiwmantani. ¹¹ Pu ason sinom umuy tsotsvalkiva, sen momñwituy, sen ōqalat pasiwyuñqamuy amumi tsamvayaḡw, uma hin yuaatotaniqey, sen hihta lavayhtotiniqey qa wūwantotamantani. ¹² Pay ason aw pituḡw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin lavayhtotiniqat umuy tutuwnamantani.

The Parable of the Rich Fool

13 Noqw haqawa sinmuy amunaqw put aw pañqawu: Tu-tuqaynaqa, um as ivavay aw pañqawhq, pam hihta itah-makiway añqw nuy máqani. 14 Noqw Jesus put aw pañqawu: Tāqa, ya hak nu hihta ep hin yúkuniqat, pu sen umuy hihta namqananiqat aw nuy tavi? 15 Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyaltote', hihta qa umuhhimuy tuñlay'yuñwniqey qe'yani. Pay sino hihta nihti'taniqe qa paniqw õviy qatu. 16 Pu pam hihta tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu. Hakiy kahaktaqat pāsaat a'nō hihta aniwna. 17 Noqw pam unañwpeq wūwantaqe pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Kurs nu haqami inatwaniy koyotani. 18 Pu pam pañqawu: Han pi yanhti: Nu hāhaqe' ikoyokiy tsawimnat, pas wūkoq kītani. Pu nu pañso sohsok inatwaniy, pu hihta ihmuy tañatani. 19 Nit pu iunañway aw pañqawni: Iunañwa, um hihta nihtiwtaqat wūhak yahsañwuy aqw pitsiwtaqat tañata. Taa, um nāsuñwni'kañw, tūmoytani, hīhikwni; nen um hahlayni. 20 Noqw pay God put aw pañqawu: Um nūanhimu ñasta wuwni'taqa, it tōkilat ep nu uhhikwsi ūmi tuhtuy'ni. Noqw pahsat pu himu uhpiy na'sastiwhqa hakiy himuatni? 21 Noqw pan hapi i' hak nēñem-sa hihta tsovalantaqa hintani. Yep qatsit ep ka hihta nihti'tani, nikañw õveqatsit ep God atpip pas õokiwni.

Trust in God
(Mt 6.25-34)

22 Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Paniqw õviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōñōsaniqeyu, piw umuhtokoy éñem'i, hihta yuwsiyaniqeyu. 23 Pi hakiy qatsiat nōsiwhqat epnihqe pas pavan hihkay'ta, pu hakiy tokoat yuwsit epnihqe pas pavan hihkay'ta. 24 Kurs huvam aañwustuy amumi wūwayaa. Puma qa ūuyyañwu, piw qa hōqyañwu. Puma qa koyoki'yuñwa, piw qa tuoyhki'yuññwu. Noqw God pumuy nōnopna. Nihqe tis pi pam masay'yuñqamuy amuhpenihqe umuy pas kahkawna! 25 Ya sen hak pan tunatyawtaqa hin nāwuñwnaniqey tuwi'ta? 26 Noqw kurs uma hihta sus'õwihintaqat kurs panhtotiniq, ya uma hinoqw pas piw ahpiy pēhut hinyaniqey tunatyawyuñwa? 27 Kurs huvam sishut hin wuñw'iwwisqat aw wūwayaa. Puma qa tumalay'yuñwa; qa tontotañwu. Noqw nu umumi pañqawni: Solomon sohsok hihta nukñwat yuwsikañw qa ñas'ew imuy amumi hayawtaqat yuwsita. 28 Sumataqpi God tūsaqat pās yūyuwsina, nāmahin pi pam pay hihsavo tayta. Pu' pam tutskwavanikañw, qāvo pam qöpqömiq maspiwni. Noqw ya pam tis umuy qa pavan pas yūyuwsinani, uma õwituptsiwni'yuñqamu? 29 Oviy uma hihta nōñōsaniqey, pu hihta hikwyaniqey qa tunatyawyuñwni,

piw uma qa wiwsiyani. ³⁰ Pi sinom yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsok iit hihta tunatyawyuñwa. Noqw Umuna umumi navoti'ta, uma sohsok iit hihta haqni'yuniq'ö. ³¹ Nikañw tis pi uma God moñwtunatyayat tunatyawyuñwni; noqw sohsoy i hiimu umumi noiwni.

Riches in Heaven
(Mt 6.19-21)

³² Uma qa tsawiniwyuñwni tōnawhohyamu; pi Umuna umuy moñwtunatyat máqaniqey moñwvasi'ta. ³³ Uma hihta himuy'yuñwe' put huyayani; nen akw sinmuy öokwatuwyani. Uma umuhkahakiwuy öveqatsit aw tañatotani. Pan uma soñawnen umuhsivamoktukpuy qa sakwiiñwuqat nenñem tutwani. Pi öveqatsit aw uyiñwu qa pákiñwu, piw kwahya qa hihta hovalañwu. ³⁴ Pi hakiy kahakhimuat háqamniqw, hakiy unañwaat piw pepniñwu.

Watchful Servants

³⁵⁻³⁷ Hakim tahtaqt moñwiw haqam nāñuiwhqat añqw áhoyniqat nuhtayyuñqamuy amún uma kwewkahkañw, umuhqöhiy úwikni'yuñwni. Noqw ason pam ahoy pite', pönñöykinaqw, puma nuhtayyuñwe', eñem súhötaye', pas hahlayhpit epyani. Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pam qa hihta akw namuptat, amumi tunösvoñhahtat, pumuy nopni'tani. ³⁸ Noqw kurs pam suhtokilnasavehaqam, sen talhahayiñqw pite', puma put nuhtayyuñqat tuwaqw, pas puma tumal'a'yat hahlayhpit epyani. ³⁹ Pu meh yanta, pi as ki'taqa hísatniqw uyiñwu pítuniqat navoti'te', soon qa túwalani, nen soon put kíyat aw pákiniqw, pam pánani. ⁴⁰ Pantaqw öviy uma piw pás moñwvas'iwyuñwni. Taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu' Sinot Tiat pítuni.

The Faithful or the Unfaithful Servant
(Mt 24.45-51)

⁴¹ Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Tutuyqawha, ya um it lavayit itamumi-sa lavayhti, sen pay pas sohsokmuy amumii? ⁴² Noqw Tutuyqawhqa pañqawu: Noqw ya sen hak hakiy tumal'ayaat suan hinmaqat suan wuwni'taqa? Put moñwiát haqaminiqe sohsok hihta himuy aw tunatyawtaniqat aw put tavit, tumalsuñwamuyatuy aw put moñwtapq, pam pumuy añsakis tunösmakiwayamuy pumuy huytani. ⁴³ Noqw kurs put moñwiát pite', put nāt suan hinmaqaw put tuwaqw, pam tumal'aya pas hahlayhpit epni. ⁴⁴ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas soon put moñwiát qa sohsok hihta himuy aw put moñwtapni. ⁴⁵ Nikañw kurs pam tumal'aya moñwiát qa its pítuniqat unañwpeq pañqawe', pahsat pay tumalsuñwamuy, tahtaqtuy, pu momoymuy wuvahtivani; pu tūmoykañw,

hīhikwtive', honaḡkuyit akw hōnaḡiwtani. ⁴⁶ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiw qa nuhtay'taḡw, pam pite', put tumal'ayay ayo tūvani. Noḡw pam nawus qatuptsiwni'yunḡamuy amumum kānavotni. ⁴⁷ Pi i' tumal'aya moñwiw tunatyayat as navoti'kañw, hintaniḡey qa pantsakt, piw tunatyayat qaan hintsake', hapi nawus wūhakis wuvahtiwmantani. ⁴⁸ Nikañw i' hak put tunatyayat qa navoti'kañw, qaan hinme', pay qa wūhakis wuvahtiwmantani. Pi i' hak wūhaḡ hihta makiwhḡ, sinom tuwat put aw wūhaḡ tuñlay'yunḡni. Pu sinom hakiy aw hihta wūhaḡ noaye', put aw wūhaḡ tuhtuiyamantani.

Jesus the Cause of Division
(Mt 10.34-36)

⁴⁹ Soñawnen nu tūwaḡatsit aw qōhit tūvaniḡe pitu. Noḡw is as pay pam uwiwitani! ⁵⁰ Nikañw nawus nu nāt soñawnen hihta akw tuvoylatiwni. Nikañw nu nāt put qa añ kuyve', pas pavan sóontsaniwni. ⁵¹ Ya uma inumi yan wūwantota: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniḡat ōviy pitu, pan'i? Uma qa pan wūwantotani. Pi sinom qa sūnahpa'yanḡat ōviy nu pitu. ⁵² Pi yahpiy haḡahpiy hapi haḡam sūkw kīve tsivotnihḡam nātsikiwtamantani. Pahyom lōḡmuy amuhpewiniḡw, pu lōyōm payhkomuy amuhpewii. ⁵³ Hakiy naat tiy ehpewhtimantani; pu tiat nay ehpewhtimantani. Yuat tiy mānat ehpewhtimantani; pu māna yuy ehpewhtimantani. Pu mō'wi'taḡa mō'wiw ehpewhtimantani, pu' mō'wi puwsunḡway yuyat ehpewhtimantani.

Understanding the Time
(Mt 16.2-3)

⁵⁴ Pu piw pam sinmuy amumi pañḡawu: Uma tāvañḡw ōmawuy kuyvaḡw tutwe', āpiy pay pañḡaḡwañwu: Añḡw yōyañ'u, kitotañwu; noḡw antsa pantañwu. ⁵⁵ Pu tatkaḡw hūhukḡ uma pañḡaḡwañwu: Kurs utuhuuni, kitotañwu; noḡw antsa pantañwu. ⁵⁶ Uma nawip'ew hinyunḡamu, pay as uma tokpelat añ-nikañw, pu tūwaḡatsit añ hin sóniwhḡat māmatsyañwunikañw, ya hintaḡw ōviy haḡe' ḡalawmaḡat uma qa māmatsya?

Settle with Your Opponent
(Mt 5.25-26)

⁵⁷ Pu ya hinoḡw uma hihta umuhhintsakpiy qa aw suan wūwaya? ⁵⁸ Um hakiy uhpew'iwtatḡat amum moñwit awnen, nāt umuy awniḡw um hin put amum namivōhikniḡey ḡanātusi'tamantani; taḡ ka pam hakiy hin yukunañwuḡat aw uñ lōlōkintaḡw, pam uñ solāwamoñwit aw noaḡw, pam uñ sivikimi pānani. ⁵⁹ Nu ūmi pañḡawni: Pas um soon pañḡw

yámakni; pas ason um hisat uhpöiy sohsok ep sisve', pep pu' pañq w yámakni.

13

Change Your Ways or Die

¹ Noqw ephaqam hakim Jesus awyaqe, aw pañqaw: Yaw hakim Galileet añqw God eñem kanēlot nīnayaqw, Pilate solāwamat pumuy qōqyaqw, uñwaam kanēlot uñwáyat enañ namiqwrilti. ² Noqw Jesus lavayhti qe pumuy amumi pañqawu: Ya uma wūwantotaqw, ima Galileet añqw sinom sohsokmuy Galileet añqw sinmuy amuhpenih qe pas sus qaanhinwis qe, ōviy pas panhaqam hintsaniwya? ³ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún sūlawhtini. ⁴ Ura Siloam ep wupaki sahpuk qe, hakimuy pakwt nanal sihkay'taqamuy sinmuy qōya. Noqw ya úmuyniqw puma Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amuhpenih qe pas sus qaanhinwisa? ⁵ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún sūlawhtini.

The Parable of the Unfruitful Fig Tree

⁶ Pu Jesus piw tūwutsit hihta tuawi'taqat lavayhti qe nuhtumi pañqawu: Hak tāqa ūyiy ep nōnvospaltsokit ūyi'ta. Nih qe pam as aw sipalat hept, qa hihta tuwa. ⁷ Nih qe pam ūyit aw tunatyawtaqat aw pañqawu: Meh, pu' hapi pāyis yahsañwuy añ nu it nōnvospaltsokit aw sipalhept, qa hihta tuwa. Tsaħqaa. Pam paysoq tutskwat hovalni'ta. ⁸ Noqw ūyit aw tunatyawtaqa lavayhti qe put aw pañqawu: Moñwi, pay hāk pam piw it yahsañwuy ep pantani. Noqw nu añh qe hañwe', añh qe kwitatoy nani. ⁹ Noqw ason kurs pam himuy'vaqw, pay lolmani. Kurs qa hihta himuy'vaqw, pay pi nu tsaħqani, kita.

Jesus Heals a Crippled Woman on the Sabbath

¹⁰ Noqw Jesus nasuñwintalōñnit ep háqamwat tsotsvalkive tūtutuqayna. ¹¹ Noqw meh, hak wuhti himu hikwsit hakiy ōputañwuqat akw tuyqawiwtaqa pep nuhtuma. Okiw pam pakwt nanal sihkay'taqat yahsañwuy añ tūtuyh qe, hūrs moto'taqe pas kurs hin kwuhpukni. ¹² Noqw Jesus put tūwah qe, put wáñwayh qe, aw pañqawu: Wuhti, pay um uhtuyay añqw mātaviwni, kita. ¹³ Noqw pam may akw put aw toñok q, pahsat pay wuhti tsik qe, pas God hihtata. ¹⁴ Noqw Jesus nasuñwintalōñnit ep put qalaptsinaqw, ōviy tsotsvalkive moñwi itsívuti qe, sinmuy amumi pañqawu: Sinom hapi navaysikis talōñnit añ tumalay'yuñwni. Oviy uma put añ pewye', qalaptuyani; nen qa nasuñwintalōñvaqat epyani. ¹⁵ Noqw Tutuyqawhqa pahsat put aw lavayhti qe pañqawu:

Um nawip'ew hintaqa! Ya uma qa nanap nasuñwintalönnit ep umuhwakasvohkoy, sen umuhmoropkoy haqam pakiwtaqat añqw mätapye', put hikwnawisñwu? ¹⁶ Noqw meh, Satan it wuhtit, Abraham tıyatnihqat pay pakwt nanal sihkay'tasikis yahsañwuy añ it tıyat akw sōma. Noqw puyaw nu nasuñwintalönnit ep put mätapqe, öviy pas qalomáhinhti? ¹⁷ Noqw pam yan lavayhti qw, put ehpe w'iwyuñqam sohsoyam hamanhtoti. Noqw sinom sohsoyam pas hinhaqam hahlayhtoti, pam sohsok hıhihta qaöwıtumaltaqat ep'e.

The Parable of the Mustard Seed

(Mt 13.31-32; Mr 4.30-32)

¹⁸ Pu Jesus pañqawu: Ya God moñwtunatyat hihta anta? Ya sen pam hihta antaqat nu pañqawni? ¹⁹ Pam mustard-üyit pōsiyat anta. Put hak tāqa kwúsuhqe, pās ay ep ūya. Noqw pan wuñwqe, pas wukotskiniwhti. Noqw masay'yuñqam put nantaqayat añ yesva.

The Parable of the Yeast

(Mt 13.33)

²⁰ Pu piw pam pañqawu: Ya nu God moñwtunatyayat hihta antaqat pañqawni? ²¹ Pam pēkenit anta. Put hak wuhti kwúsuhqe payhp tuwanit ñumnit enañ namiqwri laqw, pam sohsoy pēke, kita.

The Narrow Door

(Mt 7.13-14, 21-23)

²² Pu pam kitsókinawit hinmakañw, sinmuy tutuqaynatima, Jerusalem aqw hoyhtakañwo. ²³ Pahsat pu hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pay pas híkiyom ayo nõñakni? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: ²⁴ Uma hihsa' qenit hōtsiwat añ yuñniqey qa nātusitotani. Taq nu umumi pas pañqawni: Pay as kaysiwhqam aw yuñniqey tuwantotanikañw, pay kurs hinyani. ²⁵ Hisat ki'taqa wunupte', hōtsiwmiq uhtaqw, pahsat pu as uma ihpaqw hoñkahkañw, uutspit pönöñoytoynayani, pañqawkahkañwo: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, itamumi hōtaa, kitotani. Noqw pam lavayhte', umumi pañqawni: Umuy háqaqwyaaqat nu qa navoti'ta. ²⁶ Pahsat pu uma pañqawtivayani: Ura itam utpip nõñösa, pu hikwya; pu um itahkitpik itamuy tutuqayna. ²⁷ Noqw pay pam pañqawni: Pay nu umumi pañqawu: Nu umuy háqaqwyaaqat qa navoti'ta. Huvam inuñaqw ahpiyyaa, sohsoyam nukpantuwit hintsatskaqamu. ²⁸ Pep pu' uma tsaykitani, umuhtamay ñuritotani. Noqw Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pu sohsoyam God lavay'aymat, puma God moñwtunatyayat ep tañawtaqw uma amumi

yórikyani. Nikañw úmawat ihpoq maspiwyani. ²⁹ Pu sinom hōpaqw ökini, pu tãvañq'ö, pu kwiniñaq'ö, pu tatkaq'ö; nen God moñwtunatyayat ep yesvani. ³⁰ Noqw meh, haqawat nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñkyani.

Jesus' Love for Jerusalem (Mt 23.37-39)

³¹ Noqw ép tawat ep hakim Pharisee-sinom Jesus aw ökihqe, aw pañqaw: Um yámaké', yañqw ahpiyni. Taq Herod un nīnaniqey nāwakna. ³² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Yúpave, awye' put īsawuy aw pañqawaa: Meh, nu hapi nuk-panhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta, pu tūqalapsinta, pūu, pu piw qāvoo, pu pāyis talqat ep imakiway añ nu kuyvani. ³³ Nikañw pay nu nawus pu' Jerusalem aqw hoyhtani, pu qāvoo, pu lōtoki. Ispi soon God lavay'ayaat Jerusalem añqw nāp haqam sūlawhtini. ³⁴ Is ohi uma Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma pi God lavay'aymuyatuy qōyantota, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqōyantota. Pas as nu hihsak-ishaqam umuy tsovalani, kowākowuhti timuy masay atpikaqe tañatañwuqat pan'i; noqw uma hapi qa nānawakna. ³⁵ Meh, God umuhkiy pay tatamhta. Noqw nu umumi pas antsa pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nikañw hisat aw pituqw, uma pañqawani: Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa nam tayawintiwa, kitotani. Noqw pep pu' uma inumi piw yórikyani.

14

Jesus Heals a Sick Man

¹ Pu hisat nasuñwintalōñnit ep Jesus Pharisee-sinmuy amuñaqw hakiy pas mohpeqñihqat kīyat ep tūmoyta. Noqw puma put aw pās tunatyawyuñwa. ² Noqw meh, hak tāqa pāmoktuyat tūtuyhqa Jesus apyeye qatu. ³ Noqw Jesus lavayhtiye tutavot aw tuvoti'yuñqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi pañqawu: Ya pay hak nasuñwintalōñnit ep hakiy qalapsinaniqw pam sūanta? ⁴ Noqw puma qa hiñqaw. Noqw Jesus put ñuahqe, qalapsinat, mātavi; ⁵ Nit pumuy amumi pañqawu: Kurs uma haqawa moropkoy'tani, sen wakasvokoy'tani. Noqw kurs pok'at nasuñwintalōñnit ep hōtsit aqw posni. Ya sen put pohkoy'taqa qa āpiy pay pañqw pu hóroknani, nāmahin pi nasuñwintalōñniniq'ö. ⁶ Noqw puma kurs hiñqawani.

Hospitality and Humility

⁷ Pu pam tūtsamiwyaqamuy amumi tātayhq, kurs puma núnukñwat qenit namorstotaqw, pam amumi tutaptaqe, amumi pañqawu: ⁸ Ason hak nāñuiwhqat ep nōviwhqat ep un

tütsamq, um qa pas susnukñwat qenit ep qátuptuni, taq nāp hisat pi sen uñ tütsamqa uhpenihqe hakiy pas pavan sinot tütsamht,⁹ Uminen ūmi pañqawni: It qenitoynaa, kítani. Noqw pahsat pu um hamanhtini, susqalaveq qatuptuniqee.¹⁰ Um qa panhtiqw, ason hak uñ tütsamq, um susqalaveq qatup-tumantani. Noqw uñ tütsamqa pite', ūmi pañqawni: Ikwatsi, um pavan ayo nukñwat aw hóyokni, kítani. Noqw pep pu' umum nōnovaqam uñ kaptsi'yuñwani.¹¹ Taq haqawa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwhtini; pu nāqahihtataqa hapi a'nō hímuniwhtini.¹² Pu Jesus piw put tütsamqat aw pañqawu: Um wukonovate', qa uhkwatsmuy tütsammantani, piw uhsinomuyu, piw uqlaq kahaksinmuyu; taq ka puma soon qa uñ tütsamyaqw, pay pam ūmi ahoytiwni.¹³ Ason um tūnopnanik, añ ōokiwyaqamuy tütsammantani, pu qapasiwyuñqamuyu, pu qayaktaqamuyu, pu qapostalyaqamuyu.¹⁴ Nen um hahlayhpit epni. Pi puma kurs hin ūmi put añ ahoytotaniq'ō. Pay ason añ súanyuñqam ahoy yesvaniwhq, pep pu' God ūmi put ep ahoytani.

The Parable of the Great Feast
(Mt 22.1-10)

¹⁵ Noqw put amum nōnovaqamuy amuñaqw haqawa it navotqe, put aw pañqawu: Pas hak God moñwtunatyayat ep nōsniqa hahlayhpit epni.¹⁶ Noqw pam put aw pañqawu: Hak tāqa wukonovataqe, kaysiwhqamuy tütsama.¹⁷ Nihqe nonopsattiqw, tütsamiwyaqamuy amumi tumal'ayay hōnaqw, pam amumi pañqawu: Huvam pewyaa; pay sohsoy himu yukiwta.¹⁸ Noqw puma sohsoyam sun hihta akw qe'yaniqey pan unañwtoti. Noqw mohti'maqa put aw pañqawu: Piw nu hihsaq tutskwat túihqe, pas soon qa aw kuyvatoni. Himu nu as pay qa awni.¹⁹ Noqw suhka pañqawu: Piw nu tsivót-sikip nanasñwamuy tumalwawakastuy túihqe, pas piw soon amumi qa pohtani. Himu nu as pay qa awni.²⁰ Noqw suhka pañqawu: Piw nu nōmataqe, ōviy kurs hin awni.²¹ Noqw ōviy pam tumal'aya pítuhqe, iit moñwiw āawna. Pahsat pu ki'taqa itsívutiqe, tumal'ayay aw pañqawu: Yupa kaktayii, kímii, kihkisonva, pu kíkiskat aw'i; nen um añ ōokiwyaqamuy, pu hihta akw qapasiwyuñqamuy, pu qayaktaqamuy, pu qapostalyaqamuy añqw tsamni.²² Noqw tumal'aya panhtiqe pañqawu: Moñwi, pay um hintaniqat pañqawhq, nu as anhti; noqw pay nāt ep qeni.²³ Noqw moñwi tumal'ayay aw pañqawu: Yupa, kurs pōnawita, pu kwiyauy'uhtsit aw'i, nen um añqw sinmuy tusoqtsamhq, ikiy ep ohpokni.²⁴ Pi nu ūmi pañqawni: Imuy tahtaqtuy as tütsamiwyaqamuy amuñaqw qa haqawa inovay añqw nōsni.

The Cost of Being a Disciple
(Mt 10.37-38)

²⁵ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus ámumya. Noqw pam namtókqə amumi pañqawu: ²⁶ Inuminihqa nawus nay, pu yuy, pu nōmay, pu timuy, pu pāvamuy, pu tupkomuy, pu qōqamuy, pu siwamuy, pu hikis pas nāp qatsiy enañ aw qa suhta'ewni. Hak qa panhtinik, soon inuñk wīsiwtani. ²⁷ Pu nahoyehtsiy qa yankañw inuñknihqa pas soon inuñk wīsiwtani. ²⁸ Kurs uma haqawa ōmi wupakitaniqey tunatyawte', ya sen pam qa mohti qatupte', hin hihkayat añ wūwani, sen aw aptsi'nitaqeyu? ²⁹ Nāphisat pi pam as qaqatspiyat yukut, pay kurs hin put aw yúkuniniqw, aw yorstoqam sohsoyam akw tututsiwativaye', ³⁰ Pañqawani: I' as kītivat, pay kurs hin aw yúkuni. ³¹ Hal kurs hak haqam moñwi sukwat moñwit aqw kihpokte', ya sen pam qa mohti qatupte' añ wūwani, sen pay pam pakwūt-sikip sōmorit pahsa' sinoy'kañw, put ahsawvatoqat áñwutaniqeyu, pam sunát-sikip sōmorit pahsa' sinoy'taq'ö? ³² Noqw kurs pay hinniniqw, nāt mi' pas yāvaqwniqw, pam aqw hakiy tuaw'ayhte', pay hintaqat akw puma qa nāmi may'taniqat aw tūviñtani. ³³ Noqw ōviy pay pan hapi kurs uma haqawa sohsoq hihta himuy qa tatamhte', pas soon inuñk wīsiwtani.

Worthless Salt
(Mt 5.13; Mr 9.50)

³⁴ Ōña as lolma; nīkañw kurs pam suhuviwe', sen hihta akw suhutiwni? ³⁵ Pam tutskwat aw qa nukñwa, piw kwitatsvalnit aw'i. Pay pánis-sa pi hakim put maspayañwu. Tuqayvastotaa! Uma pi naqvuy'yuñwa.

15

The Lost Sheep
(Mt 18.12-14)

¹ Pahsat pu moñwit eñem sīvat ōmalalwaqam, qaanhinwisqamuy amumum sohsoyam put aw tūqayyuñwniqe aw hōyokya. ² Noqw Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus aw qayan unañway'yuñqe pañqawu: Tuwat i' tāqa qaanhinwisqamuy pas amu'puñalkañw, amumum tunōshomhta. ³ Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw amumi lavayhtiqe pañqawu: ⁴ As kurs umuñaqw haqawa tsivót-sikip sunat kanelvokmuy'taqw suhka kurs haqamini. Ya pam nālöp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy haqam tutskwave qa mātapt, pu haqaminihqat heptoni, pas tūwaniqe pahsavoo? ⁵ Pu pam put tuwe', hahlaykañw sukpa' tsoki'kañw, ⁶ Kiy ep pite', kwatsmuy, pu kisñwamuy

tsovale', amumi pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa, nu ikanelvohkoy kurs haqaminihqat tuwa, kitani. ⁷ Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi hak sūka qaanhinmaqa tunatyay añqw lasq, put ep òveqatsit ep yesqam hahlayhtotiñwu; sinom nālöp sunat pakwt pept sihkay'taqam sūanhinwisqam kurs hihta añqw lasyaniqw, puma pumuy amuhpe qa pan hahlayhtotiñwu.

The Lost Coin

⁸ Pu sen kurs hak wuhti pakwt qòtsásivat himuy'kañw, sukwa haqami hintsanni. Puyaw pam wihqöhít qa úwiknat, ahpave maspe', pás hepni, pas ason put túwaniqey pahsavoo. ⁹ Pu pam put tuwe', kwatsmuy, pu kisñwamuy tsovale', pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa; nu sívat haqami hintsanqey ahoy tuwa, kítani. ¹⁰ Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi hak suhka qaanhinmaqa tunatyay añqw lasq, put ep God hoñviaymat pas hahlayhtotiñwu.

The Lost Son

¹¹ Pu pam pañqawu: Hak tāqa lōqmuy tiyotimuy'ta. ¹² Noqw tsāywa nay aw pañqawu: Inaa, as um hihta úhimuy añqw imakiway nuy máqani. Noqw pam hihta akw qátuhqey tiyotimuy namqana. ¹³ Noqw ahpiy qa wūhakis talq, pay tsāywa sohsok hihta himuy tsovalat, yāvoqhaqamii; nihqe pepehaq qahopqatuhqe, hihta himuy paysoq hintsana. ¹⁴ Nihqe pam put sohsokq, pep tutskwat ep wukotönösti; noqw put ahpa' himu súlawhti. ¹⁵ Noqw pam pep tutskwat ep hakiy sinot aw nātuwikta. Noqw pam haqe' pásay aw put hōnaqw, pam pitsōtivokmuyatuy lālayi. ¹⁶ Noqw pitsōtim hihta pahpuyat nōnovaqw, as pam put öyniqe amumi kwañwáy'tuswaqw, pas qa hak put hihta maqa. ¹⁷ Noqw pam unañwtalawvaqe pañqawu: Istáhihi! Kaysiwhqam inay eñem hihta öviy tumalay'yuñqam nōsiwhqat qarūrumnayaqe, akwsiñwni'yuñqw, nu yephaqam tsōnmomoki. ¹⁸ Han pi inay aqwnen, aw pañqawu: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qátuhqat ehpewi qaanhti, piw uhpewii. ¹⁹ Nihqe soon nu yan'ewaynīkanw uhtinihqey pan túñwantiwni. Pay um nuy tumal'ayatani, nu kítani. ²⁰ Pu öviy pam wunuptut, nay aqw'a. Noqw pam nāt yāvaqniqw, naat put túwahqe, ehpewi wárikqe, kwapkaqe sūmavoktat, put tsohtsona. ²¹ Noqw tiat put aw pañqawu: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qátuhqat ehpewi qaanhti, pu uhpewii, nihqe soon nu yan'ewaynīkañw uhtinihqey pan túñwantiwni. ²² Noqw pay naat tumal'aymuy amumi pañqawu: Uma pew yuwsit susnukñwat yawwise', put yuwsinayani. Pu uma tañapsomnayat, totsvaknayani. ²³ Nen uma wakashoyat wíwakiwtaqat pew wikye', nīnayani; noqw itam nōnove', hahlayyani. ²⁴ I' iti

as soñawnen mokt ahoy tātayi; i' as kurs haqaminit ahoy nātuwiwa. Noqw pahsat pu puma hahlayhtivaya. ²⁵ Noqw tiat wūyoqwa pasvehaqam tumalay'ta. Nit pam kīmi hayiñwnaqw, ep lēlenyaqat, pu tīvaqw, pam navota. ²⁶ Nihqe pam sukwat tumal'ayat wánwayhqe, puma hinoqw pantsatskaqat put tūviñta. ²⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Uhtupko pitu; noqw una wakashoyat wíwakiwtaqat put eñen nīna, pam put qahintaqat suphelawtaqat pitsínaqe òviy'o. ²⁸ Noqw pay pāvaat itsívutiqe, aw pákiniqey qa nakwha. Noqw òviy naat aw yámakqe, aw kuwawayku. ²⁹ Noqw pam lavayhtiqe nay aw pañqawu: Istáthihi! Nu hihsa'haqam yahsañwuy añ unem tumalay'ta; piw nu qa hisat uhtutavoy hihtawat qaanhti. Noqw nu ikwátsmuy amumum hahlayniniqw, um qa hisat nuy kapirshoyat maqa. ³⁰ Noqw i' uhti tuwat nāhuhyayaqamuy amuhpa' un hihta akw qátuhqat sohsok'o. Noqw pam ahoy pituqw, āpiy pay um put eñem wakashoyat wíwakiwtaqat nīna. ³¹ Noqw naat put aw pañqawu: Itii, pay pi um sutsep inumum yanta; noqw sohsok himu ihimu úhimuu. ³² Pay pi tatam itam qatsítote', hahlayyani. Pi i' uhtupko as soñawnen mokt, ahoy tātayi, kurs haqaminit ahoy nātuwiwa.

16

The Dishonest Manager

¹ Pu piw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Hak kahaktaqa hakiy put eñem hihta himuyat aw tunatyawtaniqat aw tavi. Noqw yaw put himuyat aw tunatyawtaqa put himuyat hovalantaqat moñwíyat āawnaya. ² Noqw pam wánwayhqe, put aw pañqawu: Ya nu it hihta navota? Um hin hihta ihimuy as tunatyawtaqey nuy āawnani; pay um soon pāpu hihta ihimuy aw tunatyawtani. ³ Pu pahsat pam hak hihta aw tunatyawtaqa unañwpeq pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Imoñwi itumalay nuy nawhkiníq'ö. Kurs nu hin pasva tumalay'tani; nu hihta tuñlay'tanigey hahmana. ⁴ Hal kurs nu yanhtini. Noqw hisat nu itumalmakiway añqw ayo tūviwhq, sinom nuy kiy ep pās taviyani. ⁵ Kítahqe, òviy pam moñwíyat aw pöiwyuñqamuy nānap wánwayhqe, mohti'maqat aw pañqawu: Um hihsa'haqam imoñwiy aw pöiwta? ⁶ Noqw pam pañqawu: Pay tsívót-sikip sunat tuwanit wihkuyita. Noqw pam put aw pañqawu: Uhpöiy pey'taqat kwusut, ayam suqtuptut, löq sunat pakwt sihkay'taqat pēnaa. ⁷ Pahsat pu pam piw sukwat aw pañqawu: Noqw umwa hihsa'haqam pöiwta? Noqw pam pañqawu: Pay tsívót-sikip sunat tuwanit söhövosita. Noqw pam put aw pañqawu: Uhpöiy pey'taqat kwusut, nālöp sunat pēnaa. ⁸ Noqw put moñwíyat put ep put aw tayawinlavayhti, pas pam tuhishinhtiqw òviy'o, nāmahin

pi as pam qa súan hinhtiḡ'ö. Pi yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nāp sinomuy amumiwat pas qa ūnatu. Noḡw pay tālat añ hinwisqam qa pumuy amún tutuhistu. ⁹ Noḡw nu umumi pañqawni: Uma yep qatsit ep hihta umuhimuy akw nennem tūkwatslalwani; noḡw ason umuhimu súlawhtiqw, puma umuy haqam sutsep yesniqat aw ökinayani. ¹⁰ Hak sustsa' ep qa paysoḡ hintsakqa piw nihtiwtaqat ep qa paysoḡ hintsakñwu; pu sustsa' ep paysoḡ hintsakqa piw nihtiwtaqat ep paysoḡ hintsakñwu. ¹¹ Paniḡw öviy kurs uma yep qatsit ep hímuy'tiwhqat paysoḡ hintsatsne', ya sen hak hihta hihkay'taqat pas antsanihqat umumi nóani? ¹² Pu uma hihta qa umuhimuy aw qa suan tunatyawwisq, ya sen hak hihta pas umuhimuyniniqat umumi nóani. ¹³ Kurs hin tumal'aya löqmuy moñwímuy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw, súkwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw, pu sukwat pay qa hímuni. Kurs hin uma kähakiwuy öviy tumalay'kahkañw, piw God eñem tumalay'yuñwni.

Some Sayings of Jesus

(Mt 11.12-13; 5.31-32; Mr 10.11-12)

¹⁴ Noḡw Pharisee-sinom sívat tuñlay'yuñqam sohsok it nanapta; nihqe put aw tututsiwaya. ¹⁵ Noḡw pam pumuy amumi pañqawu: Uma pi sinmuy amumi lolmat nālavaytañwu; noḡw pi God umumi umuh'unañway navoti'ta. Pi himu sinmuyniqw pas hímunihqa God-niqw tuyoy'eway'o. ¹⁶ Hisat John pítuḡqat aw pahsavo hin hinwisniqa tutavo yuaatiwa, pu God lavay'aymuyatuy lavayiam píwu. Noḡw pahpiy pu' God moñwtunatyayat yuaatiwhq, sinom sohsoyam aqw nānaqasya. ¹⁷ Pay tokpela, pu tūwaqatsi tūwayaniqw, pam pantaqa qa pas hinta; noḡw pay tutavot ep sushihsay pey'taqa alöntiniqw, pam pantaqa pas qatuvosi. ¹⁸ Nömay mātapaqa piw sukwa amum qatupte', tokot sokoptañwu; pu puwsuñway añqw mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot sokoptañwu.

The Rich Man and Lazarus

¹⁹ Hak kahaktaqa tsatsákwmötsaput a'nö hihkay'taqat yuwsikañw, nāqavo hihta nasani'tañwu. ²⁰ Noḡw pu piw hak okiw hihta nuhtumi tuñlay'taqa, Lazarus yan mātasiwhqa put hötsíwat epeq taviwa, u'yasanikañwo. ²¹ Nihqe pay okiw as ñas'ew pam kahaktaqat nönöspiyat añqw hihta piñput tūmoytaniqey nāwakna. Noḡw popkot öke', okiw put uyayat añ leñitsmitotañwu. ²² Noḡw ahpiy pantaqw, i' okiwsino möki, Noḡw God hoñviaymat put ömiq wikyaqw, pam Abraham aqlap qatuptu. Noḡw pu tuwat kahaktaqa mokqe āmiwa. ²³ Nihqe maskiveq kānavoti'kañw, kwuhpukqe, Abraham

yāvoq tuwa, pu Lazarus put aqlap qátuhqata. ²⁴ Pu pam tsa'lawhqe pañqawu: Inaa, Abraham, um okiw nuy ôkwatuwe', peqw Lazarus hōnaqw, pam malatsiy tsukuyat kūyit aqw mórknat, ileñiy hukanani; taq nu yepeq ūwiñwuy ep pas okiw kānavoti'ta. ²⁵ Noqw Abraham pañqawu: Itii, pay ura um uhqatsiy ep hihta úhimuy lolmat ômahta; noqw pu pan piw Lazarus hihta qalolmat ômahta. Nit pu' pam suyan unañwtiqw, umwa tuwat kānavoti'ta. ²⁶ Pu piw pi itamuhtsave a'nō tupqa yukilti; pantaqw ôviy as yañqw umumiqyaniqam kurs hinyani; pu piw as umuñaqw peqwyaniqam kurs hinyani. ²⁷ Pahsat pu pam pañqawu: Inaa, um as turs inay kīyat aw put hōnani. ²⁸ Taq nu tsivot tupkomuy'ta. Noqw pam hin yórikqey pumuy āawnaqw, puma qa tuwat peqw kānanvotpit aqwyani. ²⁹ Noqw Abraham put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'ayamuyatuy lavaiyamuy oyi'yuñwa. Pay ason pumuy amumi tūqayyuñwni. ³⁰ Noqw pam pañqawu: Qae, Ina Abraham, pay hak so'pumuy amuñaqw amuminiqw, soon puma tunatyay añqw qa lasyani. ³¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'aymuyatuy lavaiyamuy qa aw tūqayyuñwe', nāmahin pi hak so'pumuy amuñaqw ahoy tātayhq soon tūtuptsiwani.

17

Sin

(Mt 18.6-7, 21-22; Mr 9.42)

¹ Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas soon sinmuy lomavōhut añqw lasnayaqam haqami peveltini. Nikañw pumuy amuñem pas is'ohini. ² Kurs hak imuy tsātsakwmuy hihtawat ayo lasnaqw, put eñem pas is'ohini. Pay pi tatam māta put kwapkaqe hāyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tūviwhq, pam put eñem lolmani. ³ Uma nānami tunatyaltotini, kurs uhpava, sen uhtupko ūmi qaanhtiqw, um put u'nanani. Noqw kurs pam qaanhtipuy ep qahahlayhtiqw, pay um put pantaqat put ahpiy ayo yúkuni. ⁴ Pu kurs pam tāwat ep tsañe'sikis ūmi qaanhte' put tāwat ep tsañe'sikis ūminen, qahahlayhtiqey pañqawhq, um hapi put pantaqat put ahpiy ayo yúkumantani.

Faith

⁵ Noqw ayaiwyuñqam Tutuyqawhqat aw pañqawu: Um okiw itahtuptionsiwniy aw hóyoknani. ⁶ Noqw Tutuyqawhq pañqawu: Kurs uma pay hihin tuptionsiwni'yuñwe', nāmahin pi pam mustard-uyit pōsiyat an tsāyniqw, uma it sycamine-tsokit nāipwaniwe', wuhkovatuphaveq kwihpiwniqat pañqawu, soon pam umuhlavaiy qa anhtini.

A Servant's Duty

⁷ Kurs uma haqawa tumal'ayay'taqw pam haqam tutskwat qöritani, sen wāwakastuy nopni'tani. Ason pam pasnaqw pituqw, ya um put aw yan lavayhtini: Taay, um tunösvoñat aw qatuptuni, aw kítani? ⁸ Sóoni. Um yanwat put aw layayhtini: Um namuptat inuñem nōvatat, nuy nopnani. Noqw nu tūmoytani, pu hikwni. Ason pay um inuñk nösni, pu hikwni, kítani. ⁹ Ya sen um put aw kwakwhatani, pam hin ayatiwhqey anhtiqat ep'e? Pay ka sóon'i. ¹⁰ Noqw pay pan hapi öviy piw uma tuwat hin ayatiwye', sohsok anhtote' pañqaqwani: Pay itam okiw qa hihta apitoti. Pi pay itam itah'ayaway-sa anhtoti, kitotani.

Jesus Makes Ten Lepers Clean

¹¹ Noqw pam Jerusalem aqwnihqe, Samaria-tutskwat, pu Galileet-tutskwat pañ qaqlavaqa pañsoq'a. ¹² Nihqe pam haqam kitsókimi pituqw, hakim pakwt tahtaqt tokoplelet tütuyyaqam put ahsawvayaqe yāvaqw hōñi. ¹³ Nihqe puma pañqw tsa'lalwaqe pañqaqwa: Jesus, Moñwi, um okiw itamuy ökwatuwni. ¹⁴ Noqw pam pumuy túwahqe, amumi pañqawu: Huvam God awwat momñwituy amumi nāmahtaknawisaa. Noqw puma nāto aqwyakahkañw, pay powaltoti. ¹⁵ Noqw pumuy amuñaqw sūka qalaptuqey navotqe, ahoy namtökt, pu pas tōnay añqe' God pas hihtata. ¹⁶ Nihqe pam Jesus kukmiq nātuvaqe put aw put ep hahlayhti. Noqw pam hak Samariat añqw sino. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiye pañqawu: Ya qa pakwnihqam powaltoti? Noqw ya ima peptnihqam haqamiya? ¹⁸ Ya pay qa hak God pas hihtataniqe pitu, hal pay i' qa-Jew-sino-saa? kita. ¹⁹ Pu pam put aw pañqawu: Wunuptut, aqwhaqamii. Pay um qapēvewnaqe qalaptu.

The Coming of the Kingdom

(Mt 24.23-28, 37-41)

²⁰ Noqw hisat God moñwtunatyayat aw pítuniqat ima Pharisee-sinom Jesus tūviñtota. Noqw pam umumi pañqawu: Pi God moñwtunatyat qa susmataqpuva pítuni. ²¹ Soon hak pañqawni: Meh, pam ep'e, sen Meh, pam ayamo, kítani. Ispi meh, God moñwtunatyat yep umuhsonveni'ö. ²² Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pay uma nāto nuy Sinot Tiyat as ñas'ew sūs talöñvaqat ep umumumniqat nānawaknaniqw, soon pam antani. ²³ Noqw ephaqam sinom umumi pañqaqwani: Meh, pam yep'e! sen Meh, ayamo! kitotani. Noqw uma hapi qa aqwyani; piw qa amuñkyani. ²⁴ Pi talwihpiki tokpelat añ ahsupoq tälawvañwu. Noqw pay hapi pan piw nu Sinot Tiat italöñiy ep hinhtini, hisat pitee. ²⁵ Nikañw pay mohti pu' qatsívaptsiwyuñqam nuy hīhihta akw

okiwsasnayani, pu nuy tūvayani. ²⁶ Noq̄w ura Noat qatsiyat ep hin yēsiwhq, pay hapi pan piw hintani, hisat nu' Sinot Tiat ahoy pítuq'ö. ²⁷ Ura puma nōnova, hīhikwya, nōmalalwa, puwsuñwllalwa, hisat Noa pākihut aq̄w pākihqat aw pahsavoo. Noq̄w pātsikq, puma sohsoyam sūlawhti. ²⁸ Pu pay ura piw pan Lot qatsiyat ep hinta. Sinom nōnova, hīhikwya, hihta tuhtuy'ya, hihta huyalalwa, uylalwa, pu kīlalwa. ²⁹ Noq̄w ura hisat Lot Sodom añq̄w ahpiyniq̄w, ep tāwat ep ūwiñw hihta sikaḥpik owat enañ ðñaq̄w löhöhöykuq̄e sohsokmuy kīqöta. ³⁰ Noq̄w nāt hapi pantani, hisat nu' Sinot Tiat mātaqtiq'ö. ³¹ Put talönvaqat ep kits'oveq̄nihq̄a pañq̄w hāwe', nawus soon hihta himuy öviy ahpami papkini, sūwayaniq̄e öviy'o. Pu piw pasvenihq̄a qa kīmii. ³² Uma Lot nōmayat u'ni'yuñw. ³³ Qatsiy ayo táviniq̄ey tunatyawtaqa put kwayhni; pu qatsiy kwayhqa hapi put ayo távini. ³⁴ Nu umumi pañq̄awni: Put tōkilat ep hakim löyöm sūkw puvuwḥpit añ qatsni. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñw. ³⁵ Hakim löyöm wuhtit nāma nūmantani. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñw. ³⁶ Hakim löyöm pasve hinnumni. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñw. ³⁷ Noq̄w puma lavayhtotiq̄e put aw pañq̄aw: Hāqamni, Tutuyq̄awhqa? Noq̄w pam pumuy amumi pañq̄awu: Pay haqam himu mokputniq̄w, pañso hapi wiwisokt sumitsovaltiñwu.

18

The Parable of the Widow and the Judge

¹ Noq̄w sinom sutsep nānawakne', qa nañ'eknayaniq̄at Jesus pumuy tutuq̄aynaniq̄ey nāwakna. Nihq̄e öviy pam it tūwutsit akw umumi lavayhtiq̄e, ² Pañq̄awu: Haqam kitsókit ep hak tāqa qatu. Pam hak sinmuy amuñem hin yuykuñwu; nīkañw God qa mamq̄asi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ³ Noq̄w pu piw pay pep hak koñnalavu qatu. Noq̄w pam hak wuhti tāqat aw pítuhq̄e aw pañq̄awu: Um inuñem ituwq̄ay aw nāoy. ⁴ Noq̄w pay as pam hihsavo qa nakwha; nit pay unañwpeq̄ pañq̄awu: Pay as pi nu God qa mamq̄asi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ⁵ Noq̄w i' koñnalavu inumi sus'itsq, pay öviy nu eñem nāoy. Taq̄ pam añk sasq̄e, nuy puhtsemoknani, kita. ⁶ Pu Tutuyq̄awhqa pañq̄awu: Taay, kurs huvam sinmuy amuñem hin yuykuñwuqa qa sūanhinmaqa hin lavayhtiq̄at nanaptaa. ⁷ Noq̄w puyaw God pas añ nāp namoramuy put aw tālö'nikañw, pu tōkilat añ tsaykitaq̄amuy amuñem qa nāoy? Ya pam sōwuni? ⁸ Nu umumi pañq̄awni: Pas soon pam pumuy amuñem qa sūnaoy. Noq̄w pay pi as pantaq̄w ason nu' Sinot Tiat hisat pite', ya nu sinmuy qapēwewni'yuñq̄amuy tūwani?

The Parable of the Pharisee and the Tax Collector

⁹ Noqw haqawat suan hinyuñqey qanāvevewnayaqam ayam pētuy qahihtay'yuñwa. Noqw Jesus pumuy amumi it tūwutsit lavayhti: ¹⁰ Hakim lōyōm tāqat nāwaknaniqe God kīyat aw paki. Suhka Pharisee-sínoniqw, pu suhka moñwit eñem sīvat ōmalawhqa. ¹¹ Noqw Pharisee-sino wunuwkañw, nāwaknaqe yan nāyuaata: Kwakwhay God. Kwakwhat pi nu sinmuy qa amunta-hihta tukwhantota, qa suan hinyuñwa, qa nāp himuy amum hinwisa, hal hikis yep moñwit eñem sīvat ōmalawhqa an'i. ¹² Nu tsañe'sikis talōñwintiwhqat añ lōs nap-walañwu. Nu sohsok hihta ihmuy pakwút-sikivo sun oyiw-taqat añqw sūp oyit ūmi nóañwu, kita. ¹³ Noqw moñwit eñem sīvat ōmalawhqa pay ayam haqam wunuwkañw, soon ñas'ew ōmi kwuhpukniqe okiw tawitsqay wuvahtikañw pañqawlawu: God, um okiw nuy qaanhinmaqat ōkwatuwni, kita. ¹⁴ Nu umumi súañqawni: I'wa qenive wunuwkañw, nima; noqw mi'wa qa pankañw ahpiy'o. Pi nāhihtataqa qahimuniwhitini; noqw nāqahihtataqa pas pavan hímuniwhitini.

Jesus Blesses Little Children

(Mt 19.13-15; Mr 10.13-16)

¹⁵ Noqw sinom Jesus aw titipostuy tsamvaya, pam amumi tónokniqat ōviy'o. Noqw put aw nānatuwnayaqam amumi yórikyaqe, pumuy mēwa. ¹⁶ Noqw pay Jesus pumuy wánwayhqe pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani, nen qa mēwantotani. Pi puma hapi God moñwtunatyayat aw yuñni. ¹⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas God moñwtunatyayat tsākw qa an kwúsuhqa soon pañso pákini.

The Rich Man

(Mt 19.16-30; Mr 10.17-31)

¹⁸ Noqw hak pavansino Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Lolma Tutuyqawhqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya hinoqw um nuy lolmalawu? pi qa hak lolma, pas sūkaa, God. ²⁰ Pay um hin hinwisniqat tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoptani; um qa hakiy nīnani; um qa hihta ūuyi; um hakiy qa atsátoyani; um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani, it'a. ²¹ Noqw pam pañqawu: Pas nu itsákoy añqaww iit añ ahsupoq hinma. ²² Noqw Jesus it navotqe, put aw pañqawu: Nikañw um sūpwat qaanma. Um hihta úhimuy sohsok huye', añ ōokiwyaqamuy put huytani. Nen um ōveqatsit ep hihta nukñwat soon qa himuy'vani. Nit um añqwnen inuñkni. ²³ Noqw pam it navotqe, pas qahahlayhti, pas pam qaan'ewakw kākahnihqe ōviy'o. ²⁴ Noqw Jesus put pas qahahlayhti qw navotqe pañqawu: Pas añ hihta akw kākak'iwyuñqam God moñwtunatyayat aw yuñwniqw amuñem qa tūvoshinta.

²⁵ Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat añ pōrokput añ pákiniqw, pam pantaqa pas qa tūvosi. Nīkañw kahaktaqa God moñwtunatyayat aw pákiniqw, pam put epnihqe pas qa tūvosi. ²⁶ Noqw hakim put nanaptaqam pañqawa: Noqw pantaqw hak sen ayo yámakni? ²⁷ Noqw pam pañqawu: Pay añ himu sinmuyniqw pas kurs hin pasiwtaniqa pay God-niqw pasiwta. ²⁸ Pahsat pu Peter pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta tatamhtotat uñk nankwusa. ²⁹ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas qa hak haqam paysoq God moñwtunatyayat ōviy kiy, sen nay, sen yuy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qōqamuy, sen siwamuy, sen nōmay, sen timuy tatamhta. ³⁰ Pi pam yep qatsit ep pay a'nō hōyokput ōmahtani, pu qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata.

Jesus Speaks about His Death a Third Time
(Mt 20.17-19; Mr 10.32-34)

³¹ Pahsat pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy nāmi tsovalaqe, amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwya. Noqw God lavay'aymat Sinot Tiyat hin pēnayaqw, pam pantaqa sohsoy aw antsaniwni. ³² Pi nu qa-Jew-sinmuy amumi mātaviwhq, puma nuy tututsiwnayani; nuy okiwsasnani; pu inumi tōhtotani; ³³ Pu puma nuy wuvahtotani; pu nuy nīnani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³⁴ Noqw pam hiñqawhqat puma qa mātsi'yuñwa, put lavayiat pumuy amumi tupkiwtaqw ōviy'o. Pu pam hihta pañqawhqat puma qa māmatsya.

Jesus Heals a Blind Beggar
(Mt 20.29-34; Mr 10.46-52)

³⁵ Pu ahpiy pantaqw pam Jericho-kitsókit aw hayiñwnaqw, hak qapostalqa pōhut qalave qatukañw, okiw hihta nuhtumi tuñlay'ta. ³⁶ Noqw sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy pañ haqamiyaqe mowawatiwisq, pam navotqe, put tūviñta. ³⁷ Noqw yaw Jesus Nazareth añqw sínonihqa haqaminihqat puma put āawnaya. ³⁸ Noqw pam tsa'lawhqe pañqawu: Jesus, um David Tiat, um okiw nuy ōkwatuwni. ³⁹ Noqw ima mohti'wisqam put mēwayaqe, pay qa hiñqawlawniqat aw pañqawa. Noqw pahsat pu pas pam tuwat pavan kēew pañqawu: Um David Tiat, um okiw nuy ōkwatuwni. ⁴⁰ Noqw Jesus huruhtiqe puma put aw wikyaniqat pañqawu. Noqw pam put aw pituqw, Jesus put tūviñtaqe, ⁴¹ Aw pañqawu: Ya nu uñ hintsanniqat um nāwakna? Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw ivosiy tälawnani. ⁴² Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nam uhposiy tälawnaa. Pay um qapēvewnaqe ayo taviwa. ⁴³ Noqw pahsat pay pam pōsiy tälawna; nihqe Jesus añki, God pas hihtatimakañwo. Noqw sinom sohsoyam put aw yórikyaqe, God pas tayawnaya.

19

Jesus and Zacchaeus

¹ Noqw Jesus Jerichot aw pítuhqe, añ yámakto. ² Noqw hak tāqa Zacchaeus yan mātsiwħqa pep qatu. Pam hak moñwit eñem sīvat ōmalalwaqamuy amuñaqw mohpeq'a; nihqe kāhak'i. ³ Noqw pam Jesus hákiyñihqat as aw yórikniqey tuwanta; noqw sinom hūrs hintaqw, pay pam kurs hin aw yórikni, hak tsāvanihqe ōviy'o. ⁴ Nihqe ōviy pam amupyeve wárikqe, pas pay aw yórikniqe sycamore-tsokit añ wūvi, pam pañniniqw ōviy'o, ⁵ Noqw Jesus put háqamniqw aw pítuhqe, ōmi tātayht, put túwahqe, aw pañqawu: Zacchaeus, pis'oqtit hāwii, taq nu pu' pas pay soon uhkiy ep qa huruhtini. ⁶ Pu pam pis'oqtıqe, pañqw hawht, hahlaykañw, kiy aw put pitsína. ⁷ Noqw sinom put aw yórikyaqe, sohsoyam qayan unañway pañqaqwa: Yaw pam hakiy tāqat qaanhinmaqat kiyavaqwwiatniqe ōviy ámunnihqat pañqaqwa. ⁸ Noqw Zacchaeus wunuptuqe, Tutuyqawħqat aw pañqawu: Tutuyqawħqa, nu hihta iħimuy nāsamiq yantaqat ōkiwyaqamuy huytani. Pu kurs nu hakiy sivit ep hihta paysoq nawhke', nu nālōs hóyokiwtaqat put aw ahoytani. ⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pu' hapi it talōñvaqat ep um, pu umum yesqam ayo nōña, pay pi um Abraham ahpiy aniwhitiqw ōviy'o. ¹⁰ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhtotiqamuy hēve', ayo óyaniqe pitu.

The Parable of the Gold Coins
(Mt 25.14-30)

¹¹ Noqw pumuy ĩit nanaptaqw, Jesus qa lavayyukut, pumuy amumi hihta tūwutsit akw yuaayku, pam Jerusalem aqw pitu-toqe ōviy'o. Noqw ka God moñwtunatyat āpiy pay mātaqtiniqat sinom pan wūwantota. ¹² Noqw ōviy pam pañqawu: Hak pavansino moñwtunatyat makiwniğe ōviy yāvoqhaqamii, pay nāt piw ahoy pítunikañwo. ¹³ Nihqe pam tumal'aymuy pakwtñihqamuy wánwayht, amumi pakwút-sikip sunat sīvat oyat, amumi pañqawu: Uma inuhsavo it apitoyni'yuñwni. ¹⁴ Noqw put amum sinoiwtaqam put aw qa suhtaq'ewyaqe añk hakiy hōnaqe pañqaqwa: Itam it itamumi moñw'iwtañiqat qa nānawakna. ¹⁵ Noqw ahpiy pantaqw pam moñwtunatyat makiwhqe, ahoy pitu. Nihqe pahsat pu imuy tumal'a'yatuy amumi sīvat óyahqey pumuy wánwayniwyaniqat pam pañqawu, puma huhyayaqw, hihsa'haqam pi hak aw hóyoknañwuqat navotniqe ōviy'o. ¹⁶ Noqw pahsat pu mohti'maqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sīvat noaqw, nu put aw pakwút-sikip sunat sīvat hóyokna. ¹⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Um súanhti, lomatumal'aya. Um hihta qa hímunihqat ep qa paysoq hintsana, ōviy um pakwút-sikip

wuhkokitsokit aw moñw'iwatani. ¹⁸ Pahsat pu añknihqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sīvat noaqw, nu put aw tsivót-sikip sunat hóyokna. ¹⁹ Noqw moñwi put aw piw an lavayhtiçe pañqawu: Pay ōviy piw um tsivót-sikip wuhkokitsokit aw moñw'iwatani. ²⁰⁻²¹ Pu piw suhka pítuhqe put aw pañqawu: Moñwi, taay, yep uhsiva. Nu uñ mamqasqe, ōviy nu it hōhōnpit ep put mōki'ta. Um pi a'nō unañway'taqe, haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu; pu um hihta qa uyht put hōqñwu. ²² Noqw moñwi put aw pañqawu: Nu nāp uhlayayiy akw uñ hin yukunani, um nukpantumal'aya. Kurs um nuy a'nō unañway'taqw put navoti'ta. Kurs nu haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu, pu hihta qa uyht put hōqñwu. ²³ Ya hinoqw um nuy pantaqaw tis nāpi isivay sivakimi qa pana? Pi um panhtiqw, nu pite', ihimuy-nikañw pu put ep ahsatit enañ ōmahtani. ²⁴ Pu pam aqlaq hoñqamuy amumi pañqawu: Uma put sīvayat nawhkiyat pakwút-sikip sunat sīvat himuy'taqat put maqayani. ²⁵ Noqw puma put aw pañqawu: Moñwi, pay pam pakwút-sikip sunat sīvay'ta. ²⁶ Noqw pam amumi pañqawu: Nu umumi pañqawni: Añ himuy'yuñqam piw hihta makiwyani. Pu ñastanihqa hikis as pay hihta himuy'taqey kwayhni. ²⁷ Pu imuy ituwqamuy nu amumi moñw'iwataniqat qa nānawaknaqamuy uma pew tsamy'e', inutpip qōqyani,

The Triumphant Entry into Jerusalem
(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Jn 12.12-19)

²⁸ Noqw Jesus yan lavayhtit, sinmuy amupyeve Jerusalem aqwat nakwsu. ²⁹ Nihqe pam haqam tsomot, Olivet yan mātsiwhqat, aw pitu, Bethphage-kitsókit-nikañw, pu Bethanyt-kitsókit, pumuy hayiñwnaqee. Nihqe pam lōqmuy put aw nānatuwnaqamuy ayataqe, ³⁰ Amumi pañqawu: Uma umupyeve kitsókit awni. Nen uma ep pake', morohyat sómiwtaqat túwani. Nāt pas qa hisat hak aqw wūvi. Uma put ñaht, añqw wikni. ³¹ Noqw ason kurs hak umuy hinoqw put nāñahqat tūviñtaqaw, uma yan lavayhtini: Tutuyqawhqa it nāwaknaqw ōviy'ō. ³² Noqw ima ayaiwhqam ahpiynihqe, hin pam pumuy amumi lavayhtiqtat an yori. ³³ Noqw puma morohyat ñañahq, pohkoy'yuñqam amumi pañqawu: Ya uma hinoqw morohyat ñañaha? ³⁴ Noqw puma pañqawu: Itahtutuyqawhqa it nāwaknaqw ōviy'ō. ³⁵ Nihqe puma put Jesus aw wikvaqe, yuwsiy morohyat aqw ahpatat, put aqw Jesus tsoka. ³⁶ Pu pam pañ nakwsuqaw, sinom pōnawit yuwsiy ahpatota. ³⁷ Pu ōviy pam kitsókimi hayiñwnaqe, pāpu pay tsomot Olivet añ pihpoqniqw, pahsat pu sohsoyam put añk wīsiwtaqam pas tōnay añqe' God tayawintivaya, pu pam sohsoq hihta qaōwítumaltaqaw, put ep puma put

pas hihtativaya; ³⁸ Nihqe pañqawtiwisa: Nam Moñwi, Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitútoqa tayawintiwa. Nam òveqatsit ep kwakwhat yēsiwaa. Nam Sus'ovenihqa, kaptsiwaa. ³⁹ Noqw haqawat Pharisee-sinom sinsonñaqw Jesus aw pañqaw: Tutuqaynaqa ūmi nánatuwnayaqamuy mēwaa. ⁴⁰ Noqw pam lavayhtiçe amumi pañqawu: Nu umumi súañqawni: Pas imuy qa hiñqawaniqw, soon yañ o'wa qa sáakmani.

Jesus Weeps over Jerusalem

⁴¹ Noqw pam Jerusalem aw hayiñwnaqe aw tātayhqe, put ep paklawu, pañqawkañwo: ⁴² Is as uma yepahaq pu' kwakwhat yēsiwniqat haqe' qatsqat māmatsyani! Noqw núñwupi umuhposi qatālawva. ⁴³ Pi nāt hisat aw pituqw, umuhtuwqam namurulnit akw umuhkitsokiy pónokni, nānan'ivaqw put uhtayani. ⁴⁴ Nen put tutskwami sahpuknayani, uma pep ki'yuñqamuy éñaña. Noqw pep qa haqam owa nāp qeniy ep akwsiñwni, ispi Sus'oveqnihqe amumi pohtaqw, uma put qa mātsi'yuñq'ō.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-17; Mr 11.15-19; Jn 2.13-22)

⁴⁵ Pu pam God kīyat aw pákihqe, pep hihta huhyayaqamuy, pu tuhtuy'yaqamuy pañqaw ipwanva; ⁴⁶ Nihqe amumi pañqawu: Ikiy ep nāwakintotamantani. Noqw uma soq put uuyiñtuy kivatoyaya. ⁴⁷ Pu pam nāqavo God kīyat ep tūtutuqayna. Noqw pay God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaqw pavansinom, puma hin as put nīnayaniqey hēvi'yuñwa; ⁴⁸ Nit hinhtotiniqey qa tutwa, sinom sohsoyam put aw pās tūqayyuñqw òviy'o.

20

The Question about Jesus' Authority

(Mt 21.23-27; Mr 11.27-33)

¹ Pu hisat pam God kīyat ep sinmuy tutuqaynaqe lomat-uawit yuaata. Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam, wukw'a'yatuy amumum put aw òkihqe, ² Aw pañqaw: Kurs itamuy hihta āawnaa. Ya um hihta òqalat aw yankañw iit hintsaki? Ya hak un it òqalat maqa? ³ Noqw pam lavayhtiçe amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy sūkw hihta tūviñtani. Noqw uma nuy āawnayani. ⁴ Ura John kūyit akw tūtuvoylalawu. Ya pam haqawq put makiwa? Sen òveqatsit añqō'? Sen sinmuy amuñaqō'? ⁵ Noqw puma put nānami yuaatotaqe pañqaw: Ya sen itam Oñaq'ō, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawni:

Noq̄w hinoq̄w uma put aw qa tūtuptsiwa? ⁶ Ya sen itam Sinmuy amuñaq'ō kitotani? Noq̄w soon sinom sohsoyam itamuy qa tatatupq̄öqyani. Pi pumuyniq̄w John pas antsa God lavay'ayaata. ⁷ Noq̄w öviy puma lavayhtotiq̄e aw pañq̄aq̄wa: Pay kurs pi hin put háq̄aq̄wnihq̄at itam pañq̄aq̄wani. ⁸ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Pay öviy nu piw soon hihta öq̄alat aw yankañw iit hintsakq̄ey umuy āawnani.

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mt 21.33-46; Mr 12.1-12)

⁹ Pahsat pu pam tūwutsit hihta tuawi'taq̄at sinmuy amumi yuaativaq̄e amumi pañq̄awu: Hak tāqa övat uyht, tumalay'yuñq̄amuy amumi put mātapt, wūyavo yāvoq̄haq̄amii. ¹⁰ Pu övat kwañwtinisavotiq̄w, pam ovauyit tumalay'yuñq̄amuy amumi hoñviayay hōna, puma aniwniyat añq̄w put maq̄ayaniq̄at öviy'ō. Noq̄w tuwat soq̄ ovauyit tumalay'yuñq̄am put wuvahtotat, qa hihta hintaq̄at pañq̄w hōnaya. ¹¹ Pu piw pam suk̄w hoñviayay pumuy amumi hōna. Noq̄w pay puma piw put wuvahtotat, hamanhintsatsnat, qa hihta hintaq̄at pañq̄w lālayya. ¹² Pu amuñk pu' pam piw suk̄w pumuy amumi hōna. Noq̄w piw pay puma put öputotat, q̄alavohaq̄ami tūvaya. ¹³ Pahsat pu ovauyit himuy'taq̄a pañq̄awu: Ya sen nu hinhtini? Han pi amumi pas aw iunañway itiy tavi. Pay ka as puma put aw yórik̄ye', kaptsitotani. ¹⁴ Noq̄w ovauyit tumalay'yuñq̄am put tutwaq̄e, nānami lavayhtotiq̄e pañq̄awa: I' hapi nay akpetani. Taay, itam nīnayaq̄w, himu himuatniq̄a itahhimuniwhtini, kitota. ¹⁵ Pu öviy puma ovauyit añq̄w q̄alavohaq̄ami put wik̄yat, nīnaya. Taay, noq̄w ya ovauyi'taq̄a it ep sen pumuy hintsanni? ¹⁶ Pam pite', imuy tumalay'yuñq̄amuy q̄öye', pas pētuy amumi ovauyit noani, pam kita. Noq̄w puma put nanaptaq̄e pañq̄aq̄wa: Soon pantani. ¹⁷ Noq̄w pam pumuy amumi tātayht, pañq̄awu: Ura yan pey'ta: Owa kīlalwaq̄amuy amuhpiy q̄alavo tūviwhqa hapi tuyq̄aatniwhti, yan'i. Noq̄w ya pam lavayi hihta lavayhti? ¹⁸ Put owat ep yēvaqa yoyhni. Nikañw ason pam hakiy aw yēve', tostani.

The Question about Paying Taxes

(Mt 22.15-22; Mr 12.13-17)

¹⁹ Noq̄w God awwat mohpeq momñwit, tutavot tūtutuq̄aynayaq̄amuy amumum put lavaiyat māmatsya, suyan pi pam pumuy amunkiwakw sōmokyuaaykuq̄'ö; nihq̄e öviy puma āpiy put nuayaniq̄ey anhtotikañw, sinmuy mamq̄astoti. ²⁰ Noq̄w öviy puma put aw pās tūq̄ayyuñwa, piw hakim put mokmani'yuñwniq̄at put aw hōnaya, puma hakim suan hinyuñq̄ey as nawip'ew hinyuñq̄'ö. Nen puma put lavaiyat

unahepye', pep tutskwat ep öqalayay, pu tunatyayat aw put mätapyani. ²¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yunqw, um suan yuaatakañw hihta súantaqat sinmuy tutuqayna. Pu um qa hakiy pas hihtay'kañw, pas qa atsat God tunatyayat tütutuqayna. ²² Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw öoyyaniqw, pam súanta, sen qa súanta? ²³ Noqw pay pam pumuy unatwiyamuy māmatsqe, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheptota? ²⁴ Kurs inumi votōnat mahtaknayaa. Ya i' hakiy pitsánwaat ep pey'ta? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma lavayhtotiqe, pañqawu: Caesar pitsañwaata. ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Turs uma hihta Caesar himuyat Caesar aw noayani. Pu God himuyat uma God aw noayani. ²⁶ Noqw pay puma kurs hin sinmuy amutpip put lavayiyat ep hintsatsnani. Nihqe puma put lavayiyat ep kätayunqe, pay qa hiñqawqa.

The Question about Rising from Death
(Mt 22.23-33; Mr 12.18-27)

²⁷ Pahsat pu hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañqawaqam put aw öki; nihqe put tūviñtotaqe, ²⁸ Aw pañqawu: Tutuqaynaqa, Moses itamumi tutaptaqe yan pēna: Kurs tāqa nōmay'taqa qa tímuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put eñem tíoymantani. ²⁹ Noqw ura as hakim tsáne'nihqam nānatupkom yēse. Noqw amuñaqw suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat pay mōki. ³⁰ Noqw añknihqa put nōmayatniñwuqat amum qatuptut, tuwat qa tímuy'kañw mōki. ³¹ Noqw pu amuñknihqa pay piw amunhti. Noqw puma as tsáne'nihqam put nōmatotaqw, qa hihtawat eñem wuhti ti'va. ³² Noqw nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ³³ Noqw ya öviy sinmuy ahoy yesvaqw, pam hihtawat pumuy tsáne'nihqamuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Sinom yep qatsit ep nōmalalwa, piw puwsuñwlalwa. ³⁵ Noqw pay ima hakim mokiwuy añqw ahoy yesve', qatsit nātoniqat ep ökinigey pay ep pávanyaqamuy qa nōmalalwani, piw qa puwsuñwlalwani. ³⁶ Piw soon puma pāpu so'ni. Pi puma God hoñvi'aymuyatuy pas amunyuñwni. Puma ahoy yesve', God tímadni. ³⁷ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūviñtotaniqw-ya Moses himutskit lavayhtiqe hin pēnaqe hihta lavayhti? Ura God Abraham Tutuyqawhqaatnihqat pañqawu, pu Isaac Tutuyqawhqaata, pu Jacob Tutuyqawhqaata, ³⁸ Ispi pam qa so'pumuy Tutuyqawhqaamu, pi yesqamuyu; pi putniqw sohsoyam yēse. ³⁹ Pahsat pu tutavot tütutuqaynayaqamuy amuñaqw haqawa lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, pas

um súañqawu. ⁴⁰ Pahpiy pāpu puma put hihta tūviñtotaniqey aw qa unahintsatska.

The Question about the Messiah

(Mt 22.41-46; Mr 12.35-37)

⁴¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya hintaqw òviy uma Christ David tíatnihqat pañqawu? ⁴² Noqw pi David Tātawit pey'taqat ep nāp pañqawu: Tutuyqawhqa, Imoñwiw aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qatuqw ⁴³ Nu uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuiñwiñqat pahsavoo. ⁴⁴ Noqw òviy hapi David put Moñwílawu; noqw hin pam put tíata?

Jesus Warns alainst the Teachers of the Law

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

⁴⁵ Pahsat pu sinom sohsoyam tūqayyuñqw, pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: ⁴⁶ Uma tutavot tūtutuqaynayaqamuy amuhpe qa nāunay'yuiñwiñ. Puma wupausit usnumyaniqey nānawakna, pu kitpik amumi hahlaykwa yuaatiwñiqata; pu tsotsvalkiva mohkage tsotsókpít tuñlay'yuiñwa, pu nōviwhqat añ nukñwat qeqnita. ⁴⁷ Ima hapi koñnalavutuy kīyamuy tusoqkwahanni'yuiñwa. Puma nawip'ew hinkahkañw, nānawakne' sutsépyuaativayañwu. Puma hapi pas pavan qaōwíhintsaniwyani.

21

The Widow's Offering

(Mr 12.41-44)

¹ Pu pam kwuhpukqe kahksinmuy kuwahtipuy sivatatañpit aqw tañalalwaqamuy amumi yori. ² Noqw pu piw pam hakiy òokiwhqat koñnalavut pañsoq lōqmuy palavotōnat pahpañqw tuwa. ³ Nihqe pam pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: I' òokiwhqa koñnalavu imuy sohsoqmuy amuhpenihqe hóyokiwtaqat pañsoq pana. ⁴ Ima pi pay sohsoyam qarūrumnayakahkañw, hihta akwsiñqat añqw God eñem kuwahtiput pañsoq tañatota. Noqw i' pi okiw hihta rūrumnakañw, pas hihta akw qátuhqey sohsoq pañsoq pana.

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mt 24.1-2; Mr 13.1-2)

⁵ Noqw haqawat God kīyat yuaatotaqe pañqawu: Is uti! pam lomao'wat akw lomasniwa, pu hīhihta kuwahtiput akw'a. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: ⁶ Ya uma iit yañ o'wat aw tãyuñwa? Pay nāt hisat aw pituqw, pep pu' qa haqam owa nāp geniy ep akwsiñwiñ. Pam sohsoy sahpumhtini.

Troubles and Persecutions
(Mt 24.3-14; Mr 13.3-13)

⁷ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawwa: Tutuqaynaqa, noqw ya ñi hisat yaniwhtini? Pu hisat paniwhtiniqw himu put tuawi'tani? ⁸ Noqw pam pañqawu: Uma tunatyal-tote' qa ūnatoyniwyani. Taq kaysiwħqam inatñwaniy añ öke' pañqawani: Nu' Christ, kitotani; pu piw Aw hayiñwti, kitotani. Noqw öviy hapi uma qa amuñkyani. ⁹ Sinom nāqöytivayani, piw qanamítuqayvahsi'yuñwni. Noqw pay uma put nanapte' qa tsawiniwyuñwni. Pi ñi yantaqa pas soon qa mohti yaniwhtini. Nikañw hapi pay nāt qa pep so'ñwamiq pítuni. ¹⁰ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Haqam hihtuwat sinom hihtuy-watuy sinmuy amumum nehpewi hoñvani. Pu moñwtunatyta sup moñwtunatyat ehpewhtimantani. ¹¹ Pu hāhaqe' tut-skwa a'nō tayayaykuni; pu tsōñöstini; pu hihimu wuko-tuyani; pu sinom hīhihta nuhtsel'e'wakw aw yórikyani; noqw tokpelat añ hīhimu hihta tuawi'taqat māaktotini. ¹² Nikañw hapi nāt iit qa yayhniwhq, sinom umumi may'yuñwe', umuy okiwsahsantivayani, tsotsvalkiva momñwituy amumi umuy mātaplalwani; pu sivikimi umuy tañalalwani. Noqw uma kitsókimi moñw'iwyuñqamuy amumi-nikañw pu tut-skwat aw moñw'iwyuñqamuy amumi tsamvaniwyani, uma isinomnihqe öviy'o. ¹³ Noqw uma umuhtuptsiwniy tun-votnayaniqat aw umuñem qenitiwmantani. ¹⁴ Paniqw öviy uma pep hin lavayhtotiniqey añwu pay wūwantotaniqey qe'yaniqey umuh'unañwpeq yuki'yuñwni. ¹⁵ Pay ason nu hapi umuy lavaymaqamantani, pu súanwunitoynamantani. Noqw sohsoyam umuhpew'iwyuñqam soon put ep umuy yu-moñwaltotani, piw áñwuy'yuñwni. ¹⁶ Pu umunam, umuñum, umuhpavam, umuhtupkom, pu umuñaqwvim, pu umuhkwat-sim umuy nuhtumi mātaplalwaqw, puma umuy haqawatuy qöqyani. ¹⁷ Pu sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomnihqat öviy'o. ¹⁸ Nikañw hapi pay pas soon umuhqötöva umuhhömi himuwa súlawhtini. ¹⁹ Uma qa nañ'eknaye', qatsit himuy'vayani.

Jesus Speaks of the Destruction of Jerusalem
(Mt 24.15-21; Mr 13.14-19)

²⁰ Pu ason Jerusalem solāwamuy akw nöyakiwtaqw, uma aw yórikye', pahsat uma put kīqötiwhqat aw hayiñtiqw uma nanaptani. ²¹ Pep pu' ima Judeat ep yesqam tuhtuk-wimiq watqani, pu kīveyaqam pañqw ahpiyyani, pu haqe' tutskwava hinnumyaqam qa pañso ahoy yuñni. ²² Pi ep hapi God sinmuy amumi nāoyini. Noqw tutuvenit añ hin pey'taqat sohsok añ aw antsaniwni. ²³ Nikañw

hisat aw pituq̄w ań nō'yiwyuńqamuy, pu ań yōyońnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuńem pas is óhini! Taq sinom pavan pas k̄ananaptani. Pi God itsívuat pumuy amumi h̄urs tōńaniwtani. ²⁴ Noq̄w puma sipwuvahpit qalayāt akw s̄ulawhtini. Noq̄w tuwqaam pumuy t̄uwiktote', h̄ahaq̄e' tutskwat aw pumuy tsamyani. Noq̄w qa-Jew-sinom Jerusalem atsva wukukuykuyani, pumuy paptsiy ań k̄ukuyvaniqat aq̄w pahsavoo.

The Coming of the Son of Man
(Mt 24.29-31; Mr 13.24-27)

²⁵ Pu tāwat, m̄ūyawuy, pu s̄otuy ań himu hihta tuawi'yūńwni. Noq̄w h̄ihihtu sinom s̄oonhtote', kurs hin w̄ūwantotani, p̄ātuwaqatsi a'ńō hońvantakańw s̄ōykitaq̄w ōviy'ō. ²⁶ Noq̄w sinom hihta t̄ūwaqatsit aw p̄ituniqat aw-sa t̄āyuńwe', tsawiniwkahkańw, unańwso'ni, pi ōvaq̄e ōqala tayayaykuniq̄w ōviy'ō. ²⁷ Pep pu nu' Sinot Tiat ōqalat pasiwkańw, qaan'ewkw t̄alawńway'kańw ōmawuy akw hawtoq̄w, sinom inumi t̄ātayyani. ²⁸ Noq̄w ason īi yantaqa hiniwmaq̄w, uma kwuhpukye', ōmiq̄ t̄āyuńwni; ispi uma soon pas hisat ayo nōńakiwtaniquē.

The Lesson of the Fig Tree
(Mt 24.32-35; Mr 13.28-31)

²⁹ Pu pam pumuy amumi himu hihta antaqat lavayit akw yuaaykuq̄e pańqawu: Uma nōńvospaltsokit aw w̄ūwayani, pu h̄ihihta himutsotskita. ³⁰ Puma sipōlōy'vayaq̄w, uma aw t̄ātayye', pay tal'ańwhayińwiwtaqat nanaptańwu. ³¹ Noq̄w pay pan hapi ōviy uma ason īit yantaqat hiniwmaq̄w aw t̄ātayye', pay God mońwtunatyaat aw pitsíwtaqat nanaptani. ³² Pas antsa nu umumi pańqawni: Yep sinom pas soon t̄ūtuwayaq̄w, pay sohsoy it yaniwhtini. ³³ Pay as tokpela, pu t̄ūwaqatsit t̄ūwayani. Noq̄w ilavayi hapi pas soon t̄ūwayani.

The Need to Watch

³⁴ Nikańw uma n̄anami tunatyaltotini. Taq ka uma hihta nasani'yūńwe', pu honaq̄kuyit akw h̄ōnaq'iwyuńwe', yep qatsit ep hihta tunatyat-sa aw tunatyawyuńwe' qa unańwtalawwayani. Nen uma qa navoti'kahkańw, put talōńnit aw suy'kini. ³⁵ Pi sopkawtaqam sinom t̄ūwaqalvoq̄haqami yesqam put aw ōke', sońawnen wivosit aq̄w kwisyani. ³⁶ Paniq̄w ōviy uma tunatyawkahkańw, yūmosa n̄awakinwisni. Nen uma īit yaniwhtiniqat ańq̄w ayo nōńakniqey aw ōqawi'kahkańw, nuy Sinot Tiyat inutpip hońni. ³⁷ Noq̄w Jesus n̄aqavo God k̄iyat ep sinmuy tutuqayna; nit mihikq̄ pańq̄w yámake' tsomot, Olivet yan m̄ātsiwhqat aq̄wnen, epeq

talöñnañwu. ³⁸ Noqw qavonvaqw sinom sohsoyam suits God kiyat ep put aw öki, aw tūqayyuñwniqe öviy'o.

22

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Noqw qa peken'oyvut pölavikit növiwniqat, Amutsva Yūmosanihqat yan tūñwantiwhqat aw pituto. ² Noqw God awwat mohpeq momñwit tutavot tutuqaynayaqamuy amumum hin as Jesus nīnayaniqey hēvi'yuñwa, Nīkañw puma sinmuy mamqasya.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mt 26.14-16; Mr 14.10-11)

³ Noqw pahasat pu Satan, Judas Iscariot yan piw tūñwantiwhqat, imuy pakwt löq sihkay'taqamuy amumum tōnawtaqat pan unañwtoynaqw, ⁴ Pam ahpiynihqe, God awwat mohpeq momñwituy-nīkañw pu solāwamomñwituy amumum pasiwna, hin as pam pumuy amumi Jesus mātapniqey öviy'o. ⁵ Noqw puma hahlayhtotiqe, put sīvat maqayaniqey aw pasiwnaya. ⁶ Noqw pam panhtiniqey pañqawhqe, hisat sinom Jesus qa ámumyaqw, momñwituy amumi put mātapniqey genihevi'ta.

Jesus Prepares to Eat the Passover Meal

(Mt 26.17-25; Mr 14.12-21; Jn 13.21-30)

⁷ Pahasat pu öviy qa peken'oyvut pölavikit ep növiwniqat aw pitu. Ep hapi pu' Jew-sinom Amutsva Yūmosanihqat ep mañat nīnayañwu. ⁸ Noqw Jesus Peter-nit, pu John, pumuy ayataqe, amumi pañqawu: Uma ahpiyner, Amutsva Yūmosanihqat ep növiwniqat hin hintañwuqat itamuñem aw hintsanni. Noqw itam nōñösani. ⁹ Noqw puma put aw pañqawu: Ya itam haqam put aw hintsanniqat um nāwakna? ¹⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Meh, uma kīmi pakiqw, pep hak tāqa kuy-sivut akw kūyi'kañw umuhsawvani. Uma put haqami kīmi pakiqw, añk aw pákini. ¹¹ Pu ason uma ki'taqat aw pañqawni: Itamuy tutuqaynaqa ūmi pañqawu: Ya haqam yeyespi? Pep nu as inumi nānatuwnayaqamuy amumum Amutsva Yūmosanihqat ep növiwhqat nōsni. ¹² Noqw pam tupatsveq wukoahpavit ep pās himu yukiwtaqat umumi mahtaknani. Pep uma hihta aw hintsanni. ¹³ Noqw puma ahpiynihqe, Jesus amumi hin lavayhtiqtat an yori. Nihqe puma Amutsva Yūmosanihqat ep növiwhqat hin hintañwuqat aw hintsana.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Mr 14.22-26; 1 Co 11.23-25)

14 Pu òviy aw pituq̄w, pam tunòsvoñat aw qatuptu; noq̄w ima pakw lōq̄ sihkay'taqam ayaiwyuñqam put ámumya. 15 Noq̄w pam pumuy amumi pañqawu: Nu it Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat umumum nōsniqey pas nāwakna, nu nāt qa kānavotat'a. 16 Pi nu umumi pañqawni. Pay nu soon put añq̄w piw nōsni, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat ep pam aw antsaniwhq, pep pu' nu piw nōsni, pam kita. 17 Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pañqawu: Huvam it kwusuyat nāhuyvaa. 18 Pi nu umumi pañqawni: Pas nu soon pāpu ovauyit aniwniyat añq̄w hikwni, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat aw pītuniqat aw pahsavoo. 19 Pu pam pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōhat, pumuy put maqa pañqawkañwo. I' hapi itoko umuñem taviwa. Yan uma hintsak-wise', akw nuy u'ni'yuñwni. 20 Pu pay piw an pumuy nōnōsaq̄w, pam kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyi hapi iuñwa. Pam umuñem puhuvasiwnit pasiwnaniqe òviy munvaniwni. 21 Nikañw meh, hak momñwituy amumi nuy mātapniqa inumum tunòsvoñat aw may'ta. 22 Noq̄w pay pi pas antsa Sinot Tiyat eñem hin yukiwhqat pan nu yañq̄w ahpiyni. Noq̄w i' hak momñwituy amumi nuy mātapniqat eñem pas is óhini. 23 Pahsat pu haqawa puma yanhaqam hinhtiniqat puma nātuvintivaya.

The Argument about Greatness

24 Noq̄w puma pi piw nāñwuy'yuñwa, haqawa pa pas sus-pavanniqey mātaqtiniqat ep'e. 25 Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Qa-Jew-sinmuy moñwímat pi pumuy amumi pas tutuyqawya; noq̄w pu ima pumuy amumi moñw'iwyuñqam pumuy amumi unañwtavi'yuñqey pan tūñwantiwya. 26 Noq̄w uma hapi qa panyuñwni. Pay umuñaq̄w pas suspavannihqa sustsākwnihqat pantani; pu i' moñw'iwtaqa suñwámuy amuñem tumalay'tani. 27 Ya himuwa pas pávanniqō', sen tunòsvoñat aw qátuhqa, sen nopni'taqa? Soon qa tunòsvoñat aw qátuhqaniñwu. Noq̄w pi nu nuhtuñem hihta hintsakqey pankañw umumum yanta. 28 Inumi tuwantiwhq, uma hapi inumum añ kūkuyva. 29 Noq̄w òviy nu hapi umuy moñw'oyni, Ina nuy moñwtapqat pan'i. 30 Noq̄w uma inumum tunòsvoñat aw yesve', inumum nōnovat, hīhikwyani. Pu uma moñw'atsvewat añ yeskahkañw, Israel-sinmuy pakwt lōq̄ sihkay'tasikip sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwyuñwni.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Jn 13.36-38)

31 Pu Tutuyqawhqa pañqawu: Simon, Simon, meh, Satan as umuy tuñlayhti, umuy sōhōvosit an tsātsayaniqe òviy'ō. 32 Noq̄w pay nu uñem nāwakna, uhtuptsiwni qa sōonhtiniqat

ōviy'o. Noqw ason um ahoy inumi namtōke', uhtupkomuy öqalani. ³³ Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay nu umum sivikimi pákiniqey pas suhtaq'ewa, hikis nu umum mokniqeyu. ³⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi súañqawni, Peter: Pay ason pas um pāyis nuy qa tuwi'taqey pañqawhqa, pu' taqakowāko tōqtini.

Purse, Bag, and Sword

³⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ura nu umuy sīvat-nit, pu tukput-nit, pu totsit qa kiwiskahkañwyanıqat añqe' ayata. Noqw uma hihta haqtota? Noqw puma pañqawu: Qa hihtaa. ³⁶ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Taay, nıkañw pu' hapi sivamoktukpuy'taqqa put yawmani, pu pay tukpuy'taqqa piw put yawmani. Pu sipwuvahpit nıstanihqa pay pi pösälāy huye', sipwuvahpit túini. ³⁷ Pi nu umumi pañqawni: Ura yan pey'ta: Pam qaanhinwisqamuy amumum pohtoyłaniwta, yan'i. Noqw soon pam tutuveni qa iqatsiy añ aw antsaniwni. Pas antsa. Noqw tutuvenit añ hin nuy lavayhtiqa soon pas hisat yukiltini. ³⁸ Noqw puma pañqawu: Tutuyqawhqa, itam lōqmuy sipwuvahpi'yuñwa. Noqw pam pañqawu: Pay pahsa'ni.

Jesus Prays

(Mt 26.36-46; Mr 14.32-42)

³⁹ Pu pam pañqaw yamakt, pay hin hinhtiñwuyey anhtiçe, tsomot Olivet aqw'a. Noqw put aw nánatuwnayaqam piw put ámumya. ⁴⁰ Pu pam epeq pıtuhqe, pumuy amumi pañqawu: Uma nānakawne', qa unaheviwyani. ⁴¹ Pu pam hihsavohaqami hak owat tūvañwunıqat, pam pahsavohaqami pumuy amuñaqw ahpiynihqe, pep tamötswunuptut, nāwaknaqe pañqawu: ⁴² Inaa, pay pi um kurs nāwakne', um it kānavotpit inuñaqw ayo távini. Nıkañw pay qa itunatyay annit, uhtunatyay an um hinhtini. ⁴³ Noqw öveqatsit añqw hoñviaya put aw mātaqtıqe, put öqalmaqa. ⁴⁴ Noqw pas pam kānavoti'taqe, pahsat pu pas pavan nāwaknaqw, pālaat unwat an tutskwami wukotsölölöta. ⁴⁵ Pu pam nāwaknaqe, wunuptut, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pıtu. Noqw puma qahahlayhpit akw māmāñwuy'qe kurs tokva. ⁴⁶ Noqw pam amumi pañqawu: Ya uma hinoqw tōka? Uma yesvat nāwakintotani, taq uma unaheviwyani.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Jn 18.3-11)

⁴⁷ Noqw pam nāt yuaataqw, pay kaysiwhqam sinom amumi öki. Noqw i' hak Judas yan mātsiwhqa sinmuy amutpipo pıtuhqe, Jesus awnihqe, tsohtsona. Ura as pam

imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawta. ⁴⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Judas, ya um nuy tsohtsonaqe, pan nuy Sinot Tiyat nuhtumi mātapni? ⁴⁹ Noqw ima Jesus ámumyaqam hiniwhitiqat nanaptaqe, put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya itam sipwuvahpit akw rohomhtotini? ⁵⁰ Noqw pumuy amuñaqaw haqawa God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat wuvahtaqe, putvaqwat naqvuyat tuku. ⁵¹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Hapi, pay pahsa'ni. Pu pam put naqvuyat aw tónokqe qalapsina. ⁵² Pahsat pu Jesus God mohpeq momñwituy amumi pañqawu, pu God kīyat ep solāwamomñwituy amumi-nikañw, pu wukw'a'yatuy put aw ōkihqamuy amumii: Ya uma añqaw hakiy uyiñwut awyaqe, ōviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'wisa? kita. ⁵³ Himu pi nu nāqavo God kīyat ep umumum hinnumqaw, uma nuy qa ñuaya? Noqw pay pu' hapi uma qatalpuve hintsatskiwhqat hinhtotiniqaw umuñem qeniti.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.57-58, 69-75; Mr 14.53-54, 66-72; Jn 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Pahsat pu puma put ñuayaqe, pahpiy wikyaqe, God awwat susmohpeq moñwit kīyat ep wikvaya. Noqw Peter yāvaq put añk hinma. ⁵⁵ Noqw puma ihkaqe aw nōyakiwtaqat nāsave qōhyaqe aw yesvaqaw, Peter amumum qatuptu. ⁵⁶ Noqw hak māna tūwiki put qōhit aqlap qatuqaw túwahqe, put aw taynumt pañqawu: I' tāqa piw put ámuma. ⁵⁷ Noqw pam put qa nakwhaqe pañqawu: Wuhti, nu put qa tuwi'ta. ⁵⁸ Pu ahpiy hihsavoniqaw, piw suhka put túwahqe pañqawu: Pay um piw pumuy amumi tōnawta. Noqw Peter pañqawu: Tāqa, qa hin pi. ⁵⁹ Noqw ahpiy ka tāwat añqe' sūs qōniltiqaw, piw suhka pas qa nānahtsopkañw pañqawu: Pay pi pas suyan i' piw put ámuma. Oviy pi pam Galileet añqaw sino. ⁶⁰ Noqw Peter pañqawu: Tāqa, nu uñ hiñqawhqa qa māmatsi. Noqw pahsat pay nāt pam yuaataqaw, taqakowāko tōqti. ⁶¹ Noqw Tutuyqawhqa namtōkt, Peter aw tātayi. Noqw Peter Tutuyqawhqaqat lavayiyat u'na, ura pam put aw pañqawu: Nāt taqakowāko qa tōqtiqaw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ⁶² Noqw Peter pañqaw yámakqe nāvakhuruhta.

Jesus Mocked and Beaten

(Mt 26.67-68; Mr 14.65)

⁶³ Noqw tahtaqt Jesus ñuy'yunqam put aw tututsiwywa, pu wuvalalwa. ⁶⁴ Pu puma hihta akw put pos'uhtayaqe taywayat wuvalalwakahkañw, tūviñlalwaqe pañqawu: Kurs pañqawuu. Ya hak uñ wuvahta? ⁶⁵ Pu puma hihin pu ehpewi qalomáyuaatota.

*Jesus before the Council**(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Jn 18.19-24)*

⁶⁶ Pu ōviy panis tālawvaq, sinmuy amuñaqw wukw'a'yat-niqw, pu God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam sumitsovaltiqw, Jesus pumuy amumi wīkiwa. ⁶⁷ Noqw puma put tūviñtotage aw pañqawa: Kurs itamuy āawnaa. Ya um pas antsa God añq moñw'asi'taq? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu umuy āawnaq, soon uma tūtuptionsi wani. ⁶⁸ Pu kurs nu as piw tuwat umuy hihta tūviñtaq, soon uma nuy āawnayani, piw soon uma nuy mātapayani. ⁶⁹ Noqw yahpiy haqahpiy nu' Sinot Tiat God Sus'ōqaltutuyqawhqat putvaqe qátuni. ⁷⁰ Pahsat pu puma sohsoyam pañqawa: Um pa God Tíata! Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma súañqawa. ⁷¹ Pahsat pu puma pañqawa: Ya hinoqw pas nāto piw hak hin hihta tsokanani? Pi itam hapi pas nāp moayat ahpiy put nanapta.

23*Jesus before Pilate**(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Jn 18.28-38)*

¹ Pahsat pu pep tsovawtaqam sohsoyam hoñvaqe, pep tutskwat ep moñwi Pilate yan mātsiwhqat aw Jesus wikya. ² Pu puma put hīhihta nēveltotoynayaqe pañqawa: Itam it aw nanaptaq, itamuy Jew-sinmuy nukushintsahsana; pu itam hihta añ sivit Caesar aw qa ōoyyaniqat itamumi pañqawlawu, yaw pam pas nāp moñw'asi'taqey pañqawlawhqe ōviy'o. ³ Noqw Pilate put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiam? Noqw pam hu'waqe, aw pañqawu: Um súañqawu. ⁴ Pahsat pu Pilate God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amumi pañqawu: Pay kurs i' qa haqam hihta ep qaanhti. ⁵ Noqw pahsat pu pas puma qa tūtuqayyaqe pañqawa: Noqw pi pam sinmuy hin u'nañwna, nihqe ahsupoq Jew-sinmuy amuhpa' tūtutuqaynatinuma, Galileet añqw hoyóyokukañw pew pahsavoo.

Jesus before Herod

⁶ Noqw Pilate put navotqe, tūviñta sen pam Galileet añqwnihqata. ⁷ Noqw kurs pam Herod moñwihkayat añqwnihqat navotqe, āpiy pay Herod aw put hōna, pam piw ephaqam Jerusalem ep qatuqw ōviy'o. ⁸ Noqw Herod Jesus aw yórikqe, pas hinhaqam hahlayhti, pam as hisat put aw yórikniqey nāwaknaqe ōviy'o. Pam pi put hīhihta hintsakq navotqe, sakiqw as pam hihta kātumaltaq aw yórikniqey wūwanta. ⁹ Pahsat pu pam put hīhihta tūviñlawu. Noqw pay Jesus pas qa lavayhti. ¹⁰ Noqw God awwat mohpeq momñwit,

tutavot tutuqaynayaqamuy amumum añ hoñkahkañw, a'nö put hihta nēveltotoynaya. ¹¹ Noqw Herod-niqw pu sōlawamat put qahihtatotaqe, aw tututsiwyā; nihqe hihta lolmat yuwsinayat, ahoy Pilate aw lālayya. ¹² Noqw ep talōñnit ep Pilate Herod amum nākwatsta, puma as hihta ep nehpew'iwtaqe öviy'o. ¹³ Noqw Pilate God awwat mohpeq momñwituy, pu sinmuy amumi moñw'iwyuñqamuy-nikañw, pu sinmuy sohsokmuy tsovalaqe, ¹⁴ Amumi pañqawu: Uma as it tāqat inumi wikvaya; nihqe yaw pam sinmuy nukushintsahsanqat inumi pañqaqwa. Noqw meh, nu umutpik put puprikq, kurs uma put hīhihta nēveltoynayaq pas qa panta. ¹⁵ Pas qae, pu Herod pīw pan tuwa. Pi nu umuy put aw hōna. Noqw meh, pay kurs pam qa haqam hihta mokiwyuy hihkay'taqat hinhti. ¹⁶ Pay nu öviy put a'nö wuvahtat, mātapni. ¹⁷ Put nōviwhqat ep pam pas pay soon hihtawat pumuy amumi qa mātapñwunihqe öviy pan lavayhti. ¹⁸ Noqw puma sūsaq sáakmaqe pañqaqwa: It ayo tūvat, itamumi Barabbas mātavii, kitota. ¹⁹ (I' Barabbas as kīve sinmuy qaunánwtalawnaqe, hakiy nīna. Nihqe öviy sivikimi tūviwa.) ²⁰ Pahsat pu öviy Pilate as Jesus mātapniqey nāwaknaqe, piw sinmuy amumi yuaayku. ²¹ Noqw puma sáakmaqe pañqaqwa: Nahoylehtsit aw múaa, nahoylehtsit aw núaa. ²² Noqw pam pumuy amumi pu' pāyis pañqawu: Ya hínoq'ö? Ya pam hihta qalomáhinhtiqw öviy'o? Pay pi nu qa hihta mokiwyuy hihkay'taqat put aw tuwa. Pay nu öviy wuvahtat mātapni. ²³ Noqw pay puma pas tōnay añqe' sa'taqe, pay pam pas nahoylehtsit aw muiwniqat nānawakna. Noqw sinom God awwat mohpeq momñwituy amumum sáakmaqe, nawis'ew tūtuyqawvaya. ²⁴ Noqw pahsat pu öviy pumuy hin nānawaknaqw pantaniqat Pilate pan yuku. ²⁵ Pahsat pu pam it hakiy sinmuy qaunánwtalawnaqe hakiy nīnaqe sivikimi tūviwtaqat mātavi, sinmuy hin nānawaknaqat pan'í. Nit pam Jesus pumuy tunatyayamuy anhtiniqe amumi put noa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Jn 19.17-27)

²⁶ Noqw puma Jesus pahpiy wikkahkañw, hakiy Simon Cyrene añqw sino tutskwañahaqaww pitutoqat nuayaqe, put nahoylehtsit ikwiltotoynaya, Noqw pam Jesus añk put ikwiwta. ²⁷ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus añkya, pu hakim momoyam put añk ókiwa kitiwiskahkañw, tsayki-wisa. ²⁸ Noqw Jesus pumuy amumi namtökt pañqawu: Uma Jerusalem añqw momoyamu, uma qa inuñem tsaykitani; uma nennem, pu umuhtimuy amuñem tsaykitanikahkañwo. ²⁹ Taq meh, nāto aw pituqw, pu' sinom pañqawani: Naspi haqawat añ qa tīlalwaqamu; pu ñaspi haqawat qa hisat nō'yiltotiqamu,

pu pīhuy akw qa hakiy yōyōnnayaqamu. ³⁰ Pep pu sinom tuhtukwimi pañqawtivayani: Itamumi sahpukuu; pu tsotsmot aw pañqaqwani: Itamuy āmaa, kītotani. ³¹ Kurs puma soñawnen himutskit nāto qehput yan hintsatsnat, puyaw tis lakput hintsatsnani? ³² Noqw hakim lōyōm hihta ep qaanhtişam nīniwniqe put amum wīkiwa. ³³ Pu ōviy puma haqami, Calvary yan mātsiwhqat, aw ōkihqe, pep put nahoyehtsit aw muaya, pu hihta ep qaanhtişamuy pīwu, suhka put putvaqewatniqw pu suhka put suyvaqewata. ³⁴ Pahsat pu Jesus pañqawu: Inaa, pay um okiw it yantaqat pumuy amuhpiy ayo yūkuni, puma hintsatskaqey qa mātsi'yuñqw ōviy'o. Noqw puma put yuwsiyat nāhoy o'yaqe, put ōviy nanavō'ya. ³⁵ Noqw sinom hoñkahkañw aw tāyuñwa. Noqw momñwit nuhtum put aqw tutsiwhiñqaqwaqe pañqaqwa: Pam pētuy ayo oya, pu' pi nāp ayo nātapnikañwo. Kurs pas pay pam God añqw moñw'asi'taqa namorstiwhqanen ayo nātapni. ³⁶ Noqw solāwam piw nuhtum put aw tututsiwyakahkañw put awyaqe vinegar put mamqaya, ³⁷ Pañqawkahkañwo: Kurs pay um pas Jew-sinmuy moñwīammen um ayo nātapni. ³⁸ Noqw put atsva himu pey'ta, Greek-sinmuy-nikañw, pu Latin-sinmuy-nikañw, pu Hebrew-sinmuy penhtuwiyamuy akw'a. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ³⁹ Noqw qaanhtişam put amum hāyiwtaqamuy amuñaqw suhka put aw tutsiwhiñqawlawhqe pañqawu: Kurs pay pas um Christ-nen, um ayo nātapni, pu itamuyu. ⁴⁰ Noqw pay suhkawa put u'nanaqe aw pañqawu: Puyaw pay um God pas qa mamqasi? Susmataq pi um pay put an mokniqat unem yukuya. ⁴¹ Itam pi pay a'tsipnaqe pay itahhintsakpiy ahsatiyat ōmahta. Noqw i' tāqa pas qa haqam hihta ep qaanhti. ⁴² Pu pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ason um moñw'iwkañw ahoy pite', okiw nuy u'nani. ⁴³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' it tālat ep um inumum lomaqatsit ep nātuwiwni.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Jn 19.28-30)

⁴⁴ Noqw tāwanasavehaqam tūwaqatsit añ ahsupoq qatālawva, tāwat atvelpetiqat aw pahsavoo. ⁴⁵ Noqw tāwa qatālawva, noqw God kīyat ep mōtsáp'uhtsi nāsavaqe tsīki. ⁴⁶ Noqw Jesus a'nō hiñqawhqe pañqawu: Inaa, nu ihikwsiy uhmapqōlmiq mātavi. Yan pam hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁴⁷ Noqw solāwamoñwi hin hiniwhitiqat aw yórikqe, God pas hihtataqe pañqawu: Pay kurs pas as antsa i' tāqa súanta. ⁴⁸ Noqw sohsoyam sinom pep hiniwhitiqat aw yórikyaqe, tawitsqay wu-vahtiwiskahkañw, pañqw ahoy ninma. ⁴⁹ Noqw sohsoyam put

tuwimat-niqw pu momoyam Galileet añqw put ámumyaqam yāvaqwa honkahkañw, iit aw tāyuñwa.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Jn 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Noqw piw hak tāqa, Joseph yan mātsiwhqa, Aramath-aea-kitsókit ep ki'taqa, sinmuy amumi moñw'iwta. Pam hak tāqa lolma, piw súantaqa, nuhtum God moñwtunatyayat kwañwtoynakañw nuhtayta. Pam hak momñwituy pasiwniyamuy, pu hintsakpiyamuy ep qa amumum pan yuki'ta. ⁵² I' hak Pilate awnihqe Jesus tokoyat put aw tuhtui. ⁵³ Nihqe pam put hawnaqe, tusaqtontsatsakwmötsaput akw put mokahta; nit put haqam owatpelpelpe tuamqölot ep put tavi. Pay qa hak hisat pep tuamhqölöt ep nāto taviwa. ⁵⁴ Noqw ep nasuñwintalöñnit aw totokay'yuñwa. ⁵⁵ Noqw piw ima momoyam Jesus amum Galileet añqw ökihqam put añkyaqe, tuamhqölöt aw yórikya, pu put tokoyat hin taviwhqata. ⁵⁶ Pu puma ninmaqe, hihta hovaqtuqat, pu ñañhut na'sastota; nit nasuñwintalöñnit ep nāsuñwini'yuñwa, Moses nuhtumi hin tuptaqat pan'i.

24

The Resurrection

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Jn 20.1-10)

¹ Noqw Sundayt aw pituqwa ima momoyam suits talavay tūamit aqwya hīhihta kwañwáhovaqtuqat na'sastotaqey kiwiskahkañwo. Noqw haqawat pumuy amumumya. ² Noqw kurs tūamit añqw owa ayo mūmanihq, puma pantaqat tutwa. ³ Noqw puma aqw yuñqe, Tutuyqawhqat Jesus tokoyat qa tutwa. ⁴ Noqw puma kurs hinhtotiniqw nāto panyuñqw, hakim löyöm tāqat tālawñway'taqat yuwsikañw pumuy amuqlap wunuwta. ⁵ Noqw puma tsātsawnaqe, tutskwami yökoltotiqw, tāqat pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw so'pumuy amuhpa' hakiy taytaqat hepnumya? ⁶ Pam qa yep'e, pam tātayhqe, ahoy qatuptu. Pay ura pam nāt Galileet epnihqe umumi pan lavayhtiqe, ⁷ Pañqawu: Nu' Sinot Tiat hapi pas pay soon qa qaanhinwisqamuy öqalayamuy aw noiwni, nen nahoylehtsit aw muiltini. Nit pāyis tālat ep nu ahoy tātayni. ⁸ Noqw puma put lavaiyat u'naya, ⁹ Nihqe tūamit añqw áhoyyaqe, pakwt sūkw sihkay'taqamuy Jesus aw nānatuwnayaqamuy sohsok iit āawnaya, pu ahipy put kwātsmuyatuy sohsokmuyu. ¹⁰ Noqw i' Mary Magdala-kitsókit añqwnihqa, pu Joana-niqw, pu James yuat Mary-niqw pu haqawat momoyam pumuy amumumyaqam ayaiwyuñqamuy iit āawnaya. ¹¹ Noqw pumuyniqw pumuy

lavayiam an'eway hímuu. Noqw pumuy lavayiyamuy qa tütuptsiwa. ¹² Pahsat pu Peter wunuptut, tuamit aw wari; nihqe aqw motoltiqe, tusaqtontsatsakwmötsaput pay nāp sup óyihqat tuwa. Nihqe pam pañqw ahpiynihqe, pep hin hiniwhtiqtat aw wūwanma.

The Walk to Emmaus
(Mr 16.12-13)

¹³ Noqw ep talönnit ep pumuy amuñaqw hakim lōyöm Emmaus-kitsókit aqw'a. Pam Jerusalem añqw navay tutskwatuwanit pahsavohaqamo. ¹⁴ Noqw puma sohsok iit hiniwhtiqtat nāmi yuaatima. ¹⁵ Noqw öviy nāto puma nāmi yuaatimaqe añ wūwanmaq, Jesus pas nāp pumuy amumi pítuhqe, pahpiy pumuy amumuma. ¹⁶ Noqw pay puma put qa māmatsniqtat öviy puma pos'uhtsiltiqat panta. ¹⁷ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pas nāmi yuaatimaqe, pas qahahlaykañw kwilalata? ¹⁸ Noqw suhka, Cleopas yan mātsiwhqa, put hu'waqe aw pañqawu: Pas um ka nāla Jerusalem ep kiyavaqvinihqe pep pu' hiniwhtiqtat qa navoti'ta. ¹⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya himu hiniwhti? Noqw puma put aw pañqawu: Itam hakiy Jesus Nazareth añqwnihqat yuaatima. Pas as pam God lavay'ayaata; God atpip-nikañw pu sohsokmuy sinmuy amut-pik hihta qaöwíhintsaki, piw a'nō lay'taqat lavayi'ta. ²⁰ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu itahmomñwit put mokiwuy hihkay'taqat pañqaqwaqe, tutskwat ep moñwit aw put noayaqw, nahoylehtsit aw put muaya. ²¹ Noqw itam put aw yanyuñqw, sakiqw pay ka as pam hak ura Israel-sinmuy Rome-sinmuy amuñaqw mātapniqtat itam pan wūwantota. Noqw piw pi it yaniwhtiqtat atsva pu' pāyis tāla. ²² Pu piw pi öviy hakim itamuñaqw momoyam pas itamuy hin unañwtoynaya. Puma suits talavay pam haqam taviwhqat ep ökihqe, ²³ Yaw put tokoyat qa tutwaqey itamuy āawnaya. Pu yaw puma öñaqw hoñvia'yatuy tūawtotaqw, yaw pam qátuhqat puma pumuy amumi pañqawu. ²⁴ Noqw haqawat itamuñaqw tūamit aw haqamiyaqe momoyam hin lavaytaqtat pan yórikya, Nikañw Jesus pay puma qa aw yórikya. ²⁵ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Is uma nāsta wuwni'taqamu. Uma sōwu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy sohsok tuptsiwni'taniqey qa pan unañwiti! ²⁶ Puyaw pay nawus Christ soon qa mohti iit hihta añ kānavot, pep pu' pas hímunihwtini? ²⁷ Pu pam Moses lavayiyat añqw hoyóyoykuqe, God lavay'amuyatuy lavayiyamuy pumuy navotna. Pu tutuvenit añ pam hin lavayhtiwhqey sohsok pam pumuy amumi namtöminta. ²⁸ Noqw puma haqami kitsókit awyaqey aw hayiñwnayaqw, pay pam yūmosaniqey anhti. ²⁹ Noqw puma put aw öqaltiqe,

aw pañqawu: Pay um itamum huruhtinikañwo. Taq pi pay tapkiwmaq w nuñwu pay pas hísatniqti. Noqw pam amumum huruhtiniqe aw paki. ³⁰ Noqw òviy pam pumuy amumum tunòsvoñat aw qatuptut, pòlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yòhat, pumuy maqa. ³¹ Noqw pumuy pòsiam tálawvaqw, puma put māmatsi. Noqw pay pam pumuy amuhpiy haqami kurs hiniwhti. ³² Noqw puma nāmi pañqawu: Pi òviy itamuy añqwayaqw pam itamumi yuaatimaqe, itamumi tutuvenit namtöminmaq w, pas itam hin unañway'ma! ³³ Noqw puma pahsat pay wunuptut, ahoy Jerusalem aqwnihqe pakwt sūkw sihkay'taqamuy tsovawtaqw, pumuy amumi pitu, pu hakimuy pumuy amumumyaqamuy amumii. ³⁴ Noqw puma pumuy amumi pañqawa: Pay kurs Tutuyqawhqa pas antsa ahoy tātayhqe, Simon aw namtakna. ³⁵ Noqw pahsat pu ima lōyöm tuwat pumuy Emmaus aqwniqw, hin hiniwhtiqtat pumuy āawna, pu hin puma Jesus māmatsqeyu, pam pòlavikit yòhaq'ò.

Jesus Appears to His Disciples

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

³⁶ Noqw pumuy nāt yan yuaatotaqw, Jesus pas nāp pumuy amuhsonve wunuptuqe, amumi pañqawu: Nam uma kwakwhat yēsee. ³⁷ Noqw puma wuhpukyāt, tsātsawnaqe, pay tūawtotaqey wūwaya. ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw hin unañway'yuñwa? Uma hinoqw umuh'unañwpeq hin wūwantota? ³⁹ Huvam imay, ikukuy enañ aw yórikyaa. Pi pay nūu. Inumi hintsatsnat nanaptaa. Hakiy hikwsiat pi qa tokoy'tañwu, piw qa òqay'tañwu. Noqw uma nuy pantaqat aw tāyuñwa. ⁴⁰ Yan pam lavayhtit, amumi lōvaq may, pu kuhkuy mahtakna. ⁴¹ Noqw nāt puma hahlayhtotiqe qa tütuptsiwaqe wūwantotaqw, pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta yep nōvay'yuñwa? ⁴² Noqw puma hihsakw pakiwhtuhpet momospalat enañ put maqaya. ⁴³ Noqw pam put kwúsuhqe, pumuy amuhpewi put tūmoyta. ⁴⁴ Pahsat pu pumuy amumi pañqawu: Ura nu nāto umumumnihqe yan umumı lavayhti: Moses tutavoyat añ hin nuy lalvayhqa soon qa antani, pu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy añ'a, pu Tātawit añ'a, ura nu kita. Noqw yan hapi ilavayi aw antsaniwa. ⁴⁵ Pahsat pu pam pumuy wūwniyamuy tálawnaqe, tutuvenit pumuy māmatsna; ⁴⁶ Nihqe amumi pañqawu: Yan hapi pey'ta. Noqw òviy pay Christ nawus soon qa pan kānavot, pu makt, pu pāyis talq mokiwyu añqw ahoy tātayni. ⁴⁷ Noqw uma soon qa sinmuy amumi yuaatinumyani amumi pañqawkahkañwo: Uma umuhtunatyay añqw lasyaqw, umuhqaanhtipu umuhpiy ayo yuki-

wni, Jesus Christ natñwaniyat añ'a, kitotani, Uma Jerusalem añqw hoyóyoykuyakañw sohsokmuy hihtuy sinmuy amumi yan yuaatiwisni. ⁴⁸ Pi uma hapi pas ìit aw yóriki'yuñwa. ⁴⁹ Noqw meh, Ina umumi hakiy awini'taqat nu añqw távini. Níkañw pay uma hāk yep kitsókit ep yesni, hisat òñaqw öqalat makiwyaníqey pahsavoo.

Jesus is Taken up to Heaven

(Mr 16.19-20; Acts 1.9-11)

⁵⁰ Pu pam pumuy Bethanyt pahsavo tsamht, māvuyaltit, amuñem nāwakna. ⁵¹ Nihqe nāto pam pumuy amuñem nāwakinkanw pumuy amuñaqw tukiwhqe, òmiqatsit aw wíkiwa. ⁵² Noqw puma put pas hihtatotat, pas hinhaqam hahlaykahkañw ahoy Jerusalem awya. ⁵³ Nihqe puma sutsep God kīyat ep hinnumya, God tayawinkahkañw aw hahlaykahkañwo.

LOMATUAWI JOHN AHPİY'O

The Word of Life

¹ Ayáq yayhniwhqat epeq God Lavayiat pay ep'e; pu Lavayi God ámuma; pu pay Lavayi God. ² Pu pay pam hak piw yayhniwhqat epeq God amum yanta. ³ Sohsoy himu put ahpiy yukilti; pu qa himu yukiwtaqa put qa ahpiy yukilti. ⁴ Pam nāp nahpiy qatsit pasiwta; pu pay pam qatsi sinmuy amumi tālat anta. ⁵ Noq̄w tāla qatālat ep tālawva; noq̄w qatāla put qa tōka. ⁶ Noq̄w hak tāqa God aṅq̄w ayatiwa; nihqe John yan mātsiwa. ⁷ Pam hak hihta tuawi'taniqe ōviy pitu, Tālat tuawi'taniqee, sohsoyam put ahpiy tūtuptionsiqat ōviy'o. ⁸ Pay pam qa pas pas páam himu Tāla; pam put Tālat tuawi'taniqe ayatiwa. ⁹ I' Tāla pas antsanihqa sohsokmuy sinmuy amumi talni'taniqe it tūwaqatsit aw pituto. ¹⁰ Pam as pay tūwaqatsit ep sinmuy amuhpe hinnuma; pu sinom put ahpiy yukiltoti; noq̄w sinom put qa tuwi'yuñwa. ¹¹ Pam as pas nāp sinomuy amumi pituq̄w, sinomat put qa kwusuya. ¹² Nikañw hakim hihsa'nihqam put kwusuyaqam put aw tūtuptionsiqam God tímatniqat pam pan pumuy amuñem yuku. ¹³ Puma hakim qa sinot ahpiy pu' pas tihtiwyā, piw qa tokot tunlayiyat ahpiy'o, piw qa tāqat tunatyayat ahpiynit pas God ahpiy'o. ¹⁴ Noq̄w Lavayi sínoniwhitiqe, itamuhsonve qatuptu; noq̄w itam lolmat qatsiyat aw yórikya, pas Nay sūkw Tíatnihqat pan lolmat qatsiyat aw'i. Pas pam itamuy ōkwatuwa, nihqe itamumi qaatsat lalvaya. ¹⁵ John put hákiyinihqat tuawi'taqe, pan tsahtsa'lawu: Ura nu it tāqat hapi lavayhtiye pañqawu: Tāqa aṅq̄w inuñknihqā inuhpenihqe pas pávani, sam pi pam inuhpenihqe mohtinihqe ōviy'o. ¹⁶ Noq̄w itam sohsoyam put qarūrumniyat aṅq̄w ōmahtota, pu nānañumo núokwayata. ¹⁷ Pi itamuy hin hinwisniqat God Moses ahpiy itamumi tutapta; noq̄w Jesus Christ núokwat, lavayit pas antsanihqat enañ itamumi kwusiva. ¹⁸ Qa haq hapi hak sino God aw yori. Nay pas sūka Tiat put aw unañwaat hapi put tunvotna.

John the Baptist's Message

(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Lk 3.1-18)

¹⁹ Noq̄w Jew-sinom hakim God awwat momñwituy, Levit ahpiyviyatuy enañ Jerusalem aṅq̄w ayatota. Noq̄w puma John aw ókihqe yan put tūviñtota: Ya um hak'i? kitota. Noq̄w John yan nālavayhtiye, ²⁰ Haknihqey súañqawhqe, qa tupki'tat

pañqawu: Nu' qa Christ. ²¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw hinta? Ya um Elias? Noqw pam pañqawu: Nu qa pam'i. Noqw ya um God lavay'ayaat pas pávannihqa? Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Qae. ²² Pahsat puma put aw pañqaqwa: Noqw um hak'i? taq as itam itamuy ayatotaqamuy amumi soon qa hin tūawvayani. Ya um hímunihqey nāmi wūwanta? ²³ Noqw pam pañqawu: Nu hapi Tsahtsa'lawhqa, nihqe qayēsiwhpuve yan tsa'tinuma: Tutuyqawhqa añqw pituto. Soñawnen put eñem pöhut súwiptotani. Pan ura God lavay'ayaat Esaias lavayhti. ²⁴ Noqw ima hakim ayatiwyaqam Pharisee-sinmuy amumum tōnawtaqamu. ²⁵ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw kurs as um qa Christ-nikañw, pu piw qa Elias-nikañw, pu piw qa God lavay'ayaat pas pavannihqat-nikañw, ya um hinoqw sinmuy kūyit akw tuvoylalawu? ²⁶ Noqw John lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; nikañw suhka umuhsonve wunuwtaqw, uma put qa tuwi'yuñwa. ²⁷ Pam as inuñk pítukañw, inuhpenihqe pas pávani; noqw soon nu yan'ewaynikañw nas'ew put tots-sosompiyat ñahni. ²⁸ Noqw John Bethabarat ep sinmuy kūyit akw tuvoylalawhqw, i' yaniwhiti, Jordan pāyut yupqöyveq'a.

The Lamb of God

²⁹ Qavoñvaqw John Jesus put awniqw túwahqe pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhqat anta, pam sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yúkuni. ³⁰ Ura nu it tāqat lavayhtiqe pañqawu: I' tāqa añqw inuñkniha inuhpenihqe pas pávani, pam inuhpenihqe mohtinihqe öviy'o. ³¹ Noqw nu as put qa tuwi'ta; nikañw as pam Israel-sinmuy amumi mātaqtiniqat öviy nu pítuhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ³² Noqw John hin yórikqey tuawi'taqe pañqawu: Hikwsi höwit antaqa öñaqw hawhqe, put ep qatuptuqw, nu aw yóri. ³³ Noqw nu as put qa tuwi'ta; noqw i' hak nuy sinmuy kūyit akw tuvoylataniqat aw ayataqa inumi yan lavayhti: Hikwsi hawte' hakiy ep qatuptuni. Ason um pan tuwe' navoti'taqw, pam hapi sinmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylalawni. Yan hapi God inumi lavayhti. ³⁴ Noqw nu hapi aw yórikqe, öviy pay pas pam hapi God Tíatnihqat yan tuawi'ta.

The First Disciples of Jesus

³⁵ Pu piw qavoñvaqw John löqmuy put aw nánatuwnaqamuy amumum wunuwkañw, ³⁶ Jesus pañ waymaqw, pam aw taytaqe pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhqat anta. ³⁷ Noqw put aw nánatuwnaqam put pañqawhqw navotqe, Jesus añk'i. ³⁸ Pahsat pu Jesus namtökqe, puma put añkniqw

túwahqe, amumi pañqawu: Ya uma hihta nāwakna? Noqw puma aw pañqawu: Rabbi, (pam Tutuqaynaqa i'nihqe pam'i) ya um haqam qatu? ³⁹ Noqw pam amumi pañqawu: Uma inumumnen, aw yórikni; noqw òviy puma ep pituhqe, put haqam qátuhqat aw yórikqe, put amum huruhti, pay tāwa pas atkaqtiqw òviy'o, (tāwa pakwút-sikishaqam aňhqe qöniltiq'ö). ⁴⁰ Noqw ima löyöm John hiñqawhq navotqe Jesus aňknihqamuy amuñaqw suhka Andrew yan mātsiwa, Simon Peter tupkoata. ⁴¹ Noqw pam mohti pāvay Simon túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa; (pam moňw'asi'taqa, i'nihqe pam'i). ⁴² Nihqe pam put Jesus aw wikva; noqw Jesus put aw tātayhqe aw pañqawu: Um Simon Jonat tíata; um yahpiy haqahpiy Cephas yan túñwantiwni, pam Owa, i'nihqe pam'i.

Jesus Calls Philip and Nathanael

⁴³ Qavoñvaqw Jesus Galileet aqwniqey unañwtiqe, Philip túwahqe, aw pañqawu: Um inuñkni. ⁴⁴ Noqw Philip pi Bethsaidat aňqw sino, imuy Andrew nit pu Peter pumuy kitsókiyamuy aňq'ö. ⁴⁵ Noqw Philip Nathanael túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa, hakiy Jesus, Joseph tiyat, Nazareth aňqw tāqata. Ura Moses tutavot ep put pēna, pu ima God lavay'aymat lavayiyamuy aň piw put pēnaya. ⁴⁶ Noqw Nathanael put aw pañqawu: Ya sen himu nukñwa Nazareth aňqw yámakni? Noqw Philip aw pañqawu: Um inumumnen aw yórikni. ⁴⁷ Noqw Nathanael aňqwniqw, Jesus túwahqe put yan lavayhti: I' hapi pas antsa Israel-sino; it ep unatwi súlawu. ⁴⁸ Noqw Nathanael put aw pañqawu: Ya um haqam nuy tuwi'va? Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nāt Philip uñ qa wáñwayhq, um nönvospaltsokit atpipniqw, nu uñ tuwa. ⁴⁹ Nathanael lavayhtiqe aw pañqawu: Rabbi, um kurs God Tíata, um Israel-sinmuy moñwiamu. ⁵⁰ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um nönvospaltsokit atpipniqw, nu uñ túwahqey pañqawhq, ya um paniqw tuptsiwa? Um nāt it epnihqe pas pávanyaqat aw yórikni. ⁵¹ Pu pam put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Yahpiy hapi òveqatsit aw hötsíltiqw, uma aw tāyuñwni. Noqw God hoñviaymat nuy Sinot Tiyat ep òmi yayvantakañw aw hantani.

2

The Wedding at Cana

¹ Ahpiy pāyis talq hakim Galilee-tutskwat ep kitsókit Canat ep nāñuani; noqw Jesus yuat pep nuhtuma. ² Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum nāñuiwniqat aw tūtsamiwa. ³ Noqw oवालत súlawhtiqw, Jesus yuat put aw pañqawu: Puma okiw oवालत nāstaya. ⁴ Noqw Jesus yuy aw pañqawu: Wuhti,

ya um hinoqw hiñqawlawu? Pay ituwaniy nāto qa aw pitu. ⁵ Noqw put yuat tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Umumi hiñqawhq, uma anhtotini. ⁶ Noqw pep navay owakuyhpi oyi, nanap lōp sen payhp wukokuyhpit añ ohpokit pan tūtukwa. Sinom kūyit akw nākwañw'ewakwtotaniqat òviy pāvam pep oyi, imuy Jew-sinmuy hapi pam tuwiamu. ⁷ Noqw Jesus tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Uma kuyhpit añ kūyit opom-nayani. Noqw puma put añ tsīkilaya. ⁸ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Taa, uma añqw kukye', tūnopni'taqat aw kūyi'wisni; noqw puma aw kūyi'wisa. ⁹ Noqw tūnopni'taqā kūyit ovalaniwhitiqat añqw hikwt, put háqamyāqat qa navoti'ta. Pay tumal'a'yat put kukyaqam-sa navoti'yūñwa. Noqw òviy tūnopni'taqā mōōnañwuy wāñwayhqe, ¹⁰ Aw pañqawu: Pas hapi as soon hak qa nukñwat ovalat tūnopnañwu, nen ason pay sinmuy pavan òōyaqw, pahsat pu pay hin'ewakwniñwu; noqw kurs um tuwat pas nukñwat ovalat waranhta. ¹¹ Yan Jesus Galileet ep Canat ep kātatayhpit pas susmohti tumaltaqē, a'nō hīmunihqey pan namtakna; noqw put aw nānatuwnayaqam put aw tūtuptsiwa. ¹² Yantaqat atsve pu' pam Capernaum aqw'a; pam-niqw, pu yuat-niqw, pu tupkomatu, noqw pu put aw nānatuwnayaqamu, nihqē puma pepeq pay qa wūhakis yēse.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-13; Mr 11.15-17; Lk 19.45-46)

¹³ Noqw Jew-sinmuy hintsakpiam amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw pitsiwa, noqw Jesus Jerusalem aqw'a. ¹⁴ Nihqē God kiyat ep pakit, wāwakastuy, pu kanelmuy, pu hōwihtuy huhyayaqamuy pepeq tuwa, pu sivat nāhoynwantotaqamuy pep yesqamuyu. ¹⁵ Nihqē pam sosompihohyat wuvahpitat, pumuy sohsokmuy God kiyat añqw ihpoq lālaya, pu kanelmuyu, pu wāwakastuyu; nit pu sivat nāhoynwantotaqamuy sīvayamuy siwumnat, huhyanpiyamuy takumna; ¹⁶ Nit hōwihtuy huhyayaqamuy amumi pañqawu: Uma imuy ayo'haqami tsamyani; uma Inay kiyat qa huhyankitotani. ¹⁷ Noqw put aw nānatuwnayaqam u'nayaqw, ura yan pey'ta: Nu uhkiy eñem qanātusi'taqey ep nīnaniwni. ¹⁸ Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Noqw um hihta aw yankañw iit hintsaki; um hihta akw uh'ōqalay itamumi poñahtani? ¹⁹ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma it God kiyat sahpuknayaqw, nu pāyis tālat añ put ahoy wunuptsinani. ²⁰ Pahsat pu Jew-sinom pañqaqwa: Lōp sunat añqw navay sihkay'taqat yahsañwuy añ i' kītiwhq, ya um pāyis tālat añ put aw ahoy wunuptsinani? ²¹ Noqw pay pam nāp tokoy God kiyatnihqat pañqawu. ²² Noqw òviy pam mokiwyu añqw ahoy tātayhq, ura pam yan amumi lavayhtiqat put aw

nánatuwnayaqam u'naya; nihqe puma hin pey'taqat tútuptsiswa, pu Jesus yan amumi hin lavayhtiqaata.

Jesus Knows All Men

²³ Noqw Amuhtsva-yūmosanihqat ep nōviwhq, Jesus Jerusalem epniqw, sinom hīhihta kātutmalayat aw yórikyaqe, put aw tútuptsiswa. ²⁴ Noqw pay Jesus pumuy amumi qa tuptsiswa, sohsokmuy amumi navoti'taqe òviy'o. ²⁵ Noqw soon pas piw hak Jesus put āwintani; pi himu sinot unañwpeqniqw pam navoti'tañwu.

3

Jesus and Nicodemus

¹ Pu hak Pharisee-sinmuy amuñaqw tāqa Nicodemus yan mātsiwhqa qatu, Jew-sinmuy amuñaqw moñwi. ² I' hak mīhikpuva Jesus aw pítuhqe, aw pañqawu: Rabbi, itam hapi pas suyan uñ God añqw sinmuy tutuqaynaniqe pítuhqat mātsi'yuñwa; ispi kurs God qa úmumniqw, um kātatayhpit hintsakqey kurs hin hintsakniq'ö. ³ Noqw Jesus lavayhtiqa put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Pas qa piw tihtiwhqa soon God moñwtunatyayat aw yórikni. ⁴ Noqw Nicodemus put aw pañqawu: Noqw hak wuyñikañw hin piw tihtiwmantani? Ya sen pam yuy ponoyat aqw pake', piw tihtiwmantani? ⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Hak kūyit-nikañw pu piw Qahováriwtaqat Hikwsit qa akw tihtiwhqa pas soon God moñwtunatyayat aw pákini. ⁶ Sinot ahpiy tihtiwhqa sinoniñwu; pu Hikwsit ahpiy tihtiwhqa put ahpiy qatsit himuy'ta. ⁷ Pas uma soon qa pu' piw tihtiwyaniqat nu ūmi pañqawhqat um ep qa pas hin wūwantani. ⁸ Hūkañw haqami hūhuknik pañsoq hūhukñwu, noqw as um sōykitaqw navotñwu; nikañw háqaqwnikañw pu haqaminihqat um qa mātsi'tañwu; noqw pan hapi Qahováriwtaqa Hikwsi put ahpiy tihtiwyaqamuy unañwayamuy ep tumalay'tañwu. ⁹ Noqw Nicodemus lavayhtiqa put aw pañqawu: Noqw īi hin pasiwtani? ¹⁰ Noqw Jesus lavayhtiqa put aw pañqawu: Ya um as Israel-sinmuy tutuqaynaqanikañw īit qa navoti'ta? ¹¹ Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Itam hihta navoti'yuñqey yuaatota, pu hihta aw yórikyaqey tuawi'yuñwa, noqw uma itahtuawiy qa ömahtota. ¹² Noqw kurs nu pay yep qatsit ep hihta hinyuñqat umuy āwintaqw uma qa tútuptsiswe', puyaw tis nu òveqatsit ep hihta hinyuñqat umuy āawnaqw uma hin put tútuptsiwani? ¹³ Qa hak hapi hisat ömiqatsit aw wūvi, pas òveqatsit añqw hawhqa-saa, i' Sinot Tiat òveqatsit ep qátuhqa. ¹⁴ Noqw ura Moses qayēsihpuve tsūat himutsokit ep hāyaqw, pan hapi Nu

Sinot Tiat pas soon hihta ep qa hāyiwni. ¹⁵ Noqw nāp hak inumi tuptsiwhqa qa hovalniwht qatsit qaso'taqat makiwni. ¹⁶ Pi God sinmuy amumi pas unañway'kañw kahkawnage, òviy pas sūkw tiy tavi, nāp hak put aw tuptsiwhqa qa hov-alniwht, qatsit qaso'taqat himuy'vani. ¹⁷ Pi God Tiy sinmuy ayo óyaniqat òviy put añqw tavi, sinmuy hin yukunaniqat qa paniq'ò. ¹⁸ Pi God put Tiyat aw tūtuptsiwaqamuy amuñem qa hinwat yukut, pumuy mātavi; nīkañw pam put qa aw tūtuptsiwaqamuy sivintoyniwyaníqat pay pan amuñem yuku, puma put sūkw Tiyat qa aw tūtuptsiwhq òviy'ò. ¹⁹ Pay i' Tāla tūwaqatsit aw pituqw, sinom put qa nānawaknat, soq qatālat ep hahlayya, puma qalomáhintsatskaqe òviy'ò. Noqw paniqw hapi òviy God pumuy sivintoynaniqey amuñem yuku. ²⁰ Pi haqam qalomáhintsakqa tālat qa hahlayñwu, piw tālat qa awniñwu, taq nāphisat ka hintsakpiat suhputsniwniqw òviy'ò. ²¹ Noqw pi i' hak pas qaatsat hinmaqa tālat awniñwu; nihqe pam God òqalayát ahpiy tumaltaqey tunvotnañwu.

Jesus and John

²² Iit atsve pu' Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum Judea-tutskwat ep pitu; nihqe pep pumuy amumum qátuhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ²³ Noqw Salem ahayhp Aenon ep a'nò pāhuniqw, òviy John pep piw sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, ²⁴ Pam nāt sivikimi qa tūviwhqe òviy'ò. ²⁵ Noqw John aw nānatuwnayaqam hakiy hin kwañw'ewayhtiniqat ep Jew-sinmuy amumum nāñwuy'yuñwa. ²⁶ Noqw puma John aw òkihqe, aw pañqawu: Rabbi, ura i' Jordan yupqöyve úmumnihqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; noqw sinom sohsoyam put aw òkiwta. Ura um put hakiy lalvaya. ²⁷ Noqw John lavayhtige pañqawu: Kurs hak òqalat makiwhqa kurs hin qa òñaqw put makiwni. ²⁸ Pi uma nāp inumi navoti'yuñqw ura nu pañqawu: Nu' qa Christ, pay ura nu put apyeve ayatiwa. ²⁹ Kwusi'taqa hapi möönañwniñwu; nopw put kwātsiat wunukañw aw tūqayte', put tönayat ep pas hinhaqam hahlayhtiñwu. Noqw òviy hapi ihahlayhpi pas hin hintaniqey anhti. ³⁰ Pam soon qa suyhtsepñwat òqawi'mani; noqw nu pay soon qa pevewmani.

He who Comes from Heaven

³¹ Pi òñaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee, noqw i' tūwaqatsit añqwnihqa yep qatsit tunatyawta, nihqe yep qatsit tunatyayat yuaatañwu. Òñaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee. ³² Nihqe pam hihta aw yórikkañw, pu navotqey put yuaata; noqw qa hak put tuawiyat kwusu. ³³ Tuawiyat kwúsuhqa put hapi akw God pas antsanihqat pañqawu. ³⁴ Pi God añqw ayatiwhqa God lavaiyat yuaata; pi God put pas qa

tuwanit Hikwsit maki'taq'ö. ³⁵ Pi Naat Tiy aw unañway'taqe, öviy sohsok hihta aw put öqalmaqa. ³⁶ God Tiyat aw tuptsiwhqa hapi pay qatsit qaso'taqat himuy'ta; pu God Tiyat aw qa tuptsiwhqa hapi pas soon qatsit aw yórikni; pánis-sa pi God itsívuat put aw huruiwta.

4

Jesus and the Woman of Samaria

¹ Noqw ima Pharisee-sinom nanaptaqw, yaw Jesus John epnihqe wūhaqnihqamuy sinotakañw, pumuy kūyit akw tuvoylalawu. ² Pay as pi Jesus qa nāp sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, pay put aw nánatuwnayaqam pantsatska. ³ Noqw yaw pumuy yan nanaptaqat Jesus navotqe, Judea-tutskwat mātapt, pu Galilee-tutskwat aqw'a. ⁴ Noqw pas pam kurs hin qa Samaria-tutskwat añni. ⁵ Nihqe öviy pam Samariat ep kitsókit Sycar yan mātsiwhqat aw pitu, ura Jacob tiy Joseph hihsaq tutskwat máqahqat áhayhpnihqat aw'i. ⁶ Noqw Jacob nōñanvatñiat pep'e. Noqw Jesus waynumqe māñuiwkañw, patñive qatuptu tāwanasavehaqamo (tāwa navaysikishaqam añhqe qōniwmaq'ö) ⁷ Noqw hak Samariat ep wuhti kuytoqe ep pitu, noqw Jesus put aw pañqawu: Okiw nuy kuynaa. ⁸ (Put aw nánatuwnayaqam kīmihaqami tunöstuiwisa.) ⁹ Noqw pahsat pu Samariat ep wuhti put aw pañqawu: Ya hintaqw öviy um Jew-sinonikañw inumi kuyhtuviñlawu, susmataqpi nuy Samariat ep wuhtiniqö? Ima Jew-sinom pi Samariat-sinmuy amumum qa hintsatskaqw öviy'o. ¹⁰ Noqw Jesus lavayhtiye put aw pañqawu: As um God kuwahtipuyat mātsi'te', pu hak ūmi kuyhtuviñtaqat hákiyinihqat tuwi'tani. Nen um put aw tūviñtaqw, soon pam uñ kūyit taytaqat qa máqani. ¹¹ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, tāqa, noqw pi um hihta akw kuyniqey nāstaa, noqw patñi hinurs hōtsi. Noqw um put kūyit taytaqat háqamnihqe öviy'o? ¹² Ya um itanay Jacob epnihqe hak pas pávani? Pam pi ura itamuy pay hísathaqam it patñit maqa; nihqe ura nāp put añqw hihiko, pu tímatu, pu pokmatu. ¹³ Jesus lavayhtiye put aw pañqawu: It pāhut añqw hikwqa pay piw pānaqmokmantani. ¹⁴ Nikañw ason nu' hakiy kūyit maqaqw, put añqw hikwqa soon hisat pānaqmokni; noqw nu' hakiy kūyit maqaqw, pam kūyi hakiy ahsonve pāhut yamamataqat antani, nen qatsit qaso'taqat aaniwnani. ¹⁵ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, tāqa, himu as um nuy it kūyit maqaqw, nu pāpu qa pānaqmokni, piw qa añqw kuytomantani. ¹⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Yupa uhpuwsuñway wiktoo, noqw uma añqwni. ¹⁷ Noqw wuhti lavayhtiye put aw pañqawu: Nu nāsta puwsuñway'ta.

Noq̄w Jesus aw pañqawu: Pas um súañqawhqe Nu ñasta puw-suñway'ta, kita. ¹⁸ Pi um as tsívtotnihqamuy puwsuñwta; noq̄w i' pu' umum qátuhqa pay qa uhpuwsuñwa. Um pañqawhqe súañqawu. ¹⁹ Noq̄w wuhti put aw pañqawu: Meh tāqa, kurs um hak God lavay'ayaata. ²⁰ Noq̄w itanam pi it tükwit ep God aw nānawakna; noq̄w úmuyniqw pi as sinom soon qa Jerusalem ep God aw nānawaknani. ²¹ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Wuhti, um nuy tuptsiwni, pay nāt uma qa it tükwit, piw qa Jerusalem ep Inay aw nānawaknaniqat aw pituto. ²² Uma hihta aw nānawaknaqey haknihqat qa navoti'yuñwa; itam pi hakiy aw nānawaknaqey navoti'yuñwa, pi God Jew-sinmuy amuhpiy sinmuy ayo òoyaqw òviy'ò. ²³ Nikañw pay nāt aw pituto, híkspi pas aw pitsíwta, pep pu' hakim añ pas antsa Inay aw nāwakinwisqam unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nāwakinwisniqat aw'i. Pi pan hapi hakim Inay aw nāwakinwisnihqamuy pam tuñlay'ta. ²⁴ Pi God hapi Hikwsi; noq̄w put aw nāwakinwisqam pas soon qa unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nāwakinwisni. ²⁵ Noq̄w wuhti put aw pañqawu: Antsa yaw hak Messias Christ yan túñwantiwhqa God añqw pítuniqat nu navoti'ta; ason yaw pam hak pite', itamuy sohsok hihta āawnani. ²⁶ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Pay nu ūmi yuaataqa hapi pam Messias. ²⁷ Noq̄w pahsat pu put aw nānatuwnayaqam òkihqe, pam wuhtit amum yuaataqw aw kāwuwaya; noq̄w qa haqawa put hihta tūviñtaqat, pu sen pam hinoq̄w put aw yuaataqat put tūviñta. ²⁸ Noq̄w pahsat pu wuhti wikoroy pep mātapt, kīminihqe, ep sinmuy amumi pañqawu: ²⁹ Kurs huvam inumum pāmiye', it hakiy tāqat nuy añqaqw hihta hinhtiqat sohsok nuy āawnaqat aw uma yórikyani; ya sen qa i' hak Christ? ³⁰ Pahsat pu puma kīñaqw nõñakqe, put aw òki. ³¹ Noq̄w put ahkwayñap Jesus aw nānatuwnayaqam put aw ò'qalyaqe pañqaqwa: Nõsaa, Tutuqay-naqa. ³² Noq̄w pam umumi pañqawu: Pay nu nõvat nõsniqey himuy'taqw, uma put qa tuwi'yuñwa. ³³ Noq̄w òviy put aw nānatuwnayaqam nānami pañqaqwa: Ya sen pay hak eñem nõvay'va? ³⁴ Noq̄w Jesus amumi pañqawu: Nu hakiy nuy añqw távihqat tunatyayat hintsake', put tumalayay yúkiniqw pam pantaqa inuñem nõsiwhqat anta. ³⁵ Noq̄w ya uma qa pañqaqwa: Pay nāt nālòq mūmuyawhtuy ep pu' natwani tsovalniwni, ki-tota? Meh, nu umumi pañqawni: Kurs huvam kwuhpukye', pāvasat añ yórikyaa; pi pay tukwsiwyuñqe tsovalniwniqat aw pitsíwta. ³⁶ Noq̄w hõhõkqa ahsalawñwu, nihqe soñawnen sinmuy tsovalaqw, puma qatsit qa so'taqat himuy'vayani. Noq̄w uyhqaniqw, pu hõkqa puma nāma hahlayhtiñwu. ³⁷ Noq̄w yep hapi yan yuaatiwhqa pas antsa: Suhka uyhq, pu suhka hõqõ,

ii. ³⁸ Uma haqe' qa maqsontotat añ höqyaniqat nu aw umuy ayata. Pay pētu añ tumaltotaqw, uma amumum sumitumalay'yunwini. ³⁹ Noqw kaysiwhqam Samariat ep sinom pep kive yesqam wuhtit lavaiyat ahpiy Jesus aw tütuptsiwa, ura pam pañqawu: Pas nu añqaqw hihta hinhtiqtat pam nuy sohsok āawna. ⁴⁰ Noqw öviy Samariat ep sinom Jesus aw ökihqe, pam pumuy amumum huruhtiniqtat put aw nānawakna; noqw pam lōs tāwat añ pep qatu. ⁴¹ Noqw piw nāt pētu kaysiwhqam pas nāp lavaiyat ahpiy put aw tütuptsiwa; ⁴² Nihqe wuhtit aw pañqawu: Pu' hapi itam tütuptsiwa, qa uhlavaiy ahpiy'o, pi itam pas nāp aw tūqayyuñqe, pas suyan i' hak sinmuy ayo öoyhqa Christnihqtat itam nanapta.

Jesus Heals an Official's Son

⁴³ Noqw ahpiy lōs talq pam pañqw ahpiynihqe, Galileet aqw'a. ⁴⁴ Pi God lavay'ayaat nāp tutskway ep qa kaptsiwtañwuqat Jesus nāp pañqawu. ⁴⁵ Noqw pam Galilee-tutskwat ep pituqw, Galilee-sinom put pās taviya, puma pi nuhtum Jerusalem ep nōviwhqtat épeqyaqe, put hihta hinhtiqtat sohsok aw yórikyaqe öviy'o. ⁴⁶ Noqw Jesus Galileet ep Canat aw piw pitu; pep ura pam kūyit añqw oavalat yuku. Noqw hak pas pavan sinot tiat tiyo Capernaum ep tütuya. ⁴⁷ Noqw yaw Jesus Judeat añqw Galileet ep pituhqtat naat navota; noqw pam as put ámunnen tiyotiyat qalaptsinaniqtat pam aw nāwakna, pam okiw mokiwuy aqw pitsíwtaqw öviy'o. ⁴⁸ Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Pas uma añ kātatyhpit hihta tuawi'yunqat aw qa yórike' soon tütuptiwani. ⁴⁹ Noqw pas pavan tāqa put aw pañqawu: Tāqa, um okiw itiy nāt qa mokq aqwni. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aqwni, pay uhti qatu. Noqw Jesus put aw hin lavayhtiqtat tāqa tuptsiwqhqe, pañqw ahpiy'o. ⁵¹ Nihqe öviy pam pahsat atkamiqniqw, tumal'aymat ahsawvayaqe āawnayaqe aw pañqaqwa: Pay uhti qa mokqe qatu. ⁵² Pahsat pu pam hísatniqw añqwtiqat pam pumuy tūviñta; noqw puma pañqaqwa: Tāvok tāwanasaproyaqw (tāwa añhqe tsañe'sikis qöniwmaq) pam mukihoya. ⁵³ Noqw naat navoti'taqw, ura pahsat Jesus put aw pañqawu: Pay uhti qatu, kita. Nihqe öviy pam nāp tuptsiswa, pu kiyat sohsoyam ep yesqamu. ⁵⁴ Noqw Jesus Judeat añqw Galileet ep pitut yan kātatyhpit tumaltaqe pas hímunihqey pahsat lōs namtakna.

5

The Healing at the Pool

¹ It atsve pu Jew-sinmuy nōviwhqayamuy aw pitu; noqw Jesus Jerusalem aqw'a. ² Noqw Jerusalem epeq haqam

kanelhötsiwat yan tūnwantiwhqat aqlap patuphaiwta; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Bethesda yan mātsiwhqa; noqw pam tsivót-sikivo tuhöy'ta. ³ Noqw okiw hakim ööyput, pu qa-postalyaqam, qayaktaqam pu amuhpa' sümokput tütuyyaqam qaan'ewakw hintaqam pañ qatsya, pāhut poniniykuniqat maqaptsi'kahkañwo. ⁴ Pi hage' qalawmaq, öveqatsit añqw hoñviaya pāmiq hāwe', put poniniykinañwuniqw öviy'o; noqw pāhut poniniykuqw, hak aqw mohti pake' tūyay qalaptuñwu. ⁵ Noqw hak tāqa sunat pakwt nanal sihkay'taqat yahsañwuy añ hihta tütuyhqa okiw pep qatu. ⁶ Noqw pam wāökiwtaqw Jesus túwahqe, pam hisat pantaqw navoti'taqe aw pañqawu: Ya um qa qalaptuniqey nāwakna? ⁷ Noqw tütuyhqa lavayhtiqe put aw pañqawu: Tāqa, pi pāhu poniniykuqw, kurs hak okiw nuy aqw pánañwu. Okiw nāt nuy aqw hoytaqw, pay haqawa inupyeve aqw pákiñwu. ⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay ömahtat, nakwsuu. ⁹ Noqw pahsat pay tāqa qalaptuqe, ahpay ömahtat, nakwsu. Noqw ép nasuñwintalönwiwta. ¹⁰ Noqw öviy Jew-sinom qalaptuqat aw pañqaqwa: Pu' hapi nasuñwintalöñni, um uh'ahpay kinumniqw pam qa sūanta. ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pi hak nuy qalapsinaqa inumi pañqawu: Uh'ahpay ömahtat, nakwsuu, kita. ¹² Pahsat pu puma put tūviñtotaqe, aw pañqaqwa: Noqw ya hak um uh'ahpay ömahtat nakwsuniqat ūmi pañqawu? ¹³ Noqw i' hak qalaptuqa put hákiyñiqw qa navoti'ta; sinom pep suhpantaqw Jesus pay ahpiyñiqw öviy'o. ¹⁴ Ahpiy pantaqw Jesus God kīyat ep put túwahqe aw pañqawu: Meh, um hapi qalaptu; um pāpu qaanhtiput qaan hinmani, taq nāp hisat ka um hihta pas pāpu qalolmat aw pītuni. ¹⁵ Noqw tāqa ahpiyñihqe kurs Jesus put qalapsinaqat Jew-sinmuy āawna. ¹⁶ Noqw paniqw öviy Jew-sinom Jesus aw wuktota; nihqe aw put haqami hintsanyaniqey tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalöñnit ep it tumaltaqw öviy'o. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nāt Ina pew pahsavo tumalay'ta, noqw öviy nu' piw tumalay'ta, kita. ¹⁸ Yantaqat ahpiy Jew-sinom Jesus nīnayaniqey pas pāpuwat tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalöñnit qa hihtata; nit qa put-saa, pas piw pam God put náatnihqat pañqawhqe pas God-nihqey pañsoq nātsoka.

The Authority of the Son

¹⁹ Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni? Pas soon Tiat hihta nāp nahpiy hintsakñwu, pas Naat hihta hintsakq, aw tayte' pam put hintsakñwu; pi pam hihta hintsakq Tiat piw put an hintsakñwu. ²⁰ Pi Naat Tiy aw unañway'ta, nihqe hihta

hintsakqey sohsok put aw mahtakinta; nihqe pam iit tut-malat epnihqe nāt pas pávanyaqat put aw mahtaknaqw, uma kātayyuñwini. ²¹ Pi Ina so'pumuy ahoy tātaynañwu, pu qatsíhuýtañwu; noqw pan hapi piw nu' put Tiat hakiy tātaynanik panhtiñwu. ²² Pi Ina qa hakiy hinwat yuykuna; pam put sohsok pantaqat nuy put Tiy aw mātavi, ²³ Sohsoyam nuy kaptsi'yunñiqat òviy'ò, pas Inay hin kaptsi'yunqey pan'i; hak nuy qa kaptsi'taqa piw Inay nuy añqw távihqat qa kaptsi'tañwu. ²⁴ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy navotqa, pu Inay nuy añqw távihqat aw tuptsi-whqa hapi qatsit qaso'taqat himuy'ta; noqw God pas soon put hinwat yukunani; pi pam mokiwuy añqw qatsit aw yámakiwtaq'ò. ²⁵ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ima so'pum God Tiyat tónayat nanaptaniqat aw pituto, hikis pi pay aw pitsiwtá; noqw nanaptaqam yesvani. ²⁶ Pi Ina pas nāp nahpe qatsit pasiwtáqe, pan piw nu put Tiat pas nāp nahpe qatsit pasiwtaniqat pam inuñem yuku. ²⁷ Nihqe nu hin hihta ep yúkumantaniqat nuy òqalmaqa, nu hapi Sinot Tíatniqw òviy'ò. ²⁸ Uma it aw qa pas kāwuwantotani; nāt tūamit añ tañawtaqam sohsoyam itōnay nanaptaniqat aw pituto. ²⁹ Noqw puma pañqw nõñakni; ima lolmat tumaltotaqam qatsit aw yesvani; noqw pu qalolmat tumaltotaqam hovalni-wyaniqey aw yesvani.

Witnesses to Jesus

³⁰ Soon nu nāp nahpiy hihta hintsakni; nu hin navote', put ahpiy hin yúkuñwu, noqw nu hihta suan yúkuñwu, ispi nu qa itunatyay hinhtiniqey tunatyawtat, pas nuy añqw távihqat Inay tunatyayat nu hinhtiniqey tunatyawtañwuniqee. ³¹ Kurs nu pay nāp nātuawi'taniqw, ituawi hapi qa antsani. ³² Pay nuy hákiynihqat pas suhka tuawi'ta; noqw nu navoti'taqw pam nuy suan tuawi'ta. ³³ Ura uma John aw hakimuy ayatota; noqw pam nuy súan tuawi'ta. ³⁴ Nikañw pay nu sinot nuy hin tuawiyat qa pas antsatañwu; noqw pi as uma ayo nõñakniqat òviy nu yan lavayhti. ³⁵ John pi as pas kopitsoki uwiwitaqa talni'taqat panta; noqw as uma put talniyat ep hahlayyaniqey hihsavo suhtaq'ewya. ³⁶ Nikañw pay John tuawiyat epnihqe himu pas pávannihqa nuy tuwi'ta. Itumala nuy Inay añqw taviwhqat mahtakna. Ina nuy hihta hinhtiniqey yúkuniqat òviy ayataqw, nu put hapi tumalay'ta. ³⁷ Ina nuy añqw távihqa pas nāp nuy hákiynihqat pañqawu: Uma pi qa hisat put tónayat nanapta, piw hin son'iwhqat aw yórikya. ³⁸ Noqw put lavayiat umuh'unañway qa aw tuyqawi'ta, òviy pi pam hapi añqw taviqw, uma put aw qa tūtuptsiwa. ³⁹ Uma tutuvenit ahpiy qatsit qa so'taqat

tuway'yuñqey wūwantotaqe, òviy put añ puritota; noqw pi pam nuy hákiyñiqat tuawi'ta. ⁴⁰ Noqw uma inumiye' qatsit makiwyaniqey qa nānawakna. ⁴¹ Nu sinmuy tayawinpiyamuy qa nāwakna. ⁴² Pi nu umumi navoti'taqw uma umuh'unañwpeq God aw qa unañway'yuñwa. ⁴³ Nu Inay tuñwniyat aw yankañw pituqw, uma nuy qa kwusuya; pay ason hak pas nāp tuñwniy aw yankañw pituqw uma pay soon put qa kwusayani. ⁴⁴ Ya uma hin tūtuptionsiwani? Oviypi uma nānañaqw tayawinpit tuñlay'kahkañw tayawinpit God-sa añqwnihqat qa tunatyawyuñwa. ⁴⁵ Uma umuh'unañwpeq qa pan wūwantotani: Pam Nay aw itamuy qaantaqat ep tūkopanani. Pay suhka umuy pantsakni, aw umuhtaqa'nañwa, Moses. ⁴⁶ Pi uma as Moses tūtuptionsiwe', soon nuy qa tūtuptionsiwani, pi pam nuy pēna. ⁴⁷ Nikañw kurs uma put pēniyat qa tūtuptionsiwe', ya uma hin ilavayiy tūtuptionsiwani?

6

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lk 9.10-17)

¹ Iit atsve pu' Jesus Galileet ep wuhkovatuphat Tiberias yan piw tūñwantiwhqat ayoqwat yama. ² Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya, pam tūtuyyaqamuy amuhpa' kātatahpiy tumaltaqw aw yórikyaqe òviy'o. ³ Noqw Jesus tsomomiq wupqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumum pepeq qatuptu. ⁴ Noqw Jew-sinmuy tuiwiam Amutsva-Yūmosanihqat ep nōviwhqat aw hayiñwiwta. ⁵ Noqw Jesus kwuhpukqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw ökiwtaqamuy amumi yórikqe, Philip aw pañqawu: Ya itam sen haqam tunöstuiyaqw ima nōñösani? ⁶ Noqw pay pam put aw hin hepqe òviy kita, pay pi as pam hinhtiniqey nāp navoti'taqe òviy'o. ⁷ Noqw Philip put aw pañqawu: Pay as pi kurs itam löp sunat sivat akw pölavikit tuiye', itam nāto kurs hin pumuy sohsokmuy hiñsakw nopnayani. ⁸ Noqw suhka put aw nānatuwnaqa Andrew, it Simon Peter tupkoat, Jesus aw pañqawu: ⁹ Hak yep tiyohya tsivot söhövosvölavikit nitkay'va, pu löqmuy tsākw pākiwhtuy; noqw ya pam sinmuy kaysiwhqamuy amumi hímuu? ¹⁰ Noqw Jesus pañqawu: Uma sinmuy yesvanayani. Noqw pep a'nö tūsaqa; noqw òviy sinom pañ yesva, tsivot-sikip sömorit pahsa'haqam tahtaqtu. ¹¹ Pu Jesus pölavikit ömahtaqa, put ep hihlayhtit, put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma añ yesqamuy amuhpa put o'ya, pu pākiwhtuy piwu, hihsa'haqam nānawaknaqat pahsaa. ¹² Noqw pumuy ööyaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu:

Uma yónoyhput akwsiñwqat tsovalayani, noq̄w qa himu ho-valniwni. ¹³ Noq̄w òviy puma tsivot sòhòvosvòlavikit añq̄w yónoyhput nònòsaqamuy akwsiñwpuyamuy tsovalayaq̄e, pakwt lòq̄ sihkay'taqat tutsáysivut añ opomnaya. ¹⁴ Noq̄w Jesus kátatayhpit tumaltaq̄w, sinom aw yórikyaq̄e, pañq̄aq̄wa: Pay kurs pas antsa i' t̄aqa God lavay'ayaat tūwaqatsit aw pitúniqa. ¹⁵ Noq̄w puma put awye', pas òqalay akw put moñwtapyaniqat Jesus māmatsq̄e pay n̄ala piw tsomot aq̄whaq̄amii.

Jesus Walks on the Water
(Mt 14.22-33; Mr 6.45-52)

¹⁶ Noq̄w tapkiq̄w put aw nánatuwnayaq̄am wuhkovatuphat aw hanhqe, ¹⁷ Pākihut aq̄w yuñt p̄avaqe Capernaum aq̄wya; noq̄w nuñwu qat̄alawvaq̄w, nāt Jesus qa pitu. ¹⁸ Noq̄w pumuy panwisq̄, a'nò hukvaq̄w p̄ahu a'nò hoñvanta. ¹⁹ Noq̄w òviy puma p̄ahut añq̄e' kwetstiwisq̄e payhp, sen nālöp tut-skwtuwanit pahsavohaq̄ami hoyóyokuyaq̄w, Jesus p̄avaqe waymakañw p̄ākihut aw hayiñwna. Noq̄w pam panmaq̄w, puma put tutwaq̄e pas tsátsawna. ²⁰ Noq̄w pam pumuy amumi pañq̄awu: Pay nūu, uma qa tsawiniwyuñwni. ²¹ Pahsat pu puma hahlayhtotiq̄e, put p̄ākihut aq̄w panaya; noq̄w pahsat pay p̄ākihu pumuy haq̄ami hoyóyototaqat aq̄w pitu.

The People Seek Jesus

²² Noq̄w qavoñvaq̄w sinom wuhkovatuphat ayaq̄wat huruhtotiq̄am ura pay suhka p̄ākihu pápiq̄niq̄w put u'naya; noq̄w ura Jesus aw nánatuwnayaq̄am put aq̄w yuñq̄w, pay ura Jesus pumuy qa amumum put aq̄w paki, noq̄w pay puma nanalt ahpiyya. ²³ Noq̄w pay p̄ētu p̄ākihu Tiberius añq̄wyaq̄am pañso öki, ura Tutuyq̄awhqa haq̄am p̄ölavikit ep hahlayhtit tūnopnaqat pañsoo. ²⁴ Noq̄w sinom Jesus-nikañw pu put aw nánatuwnayaq̄amuy pep qa tutwaq̄e, p̄ākihut añ yuñt, Jesus hepwisq̄e Capernaum ep öki.

Jesus the Bread of Life

²⁵ Nihqe puma wuhkovatuphat yupq̄öyveq put tutwaq̄e, aw pañq̄aq̄wa: Tutuq̄aynaqa, ya um hisat peq̄w pitu? ²⁶ Jesus lavayhtiq̄e pumuy amumi pañq̄awu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañq̄awni: Uma kátutmalat aw yórikyaq̄ey qa paniq̄w nuy hepnumya, pi uma p̄ölavikit nònòsaq̄e òöyaye òviy'o. ²⁷ Uma n̄ösiwhqat pay súlawhtiñwuqat qa put òviy tumalay'yuñwni. Uma n̄ösiwhqat qatsit qaso'taqat aniwnaqat òviy tumalay'yuñwni; put hapi nu' Sinot Tiat umuy máqani. Pi Ina God òqalay akw nuy tuvoylata. ²⁸ Noq̄w puma put aw pañq̄aq̄wa: Noq̄w itam hihta tumalat hintsatske' God tayawnayani? ²⁹ Jesus lavayhtiq̄e amumi pañq̄awu: Uma

hapi hakiy God añqw távihqat aw tütuptsiwe', yan God tayaw-nayani. ³⁰ Pahsat pu puma put aw pañqawwa: Noqw ya um hihta akw put pantaqat itamumi mahtaknaqw itam aw yórikye' ūmi tütuptsiwani? Um hihta tumalay'ta? ³¹ Itanam pi ura qayēsiwhpuve hihta mennat nōnova; ōviy pi yan pey'ta: Pam ōveqatsit añqw pumuy tunōsmaqa, yan'i. ³² Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qa Moses pút pōlavikit ōveqatsit añqw umuy maqa; noqw Ina hapi pas antsa pōlavikit ōveqatsit añqwnihqat umuy maqa. ³³ Pi ōveqatsit añqw hawhqa hapi God añqw pōlavikit anta, pam hapi sinmuy qatsit huylawu. ³⁴ Pahsat pu puma put aw pañqawwa: Tutuyqawhqa, um okiw sutsep itamuy it pōlavikit huylawni. ³⁵ Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hapi pōlaviki hakiy qatsit máqañwuqa; inumi pítuhqa soon hisat tsōnmokni, pu inumi tuptsiwhqa soon hisat pānaqmokni. ³⁶ Noqw pi nu ura umumi pañqawu: Uma as inumi yórikyakahkañw qa tütuptsiwa. ³⁷ Sohsoyam Inay añqw inumi noiwyaqam inumiyani, noqw ason hak inuminiqw, soon nu put ayo tūvani. ³⁸ Nu qa nāp itunatyay hintsakniqe ōveqatsit añqw hāwi, nu Inay nuy añqw távihqat tunatyayat hintsakniqe ōviy'o. ³⁹ Noqw i' hapi Inay nuy añqw távihqat tunatyaata: Nu sohsokmuy hakimuy put ahipy inumi noiwyaqamuy qa hihtawat kwayht, nuhtuñk talōñvaqat ep pumuy ahoy tātaynani. ⁴⁰ Noqw i' hapi nuy añqw távihqat tunatyaata: Sohsoyam Tiyat aw yórikyakahkañw, put aw tütuptsiwaqam qatsit qaso'taqat makiwyani; noqw nu nuhtuñk talōñvaqat ep pumuy ahoy tātaynani. ⁴¹ Pahsat pu Jew-sinom put aw qayan unañway hiñqawwa, pam pōlaviki ōveqatsit añqw hawhqeý ura pañqawhqa ōviy'o. ⁴² Nihqe puma pañqawwa: Ya qa i' Jesus, it Joseph tíata? Itam put náyat-nikañw pu yuyat pumuy tuwi'yuñwa. Noqw ya hintaqw ōviy pam ōveqatsit añqw hawhqeý pañqawlawu? ⁴³ Noqw ōviy Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma qa nānahpa' qaán umuh'unañway hiñqawwani. ⁴⁴ Pas Ina nuy añqw távihqa hakiy pan unañwtoynaqw, pam-sa inumini; noqw nu nuhtuñk talōñvaqat ep put ahoy tātaynani. ⁴⁵ Pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Pu puma sohsoyam God añqw tutuqayyani, yan'i. Paniqw ōviy sohsoyam Inay añqw nanaptakañw pu tūqayyaqam inumi ōkiwta. ⁴⁶ Pay ka hak hisat Inay aw yórikqat nu qa pañqawu, hal i' hak God añqw pítuhqa, pam-sa Inay aw yóriki'ta. ⁴⁷ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsiwhqa hapi qatsit qaso'taqat pay makiway'ta. ⁴⁸ Nu hapi pōlaviki sinmuy qatsit máqañwuqa. ⁴⁹ Pay as pi umanam qayēsiwhpuve hihta mennat nōñōsat, pay qa yēse. ⁵⁰ Nu hapi i' pōlaviki ōveqatsit añqw hawhqa, it pōlavikit añqw nōsqa qa mokniqat ōviy'o.

⁵¹ Nu hapi taytaqa pölaviki öveqatsit añqw hāwi; it pölavikit añqw nösqa sutsep qátuni. Noqw nu pölavikit lavayhtiqe itokoy pañqawu; put hapi nu sinmuy amuñem távini, puma yesniqat öviy'ó. ⁵² Noqw öviy Jew-sinom put ep nāñwuy'yuñqe, pañqaqwa: Ya sen i' hin itamuy tokoy nopnani? ⁵³ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pas uma Sinot Tiyat tokoyat qa nōñsakañw, pu put uñwáyat qa hikwey' uma umuh'unañwpeq qatsit ñastayani. ⁵⁴ Itokoy tūmoytakañw, pu iuñway hīhikwqa hapi qatsit qa so'taqat pay himuy'ta, noqw nu nuhtuñk talōñvaqat ep put ahoy tātaynani. ⁵⁵ Pi itoko pas antsa nōsiwhqa, pu iuñwa pas antsa hīhikwqa. ⁵⁶ Itokoy tūmoytakañw pu iuñway hīhikwqa inuhpe qatu; noqw nu put ep qatu. ⁵⁷ Pi Ina qátuhqa nuy añqw tavi; noqw nu put ahpiy qatu; noqw pay pan hapi hak nuy tūmoytaqa nuy akw qátuni. ⁵⁸ I' hapi pám himu pölaviki öveqatsit añqw hāwi; pam it mennat umunamuy amuhpiy nōsiwhqat qa panta; ura puma put añqw nōñosat, pay qa sutsep yēse. It pölavikit añqw nösqa hapi pas sutsep qátuni. ⁵⁹ Pam Capernaum ep tsotsvalkive sinmuy tutuqaynakañw, yan lavayhti.

The Words of Eternal Life

⁶⁰ Noqw öviy kaysiwhqam put aw nánatuwnayaqam it nanap-taqe pañqaqwa: Pam hihta pas nuhtsel'ewakw itamuy tutuqayna; ya sen hak añ kuytani? kitota. ⁶¹ Noqw put aw nánatuwnayaqam it ep gaan'unañway hiñqaqwaqw, Jesus unañwpeq navoti'taqe, amumi pañqawu: Ya i' umumi qalomátöqti? ⁶² Noqw tis kurs ka nu Sinot Tiat öveqatsit ep qátuñwuqey aqw wuptoqw, uma aw yórikye', pahsat uma hin wūwayani? ⁶³ Pi Hikwsi hapi hakiy taytoynañwu; hakiy tokoat qa hihta ápiniñwu; nu umumi hihta lavayhtiqw, pam pantaqa hikwsit añqwnihqe sinmuy qatsíhuylawu. ⁶⁴ Noqw pi uma haqawat qa tütuptsiwa. Pi hakim put aw qa tuptsini'yuñqat Jesus pay navoti'ta, pu hak momñwituy amumi put mātapiqata. Pam sinmuy tutuqaynativaqey añqaqw pūvut sohsok navoti'ta. ⁶⁵ Pahsat pu pam pañqawu: Paniqw hapi öviy nu ura umumi pañqawu: Pas Ina hakiy qa pan unañwtoynaqw, soon pam hak inumini. ⁶⁶ Yantaqat atsve put aw nánatuwnayamuy amuñaqw wūhaqnihqam put mātatve; nihqe pāpu qa amum hinnunya. ⁶⁷ Noqw pahsat pu Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumi pañqawu: Noqw ya uma nuhtum inuñaqw ahpiyyani? ⁶⁸ Noqw pahsat pu Simon Peter lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw itam hakiy awyani? Pi um pi lavayit qatsit qaso'taqat aniwnaqat lalvaya. ⁶⁹ Noqw pay itam tütuptsiwaqe, um pas pam hak Christ God qátuhqat Tíatnihqat qapēvewnaya. ⁷⁰ Noqw Jesus

amumi pañqawu: Ya nu umuy pakwt lōq sihkay'taqamuy qa namorsta? Noqw uma haqawa Nukpanat akw tuyqawiwta. ⁷¹ Pam hakiy Simon tiyat Judas Iscariot pañqawu. Pam hapi as imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawkañw Jesus momñwituy amumi mātapniniqw òviy'o.

7

Jesus and His Brothers

¹Yantaqat atsve pu' Jesus Galileet ep hinnuma, Jew-sinmuy put nīnayaniqey tunatyawyuñqw, òviy pam Judeat ep qa hinnumniqee. ²Noqw Jew-sinom hisat nanalt talōñvaqat añ kihsit añ yesñwuqat aw pituto. ³Noqw òviy Jesus tupkomat put aw pañqaqwa: Yupa, Judeat aqw'a, noqw ūmi nānatuwnayaqam uñ hihta hintsakqat aw nuhtum tāyuñwini. ⁴Qa haq pi hak nātuwiwniqey nāwaknaqa nanauyve tumalay'tañwu. Kurs um pas antsa iit hintsake', um nuhtumi nāmahtaknani. ⁵Hikis pi put tupkomat put aw qa tuptsiwini'yuñqe òviy yan aw lavayhtoti. ⁶Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt ituwaniy aw qa pitu; nawus pi umuhtuwaniy aw sutsep pitsiwa. ⁷Pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam soon qa umumi unañway'yuñwini; inumi pi qayan unañway'yuñwa, puma qalomáhintsatskaqat nu pañqawlawhq òviy'o. ⁸Pay pi uma nōviwhqat aqwyanī, nu' pay nāt qa aqwni, nāt ituwaniy aw qa pas pas pitu. ⁹Yan pam pumuy amumi lavayhtit, pay hāk Galileet ep huruhti.

Jesus at the Feast of Tabernacles

¹⁰Nīkañw ason put tupkomat pas aqwyaqw, pahsat pu pam tuwat nōviwhqat aqw'a, nīkañw pay qa nuhtumnit pay hihin nanauyvee. ¹¹Noqw òviy Jew-sinom nōviwhqat epeq put hepnumyaqe pañqaqwa: Ya pam háqamo? ¹²Noqw sinom put hihin lavayta; noqw haqawat pañqaqwa: Pas as pam lolma; noqw pētu pañqaqwa: Qae, pam nuhtumi yēlawu. ¹³Noqw pay puma nanayuve put lavayta, puma Jew-sinmuy mamqasyaqe òviy'o. ¹⁴Noqw nōviwhqat nālōs talōñni'maqw, Jesus God kīyat awnihqe, pep sinmuy tutuqayna. ¹⁵Noqw Jew-sinom kātayyuñqe pañqaqwa: Ya i' qa tutuqayñwunikañw hin tutuvenit tuwi'ta? ¹⁶Noqw Jesus lavayhtiye pumuy amumi pañqawu: Pay itutuqayhpi qa inuhpiy'o, pam nuy añqw távihqat ahpiy'o. ¹⁷Put tunatyayat hinmaniqey tunatyawtaqa itutuqayhpiy háqaqwnihqat māmatsni, sen pam God añqwnihqata, sen pay nu nāp nahpiy yuaataqata. ¹⁸Kurs nu nāyuaate', ka nu tayawniwniqey tuñlay'tani; nīkañw kurs nu Inay nuy añqw távihqat tayawniwniqat tunatyawte', pahsat pu nu pas soon atsātani, noqw himu qasuntaqa inuhpe

súlawni. ¹⁹ Puyaw umuy hin hinwisniqat Moses umumi qa tutapta? Noqw uma qa haqawa put tutavoyat an hinma. Uma pi nuy nīnayaniqey anyuñwa. ²⁰ Noqw sinom lavayhtotiqe aw pañqawwa: Kurs um nukpanhikwsit akw tuyqawiwta. Ya hak uñ nīnaniqey anta? ²¹ Jesus amumi pañqawa: Ura nu sūs nasuñwintalōñnit ep hihta tumaltaqw, uma sohsoyam kātayyuñwa. ²² Pu ōviy pi piw tiyohya poñotkiwmantaniqat Moses umumi tutapta. (Pam qa Moses ahpiy panta, pas itanamuy amuhpiy pan yukiwta.) Noqw uma nasuñwintalōñnit ep hakiy poñotkuyañwu. ²³ Noqw uma Moses tutavoyat anhtotiniqey nānawaknaqe, nasuñwintalōñnit ep hakiy poñotkuyanik pantsatsnañwu. Noqw kurs uma pantotiniq, uma hinoqw inumi tu'qawyuñwa, nu nasuñwintalōñnit ep hakiy qalaptisinaq'ō? ²⁴ Uma pay hihta hin son'iwhqat pan put hin yukunayañwu, as uma pam hin pas antsa hintaqat pan put yukunayanikahkañwo.

Is He the Messiah?

²⁵ Pahsat pu haqawat Jerusalem ep ki'yuñqam pañqawwa: Ya puma qa it nīnayaniqey tunatyawyuñwa? ²⁶ Noqw meh, pam qa tuhtuskañw yuaataqw, puma aw qa hiñqawwa. Ya sen momñwit pay it Christnihqat suyan navoti'yuñwa? ²⁷ Qae. Pi itam it tāqat háqawniqw navoti'yuñwa; noqw pi Christ pituqw, qa hak put haqaww pituqw navoti'tani. ²⁸ Pahsat pu Jesus God kīyat ep sinmuy tutuqaynakañw, kēew pañqawu: Uma nuy tuwi'yuñwa, pu nuy háqaww nihqat navoti'yuñwa. Noqw nu' hapi qa nāp itunatyay pitu. Pi i' hak pas antsanihqa nuy añqw tavi. Noqw put hakiy uma qa tuwi'yuñwa. ²⁹ Noqw nu' pi put tuwi'ta; pi nu' put añqw pítuhqee; noqw pam nuy añqw tavi. ³⁰ Pahsat puma as put nuayaniqey anhtoti. Noqw pay qa hak aw may'ta, nāt tuwaniyat aw qa pituqw ōviy'ō. ³¹ Noqw pay sinmuy amuñaqw kaysiwhqam put aw tūtuptsiwaqe pañqawwa: Ya sen Christ hisat pite', it tāqat tutmalayat epnihqe pas pavan kāhintsakni?

Guards Are Sent to Arrest Jesus

³² Noqw yaw sinom nānahpa' nauyhiñqawwaqat Pharisee-sinom nanaptaqe, God awwat mohpeq momñwituy amumum hoñviaymuy put aw hōnaya, put nuayaniqat ōviy'ō. ³³ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt nu hihsavo umumum yantat, nuy añqw távihqat awni. ³⁴ Noqw uma as nuy hepyat, soon nuy tutwani; pu nuy haqaminiqw uma kurs hin pañsoyani. ³⁵ Pahsat pu Jew-sinom nānami pañqawwa: Ya sen i' haqamini? Ya hintaqw itam kurs hin put tutwani? Ya sen pam pay qa-Jew-sinmuy amuhpa' itahsinmuy ahtsawaliwtaqamuy amuminen, qa-Jew-sinmuy tutuqaynani? ³⁶ Ya sen hiñqawhqe pañqawu: Uma as

nuy hepyanikahkañw, soon nuy tutwani; pu piw nuy haqaminiqw uma kurs hin pañsoyani, kita?

Streams of Living Water

³⁷ Noqw nōviwhqat ep nuhtuñk wukotalōnvaqat ep Jesus wunuptut, pas kēew pañqawu: Pānaqmokiwtaqa inuminen hikwni. ³⁸ Inumi tuptsiwni'taqat ahsonñaqw kūyi taytaqa munvamantani; tutuvenit hin lavayhtiqat pan'i, pam kita. ³⁹ Pam yan lavayhtiqe it Hikwsit pañqawu, put hapi hakim Jesus aw tuptsiwyaqam ason makiwyani. Qahováriwtaqa Hikwsi nāt nuhtumi qa noiwa, nāt Jesus qa pas pas hímuniwhtiqw ōviy'o.

Division among the People

⁴⁰ Noqw ōviy kaysiwhqam sinom it yan lavayit nanaptaqe pañqaqwa: Pay kurs pas antsa i' hapi God lavay'ayaat pas pávannihqa. ⁴¹ Noqw pētu pañqaqwa: Pay i' pas pam Christ. Noqw haqawat pañqaqwa: Ya Christ yaw Galileet añqw yámakni? ⁴² Puyaw tutuveni qa pan lalvaya: Ura Christ David ahpiy aniwhtini, pu Bethlehem kitsókit añqw yámakni, ura David haqam qātuñwuqat añqö'? ⁴³ Noqw ōviy sinom Jesus ep nātsiki. ⁴⁴ Noqw haqawat as put ñuayaniqey nānawaknaqw, pay qa hak put aw may'ta.

The Unbelief of the Jewish Leaders

⁴⁵ Pahsat pu ima hoñvia'yat God awwat mohpeq momñwituy amumi-nikañw, pu Pharisee-sinmuy amumi ōkiqw, puma pumuy amumi pañqaqwa: Ya uma hinoqw qa wikvaya? ⁴⁶ Noqw hoñvia'yat pañqaqwa: Pas qa hak tāqa hisat it tāqat an yuaata. ⁴⁷ Pahsat pu Pharisee-sinom pumuy amumi pañqaqwa: Noqw ya uma nuhtum ūnatoti? ⁴⁸ Ya hakim momñwituy sen Pharisee-sinmuy amuñaqw put aw tūtuptsiwa? ⁴⁹ Ima sōqavuñwsinom tutavot qa tuwi'yuñqam pi pay qalolmat makiway'yuñwa. ⁵⁰ Noqw Nicodemus, ura Jesus aw mihikq pítuhqa, pumuy amumum sinoiwtāqa amumi pañqawu: ⁵¹ Hakim nāt hakiy aw qa tūqayyuñwt, pu put hihta hinhtiqat nāt qa nanaptat, pay eñem hin yukuyamantaniqat ya itahtutavo pan yukiwta? ⁵² Noqw puma lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Noqw ya um piw Galileet añqw sino? Tutuvenit añ pupre', um navotni, qa hak God lavay'ayaat Galileet añqw yámakni. ⁵³ Noqw sohsoyam nanap kiy añqe'ya.

8

The Woman Caught in Adultery

¹ Noqw Jesus tsomot Olivet yan mātsiwhqat aw'i. ² Pu suits talavay pam piw God kiyat aw paki, noqw sinom sohsoyam put aw ōkiqw, pam qatuptuqe pumuy tutuqayna. ³ Noqw

tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum hakiy wuhtit qa nāp himuy amum hintsakkañw nūansaniwhqat put aw wikvaya; nihqe puma put nāsave taviyat, ⁴ Jesus aw pañqaw: I' wuhti qa nāp himuy amum hintsakkañw nūansaniwa, nāt pas hintsakkañwo. ⁵ Noqw Moses hapi tutavot ep itamuy pas ayataqe, hakim hakiy pan hintsakqat tatatupninayaniqat pañqawu. Noqw uñniqw hintani? ⁶ Pay puma Jesus aw hin hepyaqe, aw put hihta nēveltoynayaniqey ōviy yan lavayhtoti. Noqw pay Jesus motoltit, malatsiy akw tutskwava penta, suhpan qa navotqey pan'i. ⁷ Noqw ōviy puma put pas tūviñlalwaqw, pam kwuhpukqe amumi pañqawu: Pay pi haqawa umuñaqw pas qa hihtakw hintaqa put mohti owat aw tūvani, kitat, ⁸ Pu piw motoltiqe, tutskwava penta. ⁹ Noqw nanaptaqam qanhinwisqey unañwpeq sunvoti'kahkañw, nānap pañqw nōñantiva, suswukoqw añqw hoyoyokuyakañw nuhtuñknihqat aqw pahsavoo, noqw Jesus wuhtit nāsave wūnuhqat amum nāla akwsiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus kwuhpukqe, pay wuhtit nāla epniqw, pam put aw pañqawu: Wuhti, ya uñ hihta nēveltoynayaqam haqamiya? Ya qa hak uñ mokniqat uñem hin yuku? ¹¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay qa hak'i, Tutuyqawhqa. Noqw Jesus aw pañqawu: Pay nu piw uñem qa pan yuku; um ahpiynen, pāpu qaanqatsit qe'ni.

Jesus the Light of the World

¹² Pahsat pu Jesus piw pumu amumi pañqawu: Nu hapi sinmuy amumi tāla; inuñk hinmaqa qatalpuva soon hinmani; pam qatsit aw tālat añ hinmani. ¹³ Noqw ōviy Pharisee-sinom put aw pañqawu: Um nātuawi'ta; uhtuawi qa súanta. ¹⁴ Jesus lavayhtiye amumi pañqawu: Pay as pi nu nāp nātuawi'taqw, pay ituawi súanta; pi nu haqaww pítukañw pu haqaminiqey navoti'ta. Noqw uma pi nuy haqaww pítuhqat, pu nuy haqaminiqat qa navoti'yuñwa. ¹⁵ Uma pay sinmuy amún hihta hin yukuyañwu, nu qa hakiy eñem hin yuyku. ¹⁶ Pu nāmahin pi as kurs nu hakiy eñem hin yuke', nu suan yúkuñwu, pi nu qa nālaa, Inay nuy añqw távihqa inumuma. ¹⁷ Noqw ura kurs pi löyöm hihta tuawi'taqw, tuawiam súantañwuqat umuh-tutavoy añ pan pey'ta. ¹⁸ Noqw nu suhka nātuawi'ta, noqw pu Ina nuy añqw távihqat nuy hákiyinihqat tuawi'ta. ¹⁹ Pahsat pu puma put aw pañqawu: Noqw una háqamo? Noqw Jesus amumi pañqawu: Uma itamuy qa tuwi'yuñwa-nūyu, pu Inayu; pi as uma nuy tuwi'yuñwe', soon piw Inay qa tuwi'yuñwni. ²⁰ Yan Jesus sivatatañpit ep yuaayku, God kiyat ep sinmuy tutuqaynakañwo; noqw qa hak put aw may'ta, nāt tuwaniyat aw qa pituqw ōviy'o.

You Cannot Go Where I Am Going

21 Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu ahpiyni; noqw uma as nuy hepyani, nikañw uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. Nuy haqaminiqat uma kurs hin pañsoyani. 22 Pahsat pu Jew-sinom pañqaqwa: Ya pam hinoqw itam kurs hin put haqaminiqat pañsoyaniqat pañqawu? Ya sen pam nāninani? kitota. 23 Pu pam amumi pañqawu: Uma yañqw tūwaqatsit añqwyā; nu ðñaq'ō; uma yep qatsit ahpiyya, nu qa yep qatsit ahpiy'ō. 24 Paniqw hapi ðviy nu umumi pañqawu: Uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni; pi uma nuy haknihqey pañqawhqat qa tūtuptsiwē', uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. 25 Pahsat pu puma put aw pañqaqwa: Ya um hak hímuu? Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay nu ura mohtihāq umuy put āawna. 26 Nu as nihtiwhtaqat hihta ep umuy hin lavayhtini, pu umumiq hiñqawni; noqw i' hak nuy añqw távihqa pas qa atsa; noqw nu put añqw hihta navotqey nuhtumi yuaata. 27 Pam pumuy amumi Nay lavayhtiqtat puma qa māmatsya. 28 Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Ason uma nuy Sinot Tiyat nahoylehtsit ep hahye', pep pu' uma nuy hákiynihqtat nanaptani, pu nu qa nāp nahpiy hihta hintsakqata; Ina inumi hin tutaptaqat nu pan hintsaki. 29 Pu nuy añqw távihqa inumuma. Ina nuy qa naltavi, nu yūmosa unañwve hinmaq̄w ðviy'ō. 30 Yan pam lavayhtiqtaw, kaysiwhqam put aw tūtuptsywa.

Free Men and Slaves

31 Pahsat pu Jesus Jew-sinmuy put aw tūtuptsywaqamuy amumi pañqawu: Uma ilavayiy añ hinwise', pep pu' uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamyani. 32 Nen uma navotit pas antsanihqat tuwi'yuñwni, noqw pam navoti umuy qenivo óyani. 33 Puma lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Itam Abraham tímatu; nihqe itam qa hisat hakiy aw tūwik'iwyuñwa; noqw hintaqw ðviy itam qenive oyiwyuñwniqat um pañqawu? 34 Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qaantsakqa hapi qaanhtiput aw tūwikiniñwu. 35 Noqw tūwiki pi qa sutsep kīve ki'tañwu, pi ki'taqat tiat pep pas sutsep ki'tañwu. 36 Noqw ðviy kurs Tiat umuy qenivo oyaqw, uma hapi pas antsa qeniveyani. 37 Pas as pi uma Abraham tímatniqw nu navoti'ta; noqw pi uma nuy nīnayaniqey tunatyawyuñwa, ilavayi umuh'unañwpeq qa haqam qeni'taqw ðviy'ō. 38 Pi nu Inay amum qátuhqe, hihta aw yórikqey umumi yuaata; noqw pu uma umunay amum yeskañw pam hihta hintsakqat uma aw yórikyaqey put tuwat hintsatska. 39 Puma lavayhtotiqe aw pañqaqwa: Abraham itanaa. Jesus amumi pañqawu: Pi as uma Abraham tímatnen, soon qa Abraham hintsakpiyat hintsatskani. 40 Noqw uma soq tuwat nuy nīnayaniqey tunatyawyuñwa, ispi nu God añqw

lavayit pas antsanihqat navotqey umuy āawnaq'ō. Abraham pi qa pan hinhti. ⁴¹ Uma umunay hintsakpiyat hintsatska. Pahsat pu pumuy put aw pañqaqwa: Itam qa tuskapqatsit ahpiy tihtiwya, itam sūkw nay'yuñwa, it God. ⁴² Noqw Jesus amumi pañqawu: Pi as God umunayniqw soon uma inumi qa unañway'yuñwni, pi nu God añqw yámakqe put añqw pitu; pi nu qa nāp itunatyay añq'ō; pi God nuy añqw tavi. ⁴³ Ya uma hinoqw ilavayiy qa māmatsya? Ispi kurs hin uma ilavayiy aw tuqayvastotaniqee. ⁴⁴ Uma umunay Nukpanat ahpiy aniwhti, nihqe uma umunay tunatyayat hintsatskaniquey nānawakna. Pam yayhniwhqat añqaqw tuqwyanta; himu pas antsanihqat put ep sūlawniqw, ōviy pam antsanihqat ep qa huruhti; pam atsáte', nāp himuy lavayhtiñwu; pam a'nō átsanihqee, pas atsats aaniwnaqa. ⁴⁵ Noqw pay soq pi nu umumi pas qa atsats lavayhtiñwu, ōviy uma nuy qa tūtuptsiwa. ⁴⁶ Haqawa uma nuy hihta ep qaanhtiñwu pas súañqawni? Noqw kurs nu pas qa atsats umumi lavayhtiñwu, ya hinoqw uma nuy qa tūtuptsiwa? ⁴⁷ God ahpiyñhqa God lavayiyat navotñwu', noqw paniñwu ōviy uma put qa nanapta, uma qa God ahpiy aniwhtiñwu ōviy'o.

Jesus and Abraham

⁴⁸ Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Noqw pay itam súañqaqwaqe, um Samariat añqw sínoniñwu nukpanhikwsit akw tuyqawiñwu pañqaqwa. ⁴⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu qa nukpanhikwsit akw tuyqawiñwu; nu Inay kaptsi'taqw uma nuy qa kaptsi'yuñwa. ⁵⁰ Pu nu inumi kātayyuñwniqat qa tunatyawta; pay ason pas suhka put tunatyawta; nihqe pam itamuhtsave hinwat yúkuni. ⁵¹ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiñwu ep pítuni. ⁵² Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqaqwa: Pu' hapi itam pas suyan nanaptañwu um nukpanhikwsit akw tuyqawiñwu. Abraham mōki; pu God lavay'aymat piw soa; noqw um piw nāt pañqawu: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiñwu ep pítuni. ⁵³ Ya um itanay Abraham epniñwu hak pas pávani? Pam pi pay qa qatu; pu God lavay'aymat piw qa yēse. Ya um hak himuniñwu nāmi wūwanta? ⁵⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Kurs nu pay nāp nātsokaniñwu pay pam qa hihta hihkay'tani; noqw pi Ina nuy tsokaniñwu; noqw uma put aw yanyuñwu pañqaqwa. ⁵⁵ Noqw pi uma put qa tuwi'yuñwa; noqw nu put tuwi'ta; nihqe ōviy kurs nu put qa tuwi'taqey pañqawe', nu umún átsani; noqw pi nu put tuwi'taqe, put lavayiyat an hinma. ⁵⁶ Umuna Abraham iqatsiy aw yórikniñwu put ep hahlayi; nihqe pam aw yórikqe hahlayhti. ⁵⁷ Pahsat pu Jew-sinom put

aw pañqawwa: Um nāt qa lōp sunat pakwt sihkay'taqat yah-sañwni'kañw, ya pay um Abraham aw yori? ⁵⁸ Jesus amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt Abraham qa háqamniqw pay nu qatu, kita. ⁵⁹ Pahsat pu puma put tatatupyaniqe o'wat ömahtota; noqw pay Jesus nauyhtaqe God kiyat añqw yámakqe pumuy amuhsonñaqw hinmakañw pañqw ahpiy'o.

9

Jesus Heals a Man Born Blind

¹ Noqw Jesus haqaminikañw, hakiy tāqat pas tihtiwhqey añqaww qapostalqat aw tātayi. ² Noqw Jesus aw nánatuwnayaqam put tūviñtotaqe aw pañqawwa: Tutuqaynaqa, ya hakiy qaanhtiqw, öviy i' qapostalkañw tihtiwa, sen ii, sen náata, sen yúata? ³ Noqw Jesus pañqawu: Pay i' qa hakiy qaanhtipuyat ep pankañw tihtiwa, qa nāp qaanhtiqey ep'e, pu qa nay, yuy qaanhtipuyamuy ep'e; pi pay God tumalaat put ep mātaktiniqw öviy pam pankañw tihtiwa. ⁴ Nāt tälö'niqw nu soon nuy añqw távihqat tumalayay qa tumalay'tani; taq mihikq soon hak tumalay'tañwu. ⁵ Nu nāt tūwaqatsit ep hinnumqe nu hapi sinmuy amumi tāla. ⁶ Yan pam lavayhtit, tutskwami tōhakqe, tutsvalay akw tsöqataqe, put qapostalqat pōsiyat añhqe lelwi; ⁷ Nit put aw pañqawu: Yupa, nen um patuphat Siloam aqw posimavaqtani, kita. (Siloam hōniwa, i'nihqe pam'i.) Noqw öviy pam awnihqe, aqw posimavaqtate, tālat taykañw ahoy pitu. ⁸ Noqw öviy kisñwamat-niqw pu haqawat put qapostalñwuniqw aw yorstotaqam pañqawwa: Ya qa i' haqam qátukañw hihta tuñlay'tañwuqa? ⁹ Noqw haqawat pañqawwa: Pay i' pam'i; noqw pētu pañqawwa: Pay i' put an sóniwa. Noqw pam tāqa pañqawu: Pay nu' pam'i. ¹⁰ Noqw öviy puma put tūviñtotaqe aw pañqawwa: Noqw uhposi hin tālawwa? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay hak tāqa Jesus yan mātsiwhqa tsöqataqe, ivosvaqe put lelwit, inumi pañqawu: Um patuphat Siloam awnen, aqw posimavaqtani; noqw öviy nu awnihqe posimavaqtate, ivosiy tālawna. ¹² Pahsat puma put aw pañqawwa: Noqw pam hak háqamo? Noqw pam pañqawu: Pīyi.

The Pharisees Investigate the Healing

¹³ Pahsat pu puma qapostalñwunqat Pharisee-sinmuy amumi wikya. ¹⁴ Noqw piw nasuñwintalöñnit ep Jesus tsöqataqe put pōsiyat tālawna. ¹⁵ Pahsat pu Pharisee-sinom pam hin pōsiy tālawnaqat tuwat put tūviñtota. Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pam ivosiy añhqe tsöqat lelwi;

noq̄w nu posimavaq̄taqe, ivosiy t̄alawna. ¹⁶ Pahsat pu ōviy haq̄awat Pharisee-sinom pañq̄aq̄wa: Pay pi i' t̄aqa qa pas God añq'ō, ōviy pi nasuñwintalōñnit qa kaptsi'ta. Noq̄w p̄etu pañq̄aq̄wa: Pas soon hak qaanhinmakañw yanhaq̄am k̄atutmalat hintsakni. Noq̄w yan puma n̄atsiki. ¹⁷ Pahsat pu puma q̄apostalñwuq̄at aw piw pañq̄aq̄wa: Ya uhposiy t̄alawnaqa uñniqw hak h̄imuu? Noq̄w pam amumi pañq̄awu: Pam God lavay'ayaata. ¹⁸ Noq̄w as q̄apostalñwuqa p̄osiy t̄alawnaq̄at Jew-sinom qa t̄utuq̄siwa. Noq̄w ōviy puma put nayat yuyat enañ w̄anwayyaqe, ¹⁹ T̄uvin̄totaqe amumi pañq̄aq̄wa: Ya pas pay i' umuhti q̄apostalkañw tihtiwhq̄at uma pañq̄awlawu? Noq̄w pam pantañwunikañw hin pu' t̄alat tayta? ²⁰ Noq̄w put naat yuyat amum lavayhtiye amumi pañq̄awu: Pay pi i' pas itahtinihq̄at itam navoti'ta, pu i' q̄apostalkañw tihtiwhq̄ata. ²¹ Nikañw hin pi pam pu' t̄alat taytaqw itam qa navoti'ta; piw hak put p̄osiyat t̄alawnaq̄at itam qa navoti'ta; pi w̄uyoq'a; uma t̄uvin̄totani; pam pi n̄enem hin lavayhtini. ²² Put naat yuyat amum Jew-sinmuy mamq̄asqe ōviy yan lavayhti; yaw kurs hak Jesus pas Christ-nihq̄at pañq̄awhq̄, Jew-sinom aw t̄onawtaq̄amuy añqw put ayo t̄uvayaniqey pasiw̄ni'yuñqw ōviy'o. ²³ Paniqw ōviy puma pañq̄awu: Pay w̄uyoq'a, uma t̄uvin̄totani, kita. ²⁴ Pahsat pu piw ōviy puma q̄apostalñwuq̄at w̄anwayyaqe aw pañq̄aq̄wa: Um God pas hihtatani; itam navoti'yuñqw, i' t̄aqa qaanhinma. ²⁵ Noq̄w pam lavayhtiye pañq̄awu: Pay ka pi as sen pam qaánhinma, sen pay qa panmaq̄w, nu put qa navoti'ta; pay it-sa pi pas s̄ukw nu suyan navoti'ta, nu as ura q̄apostalñwu, nikañw nu pu' t̄alat tayta. ²⁶ Pahsat pu puma piw put aw pañq̄aq̄wa: Ya pam uñ hintsana? Hin pam uhposiy t̄alawna? ²⁷ Noq̄w pam lavayhtiye amumi pañq̄awu: Pay pi nu umuy āawnaqw uma qa nanapta. Ya uma hinoqw pas pu' piw put nanaptaniqey n̄anawakna? Ya uma tuwat put aw tutuq̄ayyaniqey ōviy'o? ²⁸ Pahsat pu puma pas tutsiw'unañway hiñq̄aq̄waqe put aw pañq̄aq̄wa: Um pi put aw tutuq̄ayi, itam pi Moses aw tutuq̄ayya. ²⁹ God pi pas suyan Moses aw yuaaykuq̄at itam navoti'yuñwa; i' pi pay hak tuwat háq̄aq'ō. ³⁰ Noq̄w t̄aqa lavayhtiye amumi pañq̄awu: Is uti pas as uma put háq̄aq̄wniqw qa navoti'yuñqw, piw pam ivosiy t̄alawna. ³¹ Noq̄w pi itam navoti'yuñqw God qaanhinwisq̄amuy lavayiyamuy qa navotñwu; pi hak haq̄am God kaptsi'kañw tunatyayat hinmaq̄w put pam navotñwu. ³² Hisat q̄atsit yayhniwhq̄at añq̄aq̄w qa hak haq̄am hakiy q̄apostalkañw tihtiwhq̄at posiyat t̄alawniqat itam navoti'yuñwa. ³³ Pi as i' t̄aqa qa God añq̄wnen soon hihta hintsakni. ³⁴ Puma lavayhtotiqe aw pañq̄aq̄wa: Pas as um qaanh̄tiput añ tihtiwkañw, ya pas piw um itamuy tutuq̄ayna? kitotaqe put pañqw ayo t̄uvaya.

Spiritual Blindness

³⁵ Noqw yaw put tūvayaqat Jesus navotqe put túwahqe aw pañqawu: Ya um God Tiyat aw tuptsiwni'ta? ³⁶ Noqw pam lavayhtiqa aw pañqawu: Ya pam hak'i, tāqa? Nu hakiy aw tuptsiwni? ³⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aw yori; noqw pam hapi ūmi yuaata. ³⁸ Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, nu tuptsiwa; pam kitat put aw naokiwhta. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Nu hapi yep hin hintaniqat ōviy pew tūwaqatsit aw pitu, ima añ qa tayyuñqam pōsiy tālawnayaniqat ōviy'o, pu añ tālat tayyuñqam pōsiy qatālawnayaniqat ōviy'o. ⁴⁰ Noqw haqawat Pharisee-sinom put ámumyaqam ĩit nanaptaqe put aw pañqawu: Noqw itam piw qapostalya? ⁴¹ Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay pi as uma qapostalye', soon qaantiput hinyuñwni; noqw pi uma postalyaqey kitotaqw, ōviy umuhqaanhtipu umuhpe hūrsti.

10

The Parable of the Sheepfold

¹ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawu: Hak qa hōtsíwhpa kanelkimi pakit, pay nāp haqe' aqw pákihqa hapi uyiñwuniñwu, pu hakiy hihta tusoqnawhkiñwuniñwu. ² Hōtsíwhpa pákihqa hapi kanelmuy tumalay'taqaniñwu. ³ Noqw hōtsíwat aw tunatyawtaqa put aw hōtañwu, noqw kanēlom tōnayat nanaptañwu; noqw pam pumuy tūnwniyamuy akw wáñwaylawñwu, nen pumuy pañqw haqami tsamñwu. ⁴ Pu pam pokmuy nōñakne' amupyeve hinmañwu; noqw kanēlom tōnayat tuwi'yuñqe ōviy put añkyañwu. ⁵ Nikañwu puma a'lōntuy tōnayamuy qa tuwi'yuñqe ōviy hakiy alōñōt qa añkyat, tuwat soq put apyeve watqañwu. ⁶ Yan Jesus tūwutsit añ pumuy amumi hihta mahtakna; noqw puma put hihta lavayhtiqa qa māmatsya.

Jesus the Good Shepherd

⁷ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu hapi kanelkimi hōtsíwat anta. ⁸ Inupyeve mohti ōkihqam sohsoyam uyiñwuniñwu, pu hihta tūnawhkiñwuniñwu; noqw ikanelvohkom pumuy amumi qa tūqayyuñwu. ⁹ Nu hapi hōtsíwa; inuhpa' pákihqa hapi ayo yámakni, nen aw papkikañwu pu piw añqw yaymakañwu nōsiwhqey tuway'numni. ¹⁰ Pi uyiñwu ūyuniñwu pítuñwu, pu hihta nīnaniksaa, pu hihta hovalaniksaa; noqw nu tuwat pumuy yesniqat ōviy pitu, puma nukñwat qatsit qaōwihinyuñwuniñwu ōviy'o. ¹¹ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa. Suan kanelmuy amumi tunatyawmaqa hapi pumuy amuñem qatsiy táviñwu. ¹² Náwuspi i' ayaiwtaqa, kanelmuy qa pokmuy'taqe amumi qa suan tumalay'tañwu;

nikañw haqaqw kwéwuniqw put tuwe', kanelmuy tatamhtat, wāyañwu; noqw kwewu kanelmuy qōyañwu, pu piw tatslaknañwu. ¹³ Ayaiwtaqa wāyañwu, pam pi pay ahsatiy ōviyniñwunihqe kanelmuy qa hin amumi tunatyawtañwu. ¹⁴ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa; nihqe nu ikanelvokmuy tuwimuy'ta; noqw ivokom nuy tuwi'yuñwa. ¹⁵ Pas Ina nuy hin tuwi'taqw nu pan piw Inay tuwi'ta, nihqe nu ikanelvokmuy amuñem iqatsiy távini. ¹⁶ Pu nu piw nāt pētuy kanelmuy qa it kanelkit ep yesqamuy pokmuy'ta; pumuy nu soon qa tsamni, noqw puma itōnay nanaptani; noqw puma sūp tōnawtaqw sūka pumuy amumi tunatyawtani. ¹⁷ Noqw nu hapi iqatsiy tave' put ahoy kwúsuniqat ōviy Ina inumi unañway'ta. ¹⁸ Soon hak nuy iqatsiy nawhkini, nu nāp put távini; nu put táviniqey aw ōqalat pasiwta, pu nu put ahoy kwúsuniqey aw'i; yan hapi Ina imumi tutapta. ¹⁹ Noqw yan it lavayit ep pay piw Jew-sinom nātsiki. ²⁰ Noqw kaysiwhqam pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwtage ōviy pas qa navoti'numa. Ya uma hinoqw aw tūqayyuñwa? ²¹ Noqw pētū pañqaqwa: Nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaga qa yan yuaatañwu. Ya sen nukpanhikwsi qapostalyaqamuy pōsiyamuy tālawnani?

Jesus Is Rejected by the Jews

²² Noqw Jew-sinom Jerusalem epeq ura hisat namat God kīyat powatotaqat éphaqam u'nantota, tōmōhaqamo. ²³ Noqw Jesus God kīyat ep haqam Solomon tuhōōyat añ waynuma. ²⁴ Noqw Jew-sinom put aw tsovaltiqe aw pañqaqwa: Taay, ya hihsavohaqam itam ūmi a'nō wūwantotani? Kurs pay um pas Christ-nen itamuy suyan put āawnani. ²⁵ Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay pi nu umuy āawnaqw uma qa tūtuptsiwa. Nu Inay tuñwniyat aw yankañw iit tutmalat hintsakq, pam nuy hákiynihqat tuawi'ta. ²⁶ Noqw uma qa tūtuptsiwa, ispi uma qa nuhtum ikanelvohkomyaqee; pay pi nu ura umumi pañqawu. ²⁷ Ikanelvohkom itōnay nanaptañwu; noqw nu pumuy tuwimuy'ta; noqw puma inuñk hinwisa. ²⁸ Noqw nu pumuy qatsit qaso'taqat huylawu; noqw soon puma hovalniwyani, piw soon hak pumuy imapqōlñaqw tusoq'ipwani. ²⁹ Ina nuy pumuy máqahqa sohsokmuy amuh-peniñqe pas pávani; noqw qa hak pumuy Inay mapqōlñaqw tusoq'ipwaniqey aw ōqala. ³⁰ Ina-niqw pu nūu, itam sūkaa. ³¹ Pahsat pu Jew-sinom put tatatupyaniqe pay piw o'wat ōmahtota. ³² Noqw Jesus lavayhtiye amumi pañqawu: Nu nihtiwtagaqat lolmat tumalat Inay añqw umumi mahtakna. Noqw ya uma hihtawat tumalat ep nuy tatatupyani? ³³ Noqw Jew-sinom put aw pañqaqwa: Pay itam lolmat tumalat qa ép

uñ tatatupyani, pi um God qakaptsi'lavayhtiq'ö; pu um pay sínonikañw pas God-nihqey pañqawhqat öviy'o. ³⁴ Noqw Jesus amumi pañqawu: Puyaw umuhtutavoy ep qa yan pey'ta: Nu pañqawu: Uma pas hihtuya, yan'i? (Noqw pas soon tutuveni alöntini.) ³⁵ Noqw pep hapi pam hakimuy put lavayiyat ömahtotaqamuy pas hihtuyaqat amumi pañqawu. ³⁶ Noqw hintaqw öviy uma nuy qakaptsi'lavayhtiqat pañqawu, nu Pas Hímunihqat Tiatnihqey lavayhtiqö'? Pi Ina pas nāp nuy supwataqe tūwagaqatsit aw tavi. ³⁷ Ason pi nuy qa Inay tumalayay hintsakq, uma nuy qa tūtuptionsiwani. ³⁸ Nikañw kurs pay nu pas put hintsakq, nāmahin pi as uma nuy qa tūtuptionsiwani; nen Ina inuhpeniqw, pu nu put epnihqat uma māmatsye' tūtuptionsiwani. ³⁹ Yantaqat ep pu as öviy piw puma put nuayaniqey antotiqw, pam pumuy māyamuy añqw ayo yámakqe, ⁴⁰ Jordan yupqöymi pañsonihqe huruhti, ura John pay mohti kūyit akw tūtuvoylalawhqat pañsoo. ⁴¹ Noqw kaysiwhqam put aw ökiwtaqe nānami lavayta: John pi qa hihta kātumalta; nikañw John pi it tāqat hin lavayhtiqw pas pam sohsoy antsa. ⁴² Noqw pepeq kaysiwhqam put aw tūtuptionsiwa.

11

The Death of Lazarus

¹ Noqw hak tāqa Lazarus yan mātsiwhqa Bethany kitsókit ep ki'ta, it Maryt-nikañw pu qōqayat Marthat kitsókiyamuy ep'e; noqw pam hak okiw tūtyuhti. ² (I' Mary hapi put atsve hihta kwanwáhovaqtuqat wihkuyit akw Tutuyqawhqat lelwit, pu hōmiy akw kuyat añ hōna; noqw put tupkoat Lazarus tūtuya.) ³ Paniqw öviy put qōqamat hakiy Jesus aw ayataqw, pam pañqawu: Tutuyqawhqa, meh, pas aw uh'unañwa okiw tūtuya. ⁴ Noqw Jesus put navotqe pañqawu: I' tūya put mokniqat qa pániq'ö, pi God pas a'nö hímuniwhitiniqat öviy'o, noqw God Tiat put ahpiy pas pavan hímuniwhitini. ⁵ Noqw Jesus Marthat aw unañway'ta, pu tupkoyat Maryt-nikañw pu Lazarus pumuy amumii. ⁶ Noqw öviy pam put navotqe pay hāk pepeq lōs talōna. ⁷ Nit it atsve pu' pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Tuma piw Judeat aqwya. ⁸ Noqw puma put aw pañqawu: Tutuyaynaqa, nāt pūnat pu' Jew-sinom uñ tatatupninayaniqey anhtotiqw, ya um pay piw aqwni? ⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Ya talōnvaqat ep tāwa añhqe qa pakwt lōq sihkay'tasikis qöniltiñwu? Tālō waynumqa qa wíwakñwu, pam qatsit aw tālat aw taymañwunihqe öviy'o. ¹⁰ Mihikq waynumqa hihta ep wíwakñwu, put ep tāla sūlawniñwunihqe öviy'o. ¹¹ Yan pam

lavayhtit amumi pañqawu: Itahkwatsi Lazarus pūwi, noqw pay nu aqwnen tātaynani. ¹² Pahasat pu put aw nānatuwnayaqam put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pay pi pūwe' soon qa ōqawhtani. ¹³ Noqw pam mokqat Jesus pañqawhqa, suhpan as pay pam puwhqe nāsuñwni'taqw put pañqawhqa puma wūwaya. ¹⁴ Pahasat pu Jesus pumuy amumi pas suyan pañqawu: Lazarus mōki. ¹⁵ Noqw nu qa épeqniqw pam panhtiqw pas nu put ep umuñem hahlayhti, uma nuy hinhtiniqat aw yórikye' inumi tūtuptionsiwaniqat ōviy'o. Pay itam aqwyani. ¹⁶ Pahasat pu Thomas, Didimus yan túñwantiwhqa, suñwámuy amumi pañqawu: Itam amum aqwye', amum so'ni.

Jesus the Resurrection and the Life

¹⁷ Noqw Jesus pepeq pituqw, pay kurs pam āmiwhqe, nālōs talni'ta. ¹⁸ Noqw Bethany Jerusalem áhayhpo, sukwa añqw nāsamiq tutskwatuwanit pahsaphaqamo. ¹⁹ Noqw Jew-sinom kaysiwhqam Marthat pu Maryt pumuy tupkoyamuy ep pumuy qahahlayhpiyamuy ep amumi unañwtapyaniqe kurs ep ōki. ²⁰ Noqw yaw Jesus añqwnihqat Martha navotqe, pañqw nakwsuqe put ahsawva, noqw Mary pay nāt kiy ep qatu. ²¹ Pahasat pu Martha Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniqw soon itupko mokni. ²² Noqw pay nu navoti'taqw nāmahin pi yahsathaqam um God aw hihta tūviñtaqw soon pam un qa máqani. ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay uhtupko ahoy tātayni. ²⁴ Noqw Martha put aw pañqawu: Antsa nu navoti'taqw nuhtuñk talōñvaqat epeq sinom ahoy yesvaniqw pam nuhtum ahoy tātayni. ²⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi hakiy mokiwuy añqw ahoy tātaynañwuqa, pu qatsíhuytañwuqa; inumi tuptionsiwhqa as nāmahin mokni, nikañw pay pam qátuni. ²⁶ Pu hak qatukañw inumi tuptionsiwni'taqa pas soon hisat mokni. Ya um it tūptionsiwa? ²⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqa, pay um pas Christ, God Tíatnihqat nu tuptionsiwa; ura kurs pi pam hak tūwaqatsit aw pítuni.

Jesus Weeps

²⁸ Yan pam lavayhtit ahpiynihqe tupkoy Maryt nauy-wañwayhqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa pitu, nihqe un wáñwaylawu. ²⁹ Noqw panis pam put navot suñwnuptut, put aw'i. ³⁰ Noqw Jesus nāt kīmi qa pítuhqe, haqam Martha put ahsawvaqat pay nāt pep'e. ³¹ Noqw Jew-sinom Maryt amum ahpave tañawkahkañw put aw unañwtavi'yunqam put suñwnuptut yámakmaqaw aw tayyūñqe añkya pañqawkahkañwo: Pam sumataq tūamit ep pakmumuyniqe ōviy pañsoo, kitota. ³² Pahasat pu Mary nāt Jesus haqam wunuqw túwahqe aw pitu, nihqe put atpipo tamōtswunuptut aw pañqawu: Tutuyqawhqa,

pas as um yepniqw soon itupko mokni. ³³ Noqw pam pakmu-muyhq, pu Jew-sinom put amum ökihqam piw tsaykitaqw Jesus amumi yórikqe unañwpeq ökwavakqe, ³⁴ Pañqawu: Uma haqam put taviya? Noqw puma pañqaqwa: Tutuyqawhqa, um awnen aw tātayni. ³⁵ Noqw pahsat pu Jesus paklawu. ³⁶ Pahsat pu Jew-sinom pañqaqwa: Meh, pas kurs aw unañway'ta. ³⁷ Noqw haqawat pañqaqwa: Ya sen i' qapostalqat pōsiyat tälawnaqa soon hinwat yukuqw soon as ka mokni?

Lazarus Brought to Life

³⁸ Pu öviy Jesus nāt qa suyan unañway'kañw tūamit aw pitu. Noqw tuhsōñaqw tūamiwta, noqw aqw owa uhtsiwta. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Uma owat ayo taviyani. Noqw mokqat qōqaat Martha put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay soon pi okiw qa hovaqtuni; pi pay nālōs talōñni'ta. ⁴⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya ura um tuptsiwe', God öqalayt lolmat aw yórikniqat nu ūmi qa pañqawu? ⁴¹ Pahsat pu mokpu haqe' qatsqat añqw puma ayo owat taviya. Noqw Jesus ömiq tātayht pañqawu: Inaa, kwakwhay um nuy navota. ⁴² Pay pi as um sutsep nuy navotñwuniqw nu put navoti'ta; nikañw pay ima sinom yañ hoñqam um nuy añqw távihqat tütuptsiwaniqw öviy nu pañqawu. ⁴³ Yan pam lavayhtit, pahsat pu a'nō pañqawu: Lazarus, yámakuu! ⁴⁴ Noqw i' mokqa pañqw yama; noqw maat kukyat amum masyuwsit akw tōnaniwta, pu taywaat hōhōnpit akw nōmiwta. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma nahyat mātapyani.

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lk 22.1-2)

⁴⁵ Pahsat pu kaysiwhqam Jew-sinom Maryt aw ökihqam Jesus hihta tumaltaqat aw tātayyaqe put aw tütuptsiwa. ⁴⁶ Noqw pay pumuy amuñaqw haqawat Pharisee-sinmuy amumiyaqe, Jesus hīhihta tumaltaqat pumuy āawnaya. ⁴⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum yuaatotaniqe tsovalti, nihqe pañqaqwa: Ya itam hinhtotini? pas hapi i' tāqa hīhihta kātutmalat hintsaki. ⁴⁸ Pas itam qa aw hintsatskaqw, pam pantsakq kurs hin qa sohsoyam put aw tütuptsiwani; noqw Rome añqw sinom öke' itahkiy kiqōtotani, pu itamuy sinmuy haqami hintsatsnani. ⁴⁹ Noqw pumuy amuñaqw haqawa Caiphas yan mātsiwhqa put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwtaga pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta navoti'yuñwa; ⁵⁰ Piw it añ qa wūwaya: Pay hak sūka tāqa sinmuy amuñem mokniniqw pam itamuñem lomahintani. Noqw pep pu' sinom soon pas sohsoyam sūlawhtotini. ⁵¹ Pam qa nāp nahpiy yan lavayhti; nikañw pam ephaqam God

awwat mohpeq moñw'iwtage hihta nātoniqat pañqawu. Pam yan lavayhtiqe Jesus pep tutskwat ep sohsokmuy sinmuy amuñem mokniqat añwu pay lavayhti; ⁵² Nikañw pep tutskwat ep sinmuy qa púmuy-sa amuñem-nit, pas sohsokmuy God tímuyatuy añqe' ahtsawaliwyuñqamuy piw amuñem mokni, pam pumuy sohsokmuy sūmi tsovalaniqe òviy'ò. ⁵³ Pahpiy pu puma put hin nīnayaniqey nanawinya. ⁵⁴ Noqw òviy Jesus Jew-sinmuy amuhpa' pāpu qa pas mātaqpuva hinnuma; nihqe pam pañqw haqami kitsókit Ephraim yan mātsiwhqat aqw'a, tutskwat qayēwiwhpuve qalavoq'a. Nihqe pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum pepeq qatu. ⁵⁵ Noqw Jew-sinmuy nōviwhqaam Amutsva Yūmosanihqat yan tūnwantiwhqat aw pituto. Noqw nāto nōviwhqat aw qa pituqw, kaysiwhqam añ tutskwava yesqam napwatotaniqe Jerusalem ep òki. ⁵⁶ Nihqe puma Jesus òviy taynumyage God kīyat ep hoñkahkañw nānami pañqaqwa: Ya uma hin wūwantota? Ya sen pam nōviwniqat qa awni? ⁵⁷ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum put nuayaniqey anhtoti; nihqe òviy kurs hak put háqamnihqat tuway'te' pañqawniqat pan yukuya.

12

Jesus Anointed at Bethany (Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)

¹ Noqw pu Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat aw navaysikis tālat pētiqw, Jesus Bethany ep pitu; pep Lazarus ura as mokqa qatu; ura Jesus put mokqat ahoy tātayna. ² Noqw Lazarus sinomat pep Jesus enem tapkiqw nōvatota; noqw Martha tūnopni'ta; noqw Lazarus nuhtum put amum tunōsvoñat aw qatu. ³ Pahsat pu qōqaat Mary wihkuyit kwañwáhovaqtuqat sūp tuwanit pan putu kwusut, Jesus kukyāt lelwi, nit hōmiy akw put kukyāt hōna. Pam wihkuyit nard yan tūnwantiwhqe a'nō hihkay'ta. Noqw pam pantsakq kīve wihkuyit hovalañwuat tuyqawwa. ⁴ Pahsat pu suhka put aw nānatuwnaqa, momñwituy amumi put mātapniqa, Judas Iscariot, it Simon tiat pañqawu: ⁵ Ya hinoqw tis nāpi kwañwáhovaqtuqa wihkuyi qa payhp sunat sivat òviy huyiwhqe òkiwyaqamuy amumi qa noiwa? ⁶ Yan pam hiñqawu, qa pas pi pas antsa òkiwyaqamuy tunatyawkañwo, pi pam uyiñwunikañw sivamokit aw tunatyawtage, hihta pañsoq tañatiwhq put kimañwuniqe òviy'ò. ⁷ Noqw òviy Jesus pañqawu: Uma qa wuhtit aw hiñqawani; pam nuy hisat tūamiwniqat aw it warani'ta. ⁸ Himu pi añ òkiwyaqam umumum sutsep yanyuñwa; noqw pay nu qa sutsep umumum yantani.

The Plot against Lazarus

⁹ Noqw òviy kaysiwhqam Jew-sinom yaw Jesus pep qátuhqat nanapta; nihqe puma qa Jesus-sa òviy ep òki, puma it Lazarus ura pam mokiwuy ańqw ahoy tåtaynaqat aw yórikyaniqey òviy pīwu. ¹⁰ Noqw òviy God awwat mohpeq momńwit pay Lazarus piw enañ nīnayaniqey nānami yuaatota, ¹¹ Yaw put atsviy kaysiwhqam Jew-sinom lasyaqe Jesus aw tūtuptionsaqw òviy'ò.

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lk 19.28-40)

¹² Noqw qavońvaqw sinom qaan'ewakw hintaqam nōviwhqat ep òkihqam yaw Jesus Jerusalem aw pitutoqat nanaptaqe, ¹³ Puma palm-tsotskit nantaqayat ūyitotaqe, pankahkańw put ahsawvawisa pańqawkahkańwo: Ōqawmańwu! Israel-sinmuy mońwíam Tutuyqawhqat natńwaniyat añ pitutoqa pas kaptsiwaa. ¹⁴ Noqw Jesus mōrot puhuwuńwiwtaqat túwahqe, epeq evetskilti; pi ura pan pey'ta: ¹⁵ Uma qa tsawiniwuyuńwni, Zion ep sínomu; meh, umuhmońwi mōrot tiyat akw tsokiwmakańw ańqw pituto, yan'i. ¹⁶ Noqw put aw nānatuwnayaqam as mohti iit qa māmatsya; nikańw Jesus a'nō hímuniwhitiqw pahsat pu puma ura pam yan pēniwhqat u'naya, pu yan put yukunayaqata. ¹⁷ Noqw sinom put ámumyaqw pam tūamit aqw Lazarus wáńwayhqe mokiwuy ańqw ahoy tåtaynaqw aw tayyuńqam put tuawi'yuńwa. ¹⁸ Paniqw òviy sinom piw put ahsawvawisa, yaw pam it kātumalat tumaltaqat nanaptaqe òviy'ò. ¹⁹ Noqw òviy Pharisee-sinom nānami pańqaqwa: Meh, itam qa hihta aniwni'wisa; sinom sohsoyam put ańkya.

Some Greeks Seek Jesus

²⁰ Noqw hakim Greek-sinom okiwlalwanige nuhtum nōviwhqat ep òki. ²¹ Nihqe puma Philip Galileet ep kitsókit Bethsaidat ańqwnihqat aw òkihqe pańqaqwa: Tāqa, itam as Jesus aw yórikyaniqey nānawakna. ²² Noqw Philip Andrew awnihqe put āawna; noqw Andrew Philip amum Jesus put āawna. ²³ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pańqawu: Nu Sinot Tiat pas hímuniwhitiniqat hapi aw pitu. ²⁴ Pas antsa, pas antsa nu umumi pańqawni: Pas sōhōvosi tutskwami qa pohse', qa hovare', sutsep sūkanińwu; pas pam hovare', pep-sa a'nō aniwnańwu. ²⁵ Qatsiy kahkawnaqa put kwayhni; pu yep qatsit ep pas nāp qatsiy aw qa suhtaq'ewnihqa hapi qatsit qaso'taqat himuy'vani. ²⁶ Inuńem tumalay'taniqey nāwaknaqa pas kurs hin qa inuńkni, nen nuy háqamniqw itumal'aya piw pepni. Pu inuńem tumalay'taqa Inay ahpiy kaptsi'tiwni.

Jesus Speaks about His Death

27 Pas nu hin unañwiti. Ya sen nu hiñqawni? Inaa, um it tuwanit añqw nuy ayo távini, sen nu kítani? Noqw pi nu yaniqw it tuwanit aw pitu. 28 Inaa, um pas hímuniñqey namtaknani, nu kítani. Pahsat pu òveqatsit añqw hakiy tónaat pañqawu: Nu pas hímuniñqey pay namtakna, nihqe nāt nu piw panhtini. 29 Noqw òviy sinom pep hoñqam put nanaptaqe úmukqat pañqawu; noqw haqawat pañqawu: God hoñviyaat put aw yuaayku, kitota. 30 Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: I' hakiy tónaat qa inuñem tòqti, pi umuñem'i. 31 Pu' hapi it qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy amuñem hin yukiltini; pu' hapi yep qatsit aw moñwi ayo tūviwini. 32 Noqw nūu, ason nu nahoylehtsit ep hāyiwe', nu sinmuy sohsokmuy nāmi tsovalani. 33 Yan pam hin mokniqey lavayhtiqe pañqawu. 34 Noqw sinom lavayhtotiqe put aw pañqawu: Pi itam tutavot añqw nanaptaqw yaw Christ sutsep qátuni; noqw hinoqw Sinot Tiat pas kurs hin qa nahoylehtsit ep hāyiltiniqat um pañqawu? Ya i' Sinot Tiat hak hímuu? 35 Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu tālat ankañw umumum hihsavo yantani; nāt tālat umumum yantaqw uma kwilalatotani, noqw qatāla umuy qa wihkini; taq qatalpuva kwilalataqa haqaminiñqey qa navoti'tañwu. 36 Nu nāt umumum yantaqw uma inumi tūtuptsiwē', talpuva hinwisni; nen uma tālat ep sinoiwyuñwini.

The Unbelief of the Jews

Yan Jesus lavayhtit ahpiyñiqe pumuy amuñaqw nātupka. 37 Noqw pay as pi nāmahin pam pumuy amutpik nihtiwtaqat hihta kātumalat mahtaknaqw puma put aw qa tūtuptsiwa. 38 Yan God lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiqat aw antsaniwa. Ura pam pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hak itahtuawiy tuptsiwa? Ya Tutuyqawhqa hakiy aw òqalay mahtakna. 39 Yanta; noqw òviy soon put tūtuptsiwani, ura Esaias piw pañqawhqa òviy'o. 40 Pam pumuy pōsiyamuy qatālawna, pu pumuy unañwayamuy owata, taq ka puma pōsiy akw tutwakahkañw, pu unañway akw māmatsye', ahoy nānamtōkyaqw, nu pumuy qalapsinani. 41 Yan ura Esaias lavayhti God pitsáñwayat lolmat aw yórikqee, nihqe put hakiy lavayhti. 42 Noqw pay as pi nāmahin yantaqw pay imuy mohpeq momñwituy amuñaqw kaysiwhqam nuhtum put aw tūtuptsiwa; nikañw pay Pharisee-sinmuy amutsviy put qa pañqawu, hakton sen puma tsotsvakikimi pumuy amumi uhtayaniq'ò. 43 Puma pi sinmuy amuñaqw tayawinpit nānawaknaqe, God añqw tayawinpit qa hihtatota.

Judgment by Jesus' Word

44 Noqw pu' Jesus tsa'lawhqe pañqawu: Inumi tuptsiwni'taqa hapi qa inumi tuptsiwni'tat, hakiy añqw nuy távihqat

aw tuptsiwni'tañwu. ⁴⁵ Pu inumi taytaqa hapi nuy añqw távihqat aw tayma. ⁴⁶ Nu tāla sinmuy amumi pitu, inumi tuptsiwni'taqa haqe' qatālat qa añ hinmaniqaṭ ḍviy'o. ⁴⁷ Nu sinmuy amuñem hin yukunaniqe qa paniqw pew pitu, pi nu sinmuy ayo ḍyaniqe pitu. Nihqe ḍviy nāmahin pi hak ilavayiy navotkañw put qa tuptsiwhq nu qa put hinwat yúkuñwu. ⁴⁸ Hak nuy qa nakwhakañw ilavayiy qa ḍmahtaqa hihta akw hinwat yukuniwni. Ilavayi hapi so'ñwamiq put hin yukunani. ⁴⁹ Pi nu qa nāp nahpiy yuaata. Ina nuy añqw távihqa hapi pas nāp nuy hihta hiñqawniqaṭ inumi tutapta, pu hihta hin lavayhtiniqaṭ pīwu. ⁵⁰ Noqw nu navoti'taqw Ina hihta tutaptaqe sinmuy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqaṭ ḍviy put tutapta. Noqw paniqw hapi ḍviy pam inumi hin tutaptaqaṭ nu panwat sohsok yuaayku.

13

Jesus Washes His Disciples' Feet

¹ Noqw Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqaṭ nāt aw qa pituqw, Jesus yep it qatsit añqw Nay awniqey navoti'ta; nihqe sinomat it qatsit ep hinnumyaqamuy amumi unañway'tage pam yūmosa so'ñwamiq pumuy amumi unañway'ta. ² Noqw tapkiqw pumuy nōñösaqw, Nukpana Simon tiyat Judas Iscariot Jesus momñwituy amumi mātapniqaṭ pan unañwtoyna. ³ Noqw Jesus navoti'taqw, Naat sohsok hihta aw ḍqalat put aw noa; noqw pam God añqw pítuhqe piw God aw áhoyniqey navoti'kañw, ⁴ Tunösvoñat añqw wunuptut, napnay tavi; nit hōhōnpit kwusut, put kwewhta; ⁵ Nit pu tsaqaptat aqw kuyht, pahsat pu put aw nānatuwnayaqamuy kukyamuy pāhomhtivat, nihqe hōhōnpit kwewhtagey akw kukyamuy hōnhhta. ⁶ Pu ḍviy pam Simon Peter aw pituqw, Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pas pay um ikukuy pāhomni? ⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay nu hihta hintsakq um nāt qa mātsi'ta; pay ason um soon qa māmatsni. ⁸ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay um pas soon hisat ikukuy pāhomni. Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas nu uhkukuy qa pāhomqw pay nawus um qa isinoni. ⁹ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, turs qa ikukuy-sa-nit imay iqōtoy enañ pīw um pāhomni. ¹⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pāhom'iwhqa soon pas sohsovik pāhom'iwni, pay kuk'at-sani, pi pay sohsovik kwañw'eway'o. Noqw uma hapi kwañw'e'wayomu, nikañw pay qa sohsoyamu. ¹¹ Pam hakiy momñwituy amumi put mātapniqaṭ navoti'tage ḍviy pañqawu: Uma qa sohsoyam kwañw'e'wayomu, kita. ¹² Pu ḍviy pam pumuy kukyamuy pāhomt, pu napnay añ pakit, pu qatuptut, amumi pañqawu:

Ya nu umuy hintsanqat uma māmatsya? ¹³ Uma nuy Tutuqaynalalwakahkañw pu Tutuyqawhqalalwa; nihqe uma súañqaqwa, pi nu' pam'i. ¹⁴ Noqw kurs nu umumi tutuyqawhqa, pu umuy tutuqaynaqa umuhkukuy pāhomqw, soon tis uma umuhkukuy nāhoy qa nāvahomnayamantani. ¹⁵ Pi nu umuy hinyaniqat umumi mahtakna, nu umuy hin yúkunaqw pan uma hinwisni. ¹⁶ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pay tūwiki moñwiyy epnihqe qa pavan pasniñwu, pu ayatiwhqa put ayataqat epnihqe qa pavan pasniñwu. ¹⁷ Noqw uma iit navoti'kahkañw añ hinwise' hahlayyani. ¹⁸ Nu umuy qa sohsokmuy lavayhti; nu hakimuy namorstaqey tuwimuy'ta. Noqw pay pi tutuvenit anhtiniqw òviy i' hak inumum tūmoytaqa inumi nukpanhtini. ¹⁹ Noqw nāt put qa aw pituqw nu añwu pay umuy āawna. Noqw hisat put paniwhitiqw, nu Christ-nihqat uma tuptsiwyani. ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ason nu hakiy haqami ayataqw, hak put pās távihqa hapi nuy pās távini; pu nuy pās távihqa hapi nuy añqw távihqat pās távini.

Jesus Predicts His Betrayal

(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21; Lk 22.21-23)

²¹ Yan Jesus lavayhtit, qahahlayhtiye pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa momñwituy amumi nuy mātapani. ²² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam haqawat pa pam pañqawhqat wūwantotaqe nānahpa' yoyrikya. ²³ Noqw suhka put aw nānatuwnaqa pep Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwta, pas Jesus aw unañwaata. ²⁴ Noqw Jesus hakiy pañqawhqat pam put tūviñtaniqat Simon Peter put aw māmasa. ²⁵ Pu òviy pam Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwkañw put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hakni? ²⁶ Jesus hu'waqe aw pañqawu: Pay nu nōvat móraknat, hakiy put maqaqw pamni. Pu pam nōvat móraknaqe, Simon tiyat Judas Iscariot put maqa. ²⁷ Noqw pam panhtiqw, pahsat pu Satan put unañwmiq paki. Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Um hihta hinhtiniqey iits panhtini. ²⁸ Noqw qa haqawa tunösvoñat aw qátuhqa put hinoqw pan lavayhtiqtat māmatsi. ²⁹ Judas pi sivamokit tavi'ta; noqw suhpan pam pumuy nōviwhqat ep hihta hinhtiniqat Jesus put aw pañqawhqat haqawat wūwaya, pu sen pam òkiwyaqamuy hihta huytaniqat pañqawhqata. ³⁰ Noqw òviy pam nōvat mórakput sowat, pahsat pay pañqw yama. Noqw mihikiwta.

The New Commandment

³¹ Pu òviy pam yámakmaq, Jesus pañqawu: Pu' hapi nu' Sinot Tiat pas pavan hímuniwhitini; noqw God piw inuhpiy panhtini. ³² Noqw kurs God inuhpiy hímuniwhite', pay

soon pam tuwat qa nahpiy nuy pas pavan hihtatani; ni-hqe soon qa pay put panhtini. ³³ Itimu, nāt nu hihsavo umumum yantani. Noqw uma as nuy hepyani; noqw ura nu Jew-sinmuy amumi hin lavayhtiqe pay nu hapi piw pan umumi lavayhtini: Nuy haqaminiqw soon uma pañsoyani, ura nu kita. ³⁴ Nu umumi pūhut tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni; nu umumi hin unañway'taqat pan piw uma nānami unañway'yuñwni. ³⁵ Umuy nānami unañway'yuñqw pantaqat ahpiy sinom sohsoyam uma inumi nānatuwnayaqat nanaptani.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Lk 22.31-34)

³⁶ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya um haqamii? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay nuy haqaminiqw um kurs hin nāt inuñkni; nikañw pay ason um soon qa inuñkni. ³⁷ Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hinoqw nu soon pay pu' uñkni? Nu uñem iqatsiy táviniqey suhtaq'ewa. ³⁸ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Haw um inuñem uhqatsiy táviniqey suhtaq'ewa? Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Pay ason pas um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawhq pu' taqákowāko tōqtini.

14

Jesus the Way to the Father

¹ Uma qa hin unañway'yuñwni, uma God aw tuptsiwni'yuñwa; uma piw inumi tuptsiwni'yuñwni. ² Inay kīyat ep yeyespi qaōwíewa, pi as qa pantaqw soon nu umuy qa āawnani. Nu umuñem qenitato. ³ Noqw nu ahpiyten umuñem qenite', nu piw añqwni; nen umuy nāmi okínani; noqw nuy háqamniqw uma piw pepyani. ⁴ Pu nuy haqaminiqw uma navoti'yuñwa; pu uma aqw pōhut tuwi'yuñwa. ⁵ Thomas put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um haqaminiqw itam qa navoti'yuñwa; noqw ya itam hin aqw pōhut tuwi'yuñwni. ⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi God aqw pōhu, pu navoti pas antsanihqqa, pu qatsi. Soon hak Inay awni, pas inuhpanen-saa. ⁷ Pi as uma nuy tuwi'yuñwe' soon uma Inay piw qa tuwi'yunwni; noqw yahpiy haqahpiy uma put tuwi'yuñwa; nihqe uma aw yórikya. ⁸ Noqw Philip put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um Unay itamumi mahtaknaqw itam pañso uyiwaltotini. ⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas as nu wūyavo umumum yantaqw, ya um nāto nuy qa tuwi'ta, Philip? Inumi yórikqa hapi Inay aw yori; noqw piw um nuy umumi Inay mahtaknaniqat inumi pañqawu. ¹⁰ Ya nu Inay amum sūkanihqat um qa tuptsiwa? Soñawnen pi nu put

epniq̄w pu pam inuhpee. Nu umumi hihta lavayhte', qa nāp nahpiy lavayhtiñwu; pi Ina inuhpe qátuhqa tumalat hintsaki. ¹¹ Nu Inay epniq̄w pu Ina inuhpenihqat uma tūtuptsiwani; hal kurs uma qa pantotini, nas'ew uma itumalay ahpiy inumi tūtuptsiwani. ¹² Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsiwhqa nuy hīhihta hintsakqat piw hintsakni, pu iit epnihqe pas pāvanyaqat pam hintsakni, nu Inay awniniq̄w ōviy'o. ¹³ Pu uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta ōviy tūviñtotaq̄w, nu put panhtimantani; noq̄w Ina Tiy ahpiy pas pavan hímuniwhitini. ¹⁴ Uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta ōviy tūviñtotaq̄w nu put panhtimantani.

The Promise of the Holy Spirit

¹⁵ Kurs uma inumi unañway'yuñwe', itutavoy añ hinwisni. ¹⁶ Pu nu Inay aw nāwaknani, noq̄w piw pam sukw umumi unañwtavi'taqat umumi távini, it Qahováriwtaqat Hikwsita. Noq̄w pam umumum sutsep yante', ¹⁷ Umuy hihta pas antsanihqat tutuqaynani. Put hapi ima yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam kurs hin kwusuyani, puma put qa tuway'yuñqe ōviy'o, piw qa tuwi'yuñwa. Noq̄w uma pi put tuwi'yuñwa, pam umumum yantaq̄w ōviy'o, nihqe nāt pam umuh'unañwpeq qátuni. ¹⁸ Pay nu soon umuy nal'oyini; pay nu nāt piw añq̄w umumini. ¹⁹ Nāt hihsavoniq̄w pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam inumi qa yórikyani, nīkañw uma inumi yórikyani. Pi nuy qatuq̄w ōviy piw uma yesni. ²⁰ Noq̄w pep pu' uma nuy Inay epnihqat nanaptani; pu pan piw uma inuhpeyani, pu nu umuhpeni. ²¹ Itutavoy oyi'kañw añ hinmaqa hapi inumi unañway'tani; pu inumi unañway'taqat aw Ina unañway'tani; noq̄w nu put aw unañway'tani, nen aw namtaknani. ²² Noq̄w suhka Jesus aw nánatuwnaqa Judas yan mātsiwa. Qa pam momñwituy amumi Jesus mātavi. Noq̄w pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hintaq̄w ōviy um itamumi namtaknat, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy amumi qa namtaknani? ²³ Noq̄w Jesus lavayhtiye put aw pañqawu: Pay inumi unañway'taqa soon ilavayiy qa añ hinmani; noq̄w Ina put aw unañway'tani; noq̄w itam put awnen unañwayat ep qátuni. ²⁴ Inumi qa unañway'taqa hapi soon ilavayiy añ hinmani. Noq̄w nu umumi lavayit yuaataq̄w pam qa inuhpiy'o, pam nuy añq̄w távihqat Inay ahpiy'o. ²⁵ Noq̄w nu nāt umumumnikañw iit umumi yuaayku. ²⁶ Noq̄w nu pan Inay aw nāwaknaq̄w, pam umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqat Hikwsit umumi távini. Noq̄w pam umuy sohsok hihta tutuqaynani; nen nuy hihta umumi lavayhtiqtat umuy sohsok ahoy u'nanani. ²⁷ Uma suyan unañway'yuñwni, nuy suyan unañway'taqat pan'i. Yep qatsit tunatyayat hinwisqam

hakiy suyan unañway'taqat paysoq lavaytañwu; noqwu nu qa panwat umumi yuaata. Uma qa hin unañway'yuñwni, piw umuh'unañwa qa tsawiniwyuñwni. ²⁸Uma nanaptaqwu ura nu umumi pañqawu: Nu ahpiynit piw añqw umumini. Pi uma inumi unañway'yuñwe' soon inumum qa hahlayhtotini, nu Inay awniqey pañqawhqat ep'e, pi Ina inuhpenihqe pas pávani. ²⁹Noqwu nāt hapi aw qa pituqwu, pay nu añwu umuy āawna, hisat aw pituqwu uma tūtuptionsiwaniqat ōviy'o. ³⁰Yahpiy hapi nu pāpu soon pas umumi yuaatani, taq Nukpana, yep qatsit ep moñw'iwtaqa añq'ō, noqwu pam qahaqam hihta ep inumi tuyqawi'ta. ³¹Noqwu Ina inumi hin tutaptaqwu nu pan hinma. Noqwu put pantaqat akw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nu Inay aw unañway'taqat nanaptani. Huvam hoñvaa; itam yañqw ahpiyyani.

15

Jesus the Real Vine

¹ Nu hapi ovauyit pas antsanihqat anta, Noqwu Ina hapi ūyi'taqa. ² Inuhpiy hohtakiwtaqa qa himuy'vañwuqat pam ayo tukuñwu; pu pōlōy'vañwuqat pam papsiñwu, noqwu pahsat pu pam wūhaq aniwnañwu. ³ Noqwu uma hapi it lavayit nu umumi lavayhtiqat akw kwanw'e'way'iwyuñwa. ⁴ Uma inumi wiwyuñwni, noqwu nu umumi wiwtani; soon ovauyit ahpiy hohtakiwtaqa nāp natsviy hihta himuy'vañwu, pas pam kopōlvuy aw wiwte'sa hihta aniwnañwu; noqwu pan hapi uma inumi qa wiwyuñwe', soon hihta aniwnayani. ⁵ Nu hapi ovauyi; noqwu uma hapi ahpiy hohtakiwyuñqamu. Nu hakiy aw wiwtaqwu pam inumi wiwte' a'nō himuy'vamantani; pi uma qa inutsviye', soon hihta apitotini. ⁶ Inumi qa wiwtaqa lakput hohtakiwtaqat an ayo tūviwñwu; noqwu sinom put tsovalaye', qōhit aqw maspaye', put taqtsokyañwu. ⁷ Kurs uma inumi wiwyuñwe', piw ilavayiy umuh'unañwpeq pani'yuñwe', pep pu' uma hihta nānawakne', put ōviy tūviñtotamantani; noqwu pam umumi antsaniwmantani. ⁸ Uma a'nō aniwnaye', yan Inay pas pavan mātaktotani; pu piw yan uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamyani. ⁹ Nu hapi pas Inay inumi hin unañway'taqat pan nu umumi unañway'ta; uma suan hinwisq nu umumi unañway'tani. ¹⁰ Uma itutavoy añ hinwisq pan nu umumi unañway'tani, pas nu Inay tutavoyat añ hinmaqwu pam inumi unañway'taqat pan'i. ¹¹ Noqwu uma pas hinhaqam hahlayhtotiniqat ōviy nu umumi yan lavayhti; nu pas hinhaqam hahlayhtiqat pan'i. ¹² Noqwu nu yan umumi tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni, pas nuy hin umumi unañway'taqat pan'i. ¹³ Kurs hak tāqa kwatsmuy amuñem qatsiy tave' suyan pi pam pumuy amumi

pas pavan unañway'taqe òviy panhtini. Noqw qa hak put t̄aqat epnihqe pas pavan nuhtumi unañway'ta. ¹⁴ Uma nuy umumi hin tutaptaqat añ hinwise' ikwátsimyani. ¹⁵ Yahpiy hapi nu p̄apu umuy qa t̄uwiktuñwantani, taq t̄uwiki moñwiyy hihta hintsakq put qa navoti'tañwu. Nikañw nu umuy ikwátsimyaqat pan t̄uñwanta; pi nu Inay añqw hihta navotqey umuy sohsok āawna. ¹⁶ Qa uma hapi nuy namorstota, pi nu hapi umuy namorstaqe umuy sinmuy tsovalayaniqat òviy ayata; noqw tsovalniwyaqam qa hovalniwyani; noqw uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw hihta t̄uvin̄totaqw pam umuy put máqamantani. ¹⁷ Nu umumi yan tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni.

The World's Hatred

¹⁸ Kurs yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhta'ewyaqw pay ura puma inumi mohti qa suhta'ewyaqat uma u'ni'yuñwni. ¹⁹ Pi as uma yep qatsit tunatyayat añ hinwisq, pay put añ hinwisqam soon umuy qa hahlayyani; noqw uma pi yep qatsit tunatyayat qa añ hinwisq nu umuy put añqw namorsta; noqw òviy yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhta'ewya. ²⁰ Ura nu umumi lavayhti'qw uma put u'ni'yuñwni; pay t̄uwiki moñwiyy epnihqe qa pavan pasniñwu; noqw kurs sinom nuy okiwsasne' soon umuy piw qa okiwsasnani; kurs ilavayiy añ hinwise' pay soon piw umuhlavayiy qa añ hinwisni. ²¹ Nikañw pay uma isinomniqw òviy puma umuy yan hintsatsnani, nuy añqw távihqat qa tuwi'yuñqe òviy'ò. ²² Pay nu p̄ituhqe pumuy amumi yuaaykuqw puma inumi qa tuptsiwyaqe qaanhtoti. Kurs puma ilavayiy qa nanapte' pay soon pas qaanhtotini. Niñqe pu' hapi puma kurs hihta akw qaanhtipuy tupkayani. ²³ Inumi qa suhta'ewnihqa hapi piw Inay aw qa suhta'ewa. ²⁴ Nu pumuy amutpik nihtiwhtaqat k̄atutmalat hinhti. Qa hak inuhpenihqe hihta k̄atumalta. Kurs puma itutmalay aw qa yórikye' pay soon pas qaanhtotini; noqw pi as puma put aw yórikyakahkañw inumi qa suhta'ewya, pu Inay piw aw'i. ²⁵ Ura pumuy tutuveniyamuy añ yan pey'ta: Nuy qa hinhti'qw puma inumi qa suhta'ewya, yan'i. Noqw puma hin pey'taqat anhtoti. ²⁶ Nikañw ason nu umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqat Hikwsit Inay añqw ayataqw, pam hihta pas antsanihqat umuy tutuqaynat, nuy hákiynihqat sinmuy āawnani. ²⁷ Pu uma piw pas n̄āp hihta aw yórikyaqey tu-aw'i'yuñwni, uma yayhniwhqat añqaqw inumum hinnumyaqe òviy'ò.

16

¹ Uma qa hin unañwtotiniqat òviy nu umumi yan lavayhti.

² Nāt sinom hihta aw tōnawyuñqey añqw umuy ayo ipwayani; tis pi nāt òviy puma umuy qōqyaniqat aw pítuni; noqw panhtiqā God eñem tumaltaqey wūwamantani. ³ Puma hapi Inay nuy enañ qa tuwi'yuñqe òviy umuy panhtotini. ⁴ Nikañw ason hisat aw pituqw ura nu umuy añwu pay put āawnaqat uma u'nayaniqw òviy nu umumi yan lavayhti, nāwuspi nāt nu umumumnihqe òviy qa mohtihāq umumi iit yuaayku.

The Work of the Holy Spirit

⁵ Noqw pu' hapi nu Inay nuy añqw távihqat ahoy awni. Noqw uma qa haqawat nuy haqaminiqat tūviñta. ⁶ Noqw pay pi nu umumi iit lavayhti qw òviy umuh'unañwa pas qa hahlayhtoti. ⁷ Noqw pay nu umumi pas qaatsat pañqawni: Pas nuy ahpiyniniqw pam umuñem lomahintani; pi nuy qa ahpiyniqw umumi Unañwtavi'taqā soon umumi pítuni, pi nu ahpiyen añqw put umumi távini. ⁸ Ason pam pite' yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qaanhtotiqat pumuy navotnani, pu hakiy hin suan hinmaqat pumuy māmatsnani, pu God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani. ⁹ Pam pumuy inumi qa tuptsiwyaqe qaanhtotiqat pumuy navotnani. ¹⁰ Piw nuy suan hinmaqat pumuy māmatsnani, Inay awnihqat akw'a; noqw uma pāpu inumi qa yórikyani. ¹¹ Piw God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani, pi pam yep qatsit aw moñwit pay eñem yúkuqe pas qahihata. ¹² Nāt nu nihtiwhataqat hihta umumi yuaaykuniqw, uma kurs hin nāt put sohsok òmahtotani. ¹³ Nikañw ason i' Hikwsi pas antsanihqa pite', pam sohsok antsanihqat umuy māmatsstoynani; pam qa nāp nahpiynihqat yuaataniqee. Pam hihta navote' put yuaaykumantani, pu pam hīhihta nātoyaniqat umuy āwintani. ¹⁴ Ason pam nuy pas pavan hihtatani, pi pam itutuqayhpiy òmahtat, put umuy āwintani. ¹⁵ Inay tutuqayhpiat sohsoy piw itutuqayhpi, paniqw òviy nu pañqawu: Pam ason itutuqayhpiy òmahtat, put umuy āwintani.

Sadness and Gladness

¹⁶ Nāt hihsavoniqw pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, nu Inay awniniqw òviy'o. ¹⁷ Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam haqawat nānami pañqaqwa: Ya sen pam hihta itamumi lavayhti qe pañqawu: Nāt hihsavoniqw pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, pu Nu Inay awniniqw òviy'o, kita? ¹⁸ Noqw òviy puma pañqaqwa: Ya sen pam hihta pañqawhqe Hihsavoniq'ō, kita? Itam hihta pañqawhqat aw māmatsya. ¹⁹ Noqw puma as put tūviñtotaniqey nānawaknaq Jesus navoti'taqe amumi pañqawu: Ya nu umumi Pay hihsavoniqw uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw

uma inumi yórikyani, kítahqat uma nātuviñlalwa? ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt uma tsaykitani, pu pas hihta ep qahahlayhtotiqey pan hiñqawani; noqw tuwat yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam hahlayyani, noqw úmawat qahahlayyani; nīkañw pay umuhqahahlayhpi hahlayhpini-whtini. ²¹ Wuhti tihtatutuayne' qahahlayñwu, tuwaniyat aw pítuñwuniqw òviy'o; nīkañw ason pam tihte' pahsat kānavotpiy pāpu qa u'ni'tañwu, sino tūwaqatsit aw tihtiwHQ put ep hahlayñwunihqe òviy'o. ²² Noqw pan uma qahahlayyani; nīkañw pay nu nāt piw umumi pohtani, noqw umuh'unañwa hahlayhtotini, pu umuhhahlayhpiy soon himu sohtapnani. ²³ Pu hisat aw pituqW uma soon pāpu nuy hihta tūviñlawni. Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw nāp hihta òviy tūviñtotaqW pam umuy put máqamantani. ²⁴ Yuk pahsavo hapi uma qa hisat nāt ituñwniy aw yankahkañw hihta òviy tūviñtota. Uma aw tūviñtote' òmahtotani, nen pas hinhaqam hahlayhtotini.

Victory over the World

²⁵ Yan nu pay tupkiwtaqat umumi yuaayku; ason hisat aw pituqW pep pu' nu soon pāpu ilavayiy tupkitat, umuy Inay pas suyan āawnani. ²⁶ Ason pep pu' uma ituñwniy aw yankahkañw hihta òviy tūviñlalwani. NoqW nu umuñem Inay aw tūviñtaniqey hapi qa pañqawu; ²⁷ Pi Ina pas nāp umumi unañway'taqW òviy'o, ispi uma inumi unañway'yuñq'ò, nihqe nu God añqW pítuhqat uma tūtuptsiswa. ²⁸ Nu Inay añqW yámakqe, tūwaqatsit aw pitu; nit pu' nu tūwaqatsit mātap, Inay awni. ²⁹ NoqW put aw nánatuwnayaqam put aw pañqawu: Meh, pu' hapi um pas suyan yuaaykuqe, pāpu qa sómokit lavayhti. ³⁰ Pu' hapi itam uñ sohsok hihta navoti'taqat tūtuptsiswa; noqW soon kurs pas hak sōwu hihta tūviñlawni. It akw pu' itam uñ God añqW pítuhqat tūtuptsiswa. ³¹ NoqW Jesus lavayhtiye pumuy amumi pañqawu: Ya uma pu' tūtuptsiswa? ³² Meh, aw hapi pituto, híkis pay aw pitsíwta, uma tatslake', nanāp umuhkiy añhqe nankwuse', nuy nalmatapyaniqat aw'i. Nīkañw pay nu qa nālaa, pi Ina inumuma. ³³ Uma inuhpe kwakwhaiwyuñwniqat òviy nu umumi yan lavayhti. Uma tūwaqatsit ep kānanvotyani; nīkañw pay uma su'qawyuñwni, nu hapi yep qatsit ánwuta.

17

Jesus Prays for His Disciples

¹ Yan Jesus lavayhtit, òmiq tātayht, pañqawu: Inaa, aw hapi pitu; um Uhtiy pas hímunihqat pan nuhtumi mātaktani, noqW Uhti tuwat uñ pan mātaktani. ² Pi um Uhtiy sohsokmuy

sinmuy amumi öqalat maqa, nihqe hakimuy hihsa'nihqamuy put aw noaqw, pam qatsit qaso'taqat amumi nóaniqat um pan put eñem yuku. ³ Noqw hak un pas suhka antsa God-nihqat tuwi'te' pu Jesus Christ uhpiy taviwhqat piw tuwi'te' qatsit qaso'taqat himuy'vani. ⁴ Nu tūwaqatsit ep un pas hímuniñqat nuhtumi mātakta; um nuy hihta tumalat ayataqat hapi nu yuku. ⁵ Noqw taay, Inaa, ura tūwaqatsit nāt qa háqamniqw nu úmumñiqe lolmat tālawñwat pitsáñway'ta. Noqw öviy nu ūmi pituq̄w um piw pan nuy lomavitsañwtoynani. ⁶ Um sinmuy amuñaq̄w hakimuy inumi noaqw nu un hákiyñiqat pumuy āawna; puma as úhimumyaq̄w um pumuy inumi noa, noqw puma uhlayayiy añ hinwisa. ⁷ Nihqe um hihta inumi noaqw pam sohsoy ūñaq̄wñiqat puma nanapta. ⁸ Pi um it lavayit inumi mātapq̄ nu amumi put mātavi; noqw puma put ömahtota, nihqe nu ūñaq̄w yámakqat pas suyan nanaptaqe pay um pas nuy añq̄w távihqat tütuptsiwa. ⁹ Nu pumuy amuñem okiw nāwakinta; nu yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qa pumuy amuñem nāwakinta; um hakimuy inumi noaqw nu pumuy amuñem nāwakinta, puma uhsinomniqw öviy'o. ¹⁰ Noqw sohsoyam isinom uhsinomu, pu sohsoyam uhsinom isinom, noqw nu amuhpiy pas hímuniwhti. ¹¹ Noqw nu hapi pāpu qa tūwaqatsit ep hinnuma, noqw ima nāt tūwaqatsit epya; noqw nu yañq̄w ūmii. Qahováriwhpu Inaa, um hakimuy inumi nóahqey pumuy pas nāp uhtuñwniy öqalayay akw oyi'tani, noqw puma sūkayani, itamuni. ¹² Nu nāt tūwaqatsit ep pumuy amumum hinnumqe uhtuñwniy añ pumuy oyi'ta; um hakimuy inumi noaqw nu pumuy pās oyi'taq̄w qa himuwa haqami hiniwhti, pay i' sūlawhtiniqey namorstiwhqa-saa, hin pey'taqat anhtiniqat öviy'o. ¹³ Noqw nu yahsatniqw yañq̄w ūmii, nihqe okiw pas pay imuy unañwpeq ihahlayhpiy aniwni'yuñwniqat öviy nu tūwaqatsit ep yan hiñqawlawu. ¹⁴ Nu amumi uhlayayiy mātavi, noqw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam pumuy amumi qa suhtaq'ewya, puma qa yep sinoiwyuñq̄w öviy'o, nuy qa pep sinoiwtaqat pan'i. ¹⁵ Um as tūwaqatsit añq̄w pumuy ipwaniqat nu qa pan ūmi tūviñlawu, um qalolmat añq̄w okiw pumuy ayo oyi'taniqat pan'i. ¹⁶ Puma inún qa yep qatsit ep sinoiwyuñwa. ¹⁷ Um uhlayayiy pas antsaniñqat akw pumuy nēñem qenivo öyani; uhlayayiy pas antsa. ¹⁸ Um nuy sinmuy amumi tavi, noqw öviy pay hapi nu piw pan nuhtumi pumuy ayata. ¹⁹ Nihqe nu pumuy tunatyawkañw qenivo nātavi, puma as pas antsa piw qenivo oyiwyuñwniqat öviy'o. ²⁰ Pu nu qa ímuy-sa amuñem tūviñlawu, nāt hakim pumuy lavayiyamuy ahpiy inumi tütuptsiwaniqamuy amuñem pīwu. ²¹ Okiw as puma sohsoyam sūkayaniqat nu tūviñlawu,

um Ina inuhpeniqw pu nu uhpenihqat pan piw itamuhpe sūkayaniqata; noqw pep pu' tūwaqatsit ep sinom um nuy añqw távihqat tūtuptsiwani. ²² Noqw um hin nuy kaptsi'taqw pan piw nuy pumuy kaptsi'ta, puma itamun sūkayaniqat òviy'o. ²³ Nu pumuy amuhpeniqw pu um inuhpee, noqw puma itamuhpe pās pasiwyuñwni, noqw sinom nanaptaqw um nuy añqw tavi, nihqe pas hin inumi unañway'taqey pan piw amumi unañway'ta. ²⁴ Inaa, um imuy hakimuy nuy maqaqw puma as nuy háqamnihqat pep inumumyaniqat nu nāwakna, nen it lolmat tālawñwat um nuy máqahqat puma aw tayyuñwni, pi um nāt tūwaqatsit qa yukiwhq pay pepeq inumi unañway'ta. ²⁵ Súantaqa Inaa, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam uñ qa tuwi'yuñwa, noqw nu uñ tuwi'ta, noqw ima hapi um nuy añqw távihqat navoti'yuñwa. ²⁶ Noqw nu hapi uñ pumuy āawna. Noqw okiw as um inumi hin unañway'taqw pan hapi pumuy nānami unañway'yuñwniqat òviy nu soon nāt qa uñ pumuy āwintani. Nen nu pas antsa amuhpe yantani.

18

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Lk 22.47-53)

¹ Yan Jesus lavayhtit put aw nánatuwnayaqamuy tsamkañw pahpiy nakwsuqw, puma haqe' sika Cedron yan mātsiwhqat yupqòymi nõña; noqw pam haqami olive qòlmi pítuhqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumum pañso paki. ² Noqw put momñwituy amumi mātapaqa Judas piw put háqamnihqat tuwi'ta, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy tsamkañw qa sūs pañsoniñwuniqw òviy'o. ³ Noqw God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum tuwalan'a'yatuy hoñvia'yatuy enañ Judas aw mātavi; noqw puma wihqòhi'wiskañw, kopitsoki'wiskañw, tunipi'wiskahkañw put amum pañsoya. ⁴ Noqw òviy Jesus hin hintsaniwniqey sohsok navoti'taqe amumi nakwsuhqe pañqawu: Ya uma hakiy hepnumya? ⁵ Noqw puma lavayhtotiqe aw pañqaqwa: Itam hakiy Nazareth añqw tāqa Jesus hepnumya. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu' pam'i. Noqw Judas amumi put mātapaqa pumuy amumum wunu. ⁶ Noqw pam panis pamnihqey amumi pañqawhq pahsat pay puma áhoywat hohyokat, tutskwami patañmunumhti. ⁷ Pahsat pu piw pam pumuy tūvintaqe amumi pañqawu: Ya uma hakiy hepnumya? Noqw puma pañqaqwa: Itam hakiy Nazareth añqw tāqat Jesus hepnumya. ⁸ Jesus lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu pamnihqey umumi pañqawu; noqw òviy kurs uma nuy hepnumye', uma imuy mātapyani. ⁹ Ura pam hiñqawhq put anhtiniqw òviy'o, ura pam pañqawu: Imuy hakimuy um inumi noaqw nu qa hihtawat kwahi,

it'a. ¹⁰ Pahasat pu Simon Peter sipwuvahpi'taqe put hóroknat, God awwat mohpeq moñwit tūwikipyat wuvahtaqe, putvaqw naqvuyat ayo tuku. Noqw i' hak tūwiki Malchus yan mātsiwa. ¹¹ Pahasat pu Jesus Peter aw pañqawu: Uhsipwuvahpiy tukpuyat aqw pánaa. Ina inuñem okiwsanhpit kuyapkuyhq pay nu soon qa put hikwni.

Jesus before Annas

¹² Pahasat pu sohsoyam tuwalan'a'yam-niqw pu moñwíam, hoñviaymuyatuy amumum Jesus nuayaqe put somya; ¹³ Nit mohti Annas aw put wikya, pam pi Caiphas möönañwuy'ta; noqw Caiphas put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwta. ¹⁴ I' Caiphas hapi ura Jew-sinmuy amumi pañqawu pay ura hak sūka sinmuy amuñem mokq pam ñas'ewniqata.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-70; Mr 14.66-68; Lk 22.55-57)

¹⁵ Noqw Simon Peter Jesus añki, pu suhka put aw nánatuwnaqa; pamwat God awwat mohpeq moñwit tuwí'ta; nihqe pam Jesus amum God awwat mohpeq moñwit kīyat aw paki. ¹⁶ Noqw Peter pay hötsíwat ihpaq wunu. Noqw pahasat pu suhka Jesus aw nánatuwnaqa God awwat mohpeq moñwit tuwí'taqa yámakqe, hötsíwat aw tunatyawtaqat mānat aw yuaaykuqe Peter pana. ¹⁷ Pahasat pu māna hötsíwat aw tunatyawtaqa Peter aw pañqawu: Ya qa um piw it tāqat aw nánatuwnaqa? Noqw pam pañqawu: Qae. ¹⁸ Noqw iyohooniqw, ōviy tūtuwikt hoñvia'yatuy amumum tövumsit hoveyelayaqe aw hoñkahkañw nāmukintota. Noqw Peter pumuy amumum aw wunuwkañw nāmukinta.

The High Priest Questions Jesus

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Lk 22.66-71)

¹⁹ Pahasat pu God awwat mohpeq moñwi Jesus tūviñtaqe put aw nánatuwnayaqam hákimyaqat put tūviñta, pu hihta pam pumuy tutuqaynaqata. ²⁰ Noqw Jesus lavayhtiye aw pañqawu: Nu nuhtumi susmataq yuaata. Nu tsotsvalkive sutsep tutuqayna, pu God kīyat ep'e, pañso Jew-sinom sutsep tsotsvalya; nu qa hihta nanauyve lavayhti. ²¹ Noqw um hinoqw nuy tūviñlawu? Nu hihta yuaaykuqat um inumi tūqayyuñqamuy tūviñtanikañwo; meh, puma nuy hiñqawhq navoti'yuñwa. ²² Noqw yan pam lavayhtiqw, pu suhka hoñiaya put aqlap wúnuhqa mapqölöy akw Jesus wuvahta, pañqawkañwo: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi kurs nuy qalolmat lavayhtiqw um put pañqawni; kurs pay nuy súañqawhq ya um hinoqw nuy wuvahta? ²⁴ Noqw Annas put somt, God awwat mohpeq moñwit Caiphas aw hōna.

Peter Denies Jesus again

(Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lk 22.58-62)

²⁵ Noqw Simon Peter pep wunuwkañw nāmukinta; noqw haqawat pep honqam put aw pañqawwa: Ya qa um piw put aw nānatuwnaqa? Noqw pam qa nakwhaqe pañqawu: Qae. ²⁶ Noqw haqawa God awwat mohpeq moñwit tūwikiat Peter aw pañqawu: Puyaw qa um oliveqōlpe put ámunniqw nu ūmi qa tātayi? Pam hapi Malchus añqwvi, it hakiy naqvuyat Peter ayo tukuqw put'a. ²⁷ Pahsat pu Peter piw nāt qa nakwha, noqw pahsat pay taqakowako töqti.

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Lk 23.1-5)

²⁸ Pahsat pu puma Caiphas añqw Jesus haqami Rome añqw moñwit kīyat aw wikya; noqw súitsi; noqw puma pay moñwkimi qa yuña, taq ka Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat añqw nōñösaniqey qa hu'waniwyani. ²⁹ Pahsat pu Rome añqw moñwi Pilate yan mātsiwhqa yámakqe amumi pañqawu: Ya uma hihta it nēveltotoynaya? ³⁰ Noqw puma lavayhtotiqe aw pañqawwa: Pay pi as i' tāqa qa nukpananiqw soon itam ūmi put wikvayani. ³¹ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Pay pi uma put wikye' umumi hin tutavot an put yukunayani, kita. Noqw ōviy Jew-sinom put aw pañqawwa: Itam hakiy nīnayaniqey mewniwta. ³² Ura Jesus hin mokniqey lavayhtiqat anhtiniqw ōviy puma pañqawwa. ³³ Pahsat pu Pilate piw pavasiwhkimi pakit, Jesus wánwayhqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya pay um pas nāp it lavayhti? sen pay hakim nuy pamnihqat uñ āawnaya? ³⁵ Noqw Pilate lavayhtiqe aw pañqawu: Ya nu Jew-sino? Pi nāp uhsinom God awwat mohpeq momñwituy amumum uñ inumi mātapyā. Ya um hihta hinhti? ³⁶ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay imoñwtunatya qa yep qatsit ahpiy'o, pi as imoñwtunatya it qatsit ahpiyniqw soon itumal'a'yam as qa rohomhtotini; noqw nu Jew-sinmuy amumi qa noiwni; noqw pi imoñwtunatya qa yañq'ö. ³⁷ Noqw ōviy Pilate put aw pañqawu: Noqw um moñwi? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um súañqawu. Pi nu yaniqw tihtiwa; nihqe nu it hihta pas antsanihqat tuawi'taniqe ōviy tūwaqatsit aw pitu. Pas antsanihqat añ hinwisqam sohsoyam itōnay nanaptañwu. ³⁸ Noqw Pilate put aw pañqawu: Ya himu pas antsa?

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lk 23.13-25)

Pam kitat, piw Jew-sinmuy amumi yámakqe, amumi pañqawu: Pas nu qa haqam qaanhtiqat put aw tuwa. ³⁹ Noqw pay pi Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat aw pituqw

nu hakiy umumi mātāpmananiqat uma pan tuwi'yuñwa. Noq̄w nu Jew-sinmuy moñwíamuy umumi mātāpniqat uma nānawakna? ⁴⁰ Pāhsat pu puma sohsoyam piw nāt sáakmaqe pañq̄aq̄wa: Qa i'ni, Barabbasni. Noq̄w i' Barabbas pi hihta tūnawhkiawu.

19

¹ Pāhsat pu Pilate solāwamuy pan ayataq̄w puma Jesus haq̄ami wikyaqe wuvahpit akw put qa sūs wuvahtota. ² Pāhsat pu puma hihta kūtay'taqat kwitetotaqe put wihkat yukuyat put Jesus q̄ōtōsomtoynaya, nit pu hihta palasakwat usimnit put usihtoyneyaqe, ³ Aw pañq̄aq̄wa: Ōqawmañwu, Jew-sinmuy moñwíamuy! Pu puma may akw wuwalalwa. ⁴ Pu ōviy Pilate piw yámakqe sinmuy amumi pañq̄awu: Meh, nu hapi qa haq̄am qaantaqat it aw túwahqe umuy navotnaniqey ōviy nu umumi put hórokna. ⁵ Pāhsat pu Jesus kūtāt akw q̄ōtōsomiwkañw palasakwat usimnit uskañw pañq̄w yama. Noq̄w Pilate umumi pañq̄awu: Taa, yep tāqa. ⁶ Noq̄w ōviy God awwat mohpeq momñwit hoñvia'yatuy amumum put aw yórikyaqe sáakmaqe pañq̄aq̄wa: Nahoyehtsit aw múaa! Nahoyehtsit aw múaa! Noq̄w Pilate amumi pañq̄awu: Uma pi wikye' put nahoyehtsit aw muayani, nu pi qa hihta qaantaqat put aw tuwa. ⁷ Noq̄w Jew-sinom lavayhtotiqe pañq̄aq̄wa: Itam hihta ep yukuyamantaniqe tutavot pasiwyuñwa; noq̄w itahtutavoyniq̄w pi soon pam qa mokni, pam God Tíatnihqey pañq̄awhqe ōviy'o. ⁸ Noq̄w ōviy Pilate pan lavayit navotqe pu' pas maqasti. ⁹ Nihqe pavasiwhkimi piw pákihqe Jesus aw pañq̄awu: Ya um hak háqaq̄o'? Noq̄w Jesus aw qa hiñq̄awu. ¹⁰ Pāhsat pu Pilate put aw pañq̄awu: Noq̄w ya um inumi qa hinwat lavayhtini? Nu uñ mātāpniqey, sen nahoyehtsit aw muiwniqat uñem yúkuniqey aw ōqalat pasiwta. Ya um qa it navoti'ta? ¹¹ Noq̄w Jesus lavayhtiye aw pañq̄awu: Pay as ōqalat qa ōñaq̄w ūmi noiwhq̄ soon um inumi ōqalani. Pantaq̄w ōviy i' hak nuy ūmi mātāpqa uhpenihqe pas wukoqaanhti. ¹² Pahpiy pu Pilate as put mātāpniqey tunatyalti; noq̄w Jew-sinom sáakmaqe pañq̄aq̄wa: Um it tāqat mātave' pay Caesar qa kwātsiatni, hak haq̄am nāmoñwlawhqa pan Caesar aq̄w hiñq̄awñwu. ¹³ Noq̄w ōviy Pilate it navotqe Jesus wikkañw ihpo yama, nit pu haq̄am Owaqantupha yan tūnwantiwhqat ep moñw'atsvewat ep qatuptu, haq̄am Hebrew-sinmuy amuhkwanihqe Gabatha yan mātsiwhqat ep'e. ¹⁴ Noq̄w Amutsava Yūmosanihqat ep nōviwniqat totokay'yuñwa, noq̄w tāwanasavehaqamo. Noq̄w Pilate Jew-sinmuy amumi pañq̄awu: Taay, yep umuhmoñwi! ¹⁵ Noq̄w puma sáakmaqe pañq̄aq̄wa: Tūvaay, tūvaay! Nahoyehtsit aw múaa! Noq̄w

Pilate amumi pañqawu: Noqw ya nu umuhmoñwiy nahoylehtsit aw muiwniqat enem yúkuni? Noqw God awwat mohpeq momñwit pañqaqwa: Itam qa hakiy moñwí'yuñwa, pas Caesar-saa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Lk 23.26-43)

¹⁶ Pahsat pu puma put nahoylehtsit aw muayaniqat òviy pam amumi put mātavi; noqw puma ñuayaqe ahpiy wikya. ¹⁷ Noqw pam nahoylehtsiy ikwiwkañw haqami Masqötvihka yan túñwantiwhqat aw'i; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Golgotha yan túñwantiwa. ¹⁸ Pep pu' puma hakimuy lōqmuy put enañ nahoylehtsit aw muaya, nan'ikaqee, noqw Jesus amuhtsavee. ¹⁹ Noqw pam hak hímunihqat Pilate pēnaqe nahoylehtsit atsve mua; noqw yan pey'ta: JESUS NAZARETH AÑQWNIHQ JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁰ Noqw Jesus haqam nahoylehtsit aw muiwhq pam kīnaqw qa yāpo; noqw òviy kaysiwhqam Jew-sinom it atsva yan pey'taqat añ tuñwáya. Noqw pam Hebrew-sinmuy amuhkwa pey'ta, pu Greek-sinmuyu, pu Latin-sinmuyu. ²¹ Pahsat pu Jew-sinmuy amuñaqw God awwat mohpeq momñwit Pilate aw pañqaqwa: Jew-sinmuy moñwíamu, um qa yan pēnat, pam Jew-sinmuy moñwíamnihqey pam kitahqat um pēnani. ²² Noqw Pilate lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu hin pēnaqw pay pi pantani. ²³ Pahsat pu solāwam Jesus nahoylehtsit aw muayaqe yuwsiyat nālōvo o'yaqe nāhuyva; noqw ahtōqō'napnaat qa tūhiwtaqe ahsupoq pōqniwta. ²⁴ Noqw òviy puma nānami pañqaqwa: Itam qa tsīkayat, put òviy nanavō'yani, mātapi hak putni, kitota. Yan puma tutuvenit antsanhtota, ura pan pey'ta: Puma iyuwsiy nāhuyvayaqe inapnay òviy nanavō'ya. Noqw òviy solāwam panhtoti. ²⁵ Noqw pep Jesus nahoylehtsiyat aqlap put yuat wunuwta, pu yuyat tupkoat Mary, hakiy Cleopas nōmaata, noqw pu Mary Magdalene. ²⁶ Noqw Jesus yuy tuwa, pu put aw nánatuwnaqat pas aw unañway pep wúnuwtaqata, nihqe yuy aw pañqawu: Wuhti, ayam uhtii. ²⁷ Pahsat pu pam put aw nánatuwnaqat aw pañqawu: Ayam únuu. Noqw pahpiy put aw nánatuwnaqa put kiy aw wíki.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Lk 23.44-49)

²⁸ Yantaqat atsva pu' Jesus tumalay pay sohsok yúkuhqey navoti'taqe pañqawu: Nu pānaqmoki, kita, hin pey'taqat antaniqw òviy'o. ²⁹ Noqw pep tsaqaptat añqw oavala a'nō sika kūyiwta; noqw puma hihta sōyatkot put aqw móroknayat, pu himu hisop yan mātsiwhqat kohoyat epeq sōñnayt put moami

ĭtaya. ³⁰ Pu ōviy Jesus ovavalat añ yúkuhqe pañqawu: Yukilti, kitat yōkoltit sohsok hikwsu.

Jesus' Side Pierced

³¹ Noqw ép nasuñwintalōñnit pas kaptsitiwhqat ep tokay'yuñwa. Noqw pumuy tokoam nāt nasuñwintalōñnit ep nahoylehtsit añ hāiyiyuñwiniqat ima Jew-sinom qa nānawakna. Noqw ōviy puma Pilate awyaqē aw pañqaqwa: Um as solāwamuy ayataqw, puma hokayamuy qōqhitote' pumuy haqami hintsatsnani. ³² Pahsat pu ōviy solāwam ōkihqē mohti'maqat-nikañw pu mitwat put amum nahoylehtsit aw multiqat pumuy lōvaq hokayamuy qōqhitota. ³³ Nit puma Jesus aw ōkiqw pay kurs pam mōki, noqw ōviy pay puma put hokayat qa qōhiknaya. ³⁴ Nikañw suhka solāwa lansay akw put suyvaqewat sōhkwiknaqw pahsat añqw uñwa kūyit enañ munva. ³⁵ Noqw nu hapi it aw yori, nihqē hihta navoti'taqey pas suyan tuawi'ta; nu qa atsálawu, noqw uma kurs hin qa tūtuptsiwani. ³⁶ Hin pey'taqat hapi anhtiniqw ōviy ĩi yaniwhiti, ura yan pey'ta: Qa himuwa put ōqat qōhikiwni, yan'i. ³⁷ Pu piw sutske' yan pey'ta: Puma hakiy sōhkwiknayaqey aw yórikyani, yan'i.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Lk 23.50-56)

³⁸ Yantaqat atsva pu' hak tāqa Aramatheat añqwnihqa Joseph yan mātsiwhqa Pilate awnihqē Jesus tokoyat haqami hintsanniqey put aw maqaptsi'ta; noqw Pilate put hu'wa. Noqw ōviy pam pítuhqē Jesus tokoyat haqami yawma. Pam hak as nuhtum Jesus aw tuptsiwa; nikañw Jew-sinmuy mamqasqē ōviy qa hakiy put āawna. ³⁹ Noqw pu piw Nicodemus hihta myrrh aloes enañ namiqwriwtaqat tsivót-sikip sunat pututuwanit pahsa'haqam kimakañw ep pitu. Ura pam hak mohtihaqam míhikiwtaqw Jesus aw pitu. ⁴⁰ Pu ōviy puma Jesus tokoyat haqami távihqē kwañwáhovaqtuqat tōsit atsva put siwuwuykinat tsatsákwmötsaput linen yan mātsiwhqat akw put mokahta, hin Jew-sinom hakiy masyuwsinayañwuqat pan'i. ⁴¹ Noqw pam haqam nahoylehtsit ep multiqat ep himuqōlō; noqw pep puhutuamtuhsō; noqw nāt pas qa hak hisat pañsoq taviwa. ⁴² Noqw Jew-sinom tokoyay'yuñqw ōviy puma pep Jesus tavi, pam tuamtuhsō áhayhpninqw ōviy'ō.

20

The Empty Tomb

(Mt 28.1-8; Mr 16.1-8; Lk 24.1-12)

¹ Noq̄w Sundayt aw pituq̄w, suits talavay nāt qa talq̄, Mary Magdalene tūamit aw'i; noq̄w kurs owa tūamit aq̄w ūtsiwtan̄wuqa ayo taviwa. ² Pahas̄t pu pam wárikq̄e, Simon Peter-nit pu nuy, Jesus aw unan̄wayat yan tūn̄wantiwhq̄at, itamumi pañq̄awu: Taq̄ kurs Tutuyq̄awh̄q̄at tūamit añq̄w hóroknaya; nihq̄e haq̄ami pi put hintsatsna. ³ Pu òviy nu Peter amum tūamit aq̄w wari. ⁴ Noq̄w nu Peter ehpeqtage pay mohti pañso pitu. ⁵ Nihq̄e nu motoltiq̄e ahpamiq̄ tātayh̄q̄e tsatsákwmötsaput ep oyiq̄w tuwa; n̄kañw pay nu qa aq̄w paki. ⁶ Pahas̄t pu Simon Peter inuñk pitu; nihq̄e tūamit aq̄w pákihq̄e, tsatsákwmötsaput ep oyaq̄w tuwa. ⁷ Pu hōhōnpi put q̄ötōyat akw as mōkiwtaqa pay tsatsákwmötsaput qa enañ qatskañw pay nāla suphaq̄am q̄ātsi. ⁸ Pahas̄t pu nu tuwat aq̄w paki, nihq̄e nu yórikq̄e tuptsiwa. ⁹ Pam mokiwuy añq̄w pas soon ahoy qa tātayniq̄at pan pey'taq̄at nāt itam qa mātsi'yuñq̄e òviy'o. ¹⁰ Pahas̄t pu itam ahoy pañq̄w nima.

Jesus Appears to Mary Magdalene
(Mt 28.9-10; Mr 16.9-11)

¹¹ Noq̄w Mary tūamit ihpaq̄ wunuwkañw okiw pakmumuya; nihq̄e òviy pam pan hiñq̄awkañw, motoltit, tūamit aq̄w yori; ¹² Nihq̄e hakimuy lōqmuy hoñviayatuy q̄ōtsat yuwsit̄aq̄amuy pepeq̄ qatuq̄w tuwa, haq̄e' Jesus tokoat as qatsq̄at pep suhka q̄ötöveniñw, pu suhka kukveq̄'a. ¹³ Noq̄w puma hakim put aw pañq̄awu: Wuhti, ya um hinoq̄w pakmumuya? Noq̄w pam amumi pañq̄awu: Ispi kurs puma Itutuyq̄awh̄q̄ay haq̄ami hintsatsnaq̄e, haq̄am put taviyaq̄w nu qa navoti'taq̄e òviy'o. ¹⁴ Yan pam hiñq̄awht, ahoy namtōkkañw Jesus pep wunuq̄w tuwa; nit pam Jesus-niq̄w qa māmatsi. ¹⁵ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Wuhti, ya um hinoq̄w pakmumuya? Ya um hakiy hepnuma? Noq̄w pay pam ūyit tumalay'taq̄anih̄q̄at pam wūwahq̄e aw pañq̄awu: Tāqa, kurs um put haq̄ami hintsane', um haq̄am put távihq̄ey nuy āawnani; noq̄w nu haq̄ami hintsanni. ¹⁶ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Mary. Noq̄w pam aw namtōkt, put aw pañq̄awu: Rabboni, kita. (Pam Tūtutuq̄aynaqa i'nihq̄e pam'i.) ¹⁷ Jesus put aw pañq̄awu: Um nuy qa ñuñ'ani, taq̄ nu nāt Inay aw qa wūvi. Um itupkomuy amuminen amumi pañq̄awni: Nu God Inay aw wupni, pu pay pam piw Umunaa, pu Ūmuhtutuyq̄awh̄q̄a. ¹⁸ Noq̄w Mary Magdalene Tutuyq̄awh̄q̄at aw yórikq̄ey put aw nānatuwnayaq̄amuy amumi tūawva, pu pam yan put aw lavayhtiqaata.

Jesus Appears to His Disciples
(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Lk 24.36-49)

19 Noqw ép Sundayt ep tapkiqw put aw nánatuwnayaqam haqam tsovawtaqe, okiw Jew-sinmuy mamqasyaqe õviy hõtsíwpha' uhtsi'yuñqw, Jesus pítuhqe, amuhsonve wunuwkañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwni. 20 Yan pam lavayhtit, tokoy haqami sõhkwiknayaqat pumuy amumi mahtakna may énaña. Noqw put aw nánatuwnayaqam Tutuyqawhqat aw yórikyaqe hahlayhtoti. 21 Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwni. Nu hapi hin Inay nuy ayataqat pan piw tuwat umuy añqe' ayata. 22 Yan pam lavayhtit, amumi hikwsut pañqawu: Huvam Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaa. 23 Uma hakiy qaanhtipuyat ayo yukuyaqw pam ayo yukiwñwu; pu uma hakiy qaanhtipuyat qa ayo yukiwñiqat pañqaqwaqw pam qa ayo yukiwñwu.

Jesus and Thomas

24 Noqw imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw hak Thomas, Didimus yan túñwantiwñqa, qa amumumniqw Jesus pitu. 25 Noqw õviy mímwat Jesus aw nánatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Itam Tutuyqawhqat aw yóriky. Noqw pam amumi pañqawu: Pas nu māyat ep muahpit akw pey'vaqat aw qa yórikkañw pu imalatsiy akw put aw qa hintsankañw, pu put tokoyat haqam sõhkwiknayaqat aqw imay qa pane' soon tuptsiwni. 26 Noqw ahpiy nanalsikis talq put aw nánatuwnayaqam piw haqam ahpave tsovawta, noqw Thomas pumuy amumuma. Noqw hõsíwa uhtsiwtaqw Jesus pítuhqe amuhsonve wunukañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwni. 27 Pahsat pu pam Thomas aw pañqawu: Kurs uhmalatsiy aqw pew hintsanaa, pu imay aw yórikuu; pu pew māvuyalte', itokoy haqam sõhkwiknayaqat aqw uhmay pánaa, nit um pāpu qapēvewnat tuptsiwni'tani. 28 Noqw Thomas put aw pañqawu: God, Itutuyqawñqa. 29 Noqw Jesus put aw pañqawu: Thomas, paysoq pi um inumi yórikqe õviy tuptsiwa; inumi qa yórikyat tūtuptsiwaqam pas hihlayhpit epyani.

The Purpose of this Book

30 Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumumnikañw pas qa tsa' kātatayhpit hihta tuawi'taqat tumalta; noqw pāvam qa sohsoy it tutuvenit añ pey'ta. 31 Noqw pay hapi pas Jesus Moñw'asi'taqanihqat, pu God Tíatnihqat uma tūtuptsiwaniqw õviy ñi yantaqa pēniwa, pu uma tūtuptsiwe' put ahpiy qatsit tutwani.

21

Jesus Appears to Seven Disciples

¹ Iit atsve pu Jesus wuhkovatuphat Tiberias yan mātsiwqhāt ep put aw nānatuwnayaqamuy amumi piw namtakna; noqw pam hin namtaknaqat nu umuy āawnani. ² Ima yahsa'hakim haqam sūpya: Simon Peter, pu Thomas, Didimus yan tūnwantiwhqa, pu Galileet ep Canat aṅqw tāqa Nathanael, pu Zebedeet tīmat-niqw, pu hakim lōyōm piw put aw nānatuwnayaqamu. ³ Noqw Simon Peter pumuy amumi paṅqawu: Nu pakiwmaqto; noqw puma aw paṅqaqwa: Itam úmumyani. Noqw ōviy puma ahpiyyaqe āpiy pākihut aqw yuña, nit ep mihikq puma qa hihta kwisnaya. ⁴ Noqw qavonvaqw talavay Jesus patuphat qalaveq wunu; noqw put aw nānatuwnayaqam put Jesus-niqw qa māmatsya. ⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi paṅqawu: Tōtimu, ya uma qa hihta kwisnaya? Noqw puma put aw paṅqaqwa. Qae. ⁶ Pu pam amumi paṅqawu: Uma pākihut putvaqewat umuhtutsayay pāmiq tūvaye' tutwani. Noqw puma panhtotiqe, pas antsa pāvakiwhtuy qaan'ewakw hintaqamuy intotaqe qa kātoti. ⁷ Paniqw ōviy nu Jesus pas aw unañwayat yan tūnwantiwhqa Peter aw paṅqawu: Taq Tutuyqawhqa. Noqw Simon Peter Tutuyqawhqaqat-nihqaqat navotqe, napnay añ paki, qa yuwsit'ataqe ōviy'o, nit pu pāmiq tsoo. ⁸ Noqw mīmawat put aw nānatuwnayaqam tutsáyat ep pāvakiwhtuy íniwuyñqamuy pay pākihut akw lölökinkahkañw öki, puma tutskwat aṅqw qa yāpyaqe ōviy'o, pay tsivót-sikip sunat kwílakit pahsaphaqamo. ⁹ Pu ōviy puma panis tutskwami ökit, pep tōvut hoveyeliwtaqat tutwa. Noqw pāvakiwht put añ oyi. Pu pölavikit piw tutwa. ¹⁰ Noqw Jesus pumuy amumi paṅqawu: Uma pāvakiwhtuy umuhtunimuy aṅqw pew kiwisni. ¹¹ Noqw Simon Peter put aqw wupqe yañsakoqmuy pāvakiwhtuy tutsáyat ep íniwtaqamuy tutskwami lölökinta, tsañe'sikip sunat-sikañw aṅqw pakwt payhkomuy sihkay'taqamuyu (153); noqw pas as qaan'ewakw hintaqw piw tutsaya qa tsíki. ¹² Noqw Jesus pumuy amumi paṅqawu: Huvam pewye' nōñösa. Noqw soon kurs haqawa put aw nānatuwnayaqam pam haknihqaqat tūviñtani, suyan pi pam Tutuyqawhqaqaniqw ōviy'o. ¹³ Pahsat pu Jesus amuminihqe pölavikit kwusut, pumuy put huyta, pu pāvakiwhtuy piwu. ¹⁴ It akw hapi pu' Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pāyis nāmahtakna, mokiwyuy aṅqw ahoy tātayht'a.

Jesus and Peter

¹⁵ Pu ōviy pumuy nōñösat, Jesus Simon Peter aw paṅqawu: Simon Jonas tíata, ya um ímuy amuhpenihqe inumi pas unañway'ta? Noqw pam put aw paṅqawu: Owi, Tutuyqawhqa, pay nu uñ hahlayhq um navoti'ta. Noqw pam put aw paṅqawu: Imamñatuy nopni'taa. ¹⁶ Pu aṅqw piw pam put

aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um inumi unañway'ta? Noqw pam pañqawu: Owi Tutuyqawhqa, pay nu uñ hahlayhq um navoti'ta. Noqw pam pañqawu: Ikanelvokmuy amumi tunatyawtaa. ¹⁷ Pu pam pāyisni'makañw put aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um nuy hahlayi? Noqw pahsat pu Peter pas qahahlayhti, pam pu' Ya um nuy hahlayi put aw kítaqw ōviy'o. Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay pi um sohsok hihta navoti'ta; nu uñ hahlayhq um navoti'ta. Jesus put aw pañqawu: Ikanelvokmuy nopni'taa. ¹⁸ Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Um tsaynihqe nāyuwsinat haqami unañwte' pañso haqaminiñwu; nikañw pay ason um wúyokte' uhmey hohtaknani; noqw pu suhka uñ yuwsinani, nit pu uñ haqami qa nāwaknaqw uñ pañso wikni. ¹⁹ Pam yan lavayhtige put hin mokniqat pañqawu. Noqw pam mokiwuy akw God pas pavan mātaktani. Pu pam yan lavayhtit put aw pañqawu: Um inuñk hinmani.

Jesus and the Other Disciple

²⁰ Noqw Peter namtökqe nuy pumuy amuñkniqw tuwa. Nu hapi Jesus aw unañwayat túñwantiwhqe ura tapkiqw nōnovaqw put tawitsqayat aw tahtsikiwkañw aw pañqawu: Ya hak uñ momñwituy amumi mātapni? ²¹ Noqw Peter nuy túwahqe Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw i' tuwat hinhtini? ²² Noqw Jesus aw pañqawu: Pay pi as pas nuy hisat pítuniqat aw pahsavo pam qátuniqat nu nāwaknaniqw, ya um put hintsanni? Um inuñk hinmani. ²³ Pantaqat ahpiy pu' yaw nu pay qa mokniqat mímawat nánatuwnayaqam yan lavayta. Noqw pi Jesus put aw qa pañqawu: Pam qa mokni, qa kita; nikañw Pay pi as pas nuy hisat pítuniqat aw pahsavo pam qátuniqat nu nāwaknaniqw, ya um hintsanni? kita. ²⁴ Nu hapi put aw nánatuwnaqa iit tuawi'ta, nihqe iit pēna. Noqw uma navoti'yuñqw ituawi pas qaatsa.

Conclusion

²⁵ Pu piw pas as nihtiwtaqat Jesus tumalta; noqw ka as pam sohsoy pēniwniniqw hikis pi ka tūwaqatsit ep soon tutuvenit pēniwniqat eñem qénini. Pas antsa.

Jesus Ayamuyatuy Hiniwhtipuamu

Jesus Promises to Send the Holy Spirit

¹ Ura nu mohtihagam pēna, Theophilus; nihqe ura Jesus sohsok hihta hintsaktivaqat, pu tūtutuqaynativaqat nu yuaata, ² Hisat ōmi wīkiwhqat pahsavoo. Ura pam ayaiwyuñqamuy namorstagey amumi Qahováriwtaqat Hikwsit añ tutaptat, pañso wīkiwa. ³ Pu piw pam kānavot, put atsve hīhihta qaōwíhintaqat akw pumuy amumi pas suyan taytagey mahtakna; lōp sunat tālat añ pumuy amumi nāmataqlawu; nihqe God moñwtunatyat hin hintaqat pumuy amumi yuaata. ⁴ Noqw ura pam pumuy amumum tsovawtaqe, puma Jerusalem añqw qa ahpiyyaniqat amumi tutaptaqe, Nayat añqw pumuy amumi hakiy awinit ōviy maqaptsi'yuñwniqat pañqawu. Ura uma inuhpiy put nanapta, pam kita. ⁵ Pay as pi John pas antsa kūyit akw tūtuvoylalawu; nīkañw uma hapi yahpiy qa wūhakis talq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwani.

Jesus is Taken up to Heaven

⁶ Noqw ōviy puma tsovaltige, put tūviñtotaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya um pu'haqam Israel-sinmuy amumi moñwtunatyat ahoy pitsínani? ⁷ Noqw pam amumi pañqawu: Pay pam hísatniqat, pu haqe' qalawmaqaw aw pítuniqat Ina pas nāp ōqalay akw yuki'taqat pay qa uma put navoti'yuñwni. ⁸ Pay ason uma ōqalat makiwyani, Qahováriwtaqat Hikwsit umumi pítuq'ō; nen uma nuy hin navoti'yuñqey tuawi'yuñwni Jerusalem ep'e, pu sohsovik Judeat añ'a, pu Samariat añ'a, pu ahpiy tūwaqalavoqhaqamii. ⁹ Yan pam lavayhtiqw, puma aw tāyuñqw, pam ōmi wīkiwa; noqw ōmaw put wikqe, pumuy amutpik tupka. ¹⁰ Noqw pam ōmi wuptoqw, puma añk-sa tāyuñqw, hakim lōyōm tāqat qōtsat yuwsí'kañw pumuy amumi suptuqe, amuqlap wunuptu; ¹¹ Nihqe pañqawu: Uma Galileet añqw tahtaqtu, ya uma hinoqw pas ōmiq-sa taykahkañw hōñi? Pay hapi i' Jesus umuñaqw ōmi wīkiwhqat uma aw tāyuñqw, hin pam ōmi wupqey pan piw ahoy pítuni.

Judas' Successor

¹² Pahsat pu puma tsumot Olivet yan mātisiwhqat añqw ahoy Jerusalem awya. (Pam tsumo Jerusalem añqw hak nasuñwintalōñnit ep haqami pahsavo nakwsumantaniqat pahsaphaqamo.) ¹³ Noqw puma ep ōkihqe, tupatsveq ahpami yuña; pepeq ima yēse: I' Peter, pu James, pu John, pu Andrew, pu Philip, pu Thomas, pu Bartholomew,

pu Matthew, pu James, hakiy Alphaeus tíata, noqw pu Simon Zelotes, noqw pu Judas it James tupkoata. ¹⁴ Ima sohsoyam sun unañway nāwakintota; pu pas okiwlalwa qa qé'iwiskahkañwo, hakimuy momoymuy amumuma, pu Jesus yuyat Maryt-nikañw pu Jesus tupkomuyatuy amumuma. ¹⁵ Noqw ephaqam Peter tuptsiwni'yuñaqamuy amuñaqw wunuptu, (ima tsovawtaqam navaysikip sunat pahsa'haqamya) ¹⁶ Nihqe amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, ura Qahováriwtaqa Hikwsi David moayat ahpiy tutuvenyukit añ añwu pay hin lavayhtiqlw pas soon pam qa antani; pam Jesus nuawisqamuy put aw tsamqat Judas pañqawu. ¹⁷ Pam as ura itamum tōnawta; nihqe itamum it yan tumalat aw taviwa. ¹⁸ Noqw i' tāqa ura qalomáhinhtiqe, ahsatiy akw tutskwat tui; nihqe kopañvosqe nāsavaqe pahtokq, sohsoy sísihuat nōñañayku. ¹⁹ Noqw sohsoyam Jerusalem ep ki'yuñaqam put nanapta; noqw öviy pep tutskwa pumuy amuhkwa Aceldama yan túñwantiwa; pam tutskwa uñwat akw tuiwhpu i'nihqe pam'i. ²⁰ Pay ura Tātawit añ yan pey'ta: Nam kīat kīqōtiwaa; nam qa hak añ qátuu, yan'i; pu piw yan'i: Nam tumalmakiwaat pas suhka makiwaa. ²¹⁻²² Imuy yep yesqamuy amuñaqw haqawat Jesus qatsíyat añ ahsupoq itamum hinnunya, John hisat Jesus kūyit akw tuvoylataqat ahpiy'o, pu put itamuñaqw ömiq wīkiwhqat aw pahsavoo. Noqw öviy itam pumuy amuñaqw haqawat namorstotaqw, pam itamum Jesus mokiwuy añqw ahoy tātayhqat yuaatani. ²³ Noqw öviy puma hakimuy löqmuy taviya, hakiy Joseph, Barsabas yan túñwantiwhqat, pam hak piw Justus yan mātsiwhqat, nikañw pu hakiy Matthias piwu. ²⁴ Nit puma nānawaknaqe pañqaqwa: Taay, Tutuyqawhqa, um sohsokmuy amumi unañwayamuy navoti'ta; um imuy tāqatuy himuwat namorstaqey mahtaknani. ²⁵ Noqw pam it tumalat ep wúnupte', itamun añqe' ayaiwtani. Ura Judas qaanhtiqe put añqw ayo yama, pas nāp qeniya awniqee, kitota. ²⁶ Pu puma pumuy amuhpe hihta akw tuwantotaqw, pam Matthias ep yēva. Noqw pam pakwt sukw sihkay'taqamuy ayaiwyuñaqamuy amumum pohtoylaniwa.

2

The Coming of the Holy Spirit

¹ Noqw talōñnit Pentecost yan mātsiwhqat aw pituqw, tuptsiwni'yuñaqam sohsoyam sun unañway haqam sūp tsovawta. ² Noqw nāt pumuy panyuñaqw, pahsat pay himu wukohukañwuy an söykitaqa öñaqw pituhqe, pumuy haqam kīve tañawtaqw, pep pās ohpo. ³ Noqw pep himu ūwiñwuy antaqa amumi mātaqtique, nāhoy tsihtsiktiqe,

leñit anhtiğe nānap amuhpa' kwāvilti. ⁴ Noq̄w puma sohsoyam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyq̄awiwyuñqe, pahsat pu hīhihtuy amuhkwa yuaaykuya, hin Hikwsi pumuy lavayhuytaqat pan'i. ⁵ Noq̄w ephaqam kaysiwhqam Jew-sinom God pas kaptsi'yuñqam Jerusalem ep tsovawta. Puma nānan'ivaq̄w tutskwat añq̄w öki. ⁶ Noq̄w i' yantaqa añqe' nanaptiwhq, sinom qaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltige, hin kurs wūwaya, puma nanāp amumi tūqayyuñq̄w, amuhkwa yuaatotaq̄w öviy'o. ⁷ Noq̄w puma sohsoyam pas hin unañwtotige kātayuñqe nānami pañq̄aq̄wa: Meh, ya ima yuaatotaqam qa sohsoyam Galileet añq̄w sinomu? ⁸ Noq̄w hintaq̄w öviy itam nanāp hin lavaymakiway'kahkañw, tihtiwayaqey pan pumuy yuaatotaq̄w nanvotyā? ⁹ Parthian-sínomu, Mede-sínomu, Elamite-sínomu, pu Mesopotamiat añ yesq̄amu, pu Judeat añ'a, pu Cappadociat añ'a, pu Pontus añ'a, pu Asiat añ'a, ¹⁰ Pu Phrygiat añ'a, pu Pamphyliat añ'a, pu Egypt añ'a, pu Cyrenet ánan'ik Lybiat añ hāhaqe' yesq̄amu, pu Rome añq̄w yaktaq̄amu, Jew-sínomu, pu Jew-sinmuy amún tuptsiwni'yuñq̄amu, ¹¹ Crete-sínomu, pu Arabia-sínomu, puma God kātutmalayat itamuhkwa yuaatotaq̄w, itam sohsoyam nanvotyā, kitota. ¹² Nihqe puma sohsoyam pas hin unañwtotige hin kurs hinhtotiniqe pañq̄aq̄wa: Hin pa i' hintani? ¹³ Noq̄w pētu tututsiwayaqe pañq̄aq̄wa: Ima puhut wine akw hōnaq̄'iwyuñwa.

Peter's Message

¹⁴ Noq̄w Peter pakwt sukw sihkay'taqamuy amumum wunukañw, lavayhtiğe sinmuy amumi pañq̄awu: Uma Judeat ep yesq̄amu, pu sohsoyam Jerusalem ep ki'yuñq̄amu, nu umuy it āawnani; uma ilavayiy aw tuq̄ayvastotani. ¹⁵ Itam qa hōnaq̄'iwyuñq̄w uma pan itamumi wūwantota, nāt pu' tōnva. ¹⁶ Pi i' hapi God lavay'ayayat Joel añ lavayhtiwa, ura pañq̄awu: ¹⁷ Pu so'ñwamiq hapi yantani, kita God, nu sohsokmuy sinmuy amumi Ihikwsiy wūtani. Noq̄w umuhtim tōtim pu mamant inuñem yuaatotani; pu umuhtahtaqt su'peyaqam tuawyorstotani, pu umuhwuwuyom tahtaqt tumokyorstotani. ¹⁸ Pu ep nu imuy itutuwihtuy tahtaqtuy pu momoyamuy amumi Ihikwsiy wūtani. Noq̄w puma inuñem yuaatotani. ¹⁹ Pu nu övaqe tokpelat añqe' kātatayhpit poñalawni, pu atpik tūwaqatsit añ hihta tuawi'yuñq̄ata, únwata, pu ūwiñwuyū, pu kwits'ohpokita. ²⁰ Tāwa qatālawvani, pu mūyaw unwat anhtini nāt Tutuyq̄awhqt wukotalöñniyat pas qaöwíhintaqt aw qa pítuq̄'ö. ²¹ Pep pu' ason hak Tutuyq̄awhqt aw taqa'nañwtiqa ayo yámakmantani, kita úrai. ²² Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma it lavayit aw tuq̄ayvastotani. I' Nazareth añq̄w tāqa

Jesus God ańqw hahlaywa. Noqw God oqalay akw put ahpiy kātumalat, pu kātatayhpit hihta tuawi'yuńqat tumalta. Yan pam put hahlayhqeý umumi mahtakna. Noqw uma hapi pas nāp put navoti'yuńwa. ²³ Put hapi uma God pasiwniyat, pu ańwu pay hihta navotiyat akw put nuayaqe, qaanhinwisqamuy amumi put mātatveqw, puma nahoylehsit aw put muayaqe, nīnaya. ²⁴ Noqw God put ahoy tātayna, mokiwuy oqalay at ańqw put mātapqee, kurs hin pam put nui'taniqw oviy'o. ²⁵ Pi David ura put yan lavayhti: Pas nu sutsep inutpipo Tutuyqawhqat tuway'ta; pi pam iputvage wunuq'ō. Noqw oviy soon nu hin unańway'tani. ²⁶ Paniqw oviy iunańwa hahlayhti, pu ileńi pas hahlayhti, pu oviy piw itoko ūmi yankańw nāsuńwni'tani. ²⁷ Ispi um soon ihikwsiy maskiveq mātapniq'ō; piw um soon uhtumal'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniqw nakwhani. ²⁸ Um qatsit haqe' qatsqat nuy āawna; um inumum yantakańw nuy hahlayhtapnani, kita úrai. ²⁹ Tahtaqtu, isinomu, kurs nu pas qatuhtuskańw umumi itahwu'yay David lavayhtini; ura pam mokqe āmilti, noqw put tūamiat nāt itamum yanta. ³⁰ Ura David God lavay'ayaatnihqe navoti'taqw, ura God put aw qaōwívasiwnaqe, pam put aniwniyat ańqw Christ wunuptsinat, put mońw'atsvewayat ep qatuptsinaniqey yan lavayhti. ³¹ Noqw pam it yantaqat ańwu pay tuway'taqe, Christ ahoy tātayniqat lavayhti, pu put hikwsiat maskiveq qa mātaviwa, piw tokoat qa hovahti. ³² It Jesus hapi God ahoy tātayna, noqw itam hapi pas nāp put aw yóriki'yuńwa. ³³ Noqw God hapi put momi távihqe, putvage put qatuptsina; nihqe it awiniť Hikwsit put aw noa. Noqw pam it wūtaqw, uma put pantaqat hapi pu' aw yórikyá, pu nanapta. ³⁴ David pi ōmi qa wūvi, nikańw pam ura pas nāp pańqawu: Tutuyqawhqa Imońwiy aw pańqawu: Um hāk iputvagewat qátuni, ³⁵ Nu hisat uhtuwqamuy áńwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuńwniqat pahsavoo. ³⁶ Noqw oviy Israel-sinom sohsoyam it pas suyan nanaptani: Uma hapi it Jesus nahoylehsit aw muaya. Noqw God hapi put Tutuyqawhqanihqat pan yuku, piw put Christ, yan tuńwa. (Pam Mońw'asi'taqa i'nihqe pam'i.) ³⁷ Noqw puma it yantaqat nanaptaqe pavan pas unańwmokyaqe, Peter-nikańw pu mimuy ayaiwyuńqamuy amumi pańqawu: Tahtaqtu, itahpavamu, noqw itam hinhtotini? ³⁸ Pahsat pu Peter amumi pańqawu: Uma umuhtunatyay ańqw lasyani. Nen uma sohsoyam Jesus Christ natńwaniyat ań kūyit akw tuvoylatotini, umuhqaanhtipu ayo yukiltiniqat oviy'o; nen uma Qahováriwtaqat Hikwsit kuwahtiwHQat makiwyani. ³⁹ Pi awini hapi umuńemi; pu umuhtimuy amuńemi, pu sohsokmuy yāvaqyaqamuy amuńemi, hihsa'niHQam hakimuy Itahtutuyqawhqa God wánwayniqamuy amuńemi. ⁴⁰ Pu pay wūhaq

lavayit akw pam amumi hin hintaqat yuaataqe, amumi ö'qalqe pañqawu: Uma pu' qatsívaptsiwyuñqamuy nukusyesqamuy qa amumum hinwisni; taq ka uma amún súlawhtini. ⁴¹ Pahsat pu kaysiwhqam hahlaykahkañw, put lavayiyat kwusuyaqe, küyit akw tuvoylatoti; noqw put tawat ep payhp sōmorit pahsa'haqam sinom pumuy amumi tōnalti. ⁴² Nihqe puma su'qawkahkañw, yūmosa ayaiwyuñqam pumuy hin tutuqaynayaqat añ tutuqayya, pu sūp hinwiskahkañw, Jesus u'nikahkañw pōlavikit yónoylalwa, piw nāwakinwisa.

Life among the Believers

⁴³ Noqw sinom sohsoyam maqastoti; noqw God ayaiwyuñqamuy amuhpiy hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat nihtiwtaqat hintsaki. ⁴⁴ Noqw ima tuptsiwni'yuñqam sūp hinnumya; nihqe sohsoq hihta sūmi himuy'yuñwa. ⁴⁵ Nihqe puma hihta himuy huyaye', hihta hihsa' ömahtotaqey nāhuytañwu, hin pumuy hihta haqni'yuñqat pan'i. ⁴⁶ Noqw puma nāqavo sun tunatyawkahkañw God kīyat ep hinnumya, pu haqam hakiy kīyat ep pōlavikit yónoyhtotañwu; pu puma hahlaykahkañw nōsiwhqay nōnova, sun unañway'kahkañwo. ⁴⁷ Pu puma God tayawinkahkañw sohsokmuy amuhpiy hahlaywa. Pu Tutuyqawhqa ayo nōnantaqamuy akw nāqavo put aw tōnawtaqamuy amumi hóyokinta.

3

The Lame Man Healed

¹ Noqw hísatniqw nānawaknañwuniqw, tawat atvelpeniqw, Peter John amum God kīyat aqw'a. ² Noqw hakim hakiy tāqat tihtiwhpuy añqaqw tuhapiwtaqat tsöpwise; puma nāqavo God kīyat aw hötsiwat Lomasniwa yan tūnwantiwhqat epeq put tahtapya, pam God kīyat aw yuñtaqamuy amumi okiw hihta tuñlaytaniqat öviy'o. ³ Noqw öviy pam Peter-nikañw pu John pumuy God kīyat aw pakitoqw túwahqe, amumi hihta tuhtui. ⁴ Noqw Peter John amum put aw taynumt, aw pañqawu: Kurs itamumi tātayii. ⁵ Noqw pam pumuy amuñaqw hihta makiwniqey wūwankañw, amumi-sa tayta. ⁶ Pahsat pu Peter pañqawu: Nu sīvat ñastaa; nikañw nu hihta himuy'taqw uñ máqani; nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ūmi pañqawni: Wunuptut nakwsuu, kitat, ⁷ Put putvaqw māyat ñuat, wunuptsinaqw, pahsat pay put kuk'at, pu kuktupkaqe hoñviti. ⁸ Noqw pam suñwnuptut, nakwsuqe, pumuy amumum God kīyat aw paki, waymakañw, tso'tikañw, God pas hihtalawkañwo. ⁹ Noqw pam waymakañw God hihtalawhq sinom sohsoyam aw tāyuñwa. ¹⁰ Noqw puma māmatsyaqw, pay

as pam God kīyat aw hōtsíwat Lomasniwa yan túnwantiwhqat epeq qatukañw, nuhtumi hihta tuñlay'tañwu; noq̄w pam hintsaniwhqat ep puma kātayun̄qe, hin kurs wūwaya.

Peter's Message in the Temple

¹¹ Noq̄w tāqa tuhap'iwtañwuqa powatiqa Peter John enañ hūrs ñuy'taqw, sinom haqam Solomon Tuhööata yan mātsiwhqat aw sohsoyam pumuy amumi yuyutya. ¹² Noq̄w kurs sinom kātayun̄qw, Peter māmatsqe, amumi pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, ya uma hinoq̄w it ep pas kātayun̄wa? Ya uma hinoq̄w pas itamumi-sa tāyūñwa suhpan ka itam pas nāp itah'öqalay, pu itahlomaqatsiy ahpiy it nakwsunaqat pan'í. ¹³ I' hapi hak Abraham, pu Isaac, pu Jacob itahwu'yamuy aw yantaqaam, God Tiy Jesus pas pavan sinota. Put hapi uma Pilate aw mātátveqe qa putyaniqey atpip pañqawwa, pas as pam put mātapaniqey su'qawtaq'ö, ¹⁴ Nihqe uma it hakiy Qahováriwtaqat, pu Súantaqat qa nānakwhaqe, tuwat soq hak hakiy nīnaqat umumi noiwniqat uma nānawakna; ¹⁵ Nihqe Qatsit aw Tūtsamhقات nīnaya; noq̄w God put so'pumuy amuñaq̄w ahoy tātayna; noq̄w itam hapi it pas suyan aw yóriki'ta. ¹⁶ Noq̄w i' tāqa put natñwaniyat qapēvewnaqe, put natñwaniyat aw yankañw hoñvita. Uma hapi put aw tāyūñwa, piw put tuwi'yūñwa. Pay pas panta. Pam Jesus aw tuptsiwñ'kañw sohsokmuy umutpik pās powiwkañw wunu. ¹⁷ Noq̄w taay, isinomu, pay nu navoti'taqw uma hintsatskaqey qa mātsi'yunwa, umuhmomñwituy amun'í. ¹⁸ Noq̄w pay hapi God sohsokmuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy hin hintaniqat lavaytiqey aw antsana, ura Christ okiwsaniwniqat pam kita. ¹⁹ Oviy uma umuhtunatyay añq̄w lasye', God aw lasyani; noq̄w umuhqaanhtipu umuhpiy ayo hōniwni, noq̄w Tutuyqawhqa umuy suyan unañwtoynani. ²⁰ Noq̄w pam Jesus Christ, umumi mohti yuaatiwhqat añq̄w tavini. ²¹ Put hapi öveqatsit pas pay soon qa kwúsuni, hisat sohsoy himu ahoy pūhutiniqat aw pahsavoo. Put hapi ura God qatsit yayhniwhqat pahpiy sohsokmuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpiy lavayhti. ²² Ura Moses itanamuy amumi pas suyan pañqawu: God Umuhtutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaq̄w umuñem lavay'ayay wunuptsinani, nuy hímuniwhqat pan'í. Ason pam umumi hin lavayhtiqlw, uma sohsoq añ aw tūqayyūñwini. ²³ Pu ason hak haqam put lavay'ayat aw qa tuqayvastaqa hapi sinmuy amuñaq̄w súlawhtimantani. ²⁴ Owí, pi sohsoyam God lavay'aymat, Samuel ahpiy hihsa'nihqam lavayhtotiqam yepehaq hin hintaniqat lavayhtoti. ²⁵ Uma hapi God lavay'aymuyatuy timatu, pu itanamuy amumi God pasiwniyat oyi'yūñqamu; ura pam Abraham aw pañqawu: Pu ason hapi uhnatkoy

ep tūwaqatsit añ sopkawtaqam sinom hahlayhpit ep ökini.
²⁶ Noqw God hapi Tiy Jesus ahoy tātaynaqe umumi put mohti hōna, umuhnukpanay añqw umuy lasne', hahlayhpit aw umuy ökinaniqe öviy'o.

4

Peter and John before the Council

¹ Noqw nāto puma sinmuy amumi yuaataqw, pay God awwat momñwit-niqw, pu God kīyat ep tuwalanmoñwi-niqw, pu Sadducee-sinom pumuy amumi pas kipok'unañway öki,
² Ayaiwtaqam nuhtumi yuaataqe, so'pum Jesus ahpiy ahoy tātayyaniqat tütutuqaynaqw, put ep qa salayhtotiqe öviy'o.
³ Noqw pay nuñwu pas tapkiqw, öviy puma ason qāvo hintaniqat tunatyawkahkañw, pumuy sivikimi panaya.
⁴ Noqw pay kaysiwhqam lavayit nanaptaqam tütuptsiwa; noqw tahtaqt tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam aw öki. ⁵ Pu öviy qavonvaqw pumuy moñwimat-niqw, wukw'aymat-niqw, tutavot tutuqaynayaqam-niqw, ⁶ Pu God awwat mohpeq moñwi Annas-niqw, pu Caiphas-niqw, John-niqw, pu Alexander-niqw, pu ahpiy hakim hihsa'nihqam God awwat mohpeq moñwit sinomat Jerusalem awwat sūmi tsovalti.
⁷ Pu öviy puma pumuy nāsami taviyaqe tūviñtotaqe amumi pañqawwa: Ya uma hihta öqalat akw it yantsaki; hal ya uma hakiy natñwaniyat aw yankañw panhti? ⁸ Noqw pahsat Peter Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw amumi pañqawu: Uma añ sinmuy amuñaqw momñwitu, pu Israel-sinmuy amuñaqw wukw'a'yatu, ⁹ Kurs ka pi itam pu' it tālat ep tūviñtiwni, hin it tāqat qapasiwtaqat ep lolma tumaltiwhqata, pu hin pam qalaptuqat ep'e. ¹⁰ Noqw öviy hapi nu sohsokmuy umumi pañqawni; pu sohsokmuy Israel-sinmuy amumii: Uma hapi it Jesus Christ Nazareth añqw tāqat nahoylehtsit aw muayaqw, God so'pumuy amuñaqw put ahoy tātayna; noqw i' tāqa put ahpiy yep umutpik pasiwkañw wunu. ¹¹ Jesus Christ owat ánkañw, umuy kīlalwaqamuy amuhpiy ayo tūviwhqa tuyqaveq paki.
¹² Pi itam put natñwaniyat-sa ahpiy ayo nõñakni, qa hakiy sukw ahpiy'o; pi tūwaqalvoqhaqami qa suhka hak God ahpiy ayo Tūooyhqa yan tūñwantiwa. ¹³ Noqw puma Peter-nikañw pu John pumuy amumi nanaptaqw, kurs pay puma qa haqam pas tutuqaykañw, söqapñatnikañw, pas qa tuhtuskañw yuaataqw, puma kātayuñwa; nihqe amumi māmatsyaqw, kurs puma Jesus amum hinnumñwu. ¹⁴ Pu tāqa qalaptuqa pumuy amumum wunuqw, puma aw tāyuñqe kurs put ep hiñqawani.
¹⁵ Noqw puma pumuy tsovawtaqamuy amuñaqw yāmakniqat puma amumi pañqawwat, pahsat put yuaatotaqe, ¹⁶ Pañqawwa:

Ya sen itam imuy tāqatuy hintsanyani? Suyan pi puma a'nō hihta tumaltaqw pam pantaqa Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amumi māakti. Noqw kurs itam hin pumuy qa panhtiqtat pañqawani. ¹⁷ Noqw pay i' qa pas sinmuy amuhpa' kúrukniqtat ōviy itam pumuy pavan tsāwinayaqw, puma pāpu qa hakiy aw it natñwanit añ yuaatani, kitota. ¹⁸ Pu puma pumuy wānwayyaqe mēwaya; nihqe pāpu puma Jesus natñwaniyat añ qa yuaataniqtat, pu qa tūtutuqaynaniqtat amumi pañqawani. ¹⁹ Noqw Peter John amum lavayhtiqa, amumi pañqawu: Huvupatpi úmuyniqw himuwa God atpip súanta, sen itam umumi pas tūqaytani, sen itam it God awwat tūqaytani? ²⁰ Kurs pi hin tis itam hihta aw yórikqey, pu navotqey qa yuaatani, kita. ²¹ Noqw pay puma sinmuy amumi tuhtusyaqe, hin kurs pumuy sisvinayani; nihqe ōviy puma piw pumuy tsāwinayat, mātapyā, sinom sohsoyam hin hiniwhitqtat ep God pas hihtalalwaqw ōviy'o. ²² Pi it hakiy tāqat ep himu hihta tuawi'taqa tumaltiwahq qalaptuqw, pam hak lōp sunat ep hōyokiwtat qat yahsañwi'ta.

The Believers Pray for Boldness

²³ Noqw puma mātaviwhqe sinomuy amumii; nihqe ima God awwat momñwit wukw'a'yatuy amumum pumuy hintsatsnaqtat puma pumuy sohsok āawna. ²⁴ Noqw puma put nanaptaqa, sun unañway God aw lavayhtotiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, God, um hapi ōveqatsit yuku, pu tūwaqatsita, pu pātuwaqatsita, pu sohsok put añ hihta hinyuñqata. ²⁵ Ura um uhtumal'ayay David moayat ahpiy pañqawu: Ya hīhihtu sinom hinoqw itsívutoti; pu sinom hihta an'e'wakw tunatyaltoti? ²⁶ Tūwaqatsit ep momñwit hoñva, pu nuhtumi momñwit Tutuyqawhqtat ehpewi natsvalaya, pu Moñw'asniyat ehpewii. ²⁷ Pay pas antsa i' Herod, pu Pontus Pilate, puma imuy pay qa-Israel-sinmuy-nikañw pu pas Israel-sinmuy amumum Jesus Uhtiy Qahováriwtaqtat ehpewi sūmi tsovaltí, Uhmoñw'asniy ehpewii, ²⁸ Um añwu pay hisat uhmāy, pu uhwuwniy akw hin pasiwnaqtat anhtotinige ōviy'o. ²⁹ Taay, Tutuyqawhqa, um pumuy tsatsáwinpiyamuy aw yórikni; noqw uhtumal'a'yam qanalmaqasyakahkañw uhlayayiy yuaatotaniqtat um amuñem pan yúkuni. ³⁰ Um uhmāy akw nuhtumi unañwtave' tūqalapsintani; pu kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat, Jesus Uhtiy Qahováriwtaqtat natñwaniyat añ tumalay'tani, kitota. ³¹ Noqw puma nānawaknaqe yukuyaqw, pumuy haqam tsovawtaqtat ep tayayayku; noqw puma sohsoyam Qahováriwtaqtat Hikwsit akw tuyqawiwkahkañw, qanalmaqasyakahkañw, God lavayiyat yuaatota.

32 Noqw ima tuptsiwni'yuñqam sohsoyam sun unañway'yuñwa, pu sun tunatyawyuñwa; piw qa hak amuñaqw hihta himuy pas himuy'taqe pañqawlawu; puma sohsoq hihta sūmi himuy'yuñwa. 33 Noqw ayaiwyuñqam Tutuyqawhqat Jesus ahoy tātayhqat a'nō lay'taqat yuaatota; noqw pumuy sohsoqmuy amumi ōkwalni qaōwivitsiwa. 34 Piw qa hak pumuy amuñaqw hihta akw okiwhinta; puma hihsa'nihqam añqe' tutskwat, pu kikihut himuy'yuñqam put huyantivayaq, huyiwqhāt hihkayat kīvantaq, 35 Ayaiwyuñqamuy amutpipo put ōoya; noqw hak hihta ñastaniqw puma put maqayañwu. 36 Noqw hak Joses ayaiwyuñqamuy amuhpiy Barnabas yan túriwantiwhqa (pam Tsākw-ep-suyan-unañwa i'nihqe pam'i) Levi-wuñwa, Cyprus añqw sino, 37 Tútskway'taqe put húyaq, sīvat kīvahqe ayaiwyuñqamuy amutpipo put oya.

5

Ananias and Sapphira

1 Noqw hak tāqa Ananias yan mātsiwhqa nōmay Sapphirat amum tutskway huya; 2 Nit soq hihkayat hihsa' nēñemta; noqw nōmaat amum put navoti'ta; nihqe pay qa sohsoq kīvahqe, ayaiwyuñqamuy amutpipo put oya. 3 Noqw Peter pañqawu: Ananias, ya um hinoqw Qahováriwtaqat Hikwsit aw atsátaniqat, pu tutskwat hihkayat hihsa' nēñemtaniqat Satan uñ pan unañwtoyna? 4 Puyaw pam nāt qa huyiwqhqe, qa uhhimu; pu pam huyiwqhqe ya qa um hihkayat aw moñwi? Ya um hinoqw yanhaqam uh'unañwpeq tunaltyalti? Um qa sinmuy amumi atsáta; pi um God aw atsáta. 5 Noqw Ananias yan lavayit navotqe, añqe' minukt mōki; noqw sohsoyam it nanaptaqam pas maqastoti. 6 Noqw hakim tōtim hoñvaqe put mokahtotat, ihpo hóroknayaqe haqam tavimaya. 7 Pu ahpiy ka tāwa añhqe pāyis qōniltiqw, pahsa'haqam nōmaat hiniwhtiqat qa navoti'kañw ep paki. 8 Noqw Peter lavayhtiqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya pay uma pas yahsa' ōviy tutskwat huya? Noqw pam pañqawu: Owi, pay pahsa' ōviy'o. 9 Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Ya hintaqw ōviy uma Tutuyqawhqat Hikwsiyat aw hepniqey sun unañwti? Meh, uhpuwsuñway tavimayaqam hōtsiwmi ōkiwiwta; nihqe puma uñ yañqw haqami taviwisni. 10 Noqw pahsat pay pam put kukmiq munukt mōki; noqw tōtim ōkihqe put mokput tutwa; nihqe pañqw put hóroknayaqe, puwsuñwayat ehpeq taviya. 11 Noqw sohsoyam Jesus aw tōnawtaqam put ep pas tsātsawna, pu' hakim hihsa'nihqam it nanaptaqam piwu.

Miracles and Wonders

¹² Noqw ayaiwuyunqamuy māyamuy ahpiy kātatahpi hihta tuawi'yunqa sinmuy amuhpa' tumalay'tiwa. (Noqw puma sun unañway haqam Solomon tuhōoyat ep tsovawta. ¹³ Pu ahpiy mimuy amuñaqw soon hak pumuy amumi tōnaltiniqey kurs suhtaq'ewni; noqw sinom pumuy pas hihtay'yunwa. ¹⁴ Noqw tūtuptionsaqam Tutuyqawhqat aw wūhaq'iwma, kaysiwhqam tahtaqtu, pu momoyamu.) ¹⁵ Noqw ōviy sinom tūtuyyaqamuy kiskami tsamvantage, ahpat, pu puvuwhpit añ ōoyya, hísatniqw Peter pañq'niqw ñas'ew kihsiwniat hihtawat ep kistamantaniqat ōviy'ō. ¹⁶ Pu Jerusalem ahpiy hāhaq' kitsókit añqw qaan'ewakw hintaqam sinom tūtuyyaqamuy tsamkahkañw ōkiwta, pu hakimuy tuyoy'e'wakw hihikwsimuy akw qa kwañwáhinyunqamuyu; noqw puma sohsoyam qalaptuya.

The Apostles Persecuted

¹⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi wunuptu, pu put an tunatyawyunqamu, ima Sadducee-sinom tōnawtaqamu, nihqe puma itsívutotiqe, ¹⁸ Ayaiwuyunqamuy amumi may'yunqe, pumuy sumisivikit aw tañatota. ¹⁹ Noqw pay Tutuyqawhqat hoñviayaat mihikq sivikit uutspiyat hōtahtat, pumuy pañqw ipwage, amumi pañqawu: ²⁰ Yupavé, uma God kīyat ep hoñkahkañw, it qatsit hin hintaqat nuhtumi sohsoy yuaatotani. ²¹ Noqw puma yan nanaptaqe, suits talavay God kīyat aw yunqe, pep sinmuy tutuqaynaya. Noqw God awwat mohpeq moñwi pitu, pu put amumyaqamu, nihqe wuwan'aymuy tsovala, pu sohsokmuy Israel-sinmuy amuñaqw wukw'a'yamuyu; nihqe sivikimi pumuy tsamwisniqat hakimuy ayatota. ²² Noqw ayaiwyaqam ep ōkihqe, pumuy sivikive qa tutwat puma áhoyyaqe tūawvaya; ²³ Nihqe pañqaqwa: Pay as pas sivikimi hūrs uhtsiwta; noqw tūtuwalaqam ihkage hōtsíwhpa hōñi. Noqw itam aw hōtayaqe, ahpave qa hakiy tutwa. ²⁴ Noqw God awwat susmohpeq moñwi, pu God kīyat ep tuwalanmoñwi, pu God awwat mohpeq momñwit it nanaptaqe, hin i' haqami hiniwhtiniqat wūwantota. ²⁵ Noqw pahsat hak pítuhqe pumuy āawnaqe pañqawu: Meh, ura uma imuy tahtaqtuy sivikimi tañatotaqw, puma God kīyat ep hoñkahkañw sinmuy tutuqaynaya. ²⁶ Pahsat pu tuwalanmoñwi, hoñvia'yatuy tsamkañw amuminihqe pumuy pañqw pās tsāma, sinmuy mamqasqe ōviy'ō, taq ka puma pumuy tatatupyaniq'ō. ²⁷ Pu ōviy puma pumuy moñwtsovawtaqamuy amutpipo tsamvaya. Noqw God awwat susmohpeq moñwi pumuy amumi pañqawu: ²⁸ Ura itam umuy pās mēwayaqe, uma Jesus natñwaniyat qa añ tūtutuqaynayaniqat umumi pañqaqwa, nōqa?

Noq̄w meh, tuwat soq̄ uma Jerusalem ep̄ umuhtutuq̄ayhpiy añq̄e' kúruk̄nayaq̄e, it t̄āq̄at q̄atsíyat itamuy tukop̄nayaniq̄ey anyuñwa. ²⁹ Pahsat pu Peter mímuywatuy ayaiwyuñq̄amuy amumum lavayhti q̄e pañq̄awu: Pay kurs pi hin itam God q̄a awwat tuq̄ayvastotamantani, q̄a sinot aw'i. ³⁰ Itanamuy aw yantaq̄aam God as Jesus wunuptsinaq̄w, uma put himutskit ep̄ hahyaq̄e n̄inaya. ³¹ Noq̄w God put putvaq̄e momi tavi, pam motisinoniq̄at, pu ayo Tūooyniq̄at òviy'ò, Israel-sinmuy n̄āp̄ tunatyay añq̄w lasne', pumuy qaantipuyat ayo yúkuniq̄e òviy'ò. ³² Noq̄w itam hapi iit navoti'yuñq̄e, put tuawi'yuñwa, pu i' Qahováriwtaq̄at Hikwsit p̄iwu, put hapi God put tunatyayat añ hinwisq̄amuy amumi nóañwu. ³³ Noq̄w puma put nanaptaq̄w, pavan unañwaam tuyvaq̄w, puma pumuy q̄öq̄yaniq̄ey n̄ānami yuaatota. ³⁴ Pahsat pu hak Pharisee-sino Gamaliel yan m̄ātsiwhq̄a, tutavot tūtutuq̄aynaq̄a pumuy tsovawtaq̄amuy amuñaq̄w wunuptu; pam hak sohsokmuy amuhpiy kaptsiwta; nihq̄e ima ayaiwyuñq̄am pay hāk̄ hihsavo n̄ōñakniq̄at pañq̄awu. ³⁵ Pahsat pu pam tsovawtaq̄amuy amumi pañq̄awu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma imuy hintsatsnaniq̄ey wūwantotaq̄ey ep̄ tunatyaltotini. ³⁶ Taq̄ pay n̄āt ura q̄a pew pituq̄w, hak Theudas m̄ātaktiq̄e pas himuniñq̄ey pan n̄āyuaata. Noq̄w ura put hakiy aw tahtaqt̄ sunāt-sikip sunat pahsa'haq̄am natskaya. Noq̄w ura pam n̄īniwhq̄, sohsoyam put aw tuq̄ayvastotaq̄am tatslakq̄e, q̄a háq̄amtoti. ³⁷ Pu it t̄āq̄at añk̄ ura hak Galileet añq̄w Judas n̄āmataq̄ta, n̄āventiwhq̄at ep̄'e, nihq̄e kaysiwhq̄amuy nañk̄ w̄isila; pamwa piw mokq̄, sohsoyam put aw tuq̄ayvastotaq̄am ahtsavala. ³⁸ Noq̄w òviy nu umumi pañq̄awni: Uma imuy sinmuy amumi q̄a hintsatskani, uma q̄a amumi may'yuñwni; pay i' yan tunatya, pu tumala kurs pay sinmuy amuhpiynen pay soon aniwhtini; ³⁹ Taq̄ ka pam pantaq̄a God ahpiy hintaniq̄w soon uma put s̄imok̄nayani, taq̄ n̄āphisat ka uma God aw rohomnumyani, kita. ⁴⁰ Noq̄w puma put lavayiyat kwusuya; nihq̄e ayaiwyuñq̄amuy w̄añwayyaq̄e, a'nō wuvahtotat, p̄āpu puma Jesus natñwaniyat añ q̄a yuaatotaniq̄at amumi pañq̄aq̄wat m̄ātapya. ⁴¹ Noq̄w puma hahlayk̄ahkañw moñwtsovawtaq̄amuy amuñaq̄w ahpiyya, kurs puma nuhtum put natñwaniyat ep̄ hamanhintsaniwyaniq̄ey hihkay'vayaq̄e òviy'ò. ⁴² Noq̄w puma n̄āq̄avo God k̄iyat ep̄-nikañw pu sohsovik k̄īnawit Jesus pas Christ-nihq̄at tūtutuq̄aynaq̄ey, pu yuaatotaq̄ey q̄a q̄e'iwwisa.

6

1 Noqw ephaqam tuptsiwni'yunqam wūhaq'iwmaq, Greek-sinmuy amuhkwa yuaatotaqam Hebrew-sinmuy amumiq qayan unañway hiñqaqwa, puma nāqavo hihta akw tūvaañwankahkañw pumuy amuñaqw koñnanalvutuy tatami'yuñqw òviy'o. 2 Pahsat pu pakwt lōq sihkay'taqam ayaiwyuñqam sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy tsovalayaqe, amumi pañqaqwa: Soon tis pi itam God lavayiyat mātavi'kahkañw tūnopni'yuñqw pam súantani. 3 Oviy uma umuñaqw hakimuy tsañe' tahtaqtuy amumi lomanavotit namorstotani, hakim Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwyuñqamuy, pu suan wuwni'yuñqamuy. Noqw puma it yantaqat aw tunatyawyuñwñiqat itam ep pumuy o'yani. 4 Nikañw itamwat nāwakinpit, pu lavayit tumalay'yuñwñiqey aw-sa yuki'yuñwñi. 5 Noqw i' yan lavayit sohsokmuy sinmuy amumi lomatōqti. Noqw òviy puma hakiy Stephen qapēvewnit, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaqat namorstota, pu Philip, pu Prochorus, pu Nicanor, pu Timon, pu Parmenias, pu Nicolas, pam hak Antioch añqwnihqe qa-Jew-sínonikañw Jew-sinmuy amún tuptsiwni'ta. 6 Nihqe puma ayaiwyuñqamuy amutpipo pumuy o'ya. Noqw puma amumi matyawkahkañw, amuñem nānawakna. 7 Noqw God lavayiat suyhtsepñwat òqawi'ma, noqw wūhaqti; noqw God awwat momñwituy amuñaqw kaysiwhqam it tuptsiwnit kwusuyaqe añ hinwisa.

The Arrest of Stephen

8 Noqw Stephen qapēvewnit, pu òqalat akw qaöwíhinkañw sinmuy amuhpa' hīhihta kātatayhpit hintsaki, pu hihta sup-siwyuñqata. 9 Noqw tsotsvalki Mātaviwyaqamuy Tsotsvalki-amu yan tūñwantiwhqat añqw hakim hoñvaqe Stephen amum nāñwuy'yuñwa, pu Cyreniat añqw sínomu, pu Alexandriat añq'ò, pu Ciliciat-nikañw Asiat añq'ò. 10 Noqw Stephen Hikwsit ahpiy suan lavayhtiñwuniqw, puma kurs hin put áñwutotani. 11 Pahsat pu puma hakimuy tahtaqtuy pan unañwtoynayaq, puma pañqaqwa: Itam aw tūqayyuñqw Moses aqw qalomáhiñqawu, pu God aqw'a. 12 Kitotaqe sinmuy hin unañwtoynaya, pu wukw'a'yatuyu, pu tutavot tutuqay-nayaqamuy. Noqw puma Stephen aw òkihqe, ñuayaqe, moñwtsovawtaqamuy amumi wikvaya. 13 Nihqe hakim put ehpewi hihta atsátotaniqamuy momi o'yaqw puma pañqaqwa: Pas i' tāqa panis tuwat it pas kaptsiwtaqat kīhut, pu hin hinwisniqat tutavot aqw qalomáhiñqawlawu; 14 Oviy pi itam aw tūqayyuñqw, pañqawu: Yaw i' Jesus Nazareth añqw tāqa it kīhut sahpuknani, pu yaw Moses itamumi itahintsakpiy tutaptaqat aw alóntani. 15 Noqw moñwtsovawtaqam sohsoyam

Stephen aw tãyuñqw, pas pitsánwaat hakiy God hoñviayayat taywayat anta.

7

Stephen's Speech

¹ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi Stephen aw pañqawu: Ya pas pay ima hiñqaqwaqw panta? ² Noqw pam pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, itanamu, kurs huvam tuqayvastotaa! Ura itana Abraham nāt Charran ep qa qátuhqe, Mesopotamiat ep qatuqw, God lolmat tälawnwat pitsánway'taqa put aw mātakti; ³ Nihqe aw pañqawu: Um uhtutskway, pu uhsinomuy amuñaqw ahpiyni; nen nu tutskwat uñ āawnaniqat um aqwni. ⁴ Pahsat pu pam Chaldia-sinmuy tutskwayamuy añqw ahpiynihqe, Charran-tutskwat ep qatuptu. Noqw put naat mokq pañqw pu God it tutskwat uma ep pu' yesqat aw put nahlakna. ⁵ Nikañw pam pep hihsaqhaqam himuy'taniqat pam put qa maqa; pas qae, qa ñas'ew haqami wuhkukniqat pahsaq'a; nikañw pam put pas máqaniqey aw pañqawu pu' ank put ahpiy sinototiniqamuyu. Noqw puma put himuy'yuñwini, put aw kita, nāt pam qa ti'taq'ö. ⁶ Nihqe God yan lavayhti: Yaw put ahpiy aniwhtotiqam haqam qa nāp tutskway ep hinnumyani; noqw yaw pep sinom pumuy tusoqtuwiktotani; nen súnat-sikip sunat yahsañwuy añ pumuy okiwsahsanyani. ⁷ Pu ason hihtuwat sinom pumuy tusoqtuwiki'yuñqw nu pumuy amuñem hinwat yúkuni, kita God; pu ason pantaqat atsva puma pañqw nóñake', yep nuy tumalay'yuñwi. ⁸ Noqw God put aw pasiwnaqe, poñotkituvoyla put tuawi'taniqat pan put aw yuku; noqw öviy Isaac tihtiwhq, Abraham nanalsikis talqat ep put poñotku; noqw Isaac Jacob pantsana; noqw Jacob pakwt löq sihkay'taqamuy timuy piw pantsanhta. Noqw puma hapi itahwu'yamu. ⁹ Noqw wūwuyom Joseph atsviy unañtuyvayaqe, Egypt aqw put huyaya; noqw God put amum yantaqe, ¹⁰ Sohsok kãnanvotpiyat añqw put ayo tavi'ma; pu Egypt epeq moñwit Pharoaht aw put lomamataqta, pu súanwuwnitoyna. Noqw pam put Egypt aw moñwtavi, pu put amum ki'yuñqamuy sohsokmuy amumii. ¹¹ Noqw Egypt añ ahsupoq tsöñösti, pu Chanaan añ'a, noqw sinom okiwhtoti; noqw itanam qa tunöstutwa. ¹² Noqw yaw Egypt epeq söhövosi óyihqat Jacob navotqe, mohti itanamuy pañsoq hōna. ¹³ Nit pu piw yaw Joseph haknihqey pāvamuy āawna; noqw Joseph sinomat hákimyaqey Pharoaht āawniwa. ¹⁴ Pahsat pu Joseph nay Jacob wáñwayi, pu sohsokmuy sinomuyu, payhp sunat-nikañw añqw pakwt tsivot sihkaytaqamuyu. ¹⁵ Noqw öviy Jacob Egypt aqw'a; nihqe pam pepeq mōki, pam'i pu

itanamu. ¹⁶ Noqw pumuy tokoyamuy Sychem aw kiwisqe, pep tuamqölot aqw tañatota, ura Abraham Sychem ep hakiy Emmor tímuyatuy amuñaqw sivat akw put tuihqat pañsoq'a. ¹⁷ Noqw hihta awinit God Abraham aw qaöwívasiwnaqat aw hayinwtiqw, sinom Egypt epeq natkototaqe suhpanti. ¹⁸ Noqw pas suhka moñwi Joseph qa tuwi'taqa moñwqenit ep wunuptu. ¹⁹ Nihqe pam hak itanamuy amumi tutuhistivaqe pumuy okiwsahsanqw, yaw timat qa yesniqat öviy puma titipostuy ihke tatamlalwaniqat pam nāwakna. ²⁰ Pan yēsiwhq, Moses tihtiwa; nihqe yaw sūhimu; nihqe payhkomuy mūmuyawhtuy añ nay kiyat ep aw unañwtaviwta. ²¹ Noqw pam haqami tūviwhq, Pharaoh tiat māna put wikqe, put nēnem wuñwna. ²² Noqw Moses Egypt epeq sinmuy hihta wuwantuwiyamuy añ sohsok tuwi'taqe, a'nō lay'taqat lavayi'ta, pu hintsakpit'a. ²³ Noqw pam lõp sunat yahsañwni'kañw, pas nāp sinomuy, Israel-sinmuy, amumi kurs pohtaniqey unañwti. ²⁴ Noqw suhka qaanhintahtsaníwhq, pam túwahqe eñem lavayhti; nihqe eñem nāoyhqe Egypt-sinot nīna. ²⁵ Suhpan as God put ahpiy put sinomuyatuy ayo óyaniqat puma māmatsyaniqat pam wūwaqe öviy'o. Noqw puma qa māmatsya. ²⁶ Pu qavoñvaqw hakim nāyawhq, pam amumi píthuhe as piw pumuy nāmi pōhiknaniqey wūwaqe amumi pañqawu: Soh, tāqatu, uma nātupkomu; ya uma hinoqw nāyuyuhna? ²⁷ Noqw sinosñway qaanhintahtsanqa Moses ayo naatsqōqna pañqawkañwo: Ya hak un itamumi moñwtavi? Puyaw hak un itamuy hin yukunaniqat aw un tavi? ²⁸ Ya um tāvok Egypt-sinot nīnaqe, nuy piw nīnaniqe öviy'o? ²⁹ Yan pam hiñqawhq, pahsat pu Moses Egypt añqw wāyaqe, Madian-tutskwat ep qatuptu; nihqe pam pep lõqmuy tīyotuy tímuy'va. ³⁰ Noqw lõp sunat yahsañwuy añ ruhpakq, pep pu' gayēsiwhpuve tūkwit Sinat ep Tutuyqawhqat hoñviyaat himutskit uwiwitaqat añqw put aw mātakti. ³¹ Noqw Moses put túwahqe, pep himu hintaqat aw wūwantaqe, as aw tātayniqe, öviy aw nakwsuqw, Tutuyqawhqat tōnaat put aw pañqawu: ³² Nu hapi umunamuy aw yantaqaam God, Abraham aw yantaqaata, pu Isaac, pu Jacob aw yantaqaamu. Pahsat pu Moses tsawnage tururuykuqe, kurs hin aw tātayni. ³³ Pahsat pu Tutuyqawhq put aw pañqawu: Um uhtotsiy óyani, taq um pas hihta ep wunu. ³⁴ Pay nu pas Egypt epeq isinmuy okiwhinyuñqat antsa yori; pu nu pumuy eykitotaqw navota. Nihqe nu pumuy put añqw qenivo oyaniqe öviy hāwi. Noqw taa, nu un Egypt aqw hōnani. ³⁵ It Moses hapi ura puma qanānakwhaqe aw pañqawu: Ya hak un itamumi moñwtavi? Puyaw hak un itamuy hin yukunaniqat aw un tavi? Ura kitota. Noqw pay God put moñwtavi; piw pam sinomuyatuy amumi put ayata,

pam hoñviayat himutskit añqw put aw mātaqtiqat māyat ahpiy pumuy ayo òoyniqat òviy'ò. ³⁶ Pam hapi Egypt epeq hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat tumaltat, pumuy pañqw ipwa, pu patuphat Pālañpu yan mātsiwhqat añqee, pu qayēsiwhpuvee, lōp sunat yahsañwuy añ'a. ³⁷ I' Moses hapi ura Israel-sinmuy amumi pañqawu: God Umuhtutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayat wunuptsinani, nuy hīmuniñqat pan'i; uma put aw tūqayyuñwini. ³⁸ I' hapi qayesiwhpuve tsovawtaqamuy amumum hinnuma, pu tūkwit Sinat epeq put aw yuaaykuqat hoñviayat amuma, pu itanamuy amumuma. I' hapi hak taytaqat lavayit itamumi mātapniqey òviy put makiwa. ³⁹ Noqw itanam put aw qa tuqayvastotaniqey nānawaknaqe, put nahpiy ayo tūvayaqe, unañwpeq ahoy Egypt aw namtōkya; ⁴⁰ Nihqe Aaron aw pañqawu: Itamuy hihtuy amumi yanyuñwiniqamuy itamuñem yukuhtaa; noqw puma itamupyeve hinwisni. Pay pi itamuy Egypt añqw nõñaknaqa Moses kurs haqamii, kitota. ⁴¹ Nihqe ép puma wakashoyat yukuyaqe, wutsit aw hom'ooyakahkañw, nāp may akw hihta tumaltotaqey ep hahlayya. ⁴² Pahsat pu God pumuy amuñaqw ayo namtōkqe, òvaqe hihtuy qaan'ewakw hintaqamuy amumi nāwakinwisniqat aw pumuy mātavi; pay pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Ya pas antsa pay uma lōp sunat yahsañwuy añ qayēsiwhpuve inumi hihtuy qōyankahkañw, hom'ooyya, uma Israel-sinomu? ⁴³ Qa hin'i; uma Moloch mōtsápkíyat yawnumya, pu aw umuhyantaqay Remphan sōhuyata; uma hihtuy pumuy amún sosniwyaqamuy yukuhtota amumi nāwakintotaniqey òviy'ò. Noqw òviy nu umuy Babylon yupqōymiq tsamni, yan'i. ⁴⁴ Itanam pi ura qayēsiwhpuve hihta tuawi'taqat mōtsápkit pasiwyuñwa, hin pam Moses aw tutaptaqat pan'i. Nihqe ura Moses aw pañqawu pam hin yukiwtaqat aw yórikqey pan put yúkuniqata. ⁴⁵ Noqw pu amuñk itanam Joshuat* amum hīhihtuy sinmuy tutskwayamuy kwahanayaqe, ep put kwusivaya, ura God itanamuy amupyeve pumuy haqami lālayi; noqw mōtsápkihu David qatsíyat aw pahsavo pep wunu. ⁴⁶ Noqw pam God añqw paañwaniwhq, as Jacob aw yantaqayat God eñem kītaniqey unañwti. ⁴⁷ Noqw Solomon hapi put eñem kīta. ⁴⁸ Noqw pu pas Sus'oveqniñhqa kīkihut sinmuy māyamuy akw yukiltotiqat qa añ qatu; pi ura God lavay'ayay ahpiy pañqawu: ⁴⁹ Oveqatsi imoñw'atsvewa, pu tūwaqatsi iwuwukpi. Ya uma inuñem kihut yukuyani? kita Tutuyqawhqa. Ya sen nu pep nāsuñwnani? ⁵⁰ Ya ñi himu qa sohsoy imay akw yukilti? ⁵¹ Is uma hihtu qa nõyaltotiñwuqamu, a'nõ unañway'yuñqamu, pu naqsöp'iwyuñqamu! uma sutsep

* 7:45 Pam Greek-sinmuy amuhkwa Jesus.

Qahováriwtaqat Hikwsit aw rohomnumya; uma umunamuy hinyuñqw amunyuna. ⁵² Ya umunam God lavay'aymuyatuy hihtawat qa okiwsasna? Pu ura hak Súantaqa pituniqat hakim añwu pay lavayhtotiqamuy puma qöqya; noqw yepehaq uma put nuhtumi mātapyaqe nīnaya. ⁵³ Uma as öveqatsit añqw hoñvia'yatuy amuhpiy tutavot ömahtotakañw, qa añ hinwisa, kita.

The Stoning of Stephen

⁵⁴ Noqw puma it nanaptaqe, pavan pas unañwso'qe, tamay nūritota. ⁵⁵ Noqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw öveqatsit aqwhaqami taytaqe, God lolmat tālawñwayat-nikañw pu Jesus God putvaqe wunuqw tuwa; ⁵⁶ Nihqe pañqawu: Meh, nu öveqatsit aw hötsiltiqw tuwa; noqw Sinot Tiat God putvaqe wunu. ⁵⁷ Pahsat pu puma a'nö hiñqawkahkañw, naqvuy útatotat, süsaq put aw yuh-tukqe, ⁵⁸ Put kīnaqw haqami tūvayaqe, tatatupya. Noqw put ehpewi hiñqaqwaqam hakiy puhuwuñwiwtaqat Saul yan māsiwhqat kukmiq yuwsiy o'ya. ⁵⁹ Noqw puma Stephen tatatupyaqw, pam God aw okiw taqa'nanwtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa Jesus, um okiw ihikwsiy kwusuni, kita. ⁶⁰ Pu pam tamötswunuptuqe, pas tönay añqe' pañqawu: Tutuyqawhqa, um okiw it qaanhtiput pumuy qa tukopnani, kita. Yan pam lavayhtit möki.

8

Saul Persecutes the Church

¹ Noqw puma put nīnantotaqw, Saul amún unañway'ta. Noqw put tāwat ep Jerusalem epeq Jesus aw tōnawtaqamuy amumi qaan'ewakw hintsaktivayaqe, pumuy okiwsahsantivaya. Noqw puma sohsoyam Judeat, pu Samariat añ ahsupoq hāhaqe' ahtsavalaya, pay ima ayaiwyuñqam-sa qe'ya. ² Noqw hakim unañwvastahtaqt Stephen haqami taviwisqe, okiw put ep a'nö tsaykita. ³ Noqw tuwat Saul Jesus aw tōnawtaqamuy amumi hintsaktivaqe, sohsovik kīnawit papkinuma, nihqe tahtaqtuy, pu momoymuy sivikimi lölökinlawhqe, tañatima.

The Gospel Preached in Samaria

⁴ Noqw öviy añqe' ahtsavalayaqam sohsovik nuhtumi lavayit yuaatota. ⁵ Pahsat pu Philip Samariat ep wuhkokitsokit aqwnihqe, nuhtumi Christ yuaata. ⁶ Noqw pam hihta yuaataqw, sinom aw tūqaykahkañw sun unañway put aw unañwtavi'yuna, hihta kātatayhpit supsiwyuñqat hintsakqat aw taykahkañwo, ⁷ Pas qalomáhihikwsim pumuy akw tuyqawiwyuñqamuy kaysiwhqamuy amuñaqw a'nö hiñqawkahkañw, nōñantaqw öviy'o; pu kaysiwhqam amuhpa'

qataytaqat tūtuyyaqam, pu qayaktaqam qalaptuya. ⁸ Noqw pep kitsókit ep sinom pas pavan hinhaqam hahlayya. ⁹ Noqw hak tāqa Simon yan mātsiwhqa pay hisat mohti pep kitsókit ep tuhisay hintsaki; nihqe Samariat ep sinmuy pas hintsani'ta; pas a'nō hímunihqey anta. ¹⁰ Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñwa, sushin'ewakw añqw suspavannihqat aqw pahsavoo, pañqawkahkañwo: I' tāqa God a'nō ōqalaata, kitota; ¹¹ Nihqe puma put kaptsi'yuñwa, pam hisatñahaqawq tuhisay akw pumuy hintsani'taqw ōviy'o. ¹² Noqw Philip God moñwtunatyay, pu Jesus Christ yuaataqaw puma tūtuptsiwage, kūyit akw tuvoylatoti, tahtaqtu, pu momoyamu. ¹³ Noqw Simon tuwat pas nāp tuptsiwahqe, kūyit akw tuvoylatiwa; nihqe Philip amum hinnuma. Noqw pam hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat hintsakq aw taytaqe kātayta. ¹⁴ Noqw yaw Samariat ep sinom God lavayiyat kwusuyaqat ayaiwyuñqam Jerusalem epeq yesqam nanaptaqe, Peter John enañ pumuy amumiq hōnaya. ¹⁵ Noqw puma pumuy amumiqnihqe, puma Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaniqat ōviy amuñem nāwakna, ¹⁶ Pay nāt pam pumuy qa haqawat aw pituqw ōviy'o, pay panis puma Tutuyqawhqat natñwaniyat-sa añ kūyit akw tuvoylatoti. ¹⁷ Pahsat pu puma pumuy amumi may akw toñokq puma Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ¹⁸ Noqw ayaiwtaqam hakiy aw may akw toñokq Qahováriwtaqat Hikwsit put aw noiwnwuqat Simon pan yórikqe pumuy sīvat āawna, ¹⁹ Pañqawkañwo: Uma piw nuy enañ it ōqalat maqawq, nu hakiy aw imay akw toñokq pam Qahováriwtaqat Hikwsit makiwmantani. ²⁰ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay nam uhsiva umum súlawhtii, God kuwahtipuat pay sīvat akw tuiwnwuqat um pan wūwantaqw ōviy'o. ²¹ Um qa haqam it yantaqat ep qeni'ta, piw makiway'ta, pi uh'unañwa God atpip qa súanta. ²² Oviy um it yan uhñukpanay añqw lasni; nen God aw nāwaknani; noqw hisnen uh'unañwpeq uhtunatyay qaantaqat ep ūmi pōhikiwni. ²³ Taq kurs um qanut a'nō tsivot anta; um nukpantunatyat akw sóontsaniwta. ²⁴ Pahsat pu Simon lavayhtiye pañqawu: Uma okiw inuñem Tutuyqawhqat aw nāwaknani; noqw uma iit hihta lavayhtiqw, okiw pam qa himuwa inumi pítuni. ²⁵ Pu puma pas suyan hin navoti'taqey lavayhtit, Tutuyqawhqat lavayiyat nuhtumi yuaaykut, ahoy Jerusalem aqw'a; nihqe Samariat ep hāhaqe' sinmuy kitsókiyamuy añ lomatuawit yuaatima.

Philip and the Ethiopian Official

²⁶ Noqw Tutuyqawhqat hoñviayaat Philip aw pañqawu: Um wunuptut tātōqni, Jerusalem añqw Gazat aqw pōhut aqw'a, kita. Pam pañqe' qayēwiwa. ²⁷⁻²⁸ Noqw pam

wunuptut aqw'a. Noqw meh, hak Ethiopiat añqw tāqa okiwlawniqe Jerusalem epeq pitumaqa pañqe' áhoynikañw, karētay añqw tsokiwma. Pam nōmaqtsit aw qa awiwa, Ethiopiat epeq sinmuy moñwíyamuy wuhtit Candacet añqw öqalat qaöwívasiwkañw, put sohsok hihta nukñwayat aw tunatyawta. Pu pam God lavay'ayayat Esaias pēniyat añ tūnwanma. ²⁹ Pahsat pu Hikwsi Philip aw pañqawu: Um pas awnen karētat ámumni, kita. ³⁰ Noqw öviy Philip put aw wárikqe, navotq pam God lavay'ayayat Esaias pēniyat añ tūnwanma. Noqw Philip put aw pañqawu: Ya um hihta añ tūnwanmaqey mātsi'ta? ³¹ Noqw pam pañqawu: Pay kurs pi hin'i, hal pay hak pas nuy tutuqaynaqw-saa, pam kítahqe, Philip put aqw wūve', amum tsokiwmaniqat pam nāwakna. ³² Noqw tutuvenit añ haqe' yan pey'taqat pam añ tūnwanma: Kanēlo haqam nīniwniqey aw wīkiwhqat pam pan wīkiwa, pu mañat ārilantaqat pam atpip qa hiñqawñwuniqw pan pam qa hiñqawu. ³³ Pam qa hímuniwhitiqw, eñem suan lavayiniqa ayo yukiwa; noqw hak sen put natkomuyatuy pohtoylani? Pi qatsiat tūwaqatsit añqw haqami hintsaniwa. ³⁴ Noqw nōmaqtsit aw qa awiwa Philip aw pañqawu: Taa, um as okiw nuy āawnani: Ya God lavay'ayaat hakiy yuaata, sen nāyuaata, sen pay hakiy pañqawu? ³⁵ Pahsat pu Philip lavayhtiqe, haqe' pan pey'taqat pahpiy yuaativa; nihqe put aw Jesus yuaata. ³⁶ Noqw puma ahpiy panmakañw haqami pāmi pitu; noqw nōmaqtsit aw qa awiwa pañqawu: Meh, yep pāhu; ya nu kūyit akw tuvoylatiwniqw himu nuy put aw uhtsi'tani? ³⁷ Noqw Philip pañqawu: Pay pi um pas sohsok uh'unañway akw tuptsiwe', panhtini, kita. Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay Jesus Christ God tíatnihqat nu tuptsiwa. ³⁸ Pahsat pu pay karēta hāk huruhtiniqat pam pañqawu; noqw puma nāma pāmiq paki, Philip-niqw pu nōmaqtsit aw qa awiwa; noqw pam put kūyit akw tuyoylata. ³⁹ Noqw puma pānaqw yamakq, pahsat pay Tutuyqawhqat Hikwsiat Philip haqami wīki; noqw nōmaqtsit aw qa awiwa pāpu aw qa yori; nikañw pam pahpiy hahlayhkañw, nakwsu. ⁴⁰ Noqw Philip Azotus ep nātuwihwqe, ahsupoq kitsókit añ lomatuawit yuaatinumkañw, Caesareat ep pitu.

9

The Conversion of Saul (Acts 22.6-16; 26.12-18)

¹ Noqw Saul nāt pas itsívuhihkwiskañw, Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqamuy pavan pas hintsanniqey, pu pas göyaniqey tunatyawkañw, God awwat susmohpeq moñwit

aw'i; ² Nihqe Damascus ep aņqe' tsotsvalkit aņ sinmuy amumi put eņem pēnayaniqat nāwakna; noqw kurs pam hakimuy tahtaqtuy, sen momoymuy Jesus aw tuptsiwni'yuņqamuy tuwe', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsamni. ³ Noqw ōviy pam paņsoqnihqe, Damascus aw hayiņwnaqw, ōņaqw tāla put ānan'ik suhtalawva; ⁴ Noqw pam tutskwami posqe, hakiy tōnayat navotq, put aw paņqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁵ Noqw pam paņqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqa? Noqw Tutuyqawhqa paņqawu: Nu Jesus, um nuy hapi okiwsahsana. Um sōkwikinpit aqw horarataqw, pam uņem anahaa. ⁶ Noqw pam tsawnaqe, tururutikaņw, pas hin unañway'kaņw paņqawu: Tutuyqawhqa, noqw nu hinhtiniqat um nāwakna? Noqw Tutuyqawhqa put aw paņqawu: Um wunuptut, kimini; noqw ason um hinhtiniqat uņ pep āawnayani. ⁷ Noqw tahtaqt put amumyaqam qa hiņqawkahkaņw aņqe' hōņi; hakiy as tōnayat nanvotyakahkaņw hakiy qa tuway'yuņwa. ⁸ Pahsat pu Saul tutskwaņaqw wunuptuqe, as pōsiy púruknat, qa hihta tuwa; noqw puma put māyat űuy'wisqe, Damascus ep wikvaya. ⁹ Noqw pam pāyis tālat aņ kurs hin hihta túwani, piw qa nōsa, qa hiko. ¹⁰ Noqw hak tuptsiwni'taqa Ananias yan mātsiwhqa Damascus ep qatu. Noqw pam tuawyorikq, Tutuyqawhqa put aw paņqawu: Ananias, Noqw pam paņqawu: Yep nūu, Tutuyqawhqa. ¹¹ Noqw Tutuyqawhqa put aw paņqawu: Um wunuptut, Sūwipo kiskat yan mātsiwhqat awni; nen Judas kīyat ep hakiy Tarsus aņqwnihqat Saul yan mātsiwhqat ōviy tūvintani; taq meh, pam okiwlawu, ¹² Nihqe tuawyorikq hak tāqa Ananias yan mātsiwhqa ep pákihqe, put aw may akw toņo pōsiy tālawnaniqat ōviy'o. ¹³ Pahsat pu Ananias lavayhtiqe paņqawu: Tutuyqawhqa, pas yaw i' tāqa Jerusalem epeq uhsinmuy okiwsahsanqat nu kaysiwhqamuy amuņaqw navota. ¹⁴ Noqw yaw pam yep uhnatņwaniy aw tatqa'naņwyaqamuy sohsokmuy somhtaniqey God awwat mohpeq momņwituy ōqalat pasiwkaņw pitu. ¹⁵ Noqw pay Tutuyqawhqa put aw paņqawu: Um awni, taq pam pas inamors'awiwa; pam qa-Jew-sinmuy, pu pas momņwituy-nikaņw, pu Israel-sinmuy amumi inatņwaniy tūawmani. ¹⁶ Pu nāt pam inatņwaniy ep hīhihta aņ qaan'ewakw okiwsaniwniqat nu put āawnani, kita. ¹⁷ Noqw ōviy Ananias awnihqe, kimi pákihqe, put aw may akw toņot, paņqawu: Itupko Saul, Tutuyqawhqa Jesus uņ aņqawniqw ūmi mātaktiqa nuy aņqw hōna, umuhposiy tālawnaniqat ōviy'o, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaniqat ōviy'o. ¹⁸ Noqw pahsat pay himu nasiņwput antaqa put pōsiyat aņqw lōhōkq, pam pōsiy tālawnaqe wunuptu; nihqe kūyit akw tuvoylatit, nōsqe, ōqawhta.

Saul Preaches in Damascus

¹⁹ Pahsat pu Saul Damascus ep tuptsiwni'yuñqamuy amumum hihsavo qatu, ²⁰ Nihqe āpiy tsotsvalkiva i' Jesus God Tíatnihqat yuaatinuma. ²¹ Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñqam hin kurs wūwantotaqe pañqaqwa: Ya qa i' Jerusalem epeq it natñwanit aw tatqa'naiñwyaqamuy hovalaqe, hakimiy panyuñqamuy somhte' God awwat mohpeq momñwituy amumi tsamniqe ōviy pew pitsíwta? kitota. ²² Noqw tuwat Saul pas suyhtsepñwat ōqawi'maqe, Damascus ep Jew-sinmuy yumoñwaltaqe, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat amumi mātaqlawu. ²³ Noqw ōviy ahpiy wūyavotiqw, Jew-sinom put nīnayaniqey nanawinya. ²⁴ Nihqe puma put nīnayaniqey ōviy tālō-nikañw, pu tōkilat añ hōhtsiwat aw tunatyawyuñwa. Noqw yaw puma put moqmani'yuñqam Saul navota. ²⁵ Pahsat pu tuptsiwni'yuñqam mihikiwtaqw put tuhpelat añ tutsáyat akw hawnaya.

Saul in Jerusalem

²⁶ Noqw Saul Jerusalem epeq pítuhqe, as tuptsiwni'yuñqamuy amumuntiniqey anhtiqw, puma sohsoyam put mamqasyaqe, pam pas antsa tuptsiwni'taqat qa tūtuptsiwa. ²⁷ Noqw Barnabas put aw unañwtapqe, ayaiwyuñqamuy amumi put wikva; nihqe hin pam Damascus aqwniqw, Tutuyqawhqa put aw namtaknaqe, put aw yuaaykuqat pam pumuy āawna, pu hin Paul Damascus epeq qa tuhtuskañw, Jesus natñwaniyat añ nuhtumi yuaataqata. (Noqw pep pu' puma put kwusuya.) ²⁸ Noqw Paul Jerusalem epeq pumuy amumum hinnumqe, ²⁹ Qa tuhtuskañw Tutuyqawhqa Jesus natñwaniyat añ nuhtumi yuaata; nihqe Greek-sinmuy amuhkwa yuaatotaqamuy amumum put ep nāñwuy'taqw puma put nīnayaniqey tunatyawyuñwa. ³⁰ Noqw tuptsiwni'yuñqam put nanaptaqe, Caesareat aqw put wikyaqe pañqw put Tarsus aqw taviya. ³¹ Pahsat pu Jesus aw tōnawtaqam Judeat, pu Galileet, pu Samariat añ ahsupoq yesqam suyan unañwtotiqe, ōqawhtota; nihqe Tutuyqawhqa kaptsi'kahkañw wūhaq'iwma, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi unañwtapq'ō.

Peter in Lydda and Joppa

³² Noqw Peter anqe' sohsovik nakwsuqe, Lyddat epeq God sinomuyatuy amumi hāwi. ³³ Nihqe pepeq pam hakiy tāqat Aeneas yan mātsiwhqat tuwa, put hakiy ahpa qa taytaqw, pam okiw nanal yahsañwuy añ tuyhqatsi. ³⁴ Noqw Peter put aw pañqawu: Aeneas, Jesus Christ un qalaptina. Wunuptut, uh'ahpay tsovalaa, kita. Noqw pahsat pay pam wunuptu. ³⁵ Noqw sohsoyam Lyddat pu Saron ep ki'yuñqam

put aw yórikyaqe Tutuyqawhqat awwat lasya. ³⁶ Noqw hak Joppat ep tuptsiwni'taqa Tabitha yan mātsiwa, pam Dorcas (Tsöviwmana) i'nihqe pam'i. Noqw i' hak wuhti lolmat tumalay'ta, pu hīhihta akw tūvaanwanta. ³⁷ Noqw pam ephaqam tūtuyhtiye mōki; noqw puma put pāhomyaqe tupatsveq taviya. ³⁸ Noqw pay pi Lydda Joppat áhayhpo; noqw yaw Peter pep qátuhqat tuptsiwni'yuñqam nanaptaqe, hakimuy lōqmuy tāqatuy pañso ayatotaqw, pam qa sōwunit, pumuy amuminiqat puma nāwakna. ³⁹ Pahsat pu Peter nakwsuqe, pumuy amumuma. Noqw öviy pam pituqw, puma put tupatsmiq wupnaya; noqw sohsoyam koñnanalvut okiw put aqlap hoñqe, tsaykikahkañw nāt Dorcas pumuy amumum qátuhqe kwakwsat, pu yūyuwsit yukuhtaqat puma put aw matamintota. ⁴⁰ Noqw pay Peter pumuy sohsokmuy pañqw ipwat, tamötswunuptut nāwakna; nit pahsat put tokoyat aw namtökt pañqawu: Tabitha, qatuptuu. Noqw pam pōsiy púruknaqe, Peter túwahqe, pahsat qatuptu. ⁴¹ Noqw pam put aw māvuyaltiqe, wunuptsinaqe, God sinomuyatuy koñnanalvutuy enañ wáñwayhqe, pumuy put āawna, kurs pam taytaq'ö. ⁴² Noqw i' yantaqa Joppat añ ahsupoq nanaptiwhq, kaysiwhqam Tutuyqawhqat aw tütuptsiwa. ⁴³ Noqw Peter Joppat ep hakiy pūvukat pōhiwantaqat Simon amum wūhakis qatu.

10

Peter and Cornelius

¹ Noqw hak tāqa Cornelius yan mātsiwhqa, tsivót-sikip sunat solāwamuy Italian-sínomu yan túñwantiwyaqamuy amumi moñwi, Caesareat ep ki'ta. ² Pam hak pās anañway qatu; noqw sohsoyam timat put amum God kaptsi'yuñwa; pu pam hihta himuy akw sinmuy paañwankañw, sutsep God aw nāwakinma. ³ Pam hak tāwat atvelpeniqwhaqam pas suyan tūawtaqw, God hoñviayaat put aw pákihqe, aw pañqawu: Cornelius. ⁴ Noqw pam put aw yórikqe, tsawnaqe, pañqawu: Ya hímuu, Tutuyqawhqa? Noqw pam put aw pañqawu: Uhnawakinpi, pu uhnuoktutmala ömi yayvaniwhq, God put soon suhtokni. ⁵ Noqw öviy um hakimuy tahtaqtuy Joppat aqw ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, wáñwayyani. ⁶ Pam hakiy pūvukat pōhiwantaqat Simon amum qatuqw, put kíat pātuwaqatsit qalaveq wunu. Ason pam hin hintaniqat ūmi pañqawni. ⁷ Pu öviy hoñviaya Cornelius aw yuaaykuqa ahpiniqw, pam lōqmuy kiy ep tumal'aymuy wáñwayi, pu solāwam put enem hihtayaniqe sutsep aw maqaptsi'yuñqamuy amuñaqw hak God kaptsi'taqat

solāwa pīwu. ⁸ Nihqe pam pumuy sohsok iit āawnat, Joppat aqw hōna. ⁹ Noqw qavoñvaqw puma aqwyaqe, kīmi hayiñwni'wisq, Peter nāwaknaniqe tāwanasave kits'omiq wūvi. ¹⁰ Noqw pas pam tsōnmokqe, as hihta nōsniqey antaqw, nāto novalalwaqw, pam pay sawitogwhinhti; ¹¹ Nihqe ōmi hōtsíltiqw tuwaqw, añqw himu wuyaqmōtsapueway nālōvaq tsukuveq som'iwkañw put aw hawtoqe, tutskwami hāwi. ¹² Noqw sohsoy hihtu tūwaqatsit añ nālōq hokay'yuñqam put ep íniwyuñwa, pu tūtuvosiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqam pīwu, pu masay'yuñqamu. ¹³ Noqw hakiy tōnaat put aw pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qōye' nōsni. ¹⁴ Noqw Peter pañqawu: Sóoni, Tutuyqawhqa; taq nu qa haq hihta pay qa pas hihtanihqat, pu qa powaiwtaqat nōsa. ¹⁵ Noqw hakiy tōnaat piw put aw pañqawu: God hihta powataqw, pam pay qa pas hímunihqat um qa pañqawni. ¹⁶ Noqw i' pāyis panhtiqw, himu mōtsápueway ahoy ōmiq haqami wūvi. ¹⁷ Noqw Peter hihta tuawyorikqey mātaq kurs pam hímunihqat pan wūwantaqw, ima tahtaqt Cornelius añqw ayatiwyaqam Simon haqam ki'taqat hakimuy tūviñtotaqe, ihkaqe nōyaknit aw hōtsíwhpeq hōñi, ¹⁸ Nihqe sen hak Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, pep qátuhqat tūviñlalwa. ¹⁹ Noqw nāt Peter tuawyorikiy añ wūwantaqw, Qahováriwtaqa Hikwsi put aw pañqawu: Meh, hakim pahyom tahtaqt uñ hepnumya. ²⁰ Oviy um wunuptut hāwe', amumumni qa hin wūwankañwo; pay nu pumuy añqw hōna. ²¹ Pahsat pu Peter hakimuy Cornelius añqw put aw ayatiwyaqamuy amumi hawqe, pañqawu: Taay, pay uma nuy hepnumya; sen hihta ōviy uma ōki. ²² Noqw puma pañqawa: I' Cornelius tsivót-sikip súnatnihqamuy solāwamuy amumi moñwi God añqw hoñviayat pas hímunihqat ahpiy navota, yaw pam uñ kiy aw wáñwaye', uñ hin lavayhtiqw, put aw tūqaytaniqat hoñviaya put aw pañqawu. Pam tāqa súanta, pu God kaptsi'ta, pu Jew-sinmuy sohsokmuy amuhpiy aw lomanavotiwta. ²³ Pahsat pu pam pumuy tañataqe pās oya; pu qavoñvaqw pumuy amumum aqw'a; noqw haqawat tuptsiwni'yuñqam Joppat añqw put ámumya. ²⁴ Pu ōviy qavoñvaqw puma Caesareat ep ōki. Noqw Cornelius pumuy nuhtaytaqe, kurs sinomuy-nikañw pu añ pas kwatsmuy tsovala. ²⁵ Noqw Peter aw pakitoqw, Cornelius ahsawvage, atpipo tamōtswunuptut, pas put hihtata. ²⁶ Noqw pay Peter put wunuptsina, pañqawkañwo: Wunuptuu, pay nu piw un sino. ²⁷ Pu ōviy pam put amum yuaatakañw, aw pakiqw, sinom kaysiwhqam tsovawta. ²⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay pi uma navoti'yuñqw, soon as hak Jew-sínónikañw ayam supwat hihtuy sinmuy amu'puñalñwu,

piw amuminiñwu. Noq̄w pay nu' qa hakiy pay qa hímunihqat, pu qa powaiwtaqat pañqawlawniqat God inumi pañqawu. ²⁹ Noq̄w òviy nu qa rohomnumt, panis nuy wiktamayaq̄w, pay nu añq'ò; noq̄w hinoq̄w pi uma nuy wánwayya? ³⁰ Noq̄w Cornelius pañqawu: Nālòtok nu pew pahsavohaqam napwalni'taqe, tawat atvelpetiqw nu ikiy ep nāwaknaq̄w, hak tāqa talqaqsalqat yuwsì'kañw inutpip wunuptu; ³¹ Nihqe pañqawu: Cornelius, uhnawakinpi navotniwa; noq̄w God soon uhn-uoktutmalay suhtokni. ³² Um òviy Joppat aqw hakimuy ayataq̄w, hakiy Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, wánwayyani. Pam hakiy pūvukat pōhiwantaqat kīyat ep qatu, pātuwaqatsit qalaveq'a; ason pam pite', ūmi hin lavayhtini, kita. ³³ Noq̄w òviy nu qa sōwunit uñ wánwayi; noq̄w um súanhtiqe pitu. Noq̄w òviy hapi itam sohsoyam yep God atpip yēse, hin pam ūmi tutaptaqat sohsok nanaptaniqee.

Peter's Speech

³⁴ Pahsat pu Peter lavayhtiqe pañqawu: Pay kurs pas suyan God qa sinonuiña. ³⁵ Pay kurs pas sohsokmuy hihtuy sinmuy amuñaq̄w hak haqam put kaptsi'kañw súanhinmaqa put aw súantañwu. ³⁶ God hapi Israel-sinmuy amumi lavayiy távihqe, Jesus Christ ahpiy namivöhikiwuy yuaata. (Pam hapi sohsokmuy amumi tutuyqawi.) ³⁷ Pay uma put lavayit navoti'yuñwa. Ura John kūyit akw tuvoylatiwyaniqat nuhtumi yuaataq̄w, pahpiy pam lavayi Galileet añq̄w hoyoyoykukañw, Judeat añ ahsupoq̄ yuaatiwa. ³⁸ Ura God Nazareth añq̄w tāqat Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylataqe òqalmaqa. Ura pam sinmuy amuhpa' lolmat tumalay'numa, pu Nukpanat ahpiy sóon'iwyuñqamuy sohsokmuy powatima, God put ámunniq̄w òviy'o. ³⁹ Noq̄w pam Jew-sinmuy tutsqwayamuy epnikañw, pu Jerusalem epeq hihta tumaltaqat itam hapi sohsok aw yóriki'yuñqe, navoti'yuñwa; noq̄w pay sinom himutskit ep put hahyaqe nīnaya. ⁴⁰ Noq̄w God pāyis talqat ep put ahoy tātaynaqe, put susmatakpuva mahtakna, ⁴¹ Nikañw pay qa sohsokmuy sinmuy amumii, pay hakimuy añwu pay God namorstagey pumuy amumii, itam put tuawi'yuñwniqat òviy'o. Noq̄w itam put mokiwuy añq̄w ahoy tātayhqat atsva put amum nōnova, pu hikwya. ⁴² Noq̄w yaw itam sinmuy amumi put yuaatotaniqat pam itamuy ayata, pay yaw pas pam imuy yesqamuy, pu so'pumuy hinwat yukunaniqey God ahpiy aw taviwhqat itam yuaatotaniqata. ⁴³ Noq̄w put hapi sohsoyam God lavay'aymat yuaatotaqe pañqaq̄wa, yaw hak put aw tupsiwhq, put qaanhtipuat Jesus natñwaniyat akw put ahpiy ayo yukiwmantani.

The Gentiles Receive the Holy Spirit

44 Noqw nāt Peter yan yuaataqw, pay Qahováriwtaqa Hikwsi lavayit nanaptaqamuy sohsokmuy amumi pitu. 45 Noqw Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuñqam Peter amum ökihqam hin kurs wūwaya, Qahováriwtaqa Hikwsi qa-Jew-sinmuy amumi enañ noiwhq'ö. 46 Puma hīihtuy sinmuy amuhkwa yuaatotaqe, God pas hihtalalwaqw amumi tūqayyuñqee. Pahsat pu Peter lavayhtiqe pañqawu: 47 Ya hak imuy kūyit akw tuvoylatiwyaniqw imuy amumi u'tani? Pay pi puma piw itamun Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. 48 Pu puma Tutuyqawhqat natñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatotiniqat pam amumi pañqawu. Pahsat pu pam hihsavo pumuy amumum qátuniqat puma put aw nānawakna.

11

Peter's Report to the Church at Jerusalem

1 Noqw yaw qa-Jew-sinom nuhtum God lavayiyat kwusuyaqat ayaiwyuñqam, tuptsiwni'yuñqamuy amumum Judeat ep yesqam nanapta. 2 Noqw Peter Jerusalem aqwniqw, Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuñqam put aqw hiñqawqaqe, 3 Pañqawu: Yaw um qa-Jew-sinmuy amumi pákihqe, amumum nōsa. 4 Noqw Peter pumuy amumi lavayhtiqe, añqaw hin hiniwhtiqat nānañk pasiwtaqat pumuy amumi tuawi'taqe, pañqawu: 5 Ura nu kitsókit Joppat ep qátukañw nāwakna; nihqe nu sawitoqhinhtiqe tuawyorikq, himu wuyaqmōtsaput antaqa tsutskuy epeq sómiwkañw ònaqw hawtoqe, pas inumi pitu. 6 Noqw nu aw yórikqe, pás tātayhq, pi tūwaqatsit ep hihtu popkot nālōq hokay'yuñqam put ep iniwyuñwa, pu tūtuvostiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqamu, pu masay'yuñqamu. 7 Noqw nu hakiy tōnayat navotq inumi pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qōye' nōsni. 8 Noqw nu pañqawu: Sóoni, Tutuyqawhqa; taq nu qa haq hihta pay nāp hihta, pu qa powaiwtaqat nōsa. 9 Noqw òveqatsit añqw hakiy tōnaat inumi piw pañqawu: God hihta powataqw, pay pam qa pas hímunihqat um qa pañqawni. 10 Noqw pāyis panhtiqw, pay sohsoy piw òmiq láñakniwa. 11 Noqw pahsat pay kurs hakim pahyom tahtaqt Caesareat añqw inumi ayatiwyaqam nuy haqam kīve qátuhqat ep öki. 12 Noqw pay nu qa hin wūwankañw, pumuy amumumniqat Qahováriwtaqa Hikwsi inumi pañqawu. Noqw ima navay tuptsiwni'yuñqam inumum aqwya; noqw itam tāqat kīyat aw yuña. 13 Noqw yaw pam kiy ep hoñviayat aw yorikq, yaw pam wunukañw, put aw pañqawhqat itamuy āawna. Um hakimuy tahtaqtuy Joppat aqw ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, wāñwayyani. 14 Ason pam uñ lavayit āawnaqw, um put akw ayo

yámakni, um'i, pu uhtimu, yaw hoñviaya put aw kita. ¹⁵ Noqw nu yuaativaqw, pay Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy amumi pitu, ura mohti itamumi pítuhqey pan'i. ¹⁶ Noqw pahsat pu nu Tutuyqawhqat lavayiat u'na, ura itamumi pañqawu: Pay as pi John pas antsa kūyit akw tūtuvoylalawu; nīkañw uma hapi nāt it Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwyani. ¹⁷ Noqw puma Tutuyqawhqat Jesus Christ aw tūtuptsiwaqw, pep God hin itamuy put máqahqey, pay pan piw pumuy put maqa. Noqw ya nu hak hímunihqe God aw rohomnumni? ¹⁸ Noqw puma it nanaptaqe, pay qa hiñqaqwaqe, God pas hihtatotaqe, pañqawa: Noqw yaw kurs qa-Jew-sinom nāp tunatyay añqw lasye' yesniqat God piw amuñem pan yuku.

The Church at Antioch

¹⁹ Noqw hakim Stephen nīniwhqat ahpiy tūokiwsahsantivayaqw añqe' ahtsavalyaqam Phenicet aqw pahsavo öki, pu Cyprus aqw'a, pu Antioch aqw'a, nihqe pay Jew-sinmuy-sa amumi lavayit yuaatiwisa. ²⁰ Noqw pumuy amuñaqw haqawat tahtaqt Cyprus añqwy, pu Cyrenet añq'ö; noqw puma Antioch epeq ökihqe, hakimuy Greek-sinmuy amumi yuaaykuyaqe, Tutuyqawhqat Jesus lavayta. ²¹ Noqw Tutuyqawhqat öqalaat pumuy amumumniqw, öviy kaysiwhqam tūtuptsiwaqe, Tutuyqawhqat awwat lasya. ²² Noqw Jerusalem epeq Jesus aw tōnawtaqam it nanaptaqe, puma Barnabas Antioch aqw hōnaya. ²³ Noqw pam epeq pituqw, kurs God núokwaat pumuy amuhpa' tumalay'taqw, pam pan yórikqe, hahlayhtiqe, pas puma unañaqw su'qawkañw Tutuyqawhqat aw hūrs'iwyuñwniqat pumuy öqalanta. ²⁴ Pam hak tāqa lolma, nihqe Qahováriwtaqat Hikwsit akw pās tuyqawiwta, pu qapēvewnit akw'a; noqw kaysiwhqam Tutuyqawhqat awwat sinototi. ²⁵ Pahsat pu Barnabas Saul heptoqe Tarsust aqw'a. ²⁶ Pu öviy pam put túwahqe Antioch ep wikva. Noqw pantaqat atsve puma Jesus aw tōnawtaqamuy amumum sūkw yahsañwuy añ pep tsotsvalqe, kaysiwhqamuy sinmuy tutuqayna. Noqw tuptsiwni'yuñqam Antioch epeq susmohti Christian-sinom yan túñwantiwya. ²⁷ Noqw ephaqam hakim God lavay'aymat Jerusalem añqwy, Antioch epeq öki. ²⁸ Noqw pumuy amuñaqw haqawa Agabus yan mātsiwhqa wunuptuqe, yaw tūwaqatsit añ ahsupoq wukotsönöstiniqat Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pañqawu. Noqw pam pantaqa hakiy Claudius Caesar moñw'iwtaqw paniwhiti. ²⁹ Pahsat pu tuptsiwni'yuñqam tuptsiwni'yuñqamuy Judeat epeq ki'yuñqamuy amumiq paañwnit o'yaniqey unañwtoti; hak hin hihta tuway'nume' pan hihta kuwahtimantani. ³⁰ Nihqe

ōviy puma panhtotiqe, Barnabas-nikañw, pu Saul pumuy añ pepeq wukw'a'yatuy amumiq put o'ya.

12

More Persecution

¹ Noqw ephaqam moñwi Herod Jesus aw tōnawtaqamuy haqawatuy hintsanniqe amumi may'ta, ² Nihqe pam John pāvayat James sipwuvahpit akw nīna. ³ Noqw kurs pam panhtiqe, Jew-sinmuy unañwve hinhtiqey navotqe, pahsat piw Peter ñuaniqey anhti. (Noqw qapekén'oyiwhput ep nōviwniqat aw pitsíwiwta.) ⁴ Pu ōviy pam put núahqe, sivikimi pánahqe, solāwamuy nālöp nānalōqmuy tōnawtaqamuy amumi put mātavi, put tūtuwalaniqat ōviy'o, ason pay pas Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat yukiltiqw, pep pu sinmuy amumi put hōroknaniqey tunatyawtaqee. ⁵ Noqw ōviy puma Peter sivikive pani'yuñwa. Noqw Jesus aw tōnawtaqam put eñem God aw nāwakintotaqe qa nātusi'yuñwa.

Peter Set Free from Prison

⁶ Pu Herod qāvo put hōroknaniqey ep mihiqw, Peter lōqmuy sivanamiqlōlōt akw sómiwkañw lōqmuy solāwatuy amuht-sava pūwi; noqw tuwalan'a'yat ihpaq tūtuwala. ⁷ Noqw meh, Tutuyqawhqat hoñviayaat pituqw, sivikive sohsovik tālawva; noqw pam Peter sutsñaqwat pálaknaqe, put tātaynat, aw pañqawu: Suqtuptuu. Noqw sivanamiqlōlō put māyat añqw lōhö. ⁸ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Kwewhtat totsvakii; noqw pam panhti. Pu pam pañqawu: Um usíhtat, inuñkni. ⁹ Noqw pam yámakqe put añk'i; nihqe pay pas antsa hoñviaya put pantsanhqat pam qa suyan navoti'ma; suhpan pay tūawtaqey pam wūwanma. ¹⁰ Noqw puma mohpeq tūwalaqamuy-nikañw pu amuñk tūwalaqamuy amuhpiy ruh-pakqe, kīmi hōtsíwat aqw sivauutspit aw pituqw, pam nāp amumi hōtsílti. Noqw pam pañqw yámakqe, haqe' kiskat añ yamakq, pahsat pu hoñviaya put añqw ahpiy'o. ¹¹ Noqw Peter suyan unañwtiqe pañqawu: Pu' hapi nu pas suyan navoti'taqw, pay kurs pas antsa Tutuyqawhqa hoñviayay ay-ataqe, nuy Herod māyat añqw ayo tavi, pu Jew-sinom nuy hintsatsnayaniqey tunatyawyuñqat añq'ö. ¹² Pu ōviy pam it añ pās wūwaqe, pahsat pu hakiy John, Mark yan piw mātsiwhqat yuyat Maryt kīyat aw'i, noqw kaysiwhqam pep tsovawkañw nānawakna. ¹³ Noqw Peter ihkaqe nōyakiwtaqat ep hōtsíwat aw pōññōykinaqaw, hak māna Rhoda yan mātsiwhqa put aqw kuyvato. ¹⁴ Nihqe pam Peter tōñayat māmatsqe, pas hin unañwtiqe aqw qa hōtat, ahpami wárikqe, Peter hōtsíwhpeq wúnuhqat pumuy āawna. ¹⁵ Noqw puma aw pañqaqwa: Um qa

navoti'numa. Noqw pam qatūqaykañw, pas antsa Peter pep wúnuhqat amumi pañqawu. Noqw pahsat puma pañqawu: Pay soon qa put tumalay'maqa hoñviayani. ¹⁶ Noqw pas Peter pönöñöytoynaqw, òviy puma aqw hõtayaqe, put aw tåtayyaqe, pas hin unañwtoti. ¹⁷ Noqw pay puma qa hiñqawaniqat pam amumi māmasaqw, pahsat pu Tutuyqawhqa hin put sivikiñaqw hóroknaqat pam pumuy amumi lalvaya; nihqe pañqawu: Uma iit yantaqat James aw tūawwisni, pu tuptsiwni'yunqamuy amumii, kita; nit pañqw ahpiyinihqe haqamiwat aw'i. ¹⁸ Pu òviy panis tālawvaqw, pas solāwam hin unañwtoti, Peter kurs haqaminiqw òviy'o. ¹⁹ Noqw as Herod put hept, qa túwahqe tūtuwalaqamuy amumi put ep hēva; nihqe pay pas puma so'niqat pañqawu. Panhtit pam Judeat añqw Caesareat aqwnihqe, pepeq huruhti.

The Death of Herod

²⁰ Noqw Herod Tyre-nikañw pu Sidon ep sinmuy amumi hihta ep qayan unañway'ta; noqw puma sun unañway put aw òkihqe, hakiy pas moñwit tumalay'taqat Blastus yan mātsiwhqat pan unañwtoynayaqe, puma nānami qahin unañway'yuñwniqat moñwit aw nānawakna, puma pep tutskwat ep sinom moñwit tutskwat añqw nōnovaqe òviy'o. ²¹ Noqw hisat aw talōñvaqw, Herod pavan pas moñwyuwsikañw moñw'atsveway ep qatuptuqe, pahsat pu sinmuy amumi pavan pas lavayhtuwiyan yuaayku. ²² Noqw sinom sáakmaqe pañqawu: Pas pam pavan hihta tōnaata, qa sínata. ²³ Noqw pahsat pay Tutuyqawhqa hoñviyaat put wuvahta, pam God qa hihtataqw òviy'o; noqw pam āvutiqe sūlawhti. ²⁴ Noqw tuwat God lavayiat òqawhtaqe, suyhtsepñwat añqe' kúrukiwma. ²⁵ Noqw Barnabas Saul amum hin ayatiwhqey yúkuhqe, hakiy John, piw Mark yan mātsiwhqat wikkañw, Jerusalem añqw ahoy pitu.

13

Barnabas and Saul Chosen and Sent

¹ Noqw Antioch epeq Jesus aw tōnawtaqamuy amuñaqw hakim God lavay'aymat yēse, pu tūtutuqaynayaqamu, i' hak Barnabas, pu Simeon Niger yan tūnwantiwhqa, pu Cyrenet añqw hak Lucias; pu Manaen, Moñwi Herod amum wuñwqa; noqw Saul. ² Noqw nāt puma Tutuyqawhqa aw okiwlalwakahkañw, nānapwalaqw, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi pañqawu: Nu Barnabas-nikañw pu Saul hihta tumalat aw pumuy wáñwayhq, uma pumuy inuñem ayo taviyani. ³ Noqw puma nānapwalaqe, amuñem nānawaknat, pumuy gōtōmi matyawyat, pahpiy pumuy lālayya.

In Cyprus

⁴ Noqw òviy puma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy ayatiwhqe, Seleuciat aw'i, nit pañqw pu pāvaqe Cyprus aqw'a. ⁵ Noqw puma Salamis ep pítuhqe, Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy ep God lavayiyat nuhtumi yuaata. Noqw puma John tu'sawwiknuma. ⁶ Noqw puma it tutskwat pānaqw kuytaqat añ ahsupoq nankwusage, Paphos aw òkihqe, hakiy Jew-sinot Bar-Jesus yan mātsiwhqat tutwa. Pam hak tuhisay akw tūhintsakni'ta, pu God lavay'ayaatnihqey pan atsáy'ta. ⁷ Pam hak pep tutskwat aw moñw'iwtaqat, Sergius Paulus, pas qa ūnat amum hinnuma; noqw moñwi Barnabas Saul enañ wánwayhqe, God lavayiyat navotniqey nāwakna. ⁸ Noqw hak Elamus tuhisa (put natñwaniat Tuhisa i'nihqe pam'i) pumuy amumi rohomhtiqe, moñwit lomatuawit aw tuptsiwnit añqw ayo lasnaniqey anhti. ⁹ Pahsat pu Saul (piw Paul yan mātsiwhqa) Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw put aw taynumt, ¹⁰ Aw pañqawu: Is ohi, um hak sohsok unatwit, pu nukpantuwit akw ahsaliwtaqa, Nukpanat tíata, sohsok súantsakpit tuwqaata! Ya pas um soon Tutuyqawhqat haqe' suan pòhtaviyat nukushintsahsanqey qe'tini? ¹¹ Taay, Tutuyqawhqa hapi ūmi may'ta; noqw uhposi qatālawvaqw, um hihsavo tāwat qa tuway'tani. Noqw pahsat pay put añ himu pamös'ohpoqw, pōsiat qatālawva. Noqw as hak put ñuy'maniqat òviy pam añqe' may'numa. ¹² Pahsat pu moñwi hin hiniwhtiqw yórikqe tuptsiwa, hin Paul put Tutuyqawhqat tutuqaynaqat ep kātuqaytaqe òviy'o.

In Antioch of Pisidia

¹³ Noqw Paul suñwámuy amumum Paphos añqw ahpiynihqe, pāvaqe Pamphiliat ep Pergat aw pitu; noqw John pumuy mātapt, ahoy Jerusalem aqwhaqamii. ¹⁴ Noqw puma Pergat añqw ahpiynihqe, Pisidiat ep Antioch aw pítuhqe, nasuñwintalönnit ep tsotsvalkimi pakit, ep qatuptu. ¹⁵ Noqw hak tutavot añ-nikañw pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ tūnwantaqe yukuqw, tsotsvalkit ep momñwit pumuy amumi hakiy ayatotaqe pañqawwa: Uma tāqat itahsinomu, uma sinmuy amumi hihta lavayhte', òqalanik panhtini. ¹⁶ Pahsat pu Paul wunuptut, amumi māmasat, pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu, kurs uma inumi tuqayvastotani. ¹⁷ I' hapi Israel-sinmuy aw yantaqaam God hakimuy itanamuy namorstaqe, pumuy pas pavan sinota, nāt puma haqam Egypt epeq hinnumyaq'ò; nihqe òqalay pas qaöwíhintaqat akw pumuy pañqw nõñakna; ¹⁸ Nihqe lõp sunat yahsañwuy pahsavohaqam qayēsiwhpuve pumuy qatsiyamuy añ maqsonlawu. ¹⁹ Nihqe pam Chanaan tutskwat ep tsañe'sikipwat hihtuy sinmuy kīqòtaqe, tutskwayamuy

sinomuy amumi noa. Noq̄w puma hihta navöewakw antaqat akw tutskwat nāhuyta. ²⁰ Pantaqat atsve pu' pam pumuy amumi qaqlhtaqtuy moñw'oya, sunat-sikip sunat-nikañw añqw lōp sunat pakwt sihkay'taqat (450) yahsañwuy pah-savohaqamii, lavay'ayay Samuel aw pahsavoo. ²¹ Pantaqat añk pu' puma hakiy pas moñwit moñwí'yuñwniqey tuñlayhtoti. Noq̄w God hakiy Kish tiyat Saul yan mātsiwhqat, Benjamin ah-piyvinihqat, pumuy amumi moñwtavi, lōp sunat yahsañwuy pahsavoo. ²² Nit pu pam put moñwqenit añqw ayo távihqe, hakiy David pumuy amumi moñwtavi; nihqe put pam yan lavayhti: Pas nu Jesset tiyat David iunañwve hintaqat tuwa; noq̄w pam sohsok itunatyay añ aw antsanni. ²³ It tāqat hapi ahpiyviyatuy amuhpiy God Israel-sinmuy Ayo Oyaniqat wunuptsina, it Jesus, hin lavayhti qey pan'i. ²⁴ Nāt pam qa pituqw, hak tāqa John yan mātsiwhqa sohsokmuy Israel-sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma umuhtunatyay añqw ayo lasye', kūyit akw tuvoylatotini. ²⁵ Noq̄w pam awayañ kuyvani'maqe pañqawu: Uma ka nu God lavay'ayaat pas hímunihqat pan wūwantota. Nu qa pam'i. Noq̄w pay nāt suhka añqw inuñki; noq̄w soon nu yan'ewaynikañw pay ñas'ew put tōtsiyat ñahni, John amumi kita. ²⁶ Uma tahtaqtu, isinomu, Abraham natkomatu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu. Nu pu' umuy hin ayo nõñakniqat umuy āawnani. Put lavayit nu umumi mātapni. ²⁷ Jerusalem epeq ki'yuñqam moñwímuy amumum Jesus qa māmatsya. Nihqe õviy God lavayiyat aw antsanyaqe put tūvaya, puma pi put lavayit qa mātsi'yuñqee, nāmahin pi añsakis nasuñwintalõnnit añ God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy añqw hak pumuy amumi añ as túñwantañwuniq'õ. ²⁸ Puma put mokniqey hihkay'taqat kurs hin pas antsa pañqaqwani. Nikañw puma Pilate put nīnaniqat aw qatūqayya. ²⁹ Ura tutuvenit añ puma pan put hintsatsnaniqat pan pey'ta. Noq̄w puma yan tutuvenit an sohsok hinhtotiqw, hakim nahoylehtsit añqw put hawnayat, tuamhtuhsõmiq put panaya. ³⁰ Noq̄w God moki-wuy añqw put ahoy tātayna. ³¹ Noq̄w hakim tahtaqt put amum hinnumya, Galileet añqw Jerusalem aqw pahsavoo. Noq̄w pam ahoy tātayhq, puma wūhakis tālat añ put aw yorstota. Nihqe puma hapi hin yórikyaqey sinmuy amumi tuawí'yuñwa. ³² Noq̄w itam hapi it lomatuawit umuy āawnaniqe õviy pitu. Ura God itanamuy amumi hin pasiwnaqey ³³ Pu' hapi itamuy pumuy tímuyatuy itamuñem put añ aw antsana, Jesus ahoy tātaynaqee. Ura tāwit mohti'maqat añknihqat añ yan pey'ta: Um hapi Itii. It talõnvaqat ep hapi nu únaniwhiti, yan'i. ³⁴ Pu God moki-wuy añqw put ahoy tātaynaqe pāpu qa hovahtiniqat lavayhti qe, yan hiñqawu: Nu David pas suyan õkwatuwniqey

put aw pasiwnaqey pan nu uñem yúkuni. ³⁵ Yantaqaw hapi òviy ura pam piw sukw tāwit añ pañqawu: Um soon Uhtumal'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniqat nakwhanani. ³⁶ David pi God tunatyayat ahpiy qatsívaptsiy ep apitiqe, mokqe, namuy amumum taviwa, nihqe hovahti. ³⁷ Noqaw God it tāqat hapi ahoy tātaynaqaw, pam qa hovahti. ³⁸ Noqaw òviy uma it nanaptani, tahtaqtu, isinomu: It tāqat hapi ahpiy God itamumi pōhi, itahqaanhtipuy ep'e. ³⁹ Ura Moses tutavoyaata kurs hin itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yúkuni. Nikañw kurs itam Jesus aw tūtuptionsihq, pam sohsok put itamuhpiy ayo yúkuni. ⁴⁰⁻⁴¹ Ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Kurs huvam yórikyaa, hihta añ tutsiw'unañway'yuñqamu. Nen uma kātayuñwt, súlawhtini. Nu hapi umuhqatsiy ep hihta hintsakni; noqaw soon uma put tūtuptionsiwani, nāmahin pi as hak umuy put āwintani. Taay, noqaw òviy uma tunatyaltotini; taq nāphisat sen uma put lavayit an súlawhtini. ⁴² Noqaw pam lavayyukuqaw, Jew-sinom tsotsvalkiñaqaw nōnakq, pay ayo'wat nasuñwintalōnnit ep piw Paul amumi yuaataniqat qa-Jew-sinom nānawakna. ⁴³ Noqaw tsovawtaqam nāmatatveqaw, kaysiwhqam Jew-sinom-niqw pu pumuy amún tuptionsiwni'yuñqam Paul-nikañw, pu Barnabas pumuy amuñkya; noqaw puma pumuy amumi yuaaykuqe, God nuokwayat añ yūmosa hinwisniqat añ òqalanta. ⁴⁴ Pu ayo'wat nasuñwintalōnnit aw pituqaw, pēp pas sohsoyam kīve ki'yuñqam God lavayiyat aw tūqayyuñwniqe tsovalti. ⁴⁵ Noqaw Jew-sinom qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yórikyaqe, pay qa tsuyhtiye, Paul hihta lavayhtiye ehpewi nānaphin yuaativaya. ⁴⁶ Pahsat pu Paul Barnabas amum a'nō unañwtiye pañqawu: Pay as pi God lavayiat kurs hin qa umumi mohti yuaatiwni; noqaw pi uma put nahpiy tūvayaqe, qatsit qa so'taqat qa hihkay'yuñqey pan nāyukunayaqaw, òviy itam hapi qa-Jew-sinmuy amumiwat yuaatani. ⁴⁷ Pi pan hapi Tutuyqawhqa itamumi tutapta pi pam Jesus yan lavayhtiye pañqawu: Um hapi qa-Jew-sinmuy amuñem tālaniqat nu uñ ayata, tūwaqalvoqhaqami yesqam sinom uhpiy ayo nōñakiwniqat òviy'o. ⁴⁸ Noqaw qa-Jew-sinom it nanaptaqe, hahlaykahkañw God lavayiyat pas hihtatota; noqaw hakim hihsa'nihqam qatsit qa so'taqat aw himuy'vayaniqey namorstiwyaqam tūtuptionsiwa. ⁴⁹ Noqaw Tutuyqawhqa lavayiat pep tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa. ⁵⁰ Noqaw pay Jew-sinom pavansinmuy tahtaqtuy, pu ima momoyam God pas kaptsi'yuñqamuy hin unañtoynayaqe, Paul-nikañw pu Barnabas pumuy okiwsahsantivaya, nihqe tutskway añqaw pumuy lālayya. ⁵¹ Noqaw puma kuhkuy añ qōat pumuy amunkiwakw tsatswit, Iconium aqaw'a. ⁵² Noqaw Antioch ep tuptionsiwni'yuñqam yūmosa

hahlayya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwuyunwa.

14

In Iconium

¹ Noq̄w puma Iconium ep Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy aw nāma pákihqe, pas pavan yuaataq̄w, ōviy kaysiwhqam Jew-sinom Greek-sinmuy amumum tūtuptsiwa. ² Noq̄w pay qa tuptsiwni'yuñqam Jew-sinom qa-Jew-sinmuy hin unañwtoynayaqe, añ tuptsiwni'yuñqamuy amuhpewi pumuy qalomáwunwitoynaya. ³ Noq̄w ōviy puma pep wūyavo qátuhqe, Tutuyqawh̄qat aw yankañw, qa tuhtuskañw yuaata; noq̄w pam lavayi put núokwayat yuaataqa pas antsanih̄qat Tutuyqawh̄qa mahtakni'ta, pumuy māyamuy ahpiy kātatayh̄pit hihta tuawi'yuñqat hintsakqee. ⁴ Noq̄w kive sinom nātsiki, pēt̄u Jew-sinmuy amumumyaq̄w, pu pēt̄u ayaiwtaqamuy amumumya. ⁵ Noq̄w qa-Jew-sinom-niq̄w, pu Jew-sinom, moñwímuy amumum pumuy okiwsasnaniqey, pu tatatupn-inayaniqey pasiwnaya. ⁶ Noq̄w ayaiwtaqam put navotqe Lyconiat ep kitsókituy Lystrat-nit pu Derbyt pumuy aw wāya, pu ahpiy ánan'ik tutskwat aw'i, ⁷ Nihqe pañ puma lomatuawit yuaatinuma.

In Lystra

⁸ Noq̄w hak tāqa Lystrat ep qatu; pam hak kukveq hintage qa hisat nakwsu, pay yaw pas pam pankañw tihtiwa. ⁹ Noq̄w Paul yuaataq̄w, i' tāqa put aw tūqayta. Noq̄w Paul put aw-sa taykañw, qalapsiniwniqey qapēvewnaqat put aw túwahqe, ¹⁰ Pahsat put aw a'nō pañqawu: Wunuptuu, kita; noq̄w pam suñwnuptut nakwsu. ¹¹ Noq̄w Paul pep put hintsanq̄w, sinom aw tātayyaqe, pahsat pu Lyconiat ep sinmuy amuhkwa a'nō pañqaqwa: Kurs itam hīhihtuy amuhpa' nāwakinwisq, puma sinmuy amún tokoy'kañw itamumi hāwi, kitota. ¹² Nihqe puma Barnabas Jupiter yan tuñwāya, nit Paul Mercurius yan'i, pamwa pas yuaataq̄w ōviy'o. ¹³ Pahsat pu kitsókit hōtsíwhpeq Jupiter awwat moñwi wakastahtaq̄tuy tsamkañw, sinnōlat hōtsíwhpeq kívahqe, as sinmuy amumum ayaiwtaqamuy amumi hom'oyni. ¹⁴ Noq̄w ayaiwtaqam Barnabas pu Paul puma put navotqe nahpa' yuwsiy tsikat sinmuy amuhpa' wawarstinumkañw, ¹⁵ A'nō pañqawnuma: Soh, tahtaqtu, Ya uma hinoq̄w yanhaqam hintsatska? Pay itam piw sínotnikañw umuntaqat unañway'ta, nihqe uma it āan'ewakw añqw it God taytaqat aw lasyaniqat itam umumi yuaata, ōveqatsit, pu tūwaqatsit, pu pātuwaqatsit-nikañw pu añhqe sohsokmuy hihtuy yesqamuy yúkuh̄qat aw'i. ¹⁶ Pay as pi pam hisatñahaq̄q̄w añ sohsokmuy nanāp̄watuy sinmuy tuwiy

añ hinwisniqat aw noi'ta, ¹⁷ Nikañw pam hak hímunihqat himu put tuawi'taniqat pam ayo qa yúkuhqe òviy lolmat hintsaki, nihqe itamuñem òñaqw yoknañwu, pu itamuñem tal'añwnawit hihta aniwnañwu, nen itah'unañway nòsiwhqat, pu hahlayhpit akw hahlaytapnañwu. ¹⁸ Yan puma hiñqawkañw hihinhaqam pumuy ánwutaqw, òviy puma pumuy amumi qa hom'o'ya. ¹⁹ Noqw hakim Jew-sinom Antioch añqw-nikañw pu Iconium añqw òkihqe, sinmuy hin unañwtoynayaqe, Paul tatatupya; nihqe kinañw put haqami lölökintota, mokqat wūwayaqe òviy'o. ²⁰ Noqw tuptsiwni'yuñqam okiw put aw nòyakiwkahkañw añ hoñqw, pam wunuptuqe kímii. Nihqe qavoñvaqw pam Barnabas amum pañqw Derbet aw'i,

The Return to Antioch in Syria

²¹ Nihqe puma pep kitsókit ep nuhtumi lomatuawit yuaataqe kaysiwhqamuy tutuqaynat, ahoy Lystrat aw'i, pu Iconium aw'i, pu Antioch aqw'a; ²² Nihqe tuptsiwni'yuñqamuy unañwayamuy hūrs hōñinmakañw, puma qapēvewnit añ yūmosa hinwisniqat pumuy òqalanma, nāmahin pi as puma put ep kānanvotyaniq'ò. Pi pan hapi itam God moñwtunatyayat aw yuñni, amumi kita. ²³ Pu puma Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpa' ahsupoq nakwsuqe, hakim pumuy wukw'aymatniqat añ pumuy oyahtat, napwalni'kañw, nāwaknaqw, Tutuyqawhqat aw pumuy mātavi, hakiy aw tuptsiwyaqat aw'i. ²⁴ Pu puma Pisidiat añ kuyvaqe, Pamphyliat ep pitu. ²⁵ Nit puma Pergat ep lavayit nuhtumi yuaatat, pahpiy Attaliat aqw'a. ²⁶ Nit pañqw pu puma pāvaqe Antioch aqw'a. Pañqw ura puma God núokwayat aw mātaviwa, it tumalat pu' añ kuyvaqe hinhtiniqey òviy'o. ²⁷ Noqw puma pepeq pítuhqe, Jesus aw tōnawtaqamuy tsovala; nihqe God pumuy akw hihta tumaltaqat sohsok pumuy amumi tuawi'ta, pu hin pam qa-Jew-sinmuy amuñem tuptsiwnit aw hōtahqata, ²⁸ Nihqe pepeq puma tuptsiwni'yuñqamuy amumum wūyavo gatu.

15

The Meeting at Jerusalem

¹ Noqw hakim Judeat añqw òkihqe, tuptsiwni'yuñqamuy tutuqaynayaqe pañqaqwa: Pas uma Moses tuwiyat an poñotkit akw qa tuvoylatote', soon ayo nōñakni, kitota. ² Noqw Paul Barnabas amum pumuy pas qa amuhpa'taqe, amumum put ep pas nāmi heptaqw, yaw turs Paul-niqw pu Barnabas, puma pētuy amumum it ep Jerusalem aqwyani, ayai-wyuñqamuy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumiq'a. ³ Pu òviy Jesus aw tōnawtaqam pañqw hihsavo pumuy amumumyaqw,

puma pahpiy Phenicet añ hinwisa, pu Samariat añ'a; nihqe qa-Jew-sinom Tutuyqawhqat aw lasyaqat nuhtumi yuaatiwisqe, sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy pas pavan hahlayhtapnaya. ⁴ Noqw puma Jerusalem epeq ökiqw, Jesus aw tōnawtaqam pumuy pās o'ya, pu ayaiwyuñqamu, pu wukw'a'yatu; noqw God pumuy amuhpa' hihta tumaltaqat puma sohsok pumuy āawna. ⁵ Noqw haqawat tūtuptsiwaqam pi Pharisee-sinmuy amuñaqwya. Nihqe puma hoñvaqe, pas kurs hin ima qa-Jew-sinom poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat pañqaqwa, pu pay pas puma Moses tutavoyat añ hinwisniqat amumi pañqaqwaniqata. ⁶ Noqw ayaiwyuñqam-niqw, pu wukw'a'yat it aw hin wūwayaniqe tsovalti. ⁷ Noqw it yantaqat ep nan'ivaqw wūyavo yuaatotaqw, pahsat pu Peter wunuptuqe, pumuy amumi pañqawu: Uma tahtaqtu, isinomu, pay pi uma navoti'yuñqw, ura God itamuñaqw nuy namorstaqw, pay ahpiy wūyavoti, ura qa-Jew-sinom inuhpiy it lomatuawit nanapte', tūtuptsiwaniqata. ⁸ Noqw God añ u'nañwat aw navoti'taqa pumuy hahlayhtiqey mah-taknaqe, it Qahováriwtaqat Hikwsit pumuy maqa, put itamuy hin máqahqey pan'i. ⁹ Nihqe pam sun nan'ivo itamuy tumaltaqe, tuptsiwniyamuy ahpiy pumuy unañwayamuy kwañ'ewakwta. ¹⁰ Taay, noqw ya uma hinoqw God aw heptota? Soñawnen pi uma tuptsiwni'yuñqamuy hihta a'nō putut ikwiltotoynaya, pay pi itanam, pu itam put añ qa kūyuñq'ö. ¹¹ Pay itam piw pumuy amún Tutuyqawhqat Jesus Christ núokwayat ahpiy ayo nõñakniqey tuptsiwni'yuñwa. ¹² Pahsat pu sohsoyam tsovawtaqam qa hiñqaqwaqe pās tūqayyuñqw, Barnabas Paul amum tuawi'taqa, hin God qa-Jew-sinmuy amuhpa' kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat tumaltaqat pumuy amumi lalvaya. ¹³ Pu öviy puma yuaataqe yukuqw, James lavayhtiqe pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, kurs huvam inumi tuqayvastotaa. ¹⁴ God qa-Jew-sinmuy amuñaqw nēnem sinmuy wánwayniqe öviy pay mohti amuhpe pítuhqat Simeon pañqawu. ¹⁵ Noqw pan hapi God lavay'aymat hin lavayhtotiqe, yan pēnaya: ¹⁶ Ason it atsva pu' nu pite', David tímuyatuy kihut sahpukiwtaqat anyuñqamuy aw ahoy yúkuni; pu nu kíqöyat aw ahoy kítani; pu nu put ahoy wunuptsi-nani. ¹⁷ Noqw ahpiy mímawat sinom Tutuyqawhqat hepyani, pu sohsoyam qa-Jew-sinomu. Pi nu pumuy isinomniwhtotiniqat umuy enañ namorsta, kita Tutuyqawhqa sohsok iit hihta hintsakqa. ¹⁸ Pi God hintsakniqey qatsit yayhniwhqat pañqaqw sohsok añwu pay tuway'ta. ¹⁹ Noqw öviy nuyniqw pay itam qa-Jew-sinmuy amuñaqw God aw lasyaqamuy qa hin u'nañwnayani. ²⁰ Nikañw pay itam amumi pēnayaqw, puma nõsiwhqat nāp yukit aw noiwhqey akw hovarsqat

qa aw hintsatskani, pu tokot qa sokoplalwani, pu hihta hikwismokqat qa añqw n̄n̄ōsani, pu únwat qe'yani. ²¹ Taq hisatñahaqaqw ahsupoq kitsókit añ hakim Moses tutavoyat yuaatotañwu. Añsakis nasuñwintalōñnit ep tsotsvalkiva put pēniyat añ tuñwáyañwu.

The Letter to the Gentile Believers

²² Pahsat pu ima ayaiwyuñqam, wukw'a'yatuy-nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tōnawtaqamuy amumum nānaqw hakimuy namorstotaqe, puma Barnabas-nikañw pu Paul pumuy amumum Antioch aqwnihqat puma pan yukuya; nihqe imuy namorstota: it hakiy Judas, Barsabas yan piw mātsiwhqata, pu piw Silas, hakim tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw pávannihqamuy. ²³ Noqw puma yan tutuvenit pumuy amuhpiy yawma: Ima ayaiwyuñqam, pu wukw'a'yat, pu tuptsiwni'yuñqam, Jerusalem ep tsovawtaqam, ayam Antioch, pu Syriat, pu Ciliciat ep qa-Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuñqamuy öqalaya. ²⁴ Itam nanaptaqw, yaw hakim itamuñaqw nankwusaqam lavayit akw umuy hin u'nañwnayaqe, umuh'unañway lahsintota pañqaqwaqee: Pas uma kurs hin poñotkit akw qa tuvoylatiwyani, pu Moses tutavoyat añ hinwisni, kitota. Pay as pi itam amumi qa pan tutaptota. ²⁵ Noqw itam tsovaltiqe, yan sun wūwaya: Itam hakimuy namorstotaqe, aw itah'unañwamuy Barnabas-nikañw pu Paul pumuy enañ umumiq taviyaniqpw pam itamuyniqpw súanta. ²⁶ Ima tāqat Itahtutuyqawhqay Jesus Christ eñem qatsiy tatamhta. ²⁷ Noqw öviy itam Judas, Silas enañ umumiq taviya; ason puma pas nāp umuy put pantaqat āawnani. ²⁸ Pay itam it hihta pas soon qe'niqat put-sa umumi tutaptotaniqpw, pam pantaqa Qahováriwtaqat Hikwsit aw súanta, pu itamumii, ²⁹ It'a: Uma hihta n̄siwhqat nāp yukit aw noiwhqat qe'yani, pu únwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwani. Uma yan hinwise' suan hinwisni. Hakim ö'qalyañwu. ³⁰ Noqw öviy puma pañqw ayatiwyaqe, Antioch epeq öki; nihqe sinmuy tsovalayaqe, amumi tutuvenit taviya. ³¹ Noqw puma put añ tuñwáyaqe hahlayhtoti, pumuy öqalayaqat ep'e. ³² Noqw Judas, Silas amum, pay piw pas nāp God lavay'aymatnihqe wūhaq lavayit akw tuptsiwni'yuñqamuy u'nanaqe pumuy hūrs hoñna. ³³ Pu öviy puma pepeq hihsavo qatuqw, tuptsiwni'yuñqam pumuy öqalayay, ayaiwyuñqamuy amumiq hōnaya. ³⁴ Noqw pay Silas hāk pep huruhtiniqey nāwakna. ³⁵ Noqw Paul Barnabas amum Antioch epeq piw huruhtiqe, Tutuyqawhqat lavaiyat tūtutuqayna, pu nuhtumi yuaata, hakimuy wūhaqniqamuy amumuma.

Paul and Barnabas Separate

³⁶ Pu ahpiy pantaq̄w, Paul Barnabas aw pañqawu: Himu as kurs itam haq̄e' kitsókiva Tutuyqawh̄qat lavaiyat yuaaykuq̄ey añq̄w itahtupkomuy amuhpa' pohtani, hinpi añq̄e' hinyuñwa. ³⁷ Noq̄w Barnabas John, Mark yan piw m̄atsiwh̄qat, wikniq̄ey pas su'qawta. ³⁸ Noq̄w Paul u'naq̄w, ura pam Pamphyliat ep pumuy m̄atapq̄e, ahpiy qa amumum tumalay'ta. Noq̄w òviy piw puma put wikniniq̄w putniq̄w pam qa súanta. ³⁹ Noq̄w pas puma put ep n̄ama soon kurs n̄öyaltini; nihq̄e pay nawus n̄añaq̄w lahsi; noq̄w Barnabas Mark wikq̄e, p̄avaq̄e Cyprus aq̄w'a. ⁴⁰ Noq̄w Paul Silas namorsta. Noq̄w tuptsiwni'yuñqam God núokwayat aw pumuy noayaq̄w, puma pankañw ahpiy'o. ⁴¹ Nihq̄e puma Syriat, pu Ciliciat añ ahsupoq̄ nakwsuq̄e, Jesus aw t̄onawtaqamuy òqalanma.

16

Timothy Goes with Paul and Silas

¹ Pahsat pu pam Derbet ep pitu, pu Lystrat ep'e. Noq̄w hak tuptsiwni'taqa Timotheus yan m̄atsiwh̄qa pep qatu, hakiy tuptsiwni'taqat wuhtit Jew-sinot tíata, n̄ikañw hakiy Greek-sinot nay'ta. ² Noq̄w Lystrat ep-nikañw, pu Iconium ep tuptsiwni'yuñqam put aw lomanavoti'yuñwa. ³ Noq̄w as pam Paul ámunniqat pam n̄awaka. Nikañw pam Jew-sinmuy pañ yesqamuy tuway'taq̄e, òviy put wikq̄e, poñotku, put naat Greek-sínoniq̄w sohsoyam put navoti'yuñq̄w òviy'o. ⁴ Noq̄w puma pañ kitsókinawit hinwisq̄e, Jerusalem epeq̄ ayaiwyuñqam, pu wukw'a'yat yesqam hin yukuyaqat m̄ataptiwsa, pumuy añ hinwisniqata. ⁵ Noq̄w òviy Jesus aw t̄onawtaqam tuptsiwnit añ òqawhtotaq̄e, n̄aqavo aw wūhaq'iwma.

In Troas: Paul's Vision

⁶ Noq̄w puma tutskwat Phrygiat, pu Galatiat añ ahsupoq̄ kūkuyvat, Asiat ep lavayit yuaaykuyaniq̄w, Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy m̄ewa. ⁷ Noq̄w òviy puma Mysiat aw òkihq̄e, as Bithyniat awyaniq̄ey anhtoti; noq̄w pay Hikwsi pumuy qa nakwhana. ⁸ Noq̄w òviy pay puma Mysiat añ yūmosa Troas aq̄wya. ⁹ Noq̄w Paul mihikq̄ tuawyorikq̄, hak Macedoniat añq̄w tāqa wunukañw okiw put aw pañqawlawu: Um Macedoniat aq̄wnen itamumi unañwtapni. ¹⁰ Noq̄w òviy pam pan tuawyorikq̄, pahsat pay itam Macedoniat aq̄wyaniq̄ey anhtoti, suyan pi itam pumuy amumi lomatuawit yuaaykuyaniqat òviy Tutuyqawh̄qa itamuy w̄añwayh̄qat itam pan wūwayaq̄e.

In Philippi: the Conversion of Lydia

11 Pu ōviy itam Troas añqw ahpiyyaqe, yūmosa pāvaqe Samothraceat aqwyaqe pep ōki; nit qavoñvaqw pu itam Neapolis ep ōki. 12 Pañqw pu itam Philippit awya, pam Macedoniat ep pas pavan mohpeq kitsóki Rome añqw kwih-piwhpu. Nihqe itam pep kitsókive hihsakishaqam yēse. 13 Pu itam nasuñwintalōñnit ep kīñaqw nōñakqe, mūnat qalavoya, haqam sinom nānawaknañwuqat pañsoo; noqw itam pep yesvaqe, momoymuy pep tsovaltiqamuy amumi yuaatota. 14 Noqw hak wuhti Lydia yan mātsiwhqa, tsatsákwmōtsaput a'nō hihkay'taqat huhyaqe, itamumi tūqayta. Pam Thyatira-kitsókit añqw sino; noqw pam God aw nāwakinma. Noqw Tutuyqawhqa put pan unañwtoynaqw pam Paul lavayiyat aw unañwtavi. 15 Noqw pam-niqw, pu amum ki'yuñqam kūyit akw tuvoylatotiqw, pam itamumi ōqaltiqe pañqawu: Kurs nu úmuyniqw pas antsa tuptsiwhqe, Tutuyqawhqat aw pas qa paysoq hintsakq, uma ikiy awye', ep yesni, kítahqe itamumi tuyqawva.

In Prison at Philippi

16 Noqw itam hisat haqam nānawaknañwuqat awyaqw, hak māna núantuwiki qalomáhikwsit akw tuyqawiwtaga itamuhsawva; pam hakiy hihta hintaniqat āawnañwu. Nihqe pantsakqey akw moñwímuy amuñem sívat nihtilawu. 17 Pam māna Paul-nikañw pu itamuñk tsa'tinumqe a'nō pañqawnuma: Ima tahtaqt God Sus'oveqnihqat tumal'aymatu; nihqe itam hin ayo nōñakniqat itamuy āwintota, kitinuma. 18 Nihqe pam wūhakis tālat añ yan hiñqawnumq, Paul puhtsemokqe, namtökt, hikwsit aw pañqawu: Nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ūmi pañqawni: Put añqw yámakuu, kita. Noqw pahsat pay hikwsi put añqw yama. 19 Noqw put himuy'yuñqam nanaptaqe, kurs hin puma pāpu put atsviy yesni. Nihqe ōviy puma Paul Silas enañ ñuayaqe, kisonmi momñwituy amumi pumuy lölökinyuñwa; 20 Nihqe momñwituy amumi wikvayaqe pañqaqwa: Ima tāqat Jew-sínomnikañw itahkitsokiy ep sinmuy qalomáhintsahsanhqe, sóontsahtsana; 21 Nihqe nāp tuwiy tūtutuqayna. Noqw pi itam Rome añqw sínomnihqe, soon put kwusuye', añ hinwisni, 22 Noqw sinom suhpantaqam ayaiwtaqamuy amuhpewi hoñva; noqw momñwit pumuy amuhpa' yuwsiyamuy tsihtsiktotat, pumuy kohot akw wuvahtotaniqat pañqaqwa. 23 Noqw ōviy puma pumuy wūhakis wuvahtotat, sivikimi tūvayaqe, sivilalwaqamuy oyi'taqe pumuy qaōwítavi'taniqat aw pañqaqwa. 24 Noqw yan put pas qaōwítutaptotaqw, ōviy pam pumuy pas yūmoq pánahqe, siviawiwat añ porom'iwtaqat añ pumuy kukyamuy hūrs tañata. 25 Noqw tōkilnasaveq Paul Silas amum nāwaknaqe, God aw tayawinpit tawlawu, noqw sivilalwaqam nanapta.

²⁶ Noqw nāt puma panyuñqw, pay tutskwa tayayativa, pu sivikit qaqatspiat pīwu. Noqw, pahsat pay sohsovik hōtsíwa hōtsíltotiqw, sohsokmuy somiam rupamhtoti. ²⁷ Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqa tātayhqe, sivikit añ hōtsíwyuñqw túwahqe, pahsat as pay nāninaniqe sipwuvahpiy hórokna, sivilalwaqam watqaqat wūwaqe ōviy'o. ²⁸ Noqw Paul aw tsa'lawhqe pañqawu: Um qa nāhintsanni; pay itam sohsoyam yepya. ²⁹ Pahsat pu pam qōhit tuhtuy'qe amumiq supkige, tururutikañw, Paul-nit pu Silas pumuy amutpiq nātuva; ³⁰ Nihqe pam pumuy añqw hóroknaqe amumi pañqawu: Tāqatu, ya nu hinhte' ayo yámakni? ³¹ Noqw puma aw pañqawu: Tutuyqawhqat Jesus Christ aw um tuptsiwani; nen um ayo yámakni, pu uhtim pīwu. ³² Pu puma put aw Tutuyqawhqat lavaiyat yuaata, pu sohsokmuy kíyat ep yesqamuy amumii. ³³ Noqw pam ep mi-hikq, hísatniqw paniwhitiqw, pahsat pay pumuy wikqe haqe' wuvahtiwhqat añ pāhoma, nit pahsat pay kūyit akw tuvoylati, pam'i, pu tímatu. ³⁴ Noqw pam pumuy kiy ep wikvage, amumi tunösvoñhta; nihqe puma sohsoyam God aw tūtuptsiwaqe hahlayya. ³⁵ Noqw tālawvaqw momñwit sivilalwaqamuy oyi'taqat aw solāwamuy ayatotaqw, pañqawu: Pay um tāqatuy mātapani, kitota. ³⁶ Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqa Paul aw pañqawu: Yaw uma mātaviwniqat ōviy momñwit hakimuy añqw ayatota; ōviy uma yámake', qahin unañway'kañw ah-piyi. ³⁷ Noqw Paul pumuy amumi pañqawu: Puma itamuy Rome añqw sinoiwtaqamuy qa tūviwtaqamuy nuhtutpik wuvahtotat, sivikimi tūvayakañw, ya puma yephaqam itamuy nanauyve hóroknayaniqey anyuñwa? Sóoni; nāp añqwye', itamuy hóroknayani. ³⁸ Noqw solāwam momñwituy amumi it tūawvayaqw, puma kurs Rome añqw sinoiwtaqatniqw puma nanaptaqe nēnem tusitota. ³⁹ Nihqe ōviy puma amumi ōkihqe, pās amumi yuaaykuyaqe, pañqw hóroknaya; nihqe puma kíñaqw ahpiyniqat amumi naokiway'yuñwa. ⁴⁰ Noqw puma sivikiñaqw yamakt, Lydiat kíyat aw paki; nihqe pep tuptsiwni'yuñqamuy amumi yórikqe, pumuy ōqalat, amuñaqw ahpiy'o.

17

In Thessalonica

¹ Noqw puma Amphipolis-nikañw pu Apolloniat añ kuyvaqe, Thessalonicat ep pitu; noqw pep Jew-sinmuy tsotsvalkiam wunu. ² Noqw Paul tuwiy anhtiye pumuy amumi pákihqe, pāyis nasuñwintalōñnit añ pumuy amumum tutuvenit añqw yuaata. ³ Nihqe pas Christ kurs hin qa okiwsaniwniqat, pu mokiwyu añqw ahoy tātayniqat pam amumi yuaataqe pañqawlawu: Nu it Jesus umumi

yuaata pam hapi Christ, pam kitalawu. ⁴ Noqw haqawat tütuptsiwaqe, Paul-nikañw pu Silas pumuy amumumtoti, pu Greek-sinom Jew-sinmuy amún tuptsiwni'yuñqam amuñaq wūhaknihqamu, pu momoymuy pavansinmuy amuñaqwa qa tsa'ya. ⁵ Noqw Jew-sinom qa tuptsiwni'yuñqam qa tsuyhtiqe, hakimuy qa hihta a'pituy qahopihtuy nāmi tsovalaya. Noqw puma kīve sohsokmuy sinmuy nāwahoynaqwa, Jason kīyat aw kihpokyaqe as ayaiwyuñqamuy sinmuy amumi ipwayaniqey tuwantota. ⁶ Nit puma pumuy qa tutwaqe, Jason-nit pu haqawatuy tuptsiwni'yuñqamuy kīve momñwituy amumi lölökinyuñwa tsa'tikahkañwo: Hakim tūwaqatsit ep qatsit tahkuknayaqam kurs pew pu' öki. ⁷ Noqw Jason pumuy pās oya. Ima sohsoyam Caesar tutavoyat ehpewi hintsatska; yaw hak suhka mónwinihqat pañqawa, yaw hak Jesus. ⁸ Yan puma hiñqawaqwa, sinom kīve momñwituy amumum it nanaptaqe hin unañwtoti. ⁹ Noqw Jason suñwámuy amumum sivaoye', put akw puma mātaviyaniqat momñwit pumuy amuñem pan yukuya. Noqw puma put ömahtotat, pumuy mātapyä.

In Berea

¹⁰ Noqw pahsat pay tuptsiwni'yuñqam mihikiwtaqw, Paul Silas enañ Bereat aqw hōnaya. Noqw puma epeq pītuhqe, Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹¹ Noqw ima sinom Thessalonicat ep sinmuy qa amuntotit, nāqavo tutuvenit añ puritota, su'qawkahkañw lavayit kwusuya, mātaqpi kurs īi himu pas antsa pantaqw nanaptaniqe öviy'o. ¹² Noqw öviy puma wūhaknihqam tütuptsiwa, pu añ Greek-sinmuy amuñaqw momoyam pavansinom qa tsa'ya, pu tahtaqt pīwu. ¹³ Noqw yaw Paul Bereat ep God lavayiyat yuaataqat Thessalonicat ep Jew-sinom nanaptaqe, pay piw pañsoyaqe, sinmuy hin unañwtoynaya. ¹⁴ Noqw pahsat pay tuptsiwni'yuñqam Paul pātuwaqatsit añhqe haqami taviya. Noqw pay Silas Timotheus amum hāk pep huruhti. ¹⁵ Noqw Paul wikyaqam put Athens epeq wikvaya; noqw yaw Silas Timotheus amum put aqw kaktayniqat Paul pumuy amumi tutaptaqw, puma pañqwa ahpiyya.

In Athens

¹⁶ Noqw Paul Athens epeq pumuy nuhtaykañw, navotq pas sinom hīhihtuy wutsit aw nāwakinwisqey aw-sa yuki'yuñqwa, pas pam unañwpeq qahahlayhti. ¹⁷ Nihqe öviy pam tsotsvalkive Jew-sinmuy amumum hīhihta nātuviniñlawu, pu Jew-sinmuy amún tuptsiwni'yuñqamuy amumuma, pu nāqavo kīsonve put aw ökiwtaqamuy amumuma. ¹⁸ Noqw haqawat hihta añ wuwni'yuñqam Epicureas lavayiyat ñuy'yuñqam-niqw pu Stoic-sinmuy lavayiyamuy ñuy'yuñqam Paul aw lavayhtoti. Noqw haqawat pañqawa: Ya i' hak himu

qalaváyhtuwi'taqa as hiñqawlawu? kitota. Noqw haqawat pañqaqwa: I' sumataq sinom hihta alönöt aw nāwakinwisniqat tütutuqayna, kitota, pam pumuy amumi Jesus yuaataqw öviy'o, pu sinmuy ahoy yesvaniqata. ¹⁹ Noqw puma put nuayaqe, Areopagus epeq wikvayaqe, aw pañqaqwa: Ya soon itam uñ hihta puhututuqayhpit yuaataqat aw tūqayyuñwni? ²⁰ Pas um hihta alönöt itamumi yuaata. Noqw öviy as itam ii' hímunihqat nanaptaniqey nānawakna. ²¹ (Pas pi Athens ep sinom, pu hāhaqaqw sinom amumi ökiwtaqam, puma qa hihta a'pitu; panis hakiy hihta āawnayaniqey, pu hihta nanaptaniqey-sa tunatyawyuñwa). ²² Pahsat pu Paul Mars tsomoyat epeq nāsaveq wunuptut pañqawu: Uma Athens ep tahtaqtu, pas kurs uma sohsok hihta nāwakintiwhqat kaptsi'yuñwa. ²³ Oviypi nu añ waynumkañw, uma hin hihta añ nāwakinwisqat añ taymaqe, haqam tütuskat añ yan pey'taqat nu aw yori: IT HAKIY ITAM QA TUWI'KAHKAÑW AW NAWAKINTOTAQAT EÑEM'I. Noqw öviy uma hakiy qa tuwi'kahkañw aw nāwakintotaqat nu umuy āawnani. ²⁴ I' hapi God tūwaqatsit yuku, pu put añ sohsok hihta hinyuñqata; pam hapi öveqatsit-nikañw pu tūwaqatsit aw mónwinihqe, kīkihut sinot māyat akw yukiwyuñqat qa añ ki'ta. ²⁵ Oviy soon hak may akw hihta ep put paañwani; pi pam qa hihta haqni'ta, piw may akw pi pam sohsokmuy sinmuy qatsit huylawu, pu hikwsita, pu sohsok hihtaa, ²⁶ Nihqe pam sopkawtaqamuy nanapwatuy sinmuy sūkw uñwat añqw yuku, ahsupoq tūwaqatsit añ yesniqat öviy'o; nihqe haqam qatsivaptuyaniqat, pu tūwaqatsit añ haqami pahsavo yesniqat añwu pay pās yuku, ²⁷ Puma Tutuyqawhqat hepyaniqat tunatyawkañwo. Hisnen may akw put hepye' tutwani, pay as pi pam sohsokmuy itamuñaqw qa yāpo. ²⁸ Pi itam put atsviy tāyuñwa, pu poninitota, piw yēse. Oviypi haqawat pas nāp umuñaqw yēwalalwaqam ura pañqaqwa: Pay itam piw put ahpiy aniwhti, kitota. ²⁹ Noqw öviy hapi itam God ahpiy aniwhtiqe, soon pi itam pam hak pas hímunikañw, hihta sikavalasivat, sen qötsásivat, sen owat añqw yukiwhqat antaqat pan wūwantotani. Pam sinot tuhisayat, pu wuwantuwiyat ahpiy yukiwtaqat qa pan wūwantotani. ³⁰ Noqw pay God yūpahaqaqw yan nāstanavotit añ hinwisqamuy hintsakpiyamuy qa aw tunatyawta. Nikañw pu' hapi pam sohsokmuy sinmuy sohsovik yesqamuy amumi tutaptaqe, qaantunatyay añqw lasyaniqat amumi pas pañqawu. ³¹ Pi pam hisat sinmuy amuñem hin yúkuniqey pay tokiltaqe, hakiy tāqat put eñem suan yúkuniqat aw pay tavi. Nihqe pay pas pam soon qaantaniqat sohsokmuy navotna, mokiwyu añqw put ahoy

tātaynaqee. ³² Noq̄w puma ahoy yesvaniwniq̄at nanaptaq̄w haq̄awat tutsíwhiñq̄aq̄wa; noq̄w pēt̄u pañq̄aq̄wa: Pas ason itam it yantaq̄at ūñaq̄w piw nanaptani. ³³ Yantaq̄at atsve pu' Paul pumuy amuñaq̄w ahpiy'ō. ³⁴ Noq̄w pay haq̄awat tahtaqt̄ put qa mātapyaq̄e tūtuptsiwa. Noq̄w panhtotiq̄amuy amuñaq̄w hak Dionysius yan mātsiwa, Areopagus epeq̄ momñwituy amuñaq̄'ō, noq̄w hak wuhti Damaris yan mātsiwhq̄a; noq̄w pu piw pēt̄u pumuy amumumya.

18

In Corinth

¹ Yantaq̄at atsve pu' Paul Athens añq̄w ahpiynihq̄e, Corinth ep pitu. ² Nihq̄e pep pam hakiy Jew-sinot Pontus-tutskwat ep tihtiwhq̄at Aquila yan mātsiwhq̄at tuwa. Pam hak pūnat nōmay Priscillat amum Italyt añq̄w pitu, hak Claudius sohsokmuy Jew-sinmuy Rome añq̄w ahpiyyaniq̄at amumi pañq̄awhq̄ ōviy'ō. Noq̄w Paul pumuy amumi pitu. ³ Nihq̄e pam pumuy tumaltuwiyamuy tuwi'taq̄e, amumum huruhtiq̄e, amumum tumalay'ta; puma mōtsápk̄it tumaltuwi'yūñwa. ⁴ Noq̄w pam añsakis nasuñwintalōñvaq̄at ep tsotsvalkive yuaatañwu; nihq̄e Jew-sinmuy, pu Greek-sinmuy tuptsiwna. ⁵ Noq̄w Silas Timotheus amum Macedoniat añq̄w pituq̄w, Paul pan unañwtiq̄e, pay Jesus pas antsa Christ-nihq̄at Jew-sinmuy amumi pan yuaataq̄ey aw-sa yuki'ta. ⁶ Noq̄w pay puma ehpewhotiq̄e, aq̄w nānap hiñq̄aq̄waq̄w, pam yuwsiy tsatswit, amumi pañq̄awu: Kurs uma sūlawhte', uma pas nāp put ep tukopniwyani. Soon God nuy tukopnani, umuhq̄atsiy ep'e; yahpiy hapi pu' nu qa-Jew-sinmuy amumi yuaatani. ⁷ Pu pam pañq̄w ahpiynihq̄e, hakiy Justus yan mātsiwhq̄at God aw nāwakinmaq̄at kīyat ep pitu; put hakiy kīat tsotsvalkit aw pikta. ⁸ Noq̄w hak tsotsvalkive mohpeq̄ moñwi Crispus yan mātsiwhq̄a, sohsokmuy timuy yankañw, Tutuyq̄awhq̄at aw tuptsiwa. Noq̄w kaysiwhq̄am Corinth ep ki'yūñq̄am nanaptaq̄e, tūtuptsiwaq̄e, kūyit akw tuvoylatoti. ⁹ Pahsat pu Paul mihikq̄ tuawyorikq̄, Tutuyq̄awhq̄a put aw pañq̄awu: Um qa hihta mamq̄ast yuaatani; um uhlayiy qa ñuy'tani. ¹⁰ Nu ūmuma; noq̄w soon hak uñ hintsannik ūmi may'tani. Pi nu kaysiwhq̄amuy kīve sinomuy'ta. ¹¹ Noq̄w ōviy pam sūkw yahsañwuy-nikañw añq̄w navay mūmuyawhtuy aw pahsavo God lavayiyat pumuy tutuq̄aynatinuma. ¹² Noq̄w Gallio Achiat ep moñw'iwtaq̄w, Jew-sinom sun unañwtotiq̄e, Paul ñuayaq̄e haq̄am hin yukiltiñwuq̄at kīhut pañso put wikya, ¹³ Pañq̄awkahkaño: I' hin tutaptiwhq̄at qa panwat God aw nāwakintiwniq̄at sinmuy amumi ō'q̄ala. ¹⁴ Noq̄w Paul as lavayhtiniq̄ey anhtiq̄w, Gallio Jew-sinmuy amumi pañq̄awu: Pay pi

as himu haqam pas qa súantakañw, qahopihintaqw, soon nu umumi qa unañwtapni, uma Jew-sínomu. ¹⁵ Níkañw kurs pay uma lálavayit, pu nānatñwanit, pu umuhtutavoy ep hintsatske', pay uma nāp put hin yukuyani; pay nu soon put pantaqat aw hintsakni. ¹⁶ Pam kitat, haqam hin yukiltiñwuqat kihut añqw pumuy lālayi. ¹⁷ Pahsat pu sohsoyam Greek-sinom hakiy tsotsvalkive moñwit Sosthenes ñuayaqe, haqam kīve hin yukiltiñwuqat atpip put wuvahtota. Noqw Gallio ñit ep qa hin unañwti.

The Return to Antioch

¹⁸ It atsve pu' Paul pep wūyavo qatut, añ tuptsiwni'yunqamuy mātap, pañqw Syriat aqw'a. Noqw Priscilla-niqw pu Aquila puma put ámuma. Noqw pam pi Cenchreat ep tal'arilti, pay hihta ep God aw pasiwniyat añ ruhpaq̄ ōvīy'o. ¹⁹ Noqw pam Ephesus ep pítuhqe, pumuy pep mātavi; nit pam pas nāp tsotsvalkimi pákihqe, pep Jew-sinmuy amumum nātuvñvewat yuaata. ²⁰ Noqw as pam pumuy amumum wūyavo qátuniqat puma nānawaknaqw, pam qa nakwhaqe, ²¹ Pañqw ahpiyníkañw, pumuy ōqalaaqe pañqawu: Pay nu pas Jerusalem epeq nōviwniqat aw pitutoqat soon qa pepeq hinhtini. Níkañw pay nu ason soon amumi ahoy qa pítuni, God pan inuñem yuki'taniq'ō; pu pam Ephesus añqw pāvaqe ahpiy'o ²² Nihqe pam Caesareat ep pitut, Jerusalem aqwnihqe, Jesus aw tōnawtaqamuy amumi yuaaykut, pahpiy Antioch aqw'a. ²³ Pu pam pep hihsavo qatut, pañqw ahpiynihqe Galatiat, pu Phrygiat añ ahsupoq pās nānañumo añ kuyva, sohsokmuy tuptsiwni'yunqamuy ōqalanmakañwo.

Apollos in Ephesus and Corinth

²⁴ Noqw hak Jew-sino Apollos yan mātsiwhqa, Alexandriat ep tihtiwhqa, Ephesus ep pitu. Pam hak pās hopi, nihqe tutuvenyukit añ a'nō tuwi'ta; ²⁵ Pu Tutuyqawhqat tunatyayat añ pās tuwi'vaqe, Tutuyqawhqat añqw hihta hintaqat pas qa nātusi'taqe tūtutuqayna; níkañw pay pam John ahpiy kūyit akw tuvoylat hintsatskiwhqat-sa navoti'ta. ²⁶ Nihqe pam pas qa nānahtsopkañw tsotsvalkive yuaativa. Noqw Aquila Priscillat amum put aw tūqaytaqe put wikqe, pahsat pu God tunatyayat put pas suan āawna. ²⁷ Noqw pam Achaiat aqwniqey unañwtiqw, Ephesus ep tuptsiwni'yunqam pepeq tuptsiwni'yunqamuy amumi pēnayaqe, puma put pās taviyaniqat amumi pañqaqwa. Noqw pam pítuhqe, núokwat ahpiy pumuy amumi a'nō unañwtavi, ²⁸ Pi pam nuhtut-pik Jew-sinmuy qaōwítuptsiwna; nihqe pay Jesus pas antsa Christ-nihqat tutuvenyukit añqw pumuy amumi mātaktima.

19

Paul in Ephesus

¹ Noqw Apollos nāt Corinth epniqw, Paul Antioch añqw tutskwawa hinmakañw, Ephesus ep pitu; nihqe pep hakimuy tuptsiwni'yunqamuy túwahqe ² Amumi pañqawu: Uma tūtuptsiwaqe, ya Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Noqw puma aw pañqaqwa: Itam Qahováriwtaqat Hikwsit hákiyniqw pas put qa ñas'ew nanapta. ³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw uma hinoqw kūyit akw tuvoylatiwya? Noqw puma pañqaqwa: Ura John sinmuy kūyit akw tuvoylata. Noqw ōviy itam pay pan piw tuvoylatoti. ⁴ Pahsat pu Paul pañqawu: Ura John pas antsa sinmuy kūyit akw tuvoylata, puma nāp tunatyay añqw lasyaqat tuawi'taniqee. Nikañw piw puma Jesus Christ put añk pítuniqat aw tūtuptsiwaniqat pam amumi pañqawu. ⁵ Noqw puma it nanaptaqe, Jesus natñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatoti. ⁶ Noqw Paul pumuy amumi may akw matyawhq, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi pitu; noqw puma himuhkwa yuaativayaqe, God eñem yuaatota. ⁷ Noqw puma tahtaqt pakwt lōq sihkay'taqat pahsa'haqamya. ⁸ Noqw Paul tsotsvalkimi pákihqe, payhkomuy múmuyawhtuy añ God moñwtunatyayat qa nánahtsopkañw yuaataqe, pumuy tuptsiwna. ⁹ Noqw haqawat tōhsaptotiqe, qa tūtuptsiwa; nihqe it pūhut pōhut nuhtutpik qalomáyuaativayaqw, Paul pumuy amuñaqw ahpiynihqe, tuptsiwni'yunqamuy tsamkañw, hakiy Tyrannus tutuqayhkiyat ep nāqavo pumuy amumum put yuaata. ¹⁰ Nihqe pam lōq yahsañwuy pahsavohaqam pep pantsaki; noqw ōviy sohsoyam Asiat añ yesqam Tutuyqawhqat Jesus Christ lavaiyat nanapta, Jew-sínomu, pu Greek-sínomu.

The Sons of Sceva

¹¹ Noqw God Paul māyat ahpiy hihta pas qa paysoq kātatayhpit hintsaki. ¹² Noqw ōviy hakiy hihta akw tūtuyhq, hak Paul añqw hōhōnhpit, sen nanamokpit tūtuyhqat aw taviqw, tūya put mātapñwu. Pu kaysiwhqam qalomáhihikwsim sinmuy amuñaqw nōña. ¹³ Pahsat pu hakim pōvost Jew-sinom yaktaqam qalomáhihikwsimuy akw tuyqawiyunqamuy amumi Tutuyqawhqat Jesus natñwaniyat tuñwáyaniqey anhtotiqe pañqaqwa hīhikwsimuy amumii: Itam Jesus Paul ahpiy yuaatiwhqat aw yankañw umuy mēwaya, kitota. ¹⁴ Noqw hak Jew-sino God awwat momñwituy amuñaqw mohpeqnihq Sceva yan mātsiwhqa tsañe' tiyotimuy'taqw, puma piw panhtoti. ¹⁵ Noqw qalomáhihikwsi rohomhtiqe pañqawu: Nu Jesus tuwi'ta, pu nu Paul tuwi'ta; noqw ya uma hakim hihtuu? ¹⁶ Noqw tāqa qalomáhihikwsit akw

tuyqawiwtaga pumuy amumi tsoomhtige, ánwutaqe, pumuy a'nö hintsana. Noqw puma qa yuwsí'kahkañw, tūhototikahkañw, put apyeve kīnaqw watqa. ¹⁷ Noqw Ephesus ep Jew-sinom pu Greek-sinom sohsoyam it nanaptaqe maqastoti. Noqw Tutuyqawhqat Jesus natñwaniat pas kaptsiwa. ¹⁸ Noqw kaysiwhqam tuptsiwni'yuñqam ökihqe, nātuhtualyaqe hintsakpiy pohtañwnaya. ¹⁹ Pu öviy piw kaysiwhqam pumuy amuñaqw tuhisay hintsatskaqam tutuveniy tsovalayaqe, sohsoqmuy sinmuy amutpik put taqtsokya. Noqw puma hihkayat pohtoylayaqw, kurs lōp sunat añqw pakwt sihkay'tasikip sōmorit pahsa'haqam sīvat hihkay'taqat aqw pitu. ²⁰ Yan God lavaiyat a'nö öqawi'maqe, añqe' sinmuy amuhpa' kúrukma.

The Riot in Ephesus

²¹ Yantaqat atsva pu' Paul pay ason Macedoniat-nikañw pu Achaiat pumuy añ kuyve', pep pu' Jerusalem aqwniqey Hikwsit ahpiy tunatyalti, pañqawkañwo: Ason nu pepeq pite', put atsve pas pay soon piw Rome qa aqw pohtani. ²² Pu öviy pam lōqmuy put aw unañwtavi'taqamuy Macedoniat aqw hōna, Timotheus-nit, pu Erastus pūmuyu, nit pay pam hāk Asiat ep hihsavo huruhti. ²³ Noqw ephaqam it yañ pōhut ep a'nö hintsatskiwa. ²⁴ Hak tāqa Demetrius yan mātsiwhqa, qōtsásivat siplawhqa, Dianat kīyat anyuñqat hiñsakwhohyat qōtsásivat añqw yukulawhqe, put tumaltuwi'yuñqamuy a'nö kāhaktotoyna. ²⁵ I' hak pumuy-nikañw, pu amún hintsatskaqamuy sūmi wánwayhqe, amumi pañqawu: Tahtaqtu, uma navoti'yuñwa; itam it yan tumalat ahpiy hihta tuway'numya. ²⁶ Pu uma piw añ taykahkañw navoti'yuñqw, qa Ephesus ep-sa-nit, pas pēp sohsovik Asiat añ ahsupoq i' Paul kaysiwhqamuy tuptsiwnaqe, lasna pañqawkañwo: Yaw hihtuy aw nāwakintiwayaqam sinmuy māyamuy akw yukiwyuñqam pay qa pas antsa hihtuu. ²⁷ Noqw öviy ka itahtumala qahaqamhtini, pu it Dianat aw nāwakintiwhqat kīat piw qahaqamhtini. Noqw aw itam yanwisqa qahimuniwhtini. Pi Asiat ep sinom-niqw pu sohsoyam tūwaqatsit añ yesqam put hapi aw nāwakintota. ²⁸ Noqw puma put nanaptaqe pavan pas itsívutotiqe pañqaqwa: Pay pas Ephesus ep qátuhqa Diana a'nö hímuu, kitota. ²⁹ Noqw kīve sinom sohsoyam Gaius-nit, pu Aristarchus ñuaya, Macedoniat añqw tāqatuy Paul amum waynumqamuyu; nihqe pumuy wikkañw, wukotsotsvalkimi sun unañway yuhtu. ³⁰ Noqw Paul as sinmuy amumi pákiniqw, tuptsiwni'yuñqam put qa naqwhanaya. ³¹ Noqw hakim Asiat ep pavansinom Paul kwatsmat put aw hakimuy hōnayaqw, pay pam ahpami

qa unahintsakniqat pañqaqwa. ³² Noq̄w haq̄awat yanwat hiñqaqwa, pu p̄etu panwat sutske'wat hiñqaqwa; pas sinom hintsatskaqey qa navoti'numya, noq̄w suswuhaq̄nihqam hihta ōviy tsovaltiqey qa navoti'yuñwa. ³³ Noq̄w Jew-sinom hakiy Alexander momi taviyaqe, pam lavayhtiniqat puma aw ōqaltoti. Noq̄w pam sinmuy amumi māmasaqe, as nēnem hin lavayhtini. ³⁴ Noq̄w kurs pam Jew-sinoniqw puma māmatsyaqe, pahsat tāwat añqe lōs q̄oniltiqat pahsavohaqam sūsaq sāakmaqe pañqaqwa: Pay pas Ephesus ep q̄atuhqa Diana a'nō hīmuu. ³⁵ Noq̄w kīve tutuven'aya sinmuy uyiwaqe, amumi pañqawu: Ephesus ep tahtaqtu. Ephesus ep sinom it pas pavan Dianat pas hihta'yuñwa, pu put an sōniwhqat Jupiter añqw posqata. Noq̄w qa hak qa put navoti'ta. ³⁶ Soon pi hak haqam put aqw hiñqawniqat uma navoti'yuñqe, pay uma qa pas hiñqaqwanikahkañwo, nen qa hihta pay an'ewakw hinhtotinkañwo. ³⁷ Taq uma imuy tāqatuy pew wikvaya. Noq̄w puma pas āantsawat kīkihut qa hovalanta, piw aw umuhyantaqay Dianat aqw qa hiñqawu. ³⁸ Pay pi ason kurs Demetrius-niqw, pu put amum sūp tumalay'yuñqam hakiy aw hihta ep hinyuñwniqw, pay pi moñwkive himu hin yukiltiñwuqat aw hōtsi, pu momñwit eñem hihta ep hoñqam yēse; pay ason puma pep hihta ep nēnehpewi hiñqaqwani. ³⁹ Ason pi kurs uma hihtawat pas nātuviniñlalaniqw, pay ason hisat tsovaltiñwuqey ep tsovaltiqw, pep pam ason hin yukiltini. ⁴⁰ Taq ka itam pu' a'nō hiniwhtiqat ep tūviñtiwyaniqey aw unahinhtoti, kurs itam hihta aw yankahkañw, pu yep yanhaqam hinhtotiqey pañqaqwaniqee. ⁴¹ Yan pam lavayhtit, pep tsovawtaqamuy mātavi.

20

To Macedonia and Greece

¹ Noq̄w a'nō hiniwhtiqat añ ruhpaq̄, Paul tupt-siwni'yuñqamuy wānwayhqe, ōqalāt, mavoktat, pañqw Macedoniat aqw nakwsu. ² Pu ōviy pam pañ ahsupoq nakwsuqe, pumuy pavan ōqalanmakañw, Greece ep pītuhqe, ³ Pep payhkomuy mūmuyawhtuy añ qatu. Noq̄w as pam pāvaqe Syriat aqwniniqw Jew-sinom put moqmani'yuñqw, pay pam Macedoniat añ ahoy aqwniqey wūwa. ⁴ Noq̄w hak Bereat añqw tāqa Sopater put amum Asiat aw'i, noq̄w Thessalonicat ep sinmuy amuñaqw hak Aristarchus, pu Secundus, noq̄w Derbet añqw Gaius, pu Timotheus, pu Asiat añqw Tychicus-niqw pu Trophimus. ⁵ Ima pay itamuhsavoyaqe Troas ep itamuy nuhtayyuñwa. ⁶ Noq̄w qapekēn'oyiwhput nōviwhqat añ ruhpaq̄, itam Philippi añqw

pāvaqe hoyoyoykuyaqe, tsivot talq Troas ep pumuy amuñk pitu; noqw itam pep tsañe' tālat añ yēse.

Paul's Last Visit in Troas

⁷ Noqw Sundayt aw pituqw, tuptsiwni'yuñqam pōlavikit yónoyhtotaniqe sumitsovaltiqw, Paul qāvo ahpiynikañw, pumuy amumi yuaataqe, tōkilat nāsamiq pahsavo yuaata. ⁸ Noqw puma tupatsveq tsovawtaqw, pepeq qōhiwyuñwa. ⁹ Noqw hak tiyo Eutychus yan mātsiwhqa poksöve tsokiwkañw huruvuwva; noqw pas Paul sutsépyuaataqw, pam qaunánwtalawvaqe, payhp natsve kihut añqw posq, puma put sūmokq put tsöpahtota. ¹⁰ Noqw Paul aqw hawhqe, aw suqtuptut, mavoktaqe, nuhtumi pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñwni, pay pam nāt tayta. ¹¹ Pu öviy pam ahoy aqw wupqe, pōlavikit yónoyhtat, añqw nöst, ahpiy piw nāto tālawvaniqwsavo yuaata; nihqe pañqw pu ahpiy'ö. ¹² Noqw puma tiyot taytaqat wikvayaqe, suyan unañwtoti.

From Troas to Miletus

¹³ Noqw itam añwu pay pākihut awyaqe, pāvaqe Assos awya, pay ason itam pep Paul panayaniqey wūwankahkañwo, pan pam yukuqw öviy'ö, pam aqw nāpniqey wūwaaqe. ¹⁴ Pu öviy pam Assos ep itamumi pituqw, itam panayaqe, Mitylene ep öki. ¹⁵ Pañqw pu itam pāvaqe ahpiyyaqe, qavönvaqw Chios aqlavo öki, nihqe Trogyllium ep huruhtoti; nit pu qavönvaqw itam Miletus ep öki, ¹⁶ Paul pay Ephesus ehpeq yūmosaniqey nāwaknaqw öviy'ö; pas as Asiat ep söwhtiniqey qa nāwakna, taq as hin pasiwtaniqw, pam Pentecost talöñniyat ep Jerusalem épeqniqey öviy kaktayi.

Paul's Farewell Speech to the Elders of Ephesus

¹⁷ Noqw pam Miletus añqw Ephesus aw hakimuy ayataqe pep Jesus aw tōnawtaqamuy wukw'aymuyatuy wānwayi. ¹⁸ Noqw puma ökiqw pam amumi pañqawu: Pay nu hisat Asiat ep pítuhqe, pahpiy yūmosa umumum hin qátuhqat uma navoti'yuñwa. ¹⁹ Nu qa kwivi'nañway'kañw okiw pakkañw Tutuyqawhqat eñem tumalay'ta, Jew-sinom inumi hepyaqe, nuy moqmani'yuñq'ö. ²⁰ Pu uma hihta akw moñvastotiniqat nu qa hihta umumi kahkawnat, umuy put āawna; nihqe ura nu umuy nuhtutpik tutuqayna, pu kīnawita. ²¹ Nihqe nu Jew-sinmuy amuminikañw, pu Greek-sinmuy amumi lalvayhqe, tunatyay añqw lasye' God aw namtökyaniqat amumi pañqawlawu, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ qapēvewnayaniqata. ²² Noqw meh, Qahováriwtaqa Hikwsi nuy pan unañwtoynaqw, nu Jerusalem aqw hoyhta, hin pepeq hintsaniwniqey qa navoti'kañwo. ²³ Pay panis pi Qahováriwtaqa Hikwsi ahsupoq kitsókinawit nuy āwinma,

yaw nu sivihpit, pu k̄anavotpit aw p̄ituniqata. ²⁴ Nikañw pay qa himuwa i' nuy hin unañwtoyna. Piw nu iqatsiy qa nēnem kahkawna, pas pay nu okiw hahlaykañw inuñem pōhtavit añ kuyvaniqey ōviy'o, Ura Itahtutuyqawhqa Jesus nuy God núokwayat tuawi'taniqat aw ayata. Noqw ōviy nu put hintsakniqey pas kwañwtoya. ²⁵ Noqw taa, pew pahsavo nu sohsokmuy umuhpa' God moñwtunatyayat yuaatinuma. Noqw yahpiy haqahpiy uma soon pāpu inumi yórikyaniqat nu navoti'ta. ²⁶ Oviy uma it tālat ep inumi nanaptani: Nu hapi qa hakiy qatsiyat ep tukopniwta. ²⁷ Pi nu qahaqam pay qa suhtaqhinkañw God tunatyayat umuy sohsok āawna. ²⁸ Oviy uma nānami tunatyaltotini, pu sohsokmuy God aw tōnawtaqamuy amumii; uma hapi pumuy amumi tunatyawyuñwniqat ōviy Qahováriwtaqa Hikwsi umuy pumuy amumi oya, uma God aw tōnawtaqamuy nopni'yuñwniqat ōviy'o; pam pumuy pas nāp uñway akw tui. ²⁹ Pi nu navoti'taqw, nuy ahpiyniqw, hakim kwēkwewhtuy amún qa nun'okwat umumum namiqwriltini; nen kanelmuy qa pētotani. ³⁰ Pu híkispí pas nāp umuñaqw haqawat hoñve', qasuantaqat lavayit akw nāmi sinototani. ³¹ Oviy uma tunatyawyuñwni, nen it u'ni'yuñwni; ura nu payhkomuy yahsañwuy añ mimhikqat pu talōñwintiwhqat añ okiw pakkañw umuy u'nantoynaqe qa qé'iwma. ³² Noqw taa, isinomu, nu hapi umuy God aw mātavi, pu núokwlvayiyat aw'i. Pam hapi umuy wuñwnaniqey aw ōqala, pu umuy hihta máqaniqeyu, sohsokmuy sinomuy énañ'a. ³³ Nu hapi qa hakiy sīvayat tuñlay'ta, pu yuwsiyata. ³⁴ Owi, uma nāp navoti'yuñqw, ura nu imay akw tumalay'taqe hihta tuway'numa, nēnem'i, pu inumumyaqamuy amuñem'i. ³⁵ Pi nu sohsok umumi mahtakna, hin uma tumalay'yuñwe', añ ōokiyayaqamuy amumi unañwtapyaniqata, pu Tutuyqawhqat Jesus lavayiyat u'ni'yuñwniqata; ura pam pañqawu: Hak hakiy hihta máqahqa pam hihta ōmahtaqat epnihqe pas hahlayni. ³⁶ Yan pam lavayhtit, tamōtswunuptut, pumuy sohsokmuy amumum nāwakna. ³⁷ Noqw puma okiw sohsoyam tsaykuqe, Paul kwapkaqe, mamavokyakahkañw tsōnantota, ³⁸ Soon pāpu puma put aw yórikyaniqey ep pas qa hahlayhtotiqe ōviy'o; nihqe pahpiy puma put amum pākihut awya.

21

Paul Goes to Jerusalem

¹ Pu ōviy nawis'ew itam pumuy amuhpiynihqe, itam yūmosa Coos aqwya, pu qavoñvaqw Rhodes aw'i; nit pañqw

pu itam Patarat aqwya. ² Noqw itam pākihut Pheni-
 ciat aqwnihqat tutwaqe, put aqw yayvat, pāvaqe hoyoy-
 oykuya. ³ Noqw itam Cyprus tutwaqe, suyvaqe ehpeq
 yūmosaya; nihqe Syria-tutskwat ep Tyre ep huruhtoti, pep
 pākihu hoiy óyaniqw óviy'ó. ⁴ Noqw itam hakimuy tuptsi-
 wni'yuñqamuy tutwaqe, tsañe'sikis tālat añ pep yēse. Noqw
 pay Paul Jerusalem qa aqwniqat puma Qahováriwtaqat Hik-
 wsit ahpiy put aw pañqaqwa. ⁵ Noqw óviy itam pahsavo-
 haqami yest, pahpiy haqamiyaqey aqwya; noqw puma
 sohsoyam nōmamuy pu timuy amumum kīhut qalavo ita-
 muy tsamya; noqw itam pāhut qalaveq tamōtshoñvaqe,
 nānawakna. ⁶ Oviy itam nāmatapyaqw, pahsat pu itam pākihut
 aqw yayva; noqw puma ahoy kīmiya. ⁷ Noqw itam Tyre añqw
 ökit, Ptolemais aw ökihqe, añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi
 yuaaykuyaqe, sūkw tāwat añ amumum pep yēse. ⁸ Pu
 qavoñvaqw itam Paul amumyaqam pañqw ahpiyyaqe, Cae-
 sareat ep öki. Nihqe itam hakiy lomatuawit yuaataqat
 Philip kīyat aw yuñqe, put amum huruhtoti; pam hak
 imuy tsañe'nihqamuy añ ökiwyaqamuy paañwantotaniqey aw
 oyiwhqamuy amuñaqw suhkaa. ⁹ Noqw i' hak nālōqmuy
 mámanhtuy pas qanawhvalni'yuñqamuy tímuy'taqw, puma
 God eñem yuaatota. ¹⁰ Noqw itamuy pep wūyavo yesq,
 hak God lavay'ayaat Agabus yan mātsiwhqa Judeat añqw
 pitu. ¹¹ Nihqe pam itamumi pítuhqe, Paul kwekwéwhpiyat
 kwusut, put akw may, pu kuhkuy somt pañqawu: Yan hapi
 Qahováriwtaqa Hikwsi lavayhti: Jew-sinom Jerusalem epeq
 yesqam hakiy it kwekwéwhpit himuy'taqat yan somyani; nen
 qa-Jew-sinmuy amumi mātapyani. ¹² Noqw itam it nanaptaqe,
 pay pam pas Jerusalem qa aqwniqat itam aw ö'qalya, pu pep
 yesqamu. ¹³ Pahsat pu Paul lavayhtiye pañqawu: Ya uma hin
 wūwantotaqe, tsaykitaqe, nuy hin unañwtoynaya? Pi nu Tu-
 tuyqayhqtat Jesus natñwaniyat ep Jerusalem epeq sómiltiniqey
 suhta'q'ewa; pu qa pániqw-saa; pi nu eñem mokniqey suh-
 ta'q'ewa. ¹⁴ Noqw pay kurs pas soon pam tūqayniniqw, itam
 nōyaltotiqe pañqaqwa: Pay nam Tutuyqawhqtat tunatyaat an-
 taa. ¹⁵ Ahpiy pantaqw itam hihta hinnumyaqey ömahtotat,
 Jerusalem aqwya. ¹⁶ Noqw Caesareat ep tuptsiwni'yuñqamuy
 amuñaqw haqawat itamumyaqe, hakiy Cyprus añqw sinot
 Mnason yan mātsiwhqtat wikya; pam hak pay wūyavo tuptsi-
 wni'taqw, yaw itam put amum kīyat ep huruhtotini.

Paul Visits James

¹⁷ Noqw itam Jerusalem epeq ökiqw, tuptsiwni'yuñqam
 itamuy hahlayhtoti. ¹⁸ Qavoñvaqw Paul itamum James
 aw'i. Noqw wukw'a'yam sohsoyam pep yēse. ¹⁹ Noqw

pam pumuy amumi hahlayhtit; pahasat pu God hin put tumalayatahpiy qa-Jew-sinmuy amuhpa' hihta tumaltaqat pās nanap hin hiniwhtiqat pam pumuy amumi tuawi'ta. ²⁰ Noq̄w puma put nanaptaqe, Tutuyqawhqat pas hih-tatota; nihqe Paul aw pañq̄aqwa: Pay pi um navoti'ta, itupko: Jew-sinom qaan'ewakw hintaqam tuptsiwni'yuñwa; noq̄w puma sohsoyam Moses tutavoyat pas antsay'yuñwa. ²¹ Noq̄w puma nanaptaqw, yaw um sohsokmuy Jew-sinmuy qa-Jew-sinmuy amuhpa' yesqamuy tutuqaynaqe, pay yaw puma Moses tutavoyat ayo yukuyaniqat yaw um pañq̄awlawu; yaw timuy poñokit akw qa tuvoylalalwani; pu piw yaw Jew-sinmuy tuwiyamuy añ qa hinwisni. ²² Noq̄w hintani? Pay kurs pi hin sinom qa tsovaltini, pi uñ pítuhqat soon qa nanaptaniqee. ²³ Pay ōviy itam ūmi hiñq̄aqwaqw um panhtini. Hakim itamuñaqw nālōyōm tahtaqt Tutuyqawhqat aw hihta pasiwni'yuñwa. ²⁴ Taa. Um pumuy tsāme', amumum nap-watani; nen um amuñem sisvini, noq̄w puma āriltotini. Um panhte', sohsokmuy amumi mahtaknani, uñ hin lavayhti-whqa qa antsanihqata, pay kurs um pas nāp pās qatukañw, tutavot añ hinmaqata. ²⁵ Pu imuy qa-Jew-sinmuy tuptsi-wni'yuñqamuy itam amumi yanwat pēnayaqe, pay puma put hihta pantaqat qa añ hinwisniqat pan yukuya, pay panis nōsiwhqa nāp yukit aw noiwhqat qe'yaniqata, pu únwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwaniqata. ²⁶ Pahasat pu Paul pumuy tahtaqtuy tsāma; nihqe qavoñvaqw pumuy amumum napwataqe, God kiyat aw paki; nihqe hisat puma put añ kūkuyvaqw pumuy nanāp amuñem himu nākwhiwniqat pañq̄awu.

Paul Arrested in the Temple

²⁷ Noq̄w tsañe'sikis tālat pas pay sūlawhtiniqw, hakim Asiat añqw Jew-sinom God kiyat ep Paul tutwa; nihqe sohsokmuy sinmuy hin unañwtoynayaqe put aw may'yuñwa, ²⁸ A'nō pañq̄awkahkañwo: Israel-tahtaqtu, huvam unañwtapyaal! I' tāqa hapi hāhaqe' sohsokmuy sinmuy imuy pas sinmuy amuhpewi tutuqayna, pu tutavot ehpewii, pu it kīhut eh-pewii. Pu ōviy piw pam Greek-sinmuy God kiyat aw tañataqe, it kīhut pas hihtanihqat tuyoy'ewakta. ²⁹ Puma pi pūnathaqam hakiy Ephesus añqw tāqat Trophimus yan mātsiwhqat Paul amum kīveni qw aw tātayya; nihqe ka Paul put God kiyat aw pānahqat wūwayaqe, ōviy yan lavayta. ³⁰ Noq̄w kīve sinom sohsoyam hin unañwtotiqe, sūvo yuhtuqe, Paul ñuayat, God kiyat añqw ihpoq lōlōkinyuñwa; nihqe pahasat pay hōtsíwat uhtaya. ³¹ Noq̄w nāt puma put nīnantotaqw,

yaw Jerusalem ep sinom a'nö hiniwmanayaqat pan mohpeq solāwamoñwit aw tūawvaya. ³² Noqw pahsat pay pam solāwamuy-nikañw, pu tsivót-sikip súnatnihqamuy solāwmuy amumi moñw'wyuñqamuy tsamkañw, pumuy amumiq wari. Noqw puma mohpeq solāwamoñwit solāwamuy enañ tutwaqe, pahsat pay Paul wuvalalwaqe qe'toti. ³³ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi awnihqe, put ñuat, puma löqmuy sivanamiqlölöt akw put somyaniqat pañqawu; nit pu pam hak hímuniqat, pu hihta hinhtiqtat tūviñta. ³⁴ Noqw sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy amuñaqw pētu yanwat hiñqaqwa, pu pētu piw hinwat lavayta. Noqw pas sinom mowawatotaqw, kurs pam hin pas suyan navotniqe, òviy pay put solāwakimiq wikyaniqat pam pañqawu. ³⁵ Noqw puma tutuveñpa wupniniqw, solāwam Paul tsöpwis, pas sinom a'nöyaqw òviy'o, ³⁶ Sinom pi pumuy amuñk hinwiskahkañw pañqawwisa: Tūvaay! kitota.

Paul Defends Himself

³⁷ Noqw puma Paul solāwakimi wikyaniqw, pam mohpeq solāwamoñwit aw pañqawu: Ya nu soon ūmi hiñqawni? Noqw pam pañqawu: Ya um Greek-lavayit tūqayta? ³⁸ Ya qa um hak Egypt añqw tāqa ura hisat sinmuy hin unañwtoynaqe, nālöp sōmorit pahsa'nihqamuy tuqwyantotaqamuy qayēsihwpumi tsāma? ³⁹ Noqw Paul pañqawu: Qae. Nu Jew-sino; nu Ciliciat ep qa pay hin'ewakw wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Noqw himu as nu sinmuy amumi lavayhtiniqat um nuy nakwhani. ⁴⁰ Noqw pam hu'waqw, Paul tutuveñat ep wunukañw, sinmuy amumi māmasa. Noqw sinom sutmakmaq, pahsat pu pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaata.

22

¹ Nihqe Paul sinmuy amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, námatu, nu yahsatniqwhaqam umutpik nēnem hin lavayhtiniqw kurs uma inumi tūqayyuñwini. ² (Noqw pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaaykuqw, puma nanaptaqe pahsat pu pas qa hiñqaqwa; noqw pam pañqawu). ³ Nu pas antsa Jew-sino; nihqe nu Ciliciat ep wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Nikañw nu yep kīve Gamaliel ahpiy itanamuy tutavoyamuy pas añhqe qatsqat tutuqayi; nihqe nu God eñem pas qaatsay'ta, uma pu' it tāwat ep panyuñqat pan'i. ⁴ Nihqe nu it yañ pōhut añ hinwisqamuy pas qa yesniqat òviy tahtaqtuy pu momoymuy okiwsahsanqe, somlawkañw sivikimi tañatima. ⁵ Noqw God awwat mohpeq moñwi sohsokmuy wukw'ayamuy amumum inumi navoti'ta; pu nu piw pumuy amuñaqw itahsinmuy amumi tutuvenit òmahtaqe, Damascus aqw'a, nu Jesus aw tuptsiwñi'yuñqamuy

pepeq yesqamuy sivintoyne', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsamniqee.

Paul Tells of His Conversion
(Acts 9.1-19; 26.12-18)

⁶ Noqw nu pañsoqnikañw, tāwanasavehaqam Damascus aw hayiñwnaqw, òñaqw inunan'ik qaan'ewakw suhtalawva. ⁷ Noqw nu tutskwami posqe, hakiy tōnayāt navotq, inumi pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁸ Noqw nu lavayhtiqe pañqawu: Ya um hak'i Tutuyqawhqa? Noqw pam inumi pañqawu: Nu Nazareth añqw Jesus; pi um nuy hapi okiwsahsana. ⁹ Noqw ima inumumyaqam tālat tutwaqe, tsātsawna; nikañw puma hakiy inumi hiñqawhqtat tōnayāt qa nanapta. ¹⁰ Noqw nu pañqawu: Noqw nu hinhtini, Tutuyqawhqa? Noqw Tutuyqawhqa inumi pañqawu: Um wunuptut Damascus awni. Noqw ason pep um hihta tumaltaniqat unem yukiwtaqat suhka un sohsok āawnani. ¹¹ Noqw pas tāla a'nō talq, ivosiy qatālawvaqw, òviy ima inumumyaqam imay ñuy'wiskañw Damascus aw nuy wikya. ¹² Noqw hak hin tutaptiwhqtat an God pas kaptsi'taqa Ananias sohsokmuy Jew-sinmuy pep ki'yunqamuy amuhpiy aw lomanavoti ¹³ Inumi pítuhqe wunukañw inumi pañqawu: Itupko Saul, uhvosiy tālawnaa. Noqw nu pahsat pay ivosiy tālawna. ¹⁴ Noqw pam pañqawu: Itanamuy aw yantaqaam God un namorstaqe Tiy pas súantaqat ūmi mātaknaqw, um put moayat añqw lavayit navota, um put tunatyayat mātsi'taniqe òviy'o. ¹⁵ Pi um hin yórikqey, pu navotqey sohsokmuy sinmuy amumi put eñem tuawi'tani. ¹⁶ Taay, um hinoqw sōwuu? Um wunupte', kūyit akw tuvoylatini; nen Tutuyqawhqtat natñwaniyat aw taqa'nañway'kañw, uhqaanhtipuy ayo pāhomni.

Paul's Call to Preach to the Gentiles

¹⁷ Noqw ura nu piw Jerusalem ep pítuhqe God kiyat ep nāwaknakañw, tuawyori; ¹⁸ Nihqe Jesus tuwaqw, pam inumi pañqawu: Písoqtii, nen um Jerusalem añqw Its ahpiyni, taq puma un hin nuy tuawi'taqat soon kwusuyani. ¹⁹ Noqw nu pañqawu: Tutuyqawhqa, puma navoti'yunqaw, nu ura as ūmi tuptsiwni'yunqamuy sivikimi tañatinuma, pu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy wuvahtinuma. ²⁰ Pu un tuawi'taqat Stephen unwáat munvaniwhq, nu nuhtum aqlap wunukañw, nīnantotaqamuy súamun unañwti; nihqe nu nīnantotaqamuy yuwsiyamuy tūwala. ²¹ Noqw pam inumi pañqawu: Um ahpiyni, taq nu un yañqw yāvoqhaqami imuy qa-Jew-sinmuy amumi távini. ²² Noqw puma it lavayit aw pahsavo put aw tūqayyuñwt, pu sáakmaqe pañqawu: Tūvayaa! Nīnayaa! Pay pi

put qa qatuqw lolmani. ²³ Noqw puma kwanonotikahkanw, yuwsiy akw savinumyakañw qōat ōmiq tsaltoynaya. ²⁴ Noqw pahsat pu solāwamoñwi put solāwakimi panayaniqat solāwamuy amumi pañqawu. Uma put wuvahtotat, pās tūviñtotani. Noqw hinoqw sinom pas panhaqam put ehpewi hiñqawqat itam nanaptani, amumi kita. ²⁵ Noqw puma put tuyqat akw sohsomyaqw, Paul solāwamoñwit pep wūnuhqat aw pañqawu: Ya pay um hakiy Roman-sinot qa tūviwtaqat wuvahtaniqw pay pam súanta? ²⁶ Noqw solāwamoñwi put navotqe ahpiynihqe mohpeq solāwamoñwit aw pañqawu: Um hintsakqey ep tunatyaltini, taq kurs i' Roman-sino. ²⁷ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi pítuhqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya um Roman-sino? Noqw pam pañqawu: Owí. ²⁸ Noqw mohpeq solāwamoñwi pañqawu: Nu a'nö sisvit, Rome aqw sinoti. Noqw Paul pañqawu: Noqw pi nu pay pas pamnīkañw tihtiwa. ²⁹ Pahsat pay ima as put aw hepyaniqam ahpiyya. Noqw pam Roman-sínonihqat mohpeq solāwamoñwi navotqe tusita, put somqe öviy'o.

Paul before the Council

³⁰ Noqw Jew-sinom put hihta neveltotoynayaqat pam pas suyan navotniqey nāwaknaqe, qavoñvaqw put ñāha; nihqe God awwat mohpeq momñwit sohsokmuy moñwtsovawtaqamuy amumum tsovaltiniqat pam pañqawu; nit Paul hawnaqe, put pumuy amutpipo tavi.

23

¹ Pahsat pu Paul moñwtsovawtaqamuy amuhpa' taynumt pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nu pew pahsavohaqami God atpip iunañway pasiwkañw qatu. ² Noqw put aqlap hoñqam put moava wuvahtotaniqat God awwat mohpeq moñwi Ananias pumuy amumi pañqawu. ³ Noqw pahsat pu Paul pañqawu: God uñ wuvahtani, um tumalwiwhput antaqa; pas as um nuy tutavot an yukunaniqe öviy pep qatukañw, ya um hinhtiqw tutavot hin lavayhtiqat qa anhtiqe soq nuy wuvahtiwniqat pañqawu? ⁴ Noqw añ hoñqam pañqawu: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ⁵ Pahsat pu Paul pañqawu: Nu put God awwat mohpeq mónwitniqw qa navoti'taqe öviy pañqawu isinomu; pi ura yan pey'ta: Um uhsinmuy amumi moñwit qa aqw hiñqawlawni. ⁶ Noqw Paul māmatsq, kurs pētu Sadducee-sínomyaqw, pu pētu Pharisee-sínomyaqw, pahsat pam tsovawtaqamuy amumi kēew pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nu Pharisee-sino, nu Pharisee-sinot tíata; nu hapi hihta ñöyit-nīkañw pu so'pum ahoy tātayyaniqat tuptsiwni'taqey ep pu' tūviñtiwa. ⁷ Yan pam hiñqawhq,

pahsat ima Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum qa súnahpa'totiqw sinom nātsiki. ⁸ Sadducee-sínmuyniqw pi sinom pas soon ahoy yesvani, pu yaw ōñaqwa hoñviaya qa háqamo, pu yaw hakiy hikwsiat qa háqamo. Noqw Pharisee-sinom put sohsok tuptsiwni'yuñwa. ⁹ Noqw pas sinom a'nō mowawatota; noqw ima tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amún unañwtotiqam hoñvage a'no nāñwuy'yuñqe pañqawwa: Pay itamuyniqw i' taqa qa hinta; tis pi kurs ka antsa hikwsi, sen hoñviaya put aw yuaaykuniqwa, pay itam God aw qa rohomnumyani. ¹⁰ Noqw pas puma nānami a'nō hiñqawwaqe, sumataq put nāhoy tutkitotaniqat mohpeq solāwamoñwi tusitaqe, pumuy amumi solāwamuy hōna, puma pumuy Paul nawhkiye', solāwakimi wikyaniqat ōviy'o. ¹¹ Noqw ep mihikq, Tutuyqawhqa put ehpeq wunukañw aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani, Paul. Pay um nuy Jerusalem ep hin lavayhtiqey pan nāt piw Rome epeq lavayhtini.

The Plot against Paul's Life

¹² Noqw tālawvaqw, haqawat Jew-sinom nāwinyaqe nankiwakw pasiwnaya, ason pas puma Paul nīnayay, pu' nōñsaniqey, pu hikwyaniqey pañqawwa. ¹³ Noqw hakim lōp sunat epñihqe hōyokiwtaqam pan pasiwnaya. ¹⁴ Pu ōviy puma God awwat mohpeq momñwituy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumi ōkihqe pañqawwa; Itam nēnem pasiwnayaqe kítota: Pas ason itam Paul nīnayay, pu' nōñsani. ¹⁵ Oviy uma moñwtsovawtaqamuy amumum mohpeq solāwamoñwit aw pañqawwaqw, pam qāvo pew umumi put wikni, suhpan uma put pas pavan hin nanaptaniqey pan hinkahkañwo; noqw pay nāt put pew qa pituqwa, itam nīyananiqey pasiwni'yuñwa. ¹⁶ Noqw puma put moqmani'yuñqat Paul tiw'ayaat navotqe, solāwakimi pákihqe, Paul put āawna. ¹⁷ Pahsat pu Paul solāwamuy amumi moñw'iwyuñqamuy sukwat wáñwayhqe aw pañqawu: Um it tiyot mohpeq solāwamoñwit aw wikni. I' put hihta āawnani. ¹⁸ Pu ōviy pam mohpeq solāwamoñwit aw put wikqe pañqawu: Paul, siviñuiwtaqa nuy wáñwayhqe, nu it tiyot ūmi wikniqat inumi pañqawu. Yaw pam nu hihta āawnani. ¹⁹ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi put māyat nuat, qalavo wikqe, tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hihta nuy āawnani. ²⁰ Noqw pam pañqawu: Um yaw qāvo moñwtsovawtaqamuy amumi Paul wikniqat Jew-sinom ūmi ōqaltotiniqey sun unañwtoti, suhpan ka yaw puma put pas pavan hin nanaptaniqey nānawaknaqe ōviy'o. ²¹ Noqw um hapi amumi qa ūnatini; taq pumuy amuñaqwa lōp sunat epñihqe hōyokiwtaqam tahtaqt nankiwakw pasiwni'yuñqam put

moqmani'yunwa pañqawkahkañwo: Ason pas yaw put nīnayāt, pu nōnōsani, pu hikwyani; nihqe ōviy pas yukiwkahkañw, un panhtiniqey pañqawniqat ōviy maqaptsi'yunwa, pam aw kita. ²² Noqw ōviy mohpeq solāwamoñwi tiyot mātavi pañqawkañwo: Um hapi nuy it āawnaqey qa hakiy aw pañqawni.

Paul Sent to Governor Felix

²³ Pu pam solāwamoñwit aw pañqawu: Uma pakwút-sikip sunat solāwamuy mihikq, Caesareat aqwyaniqat na'sastani, pu kawaymuy akwyaqamuy payhp sunat añqw pakwt sihkay'taqamyuy, pu pakwút-sikip sūnat lansay'yunqamuy. ²⁴ Pu puma Paul hihtuy akwniqat na'sastotani, nen uma tutskwat aw moñwit Felix aqw put pās wikyani. ²⁵ Pu pam yan pēna: ²⁶ Nu' Claudius Lysias it pas pavan Felix tutskwat aw moñwit ōqala. ²⁷ It tāqat Jew-sinom nuayaq, soon as qa nīnayaniqw, nu solāwamuy tsamkañw amuminihqe, it pumuy nawhki, yaw pam Roman-sinonihqat nu navotqe ōviy'o. ²⁸ Noqw puma hihta put nēveltotoynayaqat nu pas suyan navotniqey nāwaknaqe, pumuy amuñaqw moñwtsovawtaqamuy amumi put wikva. ²⁹ Noqw kurs pay puma tutavoy ep hinhtotiqe pay qa hihta mokiwuy, pu sivihipit hihkay'taqat put tsokanaya. ³⁰ Noqw yaw Jew-sinom put moqmani'yunqat nuy āawnayaqw, pahsat pay nu put ūmiq hōnaqe, put hihta tsotskanayaqam put aw hinyunqey utpip pañqawu. Hak ōqawmañwu. ³¹ Pahsat pu solāwam amumi hin tutaptiwhqat anhtotiqe Paul wikyaqe, mihikpuva Antipatris ep wikvaya. ³² Pu qavonvaqw ima nāpyaqam Paul mātapyat, pañqw Jerusalem ahoy aqwya. Noqw ima kawaymuy akwyaqam pahpiy put ámumya. ³³ Nihqe puma Caesareat ep ōkihqe, tutskwat aw moñwit tutuvenit maqaya, nit put aw Paul noaya. ³⁴ Noqw moñwi tutuvenit añ tūnwahqe, pam haqaqwat tutskwat añqwnihqat put tūviñta. Noqw kurs pam Cilicat añqwnihqat pam navotqe ³⁵ Pañqawu: Ason un hin tsokani'yunqam tuwat ōkiqw, nu unem hin yúkuni, kita. Nihqe pam Herod pavasiwhkiyat ep taviwniqat pam pañqawu.

24

Paul Accused by the Jews

¹ Pu ahpiy tsivót-sikis talq God awwat mohpeq moñwi Ananias wukw'a'yatuy tsamkañw pitu, hakiy lavayhtuwi'taqat Tertullus yan mātsiwhqat wikkañwo; noqw pam tutskwat ep moñwit aw yuaayku Paul ehpeyii. ² Pu ōviy Paul tuñwáyaqw, pahsat Tertullus put ehpewi yuaaykuqe pañqawu: Itam hapi uhpiy uyiawtaqat qatsit nāvokawinta, pu sohsovik sutsep uhtunatyay ahpiy himu qaōwihintaqa imuy sinmuy amuñem

hintsatskiwa. ³ Noqw itam put tsúyakiwyuñwa, um hak pas pavan Felix. ⁴ Noqw pay nu ūmi qa sus'itsniqat ōviy um as okiw hihsavo itamumi tūqaytani. ⁵ Taq itam it tāqat aw nanap-taqw, i' sokovi. Pam it Nazareth añqw tāqat aw tōnawtaqamuy moñwíamu. Noqw put atsviy tūwaqatsit añ ahsupoq Jew-sinom Caesar ehpewi hoñvanta. ⁶ Pu hikis pi as ōviy i' piw God kīyat sokoptaniqey anhti; noqw itam put ñuayaqe, soon as itamumi hin tutaptiwhqat qa anwat put hin yukunayani. ⁷ Noqw pay mohpeq solāwamoñwi Lysias itamumi suptuqe, ōqalay akw put itamuy nawhki, ⁸ Nihqe hihta put nēveltotoynayaqam ūmiyaniqat pañqawu. Noqw um nāp put aw pohte', itam hihta put qalománeveltotoynayaqat sohsok navotni. ⁹ Noqw Jew-sinom put amum sunyaqe, pay pas pantaqat pañqaqwa.

Paul's Defense before Felix

¹⁰ Pahsat pu moñwi Paul yuaaykuniqat aw māmasaqw, pam lavayhtiqe pañqawu: Nu' navoti'taqw um hisatñahaqawq imuy sinmuy amuñem hihta añ hin wūwanma, noqw ōviy nu tuwat hahlaykañw, nēñem hin lavayhtini. ¹¹ Ispi um it navotniq'ō, nu okiwlawniqe Jerusalem aqwniqw, nāt pu' ahpiy pakwt lōq sihkay'tasikis tāla. ¹² Piw nu qa haqam hakiy amum nāñwuy'taqw puma inumi tāyuñwa, pu sinmuy hin u'nañwnaq'ō, sen God kīyat ep'e, sen tsotsvalkivee, sen pay kīvee. ¹³ Piw puma hihta nuy tsotskanayaqey soon suyan pañqaqwani. ¹⁴ Nikañw it pay nu ūmi pas súañqawni: Nu hapi púmuyniqw qasuan God aw nāwakinma, iwu'yamuy aw yantaqayamuy aw'i, tutavot añ hin pey'taqat, pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ hin pey'taqat sohsok tupt-siwni'kañwo. ¹⁵ Nihqe ima súañyuñqam, pu qasuanyuñqam so'pum ahoy tātayyaniqat, nu ep God qapēvewna; noqw pay puma piw put pantaqat lavayta. ¹⁶ Paniqw hapi ōviy nu yūmosa suyan unañway'taniqey tuwanlawu, qa hihta ep qaant-hiqey navoti'taqee, sen God ep'e, sen sinmuy amuhpee. ¹⁷ Pu ahpiy wūhakis yahsañwvaqw, nu isinmuy amumi ahoy pitu, hihta akw ōkwatuwiwyaniqat kuwahtiwhqat-nikañw, pu Tutuyqawhqat aw himu noiwhqat yankañwo. ¹⁸ Pantaqat atsve hakim Asiat añqw Jew-sinom nuy God kīyat ep napwataqw tutwa, nu qa kaysiwhqamuy sinmuy amumumniq'ō, piw hin qaqtsinayaqamuy amumuma. ¹⁹ Puma pi as yep utpipye', rohomtotinikahkañwo, kurs hihta inuhpewi hinyuñwee. ²⁰ Hal pay pi ima yepyaqam pañqaqwani, nāt nu moñwtsovawtaqamuy amutpip wunuqw hihta inumi qalomátutwee. ²¹ Hal sen pi nu amuhsonve wunukañw it supwat pañqawhqat ep'e: Nu hapi so'pum ahoy tātayyaniqat tuptsiwni'taqey ep pu' it tāwat ep umuhpiy hin tūviñtiwa, kítahqat ep'e. ²² Noqw Felix

it navotqe, pañwat pöhut pas suan navoti'taqe pumuy pay häktaqe amumi pañqawu: Ason mohpeq solāwamoñwi Lysias pituqw, nu un hinhtiqtat pas sohsok navotni. ²³ Pu tsivot-sikip sunat solāwamuy amumi moñwi Paul tavi'taniqtat pam put aw pañqawu. Nikañw pay qa pas pas hürs tavi'tat, pay tuwimat hihta akw put paañwayaniqw, sen put awyaniqw, pam pumuy qa mēwantani.

Paul before Felix and Drusilla

²⁴ Noqw ahpiy hihsakis talq Felix hakiy Jew-sinot nōmay Drusillat amum pitu; nihqe Paul wánwayhqe, Christ aw qapēvewnit put ahpiy aw tūqayta. ²⁵ Noqw Paul put aw pañqawu: Itam soon qa suan hinwise', namituyqawi'yuñwni. Taq God itamuñem hin yúkuni. Noqw Paul yan yuaataqw, Felix tsawnaqe, tururuyku; nihqe pañqawu: Pay um hāk pu' ahpiyni; ason hisat inuñem aw lomahinhtiqtaw, nu un wánwayni, kita Paul aw'i. ²⁶ Noqw as sakiqw Paul put sīvat maqaqw pam put mātapniqey wūwanta. Nihqe ōviy pam piép put wánwaye', amum yuaatañwu. ²⁷ Noqw pay ahpiy lōs yahsañwvaqw, Porcius Festus Felix qeniyat ep paki; noqw Felix Jew-sinmuy tayawnaniqey nāwaknaqe, Paul nāto sómiwtaqw ahpiyo.

25

Paul Appeals to the Emperor

¹ Noqw Festus tutskwamakiway ep pítuhqe, ahpiy pāiy talq Caesareat añqw Jerusalem aqw'a. ² Noqw pahsat pu God awwat mohpeq móñwi-niqw, pu Jew-sinmuy amuñaqw pavansinom put aw Paul lavayta. ³ Nihqe as pam put ehpewi pumuy amuñem hihta hinhtiniqtat aw nānawaknaqe pam put wánwayhq, Jerusalem aqwniqat aw ö'qalya, puma haqam put moqmaye' nīnayaniqey tunatyawkahkañwo. ⁴ Noqw Festus lavayhtiye, pay Paul Caesareat epeq qátuniqtat pañqawu, pay pam soon pas hisat nāp pañsoqniqey pañqawu. ⁵ Oviy amuñaqw haqawat ö'qalt inumumyani, kita. Nen kurs it tāqtat ep himu qalomáhintaniqw pañqaqwani. ⁶ Noqw pam pumuy amumum pakwút-sikis haqam talönnat, Caesareat aqw'a; nihqe qavoñvaqw, pam haqam hin yukiltiñwuqtat ep qatuptuqe, Paul wik-wisniqtat pañqawu. ⁷ Noqw pam pituqw, Jew-sinom Jerusalem añqw ökihqam put aqlaq hoñkahkañw, hīhihta nuhtsel'e'wakw nihtiwhitaqtat Paul ehpewi yuaatota; nit pay put pas suyan pantaqtat kurs hin pañqaqwani. ⁸ Noqw pam nēñem lavayhtiye pañqawu: Nu qa haqam Jew-sinmuy tutavoyamuy ehpewi hinhti, piw God kiyat ehpewi, pu Caesar ehpewi. ⁹ Noqw tuwat pay Festus Jew-sinmuy

unañwve hinhtiniqey nāwaknaq, Paul aw pañqawu: Ya um qa Jerusalem aqwnen, pepeq inutpip iit yantaqat ep hin aw pohtiwniqey nāwakna? ¹⁰ Pahsat pu Paul pañqawu: Nu Caesar pavasiwhkiyat ep wunu, pi nu pep hin yukuniwni; pi nu qa haqam hihta ep Jew-sinmuy amumi qalomáhinhtiqw um suyan navoti'ta. ¹¹ Pi as nu haqam hihta ep hinhte', sen moki-wuy hihkay'taqat hinhte' soon nu moknik rohomnumni; nikañw kurs pay ima nuy hīhihta qalomátsotskanayaqw pam qa himuwa pas antsaniq, soon hak nuy pumuy amumi nóani. Nu Caesar aw taqa'nañwti. ¹² Pahsat pu Festus wuwan'ayamuy amumum hin hintaniqat yuaaykuqe put aw lavayhtiye pañqawu: Noqw um Caesar aw taqa'nañwti? Pay um soon Caesar qa aqwni.

Paul before Agrippa and Bernice

¹³ Noqw ahpiy hihsakishaqam talq, Moñwi Agrippa Bernice amum Festus aw hahlayhtiniye Caesareat ep pitu. ¹⁴ Pu òviy Festus Agrippat aw Paul lalvayhqe pañqawu: Felix ahpiynihqe, hakiy tāqat sómiwtaqat mātavi. ¹⁵ Noqw ura nu Jerusalem épeqniq, God awwat mohpeq momñwit Jew-sinmuy wukw'aymuyatuy amumum nuy put hin āawnayaq, eñem qalomáyukiltiniqat nānawakna. ¹⁶ Noqw nu pumuy amumi lavayhtiye pañqawu: Kurs uma hihta ep put qalomátsokanayaq, pay pam umuhpewinen nēñem hin lavayhtiniqat put eñem qenitiwni. Noqw kurs pam pas antsa hihta mokiwuy hihkay'taqat hinhte', pep pu' pam mokiwuy aw noiwni. Pu pam nāto qa nēñem hin lavayhtiye, kurs nu hin put tūvani. Pan hapī Rome añqw sinmuy tuwiamu. ¹⁷ Noqw òviy pumuy òkiq, nu qa sōwunit, qavoñvaq, haqam hin yukiltiñwuqat ep qatuptuqe, put tāqat wik-wisniqat pañqawu. ¹⁸ Noqw ima put hihta qalomátsokanayaqam hoñvaq, qa hin iwuwniy an put hihta tsokanaya. ¹⁹ Pay tuwat soq kurs pas nāp tuptsiwniy ep put amum nēñem hinyuñwa, pu hakiy Jesus mokqat ep'e. Noqw pay Paul put pay suyan qátuhqat pañqawlawhqat ep'e. ²⁰ Noqw nu pūvut pantaqat ep wiwsiqe, sen pam Jerusalem aqwnen pepeq iit hihta ep aw pohtiwniqat put tūvinta. ²¹ Noqw pay ason pas Moñwi Augustus Paul aw hihta ep hin navotniqat pam pañqawhq, òviy nu ason hisat put Caesar aq, wáviniaq aw pahsavo pay hāk put pani'yuñwniqat nu pañqawu. ²² Noqw Agrippa Festus aw pañqawu: Is as tuwat aw tūqayta. Um qāvo aw tūqaytani, pam kita. ²³ Qavoñvaq Agrippa Bernice amum pas pavan kāhinkañw, haqam hihta yuaatotañwuqat aw paki, añ pas pavan solāwmomñwituy-nikañw pu kitsókive pas pavansinmuy tsamkañwo; pu òviy Festus pañqawhq,

Paul wikvaya. ²⁴ Noq̄w Festus pañqawu: Moñwi Agrippa, pu uma sohsoyam tahtaqt itamumyaqamu, uma it tāqat aw tāyuñq̄w, it hapi ep sohsoyam Jew-sinom inumi ökiwta, Jerusalem epeq'a, pu yep'e; nihqe pay pāpu pas pam qa qátuniqat pañqaqwa. ²⁵ Noq̄w nu navotq, kurs pay pam qa haqam hihta mokiwuy hihkay'taqat hinhti. Pu piw pam pas nāp Augustus aw taqa'nañwtiqw, öviy nu put aqw táviniqey pan yuku. ²⁶ Noq̄w pas nu imoñwiy aqw kurs hin pas suyan hihta put pēnani; nihqe öviy nu paniqw it umutpipoo wikva, tis pi öviy pas utpipoo, Moñwi Agrippa; ason put aw pohtihq, pep pu' pay ka nu sen hin pēnani. ²⁷ Ispi hak hakiy sivilawhqat pañsoq távinikañw, hihta ep qaantaqat qa pañqawniqw, pam pay nuyniqw qa wuwni'hinta.

26

Paul Defends Himself before Agrippa

¹ Pahsat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Taay, pay pi um nēnem hin lavayhtini. Pahsat pu Paul māvuyaltit, nēnem lavayhtiqe pañqawu: ² Pas nu nānapnihqe sakina, Moñwi Agrippa, kurs nu pu'haqam Jew-sinmuy amuhpiy sohsoq hihta tsokaniwhqey ep utpip tuwat hin lavayhtiniqey öviy'o. ³ Tis pi Jew-sinmuy sohsoq hintsakpiyamuy-nikañw, pu hīhihta añ qa sūnahpay'yaqw, it um pās navoti'taqw, nu put navoti'ta. Noq̄w öviy as um okiw inumi pās tūqaytani. ⁴ Pay nu itsákoy añqaqw mohti imuy pas nāp isinmuy amumum Jerusalem epeq hin qatuq̄w, sohsoyam Jew-sinom put navoti'yuñwa. ⁵ Nihqe puma pañqaqw inumi navoti'yuñqe, as suhtaq'ewye' pañqaqwanikañwo. Ura nu itahtuptsiwniy pas añqe' hinwisqamuy amumum pantaqe, Pharisee-sinoniñwu. ⁶ Noq̄w God itanamuy hihta āawnaqw, put aw yantaqey ep nu pu' yep tūviñtiwa. ⁷ Noq̄w put awinit hapi itahsinom pakwt lōq sihkay'tasikip himuñam okiw as aw ökiniqey tunatyawkahkanw añqaqw nāqavo pu tōkilat añ God tumalay'yuñwa. Noq̄w nu' hapi put nōyit ep Jew-sinmuy amuhpiy hihta qalomátsokaniwa, Moñwi Agrippa. ⁸ Ya hinoq̄w God so'pumuy ahoy tātaynaniqw pam pantaqa úmuyniqw qa tuptsiwnieway'o? ⁹ As pi nu pas antsa hisat nāp pan wūwantañwu, pas Nazareth añqw tāqat Jesus natñwaniyat soon ehpewi hīhihta qa hintsakniqeyu. ¹⁰ Nihqe öviy nu Jerusalem epeq panhtiqe, kaysiwhqamuy put sinomuyatuy sivikimi tañata, awwat mohpeq momñwituy amuñaqw öqalat makiwhqee; nihqe nu pumuy qöqyaniqw amunkiwakw lavayhtiñwu. ¹¹ Nihqe puma as pas qalomáhiñqaqwaniqat öviy nu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy sivintotoynatinuma, pu nu pas

pumuy amumi itsívuiwtaqe a'lönöt kitsókit añ enañ pumuy okiwsahsana.

Paul Tells of His Conversion
(Acts 9.1-19; 22.6-16)

¹² Pankañw nu God awwat mohpeq momñwituy amuñaq w öqalat pasiwkañw Damascus aqw'a. ¹³ Noqw meh, Moñwi, nu pañsoqniqw, tāwanasave òñaqw tāla tāwat epnihqe pas suyan tālat inuqlap-nikañw, pu inumumyaqamuy amuqlaq tālawvaqw nu tuwa. ¹⁴ Noqw itam sohsoyam tutskwami löhöq, nu hakiy inumi hiñqawhqat tönayat navotq, Hebrew-sinmuy amuhkwa inumi pañqawu: Saul Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? Um tsutskuy'yuñqat aqw horarataqw pam unem anahaa. ¹⁵ Noqw nu pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqat? Noqw pam pañqawu: Nu Jesus; um nuy hapi okiwsahsana. ¹⁶ Nikañw pay um qatuptut, uhkukuy akw wunuwtani; pi nu yaniqw ūmi nāmataqta, um inuñem hintsakniqat nu pan un yukuniqey òviy'o, pu um iit hihta aw yórikqey, pu nāt nu hīhihta añ ūmi mātaktiniqat tuawi'taniqat òviy'o. ¹⁷ Nu un imuy pas sinmuy amuñaq w ayo tahtaptimani, pu qa-Jew-sinmuy amuñaq'ö. Nu hapi pumuy amumi un pu' ayataqw, ¹⁸ Um pumuy pōsiyamuy tālawnani, pu qatālat añqw tālat aw lasnani, pu Satan öqalayay añqw God aw'i, pumuy qaanhtipum amuhpiy ayo yukiwniqat òviy'o, pu inumi tütuptsiwe', isinomuy amumum hihta makiwyaniqat òviy'o.

Paul Tells of His Work

¹⁹ Yaniwhiti, Monwi Agrippa, noqw òviy nu hihta òñaqwnihqat aw yórikqey aw qa rohomnumt, ²⁰ Mohti Damascus ep yesqamuy put āawna, pu Jerusalem epeq yesqamuyu, pu Judeat qaqlavaqe yesqamuyu, nit añk pu qa-Jew-sinmuyu. Puma qaantunatyay añqw lasye', God awwat nānamtökaniqat nu amumi yuaata, nen aw hayawtaqat yesni. ²¹ Yāyantaqat ep Jew-sinom God kīyat ep nuy ñuayaqe, as nuy nīnayaniqey anhtoti. ²² Noqw nu God paañwniyat akw yukhaqami pitsíwiwta, añ sōqavunñsinmuy, pu pavansinmuy amumi nan'ivo put yuaataqe, God lavay'aymat-niqw, pu Moses puma nāt hin hintaniqat lavayhtotiqat nu añqw qa hihta alönöt yuaata, ²³ Ura kurs pi Christ okiwsaniwniqata, pu pam hakimuy so'pumuy amuñaq w pas mohti tātayniqata; nen imuy Jew-sinmuy amumi tālawnani, pu pay qa-Jew-sinmuy amumii. ²⁴ Yan pam nēñem yuaataqw, Festus a'nō pañqawu: Paul, um hōñaq'iwta, um hīhihta navoti'taqe put akw hōñaq'iwta. ²⁵ Noqw pam pañqawu: Nu qa hōñaq'iwta, um pas pavan Festus; pi nu

suyan unañway'kañw ïit pas qaatsat yuaata. ²⁶ Pi Moñwi Agrippa sohsok ïit navoti'ta; noqw nu qa nánahinkinakañw put atpip yuaata; pi nu nātuptsinaqw pas ka ïi' qa himu put aw tupkiwta; pi i' qa nanauyve hiniwhiti. ²⁷ Moñwi Agrippa, ya um God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy tuptsiwñi'ta? Pay um suyan tuptsiwñi'ta. ²⁸ Pahsat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Pas nuy Christian-tiniqat um pēp aw nuy ánwuta. ²⁹ Noqw Paul pañqawu: Pas hapi um'i, pu sohsoyam inumi tūqayyunqam añ ahsupoq inunyuñwniqat nu God aw nāwakna, hal qa som'iwtaniqat-saa. ³⁰ Yan pam lavayhtiqw, pahsat Moñwi Agrippa wunuptu, pu tutskwat aw moñwi, pu Bernice, pu pumuy amumum yesqamu. ³¹ Nihqe puma qalavoyaqe, pep put yuaatotaqe pañqaqwa: Pay kurs as i' tāqa qa hihta mokiwyuy hihkay'taqat hintsaki, pu sivihpita. ³² Pahsat pu Agrippa Festus aw pañqawu: Pas as i' tāqa Caesar aqw qa taqa'nañwte', pay soon qa mātaviwñi.

27

Paul Sails for Rome

¹ Noqw itam pāvaqe Italyt aqwyaniqat pan yukiltiqw, puma hakiy Julius yan mātsiwhqat aw Paul pētuy sivilalwaqamuy enañ noaya; pam hak Augustus solāwamuyatuy amuñaqw tsivót-sikip sunat amumi moñwi. ² Noqw itam pākihut Adramyttium añqwnihqat aqw yuñqe, Asiat qaqlavaqe hinwisniqey tunatyawkahkañw, pāvaqe hoyoyokuya; noqw hak Aristarchus, Macedoniat ep Thessalonicat añqw sino, itamura. ³ Qavoñvaqw itam Sidon ep öki. Noqw Julius Paul aw su'panihqe, pay kwatsmuy amuminen, suyan unañwtiniqat put nakwhana. ⁴ Noqw itam pañqw ahpiyyaqe Cyprus ehpeq hoyoyotota, Cyprus itamuhsa' hukw'uhtsiwtaq'ö. ⁵ Noqw itam Ciliciat-nikañw Pamphyliat pumuy qalavaqe pātuwaqatsit añqe' hoyóyototakañw, Lyciat ep wuhkokitsokit Myra yan mātsiwhqat aw öki. ⁶ Noqw pep Alexandriat añqw pākihu Italyt aqwniqat solāwamoñwi túwahqe, itamuy pañsoq tañata. ⁷ Noqw itam wūhakis tālat añ pāvaqe híhin hoyóyototaqe, kānanaptat, Cnidus aqlavo öki; noqw hūkañw itamuy qa nakwhanaqw, öviy itam Crete yoñiyat añhqe Salmonat ehpeqya. ⁸ Nihqe itam híhinhaqam put ruhpakyaqe haqam Lomayoñipsö yan mātsiwhqat aw öki; put aqlap kitsóki Lasea yan mātsiwa. ⁹ Noqw wūyavotiqw, pay napwatalöñnit añ ayo ruhpakq, öviy pāvaqe nuhtsel'ewayhinhtiqw, pahsat pu Paul hintaniqat pumuy āawnaqe, ¹⁰ Amumi pañqawu: Tōtimu, sumataq itam yañhqe haqamiyakañw, a'nö hinhtotini; pas himu a'nö súlawhtini,

qa umuhhoi-saa, pu qa pākihi-saa, pas itahqatsi pīwu.
 11 Noqw pay solāwamoñwi pākihut wárikni'maqat aw-nikañw
 pu put himuy'taqat púmuy-sa amumi tuqayvasta, qa Paul
 lavaiyat aw'i. 12 Noqw pep pösö qalomáhintaqw, kurs hin hak
 pep kwañwátömölaniqw, pay öviy suswuhaqñiqam pañqw
 ahpiyyaniqey nānawakna, pay sen as puma Phenicet aw öke',
 pep tömölayaniqey öviy'o; pam Crete ep hötsiwa, tātöq-tëveñee
 qātsi, pu kwiniwiq-tëveñee.

The Storm at Sea

13 Noqw tatkaqw sūmawvaqw, puma tunatyay aw yórikyaqey
 wūwayaqe, wiwamniy rupamnayaqe, pahpiy hoyóyoykuyaqe,
 Crete áhayhke' pāyawwisa. 14 Noqw pay nāt ahpiy qa
 wūyavotiqw, kwiniñaqw, pu hōpaqw amuhtsava wukohukva
 itamuhpewii. 15 Noqw pākihi sóonhtiqe, kurs hin hūkañwuy
 ehpewi yūmo hóyokniqw, itam nāwustotaqw pam huhukhoya.
 16 Noqw itam pānaqw tutskwat kuytaqat Clauda yan
 matsiwhqat yoñiyat añqe' huhukhoyyaqe kānanaptat, pākihut
 maskay'wisqey áñwutota. 17 Noqw puma put wupnayaqe,
 hihta maskay pākihut kwewtoynaya; nāphisat ka sen puma
 tsivohkat aqw huhukhoyyaniqe, puma mötsápvuyalnit
 hawnayaqe pahpiy huhukhoyya. 18 Noqw pas itam hūkañwuy
 akw paysoq nāhoy tutuptiwayaqw, öviy qavoñvaqw puma
 pākihut añqw putuyat pētsañwaya. 19 Pu añk talönvaqat ep itam
 nāp itahmay akw pākihut hihta a'wiwayat maspaya. 20 Noqw
 wūhakis talönvaqat añ tāwa, pu sōtu pas qa mātsiltotiqw, pas
 itamumi qaan'ewakw hūhukq, pahsat pu itam pay hin ayo
 nõñakniqey nañ'eknaya. 21 Noqw pas puma wūhakis qa
 nõñösaqw, pahsat pu Paul pumuy amuhsonve wunuptuqe
 pañqawu: Tōtimu, pas as uma inumi tuqayvastote', Crete añqw
 qa ahpiyyanikañwo, nen qa yanhaqam okiwhinhtotini, pu
 hihta kwayhyani. 22 Noqw pay nu umumi pañqawni: Uma
 hahlayyani, pay qa haqawa umuñaqw qatsiy kwayhni;
 pay pākihi-sa sūlawhtini. 23 Pi nu God sinoatnikañw
 put eñem tumalay'ta. Noqw put hoñviayaat pu' it tōkilat
 ep inuhpeq wunukañw, 24 Inumi pañqawu: Pay um qa
 tsawiniwtani, Paul; pay um pas soon Caesar atpipo qa
 wīkiwni; noqw meh, God hapi utsviy sohsokmuy umum
 hoyóyototaqamuy ayo óyani. 25 Noqw öviy'o, tōtimu, uma qa
 hin unañway'yuñwni; pi nu God qapēvewnaqw, pas inumi
 hin lavayhtiqw, soon pam qa antani. 26 Nikañw pay itam
 haqam pānaqw tutskwat kuytaqat soon aw qa hukhoyyani.
 27 Noqw pakwt nālōq sihkay'tasikis míhikqat ep itam Adriat
 añqe' nāhoy huhukhoylalwaqw, tōkilnasaveqhaqam ima
 pākihut tumalay'yuñqam yaw sumataq haqami tutskwat

aw hayiñwnayaqey wūwaya; ²⁸ Nihqe pāmiq hōtsítuwantotaqe, sunát-sikip mamkit pan hōtsit nanapta; nit pu ahpiy híhin yūmoyat piw tuwantotaqw, pahsat pay pakwt tsivot sihkay'tasikip mamki. ²⁹ Pahsat pu ka sen itam o'wat aqw ónokyaniqw, puma pākihut ahkwayñavoqw nālōq putuhaynit pāmiq maspayat, tālawvaniqat maqaptsi'yuñwa. ³⁰ Noqw pākihut tumalay'yuñqam watqaniqey tunatyawyuñqe, pākihut moñaqw putuhaynit maspayaniqey atsáy'kahkañw, tsākw pākihut pāmiq hāhawnayaqw, ³¹ Paul solāwamoñwi aw-nikañw pu solāwamuy amumi pañqawu: Pas ima pākihut ep qa huruhtotiqw, soon uma ayo nōñakni. ³² Pahsat pu solāwam tsākw pākihut somiyat tutkitotaqw, pam pohsi. ³³ Noqw tālawiwwaqw, puma sohsoyam nōñōsaniqat Paul amumi öqalti pañqawkañwo: Pu' hapi pakwt nālōq sihkay'taqat tālat añ uma tusiiwyuñqe, nātsōnkwayni'yuñwa, qa hihta nōñōsaqee. ³⁴ Noqw öviy nu umumi pañqawni: Uma nōñōsani, nen öqawi'yuñwani; pay soon umuy haqawat qötöyat añqw sūka hōmi sūlawhtini. ³⁵ Yan pam lavayhtit, pölavikit kwusuhqe, pumuy sohsokmuy amutpik put ep God aw hahlayhtit, yōhaqe tūmoyva. ³⁶ Pahsat pu puma hahlayhtotiqa tuwat nōnova. ³⁷ Noqw itam pākihut añqw sūmiyaqe (276) pakwt payhkomuy sihkay'tasikip súnatnikañw añqw pakwt nāvay sihkay'yuñwa. ³⁸ Noqw öviy puma ööyaqe, pahsat pākihut putuyat pētsañwantotaqe, pāmiq söhövosit maspitota.

The Shipwreck

³⁹ Noqw tālawvaqw, puma tutskwat qa māmatsya; noqw haqami pösöy'taqat añ tutskway'taqw, pay ka as hin pasiwtaniqw puma pañsoq pākihut panayaniqey wūwaya. ⁴⁰ Pu puma putuhaynit yayvanayaqe pāmiq nātatahtotaqe, ponilanpiyat hihta akw sómiwtaqat nāñahtotat, mohpeq mötsápvuyalnit hūkanwuy aqwwat pūyaknayat, pāhut qalavoq öqaltoti. ⁴¹ Nihqe puma haqam pāhu namiptsiwtaqat aw huhukwhoyyaqe pākihut tsivoktota; noqw móñaqwnihqa hūrstiqa pas qa poninita; noqw yūmoqnihqā pāhut hoñvantaqat a'nö öqalayāt akw sakwíiwma. ⁴² Noqw solāwamuy wuwniamniqw as pay puma sivilalwaqamuy qöqyani, taq ka himuwa qalavo momorstime' wāyaniqw öviy'o. ⁴³ Noqw solāwamoñwi as Paul ayo táviniqey nāwaknaqe, pumuy tunatyayamuy añqw ahoy ñuy'ta; nihqe momorstuwi'yuñqam mohti pāmiq tsotsó'ye' tutskwami nōñakniqat pañqawu, ⁴⁴ Pu ahpiy haqawat wunavutsit pu pākihut sakwítiaqat añqw hiñsaq hihta hinyuñqat añ tsokiwwahkañwyaniqata. Noqw pan puma sohsoyam qa hinhtotit tutskwami nōña.

28

In Malta

¹ Noqw puma ayo nõnakqe, nanaptaqw kurs pam tutskwa Melita yan mãtsiwa. ² Noqw pep hakim sinom itamuy pãs o'ya; nihqe aw qõhyaqe, sohsokmuy itamumi unañwtpaya yõyokkañw iyohooniqw õviy'o. ³ Noqw Paul kohot tsovalat, qõhit aqw õoyhq, tsúa qõhit añqw yámakqe, put māyat kũkiqe, qa mātavi. ⁴ Noqw tsúa put māyat añqw hāyiwtaqw, pep ki'yuñqam aw yõrikyaqe, nānami pañqaqwa: Pas ka i' tãqa hakiy nīna. Noqw pam pāmiq qa mokq, pas hihtu put aw nāoyyaniqe put qátuniqat qa nakwhanaya, kitota. ⁵ Noqw Paul tsūat qõhit aqw wipkalat, pay qa hinhti. ⁶ Noqw suhpan as soon pam qa põstiniqat, sen añqe' múnuke' sũmokniqat, puma wũwankahkañw aw tãyuñwa; nit pay pas wũyavo aw tãyuñqw, pam qa hinhtiqw, pahsat puma wuwniy alõntotaqe, pam pas hĩmunihqat pañqaqwa. ⁷ Noqw pumuy háqamyaw hak pep tutskwat ep mohpeq sino haqe' hihta himuy'taqa Pulbius yan mãtsiwa; noqw pam hak itamuy hahlayhtiqe, pāyis tãlat añ itamuy kiy ep pãs oyi'ta. ⁸ Noqw kurs Publius naat mukitutuykañw unwat pavakwutsqe, tuyhqatsi. Noqw Paul put aw pákihqe, eñem nāwaknat, may akw aw hintsahqe qalaptisina. ⁹ Panhtiqw, haqawat put tutskwat ep ki'yuñqam hihta tũtuyyaqam õkiwtaqe, tũyay qalaptuya. ¹⁰ Nihqe puma tuwat hĩhihta akw itamuy tayawnaya. Noqw itamuy ahpiyyaniqw, puma itamuy haqam hihta hinhtotiniqat itamuñem hoahtota.

From Malta to Rome

¹¹ Noqw itam pep payhkomuy mũmuyawhtuy añ yest, pãkihut Alexandriat añqwnihqat akw pañqw ahpiyya; pam pep pãñaqw kuytaqat tutskwat ep tõmõla, Castor-nikañw pu Pollux pumuy tuvoylay'kañwo. ¹² Noqw itam Syracuse ep õkihqe, pep pāyis yēse, ¹³ Nit pañqw pu itam poniwiskahkañw, Rhegium ep õki; nihqe ahpiy sũs talq tatkaqw hukvaqw, qavonvaqw itam Puteolit ep õki. ¹⁴ Nihqe pep itam tuptsiwni'yuñqamuy tutwa; noqw itam pep pumuy amumum tsañe'sikis yesniqat puma itamumi õ'qalya. Yan itam hinwiskahkañw, Rome epeq õki. ¹⁵ Noqw pepeq tuptsiwni'yuñqam yaw itamuy añqwyaaqat nanaptaqe, haqami Appii pihkayat-nikañw pu Payhp Yeyespit aw pahsavo itamuhsawvawisa. Noqw Paul pumuy túwahqe God aw hahlayhtiqe, a'nõ unañwti.

In Rome

¹⁶ Noqw itam Rome epeq õkiqw, solāwamoñwi tuwalan'a'yatuy moñwiyamuy aw sivilalwaqamuy noa;

nikañw pay Paul hakiy put tūwalaqat solāwat amum haqam nāla qátuniqat pan yuku. ¹⁷ Pu ōviy ahpiy pāyis talq Paul Jew-sinmuy amuñaqaw mohpeqyaqamuy sūmi wánwayhqe, tsovaltiqw, amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, pay as pi nu itahsinmuy-nikañw, pu itanamuy tuwiyamuy ehpewi qa haqam hihta qaanhtit siviñuiwkañw, Jerusalem añqw Rome-sinmuy ōqalayamuy aw mātaviwa. ¹⁸ Noqw as puma inumi pohtayaqe, pay as nuy mātapyani, qa haqam himu mokiwuy hihkay'taqa inuhpeniqw ōviy'o. ¹⁹ Noqw Jew-sinom put pantaqat ehpewi hiñqaqwaqw, nu nawus Moñwit Caesar aqw taqa'nañwti, pay as nu qa hihta ep isinmuy amuhpewi hinhtikañwo. ²⁰ Noqw yaniqw nu umuy wánwayi, nu umumi yórikniqee, pu nu umumi yuaaykuniqee. Pi nu hapi Israel-sinmuy ñōyiyamuy tunatyawtaqey ep it sivanamiqlōlōt akw sómiwta. ²¹ Noqw puma put aw pañqaqwa: Itam Judeat añqw tutuvenit uñ hin yuaataqat qa hihta kwusuya; piw itahsinom pañqw ōkihqam qa haqawa uñ itamuy hin āawna, piw qalomáyuaayku. ²² Noqw hin pi um wūwantaqw, itam as put nanaptaniqey nānawakna; pi itam navoti'yuñqw imuy sutsvo tōnawtaqamuy amumi sohsovik qalomáyuaatiwa. ²³ Noqw puma put aw tokiltotaqe, kaysiwhqam put haqam qátuhqat ep ōki. Noqw pam pumuy amumi God moñwtunatyayat pās namtöminkañw āwinta, it Moses tutavoyat añ-nikañw, pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ hin Jesus yuaatiwhqat pam aw pumuy ánwulawu, talavayñahaqaw tapkimiq pahsavoo. ²⁴ Noqw haqawat hin lavayhtiqtat tūtuptsiwa; noqw pētu pay qa tūtuptsiwa. ²⁵ Noqw puma qa súnahpa'totiqe, ahpiy nankwusta Paul amumi sūkw lavayhti'ō: Pay kurs pas i' Qahováriwtaqa Hikwsi God lavay'ayayat Isaias añ itanamuy amumi suan lavayhtiqe, ²⁶ Pañqawu: Um imuy sinmuy amuminen, amumi pañqawni: Uma as tūqaykahkañw, nanaptat, qa māmatsyani, pu aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyani. ²⁷ Pi imuy sinmuy unañwaam tunaiwyuñwa, pu puma naqsöp'iwyuñwa, pu puma pōsiy uhtaya; taq nāphisat ka puma pōsiy akw tutwani, pu naqvuy akw nanaptani, pu unañway akw māmatsyani; nen ahoy namtōkyaqw nu pumuy powatani. ²⁸ Oviy uma it nanaptani: God qa-Jew-sinmuy ayo óyaniqey pumuy āawnani; noqw puma soon qa nanaptani. ²⁹ Yan pam lavayhti qw, Jew-sinom ahpiyyaqe, nānami a'nō hihta yuaatota. ³⁰ Noqw Paul kihut nasimokahta qey ep sivimaqe lōq yahsañwuy añ pep qátuhqe, put aw ōkiwtaqamuy sohsokmuy pās ōoykañw, ³¹ Amumi God moñwtunatyayat yuaata; pu haqe' Tutuyqawhqat Jesus Christ hin yuaataqat

qa nánahtsopkañw tūtutuqaynaqw, qa hak put mēwanta.

Paul ROME

ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, Jesus Christ tūwikiat, it penta. God nuy wánwayhqe nuy ayata. Noqw ōviy nu put añqw lomatuawit yuaatinuma. ² Ura pay hisat pam lavay'aymuy lomatuawit añwu pay āawnaqw puma tutuveniyat añ put pēnaya. ³ Puma God Tiyat Jesus Christ Itahtutuyqawhqay lavayta. Put Tiat sinot anwat pítuhqe David ahpiy aniwhti. ⁴ Noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi pam God Tíatnihqe ōqalay'taqat nuhtumi tuawi'ta, ispi pam mokiwuy añqw ahoy tātayhq'ō. ⁵ Noqw pam hapi nuy núokway akw tuaw'ayata. Noqw ōviy nu put tuñwniyat aw yankañw sopkawtaqamuy sinmuy amumi lomatuawit yuaate', haqawatuy tuyqawvani; noqw pep pu' itahtuptsiwniy añ hinwisni. ⁶ Noqw nu umumi piw ayatiwa; nāmahin pi Jesus Christ umuy pay nāmi wánwayi. ⁷ Nu umuy Rome epeq God sinomuyatuy ōqalanta. God umumi unañway'taqe uma put sinomatniqat ōviy umuy wánwayi. Nam pam umuy núokwat, pu kwakwhat unañwat máqani, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ámuma.

Prayer of Thanksgiving

⁸ Pas nu sohsokmuy umuhpe hahlayhtima, Itanay God aw'i, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añ'a. Kwakwhat pi umuhtuptsiwni tūwaqatsit añ ahsupoq lomayuaatiwa. ⁹ Nu yūmosa umuñem tūviñtima. God pas nāp nuy súañqawhqtat navoti'ta. Put hapi eñem nu iunaññaqw tumalay'ma. Nu put eñem lomatuawit Tiyat yuaataqat sinmuy āwinta. ¹⁰ Pas as okiw God pan tunatyawtaqw nāp hisat yepahaqtiqw nu qa haqam hinhte' umumiq pohtaniqey ōviy nu put aw tūviñtima. ¹¹ Pas nu as umumi yórikniqey nāwakna, nen hihta Hikwsit añqw tutuqayhqe umumi mātapaq uma ōqawhtotani. ¹² It nu pañqawu: Nu umumum yantaqw itam na'qalayani-umuhtuptsiwniy añ-nikañw pu ituptsiwniy añ'a. ¹³ Noqw pay nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu: Nu as piép umumiqniqey unañwtiñwu; nikañw nu pewhaqami pahsavo hihta akw sóontiñwu. Nu umuhpa' as hakimuy piw ayo óyaniqey nāwakna, ayañ haqe' qa-Jew-sinmuy amuhpa' hakimuy ayo óyahqey pan'i. ¹⁴ Pi nu lomatuawit aw taviwat, aw ayatiwhqe, ōviy nu soon qa sohsokmuy sinmuy put āawnani, imuy Greek-sinmuy-nikañw pu qa-Greek-sinmuyu, a'nō wuwni'yuñqamuy-nikañw pu piw qa wuwni'yuñqamuyu. ¹⁵ Noqw ōviy nu suhtaq'ewnihqe

kwañwtoynakañw umuy Rome epeq sinmuy amumi enañ lomatuawit yuaatani.

The Power of the Gospel

¹⁶ Pi nu lomatuawit Christ yuaataqat qa hahmana, ispi God lavayiat öqalanihqe sohsokmuy tuptsiwyaqamuy ayo öyañwu. Pam imuy Jew-sinmuy amumi mohti yuaatiwa, nit pahsat pu imuy qa-Jew-sinmuy amumi piwu. ¹⁷ Pi lomatuawi itamuy āawnaqw hak hin God aw súantaniqat itam navoti'yuñwa. Hak qapēvewne' put aw súantañwu; piw hak tuptsiwni'kañw suan hinmañwu. Pi ura pan pey'ta: Suan hinmaqa qapēvewnit akw qatsítuwani.

The Guilt of Mankind

¹⁸ Pi God sinmuy put qa kaptsi'wisqamuy amuhpewi itsívuat öñaqw mahtakiwa, pu qaanhinwisqamuy sohsokmuy amuhpewii. Puma hakim qaanhinwisqey akw God añqw navotit pas antsanihqat ahoy ñuy'yuñwa. ¹⁹ Puma pi put pas sükw Godnihqat yūmosa öqalay'taqat unañwpeq navoti'yuñwa, pi God amumi put mātaktaq'ö. ²⁰ Noqw nāmahin pi as pam pantaqa qamātaqpiveniqw tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqaqw sinom put māmatsya, yañ himu yukiltiqat ahpiy'o; nihqe öviy kurs hin ayo naymakni'yuñwni. ²¹ Ispi as puma God tuwi'kahkañw put qa kaptsi'tota, piw qa tsúyakya; nit tuwat soq nānaphin hihta wūwanvaya. Paniqw öviy unañwaam an'e'wakw akw qatālawva. ²² Puma pas a'nö wuwni'yuñqey namiwuwantota; nikañw pay kurs nūanhihtuniwhtoti. ²³ Nihqe puma God pas hímunihqat sutsep qátuhqat aw nānawaknaqey qe'totit, sinot pay súlawhtiñwuqat an hihta yukiwhqat aw nāwakintivaya, pu hihtuy masay'yuñqamuy amún yukiwyuñqamuyu, pu nālōq hokay'yuñqamuyu, pu hihtuy hoyóyotinumyaqamuyu. ²⁴ Paniqw öviy God pumuy tuyoy'ewakw qatsit aw mātavi, nāp unañway tuñlayiyat añ hinwisniqat öviy'o, nānami tokoy qahihtatotaniqat aw'i. ²⁵ Ima hapi God pas antsanihqat pay wutsit enañ nāhoyñwaya; nihqe pay hihta God ahpiy yukiwhqat aw nāwakintivayaqe eñem tumaltivaya, God sohsok hihta yukuhqat tatamtotat'a. Pam hapi sutsep tayawintiwa; pay nam antaa. ²⁶ Yantaqat ahpiy pu' God pumuy tuyoy'ewakw tuskaptunatyat aw mātavi. Oviy hikis pi momoymat tahtaqtuy amumum namitumalat qe'totit nāp nāmi qaantsaktivaya. ²⁷ Pu pay öviy piw amún tahtaqt momoymuy amumum hin tumalay'yuñqey mātatvet, pu pas nānami nuvö'nañway akw qaunañwtalawvaya, tāqa sukw tāqat amum hihta nāmiq tumalay'tañwu, nihqe nāp tokoy ep qaanhtipuy ahpiy sivilalwa; noqw pam pantaqa pay pumuy nāp himuamu. ²⁸ Pu pay puma God navoti'yuñwniqey

qa nānawaknaqw, pahsat pu God pumuy an'e'wakw wuwnit aw mātavi; noqw puma as hihta qa hintsatskaniqey hintsaktivaya, God put aw pumuy mātaviq'ö. ²⁹ Puma hihta qaantsatskiwhqat akw ahsaliwyuñwa. Puma tokot sokoptiwisniqey tunatyawyuñwa; qalomátunatyawyuñwa; kan'ewtunatyawyuñwa; hakiy tūhototaniqey tunatyawyuñwa; unañwtuyat akw ahsaliwyuñwa; tukwyantunatyawyuñwa; nānwuy'tunatyawyuñwa; unatwi'yuñwa; nukpantunatyawyuñwa; kolilitiwisa; ³⁰ Tūatsatotoynaya; God aw qa suhtaq'ewya; tūunañwmokintota; kwīkwivitu; hihta kwiviyuaatota; hihta qalolmat yēwalalwa; yumuy, namuy qa kaptsi'yuñwa; ³¹ Hihta qa mātsi'yuñwa; namiyukit tutkilalwa; tūqahahlayya; a'nö unañway'yuñwa; qanun'okwatu. ³² Noqw hakim pan hinwisqam hovalniwyaniqey ep ökiniqat yan God amuñem yuku. Noqw ima it navoti'kahkañw pan hinwisa, piw pan hinwisqamuy amuhpa nāhahlaynaya.

2

God's Judgment

¹ Yantaqw öviy uma hakim nuhtumiq hiñqaqwaqam kurs hin ayo nõñakiwtani; pi uma hakiy aqw hiñqaqwe' napsiwnayañwu; pi uma nuhtumiq hiñqaqwaqam pay piw pan hinwisa. ² Noqw suyan pi God hakimuy panyuñqamuy amuñem suan hin yukuni'maqw itam navoti'yuñwa. ³ Noqw uma hakim nuhtumiq hiñqawkahkañw pay piw amún hinwisqamu, hisat God nuhtuñem suan hin yúkunaqw, ya uma hin ayo nõñakiwtaniqey wūwantota? ⁴ Pi God umuy pas ökwatuwhqe öviy umumi qa suy'tsipti. Ya uma pay pas put paysoqlalwa? Pam umuy umuhnukusqatsiy añqw ayo lasnaniqe öviy umuy pāsi. Ya uma pay pas qa ñas'ew it aw wūwaya? ⁵ Uma umuhnukusqatsiy añqw ayo qa lasyat soq umuh'unañway owatotaqe soñawnen God itsívuyat nennem waranhtota. Noqw ason God sinmuy amuñem suan yuke' pep pu' pam umuy pas pavan sivintoynani. ⁶ Pi God sinmuy sohsokmuy nānap hintsakpiyamuy an amumi ahoytani. ⁷ Ima hakim lolmat tunatyawkahkañw añ ahsupoq suan hinwisqamuy pam pumuy qatsit qaso'taqat máqani. Puma pi God añqw tayawinpit, pu kaptsi'tiwhqat, pu qatsit tunatyawyuñwa. ⁸ Nikañw pay hakim nennem-sa hinwist God lavaiyat pas antsanihqat aw qa tuqayvastotat qanhinwisq pam pumuy amumi itsívuy mahtaknani. ⁹ Sohsoyam qanhinwisqam kānanaptani, pas pavan hihta ep okiwhinhtotini, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom piwu. ¹⁰ Nikañw sohsoyam suan hinwisqam God tālayat ep yesni, kaptsi'tiwyani, kwakwhat unañway'vayani, ima Jew-sinom

mohtii, pu ima qa-Jew-sinom pīwu. ¹¹ Pi God qa sinonuiña. ¹² Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutavoyat qa navoti'yuñwa; nīkañw pay nāmahin pi tutavot qa pasiwkahkañw qaanhtote' hovalniwyani; noqw pay Jew-sinom Moses tutavoyat navoti'kahkañw qaanhtote' tutavot an yukuniwyani. ¹³ Pi Moses tutavoyat nanaptaqam qa puma God aw súanyuñwa; pi put añ hinwisqam hapi put aw súanyuñwa. ¹⁴ Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutavoyat qa tuwi'yuñwa; nīkañw nāp hin tutaptiwhqat añ mamavisya. Yanwisqey akw nāp tutavoy añ hinwisqey namtakni'yuñwa. ¹⁵ Pi pan hinmaqa unañwpeq tutavot pasiwtaqey mahtakni'ta; nihqe pam qaanhte' unañwpeq sunvoti'tañwu, pu piw súanhte' navoti'tañwu. ¹⁶ Pi Jesus Christ sinmuy qaanhintsakpiyamuy ep ason amuñem hin yúkuni, hikis pi hihta nanauyve hintsatskaqata, hisat God put eñem tokiltaqat aw pítuq'ö. Nu yan sinmuy āwinta.

The Jews and the Law

¹⁷ Meh, um hapi Jew-sínonihqey pan túñwantiwa, nihqe um Moses tutavoyat navoti'taqe put aw yankañw God sivihpiyat añqw ayo yámakiwtaniqey wūwanta; pu um God tuwi'taqey kwiviyuaata. ¹⁸ Nihqe um put tunatyayat navoti'ta; pu um hihta súantaqat, pu piw qasuantaqat navoti'ta, sam pi um Moses tutavoyat ahpiy put tutuqayhqee. ¹⁹ Nihqe um añ qapostalyaqamuy tsāmi'maqey pas nēñem qa nānahtsovi; qatalpuveyaqamuy amumi talni'taqeyu; ²⁰ Añ an'e'wakw hinwisqamuy tsihkwantaqeyu; tsātsakwmuy tutuqaynaqeyu; sam pi um Moses tutavoyat ahpiy hihta pas antsanihqat navoti'ta. ²¹ Taa, noqw um ayo suk w tutuqaynaqa, ya um hinoqw qa nātutuqayna? Hak hihta qa ūuymantaniqat um nuhtumi pañqawlawhqa, ya um hinoqw hihta ūuyñwu? ²² Hak nōmaqtsit qa sokoptamantaniqat nuhtumi pañqawlawhqa, ya um hinoqw nōmaqtsit sokoptañwu? Um nāp yukiwput aw nāwakintiwhqat pas qa hahlayhqa, ya um hinoqw pas āantsawat kihut añqw hihta ūuyñwu? ²³ Um Moses tutavoyat ep tsómokiwtaga, ya um hinoqw put ep qaanhte' God qa hih-tañwu? ²⁴ Pi God natñwaniat umutsviy qa-Jew-sinmuy amunawit ōvelaniwa, ōviy pi pan pey'ta. ²⁵ Pay as pi pas antsa um Moses tutavoyat an hinmaniqw pep pu' poñotkit akw tuvoyla hihkay'tani; nīkañw kurs um put tutavot ep qaanhte' pep hapi pu' um qa pan tuvoylaiwtaqey antani. ²⁶ Taa, kurs hak tāqa poñotkit akw qa tuvoylaiwtaqa God tutavoyat an hinme' pam as qa poñotkiwkañw God-niqw pay pam tuvoylaiwtaqey antani. ²⁷ Nen pam hak tokoy ep qa poñotkiwkañw tutavot an hinme' uñ tuhtualni, um hak pan tuvoylaiwkañw tutavot

tuwi'kañw qaanhinmaqata. ²⁸ Pi pay i' hak Jew-sino pan tihtiwhqa God-niqw qa pas antsa Jew-sino; pu hak tókoy-sa ep poñotkit akw tuvoylaiwtaqa God-niqw qa pas antsa pan tuvoylaiwta. ²⁹ Pi i' hapi hak pas unañwpeq Jew-sinonihqa hapi putniqw pas antsa Jew-sino; pu i' hak pas unañwpeq tuvoylaiwtaqa hapi putniqw pas antsa tuvoylaiwta. Hak tutavot an hinhtiniqey-sa òviy tokoy ep tuvoylaiwte' qa pas antsa tuvoylaiwtañwu. Pi hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy unañwpeq tuvoylaiwñwu. Pam God ahpiy tayawniwni, qa sinmuy amuhpiy'o.

3

¹ Noqw as kurs pantaqw, hal Jew-sínoniniqw ya pam pas sen nukñwa? Hak puyaw poñotkit akw tuvoyla hihta nukñway'ta? ² Qa sūpwata. Mohti yan'i: Pumuy hapi amumi God lavayiy mātavi. ³ Noqw as kurs haqawat qa tūtuptionsiwaniqw pep hintani? Kurs puma God qa tūtuptionsiwaqw ya sen pahsat God a'nö átsani? ⁴ Qae. Pay God pas qa átsani, nāmahin pi sohsoyam a'tsatni. Pi ura yan pey'ta: Nen um hin lavayhte' súañqawhqe pan māaktimantani; pu ūmi hiñqaqwaqw um put ep yumoñwalmartimantani, yan'i. ⁵ Noqw kurs itam qaanhinwise' God suan hinmaqat mahtaknaye' itam hiñqaqwani? Sen itam God hihta ep nāoyhqe qa sūantaqat kitotani? (Nu pay sinot an lavayhti.) ⁶ Qae. Pi as pantaniqw, ya God hin sinmuy amuñem qaanhtipuyamuy ep yúkuni? ⁷ Ispi kurs nu iatsay akw God qa hihta atsátaniqat mahtaknaqw ya pam hinoqw pas piw nāt nuy qaanhinmaqat an yukunani, suyan pi pam iatsay akw pas pavan hímuniqhqe māaktini? ⁸ Yaw haqawat itamumiq nukushiñqaqwaqe itamuy sinmuy yan tutuqaynayaqat pañqaqwa: Pay itam hihta qaanhintsatskaqw himu lolma put ahpiy aniwhitini. Pan tūtutuqaynayaqam qalomáyukiwyaniqw pam amuñem sūanta.

No Man Is Righteous

⁹ Noqw hintani? Ya Jew-sinom qa-Jew-sinmuy amuhpenihqe pay ñas'ewya? Qae. Pas qa hin'i. Pi itam pay Jew-sinmuy-nikañw, pu qa-Jew-sinmuy pumuy wihkiyaqw, kurs pay qaanhtipu pumuy sohsokmuy nāmi tuyqawi'ta. ¹⁰ Pi ura yan pey'ta: Pas qa hak sūanta, qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹¹ Qa hak hihta pas antsanihqat mātsi'ta; qa hak God hepnuma. ¹² Puma sohsoyam God pōhuyat añqw lasya; sohsoyam sumiyankahkañw qa hihta apitoti; qa hak haqam lolmat hintsaki; qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹³ Tōnaam tūamit aqw hōtsit anyuñwa; leñiy akw tūunatotoyñaya; lavayiam tsūtsu'tuy kelmokiyamuy anyuñwa. ¹⁴ Moayamuy añqw qalomálvayi pu unañwmoklavayi nōñanta. ¹⁵ Tuwat soq hakiy nīnayaniqey aw

kaktayaya. ¹⁶ Puma hihta hovalantiwisa; sinmuy okiwsah-santiwisa. ¹⁷ Puma pasi'nanwat qa tuwi'yuñwa. ¹⁸ Puma God qa kaptsi'yuñwa. Pan pey'ta. ¹⁹ Noqw itam navoti'yuñqw God Jew-sinmuy tutavot añ hinwisniqat òviy pumuy put maqa, qa hak kwiviyuaataniqat òviy'o; pahsat pu sinom sopkawtaqam God ep qaanhtotiqey navoti'yuñwni. ²⁰ Paniqw hapi òviy kurs hin hak Moses tutavoyat an hinmaqey akw God aw súantani; pi tutavo qaanhtiput hímunihqat nuhtumi mahtaknaniqe òviy taviwa.

How God Puts Men Right

²¹ Noqw pu' hapi hak tutavot qaanhinmaqat hin God aw súantaniqat itam navoti'yuñwa. Noqw Moses God lavay'aymuyatuy amumum añwu pay put pēna. ²² Hak Jesus Christ aw tuptsiwhq God put súantaqat pañqawu. God sohsokmuy tuptsiwyaqamuy pan lalvaya. Pi itam sohsoyam sunyuñwa. ²³ Pi itam sohsoyam qaanhtotiqe God añqw tayawinpit ñastatoti. ²⁴ Noqw pay itam qa sisviyat Christ Jesus atsviy qaanhtiput añqw mātaviwyaqe nūokwayat ahpiy qenivo oyiwa. ²⁵ Pi God pan put enem yukuqw pam mokqe put aw tuptsiwni'yuñqamuy qaanhtipuyamuy amuhpiy ayo yuku. Noqw God panhtiqe súanhtiqey nuhtumi mahtakna, ura pam yūpahaqaqw qa its puhtsemokqe hakimuy qaanhtipuyamuy aw qa tunatyawtaqee. ²⁶ Nihqe òviy pam Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy qenivo óyahqe pam súanhtiqey yepahaq nuhtumi mahtakna. ²⁷ Noqw hak sen it ep kwiviyuaatani? Qa hak'i. Noqw hinhtiqw òviy'o? Qa hak hintsakpiy ahpiy súantat qapēvewnaqw God put súantaqat pañqawhq òviy'o. ²⁸ Noqw òviy nu pañqawu: Pay as sino hin tutaptiwhq nāmahin qaanhinmat, qapēvewnit ahpiy God aw súanta. ²⁹ Ya pay God pas Jew-sinmuy-sa Tutuyqawhqaamu? Ya pay pam imuy qa-Jew-sinmuy piw qa Tutuyqawhqaamu? As'a. Pay pam piw qa-Jew-sinmuy Tutuyqawhqaamu. ³⁰ Ispi pam sūka Godnihqee. Pam hapi Jew-sinmuy amuñaqw qapēvewni'yuñqamuy súanyuñqat pañqawu, pu imuy qa-Jew-sinmuy amuñaqw qapēvewni'yuñqamuy piwu. ³¹ Noqw kurs ka itam pahsat Moses tutavoyat pay qa hihkay'toynaya? As'a. Pi itam pu' pas put òqawhtoynaya.

4

The Example of Abraham

¹ Kurs huvam Abraham, yep qatsit ep itanay aw wūwayaa. Pam hin qenivo taviwa? ² Pi kurs Abraham hintsakpiy akw qenivo taviwe' pay soon hihta ep qa tsómokiwatani. Nikañw pam qa panwat qenivo taviwe' kurs pam God

aw háqe'wat kwivilvayhtini. ³ Huvupatpi tutuvenit an hin pey'ta: Abraham God lavayiyat tuptsiwhq God put súantaqat pañqawu. ⁴ Noqw tumalay'taqat hapi aw siviw qa kuwahtipuniñwu; pam put ahsatiatniñwu. ⁵ Noqw pay nāmahin pi as hak súantaniqey ōviy qa tumaltat, God aw tuptsiwe' qenivo táviwñwu. Hak God aw tuptsiwhq pam súantaqat God pañqawñwu, nāmahin pi pam as put qa kaptsi'tañwuniq'ō. ⁶ Pam hapi hahlayhpit ep'e, ispi pam lolmat qa tumaltaqw God put súantaqat pañqawhq'ō. Noqw David yan put lavayhtiqe ⁷ Ura pañqawu: God hakimuy nukpanayamuy amuhpiy ayo yukuqw puma hahlayhpit epya, hakimuy qaanhtipuyamuy pas sūs suhtokq'ō. ⁸ Pas hakiy aw Tutuyqawhqa qaanhtipuyat qa nono'q pam hahlayhpit ep'e, kita. ⁹ Noqw ya pay pas poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam-sa it hahlayhpit epyani? Sen pay put akw qa tuvoylaiwyuñqam piwu? Pi itam pañqawu: Abraham qapēvewnaqw God put súantaqat pañqawu. ¹⁰ Taay, noqw pam hisat put yan lavayhti? Sen poñotkiwtaqō'? sen qa poñotkiwtaqō'? Pam nāt qa poñotkiwtaq'ō. ¹¹ Noqw pam nāt qa poñotkiwkañw God aw tuptsiwhq pay pam súantaqat God pañqawu; nihqe pahsat pu pan lavayhtiqey tuawi'tanigey ōviy pam poñotkit akw tuvoylatiniqat put ayata. Pahsat pu Abraham sohsokmuy tuptsiwñi'yuñqamuy náamniqat God pañqawu, nāmahin pi as puma qa poñotkiwyuñq'ō; noqw pay puma piw súanyuñqat pam pañqawu. ¹² Pam piw imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwyuñqamuy náamni, nikañw qa sohsokmuyu. Pam imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwkahkañw qapēvewnit an hinwisqamuy náamni, itanay Abraham nāt qa poñotkiwkañw hin hinmaqat pan'i.

God's Promise Received through Faith

¹³ Pi God Abraham, pu natkomuyatuy pumuy tūwaqatsit máqaniqey aw pañqawu. Pam qapēvewnakañw God aw súantaqw ōviy pam yan put āawna, pam tutavot an hinmaq w qa paniqw ōviy'ō. ¹⁴ Noqw pay kurs ima Moses tutavoyat an hinwisqam-sa tūwaqatsit makiwyaniqw pep pu' God hihta āawnaqw paysoqtini, piw itahqapevewni paysoqtini. ¹⁵ Pi God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw, pep pu' pumuy amuñem hin yúkuni; pi as tutavo qa háqamniqw soon pi as sinom tutavot añqw lasyani. ¹⁶ Pi God put aw tuptsiwñi'yuñqamuy tūwaqatsit máqaniqey amumi pañqawu, pam núokwat ahpiy put panhtiniqey nāwaknaqe ōviy'ō. Noqw ōviy sohsoyam Abraham timat tūwaqatsit makiwyani, ima hakim Moses tutavoyat makiwyaqamu, pu ima hakim Abraham an qapēvewnit an hinwisqam piwu. Pam hapi sohsokmuy itamuy tuptsiwñi'yuñqamuy náamu. ¹⁷ Pi ura yan pey'ta: Nu hapi

uñ kaysiwhqamuy nanāpwatuy sinmuy náamtoynani. Noqw pam God qapēvewnaqe putniqw pay pam pumuy náamu. Pi God qayesqamuy taytoynañwu, piw himu qa háqamniqw put pay háqamniqat an lalvayñwu. ¹⁸ Noqw nāmahin pi pam hihta qatuptsiwni'ewakw unañwvahsi'kañw God qapēvewna; nihqe ōviy pam kaysiwhqamuy sinmuy náamti; ura put ahpiy qaan'ewakw hintaqam sinom aniwhtiniqat God pañqawu. ¹⁹ Noqw ōviy pam pas qaōwítuptsiwa, nāmahin pi as putniqw tokoat pay qa taytaq'ō, pam tsivót-sikip súnathaqam yahsañwni'ta; piw Sarah tiylawhqey añ ruhpa. ²⁰ Noqw pay Sarah Abraham eñem ti'vaniqat God yan put āawnaqw Abraham qapēvewnaqe qa náneknat tuptsiwniy ep suyhtsepñwat pas pavan öqawi'maqe God pas hihtata. ²¹ Pi pam God aw navoti'taqw pam hihta hin yuke' aw antsaññwu. Noqw ōviy pam put aw tuptsiwa. ²² Noqw paniqw hapi pam qapēvewnaqey ahpiy suantaqat God pañqawu. ²³ Noqw pam put súantaqat pañqawhq pan tutuvenit añ pey'ta. Nihqe qa Abraham énem-sa pey'ta, ²⁴ Nikañw pay itamuy hakimuy Abraham an God aw tuptsiwni'yuñqamuy amuñem piwu. Pi pam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay mokiwyuy añqw ahoy tātayna, ²⁵ Pam itahqaanhtipuy ep mokniqe taviwhq'ō. Pam mokqe itamuy qenivo óyaniqe ōviy ahoy tātayi.

5

Right with God

¹ Noqw ōviy itam qapēvewnayaqw Jesus Christ Itahtutuyqawhqay itamuy God enañ namivöhikna. Noqw pan hapi itam God aw súanyuñwa. ² Pu itam qapēvewnayaqe God núokwayat añ hinwisniqat Jesus Christ yan itamuñem yuku, nihqe itam Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawkahkañw hahlayya. ³ Pu itam qa it-sa ep hahlayyat, Christ eñem kānanvotyayey ep hahlayya. Pi itam kānanvotyey' nakwhani'yuñwniqey tuwi'vayaniqey navoti'yuñwa. ⁴ Nen itam nakwhani'yuñwniqey tuwi'vaye' tukwsiwyuñqey navoti'yuñwa. Nen itam tukwsiwyuñwe' Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawyuñwni. ⁵ Itam yan tunatyawkahkañw qa hihta ep okiwsaniwyat itahñoyiy aw yórikyani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi itamumi God ahpiy noiwhqa itah'unañwpeq qatu; nihqe pam God itamumi unañway'taqat itamuy pas suyan āawna. ⁶ Pi nāt itam God tunatyayat añ qa öqawi'yuñqw pu put qa kaptsi'yuñqw suhpahsat Christ itamuñem mōki. ⁷ Ispi soon ka hak hakiy súantaqat eñem mokniq'ō; nikañw pay ka hak hakiy su'pat eñem moknik suhtaq'ewni. ⁸ Noqw pi God itamumi unañway'taqey yan mahtaknaqw itamuy nāt qaanhinwisq

Christ itamumñem mōki. ⁹ Nihqe Christ itamuñem mokqe itamuy qenivo oya. Noqw itam it navoti'kahkañw pam pas suyan God itsivuyat añqw itamuy ayo óyaniqat qapêvewnaya. ¹⁰ Pi itam pay nāt God tuwqamatniqw put Tiat mokqe itamuy God enañ namivōhikna; noqw soon qa tis pi ōviy itam put qatsiyat ahpiy ayo nōñakiwtani. ¹¹ Nihqe itam qa it-sa ep hahlayyat, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añ God ep hahlayya; put hapi ahpiy itam God amum namivōhikiwya.

Adam and Christ

¹² Yanta. Ura Adam qaanhtiqw sinom sohsoyam put atsviy qaanhtoti, piw qaanhtotiqe mokiwuy akw tuyqawiwyuñwa; pi sohsoyam qaanhtotiqee. ¹³ Itam navoti'yuñqw as tutavot qa háqamniqw sinom qaanhinwisq pumuy tutavot añqw lasyaqat God qa pan pumuy pañqawu. Noqw pay God Moses ahpiy sinmuy hin hinwisniqat nāt qa tutaptaqw tūwaqatsit ep sinom pay qaanhinwisa. ¹⁴ Oviy pi puma mokiwuy aw pohtaya, sohsoyam hakim Adam añqw Moses aw pahsavo yesqamu. Puma Adam hinhtiqat qa pan qaanhtoti. Pam pi God añqw mewnit qatuqayvasta. Noqw pam sopkawtaqamuy sinmuy qeniyamuy ep wunu, it hakiy pítuniqat an'i. ¹⁵ Noqw God núokwaat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqw kaysiwhqam mokiwuy ep ōki; nīkañw God sinmuy ōkwatuwhq kaysiwhqam kuwahtiput makiwya, Jesus Christ núokwayat ahpiy'o. ¹⁶ Noqw God kuwahtipuat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqw sinom sohsoyam so'niqat God pan amuñem yuku. Nīkañw sinom kaysiwhqam qaanhtotiqw God pumuy ōkwatuwhqe qa hinwat amuñem yukut pumuy mātavi. ¹⁷ Pi ura Adam qaanhtiqw, ōviy sinom so'ni. Noqw pay God itamuy ōkwatuwhq Jesus Christ itamuñem sisvit itamuy qenivo oya. Noqw ōviy itam yesni, pu put amum moñw'iwyuñwni. ¹⁸ Pi ura Adam hihta ep qaanhtiqw sinom sohsoyam so'niqat God amuñem yuku. Noqw pan hapi Jesus Christ hihta ep súantiqw sinom sohsoyam qenivo oyiwe' yesniqat God amuñem qenit yuku. ¹⁹ Pi Adam qa tuqayvastaqw kaysiwhqam qaanhinyuñqey pan yukiltoti; noqw pay pan hapi Jesus Christ God aw tuqayvastaqw kaysiwhqam súanhinyuñqey pan yukiltoti. ²⁰ Noqw God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw pahsat pu puma pas pāpu qaanhinwisa. Noqw pay puma pas pāpu qaanhinwisq God tis pas pavan pumuy ōkwatuwa. ²¹ Ura as qaanhinwisqam mokiwuy aw ōki. Noqw pan hapi God hakimuy ōkwatuwhqe pumuy súanyuñqat pañqawhqe qatsit qaso'taqat pumuy huyta, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay ahpiy'o.

6

Dead to Sin but Alive in Christ

¹ Noq̄w itam hiñq̄aq̄wani? Ya sen itam yūmosa q̄aanhinwisni, God nūokwayat pas pavan mahtaknayaniq̄e ōviy'o? ² Pas sóoni. Pi hak mōke' q̄aanhtiput soon q̄a qe'tini. Noq̄w pan piw itam q̄a hihta ep q̄aanhtotini. ³ Pi itam Christ amum soa, itam hakim kūyit akw tuvoylatotiq̄e put aw tōnaltiqaumu. Ya uma it q̄a navoti'yuñwa? ⁴ Nihq̄e itam kūyit akw tuvoylatotiq̄e put amum so'q̄e āmiwya; nihq̄e itam put amum āmiwyaq̄e Nayat lolmat ōq̄alayāt akw ahoy tātayya, pūhut q̄atsit añ hinwisniq̄e ōviy'o, Christ hin tātayhq̄at pan'i. ⁵ Pi itam put an soe' āmiwye' kurs pi hin itam piw q̄a put an tātayyani. ⁶ Pi itam navoti'yuñq̄w itahhisatq̄atsi put amum nahoylehtsit aw muiwa, itahtokoy q̄alomātuñlayiat ayo yukiwniq̄at ōviy'o; noq̄w q̄aanhtipu pāpu itamumi q̄a tuyq̄awi'tani. ⁷ Pi mokq̄a q̄aanhtiput añq̄w mātaviwñwu. ⁸ Noq̄w itam Christ amum so'q̄e pay itam soon piw put amum q̄a yesniq̄ey tuptsiwni'yuñwa. ⁹ Pi itam navoti'yuñq̄w Christ mokiwiuy añq̄w ahoy tātayhq̄e soon pāpu mokni; pi mokiwu pāpu put aw q̄a tuyq̄awi'tani. ¹⁰ Pam sūs mokq̄e q̄aanhtiput ánwuta; pu pam tātayhq̄e God eñem q̄atu. ¹¹ Noq̄w ōviy hapi uma so'q̄ey nāmi wūwantotani, pi mokq̄a q̄aanhtiput soon q̄a qe'tini; nīkañw uma Itahtutuyq̄awhq̄ay Jesus Christ aw tōnalte' God eñem yesni. ¹² Uma umuhtokoy sūlawhtiñwuq̄at q̄aanhtiput aw q̄a mātatveni, taq̄ ka q̄aanhtipu umumi moñw'iwtaniq̄'ō; uma umuhtokoy tuñlayiyat q̄a añ hinwisni. ¹³ Pu uma umuhtokoy q̄aanhtiput q̄a aw noayamantani, taq̄ ka uma put akw q̄aanhtiput tumaltotani. Uma q̄a panyuñwt God aw nānoi'yuñwini, so'pumuy amuñaq̄w ahoy yesvaq̄ey pan'i, pu umuhtokoy God aw noi'yuñwini, suan hinwisniq̄e ōviy'o. ¹⁴ Pi q̄aanhtipu soon pāpu umumi tutuyq̄awni; pi itam tutavot q̄a aw yanyuñwt God nūokwayat aw yanyuñwa.

Slaves of Righteousness

¹⁵ Noq̄w hintani? Ya itam pahsat pu q̄aanhtiput añ hinwisni, itam God nūokwayat aw yanyuñq̄ey tunatyawkahkañwo, q̄a tutavot aw'i? Pas sóoni. ¹⁶ Ason hak hakiy suk̄w tunatyayat aw tūq̄aytaniq̄ey ōviy aw nāmatave' pam put tūwikiatni? Ya uma it q̄a navoti'yuñwa? Noq̄w ōviy kurs uma q̄aanq̄atsit añ hinwise' uma put aw tūtuwik̄t̄ni, pu umuh'ahsati mokiwuni. Pu kurs uma God aw tuq̄ayvastote' God tūwikimatni, piw súan q̄atsit put añq̄w makiwyani. ¹⁷ Nu God aw umuhpe hahlayhtima, itupkomu. Pay as ura uma hisat q̄aanhtiput tūwikimatu; nīkañw kwakwhat pi hak umuy lomatuawit tutuq̄aynaq̄w uma put kwusuyaq̄e

umuh'unanwpeq put tütuptsiwa. ¹⁸Noqw òviy uma qaanhtiput anqw mātaviwyaqe God aw tūwiktotiye suan hinwisa. ¹⁹Nu hapi pay sinot tuwiyat an umumi yuaata; pi umuy māmatsyaniqw pam umuñem qatuvosi. Pay ura uma hisat umuhtokoy itséheeqatsit, pu nānañumo qaanhintsatskaniquey aw nānoi'yuñwa. Nikañw pay uma pu' hapi umuhtokoy suan qatsit aw noi'yuñwni, uma suan hinwisniye òviy'o. ²⁰Taq ura uma qaanhtiput aw tūtuwiktnihqe uma suan qatsit qa aw tunatyawyuñwa. ²¹Taay, noqw ya uma qaanhtiput anqw hihta nukñwat tutwa? Qa hihtaa. Pi uma pu' put ep hahmanya. Pi qaanhtipu mokiwuy hihkay'ta. ²²Noqw uma hapi pu' qaanhtiput anqw mātaviwyuñqe God awwat tūwiktoti; nihqe uma put anqw súanqatsit makiwyani, pu so'ñwamiq qatsit qaso'taqat himuy'vayani. ²³Pi mokiwu qaanhtiput ahsatiata; noqw pay qatsi qaso'taqa God kuwahtipuata, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ an'a.

7

An Illustration from Marriage

¹ Sino hihsavo qátuniqey pahsavo tutavot kaptsi'mani. Ya uma it qa navoti'yuñwa, itupkomu? Nu hapi tutavot tuwi'yuñqamuy amumi penta. ² Pi wuhti puwsuñway'taqa puwsuñway aw som'iwtañwu, puwsuñwaat hihsavo qátuniqat pahsavoo; nikañw ason puwsuñwaat mokq pep pu' pam put anqw mātaviwñwu. Tutavot an yan hapi pey'ta. ³ Noqw òviy kurs nāt puwsuñwaat qatuqw pam sukw amum qatupte' pam yoñaywuhti tūñwantiwñwu; nikañw kurs pay puwsuñwaat mokq pahsat pu pam tutavotniqw put anqw mātaviwñwu; nihqe òviy pas as pi nāmahin piw hakiy amum qatupte' pay qa yoñaywuhti tūñwantiwni. ⁴ Panta itupkomu. Noqw òviy hapi uma Christ amum so'qe tutavot anqw mātaviwyuñwa, uma Christ ámumtotiniqee, it hakiy mokiwuy anqw ahoy tātayhqat ámuma, nihqe uma God eñem tumalay'yuñwni. ⁵ Pi ura itam nāp itahtunatyay an hinwisq tutavo itamuy mēwantaq w itam pas pāpu qaanhinwiskahkañw mokiwuy aw òkiwisa. ⁶ Noqw pu' hapi itam Christ amum so'qe tutavot itamuy ñuy'taqat anqw mātaviwyaqe Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pūhut qatist makiwya. Ura as itam hisat tutavot an hin pey'taqat pan God eñem tumalay'wisa; nikañw pu' hapi Qahováriwtaqa Hikwsi itamumi hin tutapti'maqat itam pan put eñem tumalay'yuñwa.

Law and Sin

⁷ Noqw itam pahsat hiñqawani? Ya tutavo qaanhtiput súanta? Qae. Pi as tutavot qa háqamniqw nu soon qaanhtiput

hímunihqat tuwi'tani. Pi tutavot ep yan pey'ta: Um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani. Pay kurs as qa pan pey'taqw nu soon tuñlayit hímunihqat tuwi'tani. ⁸ Pi as tutavo tuñlayit hímunihqat nuy tutuqaynaqw pahsat pu nu pas pāpu hīhihta tuñlay'ta. Pi nu as nāt tutavot qa tuwi'taqw soñawnen pi tutavo qa háqamo; noqw ōviy kurs nu hin tutavot añqw lasni. ⁹ Ura nu hisat mewnit nāt qa tuwi'taqe hahlaykañw qatu; nīkañw nu put tuwi'vaqe qaanhtiniqey pas pāpu nāwaknaqe qahahlayhtiye soñawnen mōki. ¹⁰ Pas as sinom yesniqat ōviy tutavo mātaviwa; noqw pay nu put aw navotq kurs sinom put ahpiy so'ñwu. ¹¹ Pi nu tutavot tuwi'vaqe qaanhtiput ahpiy ūnatiwhqe soñawnen mōki. ¹² Noqw ōviy hapi God tutavoat pas qahováriwta, pu mewni qahováriwta, súanta, pu lolma. ¹³ Ya sen tutavo lolmanihqa nuy nīna? Pas qae. Pi nu qaanhinmakañw tutavot añqw lahsi, nihqe nu tutavotniqw mokiwuy hihkay'tani. Pi tutavo qaanhtiput suhputsnaniqe taviwa, qaanhtiput pas nuhtsel'ewakw put akw mātaktiniqat ōviy'o.

The Two Natures in Man

¹⁴ Pi itam navoti'yunqw God tutavoat Hikwsit ahpiy mātaviwa; noqw pi nu nāp itunatyay añ hinmakañw qaanhtiput aw tūwikiniñwu. ¹⁵ Pi nu hintsakqey qa māsi'ta. Pi nu hinhtiniqey nāwakne' soq qa put panhtiñwu; pu nu as hihta aw qa suhtaq'ewnikañw soq putwat hinhtiñwu. ¹⁶ Noqw ōviy nu as hihta qa nāwaknakañw soq putwat hinhte' pahsat pay God tutavoyat lolmanihqat nu pañqawñwu. ¹⁷ Noqw ōviy hapi pāpu nu qa nahpiy put hinhtiñwu, pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaqw ōviy nu pantsakma. ¹⁸ Pi nu navoti'taqe kurs hin pas nāp hihta lolmat hintsakni. Pay nu as hihta lolmat tumaltaniqey tunatyaltiñwu; nīkañw hin nu put lolmat hinhtiniqey qa túwañwu. ¹⁹ Pi nu as lolmat hinhtiniqey nāwaknakañw put qa panhtiñwu; pu nu hihta qalolmat as qa hinhtinikañw tuwat soq put panhtiñwu. ²⁰ Noqw ōviy hapi nu hihta as qa nāwaknakañw put panhte' qa nahpiy put panhtiñwu; pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaqw ōviy nu pantsakma. ²¹ Noqw nu navoti'taqw kurs panta: Kurs nu as hihta lolmat hinhtiniqey nāwaknaqw pay kurs qalolma piw inumum yanta. ²² Pi nu as pas iunañwpeq God tutavoyat añ nāhahlayna. ²³ Nīkañw nu itokoy túwahqe pay kurs pam hihtawat nāwaknaqw iwuwni sukwat nāwakna; noqw nu itokoy qalomátuñlayiyat aw tūwik'iwta. ²⁴⁻²⁵ Nu iunañnaqw God eñem tumalay'taniqey nāwakna, nīkañw nu itokoy akw qaanhtiput eñem tumalay'ta. Is ohi, okiw himu nūu! Ya sen hak itokoy tuñlayiyat mokiwuy aw nuy wīki'maqat añqw nuy

ayo távini? Pas nu God aw hahlayhti, Jesus Christ nuy ayo táviq'ö.

8

Life in the Spirit

¹ Pi God itamuy Christ Jesus aw tōnawtaqamuy qa hinwat yukunani, itamuy hakimuy nāp itahtunatyay añqw lasyaqe Hikwsit tunatyayat añ hinwisqamuyu. ² Pi itam Jesus Christ aw tōnaltiqa Hikwsit öqalayay aw nānoi'yuñwa, nihqe qaanhtiput öqalayay-nikañw pu mokiwwut öqalayay añqw mātaviwyaqe qatsit himuy'vaya. ³ Pi tutavo kurs hin hakiy qaanhtiput añqw ayo távini, kurs hak put suan hinmaniq'ö. Noqw pay God pas nāp Tiy taviqw pam sinmuy qaanhtotiñwuqamuy amún tokoy'va, nihqe itahqaanhtipuy ep mokqe qaanhtiput añwuta, put pāpu itahtokoy aw qa moñw'iwvaniqw öviy'o. ⁴ Noqw pahsat pu itam Hikwsit tunatyayat añ hinwisqam tutavot suan tunatyayat aw antsanyani, nāp itahtunatyay qa añ hinwiskahkañwo. ⁵ Pi nāp tunatyay añ hinwisqam put-sa aw tunatyawyuñwa; pu Hikwsit tunatyayat añ hinwisqam Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñwa. ⁶ Nāp tunatyay añ hinwisqam mokiwwuy aw ökiwisa; noqw pay Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñqam kwakwhat unañwat, pu qatsit tutwani. ⁷ Pi nāp tunatyay añ hinwisqam God aw qa suhtaq'ewya. Puma God aw qa tuqayvastota; öviy puma soon put tunatyayat añ hinwisni. ⁸ Nihqe öviy nāp tunatyay añ hinwisqam kurs hin God unañwveyani. ⁹ Noqw pi uma nāp umuhtunatyay qa añ hinwist, Hikwsit tunatyayat añ hinwisa, kurs God Hikwsiat pas antsa umuh'unañway ep pakiwtaq'ö; noqw kurs Christ Hikwsiat hakiy ep qa pakiwtaqw pay hak qa put sinoatniñwu. ¹⁰ Noqw kurs Christ hakiy ep qatuqw God hakiy qenivo táviñwu; noqw öviy hakiy hikwsiat qátuni; noqw pay tokoat qaanhtiput atsviy mokpuni. ¹¹ Noqw kurs put Hikwsiat hakiy ep qatuqw suyan pi pam hin Christ ahoy tātaynaqey pan piw kurs hin hakiy tokoyat mokñwuqat ahoy qa tātaynani, Hikwsiy hakiy ep qátuhqat ahpiy'o. ¹² Noqw öviy'o itupkomu, itam yahpiy haqahpiy nāp itahtunatyay aw qa tütuwiktu; nihqe öviy itam itahtokoy tunlayiyat qa añ hinwisni. ¹³ Taq hak nāp tunatyay añ hinmaqa mokni; nikañw hak Hikwsit añ nāp tunatyay ayo yuke' qátuni. ¹⁴ Pi hihsa'nihqam God Hikwsiyat akw tsāmiwyaqam hapi God tímatu. ¹⁵ Pi itam God Hikwsiyat makiwyaqe God timatniwhtoti. Itam qa tütuwiktniwhtoti. Ura as itam God pas pavan mamqasya, nikañw itam pu' qa pan put mamqasya, nikañw Hikwsit añ itam Abba, Itanaa, yan God aw hiñqawwisa.

16 Pi God Hikwsiat itah'unanwpeq itam God timatnihqat itamuy āawna. 17 Noqw kurs itam God timatnen, itam Christ amum sohsok hihta himuy'vayani, God sohsok hihta itamuy máqaq'ö. Kurs itam Christ amum hihta añ kãnanvotye' piw put amum kaptsi'tiwyani.

The Future Glory

18 Pi hisat aw pituqw, itam Christ amum kaptsi'tiwyani. Noqw nu it aw wūwage hihta ep kãnavotqey pay qahihtata. 19 Pi yañ sohsoy himu yukiwyuñqa kwañwtoynayakahkañw God tímuyatuy mātaktotiniqat öviy maqaptsi'yuñwa. 20 Pi yañ himu yukiwyuñqa qa nahpiy nukwsiwhiti, pi God ahpiy'o; noqw pay pam put pasiwnaniqey tunatyawta. 21 Pi yañ himu yukiwyuñqa sұлawhtotiñwu; nikañw ason God timat qat-sit qaso'taqat pas suyan himuy'vayani. Noqw pahsat pu yañ himu yukiwyuñqa pumuy amumum alöntote' pāpu qa sұлawhtotini. 22 Pi itam navoti'yuñqw yañ himu yukiwyuñqam sumiyankañw pew pahsavo soñawnen tiylawhqe eykitaqat anta. 23 Noqw itam nuhtum itah'unanwpeq eykikahkañw hisat itam God tímatnihqey mātaktotiniqey maqaptsi'wisa, pep pu' itahtoko alöntotini. Pi God itamuñem pan yúkuhqe mah-taknaniqe öviy itamumi Qahováriwtaqat Hikwsit noa. 24 Pi itam pan tunatyawkahkañw ayo nõña; noqw hak hihta tuwe' pāpu qa put öviy maqaptsi'tañwu; ispi hak hihta pay tuwe' ya hinoqw nāto piw put öviy maqaptsi'tañwu? 25 Nikañw itam hihta qa tuway'kahkañw maqaptsi'yuñwa; itam pas suyan alöntotiniqey navoti'yuñqe qa õnawikahkañw pay öviy maqaptsi'yuñwu. 26 Pu pan hapi öviy pay piw i' Hikwsi itamuy hihta añ qa pasiwyuñqat ep itamumi unanwtavi'ta; pi itam as hin hihta öviy tūvinlalwaniqey qa tuwi'yuñwa; noqw itam kurs hin lavayhtotinihkañw itah'unanwpeq eykitaqw Qahováriwtaqa Hikwsi pas nāp itamuñem God aw okiwh-tima. 27 Noqw God u'nañwat añ purimaqa Hikwsit wuwniyat navoti'ta, ispi pam God tunatyayat an put sinomuyatuy amuñem okiwh-tima. 28 Noqw itam navoti'yuñqw God sinomuy amuñem sohsok hihta lolmat tumalay'ta, ima hakim put tunatyayat ahpiy wáñwayniwyaqe put aw unanway'yuñqamuy pumuy amuñem'i. 29 Noqw God sohsokmuy sinomuy amumi añwu pay navoti'taqe pumuy namorsta, nihqe puma put Tiyat hin son'iwhqat an yukiltotiniqat amuñem yuku; noqw Christ kaysiwhqamuy nānatupkomuy amuñaqw mohpeq'a. 30 Pu pam hakimuy añwu pay namorstaqe pumuy wáñwayi, pu hakimuy wáñwayhqe pumuy qenivo oya, pu pam pumuy qenivo óyahqe puma put Tiyat amum kaptsi'tiwyaniqat tunatyawta.

God's Love in Christ Jesus

³¹ Noq̄w itam it ep hiñq̄aq̄wani? Kurs God itamuy paañwantaniq̄w hak sen itamuy áñwuy'tani? Kurs hak'i. ³² Pi God Tiy qa kakhawnat sohsokmuy itamuñem put mokniq̄at òviy añq̄w tavi. Nihq̄e panhtiçe suyan pi pam sohsok hihta itamuy paysoq̄ huytani. ³³ Ya hak sen God namorayamuyatuy amumiq̄ hihta tutupni? Pi God pumuy q̄aanhtipuyamuy ayo yuku. ³⁴ Ya hak sen itamuñem q̄alomáyukuni? Sen Christ Jesus panhtini? Pi pam itamuñem mōki, piw mokiwuy añq̄w ahoy tātayhqe God putvaqe q̄atu; pam pep itamuñem lavayi'ma. ³⁵ Christ itamumi unañway'taq̄w ya sen hak put añq̄w itamuy tsīkani? Pas kurs hak'i. Itam ka k̄ānanvotpit akw sóon'iwuyũwni, okiwsaniwyani, tsōñsoiwuyũwni, yuwsit ñastayani; hihta nuhtsel'ewakw añ kuyyuũwni, sipwuvahpit akw q̄ōyaniwyani. Nikañw itam it añ kuhkuyve' Christ añq̄w qa ayo tsīkaniwyani. ³⁶ Pi ura yan pey'ta: Pi itam uhsinomniñq̄e òviy t̄āwanawit q̄ōyaniwya; itam p̄umuyniq̄w kanelmuy q̄ōyaniwyaq̄amuy amunyuñwa. ³⁷ Itam k̄ānanvotpit añ kuhkuyve' qa unañwsoe' hahlayyani, Jesus Christ itamumi unañway'taq̄at navoti'kahkañwo. ³⁸ Pi nu pas n̄ātuptionsiwnaq̄w soon himu God añq̄w itamuy ayo tsīkani, sen mokiwu, sen q̄atsi, sen òveqatsit añq̄w hoñvia'yatu, sen mohpeqyaq̄amu, sen òq̄alat pasiwyuñq̄amu, sen himu pu' yañ hinyuñqa, sen himu n̄ātoniqa, ³⁹ Sen òveqatsit ep yesq̄amu, sen maskiñaq̄w hoñvia'yatu. Pi God Jesus Christ Itahtutuyq̄awhq̄ay añ itamumi unañway'ta, noq̄w òviy soon himu yukiwhq̄a put añq̄w itamuy ayo tsīkani.

9

God and His Chosen People

¹ Christ nuy pas súañq̄awhq̄at inumi navoti'ta, pu Qa-hováriwtaqa Hikwsi nuy qa atsálawhq̄at iunañwpeq yan nuy āwinta. ² Pas nu a'nō putuiwkañw sutsep isinomuy amuñem iunañwpeq q̄ahahlayi. ³ Pay pi as nu tatam isinomuy, pu in-uhpivituy amuñem Christ añq̄w t̄ūwiwtanikañwo. ⁴ Puma hapi Israel-timatu; puma hapi God timkiwamatu, pu put lolma t̄ālaat as amumum yanta; pu God pumuy amumi hīhihta pasiwna; pu pumuy amuhpiy sinmuy hin hinwisniq̄at tutapta; pu puma hapi hakim hin God eñem tumaltotaniq̄at tuwi'yuñwa; pu pumuy amuñem hīhihta lolmat hintsakniq̄ey āawna. ⁵ Pu hakim pavansinom pumuy námatu; pu Israel-sinmuy amuhpiy Christ tokot añ pitu; pam hapi sohsokmuy amupyeveniñq̄e mohpeqñihqa. Pam hapi God sutsep tayawintiwa. Nam yantani. ⁶ Nikañw suhpan pay God lavayiat qa aniwhtiqaq̄a qa panta; pi qa sohsoyam Israel ahpiy nõñakq̄am God timatu.

⁷ Pu God qa sohokmuy Abraham tímuyatuy namorsta; pi ura pañqawu: Ason hapi Isaac timat Abraham timat túñwantiwyani. ⁸ It hapi nu pañqawu: Ima tokot-sa ahpiy aniwhtiqam qa puma God tímatu; pi God awiniyat ahpiy aniwhtiqam hapi tímatnihqey pan pohtoylaniwyuñwa. ⁹ Yan ura God Abraham aw lavayhti: Yahsañwuy yañqe qalawmaqwu nu pítuni; noqwu Sarah pay tiyohyat ti'tani. ¹⁰ Pu qa panis-sa panta: ura Rebecca hakiy itanay Isaac eñem sūs nō'yilti, ¹¹⁻¹² Noqwu ura tsāyom nāt qa tihtiwhqe hihta lolmat, piw qalolmat qa haqam hinhtiqw Rebeccat aw yan lavayhtiwa: Wūyoqwa hapi tsākwwat eñem tumalay'tani, kita. Pi God hin tunatyawtaqey pan hakiy namorstañwu, hakiy hintsakpiyat qa ahpiynit, pas nāp tunatyay ahpiy'o. ¹³ Pi ura yan pey'ta: Nu añqaww Jacob aw unañway'kañw Esau nu aw qa suhta'q'ewa, yan'i. ¹⁴ Noqwu ya sen itam God hihta ep qa súantsakqat pañqawani? Qae. ¹⁵ Oviy pi ura pam Moses aw pañqawu: Nu hakiy ōkwatuwnik put ōkwatuwmantani; pu hakiy aw unañwtapnik put aw nu unañwtapmantani, kita. ¹⁶ Noqwu ōviy qa hak pas nāp tunatyay ahpiy namorstiñwu, sen ōqalay ahpiy'o; pas hapi God hakiy ōkwatuwhq pantañwu. ¹⁷ Oviy pi God tutuvenit añ Pharoah aw pañqawu: Pi nu yaniqw uñ wuñwna, nu uhpe iōqalay mātaktaniqe ōviy'o, nen inatñwaniy tūwaqatsit añ ah-supuq tunvotnani. ¹⁸ Noqwu ōviy hapi pam hakiy ōkwatuwnik ōkwatuwñwu, pu hakiy a'nō unañwtoynanik pantsañwu.

God's Wrath and Mercy

¹⁹ Noqwu ka hak soon inumi qa pañqawni: Noqwu hinoqwu pam nāt piw hakiy aqw hiñqawlawñwu? Ya hak haqam put tunatyayat aw rohomtiniqey aw ōqala? ²⁰ Qa panta, tāqa; ya um haknihqe ōviy God aw kolilita? Ya sen haqam himu yukiwtaqa put yúkuhqat aw pañqawni: Ya um hinoqwu nuy yanhaqam yuku, kítani? ²¹ Ya tsaqavotlawhqa tsōqat aw qa tuyqawi'tañwu? Ya sen pam sukw tsōqat añqw hihta nukñwat yúkukañw pu pay piw put añqw hihta hin'ewakw yúkuniqey aw qa ōqala? ²² Pi haqawat sivuskwit an nawus hovalniwyani. Noqwu pay God pumuy amumi wuhko maqaptsi'ta. Nikañw ason pam pumuy hovalanik itsívuy mahtaknani, pu ōqalay. ²³ Nikañw pam hakimuy Chrsit amum kaptsi'tiwyaniqat ōviy añwu pay pumuy namorsta. Pam namorayamuy amumi núokway, pu pas hímunihqey mahtaknani, ²⁴ Itamumii, itam put ahpiy wáñwayniwyaqamuy amumii, Jew-sinmuy amumii, pu qa-Jew-sinmuy amumi pīwu. ²⁵ Suyan pi pam qa-Jew-sinmuy enañ wáñwayi; ōviy pi Oseet tutuveniyat añ yan pey'ta: Nu hakimuy qa isinomuy amumi pañqawni: Uma hapi isinomu, amumi kítani; piw nu sinmuy amumi qa

unañway'taqey amumi pañqawni: Nu umumi pas unañway'ta, kítani. ²⁶ Piw yan'i: Ura pam haqam puma qa sínomnihqat amumi pañqawhq pay pep piw puma God qátuhqat tímatnihqat yan amumi lavayhtiwni. ²⁷ Noqw Esaias pi pas tsa'lawhqe Israel sinmuy lavayhtiqe pañqawu: Nāmahin pi as Israel timat pātuwaqatsit qalavage pisat an qaan'ewakw hintaqw pay hapi híkiyom-sa ayo nõñakni. ²⁸ Pi Tutuyqawhqa tūwaqatsit ep sinmuy amuñem pay yuku. Ason hisat aw pituqw pam suan yuke' supsiwnani. ²⁹ Pu ura pi Esaias pay mohti pañqawu: Pas as qaan'ewakw hintaqamuy amumi Tutuyqawhqa itamuñem qa poshumtaqw soon itam Sodom ep sinmuy qa amún súlawhtini, pu Gomorraht ep sinmuy amún hovalniwyani.

Israel and the Gospel

³⁰ Taa, noqw itam it ep hiñqaqwani? Ima qa-Jew-sinom suan hinyuñwniqey añ qa ö'qalyaqw God pumuy suan hinyuñwniqat pan amuñem yuku, puma qapēvewnayaqw öviy'o. ³¹ Noqw pay Israel-sinom God tutavoyat ahpiy suan hinyuñwniqey añ ö'qalyaqam tutavot añ qa kuhkuyva. ³² Noqw ya hinoq'ö? Puma pi tuptsiwnit qa ahpiy put añ ö'qalya, pümüyniqw hak God tutavoyat hintsakpiyat ahpiy put túwañwuniq'ö. Soñawnen pi puma owat ep múnukya. ³³ Pi ura pan pey'ta: Meh, nu hapi Sion ep owat távini. Sinom put ep wíwakya' múnukyani; nīkañw put aw tuptsiwhqa pas soon hamanhtini. (I' owa Christ tuawí'ta.)

10

¹ Itupkomu, pas pay okiw Israel-sinom ayo nõñakniqat nu amuñem iunaññaqw nāwakinma, pu amuñem God aw tūviñtima. ² Pi nu amumi navoti'taqw puma God eñem qanātusi'yuñwa; nīkañw qa suan navoti'yuñwa. ³⁻⁴ Pi hak Christ aw tuptsiwhq Christ hakiy qenivo tave' tutavot añqw hakiy mātapñwu. Yan hapi hak God aw súantañwu. Noqw pay puma it qa navoti'yuñqe Moses tutavoyat añ hinwisniqey akw God unañweyaniqey añ ö'qalya, nihqe Christ pöhuyat añ hinwisniqey qa nānawakna.

Salvation Is for All

⁵ Noqw hak tutavotniqw hin qenive wúnuhqat Moses pas nāp yan lavayhti: Hak tutavot an suan hinmaqa put akw qatsit túwani, kita. ⁶ Noqw lavayi hakimuy qapēvewnayaqamuy, qenivo oyiwyaqamuy amumi yanwat lalvaya: Uma qa umuh'unañwpeq yan lavayhtotini: Ya sen hak öñaqw Christ hawnaniqe öveqatsit aw wupni? ⁷ Piw qa yan'i: Ya sen hak Christ so'pumuy amuñaqw ahoy tātaynaniqe atkamiqhaqami

a'nö hötsit aqw pákini? ⁸ Noqw pay tutuvenit añ yan pey'ta: God lavayiyat umuy āawnaya, noqw pam umuhmoamiq pakiwta, piw umuh'unañway aqw'a, yan'i. Noqw as sinom lavayit aw tuptsiwyanıqat öviy itam piw yanwat lavayta: ⁹ Ason um Jesus God ahpiy mokiwuy aňqw ahoy tātayhqat pas uh'unañwpeq tuptsiwe' piw pam hapi Tutuyqawhqanihqat paňqawe' um ayo yámakiwtani. ¹⁰ Pi sino unañwpeq tuptsiwe' qenivo yámakiwtani, pu Jesus Tutuyqawhqalawe' ayo yámakiwtani. ¹¹ Pi tutuveni ura paňqawu: Aw tuptsiwhqa soon hamanhtini, kita. ¹² Pi Jew-sino, pu Greek-sino qa haqam alönöt hinta; pi i' hak sohsokmuy amumi Tutuyqawhqqa sohsokmuy put aw tatqa'nañwyaqamuy amumi qaöwíunañwtavi'ta. ¹³ Pi Tutuyqawhqat aw taqa'nañwtıqqa ayo yámakmantani. ¹⁴ Noqw ya sinom Christ aw qa tütuptsiwe' hin put aw taqa'nañwtotini? Pu ya puma qa nanapte' hin put aw tütuptsiwani? Pu qa hak pumuy amumi yuaataqw ya puma hin nanaptani? ¹⁵ Noqw hak qa ayatiwe' hin yuaatani? Pi ura yan pey'ta: Hakim kwakwhat yēsiwhqat tūawvayaqam pas hahlayhpit epya, hakim lomatuawit kwusivayaqamu. ¹⁶ Noqw pi Jew-sinom qa sohsoyam lomatuawit kwusuya. Oviy pi Esaias paňqawu: Tutuyqawhqqa, ya hak itahtuawiy tuptsiwa? ¹⁷ Pi hak God lavayiyat yuaataqw sinom nanaptañwu; noqw puma nanapte' haqawat tütuptsiwani. ¹⁸ Nikañw nu paňqawni: Ya sen puma qa nanapta? As'a. Pi tūawi ahsupoq tūwaqatsit añ tuyqawva, pu lavayi tūwaqalvoqhaqami nanaptiwa. ¹⁹ Noqw pi nu paňqawni: Noqw ya Israel-sinom qa nanapta? As'a. Ura Moses mohti paňqawu: Nu hakimuy qa sūpwatuy sinmuy amuhpiy umuy unañwmoknani; pu nu pay añ hihtuy an'e'wakwmuy sinmuy akw umuy itsívutoynani. ²⁰ Noqw Esaias pas qa tuhtuskañw God eñem yuaataqe paňqawu: Hakim añwu pay nuy qa hepnumyaqam nuy tutwa; pu hakim nuy qa tūviñlalwaqw nu pumuy amumi namtakna. ²¹ Nikañw pam Israel-sinmuy lavayhtiqa paňqawu: Hakim ilavayiy qaanhinwisqamuy, pu ahoy kolilitotaqamuy nu pumuy amumi tēvep māvuyawkañw wañwaylawu.

11

God's Mercy on Israel

¹ Noqw turs nu paňqawni: Noqw ya God sinomuy ayo yuku? Qae. Oviy pi nu Israel-sino, Abraham natkoata, Benjamin ahpiyvi. ² God añwu pay sinomuy tuway'taqey qa ayo yuku. Ya tutuvenit Elias hin lavayhtiqaqat uma qa navoti'yuñwa? Ura pam Israel-sinmuy övelaqe God aw yan lavayhti: ³ Tutuyqawhqqa, puma uhlayay'aymuy qöqya, pu

uhhom'oyvihkay sakwítota, noqw nu nāla akwsiñqw puma nuy nīnayaniqey anyuñwa, kita. ⁴ Noqw yavul God put aw hin lavayhti? Pay nu tsañe'sikip sōmorit pahsa'nihqamuy sinmuy Baal may akw yukiwhput aw qa naokiwlalwaqamuy nēñem waranta, ura kita. ⁵ Noqw òviy hapi pay nāt piw pu' haqawat núokwat ahpiy namorstiwayaqam akwsiñwiwyuñwa. ⁶ Noqw hak God núokwayat ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa nāp hintsakpiy ahpiyni; pi as qa pantaniqw núokwa pay pāpu qa núokwani. Pu kurs pam hintsakpiy akw God ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa núokwat ahpiyni; pi as qa pantaniqw hintsakpi pay pāpu qa hintsakpini. ⁷ Noqw ya hintani? Israel-sinom hapi hihta hepnumyaqey qa tutwa; noqw pay namorstiwayaqam put tutwa; noqw pu pētū owa'nañwtoti. ⁸ Ura hin pey'taqat pan'i: God soñawnen pumuy tokna, noqw òviy puma kurs hihta aw yórikyani, piw kurs hin nanaptani, pew pahsavoo. ⁹ Pu David ura pañqawu: Pay nam hahlayhpiam amumi wivosit, pu huhuwhpit, pu tsaqamit anhtini; nam pam pumuy qaanhtipuyamuy ep amumi ahoytani. ¹⁰ Pay nam unañwaam qatālawvaa; noqw puma hihta qa māmatsyani; nen hakiy hihta putut ikwiwtaqat pan sutsep moto'numyani. ¹¹ Noqw turs nu pañqawni: Noqw ya puma sūs múnukyaniqe òviy wíwakya? Qae. Pi pumuy múnukyaqw pantaqat ahpiy God qa-Jew-sinmuy ayo òoyhtiva, pumuy unañwtuyvayaniqat òviy'o. ¹² Pi pumuy múnukyaqw sinom put ahpiy kāhaktoti; noqw pumuy áñwutiwayaqw qa-Jew-sinom òqawhtota. Noqw kurs pantaniqw hintani, God pumuy òmahtaq'ò? Sinom tis pas pavan qa òwíhinyuñwni.

The Salvation of the Gentiles

¹³ Nu umuy qa-Jew-sinmuy umumi penta, pi nu qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwhqe òviy'o. ¹⁴ Nihqe okiw as nu nāp hintaqat akw nāp isinomuy unañwmoknaniqe òviy nu qa nātusita iayaway pas pavan mahtaknaniqee, nen nu pētuy ayo óyani. ¹⁵ Ispi suyan God hihsavo pumuy ayo yukukañw pu qa-Jew-sinmuy amuñaqw put aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi pōhi. Noqw kurs as pantaniqw ya pumuy ahoy òmahtiwaniqw hintani? Pay hapi sinom so'pumuy amuñaqw ahoy yesvani. ¹⁶ Pi kurs hak hihsak nōvay añqw God aw noaqw pahsat pay hapi sohsoy nōsiwhqa put himuata; pu kurs himutsokit ñaat pas hímuniqw pay hapi nantaqaat piw pas hímuniñwu. ¹⁷ Pi Jew-sinom ūyiwtaqat olive-tsokit anyuñwa; noqw uma qa-Jew-sinom nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit nantaqayat anyuñqw God ūyiwtaqat olive-tsokit nantaqayat ayo túkuhqe pumuy qeniyamuy ep umuy kwihpa; noqw uma nantaqayat amum olive-tsokit nukñwat pālayat tsōnantota. ¹⁸ Nihqe òviy uma nantaqayat amuhpenihqe qa

pas hihtunihqey anyuñwni. Nikañw kurs uma pan wūwantote' uma tunatyaltotini, qa uma hapi ñayat taytoynaya, pi ñaat umuy taytoyna. ¹⁹ Noqw ka uma soon qa pañqaqwani: God itamuy kwihpaniqe òviy nantaqat ayo tutkita, kitotani. ²⁰ Panta. Puma qa tūtuptionsiwaqw òviy pam pumuy ayo tutkita; noqw uma pi tuptionsiwni'kahkañw hōñi. Oviy uma qa kāwuwantotat tunatyaltotini. ²¹ Susmataqpi God nantaqat ayo qa oya. Noqw kurs uma qa tūtuptionsiwaqw pan piw pam soon umuy ayo óyani. ²² Meh, kurs uma añ wūwantotani, God pētuy amumi kwakwha, pu pētuy qa óokwatuwa; pam tuptionsiwnit añqw lasyaqamuy qa òkwatuwa; nikañw umumiwat kwakwha, kurs uma tuptionsiwni'kahkañw hinwise' put unañwveyaniq'ò; taq uma qa panwise' pay uma soon qa piw ayo tutkitiwyani. ²³ Pu òviy piw puma kurs qatuptsiwniy añ pāpu qa hinwise' pay soon piw aw qa kwihpiwyani; pi God pumuy ahoy kwihpaniqey tuwi'ta. ²⁴ Pi God nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit añqw umuy túkuhqe it pas ūyiwHQat olive-tsokit aw umuy kwihpa. (Pay as pi sinom qa panwat hintsatskañwu.) Nihqey kurs puma qatuptsiwniy añ pāpu qa hinwisq pam pas pavan pumuy piw nāp olive-tsokit aw ahoy kwihpani.

God's Mercy on All

²⁵ Noqw òviy'o itupkomu, nu umuy it hihta tupkiwtañwuqat navoti'yuñwniqat nāwakna, taq nāp hisat sen uma pas pavan wuwni'yuñqey pan nātsokanayani. Pay Israel-sinom haqami yantaqam unañwpeq qatālawmaya, hisat qa-Jew-sinmuy amuñaqw sohsoyam namorstiwayaqam pay Jesus aw tōnaltiniqat pahsavoo. ²⁶ Noqw pahsat pu Israel-sinom sohsoyam ayo nõñakni, pi pan pey'ta: Ason hak sinmuy ayo Oyaniqa Sion añqw wunuptuni, nen Jacob tímuyatuy qakaptsiunañwayamuy alōñtani. ²⁷ Hisat nu pumuy qaanhtipuyamuy ayo yukuqw pep pu' puma nanaptani pan nu amumi pasiwni'taqata. ²⁸ Pi umuy lomatuawit kwusuyaqw God pumuy tuwqamuy pan pohtoylanta; nikañw pam wu'yamuyatuy namorstagey tunatyawkañw pumuy tímuyatuy amumi unañway'ta. ²⁹ Pi God hakiy hihta maqey' pu sen hakiy wānwaye' pas qa ahoy alōñtañwu. ³⁰ Pay ura uma hisat hin God qa kaptsi'yuñqw pan puma pu' hapi put qa kaptsi'yuñwa; noqw uma put pantaqat ahpiy òkwatuwiwya. ³¹ Noqw pay òviy hapi pan piw ima qa kaptsi'yuñqey puma umumum God núokwayat makiwyani. ³² Pi God qakaptsiunañwat aw sinmuy sohsokmuy mātavi, sohsokmuy òkwatuwniqey tunatyawkañwo.

Praise to God

³³ Istáthihi God hihta añ suan wuwniat, pu navotiat qa haqami öwihinta! Kurs pi hin put navotiyat wihki'ta, piw tuwiyat mätsi'ta! ³⁴ Ispi puyaw hak haqam Tutuyqawhqat wuwniyat mätsi'ta? Hal ya hak put wuwan'ayaata? ³⁵ Hal ya hak put mohti hihta maqaqw pam put aw ep ahoytani? ³⁶ Pi pam hapi sohsok hihta yúkuhqe poniniytoyni'ta, pu put akw pas himunihqey namtakni'ta. Nam pam sutsep tayawintiwa. Nam antaa.

12

Life in God's Service

¹ Oviyo itupkomu, nu umumi okiwhinqawni: Uma God núokwayat u'ni'kahkañw hom'oyvihkat an soñawnen não'ye', umuhtokoy taytaqat God aw noayani. Yan uma put eñem sūpwaiyuñwe', put unañwveyani. Yan hapi uma umuh'unañwpeq put eñem tumalay'yuñw. ² Piw uma yep qatsit tunatyayat qa añ hinwist puhutunatyay'kahkañw alönöt qatsit himuy'yuñqey pan hinwisni. Nen uma God tunatyaat himunihqat navoti'yuñw. Put tunatyaat lolma, súanta, piw pasiwta. ³ Pi nu God núokwayat makiwhqey sohsokmuy umumi pañqawni: Pay qa hak pas himunihqey namiwuwantamantani; nikañw hak hin God añqw öqalat makiwhqey pan nãmi pãs wūwamantani. ⁴ Pi hakiy tokoat qötöy'kañw, may'kañw, piw kuhkuy'tañwu; noqw qötöat nãp tumalay'ta; pu maat nãp tumalay'ta, pu kuk'at piw nãp tumalay'ta. ⁵ Pan hapi itam as kaysiwhkahkañw Christ tokoyat anyuñwa, piw nãvaañwantota. ⁶ God hapi núokway ahpiy itamuy nanãp öqalhuyta. Noqw öviy itam nanãp put akw moñwvasyani. Hak God eñem yuaataniqey tuwi'te' hin qapëvewnaqey pan yuaatani. ⁷ Hak sinmuy paañwaniqey tuwi'te' put hintsakmantani; hak sinmuy tutuqaynaniqey tuwi'te' tütutuqaynamantani. ⁸ Pu tūökwhantaniqey tuwi'te' tūökwhantani; pu hihta kuwaiwtaniqa piw su'qawkañw pantsakni; pu nuhtumi moñw'iwtaga piw tunatyawkañw moñw'iwtani; pu hihta ep hakiy ökwatuwhqa piw hahlaykañw panhtimantani. ⁹ Pu uma qa suovaam nãnami unañway'yuñw; uma hihta qalolmat aw qa suhtaq'ewyani; uma lolmat aw hürs tsöpölöwyuñw. ¹⁰ Uma nãvãsyani; nãnatupkomuy pan nãnami unañway'yuñw; hak ayo sukwat tsokanamantani; nit qa nãp nãtsotskanani. ¹¹ Qaöönakahkañw hihta hintsatskani; su'qawkahkañw Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñw. ¹² Uma Christ amum kaptsi'tiwyaniqey aw tunatyawkahkañw hahlayyani; kãnanvotyayey añ nakwhani'yuñw; yūmosa uma nãwakinwisni. ¹³ God sinomat hihta haqni'yuñqw pumuy

uma añ paañwayamantani. Hak kiy ep sinmuy pās ōoymantani. ¹⁴ Umuy okiwsahsanyaqamuy uma amuñem lolmat tūviñtotamantani. Uma nuhtumi pās kwakwhat yuaatotamantani, nen amumiq qa hiñqaqwamantani. ¹⁵ Uma hihta ep hahlayhtotiqaqamuy amumum hahlayhtotimantani; tsaykitaqamuy amumum piw tsaykitamantani. ¹⁶ Uma sun'unañwat hinwisni; qa kwivi'nañway'yuñwt añ ókiwyaqamuy amumi unañwtavi'yuñwni. Uma pas pavan wuwni'yuñqey qa pan umuhkwivi'nañway hinyuñwni. ¹⁷ Hakiy umuhpewi qalomáhinhtiqw qa aw ahoy nāooyamantani. Sohsokmuy sinmuy amutpik uma suan hinwisni. ¹⁸ Kurs pay hin pasiwtaniqw uma añ hin kuyyuñwe' pan sohsokmuy sinmuy amumum pās yesni. ¹⁹ Aw iunañwamu, uma hihta ep qa nāooyamantani, pay uma God itsivuyat qenitoynayamantani; pi pan pey'ta: Ason nu hapi hakiy eñem nāoyni, ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kita Tutuyqawhqa. ²⁰ Paniqw ōviy kurs uhtuwqa tsōnmokiwtaqw um nopnani, pānaqmokiwtaqw um hikwnani; pan pam hamanhtini. Um panhte' soñawnen put qōtōmi tōvut pánalani. ²¹ Uma hihta qalolmat akw qa áñwutiwyat, lolmat akw uma qalolmat áñwuy'yuñwmantani.

13

Duties toward the State Authorities

¹ Uma sohsoyam añ momñwituy amumi tūqaykahkañw yesni; taq qa haqam hak ōqalat pasiwtaqa qa God añqw put makiwa. Pi sohsoy moñwqeqni God ahpiy pasiwyuñwa. ² Paniqw ōviy moñwit aw rohomnumqa God yukiyat aw rohomnumñwu; noqw rohomnumyaqam nankiwakw pantsatska. ³ Pi lomahinwisqam añ momñwituy qa mamqasyañwu, qalomáhinwisqam pi pumuy mamqasya. Noqw ya um hinoqw nāt moñw'iwyuñqamuy mamqasni? Um lomahinme' put ahpiy tayawniwni. ⁴ Pi pam God añqw uñem lolmat ōviy tumal'aya. Nikañw kurs um hihta qaantsake' pay um maqas'iwatani; taq pam qa paysoq tunipi'ta. Taq pam God eñem hakiy qalomáhintsakqat aw nāoyniqey ep wunu. ⁵ Paniqw ōviy uma soon aw qa tūqayyuñwi, nen uma itsivuyat añqw ayo nōñakiwtani, piw umuh'unañwa pasiwyuñwni. ⁶ Pi yantaqw ōviy uma hihta añ momñwituy amumi siviwisni; pi puma God tumal'aymat it yantaqat yūmosa tumalay'yuñwa. ⁷ Paniqw ōviy uma añ sohsokmuy hakimuy amumi put ōoyyani; hakiy moñwit eñem sīvat ōmalawhqat aw pammantani; pu pay hīhihta añ sīvat ōmalawhqat aw pammantani; hakiy kaptsiwtaniqat kaptsi'yuñwmantani; pu hakiy tayawniwniqat uma tayawnayamantani.

Duties toward One Another

⁸ Uma qa hakiy aw hihta pöiwyuñwni, hal pay nānami unañway'yuñwniqey-saa, pi nuhtumi unañway'taqa hapi God tutavoyat anmañwu. ⁹ Pi yanta: Um nōmaqtsit qa sokoplawni, um hakiy qa nīnani, um hihta qa ūuyni, um hakiy hihta qa atsátoynani, um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani, pu sen pay piw himuwa tutavoniqw pay hapi pam sohsoy it yanwat lavayit ep tañawta, it'a: Um pas nāmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁰ Nuhtumi unañway'taqa sinosñway qa yūyuyhnañwu; paniqw öviy nuhtumi unañway'taqa God tutavoyat aw antsani'ta. ¹¹⁻¹² Itam navoti'yuñqw hisat God itamuy ayo oye' itahtokoy alōntaniqat aw hayiñwiwta. Pay as qa pas itamuhaypniqw itam tūtuptsiswa. Soñawnen pi tōkila haqruhpa pay talhayiñwiti. Noqw öviy itam soon qa havivokalyani, nen qatalpuve hintsatskiwhqat ayo yúkuyani, piw talpuve hintsatskiwhqat God tunipiyat antaqat ömahtotani. ¹³ Itam pās unañwat yesni, talö'nihqat pan'i; haqam hihta qaunánwtalhintsatskiwhqat ep qe'yani, honaqkuyit akw qa hōnaq'iwyuñwni; nuvö'qatsit pu qaunánwtalqatsit añ qa hinwisni; qa nānwuy'yuñwni; qa nānami unañwtutuyyani. ¹⁴ Itam qa panyuñwt Tutuyqawhqat Jesus Christ qatsiyat tututskanayani, nen itahtunatyay eñem qa hihta hintsatskani, nen itam itahtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni.

14

Do Not Judge Your Brother

¹ Uma hakiy tuptsiwñit añ qa öqalat pās taviyamantani, nīkañw hihta tuptsiwñiyat ep qa amum nāñwuy'yuñwni. ² Pay suhka sohsoy hihta tūmoytaniqey tuptsiwñi'tañwu; noqw pu suhka qa öqala sikwit qa tūmoytañwu. ³ Tūmoytaqa it qa tūmoytaqat aw qa ye'tay'tani; pu i' qa tūmoytaqa it tūmoytaqat aqw qa hiñqawlawni, taq God pay put kwusu. ⁴ Ya um haknihqe God tumal'ayayat aqw hiñqawlawu? Ason pi pam God-niqw sen suan hinmañwu, sen qa suan hinmañwu. Noqw nu nātuptsiwñi'taqw pam soon qa suan hinmani; pi pam pan hinmaniqat God put eñem yúkuniqey aw öqala. ⁵ Suhka hihtawat talöñnit pas hihtay'tañwu; pu sukwniqw pay sohsoy suntañwu. Uma nanāp umuhwuwñiy añ qa wiwsiyani. ⁶ Talöñnit kaptsi'taqa Tutuyqawhqat eñem put kaptsi'tañwu, pu piw put qa kaptsi'taqa pay Tutuyqawhqat eñem put qa kaptsi'tañwu. Sikwit tūmoytaqa Tutuyqawhqat eñem put tūmoytañwu, God aw put ep hahlayhtimaqee; pu i' put qa tūmoytaqa piw pay Tutuyqawhqat eñem put qa tūmoytañwu, nihqe God aw hahlayhtima. ⁷ Pi qa hak sūneñem qatu,

piw qa hak súnem mōki. ⁸ Pi itam yesqe Tutuyqawhqat enem yēse; pu itam soe' Tutuyqawhqat aw yankahkañw so'ni. Noqw ōviy nāmahin pi itam yesni, sen so'ni, itam Tutuyqawhqat himumatu. ⁹ Pi yantaniqw ōviy Christ mōki, pu ahoy tātayi, pam so'pumuy amumi-nikañw pu yesqamuy amumi tutuyqawniqe ōviy'o. ¹⁰ Noqw ya um hinoqw uhtupkoy aqw hiñqawlawu? Hal ya um hinoqw uhtupkoy qahih-talawu? Pi itam sohsoyam Christ haqam sinmuy hin yukunaniqat atpip hoñvani. ¹¹ Pi ura yan pey'ta: Nu hapi suyan qatu, kita Tutuyqawhqa; noqw pan hapi pas suyan sohsoyam inumi tamōtshoñvani, noqw sohsoyam God aw nātuhtualyani. ¹² Noqw ōviy itam hapi sohsoyam God aw nālavaytani.

Do Not Make Your Brother Fall

¹³ Oviy itam pāpu nānamiq hihta añ qa hiñqawwani; itam qa panyuñwt yanwat wūwantotani, qa hak tupkoy atpik hihta ep múnukniqat hintsakni, sen hihta ep múnuke' qaanhtiniqata. ¹⁴ Pi nu navoti'ta, nu Tutuyqawhqat Jesus añqw pan tuptsiwa; pas qa himu nōsiwhqa nāp nahpe itséhee; nikañw himu hákiyiniqw itséheenen pam put enem itséheeniñwu. ¹⁵ Noqw kurs uhtupko uhnōsiwhqay akw unañwmokq pahsat pay kurs um put aw qa unañway'taqat antani; um Christ hakiy enem mokqat uhnōsiwhqay akw qa hovalani. ¹⁶ Oviy hapi uñniqw himu lolmanihqat qa hak put qalomáyuaatani. ¹⁷ Pi hak sikwit nōsqa, sen oवालत hikwqa qa pam hapi God tunatyayat añ hinma, piw hak put qa nōsqa, sen qa hikwqa qa pam'i; nikañw hak suan hinme' piw kwakwhat unañway'te' put tunatyayat añ hinmani. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy hahlayhpit pasiwtani. ¹⁸ Pam hapi Christ enem tumalay'me' God unañwveni, pu sinmuy amumi lomahintani. ¹⁹ Noqw ōviy itam hin yep pās unañwat yesniqey añ ō'qalyani, pu hihta akw nāwuñwnayaniqeyu. ²⁰ Um qa sikwit ōviy God tumalayat sakwítani. Pay as pas sohsoy himu nōsiwhqa kwan'eway'o; nikañw hak hihta tūmoytaqey akw hakiy unañwmoknaniqw pam qa sūanta. ²¹ Pay hak tupkoy tunatyawkañw qa sikwínōsat pu sen oवालत qa hīkwe' sen nāp hintsakpiy mēwe' súanhtini. Noqw pep pu' put tupkoat put hintsakpiyat qa akw múnukni, piw qa unañwmokni, piw qa tūtsakwiwtani. ²² Kurs um sikwit tūmoytaniqey qapēvewne' um God atpip nāla pantani. Ya um sikwit tūmoytaniqey nānakwhantoyna? Kurs um put akw qa nāsoontsane' um hahlayhpit epni. ²³ Pu i' wiwsikañw nōsqa hapi pay qalomáhinhtiñwu, pam qatuptsiwni'kañw panhtiñwuniqe ōviy'o; pi hak qatuptsiwni'kañw hihta hintsake' qaanhtiñwu.

15

Please Others, Not Yourself

¹ Noqw òviy itam tuptsiwnit an ò'qalt qaöqáwi'yunqamuy amumi maqaptsi'yunwni, qa paysoq-sa nāp itahtunatyay hinhtotini. ² Itam sohsoyam itahsinosñwamuy öqawhtotaniqat òviy tunatyawyuñwni. ³ Pi Christ pas nāp tunatyay hinhtiniqey qa pan tunatyawta, pi ura yan pey'ta: Umumiq hinñaqwaqamuy lavayiam inuhpe yēvaya. (Ura Christ Nay aw yan lavayhti.) ⁴ Pi hisat himu pēniwhqa itamuñem pēniwa, itam put ahpiy hihta tutuqayyaniqat òviy'o; noqw itam tutuvenit ahpiy öqalantiwye' hūrs hoñvani, nen God aw yanyuñwni. ⁵ Nam God hakiy hihta an kuyvanañwukañw pu hakiy öqalañwuqa umuy sun unañwtoynani, Jesus Christ hin tunatyay'taqat pan'i. ⁶ Noqw uma sunwuwnit, pu sunlavayit akw God, Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ Nayat tayawnayani.

The Gospel to the Gentiles

⁷ Piw uma pās nāooyani, Christ itamuy pās óyahqat pan'i, God pas hímuniñqat òviy'o. ⁸ Noqw nu umumi pañqawni: Jesus Christ Jew-sinmuy amumi lavay'aya, God pas qa atsátaqat mahtaknaniqee, pu itahwu'yamuy amumi hin pasiwhaqat aw an antsantaniqee. ⁹ Noqw ima qa-Jew-sinom God núokwayat ep put pas hihtatotani, pi ura yan pey'ta: Yaniqw òviy nu qa-Jew-sinmuy amumi un pañqawni; nu uh-natñwaníy aw tawlawni, yan'i. ¹⁰ Pu piw pam pañqawu: Uma qa-Jew-sinom put sinomuyatuy amumum hahlayyani. ¹¹ Pu piw yanwata: Uma Tutuyqawhqaqat tayawnayani, sohsoyam qa-Jew-sinomu; uma put aw hahlayyani, sinom sohsoyamu. ¹² Pu piw Esaias yan lavayhti: Pay nāt Jesset ahpiy aniwhtiqawunuptuni; nen pam qa-Jew-sinmuy amumi moñw'iwatani; noqw qa-Jew-sinom put aw yanyuñwni. ¹³ Nam God hakiy unañwvastoynañwuqa umuy hinhaqam hahlaytoyne' umuy kwakwhat unañwtoynani, umuy put aw tūtuptsiwaq'ö. Nam pam umuy pās unañwvahsit huytani, Qahováriwtaqat Hiksít ahpiy'o.

Paul's Reason for Writing So Boldly

¹⁴ Itupkomu, pas nu umuy qapēvewnaqw uma lolmat pas pasiwyuñwa, pu itahtuptionsiwniy sohsok tuwi'yunwa, pu uma nāö'qawnayaniqey pasiwyuñwa. ¹⁵ Nikañwo itupkomu, nu hihin qatuhtuskañw umumi penta, umuy ahoy hihita u'nananiqey tunatyawkañwo. ¹⁶ God nuy ökwatuwhqe nuy qa-Jew-sinmuy Jesus Christ āawnaniqat ayata, nu God anqw lomatuawit yuaataniqat òviy'o. Okiw as nu qa-Jew-sinmuy put aw noaqw Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy put aw sūpwataqw God put pantaqat ep hahlayni.

17 Noq̄w ōviy nu Jesus Christ amum God eñem hihta tumaltaqey ep tsúyakiwtani. 18 Nen Christ inuhpiy hihta hintsakqat-sa yuaatani; pam inuhpiy qa-Jew-sinmuy put aw tuqayvastotaniqat tumaltaq'ō. Pam lavayiy akw tumalta, pu hintsakpiy akw'a, 19 Pu kātutmalat hihta tuawi'yuñqat akw'a, God Hikwsiyat ōqalayāt ahpiy'o. Noq̄w ōviy nu Jerusalem-kitsókit añqw Illyricum-tutskwat aqw pahsavo lomatuawit Christ tuawi'taqat sohsok yuaayku. 20 Pu nu yan tunatyawta: Nu haqam Christ pay yuaatiwhqat qa pep lomatuawit yuaataniqeyu, taq ka nu pay hakiy kīyayhniyat ahpiy tukwtani. 21 Pay pi ura yan pey'ta: Hakimuy amumi qa āawnayaqw puma put nanaptani; pu put qa hisat nanaptaqam māmatsyani.

Paul's Plan to Visit Rome

22 Yantaq̄w ōviy nu as piép umumiqniqey unañwtikañw itumalay akw sóontsaniwñwu. 23 Noq̄w nu yepeq kurs pāpu haqaminiqey, pu nu as wūhaq yahsañwuy añ umumiqniqey tunatyawtaq̄e 24 Oviy ason nu hisat Spain aqwnen umumiqni; pay hisnen nu aqwnikañw umumi as yórikniqey wūwanta; nen nu umumum hihsavo hahlayhq, pu nu pañsoqniqw, uma nuy pañwayani. 25 Nikañw nu nāt pay pu' Jerusalem aqw hoyta, God sinomuyatuy hihta haqni'yuñqat amuñem yawmaniqey ōviy'o. 26 Pi ima Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam hihta o'yaniqey ep hahlaykahkañw kuwahtoti, Jerusalem epeq God sinomuyatuy amuñaqw añ okiwhinyuñqamuy amuñemi. 27 Puma hahlayhtoti, amumi yoniwyuñqee, pi God Jew-sinmuy amuhpiy qa-Jew-sinmuy lomatuawit āawnaq̄e pumuy ayo oya, soñawnen pumuy kuwahtiput huyta; noq̄w ōviy qa-Jew-sinom soon it qatsit ep hihta himuy'yuñqey akw qa pumuy amumi unañwtapyani. 28 Noq̄w ōviy ason nu yan it iayaway an hinhte' hihta oyiwhqat pumuy amumi noe' pep pu' nu umuhpa hinmakañw Spain aqwni. 29 Noq̄w it nu navoti'ta: Pas nu umumiq pite' umuy Christ āawnaqw pam inuhpiy umuy pas pavan ōqaltoynani. 30 Aw iunañwamu itupkomu, uma Jesus Christ aw tūtuptsiwhq̄e nānami unañway'yuñwa, pan Hikwsit ahpiy tutuqayyaq̄ee. Noq̄w ōviy nu umumi okiw pañqawni: Uma qa nātusi'kahkañw inuñem God aw tūviñtotani. 31 Noq̄w nu Judeat ep qatuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw ayo taviwniqat uma inumum nāwakintotani, pu nu Jerusalem epeq sinmuy amuñem hihta hinmaqat God sinomat pas pay okiw ōmahtotani. 32 Noq̄w God pan tunatyawtaq̄w nu hahlaykañw umumiq pituni, nen umumum suyan

unañwtini. ³³ Taay, nam hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa God sohsokmuy umumum yantaa. Nam antani.

16

Personal Greetings

¹ I' hapi Phebe, itahsiwa, Cenchreat ep Jesus aw tōnawtaqamuy ayaamu, aw itahlomanavoti. ² Noqw òviy God sinomuyatuy hin hinyuññwuniqw uma pan put pās taviyani; nen uma aw unañwtavi'yuñwni, sen hakton ókiwa. Ura pam kaysiwhqamuy a'nō paañwa, pu nuy pīwu. ³ Uma Priscilla pu Aquila, Christ Jesus ep inumi unañwtavi'taqamuy öqalayani. ⁴ Taq puma iqatsiy ayo táviniqe òviy pēp mōki, noqw nu put ep pumuy amumi hahlayhti, piw qa nu'-saa, pas sohsoyam qa-Jew-sinmuy amuhpa Jesus aw tōnawtaqam pīwu. ⁵ Pu uma piw pumuy kīyamuy ep tsotsvalyaqamuy öqalayani. Uma aw iunañway Epenetus öqalayani, Achaiat ep Christ aw mohti tuptsiwhqata. ⁶ Uma itamuy maqsontaqat Maryt öqalayani. ⁷ Pu uma inuñaqwvity Andronicus, pu Juniat pumuy öqalayani. Ura puma inumum sivilawhqamu; puma inupyeve Christ kwusut ayaiwyuñqamuy amuhpiy pavan mātaqnihqqa amumi navotiwta. ⁸ Uma Tutuyqawhqat ep aw iunañway Amphias öqalayani. ⁹ Uma Christ ep itahtumalsuñway Urbanet öqalayani, pu aw iunañway Stachys pīwu. ¹⁰ Uma Apelles öqalayani. Pam pas antsa Christ aw tuptsiwni'ta. Pu uma Aristobolus ep kīvity öqalayani. ¹¹ Uma inuñaqwviy Herodian öqalayani, pu sohsokmuy Narcissus ep kīvity amuñaqw Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqamuy pīwu. ¹² Pu uma Tutuyqawhqat eñem tumalay'taqamuy Tryphenat-nikañw pu Tryphosat pumuy öqalayani. Pu uma aw iunañway Persis, Tutuyqawhqat eñem a'nō tumaltaqat öqalayani. ¹³ Uma Tutuyqawhqat ep namorstiwhqat Rufus öqalayani, pu yúyata; pam inuy an nuy pās tavi'ta. ¹⁴ Pu uma Asyncritus, Phlegon, Hermas, Patrobas, pu Hermes, pumuy öqalayani, pu tuptsiwni'yuñqamuy pumuy amumum yesqamuyu. ¹⁵ Uma Philologus, pu Juliat, Nereus, pu siwayat, pu Olympus-nikañw pu sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy pumuy amumum yesqamuy öqalayani. ¹⁶ Uma nānatupkomnihqey pan na'qalantotani. Hāhaqe' Christ aw tōnawtaqam umuy öqalaya.

Final Instructions

¹⁷ Noqw nu umumi pañqawni, itupkomu: Uma tunatyal-totini; taq hakim alōñöt tutuqayhpit uma qa tuwi'yuñqat umuhpa tutuqaynayani. Puma umuy tsikaye' umuy las-nayani. Noqw òviy uma qa nāunay'yuñwni; uma pumuy qa

amu'puñalyani. ¹⁸ Taq pantsatskaqam Jesus Christ qa eñem tumalay'yuñwa, soq nāp tuñlayiy éñem-saa. Puma kwanwálvayiy pu nukwánwlvayiy akw añ ūnatuy ūnatoyñi'wisa. ¹⁹ Sinom sohsoyam umuy nanaptaqw yaw uma God lavayiyat añ hinwisa, noqw ōviy nu umumum put ep hahlayi. Nu umuy hihta lolmat añ qaöwíhinyuñwniqat umuñem nāwakna, nikañw pay uma qalolmat qa eñem hintsatskaniqata. ²⁰ Noqw God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa soon pas hisat umuhpiy Satan áñwutani. Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay núokwaat umumum yantani. Nam antani. ²¹ Itumalsuñwa Timotheus-niqw, pu Lucius-niqw, pu Jason-niqw, pu Sosipater inuñaqwvi puma umuy öqalaya. ²² Pu nu Tertius it pēnaqa Tutuyqawhqat añ umuy öqala. ²³ Gaius umuy öqala; pam hapi nuy-nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tōnawtaqamuy kiy ep oyi'ta. Pu kitsókit sīvayat aw tunatyawtaqa Erastus umuy öqala, pu itah-tupko Quartus pīwu. ²⁴ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay núokwaat sohsokmuy umumum yantani.

Concluding Prayer of Praise

²⁵ Nam God tayawintiwni. Pam hapi umuy hurs hoñnaniqey aw öqalay'ta, nu nuhtumi Jesus Christ hin lomayuaataqat pan'i. God tūwaqatsit yúkuhqey añqaqw it lavayit tupka. ²⁶ Noqw sokkawtaqam sinom tuptsiwnit añ hinwisniqat ōviy God sutsep qátuhqa yan tutaptaqe lavay'aymuy pēnyamuy ahpiy put pantaqat tunvotna. ²⁷ Noqw nam nāla suyan unañwtalwuwni'taqa God yūmosa tayawintiwni, Jesus Christ añ'a. Nam antaa.

Paul
CORINTH
ep Tuptsiwni'yunqamuy amumi mohti
Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaat-nihqey aw wánwayniwhqa it penta, itahtupkoy Sosthenes ámuma. ² Itam Corinth ep God aw tōnawtaqamuy, Jesus Christ ahpiy sutsvo oyiwyunqamuy, put sinomatniqey ōviy wánwayniwyaqamuy ōqalanta, pu sohsokmuy sohsovik Jesus Christ aw taqa'nañwtotiqamuy pīwu. Pam hapi pumuy Tutuyqawhqaamu, pu Itahtutuyqawhqa. ³ Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa Itanay God añqw umumi pitsíwtaa, pu Tutuyqawhقات Jesus Christ añq'ō.

Blessings in Christ

⁴ Pay nu yūmosa Inay God aw kwakwhatima umuhpee. Kwakwhat pi pam Jesus Christ ahpiy umumi núokway noa, ⁵ Umuy sohsok hihta qaōwíhintaqat máqahqee. Kwakwhat pi pam umuy lavayhtuwit maqa, piw umuy suyan unañwtalwuwnitoyna. ⁶ Pi lavayi Christ yuaataqa umuhpe hūrs'iwma. ⁷ Noqw ōviy uma Itahtutuyqawhqay Jesus hisat mātaqtiniqat maqaptsi'kahkañw qa hihta kuwahtiput ep rūrumnaya. ⁸ Pam hapi so'ñwamiq aw pahsavo umuy hūrs hoñnaqw, uma put talōñniyat ep qa hihta akw qalomáhinyuñw. ⁹ God hapi pas qaatsáy'ma. Noqw uma put Tiyat Jesus Christ amum yanyuñwniqat ōviy umuy wánwayi.

Divisions in the Church

¹⁰ Noqw taa, itupkomu, nu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw umumi okiwhiñqawlawni: Okiw uma sohsoyam sun yuaatotani; uma qa nātsikiwtani. Uma qa panyuñwt, sun wuwni'kahkañw, sun tunatyawkahkañw, sūp hinwisni. ¹¹ Taq ima Chloet sinomat inumi umuy hin tūawvaya, itupkomu, yaw uma nātsikiwyuñwa. ¹² Noqw it nu pañqawu: Yaw uma nānap pañqawa: Nu Paul ámuma; noqw Nu'wa Apollos ámuma; noqw Nu'wa Cephas ámuma; noqw Nu'wa Christ ámuma, yaw uma kitota. ¹³ Noqw nu umuy hihta tūviñtani: Ya Christ qa sūpwa? Ya Paul umuñem nahoylehtsit aw muilti? Ya uma Paul natñwaniyat aw kūyit akw tuvoylatoti? ¹⁴ Pas nu God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu qa haqawat umuy kūyit akw tuvoylata, hal pay Crispus-nit pu Gaius púmuy-saa. ¹⁵ Taq nāp hisat pi sen haqawa nu nāp inatñwaniy aw tūtuvoylataqat pañqawni. ¹⁶ Pu piw nu Stephanas ep kīvituy kūyit akw tuvoylata. Pu ahpiy pay nu

suhpan qa hakiy piw kūyit akw tuvoylata. ¹⁷ Pi nu kūyit akw tūtuvoylalawniqat nuy Christ qa pan ayata; pi nu lomatuawit yuaataniqat nuy ayata. Noqw nu lavayhtuwit qa akw yuaata, taq nāp hisat ka Christ nahoylehtsiyat öqalaat qa hímuniwhitini.

Christ the Power and the Wisdom of God

¹⁸ Pi nahoylehtsi yuaatiwhqa añ só'iwwisqamuyiniqw pay an'eway hímuu; nikañw itamuy ayo nõñakiwtaqamuyiniqw pam God öqalaata. ¹⁹ Pi ura yan pey'ta: Nu a'nö wuwni'yunqamuy wuwantuwiyamuy súlawhtani, pu nu qaūunatuy matstuwiyamuy sóontsanhtani, yan'i. ²⁰ Taay, noqw hak hihta añ suan wuwni'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak tutuventuwi'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak yep qatsit ep hihta añ hiñqawmaqa haqam hak hímuu? Ya hak yep qatsit ep wuwantuwit qa hamanhintsana? ²¹ Pi God súanwuwni'kañw yan yukuqw, ima yep qatsit añ hinwisqam nāp wuwniy qa ahpiy put tutwa. Noqw pahsat pu pam yan unañwti: Pam lavay'aymuy amuhpiy yuaate', hakimuy put aw tütuptsiwaqamuy ayo óyaniqey pan'i, nāmahin pi as haqawatuyniqw pam lavayi pas an'ewayniq'ö. ²² Pi Jew-sinom kätatayhpit hihta tuawi'taqat tuñlay'yunwa, noqw Greek-sinom súanwuwnit hepnunya. ²³ Noqw pi itam Christ nahoylehtsit aw muiwhqat yuaatota; imuy Jew-sinmuy amumi tönökpit anta, pu imuy Greek-sinmuyniqw pam an'eway hímuu. ²⁴ Nikañw imuy Jew-sinmuy pu Greek-sinmuy amuñaqw wānwayniwyaqamuy amumiwat Christ hapi God öqalaata, piw God súanwuwniata. ²⁵ Pi nāmahin pi God wuwniat hihta ep an'ewakwniqey mātāqtiqw, pam sinmuy amuhpenihqe pas pavan wuwni'ta; noqw nāmahin pi pam hihta añ qa öqalaniqey mātāqte' pam sinmuy amuhpenihqe pas pavan öqala. ²⁶ Pi uma hakim wānwayniwyaqey navoti'yunwa, itupkomu, qa wūhaqnihqam yep qatsit ep pas pavan wuwni'yunqam wānwaniwya, qa wūhaqnihqam ö'qaltu, qa wūhaqnihqam pavansinomu. ²⁷ Pi God hihta sinmuyniqw yep qatsit ep an'e'wakwnihqat namorsta, imuy a'nö wuwni'yunqamuy hamantoynaniqe öviy'o; pu pam sinmuy amuñaqw yep qatsit ep hihta qaöqálat namorsta, añ hīhihta öqalat hamantoynaniqe öviy'o. ²⁸ Pu God yep qatsit ep hīhihta hin'e'wakw, hīhihta susqahimuniwhqat enañ namorsta, pu hikispi pam hīhihta qahaqamyaaqat namorsta, hīhihta pasiwyunqat qahaqamtaniqe öviy'o. ²⁹ Noqw öviy kurs hak put atpip kwiviyuaatani. ³⁰ Noqw pi uma hapi put ahpiy Christ Jesus ep hinwisa. Noqw God put ahpiy itamuy súanwuwnitoyna, itamuy súanyunwiniqat yukuna,

itamuy nāmi lasna, itamuy qenivo oya. ³¹ Hin pey'taqat antani: I' hak himuiwtaqa Tutuyqawhqat ep himuiwtani.

2

The Message about Christ on the Cross

¹ Pu nūu, itupkomu, ura nu umumi pítuhqe, lavayhtuwit, pu wuwantuwit ayo yukut, okiwhinkañw umuy God tunatyayat āawna. ² Nu umumum yankañw yan na'qala: Pas Jesus Christ nahoylehtsit ep nīniwhqat put-sa tuwi'taniqeyu, qa hihta pīwu. ³ Nihqe nu umuhpa' hinmakañw, pas qaöqálaninwu; hin unañway'kañw, pas tururutima. ⁴ Ura nu lavayit yuaataqe, sen tūaawnaqe tuhislavayit qa akw yuaata. Pi tuhislavayi pay sinmuy amuhpiy'o. Noqw nu qa pan yuaatat, Hikwsit öqalayay akw umuy tuptsiwna. ⁵ Noqw yan umuhtuptionsiwni qa sinot wuwantuwiayat ep wunut, pas God öqalayay ep wunu.

God's Wisdom

⁶ Pay as pi itam añ tukwsiwyuñqamuy amuhpa' pas wuwantuwit yuaatota. Noqw pam wuwantuwi qa yep qatsit ahpiy'o, piw qa yep qatsit ep mohpeqyaqamuy amuhpiy'o. Pi puma tūwayawisa. ⁷ Itam pi God wuwantuwiayat tupkiwtañwuqat yuaatota, it'a: God hisatñahaqawq itamuy pas momi öyaniqey pasiwna. ⁸ Noqw yep qatsit ep moñw'iwyuñqam qa haqawa it navoti'ta. Kurs puma put navoti'yuñwe', soon Tutuyqawhqat lolmat tälawnway'taqat nahoylehtsit aw muayani. ⁹ Noqw God hihta qaöwihintaqat put aw unañway'yuñqamuy amuñem na'sasta. Noqw qa hak put pantaqat posiy akw aw yori, pu piw naqvuy akw put qa navota, pu piw qa hisat unañwmiq paki. ¹⁰ Nikañw God Hikwsiy ahpiy itamumi put mah-takna. Pi Hikwsi sohsok hihta añ purima, hikis God suyan unañwtalwunniyat pas qa mätsiwtaqata. ¹¹ Puyaw hak sino sukw sinot unañwayat aw navoti'ta? Pay pas nāp hikwsiat ahsonvenihqa put navoti'ta. Noqw pan piw qa hak sino God unañwayat aw navoti'ta, pas put Hikwsiat-saa. ¹² Noqw pi it Hikwsit itam makiwyaqaw pam qa yep qatsit ahpiynit God ahpiy'o. Noqw yan itam God itamuy hihta paysoq máqahqat mätsi'yuñwa. ¹³ Nihqe itam put pantaqat piw yuaatota. Itam hihta yuaatotaqe, sinot wuwantuwiayat qa ahpiy put tutuqayya; noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi itamuy put tutuqaynaqaw, itam Hikwsit añ hinwisqamuy amumum yuaatotaqe, hīhihta Hikwsit añ qatsqat namimahtakintota. ¹⁴ Noqw i' hak nāp tunatyay añ hinmaqa hihta God Hikwsiyat añqwnihqat pas qa ömahtañwu, putniqw pi pam an'eway'o. Noqw pam pas hikwsit ahpiy māmatsniwñwuniqw, öviy kurs hin pam put māmatsni. ¹⁵ Noqw pay i' hak Hikwsit añ hinmaqa sohsok hihta añ tuwantima; noqw soon hak sino put

aw tuwanlawni. ¹⁶ Puyaw hak Tutuyqawhqa tunatyayat mātsi'taqe put aw tutaplawni? Pi itam Christ wuwniyat pasiwyuñwa.

3

Servants of God

¹ Pu nūu, itupkomu, kurs nu hin umuy Hikwsit añ hinwisqat pan umumi yuaatani. Pay nu umuy nāp tunatyay añ hinwisqat pan umumi yuaata, umuy Christ ahpiy qatsit aw pu' pas tihtiwyaqat pan'i. ² Nu umuy pihut nopna, qa hurut nōvata, ispi uma pew pahsavohaqami kurs hin kātotiniq'ō. Híkispi nāt uma kurs hin put kātotini. ³ Taq uma nāt umuhtunatyay añ hinwisa. Pi yaw umuñaqw haqawat nānami unañwtutuyyakañw, pu nānwuy'kahkañw, nātsikiwta. Ya uma qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? Ya uma yep qatsit ep sinmuy qa amún hinwisa? ⁴ Oviypi haqawa, Nu' Paul ámuma, yaw kitalawhq, pu suhka, Nu' Apollos ámuma, yaw kitalawhq, ya uma panyuñqe, qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? ⁵ Puyaw Paul hak hímuniqw òviy'o? Puyaw Apollos hak hímuniqw òviy'o? Pi uma pay pumuy ayaiwtaqamuy amuhpiy tūtuptionsiwa. Pay Tutuyqawhqa hapi itamuy nanāp tumalhuyta. ⁶ Noqw òviy soñawnen nu ūya; noqw Apollos añ hikwna. Noqw pay God put wuñwna. ⁷ Noqw òviy pay i' uylawhqa qa hímuu; pu piw añ hihikwnaqa. Pi God put wuñwnaqa pam pas'i. ⁸ Noqw i' uylawhqa, pu añ hihikwnaqa puma sun tumalay'ta. Nihqe puma nan'ik hin tumaldaqey ahsatiy òmahtani. ⁹ Pi itam God amum sumitumalay'ta. Noqw uma God ūiyat anyuñwa. Uma God kīyat anyuñwa. ¹⁰ God núokwanikañw inuñem pan yukuqw, nu pas wuwni'taqat kītuwi'taqat pan yayhniyat yuku. Noqw pu suhka put atsve tukwlawu. Nikañw hak put ep hin tukwlawhqe ep tunatyaltimantani. ¹¹ Pam tukwyayhni pay yukiwa. Noqw kurs hin hak piw sukw tukwyayhnani. Pi Jesus Christ hapi pam tukwyayhni. ¹² Noqw kurs haqawa it tukwyayhni ep sikavalasivat, qòtsásivat, a'nō hihkay'yunqat o'wat, kohot, tūsaqat, sen sōhōvosqatuñwut akw tukwtaqw, ¹³ Sohsokmuy sinmuy añ nanāp tumalaam mātaktini, pi talōñnit ep pam qōhit akw suhputsniwni. Noqw qōhi sohsokmuy sinmuy tumalayamuy aw pohte', put hin hintaqat susmataqtani. ¹⁴ Kurs haqawat tumalaat put tukwyayhni ep tukwtiwhqa qa hinhtiqw pam put ep hihta ahsatiy òmahtamantani. ¹⁵ Pu haqawat tumalaat ūwikq pam pas sohsok kwayhmantani. Nikañw pay as pam ayo yámakiwtani; nikañw pay hakiy qōhit añqw ayo yámakqat pantamantani. ¹⁶ Uma hapi God kīyat

anyuñwa; noq̄w God Hikwsiat umuhpe ki'ta. Ya uma it qa navoti'yuñwa? ¹⁷ God kīyat hovalaqat God hapi put hov-alani, pi God kīat pas hímuniq'ö; noq̄w uma hapi put kīmatu. ¹⁸ Uma hapi qa haqawa nāmi yētani. Kurs umuñaqw haqawa yep qatsit ep a'nö wuwni'taqey pan nāmi wūwante' pam nūanhimuniwhtini, nen pu' pas antsa wuwni'vani. ¹⁹ Pi yep qatsit añqw wuwantuwi God-niqw an'eway'o. Pi ura yan pey'ta: Pam a'nö unatwi'yuñqamuy nāp unatwiyamuy akw pumuy kwihkwisna. ²⁰ Pu piw yan'i: Tutuyqawhqa a'nö wuwni'yuñqamuy wuwniyamuy navoti'taqw pam haktonsaa. ²¹ Paniqw öviy qa hak suk̄w sinot pas hímunihqat yuaataman-tani. Pi sohsoy himu umuhhimu, ²² Sen Paul, sen Apollos, sen Cephas, sen tūwaqatsi, sen qatsi, sen mokiwu, sen himu pu'yaqa, sen himu nātoniqa. Pas sohsoy himu umuhhimu. ²³ Noq̄w uma Christ himumatu. Noq̄w Christ God himuata.

4

Apostles of Christ

¹ Itam Christ ayamatu, pu God tunatyayat tupkiwtañwuqat aw tunatyawta. Hak pay pan itamuy tuway'tamantani. ² Noq̄w sam pi i' hak hihta aw tunatyawtaqa soon tumalay qa añ sūanmaniqat aw tuñlayiwtañwu. ³ Noq̄w kurs uma inumi tuwantotaqw, sen sinom hisat inumi tuwantotaniqey tokiltotaqw, pay nu soon put ep hin unañway'tani. Owi, híkispi nu qa nāp nāmi tuwanlawu. ⁴ Pay as pi nu qa hihta nāmi tuway'ta. Nikañw pay nu qa put akw qenive wunu. Pi Tutuyqawhqa hapi inumi tuwanlawni. ⁵ Paniqw öviy uma hihta ep qa āpiy pay sūyukuyamantani, hisat Tutuyqawhqat pītuniat aw pahsavoo. Ason pi pam hihta qatālat ep tupkiwyuñqat aw tālawnani, pu u'nañwpa' tutnatyat mātaqtani. Noq̄w pep pu' qa hak qa God añqw nāp ahsatiy ömahtamantani. ⁶ Nu umumi nālavayhti, pu Apollos pīwu, uma itamuhpa' hihta tuwi'vayaniqat öviy'o. Noq̄w pep pu' uma hakiy pās aw wūwaye', qa haqawat aw qa kwañwátayuñwt, sūkwat-sa tsokanayamantani. Uma hin pey'taqat qa yuhke'yani. ⁷ Ya hak uñ suk̄w hakiy añqw alönta? Puyaw um hihta himuy'taqey put qa makiwa? Noq̄w kurs God uñ hihta maqaqw, ya um hinoq̄w piw put ep pas nāhihtay'ta, pam qa kuwahtiput pan'i? ⁸ Núwupa uma nānasna. Núwupa uma kāhaktoti. Pas uma momñwituy amún moñw'iwyuñwa qa itamum yankahkañwo. Is as uma pas antsa moñw'iwyuñqw itam umumum moñw'iwtani. ⁹ Pi nuy wūwaqw God itamuy ayaiwyuñqamuy pas nuhtuñk oya, itamuy mokiwuy aw oyiwyuñqat pan'i. Pi God hoñviaymat-niqw, pu sinom sohsoyam itamuy-sa pās piptsantotaniqat pan itamuy yuku.

¹⁰ Itam Christ tunatyawyuñqey put ep núanhihtuu; noq̄w úmawat Christ añ a'nö wuwni'yuñwa. Itam qaöqáwi'yuñwa; noq̄w úmawat a'nö ö'qaltu. Uma kaptsitiwya; noq̄w ítamwat pevewinhinyuñwa. ¹¹ Itam pewhaqami pahsavo tsöñsoiwta, pu pānaqsoiwta, pu qa yuwsí'yuñwa. Noq̄w sinom itamuy wuvatinumya. Itam haqam yesniqey qa suyan tuway'numya. ¹² Pu itam maqsonlalwa, nāp itahmay akw tumalay'yuñqee. Sinom itamuy qalomásavitotaq̄w, itam hahlayhpit akw tūöqalantota. Itamuy okiwsahsanyaq̄w itam nānakwhani'yuñwa. ¹³ Itamumiq̄ hiñqaq̄waq̄w itam amumi pās kwakwhavewat yuaatota. Pas itam tūwaqatsit ep hihta tuyoy'ewakw panyuñwa. Nihq̄e pewhaqami pahsavo itam sohsok hihta añq̄w maspiwhq̄at panyuñwa. ¹⁴ Nu umuy hamantoyraniqey qa pan tunatyawkañw íit penta. Pi uma pas aw iunañwam itimniq̄w, öviy nu umuy u'nana. ¹⁵ Pay as pi qaan'ewakw hintaqam tahtaqt Christ ep umuy tutuqaynayaq̄w, pay uma sūkw nay'yuñwa. Pi nu lomatuwat ahpiy Christ Jesus añ umuy aniwna. ¹⁶ Paniq̄w öviy nu umumi okiwhiñqawlawni: Uma inumi nanawinyani. ¹⁷ Pi nu yaniq̄w Timotheus, pas aw iunañway itiy, Tutuyq̄awhq̄at añ suan hinmaq̄at umumiq̄ tavi. Ason pam nuy Christ ep hin hinmaq̄at umuy añ ahoy u'nanani, piw nu hāhaq̄e' Jesus aw tōnawtaq̄amuy hihta tutuq̄aynaq̄ata. ¹⁸ Noq̄w yaw uma haq̄awat a'nö unañwtoti, suhpan ka nu pay qa pítuniq̄at paniq̄'ö. ¹⁹ Noq̄w pi nu qa sōwunit umumiq̄ pítuni kurs Tutuyq̄awhqa pan tunatyawtaq̄'ö. Nen nu imuy a'nö unañway'yuñq̄amuy lavayiyamuy qa aw unañwtapni, panis pumuy öqalayamuy-saa. ²⁰ Pi God moñwtunatyaat qa lavayit añ pasiwta. Pi pam öqalat-sa añ pasiwta. ²¹ Noq̄w ya hintani? Nu umumiq̄nen sen wuvahpi'kañwni? sen nami'nāñwat himuy'kañw, pu pās unañway'kañwni? Ya uma hihtawat nānawakna?

5

Immorality in the Church

¹ Pay pas antsa lavaytaq̄w yaw umuñaq̄w haq̄awa qa-hopq̄atu. Yaw uma haq̄awa nay nōmayat amum q̄atu. Noq̄w híkispí ima añ qatuptsiwni'yuñq̄am qa pan hinwisa. ² Noq̄w tuwat soq̄ uma himuiwyuñwa, as uma put ep qa-hahlayhtotinihkañwo; nihq̄e it hakiy panhaq̄am hinhtiqt̄at umuñaq̄w ayo hóroknayani. ³ Noq̄w nāmahin pi as nu qa pep umumum yankañw, nu yūmosa umuy u'ni'ta. Nihq̄e nu hakiy yanhaq̄am hinhtiqt̄at añwu pay eñem yuku, pas antsa umumum yantaq̄ey pan'í. ⁴ Noq̄w öviy uma ihikwsiy amum Itahtutuyq̄awhqaq̄y Jesus Christ natñwaniyat

añ sūvo tsovalte', Itahtutuyqawhqay Jesus Christ öqalayay yankahkañw, ⁵ Hakiy put panhaqam hintsakqat Satan aw noayani, tokoat súlawhtiniqat öviy'o; noqw hikwsiat Tutuyqawhqat Jesus talönniyat ep ayo yámakiwtani. ⁶ Uma put ep himuiwyuñqe qa súanhtoti. Ya hihsayhoya pēkeni sohsok paqwrit pēkenañwuqat uma put qa navoti'yuñwa? ⁷ Oviy uma hisatvekenit ayo qenitote', puhuvaqwrit panyuñwni, pi uma pas antsa qapekén'oyiwyuñwa. Pi ura Christ Amutsva Yūmosanihqat ep mañat an itamuñem taviwa. ⁸ Noqw öviy itam soñawnen hisatvekenit qa yankahkañw nōviwhqat hintsatskani. Pam pēkeni qaunañwtalqatsit, pu nukpanqatsit tuawi'ta. Nikañw uma pölavikit qapekén'oyiwhput, unañwat antsanihqat, piw qaatsanihqat tuawi'taqat yankahkañw put hintsatskani. ⁹ Ura nu umumi pēnaqe, uma qahopiyesqamuy qa amu'puñalyaniqat nu umumi pañqawu. ¹⁰ Nikañw nu pay qatuptsiwni'yuñqamuy qahopíyesqamuy qa pumuy pañqawu, pu kan'ewtunatyay'yuñqamuyu, pu hihta tukwhantotaqamuyu, piw nāp yukit aw nāwakintotaqamuyu. Pantaniqw soon uma nawus it qatsit añqw qa ahpiyyani. ¹¹ Noqw nu hapi pu' piw yanwat umumi penta: Sen haqawa tuptsiwni'taqey pañqawhqa qahopíhintsakni, sen kan'ewtunatyay'tani, sen nāp yukit aw nāwakintani, sen nuhtumiq hiñqawni, sen honaqkuyit hihikwni, sen hihta tukwhantaniqw, uma put hakiy pantaqat qa a'puñalyani. Uma hakiy pantaqat qa amum nōñösamantani. ¹² Pi nu Jesus qa aw tōnawtaqamuy amuñem pas piw hin yuykuniqey qa pan ayaiwta. Puyaw qa uma umumi tōnawtaqamuy amuñem hin yuykuya? ¹³ Ason pi imuy qa aw tōnawtaqamuy God hapi hin yukunani. Paniqw öviy uma put hakiy nukpanat umuhpiy ayo hōroknayani.

6

Lawsuits against Brothers

¹ Is uti, kurs umuñaqw haqawa sukw amum hihta ep hinhte', momñwituy qaanhinwisqamuy amutpip put hin hepniquey suhtaq'ewni? as pam God sinomuyatuy amutpip put mohti hepnikañwo? ² God sinomat tūwaqatsit ep sinmuy amuñem hinwat yukuni'wisni. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Noqw kurs pantaniqw, ya uma hinoqw añ hihta susqahinyuñqat qa nāp hin yuykuya? ³ Itam honvia'yatuy hinwat yukunayani. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Noqw tis pi öviy itam yep qatsit ep hihta hinyuñqat aw suan wūwayani. ⁴ Noqw ason uma hihta pay yep qatsit ep hinyuñqat ep hin yukunayanik, ya uma God aw tōnawtaqamuy amuñaqw haqawatuy suspevewinhinyuñqamuy put aw o'yani? ⁵ Nu

umuy hamantoyvaniqe õviy yan lavayhti. Puyaw pas qa haqawa umuñaqw pavan wuwni'ta? Puyaw pas qa haqawa nātupkomuy amutsve hihta aw hin wūwaniqey tuwi'ta? ⁶ Noqw õviy soq tuwat nātupkom haqam hin yukiltiñwuqat aw nāwikvañwu, hikis piw qatuptsiwni'yuñqamuy amumii. ⁷ Pay õviy pas suyan uma it ep qaanhinwisa, ispi uma haqam hin yukiltiñwuqat aw nātsamvantagee. Ya hinoqw tis nāpi uma hihta ep qaantsaniwye', put ep nakwhani'yuñwani? Ason hak umuy hihta nawhkiniqw uma put ep qa unañwtuyvayamantani. ⁸ Noqw uma soq qa suan hinwisa. Hikis pi uma pas umuhsinomuy hihta nawhkilalwa. ⁹ An qa suan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. Ya uma it qa navoti'yuñwa? Uma qa nāunay'yuñwani. Soon tokot sokoptotaqam God moñwtunatyayat aw yuñni, pu nāp yukit aw nāwakinwisqamu, pu qa nāp himuy amum hintsatskaqamu, pu wutihinyuñqamu, pu tahtaqt tahtaqtuy amuhpa' nāhahlaynayaqamu, ¹⁰ Pu uuyiñwtu, pu hihta kan'ewtunatyay'yuñqamuyu, pu honaqkuyit hīhikwyaqamu, pu nuhtumiq hiñqaqwaqamu, pu hihta tusoqtukwhantotaqamu. Pan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. ¹¹ Noqw ura as uma haqawat panhaqam hinwisa. Noqw pay God Itana Hikwsiy ahpiy umuy pāhoma, umuy nēnem sinota, umuy súanyuñqat yuku, Itahtutuyqawhqaqay Jesus natñwaniyat añ'a.

Use Your Bodies for God's Glory

¹² Haqawa ka pañqawni: Pas as sohsoy himu inuñem súanta. Antsaa; nīkañw pay qa sohsoy lomahinta. Pas as sohsoy himu inuñem súanta; nīkañw pay nu qa hihtawat akw áñwutiwniqey nakwhani. ¹³ Nōsiwhqa hakiy ponoyat eñem yukiwtañwu; pu hakiy ponoat nōsiwhqat eñem yukiwta; nīkañw pay God pumuy lōpwtuy sūlawhtani. Noqw hakiy tokoat hapi nuvõt qa eñem yukiwta; pam Tutuyqawhqat eñem yukiwta; noqw Tutuyqawhqa tokoy eñem qatu. ¹⁴ Noqw God hapi Tutuyqawhqat ahoy tātayna; nihqe piw nāt itamuy ahoy tātaynani, nāp õqalay akw'a. ¹⁵ Puyaw umuhtoko Christ tokoyat aw wiwyuñqat uma put qa navoti'yuñwa? Noqw ya sen nu Christ tokoyat aw wiwyuñqat ayo oyat, tokoy huhyaqat aw put awiwhtoynani? Sóoni. ¹⁶ Soh! Puyaw i' tokoy huhyaqat amum hintsakqa put amum sūka tókoniñwuqat uma put qa navoti'yuñwa? Pi puma lōyöm sūkamantaniqat ura God pañqawu. ¹⁷ Noqw pi Tutuyqawhqat aw hūrs'iwtaqa put amum sūka hikwsiniñwu. ¹⁸ Huvam nuvõqatsit añqw watqaa. Sohsoy qaanhtipu sinot ahpiy hintsatskiwhqa qa tokoyat ep hintsatskiwa. Noqw pay nuvõhinmaqa hapi nāp

tokoy ep qaantsakñwu. ¹⁹ Soh! Ya uma it qa navoti'yuñwa? Qahováriwtaqa Hikwsi God ahpiy umumi noiwhqa umuhpe pakiwtaqw, umuhtoko put kīata? Noqw òviy uma qa nāp nāhimuy'yuñwa. ²⁰ Pi uma pas pavan hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Oviy uma umhtokoy, pu umuhhikwsiy God himuyat añ put tayawni'yuñwni.

7

Questions about Marriage

¹ Taay, noqw ura uma hīhihta ep inumiq pēnayaqw pam pu'ni. Pay tāqa qa nōmataniqw, pam put eñem lolma. ² Nikañw pay nāphisat sen sinom nuvōhinwisq, òviy pay uma añ nanāp tahtaqt nōmay'yuñwni, pu momoyam añ nanāp puwsuñwni'yuñwni. ³ Tāqa nōmay makiwayat aw put noi'tamantani; pu pay piw an wuhti puwsuñway tavi'tamantani. ⁴ Hakiy nōmaat tokoy aw qa nāp mónwiniñwu, put puwsuñwaat put aw mónwiniñwu. Pu pay piw an hakiy puwsuñwaat tokoy aw qa nāp mónwiniñwu, pi nōmaat put aw mónwiniñwu. ⁵ Hakim nāmi qa nākawintimantani, ason pay hakim pas nāmi pan yuke', pu' hihsavo panhtimantani, hakim napwalni'kañw, nāwakinpit aw yuki'taniqey òviy'o; nit pu ason hakim piw nāmimantani, taq ka Satan hakimuy qa namituyqawi'taqat ep pumuy amumi unahepmantani. ⁶ Nikañw hapi pay nu yan pēnaqe it umuy nakwhana, qa ayata. ⁷ Nuyniqw pi as sohsoyam inunyuñwiniqw pam amuñen lomahintani. Noqw pay pi sohsoyam God añqw nanāp hin makiway'yuñwa, suhka yanwatniqw, pu mi'wa piw tuwat panwata. ⁸ Noqw òviy nu añ imuy qa nōmay'yuñqamuy, pu qa puwsuñway'yuñqamuy-nikañw pu koñnanalvutuy amumi pañqawni: Pay uma pas inún hinyuñwiniqw as pam umuñem lolma. ⁹ Nikañw kurs pay uma qa namituyqawyuñwiniqw, pay hak hakiy ámumtini. Pi hakiy ámumtiniqw pam pantaqa nuvōmokiwuy añ kānavoti'taniqat epñihqe pavan lolma. ¹⁰ Pu añ hakim ámum'iwyuñqamuy nu amumi tutapta, nikañw pay qa nūu, i' Tutuyqawhqa: Wuhti puwsuñway qa mātapmantani. ¹¹ Nikañw kurs pam put mātave', pay pam nalqatmantani; sen pay ahoy puwsuñway amum namivōhiknik panhtimantani. Pu i' tāqa nōmay qa mātapmantani. ¹² Pu ahpiy mímuywatuy nu' amumi pañqawni, qa Tutuyqawhqa: Kurs hakiy tuptsiwñi'taqat nōmaat qa tuptsiwñi'te' nāt put amum qátuniqey nāwaknaqw pay pam put qa mātapmantani. ¹³ Pu kurs wuhtit puwsuñwaat qatuptsiwñi'te' nāt put amum qátuniqey nāwaknaqw pay pam put qa mātapmantani. ¹⁴ Pi i' qatuptsiwñi'taqat tāqa nōmay

atsviy God awwat sutsvo taviwta. Pu i' qatuptsiwni'taqa wuhti puwsuñway atsviy God awwat taviwta. Pi as qa pantaniqw umuhtim hovariwyuñwni; noqw pay hapi puma God awwat oyiwyuñwa. ¹⁵ Nikañw kurs i' qatuptsiwni'taqa ahpiyninik, pay pi ahpiymantani. Pay i' tuptsiwni'taqa tāqa, sen wuhti, pantaqat ep qa sómiwtañwu. Pi God itamuy uyiwawtaqat qatsit aw wánwayi. ¹⁶ Ispi yantaq'ö, wuhti, ya sen um uhpuwsuñway Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta? Pu um'i, tāqa, ya sen um uhnömay Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta?

Live as God Called You

¹⁷ Noqw pay pi God añ sohsokmuy nanāp hin qatsíhuytaqw, pu hakiy hin hintaqat Tutuyqawhqa put wánwayhq, hak pan hinmamantani. Yan hapi nu sohsovik Jesus aw tōnawtaqamuy amunawit yuki'ma. ¹⁸ Sen haqawa poñotkit akw tuvoy-laiwkañw wánwayniwe', pay pam put tuvoylat qa ayo yúkuni. Sen haqawa qa poñotkiwkañw wánwayniwe' pay pam qa poñotkiwni. ¹⁹ I' poñotki pay qa hímuu, pu i' qa poñotki pay piw qa hímuu; pi God tutavoyat añ hinmaq wam'i. ²⁰ Uma añ nanāp hin hinkahkañw wánwayniwe' pay panyuñwni. ²¹ Um sen núantuwikinikañw wánwayniwa; pay um put ep qa hin unañway'tani. Nikañw kurs pay um hin mātaviwninik, um akw moñwvastini. ²² Pi núantuwikinikañw Tutuyqawhqa ahpiy wánwayniwhqa Tutuyqawhqa ahpiy mātaviwa. Pu piw pay an i' qa núantuwikinikañw wánwayniwhqa Christ núantuwikiatniñwu. ²³ Uma hapi hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Oviy uma qa sinmuy amumi nātuwiktotani. ²⁴ Itupkomu, pay uma añ nanāp hin hinkahkañw wánwayniwyaqey pan God amum yesni.

Questions about the Unmarried and the Widows

²⁵ Pu nu imuy añ nāt pas mámanhtuy pay qa hinwat Tutuyqawhqa añqw tutavot pasiwta. Nikañw pay nu hin wūwagey pañqawni. Pi nu Tutuyqawhqa añqw ökwatuwiwa, pas qa atsat hinmaqee. ²⁶ Itam pay hihsavo pas sóontsaniwyuñwni. Noqw öviy nuyniqw hak hin makiway'te' pan qátumantaniqw pam eñem lomahinta. ²⁷ Um hak nōmay'taqa, pay um añqw mātaviwniqey qa tunatyawtani. Noqw um ñasta nōmay'taqa, pay um qa nōmawuwantani. ²⁸ Nikañw kurs um piw nōmate', um pay qa hin qaanhtini. Pu kurs i' nāt pas māna puwsuñwte', pay pam piw qa hin qaanhtini. Nikañw panhtotiqam hapi yep qatsit ep kānanvotyani. Noqw nu as put añqw umuy ayo óyaniqey nāwakna. ²⁹ Nikañw it nu pañqawni. itupkomu: Tuwani

tsāva. Noqw ōviy yahpiy hapi yantani: An nōmay'yuñqam pay qa nōmay'yuñqey panyuñwni; ³⁰ Pu an tsaykitaqam pay qa tsaykitaqey panyuñwni; pu an hahlayyaqam suhpan pay qa hahlayyaqey panyuñwni; pu hihta tuhtuy'yaqam pay hihta qa himuy'yuñqey panyuñwni; ³¹ Pu yep qatsit akw moñwvasyaqam qa nukushintsahsanyani; pi yep qatsit tunatyaat tūwayato. ³² Noqw nu as umuy qa nānaphin wuwanvisoq'iwyuñwniqat umuñem nāwakna. I' hak qa nōmay'taqa Tutuyqawhqat hihmuyat tunatyawtañwu, hin pam Tutuyqawhqat unañwvenikey ōviy'o. ³³ Noqw pu i' nōmay'taqa yep qatsit ep hīhihta hinyuñqat tunatyawtañwu, hin pam nōmay unañwvenikey ōviy'o; nihqe lōqmuy wuwni'ta. ³⁴ Noqw māna nāt qa puwsuñway'taqa Tutuyqawhqat hihmuyat tunatyawtañwu, pam hin tokoy, pu hikwsiy ep qahováriwtanikey ōviy'o. Noqw pu i' puwsuñway'taqa yep qatsit ep hīhihta hinyuñqat tunatyawtañwu, pam hin puwsuñway unañwvenikey ōviy'o. ³⁵ Noqw uma it akw moñwvasyaniqat ōviy nu yan lavayhti. Nu umuy qa aw u'ta. Noqw yan uma lomahinwise', qa hihta sos'onkahkañw Tutuyqawhqat aw unañwtavi'yuñwni. ³⁶ Nikañw kurs hak tiyo manhtuway ka qa súantsahsanhqey wūwante', kurs pay pam tukwsiwtaqw, soon as qa panhtiniqw, pay pi pam hin tunatyawte' panhtini; pay pam qa hin qaanhtini, pay pi puma nāmatini. ³⁷ Nikañw pay hak unañwpeq tunatyay qa wílōkni'taqa, qa hihta akw sóon'iwkañw tunatyay aw tuyqawi'taqa manhtuway nāt pas mānat tavi'tanikey unañwpeq yuki'taqa hapi súanhtini. ³⁸ Noqw ōviy i' hak put áumtqiqa hapi súanhtini, nikañw i' hak put qa áumtqiqa put epnihqe pas pavan súanhtini. ³⁹ Wuhti hin yukiwtaqat tutavot ahpiy puwsuñway aw sómiwtañwu hihsavohaqamí qátuniqat pahsavoo. Nikañw ason kurs put puwsuñwaat mokq pam mātaviwñwu. Pay pi hakiy áumtiniq áumtimantani; nikañw hapi pas Tutuyqawhqat sinoyat-sa áumtimantani. ⁴⁰ Nikañw pam hintaqey pan hinmaniqw pam pantaqa nuyniqw put eñem lomahintani. Noqw nu wūwantaqw God Hikwsiat iunañwpeq qátuhqa piw pan unañwti.

8

The Question about Food Offered to Idols

¹ Nu pu' nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat yuaatani. Pay pas antsa itam sohsoyam navotit pasiwyuñwa. Navoti hakiy kwivi'nañwtoynañwu; noqw nami'nañwa hapi hakiy ōqalañwu. ² Noqw kurs pay hak hihta navoti'taqey wūwante', pam piw it aw wūwantani: Pam as pas pasiwtaqat put navoti'tani;

nikañw pam qa nāt pan put navoti'ta. ³ Hak haqam God aw unañway'taqw God put tuwi'tañwu. ⁴ Taay, hak hihta nāp yukit aw noiwhqat tūmoytaqat nu lavayhtini. Pay pi itam navoti'yuñqw pay tūwaqatsit ep nāp yukit pi qa hímuu; pu pay pas qa haqam hak himu piw suhkaa, pay pas God-saa. ⁵ Pay pi as sinmuyniqw amuhpa' nāwakintiwayaqam kasta, òveqatsit ep'e, pu tūwaqatsit ep'e. Pi pas antsa amuhpa' nāwakintiwayaqam suhpanta, pu momñwit suhpanta. ⁶ Noqw itamuyniqw pay sūkw aw nāwakintiwhqa, God Itanaa, put hapi ahpiy sohsoy himu pasiwyuñwa, pu itam put enem yukiwyuñwa; pu sūka Moñwi, Jesus Christ, put hapi ahpiy sohsoy himu yukiltoti, pu itam put ahpiyya. ⁷ Nikañw pay qa sohsoyam it navoti'yuñwa. Oviypi haqawat nāp yukit pew pahsavo kaptsi'yuñwa. Noqw nāmahin pi as pūmuyniqw nōsiwhqa pas antsa nāp yukit aw noiwhq puma put nōnova; noqw puma tuptsiwniy añ qaōqáwi'yuñqw, unwáam hovarsni. ⁸ Pi itam soon nōsiwhqat ahpiy God aw lomahinyuñqey nāmahtakni'yuñwani. Oviypi itam nōnōse' put ahpiy qa ñas'ewhtotiñwu; pu pay piw an itam qa nōnōse' qa hin'ewaytotiñwu. ⁹ Nikañw pay uma tunatyaltotini, taq nāphisat ka uma yan qenive hoñkahkañw soñawnen tuptsiwniy añ qaō'qaltuy amutpik hihta ep tōnōkyaniqat taviyani. ¹⁰ Kurs um hihta navoti'taqa nāp yukit enem kīyat ep tunōsvoñat aw qatuqw, hak tuptsiwniy qa añ òqala un pep tuwani. Ya pam unañwpeq qatusite', qa tuwat nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat nōsni? ¹¹ Nen pam hak uhtupko qaōqálanihqey uhnawotiy atsviy hovalniwani, Christ put enem enañ mokq'ö. ¹² Noqw pan hapi uma umuhtupkomuy ep qaanhtote' unañwayamuy qaō'qaltuy tūhotote', Christ ep qaanhtotini. ¹³ Yanta hapi, noqw òviy kurs sikwi itupkoy múnuknaniqw, pay pas tūwaqatsit nāt wunuqw nu soon sikwit nōsni, taq nāphisat ka nu itupkoy múnuknaniqee.

9

Rights and Duties of an Apostle

¹ Ya pay nu' qa ayaiwtaqa? Ya nu qa qenive wunu? Ya nu' Jesus Christ Itahtutuyqawhqay qa aw yori? Puyaw qa uma Tutuyqawhqat ep itumaltipumu? ² Kurs nu pay haqawatuyiniqw qa ayaiwtaqanik pay úmuyniqw pi nu suyan panta. Pi Tutuyqawhqat ahpiy uma hapi nuy pas antsa ayaiwtaqat mahtakni'yuñwa. ³ Hakimuy inumi tuwantotaqwu nu amumi yan lavayhtiñwu. ⁴ Ya itam nōsniqey pu hikwniqey qa makiway'ta? ⁵ Ya itam haqawat tuptsiwni'taqat nōmay'te', put wiknumniqey qa makiway'ta añ pētuy ayaiwyuñqamuy amun'i, pu Tutuyqawhqat tupkomuyatuy-nikañw pu Cephas

pumuy amun'i? ⁶ Hal pay sen nu'-niqw pu Barnabas, ya itam-sa pay qa tumalay'tanik pam itamumi uhtsiwta? ⁷ Ya hak hisat haqami tuwvöhtaqa nāp hihta himuy aw tükway'ta? Ya hak övat uyht, aniwnit qa añqw tūmoyta? Ya hak pokmuy tumalay'kañw pihuyamuy qa añqw hīhikō? ⁸ Ya nu pay sinot an lavayhti? Hal ya Moses tutavoyat añ piw qa pan lalvaya? ⁹ Oviypi Moses tutavoyat añ yan pey'ta: Um wākasit söhövosit muritaqat motsövuyat qa sommantani. Ya God pas pay wākasit-sa tunatyawkañw öviy pañqawu? ¹⁰ Hal sen pi pam itamuy tunatyawkañw pañqawu? Pay kurs pi hin qa itamuñem i' yan pēniwa. Noqw öviy uylawhqa okiw hihta túwaniqey tunatyawkañw uylawñwu; piw muritaqa okiw aniwnit añqw hihta himuy'vaniqey tunatyawkañw muritañwu. ¹¹ Itam soñawnen hihta it Hikwsit ahpiynihqat umuy huyta. Noqw kurs itam yep qatsit ep umuhhimuy ömahte', ya itam pas qaanhtini? ¹² Noqw kurs uma haqawatuy umuhhimuy añqw maqaye', tis pi öviy uma soon itamuñem qa piw panhtotini. Pay as pi panta; noqw pay itam it yantaqat qa akw moñwvasi. Itam hīhihta añ nakwhani'ta, taq nāp hisat ka itam lomatuawit Christ yuaataqat aw sóontsanni. ¹³ Imuy Jew-sinmuy amuñaqw hihta pas kaptsiwyuñqat tumalay'yuñqam God kīyat ep hihta oyiwhqat akw yēse. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Pu ima hom'oyvihkat ep hintsatskaqam hihta God aw noiwhqat akw yēse. ¹⁴ Noqw Tutuyqawhqa hapi pay piw pan yuku: Ima lomatuawit yuaatotaqam lomatuawit ahpiy hihta akw yesniqata. ¹⁵ Nikañw pay nu'wa it yantaqat qa akw moñwvasi; pu piw nu qa pan umumi tuñlay'kañw paniqw it yan pēna. Pi nu qa hihta aw tükway'kañw lomatuawit yuaataqey ep himuiwta. Noqw kurs hak put pisviwnaniqw pay pi nu tatam mokni. ¹⁶ Pay as pi nu lomatuawit yuaatakañw pay kurs nu hihta ep nātsotskanani. Pay nu pas put aw tusoq'ayatiwa. Pay panta. Pas nu lomatuawit qa yuaataqw pam inuñem pas is öhini. ¹⁷ Pi nu suhtaq'ewnikañw it hintsake' hihta ahsatani. Pu kurs as pay nu qa suhtaq'ewnikañw put hintsakq, pas pi suyan i' tumala inumi noiwtaq'ö. ¹⁸ Noqw pep pu' nu hihta ahsatani? Pay hapi nu Christ añqw lomatuawit añqw yuaate', qa hakiy aw hihta tükway'kañw pantsakni; nen nu lomatuawit yuaataqey ahpiy imakiway soon akw moñwvasni. ¹⁹ Pay nāmahin pi as nu qa hakiy aw tūwikinikañw pay nu sohsokmuy amumi nānuantuwiki'ta, pas pay nu as okiw wūhaqnihqamuy Jesus aw tuyqawvaniqe öviy'ö. ²⁰ Nihqe nu Jew-sinmuy amumiwat Jew-sinoniwhti, pas pay nu Jew-sinmuy tuyqawvaniqe öviy'ö. Pu tutavot añ hinwisqamuy nu amumiwat tutavot añ hinmaqey panhti, pas pay nu tutavot añ hinwisqamuy tuyqawvaniqe öviy'ö.

²¹ Pu imuy tutavot qa añ hinwisqamuy nu amumiwat pay tutavot qa añ hinmaqey panhti, pas pay nu as okiw tutavot qa añ hinwisqamuy tuyqawvaniqe òviy'ò. Pay as pi nu God tutavoyat qa hin qa aw tunatyawkañw, nu Christ tutavoyat añ hinma. ²² Pu nu añ qaö'qaltuy amumiwat pay qaöqáwi'taqey panhti, pas pay nu as okiw qaö'qaltuy tuyqawvaniqe òviy'ò. Nu sohsokmuy amumi sohsyó hímuniwhti, pas pay nu as okiw nāp hintaqat akw haqawatuy tuyqawvaniqee. ²³ Nu lomatuawit tunatyayat òviy yanhaqam hinma, pas pay nu as okiw put hahlayhpiyat añ umumum hinmaniqee. ²⁴ Ya sohsyóam nanamunwaqam yuhtukq pay sūka hihta ahsataniqat uma put qa navoti'yun'wa? Pay uma yuhtuke' uma hihta ahsataniqey òviyyañwu. ²⁵ Noqw sohsyóam nanamunlawaqam pās nāmitunatyawwisñwu, hóhoñvitniqe òviy'ò. Noqw puma pay wihkat sūlawhtiñwuqat òviy panhtotiñwu. Noqw itam pi hihta pas qa sūlawhtiñwuqat makiwyani. ²⁶ Noqw nu pas suyan hihta ahsataniqey òviy pan warikiwta. Nu qa tusoqnayawhqe, paniqw òviy hapi nu qa nanāp haqe' savinuma. ²⁷ Nu qa pan hintsakt itokoy wuvahtinumqe aw tuyqawi'ta, taq nāphisat as ka nu nuhtumi lomatuawit yuaatat, nu hihta ep òwihiniwhti, God nuy ayo tūvani.

10

Warning against Idols

¹ Pu pīwu, itupkomu, pay uma it navoti'yun'wniqat nu nāwakna: Ura itanam sohsyóam òmawuy atpikaqeya; pu sohsyóam wuhkovatuphat añqe' nōña. ² Pu puma sohsyóam òmawuy akw Moses aw tuvoylatoti, pu wuhkovatuphat akw'a. ³ Nihqe puma sohsyóam nōsiwhqat God añqwnihqat añqw nōnōsa. ⁴ Pu sohsyóam kūyit God añqwnihqat añqw hikwya. Pi puma owat hihta tuawi'taqat añqw hikwya. Pam owa Christ tuawi'ta. Noqw pam suyan pumuy amumum hinma. ⁵ Noqw pi ura God pumuy amuñaqw kaysiwhqamuy amuhpe qa salayhti; òviypi ura puma qayēsihwpuvehaqam wuhko soa. ⁶ Noqw i' yantaqa hapi itamuy u'nantoyna, itam añ hihta qalomáhinyun'qat qa aw kwañwátayyun'wniqat òviy'ò, panhtoti qamuy qa amun hinhtotini. ⁷ Piw ura pumuy amuñaqw haqawat nāp yukit aw nāwakintotaqw, uma qa pumuy amún hintsatskani. Taq ura yan pey'ta: Sinom añ yesvat nōnova, pu piw hihikwya, pu pahsat hoñvaqe tivantiva. ⁸ Pu itam qa amún nuvōqatsit tumalay'yun'wni. Ura pumuy amuñaqw haqawat pantsatskaqe sūkw tāwat ep sunat añqw payhkomuy sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam sūlawhti. ⁹ Pu itam qa Christ puhtsemokintotani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtoti qamuy qa amunhtotini. Taq puma

panhtotiqe tsūtsu'tuy amuhpiy soa. ¹⁰ Pu uma piw pay qa yan umuh'unañway hiñqaqwani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtotiqamuy qa amunhtotini; taq puma panhtotiqw, God hoñviayay ayataqw, pam pumuy qöya. ¹¹ Noqw as sinom pumuy amuhpiy hihta tuwi'vayaniqat öviy puma it sohsok hihta añ kükuyva. Noqw itamuy so'ñwamiq ökiwisqamuy u'nantoynaniqe öviy pāvam pēniwa. ¹² Paniqw öviy pay hūrs wūnuhqeý namiwuwantaqa tunatyaltimantani; taq nāp hisat ūnate', pam múnukni. ¹³ Pay qa hak hihta alönöt akw unaheviwhqeý wūwantani, ispi wūhaknihqam pay pan hapi unaheviwyaq'ö. Pi God soon lavayiy qa an hinmani; nihqe pam hakiy öqaltaqw, soon unaheppi hakiy epnihqe öqalay'tani. Pi God hin ayo yámakniqat hakiy āawnaqw, hak unaheppit añ kuyvani. ¹⁴ Noqw öviy'o aw iunañwamu, uma nāp yukit aw nāwakintiwhqat pas qe'yani. ¹⁵ Nu hapi pās wuwni'yuñqamuy amumi yuaata. Uma nuy hiñqawhqat aw wūwayani. ¹⁶ It kuyapkuyit añqw hahlayhpit kūyiwtat itam hahlayhtote', itam soñawnen Christ uñwáyat añqw sūp hikwyañwu. Pu itam pölavikit yónoyhtote', itam Christ tokoyat añqw sūp nönösañwu. ¹⁷ Pay as pi itam kaysiwhqamyakahkañw sūkw pölavikit anyuñwa, piw sūkw tokot anyuñwa. Pi itam sohsoyam put sūkw pölavikit añqw nönova. ¹⁸ Kurs uma yep qatsit ep Israel-sinmuy amumi wūwayani. Ya ima hom'oyit añqw nönovaqam God hom'oyvihkayat qa amum God aw nāwakintiwiwa? ¹⁹ Ya nu hihta pañqawu: Sen pi nāp yuki pas antsa hímuniwhqat, sen nāp yukit aw himu noiwhqa pas antsa hímuniwhqat nu pañqawu? Qae. ²⁰ Nu hapi pañqawu: Ima qa-Jew-sinom hihta hom'o'ye', puma nukpanhihikwsimuy amumi put hom'o'yañwu, qa God aw'i. Noqw uma nukpanhihikwsimuy amumum hintsatskaniqat nu qa nāwakna. ²¹ Soon uma Tutuyqawhqat kuyapkuyiyat nukpanhihikwsimuy kuyapkuyiyamuy enañ hihikwyani. Soon uma Tutuyqawhqat tunösvoñayat nukpanhihikwsimuy tunösvoñayamuy enañ nönovani. ²² Ya sen itam Tutuyqawhqat puvuhtsemoqnayani? Ya sen itam put epnihqe ö'qaltu? ²³ Pay as nu hihta hinhtiniqw pam sohsoy ka inumi súanta, nikañw pay qa sohsoy nukñwa. Pay as nu hihta hinhtiniqw pam sohsoy ka inumi súanta, nikañw pay qa sohsoy hakiy öqalañwu. ²⁴ Qa hak hapi nēñem-sa hihta öviy tunatyawtat, ayo sukweñem hihta lolmat tunatyawtani. ²⁵ Uma huhyaniwhqat nönovani, nen umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañw qa pas hihta tūviñlalwani. ²⁶ Pi tūwaqatsi Tutuyqawhqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁷ Kurs qatuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw haqawa umuy tūtsamhq, uma ámumyaniqey unañwtote', himu umutpip poñahtiwhqat

uma nōnovamantani, qa tūviñlalwakahkañw umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañwo. ²⁸ Nikañw ason kurs haqawa put nāp yukit aw noiwhqat umumi kitaqw, pay uma qa añqw nōnōsamantani, umuy āawanaqat kaptsi'totanige ōviy'o, put unañwpeq sunvotiyat tunatyawkahkañwo. Pi tūwaqatsi Tutuyqawhqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁹ Nu uh'unañwpeq uhsunvotiy qa kitat, ayam sukwat unañwpeq sunvotiyat nu kita. Noqw hak ka inumi pañqawni: Pi nu qenive wunukañw hihta tūmoytaqw, ya hinoqw ayam suka pas nāp unañwpeq sunvotiy ahpiy nuy ōvelantani? ³⁰ Pi nu put ep God aw hahlayhtit, put añqw nōsñwu. Noqw ya hinhtiqw ōviy nu put ep hahlayhtiqw ayam suhka pas nāt piw put ep inumiq qalomáhiñqawni? kítani. ³¹ Ka pi panta. Nikañw um as God tayawniwniqat ōviy sohsok hintsakmantani, sen um tūmoytani, sen um hikwni, sen pay nāp hihta hintsakni. ³² Uma qa hakiy unañwmoknayani, imuy Jew-sinmuyu, pu pay qa-Jew-sinmuyu, pu imuy God aw tōnawtaqamuyu. ³³ Nu tuwat sohsokmuy hihta añ ahsupoq unañwve mamavisqe qa nēñem hihta tunatyawtat, as kaysiwhqamuy hihta akw moñwvasye' ayo nōñakniqat ōviy amuñem tunatyawta.

11

¹ Uma inumi nanawinyani; pi nu piw Christ aw nanawini.

Covering the Head in Worship

² Pas nu umumi hahlayhti itupkomu, ispi uma sohsok hihta añ nuy u'ni'yuñq'o. Pu nu umumi hin tutaptaqw uma añ ahsupoq pan hinwisa. ³ Noqw it hapi uma navoti'yuñwniqat nu nāwakna: Christ hapi sohsokmuy tahtaqtuy qötōam'iwtaqat anta; pu tāqa nōmay qötōat'iwtaqat anta; noqw pu God hapi Christ qötōyat anta. ⁴ Haqam tāqa nākwapkañw God aw nāwaknaqa, sen God eñem yuaataqa hapi qötōy qahihtalawñwu. ⁵ Pu haqam wuhti qa nākwapkañw God aw nāwaknaqa, sen God eñem yuaataqa hapi qötōy qahihtalawñwu; soñawnen pi pam āriwtañwunihqee. ⁶ Pay pi wuhti qa nākwapte' piw āriwtani. Pu kurs wuhti āriwte', sen sipniwe', put hahmane', turs pam piw nākwaptani. ⁷ Noqw pay as soon tāqa nākwaptamantani, pi pam God an yukiwkañw pu put pihniatnihqee. Pu wuhti hapi tāqat pihniata. ⁸ Pi tāqa qa wuhtit añqw yukiwta; pi wuhti tāqat añqw yukilti. ⁹ Piw tāqa qa wuhtit eñem yukilti; pi wuhti tāqat eñem yukilti. ¹⁰ Yantaqw hapi ōviy wuhti soon qa nākwaptamantani, hakiy put aw moñwtaviwhqat mātaktaniqee, hoñvia'yatuy tunatyawkañwo. ¹¹ Nikañw Tutuyqawhqa pan yukuqw, pay qa hak tāqa wuhtit qa ahpiy qátuni; piw qa hak wuhti tāqat qa ahpiy qátuni. ¹² Wuhti

tāqat añqw aniwhtiqw, pay òviy piw pan tāqa wuhtit ahpiy aniwhti. Nīkañw pay hapi sohsoyam God ahpiy aniwhtoti. ¹³ Kurs aw nāp wūwayaa. Ya wuhti qa nākwapkañw God aw nāwaknaniqw pay lomahinta? ¹⁴ Ya tāqa hin hintañwuniqw pam pantaqa umuy qa tutuqayna, haqam tāqa wupaañay'taqw pam put enem haman'ewayniñwuniqata? ¹⁵ Nāwuspi wuhti wupaañay'taqw pam put pihniatniñwu. Pi put hōmiat put aqw nākwaptaniqat òviy pam put aw noiwta. ¹⁶ Noqw pay pi kurs hak it ep hiñqawlawniqey antaniqw pay hapi itam God aw tōnawtaqam qa pan tuwi'yuñwa.

The Lord's Supper

¹⁷ Nu pu' hapi lavayhtiniqe umuy qa tayawnani. Uma soq tsovalte' qa nukñwat òviyyat, soq nankiwakw òviyyañwu. ¹⁸ Meh, i' mohti'ma: Yaw uma sūvo tsovaltiqw haqawat nātsikiwtañwuqat nu navota. Nihqe pay nu pēp pas tuptsiwa, ¹⁹ Ispi pay kurs hin haqawat umuñaqw qa sutskeyaq'ō. Noqw put pantaqat ahpiy ima añ hakim pas qaatsat hinyuñqam umuhpe mātaktotini. ²⁰ Noqw òviy ason uma sūmi tsovalte', uma qa pas pas antsa Tutuyqawhqat tunōsvoñayat nōnōsañwu. ²¹ Oviy pi umuy nōnovaqw, himuwa qa sōwu maqaptsi'tat, pay nāp nōvay tūmoytañwu. Noqw suhka tsōnmokiwtawq, haqawa honaqkuyit akw hōnaq'iwtañwu. ²² Soh! Ya uma ñasta ki'yuñwa? Pep hapi as uma nōnovakañw hīhikwyani. Hal ya uma God aw tōnawtaqamuy qahihtatote', ñasta nōvay'yuñqamuy hamantoynayani? Ya nu umumi hiñqawni? Ya nu it ep umuy tayawnani? Sōoni. ²³ Pi Tutuyqawhqa hapi inumi it posnaqw, nu tuwat umumi put mātavi: Ura Tutuyqawhqa Jesus put tōkilat ep momñwituy amumi mātaviwniqe pōlavikit kwusu; ²⁴ Nihqe put ep kwakwhatat, put yōhat, pañqawu: Huvam it òmahtotat, nōnōsaa. I' hapi itoko umuñem yōñoyhtiwa. Uma nuy u'ni'yuñwniqe òviy it yantsak-wisni. ²⁵ Pu pumuy nōnōsaqw, pam pay án piw kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyi hapi iuñway ahpiy puhuvasiwni. Yan hapi uma hinwisni. Uma añsakis put añqw hikwye', nuy u'nayamantani. ²⁶ Pi uma añsakis it pōlavikit añqw nōnōsakañw, pu it kuyapkuyit añqw hikwye', uma Tutuyqawhqat mokiwyuyat tuawi'yuñwmantani, hisat pītuniqat pahsavoo. ²⁷ Paniqw òviy hak qa tunatyawkañw, it pōlavikit añqw nōsqa, pu Tutuyqawhqat kuyapkuyiyat añqw hikwqa Tutuyqawhqat tokoyat-nikañw pu uñwáyat ep qaanhtimantani. ²⁸ Oviy hak namivupre', pankañw put pōlavikit añqw nōsmantani, pu kuyapkuyit añqw hikwmantani. ²⁹ Taq qa tunatyawkañw nōsqa, pu hikwqa nawus tūviwmantani, Tutuyqawhqat tokoyat qa mātasi'tañwunihqee. ³⁰ Pi yantaqw òviy kaysiwhqam

umuñaqw qaöqáwi'yuñwa, pu õpuiwyuñwa, pu kaysiwhqam pay soa. ³¹ Pi itam namivupriwise', pay soon hin yukuniwyani. ³² Taq Tutuyqawhqa itamumi pohte', itamuy ökwhañwu; taq ka itam yep qatsit ep hinwisqamuy amumum tūviwyani. ³³ Yanta itupkomu, õviy uma nõnovanik tsovalte', hāk nānuhtayyuñwmantani. ³⁴ Ason pi kurs haqawa tsõnmokiwte', pay kiy ep nõsmantani. Noqw uma qa tūviwyaniqey õviy tsovaltımantani. Pu ason nu hisat pite', hin hintaniqat umumi tutaptani.

12

Spiritual Gifts

¹ Noqw uma kuwahtiput Hikwsit ahpiynihqat navoti'yuñwniqat nu nāwakna. ² Pay pi uma navoti'yuñwa, ura pay uma nāt qatuptsiwni'yuñqe añ hihtuy nāp yukit qayuaatotaqamuy amuhpa' hinnumya, haqe' umuh'unañway qatsqat pañ'a. ³ Noqw õviy nu umuy māmatsnani, soon hapi hak God Hikwsiyat ahpiy yuaatakañw Jesus qalomáyukiwtaqat pañqawni. Pu soon hak Jesus Tutuyqawhqatnihqat pañqawni, hal pas Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiynen-saa. ⁴ Qahováriwtaqa Hikwsi hīhihta kuwahtiput tūhuytañwu; nīkañw pam pas sūkaa. ⁵ Pu itam nanāp tumalat makiwyaqe, sūkw Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñwa. ⁶ Itam nanāp hin makiwyaqey pan hihta hintsatskañwu. Noqw pay God itamuhpa', itahhinsakpiy sohsok akw nāp tunatyay tumalay'ta. ⁷ Pi sohsoyam Hikwsit makiwyaqw, pam amuhpe namtaknañwu. Noqw put ahpiy itam sohsoyam moñwvstotini. ⁸ Pi Hikwsi wuwanlavayit sukwat aw nóañwu; pu pay pam Hikwsi piw súannavotit lavayit sukwat aw nóañwu. ⁹ Pu pay pam Hikwsi piw qapēvewnit sukwat aw nóañwu; pu pay pam Hikwsi piw sukwat aw tūqalapsintaniqey õqalat nóañwu. ¹⁰ Noqw sūka kātutmalat hintsaki; piw sūka God eñem yuaata; piw sūka hīhihtuy hikwsimuy māmatsñwu; piw sūka õñaqw lavayit yuaata; piw sūka õñaqw lavayit namtöknañwu. ¹¹ Noqw hapi pay pam Hikwsi iit sohsok hintsaki; hakiy aw hihtawat nóanik panhtiñwu.

One Body with Many Parts

¹² Pay as pi hakiy tokoat sūkanikañw wūhaq a'wiway'taqw, pu put tokoyat añ sohsoy a'wisa wūhaqnikañw pay sūka tókoniñwu. Noqw Christ hapi pan hinta. ¹³ Pi itam sohsoyam sūkw Hikwsit ahpiy tuvoylatotiqe, soñawnen sūka tókoniwhtoti, sen itam Jew-sínomu, sen qa-Jew-sínomu, sen núantutuwiktu,

sen qa tūtuwiktū. Pi itam sohsoyam sūkw Hikwsit makiwya. ¹⁴ Pi hakiy tokoat qa sūkw awiwaniñwu. Pam hapi wūhaq'a. ¹⁵ Noqw ōviy kurs hakiy kuk'at sen kítani: Nu qa maatnihqe ōviy pay nu tokot qa ańqwvi, kite', ya pam pay paniqw tokot qa ańqwvini? ¹⁶ Pu kurs hakiy naqvuat sen kítani: Nu qa pōsianihqe ōviy nu tokot qa ańqwvi, kite', ya pam pay paniqw tokot qa ańqwvini? ¹⁷ Kurs as hakiy tokoat sohsoy pōsiniqw hak hin navotmantani? Pu kurs pam sohsoy naqvusaniqw hak hin hihta hovaikmantani? ¹⁸ Noqw pay pi God hin aw wūwaqey pan hakiy tokoyat ań a'wiwayat yukuhtañwu. ¹⁹ Noqw kurs as puma pay sohsoy sūka awiwasaniqw ya hakiy tokoat háqamni? ²⁰ Nikañw pay hapi hak wūhaq a'wiway'kañw pay sūka tokoy'tañwu. ²¹ Noqw ōviy soon hakiy pōsiat māyat aw pańqawni: Nu un qa haqni'ta, kítani. Pu piw soon qōtōat kukyat aw pańqawni: Nu un qa haqni'ta, kítani. ²² Qae, pi hakiy tokoyat ań himu suhpan pay ōwihinyuñqa pas soon qe'yañwu. ²³ Pi hakiy tokoyat ań hahqe' itamuyniqw pay hin'ewakwyaqat itamuy pumuy pas kaptsi'yuñwu; pu itamuhpa' qason'iwyaqat itam pās tunatyawkahkañw yuwsinaya. ²⁴ Itamhpa' sóniwyaqa pi pay qa hihta haqni'yuñwa. Pi God hakiy tokoyat namikwaptaqe ań haqe' hihta qa pasiwyuñqat aw pas pavan unañwtavi, ²⁵ Hakiy tokoyat ep qa haqam nehpewi hintaqat ōviy'o; noqw ań a'wiwa nāmi unañwtavi'yuñwni. ²⁶ Noqw kurs himuwa awiwa nātuhotaqw, sohsoyam a'wiwat put amum nātuhototañwu. Pu kurs sūka awiwa kaptsiwihq, sohsoyam a'wiwat put amum hahlayyañwu. ²⁷ Noqw uma hapi sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; nihqe nanāp ań a'wiwatu. ²⁸ Noqw God hapi Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpe haqawatuy hihta ań oyahta, imuy ayaiwyuñqamuy mohtii, amúńk pu' put eñem yuaatotaqamuyu, amúńk pu' tūtutuqaynayaqamuyu, atsve pu' kātatayhpiť hintsatskaqamuyu, pep pu' tūqalapsintotaqamuyu, pu tūvaañwantotaqamuyu, pu ań moñw'iwyuñqamuyu, pu qa supwat himuhkwa yuaatotaqamuyu. ²⁹ Ya sohsoyam ayaiwyuñwa? Ya sohsoyam God eñem yuaatota? Ya sohsoyam tūtutuqaynaya? Ya sohsoyam kātatayhpiť hintsatska? ³⁰ Ya sohsoyam tūqalapsintotaniqey ōqalay'yuñwa? Ya sohsoyam ōñaqw lavayit yuaatota? Ya sohsoyam tuqay'a'yatu? ³¹ Nikañw pay uma pas ań núnukñwat kuwahtiput tuñlay'yuñwni. Nikañw nu it epnihqe háqe'wat pas nukñwat umuy āawnani.

13

Love

1 Nāmahin pi as nu sinmuy, pu God hoñviaymuyatuy amún pās hópínikañw nuhtumi qa unañway'te', nu soñawnen sikasivat qalalataqat antani, sen sivavutsqat an eyoyotaqata. 2 Pu nāmahin pi as nu God eñem yuaataniqey makiway'takañw, pu hihihita āmiwtañwuqat sohsok mātsi'kañw, pu sohsok hihta navoti'tani, pu nāmahin pi as nu pas qapēvewni'kañw tuhtukwit nahlamintanikañw nuhtumi qa unañway'te', nu qahimuu. 3 Pu nāmahin pi as nu añ ōokiwyaqamuy nopnaniqe ōviy sohsok hihta ihmuy amumi nóanikañw, pu itokoy taqsokiwniqat aw put mātapnikañw nuhtumi qa unañway'te' soon nu put akw moñwvastini. 4 Nami'nañwa qa ĩts hin unañwtiñwu; hakiy pāsniñwu. Nami'nañwa qa unañwtuyvañwu. Nami'nañwa qa kwiviyuaatañwu; pu qa nātsotskanañwu. 5 Hakiy qa hintsañwu; qa nēñem hihta tunatyawtañwu; pu qa suy'tsuptiñwu; qalomáhintsaniwe' put ep qa hin unañwtiñwu; 6 Qaantsatskiwhqat ep qa hahlayhtiñwu; nikañw súantsatskiwhqat ep hahlayhtiñwu. 7 Sohsok hihta añ nānakwhani'tañwu; sohsok hihta tuptsiwñwu; sohsok hihta ep qa nañ'eknañwu; sohsok hihta añ kuytañwu. 8 Nami'nañwa qa haqami sohtani. Nikañw God añqw nātoniqa lavayi hapi pay yukiltini; pu himuhkwa yuaatiwhqa pay sohtini, pu i' navoti pay tūwayani. 9 Pi itam qa pasiwtaqat navoti'yuñwa; pu itam qa pasiwtaqat God eñem yuaatota. 10 Nikañw ason hisat himu pas pasiwtaqat pituqw, pep pu' himu pay qa pasiwtaqa ayo yukiltini. 11 Ura nu tsāynihqe tsakoyuaatañwu; nu tsākw an hihta māmatsñwu, pu nu tsakowuwni'tañwu. Nit nu tāqatiqe pep pu' nu hihta tsakoe'wakw ayo yuku. 12 Pay itam pi nāt pu' soñawnen panaptsat akw qa suyan nāviptsani'yuñwa. Nikañw ep pu' itam pas suyan nānami yoyrikyani. Pu' hapi nu qa pasiwtaqat tuwi'ta; nikañw ason pep pu' nu pas pasiwtaqat navoti'tani, God pas pasiwtaqat inumi navoti'taqat pan'i. 13 Taay, noqw ōviy hapi ima pahyom pētoti-i' qapēvewni, pu unañwvahi, pu nami'nañwa. Noqw imuy amuñaqw nami'nañwa hapi pas mohpeq'a.

14

More about Spiritual Gifts

1 Uma nuhtumi unañway'yuñwنيqey añ ō'qalyani; pu uma hihihita kuwahtiput Hikwsit añqwnihqat tuñlay'yuñwني, tis ōviy uma God eñem yuaatotaniqeyu. 2 Pi ōñaqw lavayit yuaataqa qa sinmuy amumi yuaatat, God awniñwu, pi qa hak put hihta yuaataqat mātsi'tañwuniq'ō; pi pam hihta āmiwyuñqat Hikwsit ahpiy yuaatañwu. 3 Noqw pu God eñem yuaataqa hapi sinmuy

amumi yuaatañwu öqawhtotaniqat öviy'ö, pu ökwhaniwyaniqata, pu suyan unañwtotiniqata. ⁴ I' öñaqw lavayit yuaataqa pi nãöqawhtotoynañwu. Noqw pu God enim yuaataqa God aw tönawtaqamuy öqawhtotoynañwu. ⁵ Is as uma sohsoyam öñaqw lavayit yuaatotani, tis öviy God enim yuaatotani; ispi God enim yuaataqa öñaqw lavayit yuaataqat epnihqe pas pávaniq'ö, hal pas öñaqw yuaataqa hihta lavayhtiqey namtöminta-saa; noqw Jesus aw tönawtaqam öqawhtotani. ⁶ Noqw taay itupkomu, kurs nu umumi pitut öñaqw lavayit-sa yuaate', ya nu hin umuy moñwvastapnani? Kurs nu God añqw hihta navotqey qa umumi yuaate', piw umuy qa hihta navotne', piw God lavayiyat umumi qa yuaate', piw umuy qa hihta tutuqaynaqw, ya uma hin ilavayiy akw moñwvastotini? ⁷ Híkispi lēna qa taytaqa soon qa suyan töqtini, sen pas lēna, sen sivatonlena. Taq sen hak lēlent hihta qa suyan töqtapnaqw, ya hak hihta lēlenqat māmatsni? ⁸ Pi töttöppi qa suan töqtiqw, ya hak kipokyuwsini? ⁹ Noqw pay hapi pan piw umuhpe hinta. Pas uma umuhleñiy akw lavayit susmataqnihqat qa yuaaykuyaqw, ya hak umuy pep hiñqaqwaqat māmatsni? Uma pi haktonsa yuaatotani. ¹⁰ Pay as pi soon tūwaqatsit ep hīhihtuy qa nānan'ik lavayi'yuñwa. Noqw qa himuwa qa hihta tuawi'ta. ¹¹ Noqw öviy nu yuaataqat lavayiyat qa tūqayte' putniqw pay nu himusinoni; noqw i' yuaataqa pay nuyniqw himusinoni. ¹² Noqw pay hapi piw umuhpe panta, pi uma Hikwsit ahpiy kuwahtiput pas nānawakna. Oviy uma Jesus aw tönawtaqamuy öqawhtoyananiqey öviy pas ö'qalyani. ¹³ Noqw öviy i' hak öñaqw lavayit yuaataqa put namtömintamantananiqey öviy tūviñlawni. ¹⁴ Pi nu öñaqw lavayit akw God aw nāwaknaqw, pas as pi ihikwsi nāwaknani, noqw iwuwni qa hihta apiiwatani. ¹⁵ Taay, noqw pep hintani? Nu ihikwsiy ahpiy nāwaknani, pu piw iwuwniy ahpiy'ö; nu ihikwsiy ahpiy tawlawni, pu piw iwuwniy ahpiy'ö. ¹⁶ As qa pantaniqw, um uhhikwsiy akw hihta ep hahlayhtiqw ya i' qa mātisi'taqa hin Antsaa, kitani, ispi pam un hiñqawhqat qa mātisi'taqee. ¹⁷ Pay as pi um ka suan hihta ep hahlayhtiñwu; noqw mi'wa qa put akw öqawhtañwu. ¹⁸ Pas nu Inay God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu sohsokmuy umuhpenihqe pas pavan öñaqw lavayit yuaata. ¹⁹ Nikañw pay nu tuwat Jesus aw tönawtaqamuy amuhpe panis híkiyom lavayit iwuwniy ahpiy lavayhtiniqey nāwakna; nen nu hakimuy hihta tutuqaynani; nen qa haktonsa pakwút-sikip sōmorit öñaqw lavayit yuaaykuni. ²⁰ Itupkomu, uma qa tsakowuwni'yuñwani; nikañw qalomátunatyat awwat titipostuy amunyūñwani; nikañw uma añ pás pasiwyūñqamuy amún wuwni'yuñwani. ²¹ Pi tutavot añ yan pey'ta: Nu alöñöt lavayi'yuñqamuy lavayiyamuy-nikañw pu a'löntuy

moayamuy ahpiy imuy sinmuy amumi yuaaykuni. Noqw nāmahin pi nu as panhtiniqw soon puma inumi tūqayyuñwni, kita Tutuyqawhqa. ²² Noqw ōviy ōnaqw lavayi pay hapi qatuptsiwni'yuñqamuy amumi hihta tuawi'ta, ima tuptsiwni'yuñqamuy qa pumuy amumii; nīkañw God añqw lavayi qatuptsiwni'yuñqamuy qa pumuy amuñem-nit, imuy añ tuptsiwni'yuñqamuy amuñemi. ²³ Noqw ōviy kurs uma Jesus aw tōnawtaqam haqam sūvo tsovaltqw, uma sohsoyam ōnaqw lavayit yuaatotaqw, pu hakim qatūqayyuñqam, sen qatuptsiwni'yuñqam pañso yuñe', ya puma umuy hōnaq'iwyuñqat qa pañqawani? ²⁴ Noqw kurs uma sohsoyam God lavayiyat yuaatotaqw, hak qatuptsiwni'taqa, sen qatūqaytaqa pañso pake', sohsokmuy umuhpiy sóontsaniwni, pu sohsokmuy umuhpiy aw pohtiwni. ²⁵ Noqw pantaqat ahpiy put unañwpeq himu tupkiwyuñqa mātaktini; noqw ōviy pam yōkoltit, God pas hihtate', put pas antsa umuhpenihqat tūawvani.

Order in the Church

²⁶ Taay, noqw hintani itupkomu? Pi uma sūvo tsovalte', uma añ nanāp hihta tāwi'yuññwu, hihta tutuqaynayañwu; ōnaqw lavayit yuaatotañwu; God añqw hihta navoti'yuñqey yuaatotañwu; ōnaqw lavayit tuqay'ayhtotiñwu. Hakimuy ōqawhtotoynayaniqey ōviy uma sohsok hihta hintsatskamantani. ²⁷ Kurs haqawat ōnaqw lavayit yuaaykuyaniqw, pay lōyōmmantani, sen pahyomyamantani, pay pahsa'mantani; pu puma nānañk qeni'yuñwmantani; noqw suhka lavayiyamuy namtōmintani. ²⁸ Nīkañw kurs pay qa hak hakiy lavayiyat namtōmintaniqw, pay pam hāk tsovawtaqamuy ep qa hiñqawlawht, nāmi yuaatamantani, pu God aw'i. ²⁹ Pay God eñem yuaatotaqam lōyōm, sen pahyom-haqam yuaaykuyamantani; noqw mīmawat lavayiyamuy aw wūwantotamantani. ³⁰ Ason kurs aqlap qátuhqat aw himu māakti qw, pay mohti yuaataqa hāk qa hiñqawlawmantani. ³¹ Pay ason uma soon qa sohsoyam nānañk God lavayiyat yuaaykuyamantani; noqw sohsoyam tutuqayyani; nen sohsoyam ōkwhaniwyuñwni. ³² Noqw God lavay'aymat nāp hikwsiy aw tuyqawi'yuñwa. ³³ Pi God nānaphin qatsit qa yuki'tat, uyiwawqatsit tumalay'ta. Pas añ ahsupoq God sinomat tsovawtaqe hin hintsatskaqw, ³⁴ Pan hapi hakim tsovawtaqw momoyam as qa hiñqawqamantani, taq puma yuaatotaniqey ep qa qeni'yuñwa. Puma maqaptsiy hinyuñwni. Ura tutavo pan yuaata. ³⁵ Pu ason pi puma hihta tutuqayyaniqey nānawakne', kiy añ puwsuñwmuy put tūviñtotamantani. Taq momoyam haqam tsovawtaqat ep yuaaykuyaniqw pam pumuy amuñem haman'eway'o.

36 Ya God lavayiyat umuhpiy aniwhti? Hal ya pay pas pam umumi-sa pitu? 37 Hak tāqa God lavay'ayaatnihqey namiwuwante', sen Hikwsit añ hinmaqey namiwuwante', it aw nakwhani-nu umumi hihta pentaq̄w pam Tutuyq̄awh̄qat tutavoata. 38 Pu ason kurs hak haqam it qa tuway'te', tatam pi pam qa nātuwiwtani. 39 Yanta itupkomu, noq̄w ōviy uma God lavayiyat yuaatotaniqey pas tuñlay'yuñwni; pu uma hakiy ōñaq̄w lavayit yuaataniqat qa mēwantotani. 40 Pay sohsoy himu pās unañwat, qa nānaphin yukiwmantani.

15

The Resurrection of Christ

1 Taay itupkomu, ura nu hapi lomatuawit umuy yuaaykuqey umuy u'nana. Put hapi uma kwusuya; pu uma put ep hōñi. 2 Pu uma hapi piw put akw ayo nōña, kurs uma nuy hihta umumi yuaaykuqat u'ni'yuñwee, hal kurs uma paysoq tuptsiwye'-saa. 3 Pi nu pay piw hihta kwúsuhqey ura put umumi mohti mātavi, i' Christ hin pey'taqat itahqaanhtipuy ep mokqata. 4 Pu ura pam hin pey'taqat an tūamiwhq̄e pu pāyis talq̄ ahoy tātayi. 5 Pu ura pam Cephas aw namtakna, nit pu pakwt lōq̄ sihkay'taqamuy ayaiwyuñqamuy amumii. 6 Pantaqat atsve pu' pam tuptsiwni'yuñqamuy tsivot tsivot-sikip súnatnihqamuy amuhpe hōyokiwtaqamuy sūsniķañw amumi namtakna. Noq̄w pumuy amuñaqw suswuhaḡnihqam nāt yēse; niķañw haqawat pi pay soa. 7 Pantaqat atsve pu' pam James aw namtakna, nit pep pu' sohsokmuy ayaiwyuñqamuy amumii. 8 Pu nuhtuñk pam inumi piw namtakna, soñawnen nāt aw qa pituq̄w pay nu tihtiwhq̄at an'i. 9 Pi nu ayaiwyuñqamuy amuñaqw susqahimuu. Soon pi as nu yan'ewayniķañw ayaiwtaqey pan tūnwantiwni; pi nu God aw tōnawtaqamuy okiwsana. 10 Niķañw kurs nu hímunen, nu God núokwayat ahpiy pam'i. Nihq̄e nu qa paysoq put núokwayat makiwa; pi nu pumuy sohsokmuy amuhpenihq̄e pas pavan maq̄sonta, niķañw pay qa nūu, pi God núokwaat inumum tumalay'ta. 11 Noq̄w itam yan yuaatota, sen púmaa, sen nūu. Noq̄w ōviy uma yan tūtuptsiwa.

Our Resurrection

12 Taay, noq̄w kurs itam Christ mokiwyuy añq̄w ahoy tātayh̄qat yuaatotaq̄w, ya hintaq̄w ōviy umuñaqw haqawat so'pum soon ahoy tātayyaniqat pañqaq̄wa? 13 Pi kurs so'pum pay qa ahoy tātayyaniq̄w, pahsat kurs Christ pay qa ahoy tātayi. 14 Noq̄w kurs Christ pay qa ahoy tātayh̄q, pep pu' itam haktonsa yuaatota; noq̄w piw uma kurs haktonsa aw tuptsiwni'yuñwa. 15 Noq̄w híkispi itam God qa sūanyuaatotaqey pan

núansaniwya. Oviypi pam Christ ahoy tātaynaqat pañqaqwa. Noq̄w pay kurs ima so'pum qa ahoy tātayyaniq̄w, pep pu' piw Christ qa ahoy tātayniwa. ¹⁶ Ispi kurs so'qam pay qa ahoy tātayyaniq̄w, pahsat hapi God Christ pay qa ahoy tātayna. ¹⁷ Pu kurs Christ pay qa ahoy tātayniwhq, uma haktonsa tuptsiwni'yuñwa; uma nāt umuhqaanhtipuy añ hinwisa. ¹⁸ Pu òviy piw ima Christ ep so'qam kurs pay pas súlawhti. ¹⁹ Kurs pay itam yep-sa qatsit ep Christ aw yanyuñwnik, pas hapi itam sohsokmuy sinmuy amuñaq̄w sus'okiwhinyuñwni. ²⁰ Noq̄w pi pas antsa Christ hapi mokiwuy añq̄w ahoy tātayi; nihqe imuy so'qamuy piw ahoy tātayniqat mahtakna. ²¹ Pi sinom sūkw sinot atsviy so'ñwu. Noq̄w pan hapi piw puma sūkw sinot atsviy ahoy yesvani. ²² Pi Adam añ sohsoyam só'iwmaq̄w, pay òviy piw pan Christ añ sohsoyam mokiwuy añq̄w ahoy tātayyani. ²³ Nikañw nanāp qeni'yuñwni, Christ mohtini, añk pu' Christ hisat pituq̄w put sinomat túwatyani. ²⁴ Pep pu' so'ñwamiq̄w pituq̄w, pam Nay God aw moñwtunatyat mātapni, pam ahsupoq̄ moñwqeqnit ayo yúkut'a, pu sohsokmuy añ moñw'iwyuñqamuyu, pu añ òqalay'yuñqamuyu. ²⁵ Ispi pam soon qa moñw'iwtani, pas hisat God sohsokmuy tuwqamuy añwutaq̄w, puma put aw maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ²⁶ Noq̄w nuhtuñk mokiwu, itahtuwqanihqa, piw súlawhtini. ²⁷ Pi God Christ pas sohsok hihta aw òqalmaqa. Nikañw pam put sohsok hihta aw òqalmaqahqey kítahqe, pas nāp qa put aw maqaptsiy qatu, òviy pi pam hapi put sohsok hihta aw òqalmaqahqee. ²⁸ Nikañw ason pam sohsok hihta áñwutaq̄w, pep pu' Tiat piw put aw maqaptsiy qátuni, it hakiy put sohsok hihta aw òqalmaqahqat aw'i. Noq̄w God hapi sohsokmuy amuhpenihqe suspavanni. ²⁹ Taay, noq̄w kurs as so'qam pay ahoy qa tātayyaniq̄w, ya ima so'qamuy amuñem kūyit akw tuvoylatotiqam hintsatska? Noq̄w pas piw puma hinoq̄w so'qamuy amuñem kūyit akw tuvoylatoti? ³⁰ Noq̄w hinoq̄w pas piw itam yūmosa unahintaqat yēse? ³¹ Nu Jesus Christ Itahtutuyqawh̄qay ep umuy pihni'taqey ahpiy umumi pas súañqawni, itupkomu, Nu nāqavo mómoni. ³² Kurs nu Ephesus ep hakimuy i'tsivutuy popkotuy amunyuñqamuy qananahtsopkañw nāyawve', ya sen nu hin put akw moñwvasni, kurs so'qam pay qa ahoy tātayyaniq'ò? Pay pi itam tatam nōnovani, piw hihikwyani; taq itam qāvo so'ni. ³³ Uma nāmi qa yētotani, hak qahopit a'puñalq̄w, pam hapi hakiy qatsiyat nukñwat nukushintsanñwu. ³⁴ Uma suan hinwisniqey aw havivokalyani, nen qaanhtiput qe'yani; taq haqawat God qa tuwi'yuñwa. Nu umuy hamantoynaniqe kita.

³⁵ Noqw haqawa soon qa pañqawni: Noqw ya so'pum hin hinkahkañw tātayyani? Puma hihta tokoy'kahkañw ökini?
³⁶ Um hak qa wuwni'taqa, pi um hihta uyhq pu pam mokq, pu put añqw uyiwhqa wúnwiwmañwu. ³⁷ Pi um hihta üye' hintaqat tokoy'taniqat qa pantaqat uyñwu. Um pay sivosiyat uyñwu, sen söhövosita, sen himuvoshumita. ³⁸ Noqw ason God put hintaniqat nāwakne' pan put tokotoynañwu. Pu sohsok hihta sivosiyat hintaqat tokoy'taniqat pam eñem yúkuñwu. ³⁹ Sohsok sikwi qa sunyuñwa. Sinom pas nāp sikwí'yuñwa; pu hihtu popkot piw pas nāp sikwí'yuñwa; pu pāvakiwht piw pas nāp sikwí'yuñwa; pu masay'yuñqam piw pas nāp sikwí'yuñwa. ⁴⁰ Pu öveqatsit ep yesqam piw nāp tokoy'yuñwa, pu tūwaqatsit ep yesqam nāp tokoy'yuñwa. Öveqatsit ep yesqam nāp lomavitsañway'yuñwa; pu tūwaqatsit ep yesqam piw sukw lomavitsañway'yuñwa. ⁴¹ Tāwa pas nāp tālawñway'tañwu; pu müyaw piw pas nāp tālawñway'tañwu; pu sōtu piw pas nāp tālawñway'yuñwu. Noqw qa sohsoy sōtu sun tālawñway'yuñwu. ⁴² Noqw pan hapi i' hak mokt ahoy tātayhqa hintañwu. Pam as hovariwkañw āmiwht, qahováriwkañw ahoy tātayni. ⁴³ Pam as hin'eway āmiwht, lolmat pitsañway'kañw tātayni; pam qaöqalay'kañw āmiwht, a'nö öqalay'kañw tātayni. ⁴⁴ Pam yep qatsit añqw tokoy'kañw tātayni. Itam pu' yep qatsit añqw tokot pasiwyuñwa. Noqw pep pu' itam pas antsa Hikwsit añqw tokot pasiwyuñwini. ⁴⁵ Oviy pi ura yan pey'ta: I' Adam mohti'maqa tātayñwuqey pan yukiwta, yan'i. Noqw pay i' Adam nuhtuñkniwhqa hikwsi hakiy tātaynaniqey pan yukiwta. ⁴⁶ Nikañw Hikwsit añqwnihqa qa mohtii, pi yep qatsit añqwnihqa; pu Hikwsit añqwnihqa pay ason añkti. ⁴⁷ I' mohti sino tutskwat añqw yukilti; nihqe pam yep qatsit tunatyawta. Noqw añkniwhqa sino hapi Tutuyqawhqa, öveqatsit añq'ö. ⁴⁸ Pay pi tutskwat añqw yukiwtaqa hin hintaqw ima tutskwat añqw yukiwyuñqam hapi pay piw panyuñwa; pu öveqatsit añqwnihqa hin hintaqw pay öviy hapi öveqatsit añqwayqam piw panyuñwa. ⁴⁹ Noqw pay pi itam tutskwat añqw yukiwtaqat an yukiwyuñqey pan hapi öviy itam piw öveqatsit añqwnihqat an yukiwyuñwini. ⁵⁰ Noqw it nu pañqawni itupkomu: Pas kurs hin hak tokoy'kañw piw uñwáy'kañw God moñwtunatyayat himuy'vani; piw pas soon hak hovariwkañw qatsit qahováriwtaqat himuy'vani. ⁵¹ Meh, nu hihta tupkiwtañwuqat umuy āawnani. Itam qa sohsoyam so'ni; nikañw itam sohsoyam alöntotini. ⁵² Nāt yankahkañwo, hakiy pōsiyat uhpukqat pan halayvita, nuhtuñk tötöqpit tötqi'ö. Pi tötöppi tötqiw, pu so'pum qahinkahkañw ahoy tātayyani, noqw itam alöntotini. ⁵³ Pi itam itahtokoy sakwítiñwuqat

hihta pas qa sakwítinwuqat enañ nāhoyñwayani; pu mokñwuqat hihta pas qa mokñwuqat énañ'a. ⁵⁴ Noq̄w ōviy i' sakwítinwuqa pas qa sakwítinwuqat yuwsiqw, pu i' pay mokñwuqa pas qa mokñwuqat yuwsiqw, pahsat pu i' yan lavayi pey'taqa aw antsaniwni: Mokiwu añwutiwhqe súlawhti. ⁵⁵ Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy ánwutani? Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy múani, yan'i. ⁵⁶ Pi qaanhtipu hapi mokiwuy hōyat antañwu. Noq̄w hin hinwisniqa tutavo hapi qaanhtiput ōqaltoynañwu. ⁵⁷ Noq̄w pay kwakwhat pi God Itah-tutuyqawhqay Jesus Christ añ itam hihta añ kūyuñwniqat pan yuki'ta. ⁵⁸ Yanta aw iunañwam itupkomu, ōviy uma hūrs hoñni; pas qa wayayatotani; sutsep Tutuyqawhqat añ qaōwihinyuñwni; pi uma qa paysoq Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñqey navoti'yuñwa.

16

The Offering for Fellow Believers

¹ Pu' imuy God sinomuyatuy amuñem himu oyiwniqat nu pañqawni. Pay nu Galatiat ep Jesus aw tōnawtaqamuy amumi hin tutaptaqw uma piw panhtotini. ² Ason Sundayt aw pituqw, uma añ nanāp hihta ayo warantotamantani, God hakiy hin hihta tuwanaqat pan'i. Noq̄w nuy pituqw uma hihta qa sumiooyani. ³ Noq̄w uma umuhtutuveñiy akw hakimuy hu'wanayaqw, ason nu pite' pumuy ayatani; noq̄w puma umuhkuwahtipuy Jerusalem aqw kiwisni. ⁴ Pu ason kurs nuy aqwniqw, pam lomahintaniqw puma inumumyani.

Paul's Plans

⁵ Noq̄w nu hapi Macedoniat añnen umumini, pi nu Macedoniat añni. ⁶ Noq̄w sen nu umumum huruhtini, hikis sen nu umumum tōmōlani; nen nu haqamininiqw uma nuy hihta akw paañwayani. ⁷ Nikañw nu pu' yañ haqami hoytage pay hāk umumi qa yōrikni, nikañw pay hisnen nu umumum hihsavo huruhtini, kurs Tutuyqawhqa nuy nakwhanaq'ō. ⁸ Nikañw nu hapi Pentecost aw pahsavo Ephesus ep qátuni. ⁹ Pi nu pas pavan ōqalat tumaltaniqw, put aw inuñem wuhkoew hōtsilti; noq̄w ehpewi hintsatskaqam wūhaqya. ¹⁰ Pu ason kurs Timotheus umumiq pituqw, uma tunatyal-totiqw, pam qañutsúwkañw umumum qátuni, taq pam inún it Tutuyqawhqat tumalayt hintsaki. ¹¹ Oviy hapi qa hak put pēvewnani, uma qa panyuñwt, put hahlayhqat umuhpiy hōnayaqw, pam peqw inumini, taq nu put enañ añ tuptsiwni'yuñqamuy nuhtayta. ¹² Pu i'wa itahtupko Apollos pay as pas añ tuptsiwni'yuñqamuy amumum umumiqniqat nu aw ō'qala. Noq̄w pay nāt pam qa pu'haqam umuminiqey

nāwakna; nīkañw pay ason pam hisat enem lomahintaniqw soon qa umumini.

Final Words

¹³ Uma qa nāunay'yuñwni; qapēvewnit ep hūrs hoñni; pas tahtaqtñihqey pan hinyuñwni; a'nö ö'qaltni. ¹⁴ Uma nānami unañway'kahkañw, sohsok hihta hintsatskani. ¹⁵ Noqw uma Stephanas ep kīvituy navoti'yuñqw puma Achaiat ep mohti tuptsiwya, nihqe puma God sinomuyatuy tumalay'yuñwniqey aw nānoi'yuñwa. ¹⁶ Noqw öviy nu umumi naokiway'tani: Uma hakimuy pan hinyuñqamuy amumi tūqayyuñwni, pu sohsokmuy itamuy hintsatskaqamuy amumii, pu itamum tumalay'yuñqamuy amumii. ¹⁷ Pas nu it Stephanus, pu Fortunatus, pu Achaicus pumuy ökiqw hahlayhti, puma umuy kurs hinyaniqat ep aw antsatsnaqw öviy'o. ¹⁸ Pas pi puma nuy suyan unañwtoynaya, pu úmuyu; öviy uma añ panyuñqamuy pan tuway'yuñwni. ¹⁹ Ima Asiat ep hāhaqe' Jesus aw tōnawtaqam umuy öqalaya; Aquila Priscillat amum umuy Tutuyqawhqat añ a'nö öqala, kīyamuy ep tsovawtaqamuy amumuma. ²⁰ Sohsoyam tuptsiwñi'yuñqam umuy öqalaya. Uma nānatupkomñihqey pan na'qalantotani. ²¹ Nu' Paul hapi it yan öqalnit pas nāp imay akw penta. ²² Tutuyqawhqat Jesus Christ aw qa unañway'taqa hapi pas pay ayo tūviwmantani. Itahtutuyqawhqa hapi nāt pītuni. ²³ Nam Itahtutuyqawhqa Jesus Christ núokwaat umumi pitsíwtaa. ²⁴ Nu Christ Jesus añ umumi pas unañway'ta. Nam antaa.

Paul CORINTH

ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi añk Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatni-hqa it penta, itahtupkoy Timothyt ámuma. Itam Corinth epeq God aw tōnawtaqamuy öqalanta, pu sohsokmuy God sino-muyatuy añ ahsupoq Achaia-tutskwat ep yesqamuy pīwu. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pítsíwiwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añq'ö.

Paul Gives Thanks to God

³ Nu God, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Náyatnihqat aw hahlayhtima. Kwakwhat pi pam Itananihqe itamuy ökwatuwa, pu itamumi unañwtavi'ma. ⁴ Itamuy hīhihta añ kānanvotq, ahsupoq put añ pam itamumi unañwtavi'ma; noqw öviy itam piw tuwat hakimuy hīhihta añ kānanvotyqamuy amumi unañwtapyaniqey tuwi'yuñwa, God itamumi hin unañwtapqat pan'i. ⁵ Pi kurs itam Christ amum hīhihta añ kānanvotq, pu' pas pavan pam itamumi soon qa unañwtavi'tani. ⁶ Pu kurs itam haqam hihta añ kānavote', pay hapi umuy suyan unañwtotiniqat, pu ayo nõñakniqat öviy itam put añ kuyvañwu. Noqw ason God itamumi unañwtaviqw, itam umumi unañwtapniqey tuwi'vaniqat öviy panta; noqw itam umumi unañwtapq, uma itamun kānanapte' qa nañ'eknaye', añ kükuyvani. ⁷ Itam qanánatsopkañw God aw yanta, it navoti'tagee: Kurs uma itamun hihta añ kānanaptaqw, God umumi unañwtapni, itamumi hin unañwtapqey pan'i. ⁸ Pi itam Asiat ep hin kānavotqat uma navoti'yuñwniqat itam nāwakna, itahtupkomu. Pas pi itam as soon añ kuytani, itah'öqalay yupqöyva putuhtiq'ö. Noqw öviy itam okiw itahqatsiy añ nānahtsopti. ⁹ Panta, nihqe öviy itam qa qátuniqey pañso pitu, itam nāp itah'öqalay qa aw yantat, God aw yantaniqe öviy'o, it hakiy so'pumuy ahoy tātaynañwuqat aw'i. ¹⁰ Pam hapi mokiwuy añqw itamuy ayo távihqe, nāt itamuy ayo tahtaptima; nihqe pay nāt soon pam itamuy ayo qa táviniqat itam aw tuptsiwni'ta. ¹¹ Okiw as uma God itamuy nāt ayo táviniqat öviy itamuñem nāwakinwisni, añ kaysiwhqamuy amumuma; noqw ason pam panhtiqw, pep pu' uma pumuy amumum put ep God aw hahlayhtiwisni.

The Change in Paul's Plans

¹² Itam it ep hahlayhti, itahtupkomu. Itam súañqawniqey itah'unañwpeq navoti'ta. Itam qa atsáy'makañw, suan hinma, qa nāp itahwuwniy añ'a, panis God núokwayat-sa añ'a. Pan

itam hinma sinmuy amuhpaa, pu umuhpa' pīwu. ¹³ Pay nu umuy hihta mātsi'yuñwñiqat pan umumi pēna. Pay hisnen uma yūmosa put mātsi'wisni. ¹⁴ Pay uma itamuy qa pas tuwi'yuñwa. Pay as uma itamuy suyan tuwi'yuñwe', Itah-tutuyqawhqay Jesus pítuhqat ep uma itamuy hahlaytotini, itam umuy hin hahlayhtiqtat pan'i. ¹⁵⁻¹⁶ Noqw it yantaqat nu qapēvewnaqe as ōviy pay mohti umumiqniqey pan unañwti, pu umuhpiy Macedoniat awnit, Macedoniat añqw umumi piw áhoyniqeyu; nen nu lōs umuy paañwani. Noqw nu umuñaqw Judeat aqwniqw uma nuy paañwayani. ¹⁷ Nu umumiqniqey qa paysoq nanawini. Nu yep qatsit ep haqawatuy qa amún lōq lavayi'ta-Kurs antsa, it'a, pu piw Qae, itwata. ¹⁸ God pas qa átsanihqa inumi navoti'taqw, nu súañqawu. Nu qa lōq layayi'ta. ¹⁹ Ura Sylvanus, pu Timotheus, pu nūu, itam umuy it Jesus Christ God Tiyat āawnaya. Noqw pam hapi pas antsa. Pam pas qa hihta ep wiñwhinta. ²⁰ Pi God sinmuy hihta āawnaqw, Christ hapi amumi put antsañwu. Noqw paniqw hapi ōviy itam put tuñwniyat aw yankahkañw, Nam antani, kitotañwu, God tayawintiwniqat ōviy'o. ²¹ God hapi itamuy, pu umuy Christ aw sinotaqe itamuy asna; ²² Piw itah'unañwpeq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylata. Yan pam hin itamuy āawnaqey pan itamuñem yúkuniqey itamumi mahtakna. ²³ God inumi navoti'taqw nu umumi súañqawni: Nu hapi umuy óokwatuwhqe ōviy pay hāk Corinth qa aqw'a. ²⁴ Nu umuhtuptsiwniy ep umumi tuyqawi'taqey qa pañqawu; pi uma tuptsiwnit ep hōñi; nikañw okiw as umuy hahlayhtotiniqtat ōviy itam umumum tumalay'ta.

2

¹ Yan nu it wūwaqe pay nu pāpu qa putuiwkañw umumi pítuni. ² Ispi kurs nu umuy unañwmoknaqw, ya hak nuy hahlaytapnani? Sen i' inuhpiy qahahlayhtiqa panhtini? ³ Noqw nu paniqw ōviy umumi pēna, taq nāp hisat nu umumiq pite', unañwmokni, añwu as nu umumum hahlaynikañwo; pi nu umumi navoti'taqe, nu hihta ep hahlayhq, uma piw put ep hahlayyani. ⁴ Pi nu kānanvotkañw iunañway tūtuyhq okiw pakkañw umumi pēna; uma qahahlayhtotiniqtat qa paniq'ö, pi nu umumi pas unañway'taqey umuy navotnaniqee.

Forgiveness for the Offender

⁵ Noqw pay pi hak itamuy unañwmoknaqa pay qa nuy-sa pantsant, pay umuy pīwu; pay nu qa pas umuy sohsokmuy tukopnaniqe ōviy kita. ⁶ Noqw pay pi pam tāqa wūhaqnihqamuy amuhpe yan sisviqw pay pam a'nöö. ⁷ Noqw ōviy uma qa panwat aw wūwantotat, uma put

hiniwhtipuyat ep aw pöhikye', aw unañwtapyani; taq nāp hisat pam qahahlayhpit akw nāwihkini. ⁸ Noqw uma put aw unañway'yunqey pas piw put aw mahtaknayaniqat öviy nu umumi okiwhinqawlawu. ⁹ Pay nu pi yan tunatyawkañw umumi pēna, umumi pohtaniqee, mātaq pi uma pas sohsok hihta añ inumi tūqayyuñwa. ¹⁰ Pay uma hakiy aw hihta ep pöhikye', put ahpiy ayo yukuyaqw, pay nu soon qa piw aw pöhikni, sen pam inuhpewi qaanhti'ö. Nu umuy tunatyawtaqe Christ aw yankañw put ep aw pöhikni. ¹¹ Taq nāp hisat Satan itamuy ūnatoyñani; pi itam put hin tunatyawkañw hintsakqat mātsi'yuñwa.

Paul's Anxiety in Troas

¹² Pu piw ura nu Christ añqw lomatuawit yuaataniqe Troas ep pituqw, Tutuyqawhqa inuñem nukwáñw'ew qenita, ¹³ Nikañw nu itupkoy Titus pepeq qa tuwaqw, kurs pas iunañwa soon uyiwaltini; nihqe öviy nu pay pumuy mātapt, pahpiy Macedoniat aqw'a.

Victory through Christ

¹⁴ Noqw pay kwakwhat pi God Christ añ itamuy áñwutaqe it nāqöyiwuy añqw tūwiktiwyaqat pan itamuy tsamnuma; nihqe itamuhpiy put añqw lomatuawit hihta kwañwáhovaqtuqat antaqat sohsovik añ kúrukinta. ¹⁵ Pi soñawnen itam Christ ahpiy hihta kwañwáhovaqtuqat God eñem tataqtsoqwaqat anyuñwa, piw put unañwveya. Noqw sinom itamuqlapyaqam itamuy hovaikwya, ima mokiwuy aw ökiwisqamu, pu put añqw ayo nõñakiwyuñqam pīwu. ¹⁶ Mokiwuy aw ökiwisqamuyniqw, itam hihta nuhtsel'ewakwnihqat mokiwuy āawnaqat anyuñwa; noqw pay ayo nõñakiwtaqamuyniqw, itam hihta kwañwáhovaqtuqat qatsit āawnaqat anyuñwa. Noqw hak sen it tumalat añ aptsiwta? ¹⁷ Pi wūhaknihqam God lavaiyat nukushintsatsnaqw, itam qa pumuy amunyuñt, God atpip qaatsáy'kahkañw, put lavaiyat Christ añ yuaatota, God ahpiy put aw ayatiwyaqee.

3

Servants of the New Covenant

¹ Ya sen itam nāt pas pu' piw hákimnihqey umuy āwintani? Hal sen pi itam añ hakimuy amún umumi pan tutuvenit hintaniqat uma nānawakna? Ya sen itam umuñaqw pan tutuvenit tunlay'ta? ² Qae; itam pan tutuvenit qa nāwakna, pi uma pas nāp tutuvenit anyuñwa, itah'unañwpeq pey'taqata; noqw sohsoyam put añ tūñwayaqam itamuy hakimuynihqat pu hihta tumaltaqat navoti'yuñwa. ³ Uma tutuvenit Christ tuawi'taqat anyuñwa. Pi itam umumi lomatuawit

taviq̄w, qátuhqat God Hikwsiat soñawnen put pēna, qa tutuvenkuyit akw tutuvenit añ'a, pu qa owavutsqat añ'a. Pam umuh'naiñway taytaqat añ put pēna. ⁴⁻⁵ Itam qa nāmi yantat, God aw yankañw Christ añ yan yuaata. Pi itam nahpiy qa hihta añ aptsiwta, pas God öqalayatsa ahpiy'o. ⁶ Pam hapi itamuy it puhuvasiwnit eñem hintsatsnaniqey añ aptsiwtañiqat itamuñem yuku. Noq̄w i' pasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwa, hísatwat tutuvenit añ pey'taqat qa pan'i. Pi sinom mokiwuy hihkay'yuñqat pan hisatvasiwnit añ pey'ta; noq̄w pay puhuvasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwhqa sinmuy qatsímqañwu. ⁷ Ura i' tutavo owat añ pey'taq̄a sinmuy so'niqat pan amumuñem yuku; nikañw pam God lolmat tālawñwayat mahtakna; öviy pi Moses taywaat put tālat akw tālawwa, pam tutavot makiwhq'ö. Noq̄w Israel-sinom kurs hin put taywayat aw tātayyani, nāmahin pi pay tāla as ahp̄a' sūlaw'iwmaq'ö. ⁸ Noq̄w öviy i' pasiwni Hikwsit ahpiy makiwhqa tis pas pavan put lolmat tālawñwayat mahtaknani. ⁹ Pi kurs lolma tālawñwa hisatvasiwnit amum yante', tis pas pavan pam piw puhuvasiwnit amum yantani. Pi hisatvasiwni sinmuy mokiwuy hihkay'yuñqat pañqawu, noq̄w puhuvasiwni pumuy suan qatsit aw tsāmi'ma. ¹⁰ Noq̄w öviy hisatvasiwnit añq̄w tāla pēvewma, puhuvasiwnit añq̄w tāla put epnihq̄e pas suyan tālawvaq̄w öviy'o. ¹¹ Noq̄w kurs i' pasiwni tūwayatoqa tālat amum mātaviwhq, tis pas pavan i' qa tūwayaniqa tālawvani. ¹² Noq̄w öviy itam it puhuvasiwnit aw yanyuñq̄e pas qa tuh-tuskahkañw yuaatota. ¹³ Pu itam Moses hihta akw pitsánway nōmaq̄w qa panyuñwa; ura pam panhtiñw Israel-sinom tālat pay sūlaw'iwmaqat qa pas aw tayyuñwa. ¹⁴ Noq̄w pay pumuy wuwniam qatālawvaya; öviy pi hikis nāt pu' puma mohtiwat pasiwnit añ tūñwantotaq̄w pumuy unañwaam soñawnen hihta akw nōmiwyuñwa. Noq̄w pi pay Christ itamuñem nōmiwtaqat ayo hólökna. ¹⁵ Hikis pi nāt pu' it talönvaqat ep pumuy Moses tutuveniyat añ tūñwantotaq̄w unañwaam nākwapta. ¹⁶ Noq̄w pay ason hisat puma Tutuyqawh̄qat aw nánamtöke', puma suyan māmatsyani, ispi nākwapnit ayo yukiw̄h̄q'ö. ¹⁷ Noq̄w i' Tutuyqawh̄qa hapi Qahováriwtaqa Hikwsi. Puma put aw nánamtökq, Tutuyqawh̄qat Hikwsiat pumuy qenivo óyani. ¹⁸ Noq̄w itam qa nākwapkahkañw soñawnen panaptsat aq̄w Tutuyqawh̄qat lomavitsañwayat tuway'yuñwa; nihq̄e pañq̄w kuytaqat an suytsepñwat nānañumo lomavitsañwayat aw alón'iwwisa, Tutuyqawh̄qat Hikwsiyat ahpiy'o.

4

¹ Itam God núokwayat akw it tumalat aw taviwhqe, òviy qa tsako'nañway'kañw put hintsaki. ² Itam qa nanauyve it hintsaki; itam qa tūnatotoyna; piw God lavayiyat aw qa yēwalawu; itam qa pankañw, God lavayiyat pas suan yuaata. Noqw pahsat pu sinom sohsoyam nanāp unañway ep itamuy hihta tutuqaynaqat añ pupriyañwu, ispi itam God atpip wūnuq'ō. ³ Noqw kurs itahlomatuawi hakimuy amumi tupkiwtaniqw, pay hapi pam añ qatuptsiwni'yuñqamuy amumi tupkiwta. ⁴ Pi yep qatsit aw moñw'iwtaqa qatuptsiwni'yuñqamuy unañwayamuy aw qatālawna, taq nāp hisat pumuy unañwaam tālawvaqw, puma Christ God an son'iwhqat, lolmat tālawñway'taqat añqw lomatuawit aw tuptsiwyani. ⁵ Pi itam qa nāyuaatat, Christ Jesus Itahtutuyqawhqay put itam yuaata, pu itam umumi tūwikitu, Christ Jesus éñemi. ⁶ Pi God tāla qatālat añqw tālawvaniqat pañqawhqa itah'unañway aw tālawna; noqw òviy itam Jesus Christ añ God lolmat tālawñwayat tuway'kahkañw sinmuy amuhpa' put kúrukintota. ⁷ Noqw itam soñawnen it tālat pas hihkay'taqat tsōqasivut añ tañay'yuñwa, itahtokoy sūlawtotiñwuqat añ'a; noqw òviy sohsoyam nanaptani it òqalat pas pávannihqat God ahpiynihqata, pam hapi qa nāp itamuhpiy'o. ⁸ Itam nānan'ivaq sóontsaninyaqw, God itamuñem qeni'ta; itam as kurs hinhtotinikañw pay qa nañ'eknaya. ⁹ Itam okiwsahsanwakañw, pay qa tatamhtiwyaya; tūviwkahkañw pay itam qa sūlawhti. ¹⁰ Itam nāqavo Itahtutuyqawhqay Jesus hin mokqat pay pan piw so'niqey pepya, Jesus qatsiat itahtokoy akw namtaknaniqat òviy'o. ¹¹ Pi itam nāt yesq mokiwu soñawnen itamuy nõynuma, itam Jesus sinomatniqw òviy'o; noqw pay pam itamuy yūmosa taytoynaqw, itam itahtokoy sūlawhtiñwuqat akw put òqalayay nuhtumi mahtakni'yuñwa. ¹² Noqw òviy hapi mokiwu itamuhpe tumalay'ta, noqw qatsit sūtsepnihqa umuhpa'wat tumalay'ta. ¹³ Ura yan hapi pey'ta: Nu tuptsiwhqe òviy yuaayku, yan'i. Noqw itam òviy itah'unañway ep qapēwewnaqay qatuhtuskahkañw yuaatota, ¹⁴ It navoti'yuñqee: God Tutuyqawhqat Jesus ahoy tātaynaqa soon piw itamuy qa enañ ahoy tātaynaniqata. Pam itamuy tātaynat itamuy-nikañw, pu umuy put aw tsamvani. ¹⁵ Pi itam umuñem sohok hihta añ kuhkuyva umuy ayo nõñakniqat òviy'o. Noqw pep pu' God kaysiwhqamuy amumi núokway pas pāpu qaōwímahtaknani, pu put kwakwhatiwiskahkañw put pas hihtatotaqam suyhtsepnwat wūhaq'iwwisni.

16 Noq̄w ōviy itam soon nañ'eknayani. Pay as pi nāmahin itahtoko nuksiw'iwmaq̄w, itahhikwsi nāqavo pūhuiwma. 17 Itam yep qatsit ep pay hīhiñwsaq̄w hihta añ kānanvotyā, pay nāt hihsavoo. Nikañw put añ itam pas pavan hihtuyaniqey aw ōkini. Nen itam hihta añ kānanaptaqey qahihtatotani. 18 Pi itam hihta mātaqyaqat qa aw tunatyawwist, hihta qa mātaqyaqat aq̄w taywisa. Pi himu mātaqyaqa pay sūlawhtiñwu; noq̄w pu i' himu qa mātaqyaqa pam pas soon sūlawhtini.

5

1 Pi itam it navoti'yuñwa: Hisat itam yep qatsit ep itahtokoy kihsit antaqat mātapye', ōveqatsit ep kīhut sūtsepnihqat God añq̄w makiwyani, God ahpiy yukiwtaqata, qa sinot māyat ahpiy'o. 2 Pi itam yep qatsit kīhut kihsit ep nāt yesq̄e ōykita. Pi itam ōveqatsit ep itahkiy aw yuñniqey kwañwtotoya. 3 Pi itam ōveqatsit aq̄w ōke', pas antsa tokot qa sakwitiñwuqat itam yūyahni; put itam soon haqami ñastatotini. 4 Pi itam yep qatsit ep itahtokoy ep nāt yesq̄am hīhihta añ kānanvotyakahkañw nāwalalwa, itam it tokot ayo yukuyaniqey qa put nānawaknat, pūhut tokot makiwyaniqey nānawaknaqee. Pi pep pu' God itahtokoy pay sūlawhtiñwuqat tokot qa sūlawhtiñwuqat enañ nāhoyñwani. 5 Nihq̄e pam itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahq̄e pas suyan itamuñem panhtiniqey mahtakna. 6-7 Pi itam qa hihta tuway'kahkañw, qapēvewnit añ hinwisa. Nihq̄e ōviy itam wuko'nañway'yuñwa, it navoti'yuñq̄e: Tutuyqawhqat haqam qátuhqat itam qa pep amum yēse, ispi itam nāto itahtokoy añ tanawtaqee. 8 Nihq̄e ōviy itam God qapēvewnayakahkañw yep qatsit ep itahtokoy mātatveni qey nānawakna, Itahtutuyqawhqay amum yesniq̄e ōviy'o. 9 Nihq̄e ōviy itam yūmosa put unañwveyaniqey añ qa nātusi'yuñwa, sen itam qa put amum yeskahkañwo, sen pay put amum yeskahkañwo. 10 Pi hisat Christ sinmuy amuñem hin yukuq̄w, pep itam sohsoyam put atpip hoñvani, nen itam nāt itahtokoy añ yesq̄ey hihta hintsatskaqey ep itah'ahsatiy ōmahtotani, sen itam lolmat hintsatskaqey ep'e, sen qalolmat hintsatskaqey ep'e.

Friendship with God through Christ

11 Oviy itam sinmuy hin as God mamqasyaniqat navoti'kahkañw pumuy tuptsiwyaniqat añ ō'qalnaya. God itamumi itah'unañway aw pay navoti'ta; noq̄w pay hisnen uma piw umuh'unañway ep put navoti'yuñwni. 12 Itam qa nātsotskanayaniqey ōviy yan pēnaya. Noq̄w haqawat hihta suovaamnihqat aw taywisa, nihq̄e pan puma hakiy tsokanayañwu; pu himu hakiy unañwayat ep lolmatnihqat qa

tuway'wisa. Noqw as uma itamuhpe hahlaykahkañw pumuy amumi hin lavayhtotiniqey navoti'yuñwñiqat òviy itam yan pēnaya. ¹³ Noqw òviy kurs itam qanavoti'numye' itam God eñem panyuñwñi; pu kurs itam suyan wuwñi'yuñwe' itam umuñem panyuñwñi. ¹⁴ Pi Christ itamumi unañway'taqat itam navoti'yuñqe soon qa put eñem tumalay'yuñwñi, yan wūwantotaqee: Sūka tāqa sinmuy sohsokmuy amuñem mōki; noqw pep pu' soñawnen pi puma sohsoyam put amum soa. ¹⁵ Noqw as hakim yesqam pahpiy haqahpiy nāp tunatyay qa añ hinwist, Christ amuñem mokqe piw ahoy tātayhqat tunatyayat añ hinwisniqat òviy pam sohsokmuy amuñem mōki. ¹⁶ Noqw òviy itam yahpiy qa hakiy sinot pitsañwayat aw wūwantotani. Ura as itamuñaqw haqawat Christ tuwi'yuñwa. Noqw pu' hapi itam put sínotnihqat qa pan put aw taywisa. ¹⁷ Pi sino Christ amum sūpwatiqw, God put pūhutañwu; Put hisatqatsiat sūlawhtiñwu; añ ahsupoq pam pūhutiñwu. ¹⁸ God hapi sohsok iit tumalay'ta; nihqe Jesus Christ ahpiy itamuy namivōhikna; nihqe itamuy pōhiknaqe itam put pantaqat yuaatotaniqat òviy itamuy ayata. ¹⁹ Yan itam yuaatota: God Christ añ sinmuy nāmiwat pōhikna, nihqe pumuy qaanhtipuyamuy pumuy amumi qa noi'ta. Pam itamuy put pantaqat tuawi'taniqat ayata. ²⁰ Noqw itam soñawnen Christ qeniyat ep put eñem sinmuy amumi yuaatotaqe put aw yankahkañw umumi okiwhiñqaqwa; uma God aw nānamtōkaniqat òviy'o. ²¹ Pi Christ qaanhtiput qa tuwi'ta. Noqw pay God itahqaanhtipuy put aw noa. Noqw put ahpiy itam God añqw suan qatsit makiwya.

6

¹ Noqw òviy itam God amum tumalay'kahkañw, umumi okiwhiñqaqwa: Uma God núokwayat qa paysoq kwusuyat uma put akw moñwvastotini. ² Ura pam tutuvenit añ yan lavayhti: Nu pan unañway'taqw uñ hiñqawhq nu navota; nihqe ayo nõñantiwhqat aw pituqw nu ūmi unañwtavi, ura kita. Noqw pi meh, pu' hapi pam itamumi tuqayvastaniqey pan unañwti; pu' hapi hak ayo yámakniqat eñem qeni. ³ Itam qa hakiy unañwmoknayaniqey òviy suan hinwisa; taq ka sinom itahtumalay tukopnayani. ⁴ Itam kānanaptaqey añ nakwhani'yuñwa. Noqw òviy sinom sohsoyam itam God eñem tumalay'yuñqat navoti'yuñwñi. Itam hihta hakni'yuñwa, pu itam hīhihta añ sóonhtoti. ⁵ Sinom itamuy wuvinumya, itamuy sivikimi tañatota, itamumi kikihpogya. Itam maqsontota; itam qa tohtoka, pu tsõñsoiwyuñwa. ⁶ Itam sohsok hihta añ kuhkuyvage qa nañ'eknayat, añ ahsupoq qaatsay'kahkañw hinwisa, God lavaiyat navoti'yuñqee; itam tūvāsya, itam

nuhtumi unañway'yuñwa, Qahováriwtaqat Hikwsit öqalayay ahpiy'o. ⁷ Itam sutsep qaatsay'kahkañw yuaatota. Itam God öqalayay añ hinwiskahkañw, suan tumalay'yuñwa. Pam pantaqa putvaqe itahmay añ sipwuvahpit anta, pu suyvaqe itahmay añ tuwvohtat an'i. ⁸ Haqawat itamuy kaptsi'yuñwa, noqw pu pētu itamuy pas qa hihtalalwa; haqawat itamuy qalomáyuaatota, noqw pu pētu itamuy lomayuaatota; haqawatuyniqw itam qa a'tsatu, noqw pētuyniqw itam a'nö a'tsatu. ⁹ Haqawat itamuy qa tuway'numya, noqw pu pētu pay itamuy tuway'numya. Mokiwu nāqavo itamum yannuma, noqw pay itam nāto tayyuñwa; itamuy a'nö wuvinumyaqw, pay itam híhinhaqam nāto yēse. ¹⁰ Itam unañwmokiwkahkañw pay yūmosa hahlayya; itam okiwhinnumyakañw kaysiwhqamuy kāhaktotoynaya, as ñasta sīvay'kahkañw Christ atsviy itam sohsok hihta himuy'yuñwa. ¹¹ Is uma Corinth ep sínomu, itam qa hihta tupkiwtaqat umumi yuaatota; itam umutpipo itah'unañway púruknya. ¹² Itam umumi itah'unañway aw qa uhtaya; noqw sumataq úmawat umuh'unañway itamumi uhtaya. ¹³ Hakimuy naam timuy amumi hin lavayhtiqaq pan hapi nu umumi lavayhtini: Uma tuwat itamumi umuh'unañway wūyak hōtayani.

Warning against Pagan Influences

¹⁴ Uma qatuptsiwni'yuñqamuy qa suñwálalwani, pi uma pumuy amumum qa súnahpeya. Puyaw suan hinmaqa qa-suanhinmaqat amum haqam súanhtini? Puyaw tāla qatālat amum haqam súnahpee? ¹⁵ Puyaw Christ Nukpanat amum haqam súnahpee? Hal ya tuptsiwni'taqa qatuptsiwni'taqat amum haqam súnahpee? ¹⁶ Puyaw God kíat nāp yukit aw nāwakintiwyaqamuy amum haqam hihta ep súnahpee? Pi uma hapi God qátuhqat kíyat anyuñwa; pi ura God pañqawu: Nu pumuy amuhsonve qátuni, nen amuhpe hinnumni. Nu pumuy Tutuyqawhqaamni, noqw puma isinomni. ¹⁷ Oviy uma pumuy amuñaqw lasye', ayam pas supyani, kita Tutuyqawhqa; nen uma hihta qa powaiwtaqat qa aw hintsatskani; noqw nu umuy ömahtani. ¹⁸ Nihqe umunaiwtani, noqw uma itiyotimni, pu imanhtimni, kita Sus'öqaltutuyqawhqa.

7

¹ God itamuy yan āawna, aw iunañwamu. Noqw öviy sen itahtokoy, pu sen itah'unañway hihta akw tuyoy'ewakwtiqw, itam put añqw nākwañw'ewakwtotani. Nen itam God pas kaptsi'kahkañw, put aw nānoi'yuñwni.

² Uma itamumi pas unañway'yuñwni, itupkomu, itam qa hakiy hintsatsna; itam qa hakiy hoyalaya; itam qa hakiy hihta paysoq kwahanaya. ³ Nu umuy qa hihtataniqey qa pan wūwankañw yan pēna. Nu umumi pas unañway'taqey ura umumi pay lavayhti; noqw ōviy sen itam soe', sen yēse' itam nāto sūpwatini. ⁴ Nu qatuhtuskañw umumi yan lavayhti, itupkomu; nu umuhpe pas hahlayi; noqw nāma hin pi nu hīhihta añ kānanvotima, nīkañw nu suyan unañwte' pas hinhaqam hahlayhtiñwu. ⁵ Itam Macedoniat ep ōkihqe, kurs hin nāsuñwnayani; nānan'ivakw itamuy sóontsatsnaya. Itam lomatuawit eñem nuhtumi rohomnumya; pu itah'nañwa tsawiniwyuñwa. ⁶ Noqw God añ sóonhtotiqamuy ōqalañwuqa itamuy suyan unañwtoyna, Titus pītuhqat akw'a. ⁷ Piw qa put pantaqat akw-saa, pam itamumi umuy lavayhtiqat put akw pīwu. Pam umuhpe pas hahlayi. Yaw uma inumi yórikyaniqey nānawaknaqat itamuy āawna, piw yaw uma hakiy qaanhintsakqat atsviy tsaykitaqata, piw yaw uma inuñem su'qawyuñqata. Nu iit navotqe pu' pas hahlayhti. ⁸ Pay as pi nu itutuveniy akw umuy qahahlayhtapnakañw, pay nu put ep iwuwniy qa alōnta; pay as pi nu mohtiniqw nāpi kurs nu pēnaqey pan wūwa, ispi nu navotq, yaw pam tutuveni umuy qahahlayhtapnaq'ō, pas as pi pay hihsavoo. ⁹ Noqw nu pu' put ep hahlayhti, uma qahahlayhtotiqat qa epnit, uma qahahlayhtotiqe umuhhintsakpiy añqw ayo lasyaqat put ep'e; uma pan qahahlayhtotiqe God unañwveya; noqw ōviy itam umuy qa unañwmoknaya. ¹⁰ Pi ason hak God tunatyayat an qaanhtipuy ep qahahlayhte', put añqw lasq, God put ayo távini. Noqw pam soon put ep qahahlayhtini. Nāwuspi yep qatsit tunatyayat ahpiy qahahlayhpi mokiwuy tumalay'ta. ¹¹ Kurs uma namiwuwayani, uma qahahlayhtotiqw ya God umuhpa' hin tumalay'ta? Uma pās wuwni'vaya; uma put pantaqat ep nennem qenitotaniqey tunatyaltoti; uma qaanhtiqat aw pas kwañwáy'tsivutoti nīkañw uma piw tusi'tota; uma inumi yórikyaniqey pas pāpu kwañwtoynaya; piw uma qaanhtiqat sivintoyananiqey pas suhtaq'ewya. Uma panhtotiqe it ep nennem qenitota. ¹² Ura nu umumiq pēnaqe hakiy qaanhtiqat qa put tunatyawkañw pēna, piw hakiy ep qaanhtiqat qa put tunatyawkañwo. Nu úmuywat tunatyawkañw ōviy yan pēna, mātaq pi uma God atpip inumi pas unañway'yuñqey nanaptaniqat ōviy'o. ¹³ Noqw umuy panhtotiqw nu pas suyan unañwti, tis pi ōviy Titus umuhpe hahlayhti, uma sohsoyam put suyan unañwtoynayaqw ōviy'o; noqw nu put amum hahlayhti. ¹⁴ Nu umuy tsuyakqe, Titus aw umuy pihni'ta. Nihqe nu put ep qa hahmana. Ura itam umumi sohsok hihta suan lavayhtoti. Nihqe ōviy piw pan nu Titus aw

umuhpe himuiwtaqe pas súaŋqawu. ¹⁵Noq̄w pam piw pas pavan umumi unaŋway'ta, uma put hin kwusuyaqat u'ni'taqee. Yaw pam umumi hihta lavayhtiqlw uma put anhtoti; yaw uma tsawiniwkahkaŋw put pas kaptsi'yuŋwa. ¹⁶Noq̄w ōviy nu umumi pas hahlayi, itupkomu, nu umumi tuptsiwhqee.

8

Christian Giving

¹Taa, God Macedoniat ep put aw tōnawtaqamuy amuhpa' hihta tumalay'taqat nu pu' umuy āawnani. ²Pay as pi nāmahin okiw puma hīhihta aŋ kānanvotkahkaŋw put ep pas hahlayya; nihqe puma hihta hakni'kahkaŋw himuy qa kahkawnayat, ayám hakim hihta hakni'yuŋqamuy paaŋwantotaniqey ōviy hihta tsovalaya. ³Nu pumuy amumi navoti'taqw puma qa paysoq tusoq'ayatiwyaqe kwaŋtoynayakaŋw hihta himuy'yuŋqey kuwahtoti; piw put pas yuhke' hihta kuwahtotiniqey unaŋwtoti. ⁴Nihqe puma God sinomuyatuy hihta hakni'yuŋqamuy amuŋem hihta tsovalayat, itam put ōmahtotat, amumi put kiwisniqat itamumi ō'qalyaqe itamuy pas qaōwiyatota. ⁵Nihqe puma itahwurniy yuhke' it piw hinhtoti: Puma mohti Tutuyqawhqat aw nānoayat, pu God tunatyayat ahpiy itamumiwat piw nānoaya. ⁶Noq̄w ōviy itam Titus umumi ayataq̄w, pam umuŋaqw hihta tsovalani; pay yaw pam umuŋaqw it tumalat yayhna. ⁷Uma hapi sohsok hihta aŋ qaōwihinyuŋwa; uma qapēvewnit pasiwyuŋwa, uma put yuaatotaniqey tuwi'yuŋwa; uma God lavayiyat navoti'yuŋwa; piw put ep qanātusi'yuŋwa; uma itamumi pas unaŋway'yuŋwa. Noq̄w ōviy uma piw tūvaaŋwayaniqey ep qaōwihiniwhtotini. ⁸Pay hapi nu it umuy qa pas tusoq'ayata; mātaqpi kurs uma pas antsa nuhtumi unaŋway'yuŋqat nu navotniqe ōviy ayé' hintsatskaqat nu umuy āwinta. ⁹Pi Itahtutuyqawhqa Jesus Christ umuy hin ōkwatuwhqat uma pay navoti'yuŋwa. Ura as pam kāhaknikaŋw umuŋem ōokiwhti, pam ōokiwhtiqlw uma kāhaktotiniqat ōviy'o. ¹⁰Noq̄w it nu aŋ wūwaqe paŋqawni: Pay yaw ura uma sūkw yahsaŋwuy ephaqam hihta tsovalayaniqey aŋ suhtaq'ewya. Taay, uma hihta yayhnayaqey aw antsatsnaniqlw, pam umuŋem lomahintani. ¹¹Uma hihta hinhtotiniqey suhtaq'ewyaqey put aw antsanyani, umuy hihta himuy'yuŋqey ahpiy'o. ¹²Pi hak su'qawkaŋw God hihta maqaq̄w, God put ep hahlayhtiŋwu; hak hihta qa himuy'taqw, God pay navoti'taqe, hakiy aw qa hihta tuŋlay'taŋwu. ¹³Pi pay aŋ haqawat qa a'pitniqlw ūmawat-sa aŋ hihta maqsonlalwaqat nu qa put paŋqawu. ¹⁴Pay hapi nan'ivo sūnantaniqat ōviy nu paŋqawu;

Puma pu' hihta hakni'yuñwa, noq̄w uma qarūrumnaya; as uma pumuy paañwayaniqat nu umuy tūviñta; noq̄w uma tuwat hihta hakni'yuñq̄w puma tuwat umuy paañwayani, noq̄w yan nan'ivo súnantani. ¹⁵ Pay pi ura yan pey'ta: I' hak wūhak tsovalaqa qa hihta akwsiñwnañwu; noq̄w i' qa wūhak hihta tsovalaqa pay qa hihta rūrumnañwu. ¹⁶ Noq̄w kwakwhat pi God Titus pan unañwtoynaq̄w pam umumi pas unañway'ta, itamuy hin umumi pas unañway'yuñqat pan'i. ¹⁷ Pi itam put aw pañq̄aq̄waq̄w, pam súnakwha; nihqe pay pam pas su'qawtaqe òviy nanāp'unañw umumiq'a. ¹⁸ Noq̄w itam Titus enañ sukw tuptsiwni'taqat umumiq̄ hōnaya. Pam God aw tsotsvalyaqamuy amuhpa' lomatuwawit yuaatinuma, nihqe put ep pas aw lomanavotiwta. ¹⁹⁻²⁰ Piw God aw tōnawtaqam put namorstaq̄w, pam itamum hinnuq̄e, itam hihta tsovalayaqat kima. Pi itam añ ahsupoq̄ suan hinwisniqey nānawakna. Taq̄ ka hak itamuy hihta tsovalayaqat ep itamuy òvelani, as pam put ep God pas hihtatanikañwo, itamuy hin nāvaañwantotaniqey suhta'ewyaqat aw yórikq̄e. ²¹ Itam Tutuyqawhqat atpip suan hinwisniqey tunatyawyuñwa, piw sinmuy amuhpewii. ²² Pu mitwat itam piw aw lomanavoti'yuñqat pumuy enañ hōnaya. Pam hīhihta añ qanātusi'maqey itamumi mahtakna. Nihqe pam pu' umumi yórikniqey pas kwañwtoyna, pam umumi pas tuptsiwni'taqe òviy'ò. ²³ Noq̄w sen Titus hákiynihqat haq̄awa tūviñlawniq̄w, pay pam hapi itumalsuñwa, pi inumum pam umumi unañwtavi'ta: noq̄w sen haq̄awa imuy tuptsiwni'taqamuy hákimnihqat tūviñlawniq̄w pay puma God aw tōnawtaqamuy tuaw'aymatu, puma Christ pas himuniwhtiniqat òviy añqe' ayatiwa. ²⁴ Noq̄w òviy uma nuhtumi unañway'yuñqey pumuy amumi mahtaknayani, pu añqe' God aw tōnawtaqamuy amumi pīwu; noq̄w pahsat pu sohsoyam nanaptani itam pumuy amumi umuy lomavaytaqe pas súañq̄aq̄waqata.

9

Help for Fellow Christian

¹ Pu uma God sinomuyatuy hihta akw paañwantotaniqat pay soon pas nu umumi pentani, pu umuy ayalawni. ² Pi nu umumi navoti'taq̄w uma su'qawyuñwa; noq̄w òviy nu pan Macedoniat ep sinmuy amumi umuhpe himuiwta; nihqe pay Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam yas hihta akw tūvaañwantotaniqey añ sun suhta'ewyaqat nu amumi pañq̄awu; noq̄w pas pan umuhtunaty kaysiwhqamuy pan unañwtoyna. ³ Nikañw pay nu inuhsavo imuy tuptsiwni'yuñqamuy umumiq̄ hōna, nāp hisat pi itam yan umuy hiñq̄aq̄waqe kurs a'tsatnihqey pan sinmuy

amumi mahtaktotini; noqw pay pi nu pañqawu: Uma pās yuki'yuñwñiqat òviy'o. ⁴ Taq nāp hisat pi sen haqawat Macedoniat ep tuptsiwni'yuñqam inumum òkiqw kurs nāt uma qa yuki'yuñqw itam hamanhtotini, tis pi òviy úmaa, pas qananahtsopyaqat umuy itam kwiviyuaatotaqat ep'e. ⁵ Noqw òviy nu añ wūwaqe imuy tuptsiwni'yuñqamuy amumi pañqawhq, puma añwu pay inuhsavo umumiqye', hihta uma kuwahtotiniqey pañqaqwaqw tsovalayani; noqw uma sohsok hihta añwu pay tsovalayaqw, sohsoyam uma nanāp'unañw put kuwahtotiqat nanaptani, itam umuy tusoq'ayatotaqat qa paniq'ò. ⁶ Noqw it nu pañqawni: Òwiuyhqa pay òviy piw òwihòqmantani; pu i' hak qaòwiuyhqa piw òviy qaòwihòqmantani. ⁷ Hak hin nāp wūwante', pan hihta kuwahtimantani, qa kahkawnakañwo, piw paysoq pi aw pañqaqwaqw òviy'o; pi God haqam su'qawkañw hihta kuwahtiñwuqat hahlayi. ⁸ Pi God umuy hihta hakni'yuñqat epnihqe hóyokput umuy òqala; noqw pahsat pu uma qa hihta rūrumnayakahkañw añ òokiwiyaqamuy paañwayaniqey hihta pasiwyuñwni. ⁹ Pi ura yan pey'ta: Pam añqe' ahsupoq añ òokiwiyaqamuy hihta huyta; pam sutsép-sa núokwa. ¹⁰ God hapi sinmuy poshumit huyta, piw pumuy amumi nòsiwhqat nóañwu; nihqe pam umuy hihta hakni'yuñqat umuy huytani; noqw kurs uma soñawnen put uyyaqw pam wuñwe' natkotote' lolmat tumalat aniwnani. ¹¹ Noqw pahsat pu uma sohsok hihta qaòwihinkahkañw pas pāpu añ òokiwiyaqamuy paañwayaniqey pasiwyuñwni, noqw itam God sinomuyatuy amumi it kuwahtiput maqayaqw puma pas pavan God aw hahlayyani. ¹² Pi uma it kuwahtiput God sinomuyatuy amumi maqaye' pumuy hihta hakni'yuñqat ep pumuy paañwayani. Noqw uma panhtotiqw puma God pas pavan aw hahlayyani. ¹³ Puma umuñaqw kuwahtiput òmahtote' pas antsa uma Christ añqw lomatuawit kwusuyaqat aw yórikyani, piw put kwusuyaqe put añ hinwisniqata; noqw puma God pas hihtatotani; uma qa hihta kahkawnayat pumuy amumi hihta kuwahtotiqat ep'e, pu qa pumuy-sa amumini, sohsokmuy sinmuy amumii. ¹⁴ Nen puma umuñem God aw nānawaknani, as umumi yórikyaniqey tuñlay'kahkañwo, God umumi pas unañway'taqat nanaptee. ¹⁵ Istathihi God qaòwihihkay'taqat itamumi kuwahti! Pas kurs hin put súañqawu. Itam put ep God aw hahlayhtiwisni.

10

¹ Noq̄w nu' Paul umumi pañqawni: Yaw haqawat nuy umumnen okiw'unañway'tañwuqat pañqaqwa, nīkañw nu yaw umuñaqw ahpiynen pas qatuhtuskañw yuaatañwu. Noq̄w ura Christ pas nāp yep qatsit ep hinnumkañw pas qa a'nō unañway'kañw, sinmuy pāsi. ² Noq̄w ōviy nu umumi okiwhiñqawlawni: Nu umumumniq̄w, uma nuy qa tuhtuskañw yuaataniqat qa aw nuy ōqawnayani. Taq̄ yaw nu nāp itu-natyay añ hinmaqat pan inumi wuwantota. Noq̄w pumuy amumi nu qatuhtuskañw yuaataniqey pan nātuptsiwni'ta. ³ Pay as pi itam yep qatsit ep yeskahkañw, qa nāp itah'ōqalay ahpiy Nukpanat aw rohomhtiwiſa. ⁴ Itam qa yep qatsit ahpiy tunipit akw put aw rohomhtiwiſa, pi God tunipiyat akw'a. Noq̄w put akw itam Nukpanat ōqalayay qa hihtatota. ⁵ Itam sinmuy wuwniyamuy qa hihtalalwa; puma kwiviunañway akw God añq̄w navotit aw rohomnumyaq̄w itam pumuy añwulalwa; pu sinmuy nāp tunatyay añq̄w lasye', sohsok Christ aw-sa maqaptsi'yuñwniqat pan itam pumuy unañwtotoynaya. ⁶ Noq̄w uma itamumi maqaptsi'yuñq̄w, pahsat pu itam hakimuy qa tuqayvahsi'wisqamuy hinwat ōqwhayani. ⁷ Ya uma haqawat suovaamniñqat pitsánwayat-sa aw taywiſa? Uma it piw aw wūwayani: Kurs haqawa Christ lavay'ayaatniñqey namiwuwantaq̄w, pay itam piw put lavay'aymatu. ⁸ Pi Christ nu umuy ōqalaniqat pan nuy ayata, nu umuy hovalaniqat qa panwat nuy ayata. Noq̄w pas as pi nu it ōqalat yuaataniq̄w pay pam inuñem qa haman'ewayni. ⁹ Nu itutuveniy akw umuy tsatsáwinaniqey qa nāwakna. Uma qa pan inumi wūwayani. ¹⁰ Oviy pi yaw haqawat pañqaqwa: Put tutuveniat as qaōwíhinkañw pu a'nō ōqala; noq̄w pi hakimuy amumumnen pay ōwiewniñwu, pu lavaiyat qa pas lay'tañwu. ¹¹ Noq̄w pay nu pan hiñqaqwaqamuy amumi pañqawni: Uma it añ wūwayani: Pay nu yāvahaq̄w umumi ōqalat penta, niñqe ōviy nu umumi pite' pay nu soon qa piw pañqe' umumi yuaatani. ¹² Piw nu kurs hin nākwiviyuaatotaqamuy amumumniñqey, piw amunniñqey pañqawni. Puma pi nānami namituwanlalwakahkañw, pu ayám hakiy hintaq̄w pay qa pas antaqey namiwuwantotaq̄w qa suan wuwni'yuñwa. ¹³ Itam soon ayam sukw tumalayay yuaatotani, pay pas nāp itahtumal'ayaway-saa. God itamuy tumal'ayataq̄w Itam Corinth aq̄w pahsavo hinnumya. ¹⁴ Noq̄w uma itamuhpiy mohti Christ añq̄w lomat-uawit nanapta. Noq̄w ōviy itam umuhpa' hihta lomatumal-totaqey put-sa yuaatotani; kurs itam qa umumi ōke', soon pan yuaatotani. ¹⁵ Ura nu pañqawu: Itam ayám supwatuy tumalayamuy qa put yuaatotani. Is as okiw umuhtuptsiwniy añ uma ōqawhtotaq̄w, pep pu' God umuyupq̄öymi ita-

muñem qenitani. ¹⁶ Pi itam umuyupqöyva lomatuwit yuaat-inumyaniqey nānawakna; nīkañw ayám piw suk w tumalayát qa sokoplalwani. ¹⁷ Noq w i' hak hihta ep hahlayhtiqat hapi Tutuyqawh qat núokwayat ep hahlayhtimantani. ¹⁸ Pi hak nālomalalvayhq pam qa hímuu; nīkañw ason Tutuyqawhqa hakiy lomalvayhtiqw pam pantaqa pas hímuu.

11

Paul and the False Apostles

¹ Is as uma inumi hihsavo tūqayyuñw ni, noq w nu tuwat an'e'wakw nāyuaatani. Hal owi, uma inumi tūqayyuñw ni. ² Nu God añq w pan unañwtiqe umuy kahkawnaqe, umuy qahováriwyuñniqat nāwakna. Hak tāqa tiy mānat qahovalniwtaqat sūkw tiyot aw nōahqat pan nu umuy Christ aw noa. ³ Nīkañw nu tusiiwta, taq ka uma Christ qaatsay'kahkañw aw unañway'yuñw niqey qe'totini, hak umuy ūnatoynaq'ö, ura tsūa unatwiy akw Eve hin ūnatoynaqat pan'i. ⁴ Uma itamuñaq w lomatuwit hímunihqat pay kwusuya. Noq w öviy kurs piw hak pite', alönöt tutuqayhpit umumi mātapaq, sen piw suk w ayo tūooyhqat itam qa yuaatotaqat umumi yuaataq w, sen suk w hikwsit uma qa kwusuyaqat umumi kwusivaq w, uma ka put aw sūunañwtapyani. ⁵ Ima ayaiwyuñqamnihqey pan nātsokani'yuñqam pas puma pāsyayey yuaatota; noq w nu pay nāpnihqey qa pumuy amuñk pitsíwta. ⁶ Yaw uma nuy qa lavayhtuwi'taqat pañqaqwa. Ka pi nu panta. Nīkañw nu navotit pasiwta. Öviy pi itam hihta umuhpa' tumalto-taqey akw itahnavotiy añ ahsupoq tunvotnaya. ⁷ Ura nu umumi pítuhqey lomatuwit umumi yuaataqey umuñaq w qa hihta tūkwata. Nu umuy hihtataniqey öviy nāqahihtata. Ya nu it ep umuhpewi qaanhti? ⁸ Nu umumum tumalay'taniqey öviy aye' God aw tōnawtaqamuy amumi tūkway'ta, puma sīvay akw nuy paañwantotaq w öviy'o. ⁹ Nihqey ura nu umumum yankañw hihta haktaqey qa hakiy aw put ep tūkway'ta; pi ima tuptsiw ni'yuñqam Macedoniat añq w ökihqam nu hihta hakni'taq w put ep nuy paañwaya; noq w öviy uma nuy qa maqsontota. Noq w pay nu ka sutsep panmani. ¹⁰ Christ iunañway ep qatuq w nu sutsep qaatsay'kañw it yuaatani: Nu qa hakiy aw hihta ep tūkway'tat, sinmuy amumi lomatuwit yuaataniqey ep hahlayhtimani. Noq w soon hak nuy put ep sóontsanni. Nu Achaiat añ ahsupoq pan yuaatinumni. ¹¹ Noq w ya nu hinoq w panhti? Sen nu pay umumi qa unañway'taqey öviy'o? As'a. God inumi pas suyan navoti'ta. ¹² Haqawat sūitamun God eñem tumalay'yuñqey pañqaqwa. Noq w as pumuy a'tsatnihqat mah-taktotiniq w öviy nu God lavayiyat qa hihta öviy yuaatinuma;

pay piw nu nāto pan yuaatinumni. ¹³ Puma Christ eñem ayaiwyuñqamnihqey pañqaqwa, nikañw unatwit hintsatska, pi puma qa pas pas antsa God eñem tumalay'yuñwa. ¹⁴ Noqw pay soon qae, pi Satan pas nāp tālat ep hoñviyanihqey pan namtakni'ta. ¹⁵ Paniqw òviy put eñem hintsatskaqam hihta suan hintsatskaqey pan namtaknayaqw, pay uma qa aw kāwuwantotani. Noqw pay pumuy hin tumaltotaqw, God pan hapi pumuy amumi ahoytani.

Paul's Sufferings as an Apostle

¹⁶ Noqw nu piw pañqawni: Qa hak hapi nuy pay núanhimunihqat pan inumi wūwantani, hal kurs pantanik pay nu núanhimunihqat pan inumi tuqayvastotani; noqw nu hihsavo kwiviyuaatani. ¹⁷ Nu pu' pay sinot an lavayhtini, qa Tutuyqawhqat wuwniyat ahpiy'o; nu hakiy núanhimunihqat an kwiviyuaatani. ¹⁸ Ima hakim Christ eñem ayaiwyuñqamnihqey yuaatotaqam yep qatsit ep hímuyaqey, piw hihta hintsatskaqey ep kwiviyuaatota; noqw òviy nu tuwat kwiviyuaatani. ¹⁹ Uma hakimuy añ núanhihtuy amumi suhta'ewyakahkañw tūqayyuñwa, sam pi uma pas nāp súanwuwni'yuñqee. ²⁰ Ima nātsotskanayaqam umuy núantuwiktota, umuy hihta kwahantota; umuy nukwánwhintsatska; pu nāhihtatota, umuhtayway wuvahtota. Puma umuy pan hintsatsnaqw uma añ kūyuñwa. ²¹ Is uti! Puma a'nö ö'qaltu, noqw nu okiw qaöqála; ispi nu umuy qa pan hintsahtsanhqe òviy'o. Nikañw kurs puma hihta ep kwivilavayhtotiqw pay nu piw panhtini. (Nu pay hakiy núanhimunihqat an yuaata.) ²² Ya puma Hebrew sinom, Israel tímatu? Pay nu piw pam'i. Ya puma Abraham natkomatu? Pay nu piw pam'i. ²³ Ya puma Christ eñem tumalay'yuñwa? Piw nūu. Nu pas a'nö tumalay'ta. (Nu núanhimunihqey pan lalvaya.) Sinom hihsakishaqam nuy wuvahtota; piép sivikimi q nuy panayañwu; pu nu qa sūs pēp mōki. ²⁴ Tsvot-sikis ima Jew-sinom nuy sūkw akw qa lõp sunát-sikis wuvahtota. ²⁵ Sinom pāyis nuy murikhot akw wuvahtota; sūs nuy tatatupya; pāyis pātuwaqatsit ep pākihut itamuneñ sakwíti; sūs nu tōkilnawit-nikañw pu tälö' pātuwaqatsit a'nö hötsit añqe' pāyawnuma. ²⁶ Nu wuhkonakwsu; pāvaqe nu unahinnuma, piw uuyiñwtuy amuhpaa, nāp isinomuy amuhpaa, piw añqe' hīhihtuy sinmuy amuhpaa; nu wuhkokitsokit añ unahinnuma, pu qayēsihpuvaa, pu pātuwaqatsit añ'a; piw añ tuptsiwñi'yuñqamuy atsáy'kahkañw pañqaqwaqamuy amuhpaa. ²⁷ Okiw nu maqsonte' mañwúiwtañwu, qa sūs nu qa pūwi; pu nu tsōñmokiwtañwu, pānaqawuy nu añ kānanvotyā; nu qa sūs napwala; tūsuñw'iwtañwu; nu ephaqam qa

yuwsi'tañwu. ²⁸ Noqw nu ĩit sohsok añ kuyvaqe nawus nu nāqavo Jesus aw tōnawtaqamuy amumi tunatyawtani. Nihqe nu put akw putuiwta. ²⁹ Kurs hak haqam qaōqáwi'taqw nu put amum qaōqáwi'ta. Kurs hak haqam tuptsiwnit añqw lasq, nu put ep pas unañwmokiwtañwu. ³⁰ Nikañw pay kurs nu hihta ep kwivihinqawlawnik, pay nu tatam qaōqálanihqey pan namtakni'tani. ³¹ God Jesus Christ Itahtutuyqawhqay Naat inumi navoti'taqw nu súañqawu. (Okiw nam pam yūmosa tayawintiwa!) ³² Ura nu Damascus-kitsókit epniqw, pep tutskwat ep moñwi Aretas yan mātsiwhqa nuy ñuaniqey nāwakna; nihqe òviy pam pan tutaptaqw pep kikmoñwi Damascus-sinmuy kitsókiyamuy ep tukw'uhtsit ep aw hōtsíwat ep solāwamuy tūwalayaniqat òviy oya. ³³ Noqw nu tutsáysivut añqw pakiwtaqw, hakim ikwátsim tuhpelva' nuy hawnayaqw nu moñwit māyat añqw ayo yama.

12

Paul's Visions and Revelations

¹ Pas ka nu hihta kwivilalvaye' soon put akw moñwvastini. Kurs nu hihta tuawyorikqey, pu Tutuyqawhqay inumi mātaqtıqat yuaatani. ² Nu hakiy Christ aw tuptsiwni'taqat tuwi'ta. Noqw pam pakwt nālōq sihkay'taqat yahsañwuy ephaqam tokpelat yūmoq paki; sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ³ Ura nu pañqawu: Pam hak lomaqatsit aw òmi wıkiwa, sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ⁴ Noqw pam pañso wıkiwhqey, lavayit pas kurs hin pañqawihqat navota; noqw put hak yuaataniqw pam mewniwta. ⁵ Nu hakiy pantaqat tsokanani, nikañw pay nu qa nātsokanani; nu qaōqáwi'taqey yuaatani. ⁶ Kurs nu as hımuiwtaniqey nāwaknanikañw, nu qa nūanhimuniwhtini; pi nu hihta yuaataqey suyan navoti'ta, Nikañw pay nu soon panhtini. Taq hak inumi hin yórikqey, pu nuy hin navotqey pan inumi wūwantaniqat nu nāwakna. Noqw pep pu' pam soon put pantaqat yuhke' nuy tsokanani. ⁷ Noqw nu hihta pas pavan yórikqey qa ep pas kwivi'nañwtiniqw, hihta tūya Satan ahpıy inumi noiwa, kūtāt antaqa, nuy tūholawniqee. Noqw put atsviy nu qa pas kwivi'nañway'ta. ⁸ Noqw as pam pantaqa nuy mātapniqat nu pāyis Tutuyqawhqat aw okiw tūviñta. ⁹ Noqw pam inumi pañqawu: Pay inuokwa ūmi aptsiwta, pi um qaōqáwi'taqw pahsat pu nu uhpıy a'nō òqalay'taqey nuhtumi mahtakinta. Paniqw òviy nu hahlaykañw hihta añ qa pasiwkañw put ep himuiwtani; nen nu Christ òqalayāt añ put amum hinmani. ¹⁰ Nihqe òviy nu Christ atsviy hihta añ

kānanvotqey ep hahlayhtima. Nu put lavay'ayaatnihqē ōviy ōpuiwta; sinom nuy ōvelantota; pu nu hihta hakni'ta; sinom nuy okiwsahsanya. Pi nu qaōqáwi'te' pahsat pu nu Christ ahpiy a'nō hoñviiwtani.

Paul's Concern for the Corinthians

¹¹ Nu yan kwiviyuaataqē núanhimuniwhti, uma nuy put aw lālayyaq'ō, pi as pi uma nuy lomalavaytanikañwo. Umuyniqw ima nāpnihqē Christ lavay'aymatnihqam pas pavan hihtuya. Noqw nu umumi súañqawni: Puma nālomatsokani'yuñqw pay piw nu súamunta, nāmahin pi as nu pas antsa God-niqw pay qa hímuu. ¹² Ura nu umuhpa' tumaltaqē pas antsa Christ lavay'ayaatnihqey pan umumi namtakna; nu qa hihta ep nañ'eknat, umuhpa' kātumalat hihta tuawi'taqat tumalta, pu kātatayhpit pīwu. ¹³ Ya nu aye' God aw tōnawtaqamuy-sa lomahintsant, umuy qalomáhintsana? Qae. Ka uma hihta ep inumi hin unañway'yuñwa, nu umumi lomatuawit yuaatat qa hihta umumi tuñlay'taqat ep'e. Okiw uma inumi put ep pōhikyani. ¹⁴ Meh, pu' hapi nu pāyis umumiqniqey aw pitsini'ta; pay nu soon hihta ep umumi tūkway'tani; nu umuhhimuy hihta tuñlay'taniqey qa put ōviy umumini, pi nu umumi unañway'taqey ōviy'o. Pi qa tsātsayom yumuy, namuy amuñem hihta na'sastotañwu, pi pumuy namat, yumat timuy amuñem hihta na'sastotañwu. ¹⁵ Pu tatam pi nu umumi hihta nāvoswani, pu piw nukwsiwhtini, nāmahin pi nu umumi pavan pas unañway'taqw, uma tuwat pahsat inumi qa pas unañway'yuñwani. ¹⁶ Noqw pay pií; pay pi nu qa hihta ep umumi tūkway'ta as'a; noqw yaw uma pañqaqwa: Pam tuhisanihqē ōviy unatwiy akw itamuy nukwánwhinhti. ¹⁷ Ura nu umumi hakimuy ayata. Noqw puma haqawa sen umuy hihta kwahana? ¹⁸ Ura nu Titus umumi ayata, piw pu sukwat tuptsiwni'taqata. Noqw ya Titus umuy hihta kwahana? Ya itam qa sun tunatyawta? Ya itam qa sun hinma? ¹⁹ Uma ka wūwantotaqw nu umumi nēñem qenitanigē ōviy pan penta. Noqw pay qa panta. Pi nu God atpip Christ aw yankañw umumi penta, uma ōqawhtotaniqat ōviy'o, aw iunañwamu. ²⁰ Pas nu tusiiwta ka nu umumi pite' umumi yorikq umuy suan hinwisniqat nu nāwaknaqw, uma qa pan hinwisni. Noqw pay uma as ka nu umumi pās yuaataniqat nānawaknaqw nu umuy tuwat qōhqōyni. Nāp hisat pi uma hihta ep nāñwuy'yuñwani; nānami unañwtutuyyani, nānami itsívuiwyuñwani, nānamiq hiñqaqwaqey akw nātsikiwtani, nehpewi sawiwitotani, pu pas hihtunihqey panyuñwani, tsotsvalqey añ qanamítuqayveyani. ²¹ Pu nāp hisat

nu piw umumi pituq̄w, God Ina umutsva nuy hamanhtoy-nani, taq ka nu kaysiwhqamuy qaanhtipuy añq̄w qa lasyaq̄a-muy tuwe' unañwmokni, puma itséhe'qatsiy, pu qahopqatsiy, pu qaunánwtalqatsiy qa qe'totiq'ö.

13

Final Warnings and Greetings

¹ Pu' hapi nu pāyis umumiq pohtani. Noq̄w hakim lōyōm sen pahyōm pas suyan hakiy qaanhtiqat navoti'kahkañw inumi put tuhtualyaq̄w, pahsat nawus nu hakiy eñem hin yúkuni. ² Ura nu umumumnikañw hin pañqawhqeý pan piw qa umumumnikañw umumi pēnani: Nu hisat umumi pite' soon hakiy ōkwatuwni; nu sohsokmuy qaanhinwisq̄a-muy amuñem hin yúkuni; ura nu pay nuhtuñk umuhpeq̄ pohtaq̄w pay pan haq̄awat yēse, noq̄w pu' atsve piw nāt pēt̄u pay amunhtoti. Noq̄w ōviy nu soon hakiy ayo yámaknani, imuy hakimuy qaanhtotiq̄amuyu. ³ Noq̄w pahsat pu uma pas suyan nanaptani Christ pas suyan inuhpe yuaataq'ö; put pantaq̄at uma navoti'yuñwniqeý nānawakna. Pam hapi umumi qaöwíhinta, piw a'nö öqala umuhpaa. ⁴ Pay pi put tokoat qaöqáwitaq̄w, sinom nahoylehtsit aw put muaya; noq̄w pam ahoy tātayhqe, God öqalayāt ahpiy qatu. Noq̄w ítamwat piw put an qaöqáwi'yuñwa; nīkañw itam piw put amum yeskahkañw, God öqalayāt ahpiy put eñem tumalay'yuñwa umuhpaa. ⁵ Kurs uma nānami wūwayaa. Ya uma pas antsa Christ aw tuptsiwni'yuñwa? Kurs namiwūwayaa. Ya Christ pas antsa umuh'unañway ep qátuhqat uma navoti'yuñwa? Kurs uma qaatsáy'wisq̄ pam pepeq̄ qatu. ⁶ Is as uma itamuy qaatsáy'wisq̄at nanaptani! ⁷ Uma qa hihta ep qaanhtotiniqat nu God aw umuñem nāwakna. Nu qaatsáy'maqeý māt̄aqtiniqeý qa paniq̄w tūviñtima, pi nu umuy tunatyawtaqe ōviy'ö, umuy suan hinwisniqata, nāmahin pi sumataq̄ nu atsáy'maqeý māt̄aqtini. ⁸ Noq̄w itam soon hihta pas antsanihqat aw rohom-numyani; itam soon qa put eñem tumalay'yuñwni. ⁹ Nihqe ōviy itam hahlayhtoti, umuy öqawhtotiq'ö, nāmahin pi itam pay as sen qaöqáwi'yuñwa. Okiw as uma pas pasiwyuñwniqat itam umuñem nānawakna. ¹⁰ Nu umuy u'nananiqe ōviy añwu pay it tutuvenit umumi pēna, nu nāt qa umumiq pitut'a; taq ka nu umumi pite' nawus umuñem hin yúkuni. Pi nu sinmuy öqawhtoynaniqe ōviy ayatiwa; nu qa pumuy hinwat yukunaniqeý aw taviwkañw, pay nu panhtiniqeý aw öqalay'ta. ¹¹ Taay, yantani itupkomu. Hakim ö'qalyañwu. Uma suan hinwisni; qa hin unañway'kahkañw nānami unañway'yuñwni; uma kwakwhat yesni; noq̄w God nuhtumi unañway'taqa

piw hakimuy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinnumni. ¹² Uma nānatupkomnihqey pan nāō'qawnayani. ¹³ Sohsoyam God sinomat umuy öqalaya. ¹⁴ Nam uma Itahtutuyqawhğay Jesus Christ núokwayat navoti'yuñwni, piw God umumi unañway'taqata. Nam uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun hinwsini. Nam antaa.

Paul GALATIAT ep Tuptsiwni'yunqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, lomatuawit yuaataniqey aw ayatiwhqa, it penta. Nu qa sinmuy amuhpiy ayatiwht, Jesus Christ ahpiy ayatiwa, pu God Itanay ahpiy pīwu, it Jesus Christ mokiwuy aṅqw ahoy tātaynaqat ahpiy'o. ² Nu sohsokmuy tuptsiwni'yunqamuy inumumyaqamuy amumum God aw tōnawtaqamuy Galatiat ep yesqamuy öqalanta. ³ Nam núokwa, pu kwakwha unañwa Itanay God aṅqw umumi pitsíwiwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aṅq'ö. ⁴ Ura pam itahqaanhtipuy ep nātapqe, yep nukusqatsit aṅqw itamuy ayo oya, Itanay God tunatyayat añ'a. ⁵ Nam pam sutsép-sa tayawintiwa. Pay nam antaa.

The One Gospel

⁶ Is ohi! Pas nu umumi qaan unañwiti. Yaw uma Christ súmatatve, umuy núokway aw wáñwayhqata; nihqe sukwat alöñöt tūawit aw lasya. ⁷ Noqw pay pam qa pas pas antsa lomatuawi. Pi hakim Christ aṅqw lomatuawit nukushintsat-sna, umuy ūnatoynayaniqe öviy'o. ⁸ Ura nu lomatuawit umumi suan yuaata. Noqw öviy kurs nūu, sen öñaqw hoñviaya umumi hihta alöñöt yuaataqw, God put eñem qalomáyukuni. ⁹ Nu piw pañqawni: Kurs haqawa umumi hihta alöñöt yuaataqw umuy hihta kwusuyaqat qa amum súnantaqw, God put eñem qalomáyukuni. ¹⁰ Pas suyan nu qa sinmuy unañwveni qey anta, pas God-saa. Nu qa sinmuy amuhpiy tayawintiwniqey tuñlay'ta. Taq kurs nu sinmuy unañwveni qey tunatyalte', soon nu Christ eñem tumalay'tani.

How Paul Became an Apostle

¹¹ Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu: Nu umumi lomatuawit mātapqey qa sinmuy amuhpiy put kwusu. ¹² Qa hak inumi put mātavi, pu nu qa hakiy ahpiy put tutuqayi; noqw pay Jesus Christ pas nāp inumi put mātakta. ¹³ Pi ura nu hisat Jew-sinmuy wīmiyamuy añ hinmañwuqat uma pay nanapta. Ura nu God aw tōnawtaqamuy qaan'ewakw okiwsan-hqe, hovala. ¹⁴ Nihqe nu isinmuy amuhpiy inuñsakwmuy amuhpenihqe Jew-sinmuy wīmiyamuy ep pas hak mohpeq'a, itanamuy navotiyamuy pas antsay'taqe öviy'o. ¹⁵ Noqw pay God nuy nāt qa tihtiwhq tunatyay ahpiy nuy namorstaqe, núokway ahpiy nuy wáñwayi. ¹⁶ Noqw aw pituqw, pam Tiy inumi mahtakna, nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat öviy'o. Noqw pam nuy wañwayhq, nu

pay sinmuy qa amumi put ep hin wuanheplawu. ¹⁷ Piw nu inupeve mohti ayaiwyuñqamuy qa amumi Jerusalem aqw'a. Nu qa panhtit, tuwat Arabia-tutskwat aw'i; nit pu ahoy Damascus aqw nu pitu. ¹⁸ Pu ahpiy payhkomuy yahsañwvaqw, nu Jerusalem aqwnit, Peter aw kuyvatoqe, pakwt tsivot sihkay'tasikis tālat añ put amum qatu. ¹⁹ Nikañw mímuywatuy ayaiwyuñqamuy qa haqawat nu aw yori, hal pay it James, Itahtutuyqawhqay tupkoyat-sa aw'i. ²⁰ Nu hapi hihta pentage, God atpip qa a'tsalawu. ²¹ Pu ahpiy pantaqw, nu Syriat-nikañw pu Ciliciat añ tutskwat aqw pitu. ²² Noqw Judeat ep hage' Christ aw tōnawtaqam nuy qa tuwi'yuñwa. ²³ Pay puma yaw yan-sa nanapta: Yaw i' hak hisat itamuy okiwsahsanqa qapēwewnit ayo yuykuqey pu' nuhtumi put yuaata. ²⁴ Yan kurs puma nanaptat, God inuhpiy pas hihta-tota.

2

Paul and the Other Apostles

¹⁻² Pu ahpiy pakwt nālōq sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpaq, pañqw nu piw Jerusalem aqw'a, Barnabas ámuma, God pas nāp nuy pañsoqniqat nuy ayataq'ō. Nihqe nu Titus enañ wīki. Noqw pepeq itam hakimuy pāvanyaqamuy amumum tsovaltiqw, nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi hihta yuaataqey pumuy āawna, taq ka nu hihta pay hintsakq, sen nāto hintsakniqw pay haktonsaniniq'ō. ³ Noqw Titus inumumnihqa Greek-sinonihqe qa poñotkiwtaqw, puma put pan tuvoylatiniqat pay qa o'qalya. ⁴ Noqw pay haqawat tuptsiwni'yuñqey atsáy'yuñqam put aw o'qalya. Puma pi itamuy Jesus Christ ahpiy hin qenive hoñqat ep itamuy núansasnaniqe ōviy itamumi tōnalti, puma Jew-sinmuy tutavoyamuy akw itamuy sóontsatsnaniqe ōviy'o. ⁵ Noqw itam pumuy amumi qa ūnatoti; qae, qa ñas'ew hihsavoo, taq ka puma umumi lomatuawit pas antsanihqat uhtayaniq'ō. ⁶ Noqw tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw mohpegyaqam nuy hihta tuawi'taqey aw hihta hóyoknaniqat inumi qa pañqaqwa. Noqw pay sen puma pavansinomniqw, sen sōqavuñwsinomniqw pay nuyniqw pam qa hímuu; pi God qa sinonuiña. ⁷⁻⁹ Noqw pay James, pu Cephas-niqw, pu John, puma sumataq God aw tōnawtaqamuy amuñaqw mohpegyaqam nuy qa tumalmewaya. Qa panhtotit, puma tumalsuñwamuy amún itamuy pās taviya, Barnabus-nikañw, pu nūyu, Nihqe puma māmatsyaqw, kurs God nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat aw nuy ayataqe, inuhpiy pumuy amuhpa' qaōwítumalta, pam Peter imuy Jew-sinmuy amumi yuaataniqat aw put ayataqey

pan'i. Piw pam Peter ahpiy Jew-sinmuy amuhpa' a'nö tumalay'ta. Noqw öviy puma kurs yan yukuya: Itam imuy qa-Jew-sinmuy amumi yuaataniqw, puma Jew-sinmuy amumi yuaatotaniqeyu. ¹⁰ Pay pánis-sa pi yaw itam an okiwhinyuñqamuy paañwantaniqat puma nānawakna. Noqw nu pi pay nāp piw pan su'qawta.

Paul Rebukes Peter at Antioch

¹¹ Noqw Peter Antioch ep pituqw, nu nuhtutpik put göhqöya, ispi pam qaanhtiq'ö. ¹² Pay nāt pi haqawat James añqw qa ökiqw, pam as imuy qa-Jew-sinmuy amumum tümoy'ta. Nit pumuy ökiqw, pam qa-Jew-sinmuy amuñaqw ahoy lahsi, Jew-sinmuy amumi tusitaqee. ¹³ Noqw pu pay pētu piw put anhtoti; pas panhtotiqw, öviy Barnabas pumuy nātsikaqw amún unañwti. ¹⁴ Noqw pay puma lomatuwit pas antsanihqat añqw lasyaqw, nu amumi put túwahqe, pumuy sohsokmuy amutpip Peter aw pañqawu: Pas um as Jew-sínonikañw, Jew-sinmuy qa amún qátukañw, soq imuy qa-Jew-sinmuy amún hinma. Noqw ya um hinoqw qa-Jew-sinom as Jew-sinmuy amún yesniqat amumi ö'qala?

Jews and Gentiles are Saved by Faith

¹⁵ Núwupi itam Jew-sinom tihtiwyä. Itam qa-Jew-sinmuy qaanhinwisqamuy qa pankahkañw tihtiwyä. ¹⁶ Nikañw itam navoti'yuñqw, suyan pi hak Moses tutavoyat an hinmaqey qa put ahpiy God aw súanta, pas Jesus Christ qapēvewnaqey ahpiy-saa; noqw öviy itam hapi put aw tütuptsiwa, itam Christ qapēvewnayaqey ahpiy God aw súanyuñwniqey öviy'ö, Moses tutavoyat an hinwisqey qa put ahpiy'ö. Pi Moses tutavoyat an hinmaqa soon God-niqw súantani. ¹⁷ Nikañw kurs itam as Christ ahpiy God aw súanyuñwniqey tunatyawkahkañw tutavot ehpewi qaanhtote', ya sen itam Christ qaanhtiput aw itamuy tsamhqat pañqaqwani? Pas sóon'i. ¹⁸ Qa hak tutavot an hinmaqey akw God-niqw súantaniqat ura nu pay sinmuy tutuqayna. Nihqe öviy kurs nu pu' tutavot öqawhtoyne' sumataq nu qaanhintsakqey pan nāmataktani. ¹⁹ Pi nu tutavotniqw pay mokqe, put añqw mātaviwa; nit yahpiy haqahpiy God eñem qátuni. ²⁰ Nu Christ amum nahoylehtsit aw muiwa; nihqe hapi öviy pāpu nu qa nēnem qatu; pi Christ inuhpe qatu. Nihqe nu yep qatsit ep hinmakañw, God Tiyat aw yankañw pan hinma, inumi unañway'taqe inuñem nātapqat aw'i. ²¹ Nihqe öviy nu soon God núokwayat ayo yúkuni. Pi kurs as hak Moses tutavoyat an hinmaqey akw God aw súantaniqw, pahsat hapi Christ pay kurs haqtonsa mōki.

3

Law or Faith

¹ Is uma ñasta navoti'yuñqam Galatiat ep sínomu; ya hak umuy ūnatoyna? Ura nu as Jesus Christ nahoylehtsit aw multiqat pas suyan umuy āawna. Noqw uma hinoqw lomatuawit pas antsanihqat añqw lasya? ² Pay it-sa nu umuy tūviñtani: Ya uma Moses tutavoyat añ hinwisqey ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya, sen lomatuawit nanaptaqe qapēvevnayaqey ahpiy'o? ³ Ya uma ñasta wuwni'yuñwa? Pas as uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yayhnayakañw, ya pas uma nāp umuhtunatyay ahpiy pasiwyuñwini? ⁴ Ya pay uma haktonsa lomatuawit ōviy hihhta añ kānanapta? Sen i' kānavotpi pay pas qa hímuniwhtini? ⁵ Ura God umuy Hikwsit huylaqe, kātatayhpit umuhpa' hintsaki. Ya uma tutavot añ hinwisq, ōviy pam panta? Sen uma lomatuawit nanaptaqe, qapēvevnayaqw ōviy'o? ⁶ Ura kurs pi Abraham God tuptsiwhq, pam súantaqat God lavayhti. ⁷ Noqw ōviy uma it navoti'yuñwini: Ima hakim qapēvevniñt añ hinwisqam puma hapi Abraham timatu. ⁸ Noqw God qa-Jew-sinmuy qapēvevnayaqamuy súanyuñwqat pañqawniqey añwu pay tuway'ta; nihqe Abraham aw lomatuawit añwu pay yuaaykuqe, tutuvenit añ yan lavayhti: Uhp iy hapi sopkawtaqam sinom hahlayhpit epyani. ⁹ Noqw ōviy sohsoyam qapēvevniñt añ hinwisqam Abraham pas qapēvevnaqat amum hahlayhpit epya. ¹⁰ Noqw pay sohsoyam Moses tutavoyat añ ō'qalyaqamuy amuñem qalomáyukiltini; pi yan pey'taq'ō: I' hak hin hinwisniqat tutavot pey'taqat añ ahsupoq qa añ hinmaqat eñem qalomáyukiltini, yan'i. ¹¹ Pu qa hak Moses tutavoyat añ hinmaqey ahpiy God aw súantaniqw, pam pantaqa susmataq'a. ispi yan ura pey'taq'ō: Suan hinmaqa qapēvevniñt akw qatsit túwani, yan'i. ¹² Pi Moses tutavoyat añ hinmaqa qapēvevniñt qa ahpiy pasiwta. Oviy pi ura yan pey'ta: Tutavot añ ahsupoq añ hinmaqa hapi put akw qátumantani. ¹³ Ura as tutavotniqw itamuñem qalomáyukilti. Noqw pay Christ itamuy put añqw mātavi, itahqeniy ep qalomáyukuniwhqee; pi ura yan pey'ta: Sohsoyam himutskit ep hāyiltotiqamuy amuñem so'niqat pan yukilti. ¹⁴ Noqe ōviy ima qa-Jew-sinom Jesus Christ ahpiy Abraham amum hahlayhpit epyani. Noqw itam God qapēvevnayaqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamumi nóani, pam hin lavayhti qey pan'i.

The Law and the Promise

¹⁵ Itupkomu, kurs nu pay sinmuy tuwiyamuy anwat umumi lavayhtini. Ason hakim sinot hihta nāmi huruvasiwnaqw, soon hak put ayo qe'watani, piw aw hóyoknani. ¹⁶ Noqw

God ura Abraham aw-nikañw pu natkoyat aw hihta pasiwna. Pam qa pañqawu: Uhnatkomuy amumii, qa kita. Pay pam qa wūhaknihqamuy pañqawht, pi pam pay sūkw pañqawu. Ura pam Uhnatkoy aw'i kítahqe, Christ hapi pañqawu. ¹⁷ Noqw it hapi nu pañqawu: God Christ añ Abraham amum hihta nāmi huruvasiwna. Noqw sunát-sikip sunat yahsañwuy-nikañw añqw sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpaq, pahsat Moses tutavoat mātaviwa. Nikañw pam tutavo kurs hin God awiniyat alóntani; soon pam put ayo yúkuni. ¹⁸ Noqw kurs God añqw kuwahtipu Moses tutavoyat ahpiynen, pay hapi qa awinini. Nikañw God hapi Abraham put maqa, it awinit ahpiy'o. ¹⁹ Noqw ya tutavo hihta öviy'o? Qaanhtiput hímunihqat mātaktaniqe öviy'o. Pam pay hāk mātaviwa, ason hisat Abraham natkoat God ahpiy awinit makiwniqa pítuniqat pahsavoo. Ura tutavo God hoñviaymuyatuy amuhpiy mātaviwa; noqw i' tāqa Moses púmuy-nikañw pu sinmuy amuhtsave wunu. ²⁰ Noqw pay God pas nāp Abraham aw pasiwna, qa suk w hakiy añ'a.

The Purpose of the Law

²¹ Noqw ya Moses tutavoat God awiniyat ehpewi hinta? Qae. Pi as hak kurs Moses tutavoyat añ hinmaniqey akw qatsit túwanik, suyan pi hak pan hinmakañw God aw súantani. ²² Noqw pi God tutuveniat pañqawu: Sinom sohsoyam qaanhinwisa. Noqw öviy Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqam hapi awinit makiwyani; pi God put qapēvewnayaqamuy awiniy huylawu. ²³ Noqw pay ura as itam qapēvewnit akw God aw súanyuñqey nāt qa nanaptaqe, Moses tutavoyat akw sóontsaniwyuñwa, hisat God itamuy Jesus Christ aw tuptsiwyaniqat pan itamuy unañwtoynaniqat pahsavoo. ²⁴ Noqw öviy hapi hin hinwisniqa tutavo itamumi tunatyawmaqat anta, pu itamuy tutuqayna, itamuy Christ aw tsamvaniqee, itam qapēvewnit ahpiy súanhtotiniqat öviy'o. ²⁵ Nikañw itam hisat God qapēvewnayaqw, pep hapi pu' tutavo pay pāpu itamumi qa tutuyqawi. ²⁶ Pi uma sohsoyam Christ Jesus qapēvewnayaqe, God tímatsniwhtoti. ²⁷ Pi uma hihsa'nihqam Christ aw kūyit akw tuvoylatotiqam hapi Christ aw tutskaynativaya. ²⁸ Pi Christ sinomuyatuy amuñaqw qa hak Jew-sínonihqey pan túnwantiwa, piw Greek-sino; pu qa hak tūwiki, pu piw mātaviwhqa; pu qa hak tāqa, piw wuhti. Pi puma sohsoyam Christ ep sūkw tokot anyuñwa. ²⁹ Noqw kurs uma Christ sinomatnen, uma hapi Abraham natkomatni, piw put amum God añqw awinit makiwyani.

4

¹ Noqw it nu pañqawu: Pay hakiy tiat nāt tsāyenen, pay piw tūwikit antañwu, nāmahin pi as sohsok hihta himuy'kañwo. ² Nikañw pam put tutuqaynayaqamuy, pu aw tunatyawyuñqamuy amumi maqaptsiy qātuñwu, haqami naat eñem tuwani'maqat pahsavoo. ³ Noqw pay hapi pan itam nāt tsātsakwmuy amunyuñqe, ura tutavot ahpiy hintsakpit aw tūwik'iwyuñwa. ⁴ Nikañw ason pas hisat aw pituqw, pep pu' God tiy añqw taviqw, pam wuhtit ahpiy aniwhtiçe, Moses tutavoyat aw maqaptsiy qatu. ⁵ Pam hakimuy put aw maqaptsiy yesqamuy put añqw mātapniçe òviy pitu; nihçe pahsat pu puma God tīmatniwhtotiniqat amuñem yuku. ⁶ Noqw uma hapi tīmatniqw, òviy God Tiy Hikwsiyat umuh'unañway aw panaqw, pam pañqawlawu: Abba, Inaa. ⁷ Noqw òviy hapi uma pāpu qa tūtuwiktu, uma hapi timatu. Noqw kurs uma tīmatnen, pep hapi uma Christ ahpiy God añqw hihta qaōwīōmahtotani.

Paul's Concern for the Galatians

⁸ Nikañw pay ura uma nāt God qa tuwi'yuñqe, nāp yukiwhput uma aw-sa nānoi'yuñwa. ⁹ Nit pu' hapi uma God tuwi'vaya, hal pay put ahpiy nātuwiwya. Noqw uma hinoqw pay piw pu' tutavot ahpiy hintsakpit nukwsiw'iwtaqat, pu òwihintaqat aw ahoy namtōkya, nihçe put aw tūwik'iwyuñwniqey nānawakna? ¹⁰ Uma talōñwintiwhqat aw tunatyawwisa, pu mūmuyawhtuy aw'i, pu haqe' qalawmaqat aw'i, pu yahsañwintiwhqat aw'i. ¹¹ Pas nu umuñem tusiiwta, taq nāp hisat sen nu okiw umuy haktonsa maqsontaqe òviy'o. ¹² Itupkomu, pay uma okiw inún hinyuñwni, pi nu pay umún sino. Pay uma nuy qa tūhotota. ¹³ Pi uma inumi navoti'yuñqw, ura nu okiw itokoy añ pas òpuiwkañw, mohti umumiqnihqe, umumi lomatuawit yuaayku. ¹⁴ Noqw nāmahin pi as nu ituyay akw nukushintaqw, uma nuy qa ayo yukuyat, God hoñviayayatnihqat pan nuy kwusuya. Uma Jesus Christ hin pās taviyaniqey pan nuy taviya. ¹⁵ Noqw nu umumi navoti'taqw, pi as hin pasiwtaniqw, pas kurs hin as uma umuhposiy qa ipwayat, nuy put maqayani. Ura uma nuy mohtiniqw pas hahlayhtoti. Noqw hinhtiqw òviy uma pu' alōñtoti? ¹⁶ Ya nu umumi súañqawhqe, umuhtuwqaniwhti? ¹⁷ Noqw ima tūtutuqaynayaqam hinoqw umuy tayawintiwise? Ya puma pas antsa umumi unañway'yuñqe òviy'o? Qae. Puma umuy inuñaqw ayo lasnayaniqey nānawaknaqe òviy'o; noqw pep pu' uma pumuy amumi-sa maqaptsi'yuñwni. ¹⁸ Noqw pay pi hak yūmosa qa atsálawkañw, umuy tayawinmaqa hapi suan

hinhtini, kurs put akw uma lomahintsaktivayaniq'ö, qa pas nuy umumumniqw-sa pam pantani. ¹⁹ Itimu, nu umutsviy pas putuiwta, soñawnen nu tihta'tutuyna. Okiw as uma Christ anhtotiniqat nu umuñem pas nāwakna. ²⁰ Pas nu as pu' pay umumumniqey nāwakna, nen umumi hin yuaataniqey navoti'tani. Pi nu qa umumumnihqe kurs hihta lalvayni.

The Example of Hagar and Sarah

²¹ Kurs huvam nuy āawnayaa, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisniqey aw yanyuñqamu. Ya uma pas antsa tutuvenit hihta hiñqawhقات mātsi'yuñwa? ²² Pi ura yan pey'ta: Abraham lōqmuy tiyotimuy'ta, suhka hakiy tūwikit ahpiyniqw, pu suhka pay qa tūwikit ahpiy'o. ²³ I' tūwikit ahpiy tihtiwhqa ura pay tokot ahpiy tihtiwa; noqw i' qa tūwikit ahpiy tihtiwhqa hapi pas God awiniyat ahpiy'o. ²⁴⁻²⁵ Noqw ima lōyöm hapi lōqmuy pasiwnit tuawi'ta. I' tūwiki, Hagar yan mātsiwhqa, Moses tutavoyat tuawi'ta. Pam tutavo Arabia-tutskat ep tūkwit Sinaït añqw mātaviwhqa sinmuy tūwikmuy'ta. Pam wuhti piw yep qatsit ep Jerusalem tuawi'ta; noqw put timat tūtuwiktu. ²⁶ Noqw wuhti qa tūwikinihqa Jerusalem övenihqat tuawi'ta, nihqe pam hapi sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy yúamu. ²⁷ Pi ura hapi yan pey'ta: Hahlayhtii, um qa tiylawhqa, um hahlaytsa'lawni, um hak qa tihta'tuyvanaqa; pi as qatiylawñwuqa puwsuñway'taqat epnihqe wūhak timuy'ta. ²⁸ Noqw itam hapi, itupkomu, itam hapi Isaac an awinit ahpiy tíoïwya. ²⁹ Noqw pay pi ura pephaqam i' hak tokot ahpiy tihtiwhqa Hikwsit ahpiy tihtiwhqat yūyuyhnaqw, pay öviy hapi nāt piw panta. ³⁰ Noqw ya tutuveni hin lavayhti? Um wuhtit tūwikit, tiyat enañ haqami hōnani. Taq soon put tiat hihta umuhhimuy makiwni; pay qa tūwikit tiat-sa put makiwni. (Ura God Abraham aw kita.) ³¹ Yanta, itupkomu. Noqw öviy hapi itam tuwikwuhtit qa ahpiy tihtiwiyat, qa tūwikitwat itam timatu.

5

Preserve Your Freedom

¹ Christ tutavot añqw itamuy mātavi. Noqw öviy uma genive hūrs hoñni, nen Moses tutavoyat pāpu qa akw nātuwiki'yuñwni. ² Meh, nu Paul hapi umumi pas pañqawni: Kurs uma poñotkit akw tuvoylatotiqw, pay Christ umumi qa hihkay'vani. ³ Pi nu piw nāt umuy haqawat poñotkit akw tuvoylatotiqamuy amumi pañqawni: Panhtiqa hapi pas pay soon Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinmani. ⁴ Pi Christ umumi qa hihkay'va, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisqey akw God awwat súanhtotiniqey anyuñqamu. Uma

God núokwayat añqw lasya. ⁵ Pi itam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy Christ aw tuptsiwyaqé God atpip suan hoñvaniqey unañwvahsi'yuñwa. ⁶ Pi Jesus Christ aw tōnaltiqaumuy amuñem poñotkit akw tuvoyla qa hihta apiti, piw put akw qa tuvoyla. Noqw pay qapēvēwni nami'nañwat ahpiy lolmat tumalay'taqa hapi-sa pas'i. ⁷ Pas as uma suan hinwisa. Noqw ya hak umuy soontsanhq, òviy uma lomatuawit pas antsanihqat añ hinwisqey qe'toti. ⁸ God umuy wánwayhqa qa pan hapi umuy unañwtoyna. ⁹ Hihsay pēkeni sohsok paqwrit pēkenañwu. ¹⁰ Pas nu Tutuyqawhqat ep umuy qapēvēwna, pas uma soon alōñōt wuwni'yuñwniqata. Noqw pay ason God it hakiy umuy yūyuyhnaqat aw tuwat nāoyni, hak pi pam'i. ¹¹ Pu nūu, itupkomu, kurs nu as nāt sinmuy soon poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat yuaatanik, ya nu hinoqw pas piw nāt hihta ep okiwsahsaniwa? Pep hapi pu' nu nahoylehtsit yuaataqey ep soon okiwsaniwni. ¹² Is pas as umuy yūyuyhnayaqam tatam pi umuñaqw ayo natkuyanikañwo. ¹³ God umuy wañwayhq, uma qenive hōñi, itupkomu. Nikañw uma tutavot añqw mātaviwyaqey qa aw yankahkañw pay umuhtokoy tuñlayiyat añ hinwisni. Uma qa pan hinwist nānami unañway'yuñwe' nāhoy nātumalay'yuñwni. ¹⁴ Pi hin hinwisniqa tutavo sūkw lavayit ep yan lavayhti; it'a: Um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁵ Nikañw kurs uma nāñwuy'kahkañw, nānaywe', uma tunatyaltotini; taq ka uma nāhoy hoyalayani.

The Spirit and Human Nature

¹⁶ Noqw òviy nu pañqawni: Uma Hikwsit tunatyayat añ hinwise', pep pu' umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹⁷ Pi Qahováriwtaqat Hikwsit tunatyaat hakiy tokoyat tunatyayat amum qa sūnahpaniq'ō, puma nehpew'iwta. Noqw òviy uma as hihta hinhtotini kurs hin put panhtotini. ¹⁸ Nikañw kurs uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy tsāmiwye', uma soon Moses tutavoyat aw umuhmaqapsiy yesni. ¹⁹ Itam navoti'yuñqw, hak nāp tunatyay añ hinmaqa hapi iit hintsaki: Nōmaqtsit sokoplawu; tokot sokoplawu; itséhee qatsit, pu qaunañwtaqatsit añ hinmañwu; ²⁰ Nāp yukit aw nāwakinta; powaqhintsaki; nuhtumi qa suhtaq'ewa; nāñwuy'tañwu; kan'ewhtunatyawta; suy'tsiptiñwu; nanaqastunatyawta; nātsiktunatyawta; pu pas sutske tuptsiwnit aw lasñwu; ²¹ Hihta aw kwañwáy'tusyañwu; tukwyantunatyawta; honaqkuyit akw hōnaq'iwtañwu; qaunáñwta lawvañwu; pu ahpiy yantaqat añ hinmañwu. Noqw ura nu mohtihaqam umuy put āawnaqey umumi pañqawu: Pan hinwisqam hapi pas pay soon God moñwtunatyayat aw yuñni. ²² Noqw pay Qahováriwtaqa

Hikwsi hakiy qatsiyat ep yan aniwnani: Hak nuhtumi unañway'tani; yūmosa hahlayni; kwakwhat unañway'kañw qátuni; wuhko maqaptsi'tani; hakiy pāsniñwu; lomahintsakni; hihta añ pas antsay'mani. ²³ Okiw unañway'kañw qátuni, namitutuyqawni. Noqw qa haqam himu tutavo it yantaqat tūmewanta. ²⁴ Noqw Christ sinomat hapi tokoy tunatyayat-nikañw pu tuñlayiyat nahoylehtsit aw muaya. ²⁵ Kurs itam Qahováriwtaqat Hikwsit añ yēse' pay itam piw put añ hinwisni. ²⁶ Itam qa nāhihimuyani; qa nāvuhhtsemokintotani; qa nāhoy nāismamqasyani.

6

Bear One Another's Burdens

¹ Kurs uma haqawat qaanhtiqaqat nūansasnaqw, haqawat tuptsiwnit añ ö'qalt pās unañway'kahkañw lomavöhut añ put ahoy nakwsunayani. Hak nāmi tunatyawkañwmantani, taq nāp hisat pi hak tuwat unaheviwñwu. ² Uma umuh-namañ'iwuy añ nāvaañwayani; yan uma Christ tutavoyat anwisni. ³ Taq hak qa hímuni'kañw pas hímunihqey nami-wuwante' nāmi yētañwu. ⁴ Pay hak nāp tumalay aw pohtamantani. Kurs pam lomahintaqw pam put ep tsúyakiwtani; nen ayam sukw qa amum namituwanlawni. ⁵ Pi hak nāp tumalmakiway, pu maqsoniy nawus yanmamantani. ⁶ Hak lomatuawit tutuqayhqa put tutuqaynaqat sohsok hihta nukñwat himuy akw tuwat paañwantani. ⁷ Uma nāmi qa yētotani; kurs hin hak God aw tututsiwñwu. Pi hak hihta ūye', piw put aniwnañwu. ⁸ Tokoy tuñlayiyat eñem hihta uyhqa hapi put ahpiy mokiwuy aniwnañwu; pu i' hak Hikwsit eñem hihta uyhqa hapi Hikwsit ahpiy qatsit qa so'taqat aniwnañwu. ⁹ Itam hihta lolmat hintsatskaqey añ qa nañ'eknayani; pay itam soon hisat qa höqyani, qa ókiwhtotee. ¹⁰ Noqw öviy pay itam sohsokmuy sinmuy haqam nukwáñ'ew paañwayaniqey tutwe', itam panhtotimantani, tis öviy imuy añ tuptsiwni'yuñqamuyu.

Final Warning and Greeting

¹¹ Meh, nu okiw hapi pas nāp imay akw yañwsaqwhaqam wukovena umumii. ¹² Pay ima pas pavan mātaktotiniqey nānawaknaqam hapi uma poñotkit akw tuvoylatiwyaníqat umumi ö'qalya; taq ka puma Christ nahoylehtsiyat yuaatotaniqey ep okiwsahsaniwyani. ¹³ Noqw hikis pi poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hin-wisa. Nikañw puma umuy poñotkit akw tuvoylatiwyaníqat nānawakna. Noqw uma pumuy amumi tuqayvastotaqw, puma umuy pihni'yuñwni. ¹⁴ Noqw nu hapi soon hihta

pihni'tani, hal pay Jesus Christ nahoylehtsiyat-saa. Nu put aw tunatyawkañw, yep qatsit pay pāpu aw qa tunatyawta; noqw yep qatsi qa inumi tunatyawta. ¹⁵ Pi poñotkit akw tuvoylaiwtaqa qa pam hapi Christ Jesus sinoata, piw i' qa put akw tuvoylaiwtaqa qa pam'i. Pi i' hak puhuyuki-whqa hapi put sinoata. ¹⁶ Noqw nam sohsoyam it aw nānakwhaqam, pan hinwisqamuy amumi kwakwha unañwa, pu núokwa pitsíwiwtaa, pu God sinomuyatuy pas antsa Israel-sínomnihqamuy amumii. ¹⁷ Yahpiy haqahpiy qa hak nuy yūyuyhnani; pi itoko tuvoylaiwta, Itahtutuyqawhqay Jesus tuvoylayat akw'a. ¹⁸ Itupkomu, nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat umuh'unañway añ ahsalni. Nam antaa.

Paul EPHESUS ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. Nu Ephesus ep God sinomuyatuy, Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy öqalanta. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

Spiritual Blessings in Christ

³ Nam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Naat tayawinti-waa. Kwakwhat pi pam Hikwsit kuwahtipuyat öñaqwnihqat sohsok itamumi noa, Christ añ'a. ⁴ Ura pam nāt tūwaqatsit qa yúkuhqe, pay pepeq itamumi unañway'taqe, Christ añ itamuy namorsta, itam súankahkañw, qahováriwkañw, put atpip hoñniqat öviy'o. ⁵ Pam Jesus Christ añ itamuy tíoyniqey tunatyawtaqe, öviy añwu pay itamuy namorsta. ⁶ Nihqe Tiy pas aw unañway'taqey añ pam itamuy pās oya, núokway qaöwíhintaqat ahpiy'o, itam put pas hihtatotaniqat öviy'o. ⁷ Pu itam hapi Tiyat unwayat ahpiy qenivo oyi-wyuñwa, God qaan'ewakw núokway ahpiy itahqaanhtipuy ayo yúkuq'ö, ⁸ Qaöwíhinkañw itamuy ökwatuwhqee. ⁹ Pi pam sohsok hihta suan wuwni'kañw, suyan mātsi'kañw, put tunatyay as tupkiwtañwuqat itamumi mātakna. Kurs pam yan hapi nahpe tunatyawta: ¹⁰ Ason tuwanit pās aw pituqw, pep pu' sohsok hihta nāmi tsovalaniqeyu, öveqatsit epyaqata, pu tūwaqatsit epyaqata; nit sohsok hihta Christ aw nóani. ¹¹ God hapi hin tunatyawtaqey pan yúkuñwu. Noqw pam hapi tunatyay ahpiy Christ añ itamuy añwu pay namorstaqe, put enañ sun itamuy hihta huytañwu, ¹² Itam mohti Christ aw taqa'nañwtotiqamuyu, itam put pas hihtatotaniqat öviy'o, pam pas hímuniqat ep'e. ¹³ Noqw uma lomatuawit qaat-satniqat nanaptaqe, nuhtum Christ aw taqa'nañwtoti, it lomatuawit hakiy hin ayo yámakniqat umuy āawnaqata. Uma put aw tūtuptsiswaq, pahsat pu God Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylata; pi put hapi awinit pam sinmuy āawna. ¹⁴ God itamuy hin āawnaqey aw antsanniqey itamumi mah-takna, Hikwsiy itamumi nóahqee, hisat nāp himuy ahoy pas nāptiniqey pahsavoo. Noqw öviy itam put pas hímuniqat ep put pas hihtatotani.

Paul's Prayer

15 Yaw uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ qapēvevnayakahkañw, God sinomuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. 16 Noqw nu it navotqe, òviy umuhpe God aw hahlayhtima; nihqe inawakinpiy añ umuy túñwanma, qa qe'iwmañwo. 17 Okiw as God Itahtutuyqawhqay Naat pas lolmat tälawnway'taqa Hikwsiy añ umuy unañwtalawnaniqat nu umuñem nāwakinma. Okiw as pam umuy suan wuwnitoyne', pam hak hímuniñqey umumi namtaknani, uma put pās tuwi'vayaniqat òviy'o. 18 Pam umuhwuwniy tälawne', pam it nōyit aw umuy wánwayhqey umuy māmatsnani. Itam put sinomat Christ amum hihta pas hihkay'taqat makiwyaniqey aw wánwayniwya. 19 God òqalay pas qaöwihintaqat itamuy tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' tumalay'taqey umuy māmatsnani. 20 Ura pam òqalay akw Christ enem a'nō tumaltaqe, mokiwyuy añqw ahoy put tātayna; nihqe òveqatsit ep pas nāp putvaqe put qenitoya; 21 Nihqe sohsokmuy momñwituy amumi put moñwtavi, pu nuhtumi tutuyqawhqayamuy amumii, pu òqalat pasiwyuñqamuyu, pu añ tūayalalwaqamuyu. Panta. Noqw òviy Christ hapi sohsokmuy amuhpenihqe pas pavan kaptsi'tiwa, yep qatsit epyaqamuy amuhpenihqee, pu qatsit nātoniqat epyaqamuy amuhpenihqe pīwu. 22 Noqw sohsoy hihtu put aw maqaptsi'yuñwni. Noqw òviy pam God aw tōnawtaqamuy amumi moñwtaviwa, sohsok hihta añ'a. 23 Pi itam put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñwa; nihqe sumiyankañw put ahpiy pasiwyuñwa, ispi pam hapi sohsok hihta pasiwnañwuniq'ö.

2

From Death to Life

1 Ura as hisat uma soñawnen so'pumuy amunyuñwa. Pi uma qaanhinwisqe God aw qa tuqayvahsi'kahkañw, 2 Yep qatsit tunatyayat añ hinwisa. Ura as uma Nukpanat aw tuqayvas-totañwu, imuy hihikwsimuy qamātaqpuveyaqamuy moñwíyamuy aw'i. Pam nāto God aw qa tuqayvahsi'yuñqamuy amuhpa' tumalay'ta. 3 Ura as itam nuhtum yēse; nihqe nāp itah-tunatyayat añ hinwisa. Ura as itam itahtokoy tuñlayiyat añ hinwisa, pu itahtunatyayat tuñlayiyat añ'a. As itam God itsívuyat akw sóontsaniwyuñwa, ayam mímawat hin nāt put akw sóontsaniwyuñqat pan'i. 4 Noqw pay God itamumi pas unañway'taqe, núokway pas qaöwihintaqat akw itamuy òkwatuwhqe, 5 Itamuy nāt so'pumniqw, itamuy Christ enañ ahoy yesvana. (Uma put núokwayat akw ayo nõña.) 6 Pam Christ enañ itamuy ahoy tātaynat, put enañ itamuy òveqatsit ep yesvana, Christ Jesus añ'a. 7 God qatsit nātoniqat epeq

put núokway pas qaöwíhintaqat nuhtumi mahtaknani, Christ Jesus añ itamumi pas unañway'taqee. ⁸Pi uma qapēvewnayaqe, God núokwayat ahpiy ayo nónakiwta. Uma qa natsviy ayo nōña. God hapi soñawnen kuwahtiput umuy maqa. ⁹Kurs hak nāp hintsakpiy akw ayo nātapni; pantaniq̄w pam put ep kwiviyuaatani. ¹⁰Pi itam hapi God tumalyukimatu. Itam hihta lolmat hintsatskaniqat öviy God hapi pay añwu pan tunatyawtaqe, Christ Jesus ahpiy itamuy suan hinwisniqat itamuñem pan yuku.

One in Christ

¹¹Noq̄w öviy uma it u'ni'yuñwni: Ura uma qa-Jew-sínomnikañw pan tihtiwyā. Noq̄w ima Jew-sinom poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam qaponoñtkiwyuñqamuy yan umuy túñwantotañwu; nāmāhin pi as puma pay suovaam-sa tuvoylaiwyuñwa. ¹²Noq̄w ephaqam uma Christ aw qa tōnawtaqe, qa God sinomatu, Israel-sinmuy amun'i; qa haqam hisat God umumum awinit pasiwna. Pi uma put qa tuwi'yuñqe, qa put aw yankahkañw yēse. ¹³Ura as uma hisat God añq̄w yāvahaq hinnumya. Noq̄w pu' hapi pam Christ Jesus añ umuy namihayhpota, Christ mokiwyuyat ahpiy'o. ¹⁴⁻¹⁵Pi Christ hapi Jew-sinmuy, imuy qa-Jew-sinmuy enañ namivöhikna. Ura as hin hinwisniqa tutavo pey'taqa tuhpelat an pumuy amuhtsave wunu. Noq̄w pay Christ God aw nātapqe, tutavot ayo yúkuhqe, soñawnen tuhpelat sahpukna. Ura as itam löyöm sinoiwtaqamu. Noq̄w pam itamuy namivöhiknat itamuy sūka sinoiwtaniqat itamuñem pan yuku. ¹⁶Pam panhtit itamuy sohsokmuy God enañ namivöhikna, nahoylehtsit ep mokqee. Noq̄w öviy itam sūp sinoiwtaqe, soon pāpu nānatuwqamni. ¹⁷Pi Christ pituhqe umuy qa-Jew-sinmuy yāvahaqyaqamuy amumi-nikañw pu imuy Jew-sinmuy hayhke'yaqamuy amumi hihta lolmat yuaayku, puma pāpu qa nānami hihta ep hinyuñwniqata. ¹⁸Pi itam sohsoyam sun put ahpiy sūkw Hikwsit añ Itanay aw ökiwta. ¹⁹Taay, noq̄w öviy hapi uma pāpu qa pas hákimu, qa haqaq̄w sínomu. Pi uma tuptsiwni'yuñqamuy amumum sūp sínomu, pu God tímatu. ²⁰Uma hapi God kíyat anyuñwa, God ayamat-niq̄w, pu put lavay'aymat tukwyayhnayaq̄w, uma put ep kíwyuñwa. Noq̄w Jesus Christ pas nāp kituyqayatniqey pepeq̄ pakiwta. ²¹Put hapi ep sohsoy kíhu pás namivipkaiwkahkañw, God eñem pas qahováriwtaqa kíhu yukiwma. ²²Noq̄w uma hapi nuhtum put ep kíwyuñwa; noq̄w God pas nāp put añ ki'ta, Hikwsiy añ'a.

3

Paul's Work for the Gentiles

¹ Pi yaniqw hapi nu Paul, umuy qa-Jew-sinmuy amuñem Jesus Christ tunatyayat ep sivilawhqa umuñem tūviñtima. ² Pay God nuy núokway máqahqe, nuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat aw ayata. Uma soon qa it pay nanapta. ³ Ura pam hihta as tupkiwtañwuqat inumi mātaktaqe, put nuy māmatsna. Pay nu mohtihaqam pan umumiq hih-savat pēna. ⁴ Noqw ason uma it añ tūñwaye', pahsat pu uma nuy hihta tupkiwtañwuqat hin mātsi'taqat pay soon qa nanaptani. Pam himu tupkiwtañwuqa hapi Christ pas nāpa. ⁵ Pam navoti as añqaww sinmuy nānañk yesqamuy amumi tupkiwta. Noqw pu' hapi God put aw nānoi'yuñqamuy ayamuy, pu put eñem yuaatotaqamuy amumi Hikwsit ahpiy put mātakta. ⁶ It hapi nu pañqawu: Ima qa-Jew-sinom, Jew-sinmuy amumum God añqw hihta makiway'yuñwni; pu puma pumuy amumum sūkw tokot anyuñwni. Noqw God, lomatuawit ahpiy, hin sinomuy amumi awini'taqey, pan imuy qa-Jew-sinmuy amuñem hinhtini, Christ añ'a. ⁷ Noqw pam nuy núokway máqahqe, nuy lomatuawit sinmuy āawnaniqat aw nuy távihqe, nuy put aw öqalmaqa. ⁸ Nāmahin pi as nu God sinomuyatuy amuñaqw pas susqahimuniqw, God nuy namorstaqe nuy ayata qa-Jew-sinmuy amuhpa' Christ tunatyayat qaöwíhintaqat yuaataniqata. ⁹ Ura God, Jesus Christ añ sohsok hihta yúkuhqa hisatñahaqaww tunatyay tupki'ta; nihqe nuy put tunvotnaniqat aw nuy ayata, nu Christ añqw hihta pas qahaqámi sohtaqat, pas qaöwíhintaqat makiwyaniqat yuaatinumniqata. ¹⁰⁻¹¹ Pam öveqatsit ep añ öqalay'yuñqamuy amumi-nikañw, pu nuhtumi moñw'iwyuñqamuy amumi put suan wuwñiy qaöwíhintaqat poñahantaniqey nāwakna; nihqe öviy pam tunatyay sūs yúkuhqey mahtaknaqe, Itahtutuyqawhqaqay Christ Jesus añ itamuy sohsokmuy sumitsovala. ¹² Noqw itam hapi Jesus qapēvewnayaqe, put aw yanyuñwa; nihqe öviy itam qa tuhtusyat, qa nānahtsopakahkañw, God aw ökiwta, Christ Jesus añ'a. ¹³ Paniqw hapi öviy nu umuñem hihta añ kānavotqat uma qa ep hin unañwtotiniqat nu nāwakna. Pi uma inumi pas hihtunihqey put akw navoti'yuñwni.

The Love of Christ

¹⁴ Yaniqw hapi öviy nu Itahtutuyqawhqaqay Christ Jesus Nayat aw naokiwlawu. ¹⁵ Pam hapi öveqatsit ep yesqamuy, pu tūwaqatsit ep yesqamuy sohsokmuy sinomuy náamu. ¹⁶ Pas pay okiw pam Hikwsiy añ umuy umuh'unañwpeq öqaltoynani, pas pavan nukñwat öqalay ahpiy'o. ¹⁷ Pas pay uma Christ umuh'unañwpeq qátuhqat qapēvewnayakahkañw,

pas suyan put navoti'yuñwni. Pas pay okiw uma put aw unañway'kahkañw, soñawnen put ep hürs ñapkiwkahkañw hürs hoñni. ¹⁸ Pas pay okiw uma sohsokmuy God sinomuyatuy amumum Christ umumi pas pavan unañway'taqat māmatsyani. Put nami'nañwaat a'nö pütsi, pu qa tsāva, pu a'nö hötsi, pu ömiqhaqami qa tuwáni. ¹⁹ Kurs hak put nami'nañwayat pas suyan mātsi'tani. Pas pay okiw God pas nāp umuhtunatyay añ ahsupoq tuyqawi'tani. ²⁰ Taay. God hapi itamuhsonva öqalay akw tumalay'ta; nihqe pam itamuñem qaan'ewakw hihta hinhtiniqey tuwi'ta, itahnawakinpiy, pu itahwuwniy epnihqe yupqöyvee. ²¹ Nam pam yūmosa nānañumo yēsiwniqat aqwhaqami tayawintiwa, Christ Jesus añ put aw tōnawtaqamuy amuhpiy'o. Pay nam antaa.

4

The Unity of the Body

¹ Noqw öviy hapi nu Itahtutuyqawhqay eñem sivilawhqa umumi pañqawni: Uma God sinomatniqey aw wānwayniwya; öviy uma put sinomatnihqey pan hinwisni. ² Uma okiw'unañway'yuñwni; uma pās unañway'kahkañw, hihta ep qa its puhtsemokyamantani; nānami unañway'kahkañw, uma nānami qa hin unañway'yuñwni. ³ Uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun tunatyawyuñwniqey añ ö'qalyani, nānami qa hihta ep hinkahkañwo. ⁴ Pi itam sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; piw sūka Hikwsi itamuhsonva pakiwta. Itam sohsoyam sūkw ñöyit aw wānwayniwya. ⁵ Itam sohsoyam sūkw moñw'yuñwa, sūn qapēvewni'yuñwa, sūn kūyit akw tuvoylatoti. ⁶ God Itana pas sūkaa. Pam hapi sohsokmuy amumi moñw'iwta, pu sohsokmuy amuhpa' tumalay'ta, pu umuy sohsokmuy umuhpe qatu. ⁷ Noqw itam hapi nānap hihta itah'ayaway makiwya, hin Christ itamuy öqalhuytaqat pan'i. ⁸ Paniqw hapi öviy tutuvenit añ yan pey'ta: Pam tuwqamuy añwutat, ömi wūvi; nihqe hihta kuwahtiput sinmuy huyta, yan'i. ⁹ Noqw pi pam wupqe, suyan pi pam tūwaqatsit atkamiq pakit pahsat ömi wūvi. ¹⁰ Pi pam hawhqe piw tokpelat yupqöymi q wūvi, sohsok hihta aw tutuyqawniqe öviy'o. ¹¹ Pam wupqe, sinomuy amuñaqw hakimuy ayaiwyuñniqat pumuy öqalmaqa, pētu lavay'a'yatniqata, pu haqawat lomatuawit yuaatotaniqata, pu añ hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy amumi tunatyawyuñwe', pumuy tutuqaynayanigata. ¹² Noqw God sinomat pumuy tumalayamuy ahpiy tukswiwiskahkañw lomatuawit tumaltotaniqey tuwi'wisa; noqw Christ sinomat suyhtsepñwat wūhaq'iw makañw, öqawi'wisni. ¹³ Itam pan

hinwiskahkañw sun qapevēwnayani; pu itam sun God Tiyat tuwi'vayani, itam pās pasiwyuñwniqey pahsavoo, Christ hin pās pasiwtaqat pan'i. ¹⁴ Itam hapi yahpiy qa tsātsakwmuy amunyuñwe', itahtuptsiwniy añ hūrs hoñni. Noqw pep pu' hīhihta pūhu tutuqayhpi itamuy soon táyaknani. Taq hakim tuhisay akw lomatuawit nukushintsatsnat, sínmuý ūnatoynayaniqey ōviy mokmani'yuñwa. ¹⁵ Itam pas nānami unañway'kahkañw, nānami qa hihta atsálalwani. Noqw Christ hin hintaqw itam añ ahsupoq put anhtotiniqey aw ōkiniqey añ ō'qalyani. Pi pam hapi sinomuy qōtōamu. ¹⁶ Noqw itam sumiyankahkanw put tokoyat anyuñqe pās namivipkaiwyuñwa, put aw maqaptsi'kahkañwo. Hakiy tokoat ōōqay, pu tathuy akw ōqawi'tañwuqat pan hapi itam nāō'qawnayani. Itam pankahkañw, suyhtsepñwat ōqawi'wiskahkañw, nāvaañwantotakahkañw, nānami pas unañway'yuñwniqey tuwi'vayani.

The New Life in Christ

¹⁷ Noqw ōviy nu it pas pañqawni; Tutuyqawhqat qeniyat ep nu umumi put lavayhtini: Uma yahpiy haqahpiy añ qatuptsiwni'yuñqamuy qa amún hinwisni. Taq puma hihta an'e'wakwnihqat-sa wūwantota, pumuy wuwniam qatālawvaq'ō. ¹⁸ Puma qa hihta navoti'yuñqe, qatsit God añqwnihqat nāstaya, pi puma a'nō unañway'yuñqe ōviy'ō. ¹⁹ Pas tōhsap'iwyuñwa; qahopqatsit aw nātahkukni'yuñwa; hihta tuyoy'ewakw hintsatskaqey aw-sa nānoi'yuñwa. ²⁰ Noqw uma hapi Christ añqw qa pan nanapta. ²¹ Uma soon Jesus hin hinmaqat qa nanapta, ura pam hin hihta pas antsanihqat tūtutuqaynaqata. ²² Nihqe ōviy uma umuhhisattunatyay qa añ hinwist, umuhhisatqatsiy ayo yukuyani. Taq hakiy tunatyaat hakiy ūnatoyne', hovalañwu. ²³ Uma puhuwuwni'vaye', puhu'nāñway'kahkañw, pūhut qatsit yesni. ²⁴ Uma panhtote' soñawnen pūhut yūyahni. Uma God tunatyayat añ puhutotini. Nen uma pas antsa put eñem sutsvo oyiwyuñwe', súanyuñwni. ²⁵ Noqw ōviy uma umuh'a'tsay qe'totit, nānami hihta pas antsanihqat yuaatiwisni; taq itam sohsoyam namiwiwyuñwa. ²⁶ Ason uma hihta ep itsívutote' qa put akw qaanhtotini. Hak qa tēvep hihta ep nākay'tamantani. ²⁷ Pu uma Nukpanat qa haqam qenitoynayamantani. ²⁸ Uyiñwu qa hihta pāpu úuyiñwt, nāp tumalay'te' hihta lolmat ahsatit, hakiy hihta hakni'taqat paañwamantani. ²⁹ Qalomálavayi umuhmoañaqw qa nōñantani, pay lomalvayi-saa. Uma panwise' tūō'qawnayani; nen añ umumi tūqayyuñqamuy uma paañwantotani. ³⁰ Pu uma God Hikwsiyat Qahováriwtaqat qa unañwmokintotani. Ura

God put akw umuy tuvoylata, hisat umuy ahoy nāptiniqey aw pahsavoo. ³¹ Uma nuhtumi hihta ep tūtuynayaniqey qe'yani, pu qa suy'tsiptotimantani. Uma qa hihta ep nānami nākay'yuñwmantani; uma qa hihta ep nāqōhqōylalwani; pu qalomálavayit qe'yani. Uma qa nukpan'unañway'yuñwni. ³² Pu uma nāvāsyani; pu nun'okwatni; nānami hihta ep pōhikiwyuñwni, God Christ tunatyawkañw umumi pōhikqat pan'i.

5

Living in the Light

¹ Paniq̄w ōviy uma God aw nanawinyani, pas aw unañwamat tīmatnihqey pan'i. ² Pu uma nānami unañway'yuñqey qa qe'totit, Christ itamumi hin unañway'taqat pan uma nānami unañway'yuñwni. Ura pam itamuñem mokq̄e God aw nātavi. Noq̄w God put ep nahyoñwa. Pi Christ qatsiy tāvihq̄e soñawnen God aw hihta kwañwáhovaktuqat noa. ³ Uma tokot sokoptiwisniqey, pu qahopqatsit añ hinwisniqey qe'yani; pu hihta qa umuhhimuy uma qa tuñlay'yuñwni. Uma iit yantaqat qa yuaatotani; pi pam pantaqa lavayi God sinomuyatuy qa súamuhpee. ⁴ Uma itséheelavayit, pu an'e'wakw lavayit, pu honaqlavayit ayo yukuyani; taq pam pantaqa qa súumuhpee. Uma qa pan yuaatotat, hihta añ God aw hahlayhtiwisni. ⁵ Pi uma it navoti'yuñwa: I' hak tokot sokoplawhqa, pu tuyoy'ewakw tunatyay'taqa, pu kan'ewtunatyay'taqa, nāp yukiwhput aw nāwakinmaqat antaqa soon Christ moñwtunatyayat ep qeni'tani, God moñwtunatyayat ep'e. ⁶ Put pantaqat ep hapi qatuqáyvastotaqamuy amumi God itsívuat pitsíwta. Noq̄w ōviy uma tunatyaltotini, taq ka hak haqam an'ewakw lavayit akw umuy ūnatoynani. ⁷ Oviy uma pan hinwisqamuy qa umu'puñalyani. ⁸ Nāwuspi ura hisat as uma qaunánwtalqatsit añ hinwisa. Nikañw pu' hapi uma Tutuyqawhqat tālayat tayyuñwa; ōviy uma tālat tayyuñqey pan hinwisni. ⁹ Pi God Hikwsiat hakiy unañwayat aw tālawnañwu; nihq̄e pam hapi lomaqatsit, pu súanqatsit, pu hihta pas antsanihqat aw hakiy wikvañwu. ¹⁰ Noq̄w ōviy uma Tutuyqawhqat unañwveyaniqey tuwi'vayani. ¹¹ Pu uma it qatālat ahpiy hintsatskiwhqat qa hihta nukñway'taqat ep qa nuhtumyani. Uma qa panyuñwt, pumuy tuhtuallyani. ¹² Taq puma qamātaqpuve hihta hintsatskaq̄w, put yuaataniq̄w pam haman'eway'o. ¹³ Pi tāla put sohsok mātaqtani; noq̄w pep pu' pam hímuniqey mātaqtini. ¹⁴ Pi tāla hapi hihta hímunihqat mātaktañwu. Paniq̄w hapi ōviy tutuvenit añ yan pey'ta: Um puwhqa tātayii; nen um so'pumuy

amuñaqw qatuptuqw Christ ūmi tälawnani. ¹⁵ Noqw öviy hapi uma tunatyaltote' pās umuh'unañway yesni; uma ñasta wuwni'yuñqey qa pan hinwist, pās wuwni'yuñqey panyuñwni. ¹⁶ Uma qa paysoq yest, hihta apiiwyuñwni, taq qalomátalöñwintiwa. ¹⁷ Paniqw öviy uma hihta añ pās wuwni'yuñwe', Tutuyqawhqat tunatyayat haqe' qatsqat mātsi'yuñwni. ¹⁸ Uma honaqkuyit akw qa hōnaq'iwyuñwni, taq put akw hak nāhovañwu. Uma qa panyuñwt Hikwsit akw ahsaliwyuñwni. ¹⁹ Uma God lavaiyat nānami yuaatotani, pu tātawit God tawsomi'taqata, pu unañwvahsit tātawita. Uma umuh'unañwpeq Tutuyqawhqat aw tātawlalwe', sostonkiywani. ²⁰ Uma yūmosa sohsok hihta añ God Itanay aw kwakwhatiwisni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwayiyat añ'a.

Wives and Husbands

²¹ Uma nānami maqaptsi'yuñwni, God kaptsi'kahkañwo. ²² Uma momoyamu, uma pas nāp umuhpuwsuñwmuy amumi maqaptsi'yuñwni, pas Tutuyqawhqat aw hin maqaptsi'yuñqey pan'i. ²³ Pi tāqa hapi nōmay qötöata, pas Christ put aw tōnawtaqamuy qötöamnihqat pan'i; pu pam hapi sinomuy put tokoyat anyuñqamuy ayo oya. ²⁴ Noqw Christ aw tōnawtaqam put aw maqaptsiy yesq, pan ima momoyam añ pas nāp puwsuñwmuy amumi sohsok hihta añ maqaptsi'yuñwni. ²⁵ Pu uma tahtaqtu, uma umuhnōmamuy amumi unañway'yuñwni, pas Christ put aw tōnawtaqamuy amumi hin unañway'taqat pan'i. ²⁶ Ura pam amuñem nātapqe, pumuy nēnem sutsvo óyahqe, lavaiy kūyit antaqat akw pumuy pāhoma. ²⁷ Pam sinomuy qa hihta akw hinyuñqat pas hihtunihqat nāmi ökinaniqey nāwakna, pas qa hihta akw tuyoy'ewak'íwtaqata, qa tsokviiwyuñqata, pas qa hihta akw hovañniwyuñqata. ²⁸ Noqw pan hapi as tahtaqt nōmamuy amumi unañway'yuñwni, nāp tokoy aw hin pas unañway'yuñqey pan'i. Pas nōmay aw unañway'taqa hapi nāp nāmi unañway'tañwu. ²⁹ Qa hisat pi hak haqam nāp tokoy aw qa suhtaq'ewa; pam put nōnopñañwu, pu aw unañwtavi'tañwu, hin Tutuyqawhqat put aw tōnawtaqamuy amumi unañwtavi'taqat pan'i. ³⁰ Itam pi put öqayat pu tokoyat anyuñwa. ³¹ Ura yan pey'ta: Yaniqw hapi öviy tāqa nay, pu yuy pumuy mātapt nōmay aw hūrstimantani; noqw puma löyöm sūka tókoniwhtimantani. ³² I' hapi himu pas pavan tupkiwtañwuqa; noqw nu Christ-nikañw pu put aw tōnawtaqamuy hapi lavayhti. ³³ Noqw pan hapi hak nōmay aw unañway'tamantani, pas nāmi hin unañway'taqey pan'i; noqw pu wuhti kōñay kaptsi'tani.

6

Children and Parents

¹ Tsātsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi tuqay-vahsit yesni. Nen uma Tutuyqawhqat tunatyayat an suan hinwisni. ² Ura yan hapi pey'ta: Um unay, pu unuy pumuy kaptsi'tani. I' tutavo mohti'maqa áwinit enañ nuhtumi mātaviwa. ³ Yan'i: Um panmaq wñem lolmani; noqw um tūwaqatsit ep wūpatqatsit nāvokawnani. ⁴ Pu uma námatu, uma umuhtimuy qa itsívulalwat, Tutuyqawhqat an pumuy tutuwnayakañw pumuy ökwphantotani. Pan hapi uma pumuy wúnwintotani.

Slaves and Masters

⁵ Noqw uma tūtuwiktū, pay uma qa atsáy'kahkañw yep qatsit ep umuhmomñwituy amumi tūqayyuñwñi, kaptsi'yuñwñi, mamqaskahkañwo. Pay uma hin Christ enem tumalay'yuñqey pan pumuy amuñem tumalay'yuñwñi. ⁶ Uma yūmosa qanātusi'kahkañw tumalay'yuñwñi, qa pas umuhmomñwit umumi tayyuñqw-saa. Yan uma pas antsa Christ tumal'aymatnen, umuh'unaññaqw God enem tumalay'yuñwñi. ⁷ Uma qanātusi'kahkañw sohsok hihta hintsatskani, Tutuyqawhqat enem tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañwo, qa sinmuy amuñemyaqey pan'i, ⁸ It navoti'yuñqee: Pi pay hak hihta lolmat hintsake', put ep Tutuyqawhqat añqw hihta ömahtamantani, nāmahin pi sen hak tūwikinikañwo, pu piw qa pammikañwo. ⁹ Pu uma an tūwiki'yuñqamu, pay uma piw pan pumuy oyi'yuñwñi, qa tsatsáwinayani. Pi uma navoti'yuñqw Umuhtutuyqawhqa öveqatsit ep qatu. Noqw pam piw pumuy Tutuyqawhqaamu. Pi pam qa sinonuiña.

The Whole Armor of God

¹⁰ Taa, itupkomu, uma Tutuyqawhqat an hoñvitotini, put pavan öqalayāt an'a. ¹¹ Uma God añqw tuwvotāt yūyahni, nen uma Nukpanat unatwiyāt aw rohomhtotiniqey aw öqalay'yuñwñi. ¹² Pi itam qa sinmuy amumi nānaywa; itam öva qataymataqpupa nukpanhihikwsimuy amumi nānaywa, mohpegyaqamuy amumii, pu nuhtumi moñw'iwyuñqamuy amumii, pu yep qatsit ep qatalpuve moñw'iwyuñqamuy amumii. ¹³ Paniqw öviy uma God añqw tuwvotāt yuwsit sohsok yūyahni, nen qalomátalönvaqw uma an hin kuyyuñwñi; pu uma sohsok panwise' hūrs hoñni. ¹⁴ Paniqw öviy uma hūrs hoñni, God lavaiyat pas qaatsatnihqat kwewhtotāt, God añqw suan qatsit umuhtawitsqay aqw tupki'yuñwñi. ¹⁵ Pu uma soñawnen lomatuawit totsvaqyat, kwakwhat lavayit tuawi'yuñwñiqey na'sas'iwyuñwñi. ¹⁶ Pu tis öviy uma qapēvewnit, tuwvotāt

antaqat hūrs ñuy'yuñwni. Put akw uma Nukpanat hōyat uwiwitaqat tōkayamantani. ¹⁷ Pu uma ayo nõñakpit hūrs ñuy'yuñwni. Pam sivavitañaqtsit anta; pu uma God lavayiyat yawyuñwni. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy sipwuvahpit anta. ¹⁸ Yūmosa uma nāwakinwisni, pu naokiwtiwisni, Qahováriwtaqat Hikwsit añ'a. Uma qa nañ'ekni'kahkañw tunatyawwisni, pu sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy amuñem tūviñtiwisni, ¹⁹ Pu inuñem pīwu. Noqw nu hin yuaaykuniqey okiw navoti'tani; nen nu qa nānahtsopkañw lavayhte' lomatuawit tupkiwtañwuqat tunvotnani. ²⁰ Pi nu soñawnen Christ qeniyat ep lomatuawit yuaata, nāmahin pi nu sivikive pakiwta. Nihqe nu put ep qa nānahtsopkañw yuaaykuniqey nāwakna, hinhaqam pas nu as lavayhtiniqey pan'i.

Final Greetings

²¹⁻²² Nu pas aw iunañway itupkoy Tychicus, God eñem qaatsáy'makañw tumalay'taqat, umumi távini. Noqw pam nuy hin hintaqat, piw nuy hihta hintsakqat sohsok umuy āawnani. Noqw ason uma put nanapte' suyan unañwtotini. ²³ Noqw nam i' kwakwha unañwa tuptsiwni'yuñqamuy amumi pitsiwtāa. Nam God Itana, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ amum umumi nami'nañwat, qapevewnit enañ nóani. ²⁴ Noqw nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pas antsa aw unañway'yuñqam sohsoyam put núokwayat makiwyani. Nam antaa.

Paul PHILIPPIT ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, Timotheus amum it penta. Itam Jesus Christ tūwikimatu. Noqw itam sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy Philippi ep yesqamuy öqalanta, pumuy amumi tunatyawyuñqamuy-nikañw pu imuy ökiwyaqamuy tumalay'yuñqamuy énañ'a. ² Nam núokwa, pu kwakwa unañwa Itanay God añqw umumi pitsiwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añq'ö.

Paul's Prayer for His Readers

³ Nu añsakis umuy u'ne' God Inay aw hahlayhtiñwu. ⁴ Ahsupoq inawakinpiy añ nu sohsokmuy umuñem nāwakinma, hahlayhtimakañwo. ⁵ Kwakwhat pi uma mohtihagaqaw pew inumi unañwtavi'yuñwa, nuy lomatuawit yuaataqat añ'a. ⁶ Noqw it nu navoti'taqw, God umuhpe lolmat tumaltivaqe, pas kurs hin Jesus Christ talöñniyat aw qa pitsiwtaqat umuhpe pās añ antsani'mani, ⁷ Pay kurs pi nu hin qa yan sohsokmuy umumi wūwantaniqee, pi nu umumi pas unañway'ta. Pi uma God añqw umumi kuwahtiput ahpiy nuy akw paañwaya, nu sivikive pakiwkañw, lomatuawit eñem rohommaq'ö, pu piw nu qa sivikive pakiwkañw lomatuawit nuhtumi yuaatimumq'ö. ⁸ Pi God pas nāp inumi navoti'taqw, Jesus Christ nuy pan unañwtoynaqw, nu umuminiqey pas kwanwtoya. ⁹ Okiw as uma nānami unañway'kahkañw öqawi'wise', itahtuptsiwniy añ nānañumo hihta pūhut tuwi'vaye', suyhtsepñwat suan wuwnit añ öqawi'wisniqat nu umuñem nāwakinma. ¹⁰ Noqw pep pu' uma hihta nukñwat māmatsyani. Uma yan qa atsáy'kahkañw, Christ hisat pītuniqat aw pahsavo suan hinwisni, qa hakiy unañwmokni'kahkañwo. ¹¹ Uma Jesus Christ öqalayawit akw suan hintsakpit añ qaöwihinwisniqat nu pan umuñem nāwakna. Noqw God put ahpiy pas kaptsi'tiwe', tayawintiwni.

To Live is Christ

¹² Noqw nu umuy it nāvotnani, itupkomu: Nu kānavotpit añ kuyvaqw, lomatuawit put ahpiy pas pavan öqalani. ¹³ Noqw öviy moñwit kiyat ep tuwalan'a'yat-nikañw pu ahpiy pētū inumi navoti'yuñwa, nu Christ añqw lomatuawitit yuaataqey ep sivikive pakiwtaqata. ¹⁴ Piw kaysiwhqam Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqam nuy sivilawhqat ahpiy a'nö unañwtotiqe qa tuhtusyakañw, qa hakiy mamqasyakahkañw, lavayit yuaatota. ¹⁵ Haqawat pi pas

ōviy qa tsutsúyaqe, pu nanaqas'unanway ahpiy yuaatota, noqwu pu haqawat pay pas lolmat tunatyawkahkañwo. ¹⁶ Ima pētu Christ nanaqasyuaatota, pay qa pas antsay'kahkañwo, hin pas pavan nu kãnavotniqat tunatyawkahkañwo. ¹⁷ Noqwu pu mímawat Christ aw unanway'yuñqe, ōviy lavayit yuaatota, it navoti'yuñqee, nu lomatuawit eñem rohomnumniqey aw taviwtaqata. ¹⁸ Noqwu hintani? Pay pi nãp hinwata, sen haqawat paysoq hintsatska, sen haqawat-sa pas qa atsáy'kahkañw Christ yuaatinumya. Noqwu nu put ep hahlayhti; nihqe soon nu nãt qa hahlayni. ¹⁹ Pi nu navoti'taqe put pantaqat ahpiy nu sivikiñaqwu ayo yámakni, umuhnawakinpiy ahpiy'o, Jesus Christ Hikwsiat inumi unanwtaqq'ö. ²⁰ Pi nu yan tunatyawkañw hinma, nu qa haqam Christ ep hamanhtiniqeyu. Nu put eñem qananahtsopkañw yuaataniqey añ suhtaq'ewniqey nãwakna, piw yūmosa put pas hihtataniqeyu, sen nu nãt qátee, sen nu mōkee. ²¹ Pi nu qátunik Christ eñem qátuni; nikañw nu mokq, pam inuñem pas pavan nukñwani. ²² Noqwu ōviy kurs nu hihsavo qate', nu pas pãpu Christ eñem tumalay'tani. Nikañw nu hihta namorstaniqey qa navoti'ta. ²³ Nu lõk wuwni'ta. Nu as yañqw ahpiyñen Christ ámunniqey nãwakna; pam inuñem pas pavan nukñwa. ²⁴ Nikañw pay nu as hãk yepnen, hihta añ umumi unanwtavi'maniqw, pam pantaqa umuñem lomahintani. ²⁵ Nihqe ōviy nu God aw tuptsiwni'taqe, nu hãk qe'nen sohsokmuy umumum hinnumni, umuy öqawhtotaniqat ōviy'o; piw uma umuhtuptionsiy ep pas pãpu hahlayyaniqata. ²⁶ Noqwu nu kurs nãt qa mōke' umumiy ahoy pituqw, uma put ep Christ aw hahlayhtotini. ²⁷ Noqwu Christ añqw lomatuawit aw tuptsiwni'yuñqam hin hinwisqat pan uma hinwisni. Uma sun tunatyawkahkañw, sun wuwni'kahkañw lomatuawit ep tuptionsiy eñem rohomhtiwisni. Noqwu pep pu' sen nu umumumnikañw umuhlomaqatsiy tuway'tani, pu qa umumumnikañw umuy hin hinwisqat soon qa navotni. ²⁸ Uma umuhtuwqamuy qa mamqasyani. Pay pam pantaqa pas suyan pumuy hihta qalomáhintaqat aqw ökiwiwtaqat tuawi'ta, pu uma God ahpiy ayo nõñakiwtaqata. ²⁹ Pi uma hapi Christ aw tũptionsiy qey qa put-sa aw wãnwayniwyat, piw put eñem hihta añ kãnavotyaniqey aw wãnwayniwya. ³⁰ Pi itam sohsoyam lomatuawit eñem sun rohomhtiwisa. Uma navoti'yuñqw nu pay put ep hãhihta añ kãnavota, pu nãto nu kãnavoti'mani.

2

Christ's Humility and Greatness

¹ Ya uma Christ ahpiy hakiy öqalayaniqey tuwi'vaya? Ya uma inumi unañway'yuñwa? Ya uma inún Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Ya uma nun'okwatu? piw tūvāsyā?
² Kurs uma panyuñwe', nuy pas hinhaqam hahlayhtap-naye', sun wuwni'yuñwni, nānami unañway'yuñwni, sun tunatyawyuñwni. ³ Uma nanaqastunatyat, pu kwivi'nañwat qe'yani. Uma okiw'unañway'yuñwni. Hak ayam suhka hakiy epnihqe pavan ñas'ewnihqat pan aw wūwantamantani. ⁴ Qa hak nēnem-sa hihta tunatyawtani; pay hak ayo' sukweñem piw hihta tunatyawtamantani. ⁵ Uma Christ Jesus an okiw'unañway'yuñwni. ⁶ Ura pam as pas God ankañw, put amum pas suntaqey qa kakhawnat, ⁷ Qa nāhihtataqe, tūwikit an yukilti, pu sinot an tokoy'va. ⁸ Pu sinot an tokoy'vaqe, piw nāt nāqahihtata; nihqe pas hisat mokniqey aqw pahsave Nay tunatyayat añ qa rohomma, nāmahin as nahoylehtsit ep mokniqeyu. ⁹ Paniqw hapi öviy God put pas pavan ömiq tsoka; nihqe put pas mohpeq tavi sohsokmuy sinmuy amuh-pee. ¹⁰ Noqw öviy sinom sohsoyam Jesus aw naokiwlalwani, öveqatsit ep yesqamu, pu tūwaqatsit epyaqamu, pu maskiveyaqamu. ¹¹ Nihqe sohsoyam pam Tutuyqawhqatnihqat tōnay akw pañqaqwani, put Nayat God pas hihtatotani.

Shining as Lights in the World

¹² Noqw öviy'o, aw iunañwamu, uma yūmosa ilavayiy añ hinwisqamu, nu umuy it u'nanani, qa umumumnikañwo: Uma qaanhtiput añqw nõñakqamuy amún lomatumalay'yuñwe', pas antsa ayo nõñakqey nuhtumi mahtaknayani, tunatyawkahkañw, God pas kaptsi'kahkañwo. ¹³ Pi God pas nāp umuh'unañwpeq tumalay'ta. Pam hapi umuy put tunatyayat añ hinwisniqat pan umuy unañwtoynat, umuy pan hinwisniqat aw öqalmaqa. ¹⁴ Uma qa kolilitikahkañw, qa nāñwuy'kahkañw yesni. ¹⁵ Uma qa hihta ep tukopniwye', qa atsáy'kahkañw God tímatnikañw suan hinwisni. Nen uma yep nukpansinmuy qaunánwtalyesqamuy amunawit soñawnen talni'yuñwni. ¹⁶ Uma lavayit hakiy taytoynañwuqat sinmuy āawnayani. Noqw ason Christ pituqw nu hahlayhtini, kurs nu qa paysoq tumaltaqey navotee. ¹⁷ Uma pi umuhqapevewniy God aw noaya. Noqw kurs nu iqatsiy akw put aw antsanniqat God pan nāwaknaqw nu put ep tsúyake', umumum hahlayhtini. ¹⁸ Noqw paniqw öviy uma piw inumum hahlayhtotini.

Timothy and Epaphroditus

¹⁹ Pay nu Tutuyqawhqat Jesus aw yankañw, soon pas hisat umumiq Timotheus távini, nen nu umuy hin hinyuñqat navote', suyan unañwtini. ²⁰ Pi inumumyaqamuy amuñaqw

qa haqawa put an umumi pas antsa tunatyawma. ²¹ Pi sohsoyam pas nennem-sa hihta tunatyawyuñwa, nit Jesus Christ tumalayət qa aw tunatyawyuñwa. ²² Noqw pay uma Timothy hin tumaltaqat navoti'yuñwa. Ura pam inumum lomatuwit yuaatinuma. Hakiy tiat nay amum hin tumaltaqat pan hapi pam inumum itumalay añ nuy paañwanta. ²³ Noqw õviy ason inuñem hin yukiltiniqat nu navote' pep pu' nu umumiq put hõnani. ²⁴ Nikañw nu Tutuyqawhqat qapēvewnaqe, pas soon pas hísat umumiq pohtani. ²⁵ Nu umumiq itupkoy Epaphroditus hõnaniqw pay pam nuyniqw súanta. Ura uma inumiq put ayatotaqw, nuy hihta hakni'taqw, pam inumi put ep unañwtavi. Itam nāma tumaltaqe, lomatuwit eñem nāma rohomma. ²⁶ Noqw pay pam umumi yórikniqey pas nāwakna, yaw uma put tütuyhtiqat nanaptaqw put ep pam pas qahahlayhti, navotqee. ²⁷ Pay pas antsa pam tütuyhtiqe pēp mōki. Noqw God put õkwatuwhqe, put qalaptšina. Yan pam nuy piw õkwatuwa, pi as pam mokq, nu nānañumo kānanvotpit akw māñuy'ni. ²⁸ Noqw õviy nu umumiq put hõnaniqey pas kwañwtoyna, uma put aw yórikye', hahlayhtotiniqat õviy'o. Nen nu umuy hahlayyaqat navote', qa umuy akw soon unañway'tani. ²⁹ Taay. Noqw õviy uma Tutuyqawhqat añ hahlaykahkañw, put pās taviyani, piw pan hinyuñqamuy kaptsi'yuñwni. ³⁰ Taq pam Christ tumalayət eñem pēp mōki, qatsiy qa kahkawnaqee. Pam umuhqeniy ep inumi unañwtavi, ispi uma yāvahaq yesqe, kurs hin inumi unañwtapyaniq'õ.

3

The True Righteousness

¹ Taay, itupkomu, uma Tutuyqawhqat ep hahlayyani. Pay nu nāt piw umumiq put pēnaniqw pam nuyniqw qa maqsonhinkañw, umuñem lomahintani. ² Hakim qalolmat hintsatskaqam umuy poñotkit akw tuvoylatotiniqat umumi õ'qalya. Puma popkotuy amuyuñwa. Uma pumuy ep nāmi tunaltotini. ³ Pi itam Hikwsit añ God aw nāwakinwisqe, Christ ep hahlayyakahkañw, nāp itahhintsakpiy akw ayo nõñakniqey qa aw yanyuñwa. Noqw Godniqw itam hapi pas antsa poñotkit akw tuvoylaiwyuñwa. ⁴ Pay ka as nu tatam piw nāp ihintsakpiy aw yantaniqey antaniqw, tis soon qa nu' pas'i. ⁵ Nanalsikis talqat ep nu poñotkit akw tuvoylatiwa; nu Israel ahpiy aniwhiti, Benjamin ahpiyviynikañwo. Nu Hebrew-sinonikañw tihtiwhqe, Hebrew-sinmuy tuwiyamuy tuwi'va. Ura nu

Pharisee-sinmuy amumum tōnaltiqe, Moses tutavoyat añ ah-supuq nu añ hinma. ⁶ Pu nu pas qa nātusitaqe God aw tōnawtaqamuy okiwsahsana. Tutavotniqw nu pas suan hinma. ⁷ Ura as nu it yantaqat ep pas himuiwtañwu; nikañw nu Christ tuwi'vage put sohsok qahihtata. ⁸ Owi, pay nu pas suyan sohsok ayo yuku, pi nu pay Itahtutuyqawhqay Jesus Christ tuwi'ta; noqw pam pantaqa sohsok epnihqe pas pavan nukñwa. Nu Jesus òviy sohsok hihta tatamhtat, put pay mömtsikvut pan nu aw wūwanta, okiw as nu Christ tuyqawvaniqe òviy'ò. ⁹ Nu put tuyqawve', put aw yankañw nātuwiwni, nāp ihintsakpiy-nikañw pu tutavot añ suan hinmaqey qa aw yankañwo, it navoti'tagee: Hak Christ aw tuptsiwhq, pam súantaqat God pañqawñwu. ¹⁰ Pas pay nu okiw put pās tuwi'vaniqey nāwakna, piw pam hin ahoy tātayhqat pan God òqalayaw pohtaniqeyu. Nu put amum hihta añ kānavotkañw, put an mokniqey nāwakna. ¹¹ Kurs hin pasiwtaniqw nu so'pumuy amuñaqw ahoy tātayni.

Running Toward the Goal

¹² Nu it yantaqat tuyqawvaqey pay qa pan nāmi wūwanta; nu pās pasiwtaqey qa pan nāmi tayta. Nikañw pay nu put tuyqawvaniqey ò'qala, Christ Jesus nuy tuyqawvaqw òviy'ò. ¹³ Itupkomu, nu hapi pay put tuyqawvaqey qa pan nāmi wūwanta; nikañw it hapi nu sūkw hinma; Nu pay hihta añ kuyvaqey ayo yúkuhqe, nāt hihta inupyevenihqat aqw ò'qala, ¹⁴ Pi nu nanamunwaqamuy amún so'ñwamiq ò'qala. Nihqe nuy añ kuyvaqw, God pas nāp hihta nuy ahsataqat inumi nóani; pi pam inumi put nóaniqe òviy Christ Jesus añ nuy wáñwayi. ¹⁵ Noqw òviy itam hihsa'nihqam añ tukwsiwyuñqam pan wuwni'yuñwni; pu ason kurs uma hihta ep piw hinwat wūwayaniqw, pay ason God soon put piw umumi qa mah-taknani. ¹⁶ Noqw pay pi itam haqami pahsavo ökiwte', pay pan hinwisni; pay itam sun tunatyawwisni. ¹⁷ Itupkomu, uma sohsoyam inumi nanawinyani; pi umuy hin yesniqat nu umumi mahtakna. Nen añ hakimuy pan hinwisqamuy amumi taywisni. ¹⁸ Taq pay nu ura qa sūs umumi pañqawhqe, nāt piw nu okiw pakkañw umumi pañqawni: Pas kaysiwhqam Christ nahoylehtsiyat aw qa suhtaq'ewyaqam añqe' hinumya. ¹⁹ Puma hovalniwyaniqey aqw ökiwisa. Pumuy tuñlayiam pumuy amumi tutuyqawi. Puma hihta haman'ewakwnihqat ep himuiwyuñwa; yep qatsit-sa ep hihta tunatyawyuñwa. ²⁰ Noqw itam hapi öveqatsit aw sinoi-wta. Noqw ason Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo óyaniqa pañqwniqat itam nuhtayyuñwa. ²¹ Pam ason itahtokoy hin'ewakw alóntani, nen òqalay akw nāp tokoy pas pavan

lolmat an put yukunani. Pi pam sohsok hihta aw tuyqaw-vaniqey öqalay'ta.

4

Instructions

¹ Pas aw iunañwam itupkomu, nu umumi yórikniqey pas nāwakna; pas nu umuy pihni'ta; pi umutsviy nu pas kaptsiwiwa. Noq̄w öviy aw iunañwamu, uma Tutuyqawh̄qat ep hūrs hoñni. ² Nu Euodias ayatani, pu Syntychet piwu, uma Tutuyqawh̄qat ep sun wuwni'tani. ³ Pu piw nu ūmi pañqawni, pas suyan itumalsuñwa: Um imuy wuhtituy amumi unañwtavi'tani, Clement énañ'a, pu pētuy itumalsuñwamuy amumii; taq puma inumum lomatuawit ep a'nö tumaltota. Pumuy tuñwniam qatsítutuvenit ep pēniwyuñwa. ⁴ Uma yūmosa Tutuyqawh̄qat ep hahlayhtiwisni; noq̄w nu piw nāt pañqawni: Uma hahlayyani. ⁵ Uma sohsokmuy sinmuy amuhsonve pās unañwat yesni. Tutuyqawh̄qat soon pas hisat pituni. ⁶ Uma qa hihta añ nānap hin wūwantotat, God aw nāwakinwisni. Uma hihta nānawakne' put öviy God aw tūviñtotani, tsúyakiw̄kahkañwo. ⁷ Noq̄w God umuh'unañway, pu umuhwuwniy uyiwaltoynani, umuy Christ Jesus aw yanyuñq'ö. Kurs hak put pantaqat mātsi'tani. ⁸ Taay itupkomu, uma lomawuwni'yūñwni. Uma hihta pas antsanih̄qat wūwayamantani, piw hihta kaptsiwiwh̄qata, pu hihta súantaqata. Uma hihta kwañ'ewakwnih̄qat wūwantotani, pu hihta lomahintaqata, pu añ lomalavayhtiwh̄qata. Uma hihta pasiwyuñqat, pu tayawintiwh̄qat wūwayamantani. ⁹ Uma hintsakpit, pu lavayit añ inún hinwisni. Nu umuy hin tutuqaynaq̄w, piw umumi hin tutaptaq̄w, pan uma hinwisni; noq̄w God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinmani.

Thanks for the Gift

¹⁰ Noq̄w pas nu Tutuyqawh̄qat aw hahlayhti, uma yepahaq piw nuy hihta akw paañwayaq̄w öviy'o. Pay as pi uma pan tunatyawkahkañw, hin panhtotiniqey as qa tuway'yūñwa. ¹¹ Ka nu hihta hakni'taqey kitahqat qa panwat hapi. Pi nu nāp hin qatukañw pay pāpu nakwhani'tamantaniqey tuwi'va. ¹² Pay nu hin hihta rūrurnaniqey natuwta, pu hin hihta qarūrurnaniqeyu; nu sohsok hihta añ öyiw̄taniqey, pu tsön̄mokiwtaniqey tuwi'va, hihta qarūrurnaniqeyu, pu hihta nastatiniqeyu. ¹³ Pay nu sohsok hihta añ kuyvani, Christ öqalaȳat akw'a. ¹⁴ Noq̄w pay pi uma súanhtotiqe, nuy oki-whintaq̄w inumi unañwtapya. ¹⁵ Noq̄w uma Philippi ep sinom navoti'yūñq̄w, ura nu lomatuawit nāt pu' Macedoniat ep yuaataq̄e, nu pañq̄w ahpiyniq̄w, pay ūma-sa itumalaȳ añ

inumi unañwtapyá. Ura uma umuhhimuy añqw hihta God aw noayaqw, pu nu put añqw put makiwa. Qa haqam God aw tōnawtaqam inumi hihta kuwahtoti, pay pas úma-saa. ¹⁶ Oviy ura nu Thessalonicat épeqniqw, uma sūs, pu añk inumi hihta o'ya, nuy hihta haqtaq'ö. ¹⁷ Ka nu kuwahtiput tuñlay'taqat uma qa pan wūwayamantani. Pi uma God añqw put ep hihta makiwyaniqat nu umuñem tuñlay'ta. ¹⁸ Pay nu sohsok ömahta, nihqe qa hihta haqni'ta: Nu pay uyi-walti, uma hihta Epaphroditas añ inumi o'yaqat ömahtaqee. Umuhkuwahtipu hihta kwanwáhovaqtuqat God aw noiwhqat anta. Noqw pam put ep tayawintiwa. ¹⁹ Noqw pay ason Ina God sohsok hihta umuhhaqniy añ aw antsani'mani, pas nāp himuy qaöwíhintaqat akw'a, Christ Jesus añ'a. ²⁰ Noqw nam God Itana yūmosa aqwhaqami kaptsiwaa. Nam antaa.

Final Greetings

²¹ Uma inuñem Christ Jesus sinomuyatuy sohsokmuy öqalayani. Ima tuptsiwni'yuñqam inumumyaqam umuy öqalaya. ²² Sohsoyam God sinomat umuy öqalaya, tis öviy Caesar ep kīvitu. ²³ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pitsiwtāa. Nam antaa.

Paul COLOSSET ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. ² Nu' itahtupkoy Timotheus amum ayam Colosset ep God sinomuyatuy, Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy ōqalanta. Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwiwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ō.

Prayer of Thanksgiving

³ Itam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Nayat aw sutsep umuhpe hahlayhtima, yūmosa umuñem nāwakinkañwo. ⁴ Kwakwhat pi uma lomayuaatiwya. Yaw uma Christ Jesus qapēwewnayaqe sohsokmuy God sinomuyatuy amumi unañway'yuñwa, ⁵ Itahnöyiy ōveqatsit ep itamuñem waraniwtaqat aw-sa taywiskahkañwo, lomatuawit pas antsanihqat ahpiy put hímunihqat tuwi'vayaqee. ⁶ I' lomatuawi suyhtsepñwat ōqawi'makañw ahsupoq tūwaqatsit añ kúrukiwmakañw sopkawtaqamuy sinmuy amuhpa' a'nō hihta tumalay'ma. Noqw ura Epaphras mohti umumi lomatuawit, pu God núokwayat yuaataqw, uma put pas antsanihqat tuptsiwyaqe put kwusuya. Noqw pahpiy haqahpiy pam lavayi umuhpa' enañ tumalay'ta. ⁷ Epaphras umuy lomatuawit āawnaqat ura nu pañqawu. Pam hapi aw itah'unañwa itahtumalsuñwa, Christ eñem umuhpa' tumalay'kañw qaatsá'makañwo. ⁸ Noqw pam hapi itamuy umuy āawna, yaw uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ nuhtumi unañway'yuñwniqata. ⁹ Paniqw ōviy itam hisat put nanaptaqe pahpiy qa qé'iw'makañw umuñem nāwakinma. Okiw as Qahováriwtaqa Hikwsi navotit, pu suyan unañwtalwuwnit umumi noe', God tunatyayat umuy māmatsnani. ¹⁰ Okiw as uma Tutuyqawhqat sinomatnihqey pan suan hinwise' añ ahsupoq umuhhintsakpiy akw put unañwveyani. Okiw as uma lomahintsakpit añ qaōwihinyuñwe' suyhtsepñwat God tuwi'yuñqey pas pavan añ ōqawi'wisni. ¹¹ Okiw as uma God a'nō ōqalayay akw ōqawhtote', hihta kānanvotpit aw ōke' nakwhani'kahkañw, hahlaykahkañw put añ kuyyuñwni, ¹² Itanay aw hahlayhtiwiiskahkañwo, it navoti'yuñwee: Itam put sinomuyatuy amumum moñwtunatyayat tālanihqat aw yuñniqat Itana pan itamuñem yuki'ta. ¹³ Pi pam yep qatsit qatālat aw moñw'iwtaqat ōqalayay añqw itamuy ayo ōyahqe, pas aw unañway Tiy moñwtunatyayat aw itamuy nahlakna.

14 Ura pam Tiy mokiwuyat akw itahqaanhtipuy ayo yúkuhqe itamuy qenivo oya.

The Person and Work of Christ

15 God Tiat hapi Nay qamātaqpuvenihqat amum súnanta, put tímuyatuy amuñaqw mohti'maqanihqee, pu piw mohpeqnihqee. 16 Pi put ahpiy God sohsok hihta yuku, òveqatsit ep'e, piw tūwaqatsit ep'e, mātaqyaqamuyu, pu qamātaqyaqamuyu, sen moñwyesqamuyu, sen añ òqalay'yuñqamuyu, sen añ mohpeqyaqamuyu, sen pávanyaqamuyu. Sohsoy himu put ahpiy yukiltoti, pu put éñem'i. 17 Pam hapi sohsok hihta amupyevee; noqw put òqalayay ahpiy sohsoy himu hūrs hōñi. 18 Put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñqw, pam qōtōamu; òviy pi pam hapi pumuy pūhuta, mokiwuy añqw mohti ahoy tātayhqee. Pam hapi sohsok hihta ep mohpeq'a. 19 Pi God hin pasiwtaqw pan piw Tiat añ ahsupoq put an pasiwta. Pi pam pantaqa Náyat-niqw lomahinta. 20 Pi God Tiy ahpiy sohsok hihta yukiltiqat nāptiniqey tunatyawta, hihta tūwaqatsit ep-nihqata, pu òveqatsit epnihqata. Noqw òviy Tiat nahoylehtsit ep mokq, God itamumi pōhi. 21 Ura as uma hisat qalomáwuwni'yuñqe, qalomáhinwiskahkañw, God añqw haqto-tiqe put tuwqamatu. 22 Noqw God Tiat tokoy'vage, mokq God umumi pōhi. Nihqe put akw uma qa hihta akw hinkahkañw, qahováriwkañw, qa hihta ep tukopniwyuñqw, God umuy nāmi ökinani. 23 Kurs uma qapēvewnit añ yūmosa hinwist, hūrs'iwkahkañw, qa nan'ekni'wise', lomatuwawit ahpiy nōyit uma nanaptaqey aw taywiskahkañw qa añqw lasye', uma qa hihta akw hinkahkañw put atpip hoñni. Pam lomatuwawí sinmuy sohsovik yesqamuy amumi yuaatiwa. Noqw nu' Paul hapi put ep lavayhtawiwa.

Paul's Ministry to the Church

24 Noqw nu hapi umuñem hīhihta añ kānanvotqey añ hahlayhtima. Pi Christ nāt put aw tōnawtaqamuy, put tokoyat anyuñqamuy, amuñem kānanvota. Noqw nu itokoy ep put amum kānanvotniqey ep hahlayi. 25 Pi God put aw tōnawtaqamuy amumi nuy ayataqw, nu pumuy tūwikiamu. Nu umumi put lavayiyat añ ahsupoq navotnaniqat aw pam nuy tavi. 26 It hapi nu pañqawu: Ura God yūpahaqaw nānañk qatsíniwmaqat, pu nānañk qatsívaptsi'wisqamuy amumi it navotit tupka; nīkañw yepahaq pu' pam sinomuy amumi put mātakna. 27 Pi God sopkawtaqamuy sinmuy amuñem hihta tunatyawta. Nīkañw pam tunatyay pas pavan qaōwíhintaqat as hisat tupkat, yepahaq sinomuy amumi put mātaktaniqey nāwakna, it'a: Christ umuh'unañwpeq qatuqw, uma put

amum kaptsi'yuñwni. ²⁸ Put hapi itam tūawinta, sohsokmuy u'nantoyna; put hin navoti'taqey añ ahsupoq put tutuqayna. Pas as itam Christ Jesus ep sohsokmuy pās pasiwyuñqamuy God atpipo ökinaniqey nāwakna. ²⁹ Put öviy nu a'nö tumalay'makañw maqsonlawu. Noqw God öqalaat inumum hinmakañw, inuhpiy a'nö tumalay'ta.

2

¹ Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu. Pas nu umuñem inawakinpiy añ qa nātusi'ta, pu Laodicea-kitsókit ep tuptsiwni'yuñqamuy amuñem'i, pu hāhaqe' añ tuptsiwni'yuñqamuy nuy qa tuwi'yuñqamuy sohsokmuy amuñem'i. ² Okiw as uma wuhko unañwtote' nami'nañwat akw sun unañway'yuñwni. Pan hapi uma Itanay God añqw navotit as tupkiwtañwuqat tuwi'vaye' pās mātsi'yuñwni. Pam navoti Christ añ tupkiwta. ³ Pi pam hapi God añqw suyan unañwtalwuwnit, piw navotit qaöwíhintaqat añ ahsupoq tuwi'ta. ⁴ Nu añwu pay umuy it āawna; taq ka hak kwañwálvayit akw umuy ūnatoynani. ⁵ Pay nu qa umumum yankañw, yūmosa umuy wūwanta. Kwakwhat pi uma Christ pas antsa tuptsiwni'yuñwt, sunkahkañw, qa nānaphin hinwisa.

Fulness of Life in Christ

⁶ Uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tuptsiwya. Nihqe öviy uma put aw yankahkañw yesni. ⁷ Uma hin tutuqayyaqey pan qapëvewnit akw Christ hūrs ñuy'kahkañw, öqawhtote', hūrs hoñni, sohsok hihta añ kwakwhatiwiskahkañwo. ⁸ Uma tunatyaltotini; taq nāphisat pi hak wuwantuwiy, pu an'ewakw unatwiy akw umumi tuyqawvani. Pan hinyuñqam pi pay yep qatsit tunatyayat ahpiy sinmuy tutavoyamuy-sa yuaatota, puma pi Christ navotiyat qa tuwi'yuñqee. ⁹ Pi God hímunihqat Christ añ ahsupoq pan hinta, nāmahin pi pam sínoniwhti. ¹⁰ Noqw put añ uma pās pasiwyuñwa. Pam hapi añ mohpeqyaqamuy, pu añ moñwí'iwyuñqamuy amuñaqw mohpeq'a. ¹¹ Noqw put amum uma soñawnen poñotkit akw tuvoylatiwya, qa umuhtokoy epyat, umuh'unañway ep'e, Christ tuvoylayat akw tuvoylatoti qee, pam umuhqaanhqatsiy ayo yúkukq'ö. ¹² Noqw uma kūyit akw tuvoylatoti qe, soñawnen Christ amum āmiwyat, ahoy tātayya, uma God öqalay akw mokiwyuy añqw put ahoy tātaynaqat aw tuptsiwya qe öviy'o. ¹³ Ura as uma hisat God qa aw tuqayvahsi'yuñqe qalomáqatsit aw nānoi'yuñqe, soñawnen so'pumu. Noqw pay God Christ enañ umuy yesvana, umuhqaanhtipuy ayo yúkut'a. ¹⁴ Itam pi as God tutavoyat qa kaptsi'tota qe soñawnen hihta put aw pöiwyuñwa. Noqw pay pam sohsok itahpöiy súlawhta, Christ itamuñem

nahoylehtsit ep mokq'ö. ¹⁵ Pu pan hapi pam añ mohpeqyaqamuy, pu qamātaqpuveyaqamuy öqalat pasiwyuñqamuy kīqötaqe, pumuy ánwutaqe nuhtumi poñakta. ¹⁶ Paniqw hapi öviy qa hak Jew-sinmuy tutavoyamuy ep umumiq hiñqawlawni-uma hihta nōnovaqat ep'e, sen hihta hīhikwyaqat ep'e, pu sen hihta añ nōviwhqat ep'e, pu sen müyawuy qātsiptuqat ep nōviwhqat ep'e, pu sen nasuñwintalöñnit ep'e. ¹⁷ Taq pam pantaqa pay kihsit an hakiy nātoniqat sinmuy amumi tuawi'ta, Christ Jesus hapi. ¹⁸ Uma tunatyaltotini; taq ka hak umuy ūnatoynaqw, uma umuh'ahsatiy kwayhyani. Taq nāt haqawat paysoq nātsotskanaye', hihta tuawyorikyaqey pañqaqwani; nen umuy nāqahihtatote', öñaqw hoñvia'yamuy amumi nāwakintotaniqat umumi pañqaqwani. Nikañw puma pay nāp wuwniy-sa ahpiy yuaatotani. ¹⁹ Puma pi Christ qa aw tōnalti. Pi pam hapi sinomuy qötöyamuy antaqw, puma soñawnen put aw wiwyuñwa, tathut akw namiwiwyuñqee. Nihqe Christ añqw puma öqalat makiwya; nihqe put aw tōnaltiqe God tunatyayat añ wūhak'iwwiswa.

Dying and Living with Christ

²⁰ Uma Christ amum so'qe yep qatsit tunatyayat añqw mātaviwya. Noqw ya uma hinoqw nāt yep qatsit ep sinmuy amún hinwisa? ²¹ Ya uma hinoqw sinmuy lavaiyamuy aw tunatyawyuñwa? It'a: Uma it qa aw tōnokyamantani, uma añqw qa yukuyamantani, uma qa aw hintsatskani, yan lavayita? ²² Ii' pay sinmuy amuhpiy tutaptiwa. Noqw pay sohsoy nōsiwhqa itamuñem yukilti, itam put soswaniqat öviy'o. ²³ Pay pas antsa pan lavayi sinmuyniqw nāp wuwnieuwakw hinta. Pi hak panme' nawus pās unañway hinme', nāqahihtate', tokoy tatamhtani. Nikañw pam pay kurs hin put akw tuñlayiy nāp tuyqawi'tani.

3

¹ Kurs uma pas antsa Christ amum tātayye', hihta öveqatsit ep hinyuñqat tunatyawwisni. Pi pep hapi Christ God putvaqe qatu. ² Uma hihta öveyaqat tunatyawyuñwani, qa tūwaqatsit epyaqata. ³ Pi uma soñawnen Christ amum so'qe, put amum God añqw qatsit makiwya. Noqw qa aw tuptsiwñi'yuñqam kurs hin put qatsit māmatsyani. ⁴ Noqw öviy ason Christ itah'unañwpeq qátuhqa māaktiqw, pep pu' uma piw put amum māaktote', put amum kaptsiwiyuñwani.

The Old Life and the New

⁵ Noqw öviy uma yep qatsit añqw tuñlayit ayo yukuyani. Uma tokot sokoplalwaniqey qe'yani, pu itséheet qátsita, pu nuvöqatsita, pu qalomātuñlayita. Uma yep qatsit ep hinyuñqat

qa kwañwáy'tutuswani. Taq hak panme' soñawnen nāp yukiwhput aw nāwakintimañwu. ⁶ Pi put pantaqat atsviy God itsívuat put aw qa tuqayvastotaqamuy amumi pitsíwta. ⁷ Pay ura uma as hisat pan yēse, uma nāt umuhtunatyay añ hinwisqee. ⁸ Nikañw uma pu' hapi umuhhisathintsakpiy ayo yukuyani. Uma suy'tsiptotiniqey qe'yani. Uma qa hihta ep nākay'yuñwmantani; uma qa nukpan'unañway'yuñwni; nānami qalomálvayhtotiniqey qe'yani; pu tuyoy'ewakw lavayita. ⁹ Pu uma nānami hihta qa a'tsalalwani; pi uma umuhhisatqatsiy, hintsakpiyat enañ añqw ayo lasyaqee. ¹⁰ Pu' hapi uma pūhut qatsit añ hinwiskahkañw, umuy yúkuhqat suyhtsepñwat pas pavan tuwi'wiskahkañw, pam hin hintaqw, uma pan alōñtiwisni. ¹¹ Pi put sinomuyatuy amuñaqw hak hímuniqw pay pam qa hímuu-sen hak Greek-sino, sen Scythian-sino, sen Jew-sino, sen qa-Jew-sino; sen hak poñotkit akw tuvoylaiwta, sen qa pan tuvoylaiwta, sen tūwiki, sen pay qa tūwiki. Hak Christ aw tuptsiwni'taniqw pam hapi pas hímuu. Pi Christ sohsokmuy put aw tuptsiwni'yuñqamuy unañwayamuy ep qatu. ¹² Noqw òviy'ò, uma God sinomat namorstiwyuñqamu, pas aw unañwamatu, uma yan hinwisni: Uma núokwat wuwni'yuñwni; nāvāsyani, okiw'unañway'kahkañw qa kwiviunañway'yuñwni; hakiy aw wuhko maqaptsi'yuñwni. ¹³ Uma nēnehpewi hihta añ kuyyuñwni; pu namivōhikiwyuñwni, sen haqawa hihta ep hakiy ehpewi hinhtiniq'ò. Christ hin umumi pōhikqat uma pan hinwisni. ¹⁴ It yantaqat ep uma pas pavan tis nānami unañway'yuñwni. Pi lomahintsakpi nami'nañwat akw namiwiwyuñwa. ¹⁵ Nam God añqw kwakwaha unañwa umuh'unañwpeq tuyqawvani; pi uma kwakwhat qatsit aw wáñwayniwya. Uma sumiyankahkañw Christ tokoyat anyuñwe' qa hihta akw nānami hinyuñwniqey òviy'ò. Pu uma tsúyakiwyuñwni. ¹⁶ Uma Christ lavayiyat umuh'unañwpeq panaye', pas pavan unañwtalwuwni'vayani. Uma nātutuqaynayakahkañw, nāōkwantotani. Uma God lavayiyat nānami yuaatotani, pu tātawit God tawsomi'taqata, pu unañwvahsit tātawita. Uma hahlaykahkañw Tutuyqawhqat tayawintiwisni. ¹⁷ Uma Itahtutuyqawhqay Jesus aw yankahkañw, ahsupoq umuhqatsiy añ hinwisni, sen uma yuaatotaniqeyu, sen tumalay'yuñwniqeyu. Uma sohsok hihta put eñem hintsatskamantani. Uma put aw yankahkañw, yūmosa Itanay God aw kwakwhatiwisni.

Personal Relations in the New Life

¹⁸ Uma momoyamu, uma umuhpuwsuñwmuy amumi tūqaykahkañw yesni; pi pan hapi Tutuyqawhqa umuñem

tunatyawta. ¹⁹ Pu uma tahtaqtu, uma umuhnömamuy amumi unañway'yuñwt, pumuy qa qöhqöylalwani. ²⁰ Tsätsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi sohsok hihta añ tūqayyuñwni. Uma panwise', Tutuyqawhqat unañwveyani. ²¹ Pu uma námatu, uma umuhtimuy qa itsíwulalwani, taq amumi ka puhtsekmokyani. ²² Pu uma añ tūtuwiktü, uma yep qatsit ep umuhmomñwituy amumi sohsok hihta añ tūqayyuñwni. Qa pas umuhmomñwituy umumi tayyuñqw, pahsat uma qa nātusi'kahkañw tumalay'yuñwni. Uma yūmosa pan tumalay'wisni. Uma qa atsáy'wiskahkanw, Tutuyqawhqat kaptsi'kahkañw, pan tumalay'yuñwni. ²³ Pu uma hihta hintsatske' uma qa nātusi'kahkañw, tumalay'yuñwni, Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañwo, qa sinmuy amuñemi. ²⁴ Pi uma it navoti'yuñwa: Uma Tutuyqawhqat Christ eñem tumalay'yuñwa. Noqw pam umuy hihta awini'tagey umumi sisvini. ²⁵ Noqw pay ason hihta qaantsakqa hapi put ep pay piw panwat aw ahoytiwmantani. Pi God qa sinonuiña.

4

¹ Noqw uma añ tūwiki'yuñqamu, uma umuhtutuwikmuy pās oyi'yuñwni, it navoti'yuñqee, Umuhtutuyqawhqa òveqatsit ep qátuhqata.

Instructions

² Uma sohsoyam nāwakinwisqey qa pevewwist, yūmosa tunatyawwisni. Uma yūmosa God aw kwakwhatiwisni. ³ Okiw uma itamuñem tūviñtiwisni. Noqw itam haqam yuaaykuniqat God itamuñem hótani; noqw itam Christ tunatyayat as tupkiwtañwuqat yuaaykuni; pi nu hapi put òviy sivilawu. ⁴ Noqw nu hin yuaayke' put pas mātaktaniqey panhtini. ⁵ Uma añ qa tuptsiwni'yuñqamuy amumi pās tunatyawkahkañw hinwisni. Uma qa paysoq hintsatske', hihta apiiwyuñwni. ⁶ Nam umuhlavayi utsep lolmani. Uma qa nānaphin yuaatotani. Uma hakiy aw ahoy hin lavayhtotiniqey tuway'numyani.

Final Greetings

⁷ Pay ason Tychicus nuy hin hintaniqat umuy sohsok āawnani. Pam hapi pas aw iunañwa itupko, pas qaatsat unañwtavi'taqqa, inumum Tutuyqawhqat eñem tumalay'ta. ⁸ Pam itamuy hin hintaniqat umuy navotnaniqat òviy nu put umumiq hōna, pu umuh'unañway òqawhtaniqat òviy'ò. ⁹ Nu piw Onesimus pas qaatsat hinmaqat, pu pas aw itah'unañway itahtupkoy put enañ hōna. Pam piw Colosset añqw sino. Ason puma yepeq hin hiniwmaqat umuy sohsok āawnani. ¹⁰ I' Aristarchus inumum sivilawhqa umuy òqalanta, pu Marcus, it Barnabas tiw'ayaata. Ura pay put hákiyniqw itam umuy

āawna. Noq̄w ōviy kurs put pituq̄w, uma pās taviyani. ¹¹ Pu i' Jesus, Justus piw yan tūnwantiwhqa, umuy ōqalanta. Pay íma-sa God tumalayāt ep inumum tumalay'yuñwa, Jew-sinmuy tuptsiwni'yuñqamuy amuñaq'ö. Kwakwhat pi puma nuy a'nö unañwtoyni'yuñwa. ¹² Pu Epaphras, umuhkitsokiy añqwnihqa umuy ōqalanta. Pam sutsep umuñem nāwakinpit añ qa nātusi'ta. Pam umuñem tūviñtima, pay okiw uma tukwsiwye', God tunatyayat pās aw antsanyaniqata. Uma panwise', hūrs hoñni. ¹³ Pi nu put aw navoti'taqw, pas pam umuñem qa nātusi'ta, pu imuy Laodicea-kitsókit epyaqamuy amuñemi, pu Hierapolis-kitsókit epyaqamuy amuñem pīwu. ¹⁴ Pu pas aw itah'unañwa ñatwi'taqa Luke-niqw, pu Demas puma umuy ōqalanta. ¹⁵ Uma Laodiceat ep tuptsiwni'yuñqamuy ōqalayani, pu Nymphas pīwu, pu put kīyat ep tsotsvalyaqamuyu. ¹⁶ Pu ason uma it tutuvenit añ tūñwaye', pay Laodiceat ep Christ aw tōnawtaqamuy amumi put taviyaq̄w, puma tuwat put añ tūñwayani. Noq̄w puma tuwat umumi sukw tutuvenit taviyaq̄w, uma putwat añ tūñwayani. ¹⁷ Pu uma Archippus aw pañqawani: Um tunatyalte', Tutuyqawh̄qat eñem hihta hintsakniqey aw táviwhqey qaatsáy'makañw aw antsanni. ¹⁸ Nu Paul hapi nāp imay akw it umuy ōqalantaqey pēna. Uma nuy sivilawh̄qat qa suhtokyani. Nam núokwa umumi pitsíwtaa. Nam antaa.

Paul
THESSALONICAT
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi mohti
Pēniata

¹ Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy ōqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ō.

The Life and Faith of the Thessalonians

² Itam sutsep sohsokmuy umuhpe God aw kwakwhatiwisa, itahnawakinpiy añ umuñem yūmosa tūviñtiwiskahkañwo.

³ Uma Itanay God qapēvevnayakahkañw, put aw unañway'yuñqe, put eñem tumalay'yuñqat itam sutsep God atpip put u'nantoyñaya, pu uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw qa nañ'eknayaqata. ⁴ Pi God umuy namorstaqat uma navoti'yuñwa, aw itah'unañwam itahtupkomu. ⁵ Ura itam umumi lomatuwawit yuaatotaqe, qa paysoq lavayhtoti. Oviy pi itam umumi Qahováriwtaqat Hikwsit ōqalayát mahtakñayaqe umuy tuyqawvaya. Noqw itam umumumyaqe, umuy tunatyawkahkañw hin yesq, uma itamumi nanapta. ⁶ Noqw ura uma itamumi nanawintivaya, pu Itahtutuyqawhqay aw'i. Ura uma pas pavan kānanvotyakahkañw, lavayit kwusuya. Nikañw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy uma pas hinhaqam hahlayhtoti. ⁷ Nihqe ōviy sohsoyam Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam hin yesniqat uma pas nahpe amumi mahtakni'yuñwa. ⁸ Pi Tutuyqawhqat lavayiat umuñaqw pālōñawhti, qa Macedoniat ep-sa-nit, Achaiat ep'e. Pi yaw uma God qapēvevnayaqw, pam pantaqa sohsovik nanaptiwa. Noqw ya itam pas nāto piw hiñqaqwani? ⁹ Pi pay yaw uma itamuy hin pās ōoyyaqat sinom pas nāp yuaatota. Yaw uma añ hihta pay wutsit tatamhtotat, God pas antsanihqat, qátuhqat aw lasyat, put eñem tumaltivayaqw, pam pantaqa añ ahsupoq yuaatiwa. ¹⁰ Pep pu' uma Jesus, God Tiyat ōveqatsit aw nuhtayyuñwniqey yayhnaya. Put hapi God mokiwuy añqw ahoy tātaynaqw, pam itsívut nātoniqat añqw itamuy ayo oya.

2

¹ Itahtupkomu, uma navoti'yunqw, ura itam umumiq ökihqe, qa paysoq tumaltota. ² Pi itam Philippi ep hihta añ kükuyvaqat uma pay navoti'yunwa. Ura pep sinom itamuy haman'ewakw okiwsasna. Noqw itam God aw yankahkañw, put añqw lomatuawit qatuhtusyakahkañw umumi yuaaykuya. Noqw pep hapi piw hakim itamumi rohomhtoti. ³ Ura itam umumi lomatuawit yuaatotaqe, umumi qa atsátota. Itam suyan unañway'kahkañw, umuy qa ūnay'totoynaya. ⁴ God itah'unañway añ purimaqa itamumi lomanavoti'ta, itam qaatsáy'wiskahkañw tumalay'wisq'ö. Nihqe pam itamuy lomatuawit yuaatotaniqat aw itamuy oya. Noqw öviy itam put-sa unañwveyaniqe lavayit yuaatota, nĩkañw qa sinmuy unañwveyaniqee. ⁵ Pi uma navoti'yunqw, itam qa hisat haqam hakiy paysoq tayawintota, piw hihta tuñlay'kahkañw nawip'ew hintsatska. God navoti'taqw itam súañqaqwa. ⁶ Pu itam tsokaniwyaniqey umumi qa tuñlay'yunwa, sen haqawatuy piw amumii. Pay ka as itam Christ ayamatnihqey aw yankahkañw umumi hihta tũvintotanikahkañw, itam qa panhtoti. ⁷ Itam pās unañway'kahkañw umuhpa' hinnumya, tsākw aw tunatyawtaqat hin put pāsniñwuqat pan'i. ⁸ Pu itam umuy tunatyawyunqe, pay God lavaiyat qa put-sa umumi mātatvet, pas nāp umumi nāo'ya, itam umuy pas kahkawnayaqe öviy'o. ⁹ Pi uma u'ni'yunwa itahtupkomu, ura itam maqsonlalwa, kānanvotyā; pas pay itam qa haqawat umumi hihta aw tũkwaiwyunwنيqe öviy mimhikqat, pu talönvaqat añ tumalay'kahkañw, God añqw lomatuawit umumi yuaatota. ¹⁰ Pi uma navoti'yunwa, pu God pīwu, ura itam umuy tuptsiwni'yunqamuy amuhpa' pās unañway'kahkañw, suan hinnumya, pu qa hihta akw tukopanhinnumya. ¹¹ Uma pi navoti'yunqw, ura itam umuy sohsokmuy u'nantoynaya, pu umuy ökwhantota, hakiy naat timuy pantsakñwuqat pan'i. ¹² Nihqe uma as God sinomatnihqey pan hinwisniqat itam umuy ayatiwisa. Pi uma put moñwtunatyayat aw yunwt, put amum kaptsi'tiwyaniqat pan pam umuñem tunatyawta. ¹³ Noqw öviy itam God aw yūmosa hahlayhtiwiisa. Kwakwhat pi uma God lavaiyat itamuhpiy nanaptaqe, kwusuya. Pay pam sinot lavaiyatnihqat qa pan uma put kwusuyat, pas pam God lavaiyatnihqat pan uma kwusuya. Pi pam pas antsa God lavayiata. Nihqe pam lavayi umuy añ tuptsiwni'yunqamuy amuhpa' a'nö tumalta. ¹⁴ Pi úmaa, itahtupkomu, uma hakimuy Judeat ep Christ Jesus añ God aw tōnawtaqamuy amunhtoti. Pi uma nāp umuhsinmuy amuhpiy hihta añ kānanapta, puma ura Jew-sinmuy amuhpiy panhtotiqat pan'i. ¹⁵ Pi Jew-sinom Itahtutuyqawhqay Jesus

nīnaya, pu pumuy amuñaqw God lavay'aymuyatuyu, pu itamuy okiwsasna; nihqe puma God qa unañwve hintsatska, piw sinmuy sohsokmuy amuhpewi hōñi. ¹⁶ Pi puma umuy qa-Jew-sinmuy ayo nōñakniqat qa nānawakna. Ōviy pi itam umumi lomatuawit yuaatotaqw, itamuy mēwantota. Yan puma qalomáhintsatskagey aw antsatsna. Is oh! God itsívuat pumuy amumi pituto; noqw puma sūs hovalniwyani.

Paul's Desire to Visit Them Again

¹⁷ Itupkomu, nu hihsavo umuñaqw wīkiwa; nīkañw nu umuy qa suhtoki; nihqe pas nu as okiw umumiqniqey tuwanta. ¹⁸ Panta. Pay as nu qa sūs umumiqniqey unañwti, nūu, Paul. Noqw pay Satan hihta akw nuy uhtañwu. ¹⁹ Ya nu hihta aw unañwvahi'ta? Nu hihta ep himuiwta? Ya nu hihta pihni'ta? Nu umuhpiy hapi Jesus Christ atpip hahlayhtini, hisat pam pítuniq'ö. ²⁰ Pi nu umuy hapi pihni'ta. Uma hapi ihahlayhpimu.

3

¹ Noqw nu qa añ kuytaqe, ōviy pahsat pay hāk nāla Athens ep huruhtiniqey wūwa. ² Nihqe ōviy itahtupkoy Timotheus, God tumal'ayayat, Christ añqw lomatuawit ep itamum tumalay'taqat nu umumiq hōna, pam umuy hūs hoñne', umuhqapevewniy añ umuy öqalaniqat ōviy'o. ³ Pi uma qa haqawa it yan kānanvotpit ep unañwmokniqat itam umuñem nānawakna. Pay pi uma navoti'yuñqw, pay nuñwu itam pan makiway'yuñwa. ⁴ Pay ura itam umumuyaqe, suyan añ tuptsiwni'yuñqam kānanvotyaniqat itam umuy añwu pay āawnaya. Noqw uma nanapta aw antsaniwhq'ö. ⁵ Yaniqw ōviy pas nu qa sōwunit, Timotheus umumiq tavi, hinhaqam umuhqapevewniy hintaqat navotniqe ōviy'o, nāp hisat pi tūnatotoynaqa sen pay hinwat umuy ūnatoynaqw, itam haktonsa tumaltotaniqw ōviy'o. ⁶ Noqw Timotheus umuñaqw pituhqe, umuhqapevewniy, pu umuhnaminañway lomatuawva, pu yaw uma sutsep itamuy lomau'ni'yuñqe, as itamumi yórikyaniqey pas nānawaknaqata. Pay itam piw pan umumi yórikyaniqey nānawakna. ⁷ Noqw paniqw ōviy'o itahtupkomu, itam hīhihta añ okiwhinwisqey, pu sóon'iwyuñqey añ suyan unañwtoti, umuhqapevewniy ahpiy'o. ⁸ Pi pu' hapi pas itam suyan yēse, kurs uma Tutuyqawhqat ep hūs hoñniniq'ö. ⁹ Itam God aw hinhaqam umuhpe hahlayhtiwisa, itam put aw nānawaknaqw, uma itamuy hinhaqam hahlayhtapnayaqat ōviy'o. ¹⁰ Itam mimhikqat, pu talöñwintiwhqat añ qanātusi'kahkañw, tūviñtiwisa, umumi yórikyaniqey ōviy'o; nen umuhqapevewniy ep himu qa pasiwtaqat aw antsatsnani. ¹¹ Noqw nam God Itanay, pu Itahtutuyqawhqat Jesus Christ

itamuy umumiq pās tsamni. ¹² Itam umumi pas pavan unañway'yuñwa; nihqe uma pan nānami, pu sohsokmuy sinmuy amumi unañway'yuñwniqat itam nānawakna, piw Itahtutuyqawhqa umuy pan unañwtoynaniqat umuñem tūviñtiwisa. ¹³ Nam Itahtutuyqawhqa Jesus Christ umuñem pan yukuqw, uma Itana God atpip umuh'unañway qa hihta akw hintaqat, pu qahováriwtaqat pan hūrs hoñni, hisat Itahtutuyqawhqa sohsokmuy sinomuy tsamkañw pítuq'ö.

4

A Life that Pleases God

¹ Taay, itahtupkomu, umuy hin hinwise', God unañwveyaniqat itam pay umumi tutaptota. Nihqe öviy itam Itahtutuyqawhqaqay Jesus aw yankahkañw, umumi pas pañqaqwani: Uma hin hinwisqey pan suyhtsepñwat aw hoytoynayani. ² Pi itam Tutuyqawhqaqat Jesus ahpiy umumi hin tutaptotaqat uma navoti'yuñwa. ³ Pi yan hapi God umuñem tunatyawta: Uma qahovársqatsit yesniqata, pu uma tokot sokoptotaniqey qe'yaniqata. ⁴ Pu uma nānap añ umuhtokoy aw tuyqawvaye', put qa hoyalayat, hihtay'yuñwni. ⁵ Uma qa nuvöiwyuñwni, añ qatuptsiwni'yuñqam God qa tuwi'yuñqam pan hinwisqat qa pan'i. ⁶ Noqw qa hak it ep pāvay, sen tupkoy ehpewi qaanhtini; taq Tutuyqawhqa pan hinwisqamuy sohsokmuy amumi nánaoyhtima. Pay ura itam mohtihag umumi pañqaqwa; nihqe pan lavayhtoti. ⁷ Pi God itséhee'qatsit qa aw itamuy wáñwayi, pi qahovársqatsit aw'i. ⁸ Paniqw hapi öviy it tutavot qahihtataqa qa sinot tutavoyat qahihtata. Pi God itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahqa hapi pas nāp itamumi pan tutapta. ⁹ Pu uma pas nānatupkomnihqey pan nānami unañway'yuñwniqat soon pas nu piw öviy umuy āawnani. Pi pay uma nānami unañway'yuñqey God ahpiy tutuqayya. ¹⁰ Pu pay suyan pi uma Macedoniat ep tuptsiwni'yuñqamuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. Noqw uma pas suyhtsepñwat put añ öqawi'wisniqat itam umuñem nānawakna, itahtupkomu. ¹¹ Uma pās yesniqey añ ö'qalyani; nāp umuhtumalay ep namitunatyawwiskañw, umuhmay akw tumalay'yuñwni. Ura pay itam umumi pan tutaptota. ¹² Nen uma qa itamum tōnawtaqamuy amutpik suan hinwisni; pu qa hakiy aw hihta maqaptsi'yuñwni.

The Lord's Coming

¹³ Nikañwo itupkomu, imuy añ tuptsiwni'yuñqamuy so'qamuy amumi hin hiniwhhtiniqat nu umuy navotnani, taq ka uma ayam God qa aw yanyuñqamuy amún qahahlayhpit

akw māmañuy'ni. ¹⁴ Itam God aw tuptsiwni'yuñwa, Jesus mokq pam put ahoy tātaynaqata. Noqw pan hapi piw pam Jesus ahpiy imuy so'qamuy ahoy yesvanani. ¹⁵ Yan hapi Tutuyqawhqa itamumi lavayhtiqw, itam tuwat umuy āawnayani: Ason Tutuyqawhqa pituqw, itam nāt añ yesqam pas soon so'qamuy amupyeve put ahsawvayani. ¹⁶ Pi God mohpeq hoñviyaat a'nō hiñqawhq, God tōtōqpiat tōqtiqw, Tutuyqawhqa a'nō tsa'lawht pas nāp ōñaqw hawni. Noqw pahsat pay mohti ima so'qam Christ aw tuptsiwni'yuñqam ahoy yesvani. ¹⁷ Noqw pu itam nāt yesqam pumuy amumum ōmiq yayve', tokpelat ep Tutuyqawhqat ahsawvayani. Nen itam pahpiy haqahpiy put amum sutsep yesni. ¹⁸ Noqw ōviy uma it yan lavayte', umuhqahahlayhpiy añ nānami unañwtavi'yuñwe', na'qalantotani.

5

Be Ready for the Lord's Coming

¹ Nikañw hísatniqat, pu haqe' qalawmaniqat uma pay navoti'yuñwa, itupkomu. Noqw ōviy kurs nu hin hihta umuy piw āawnani, pēnee. ² Pi uma pay navoti'yuñqw, hak qa pan tunatyawtaqw, pep hapi pu' Tutuyqawhqat talōñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq ūuytoqat pan'i. ³ Pi sinom pañqaqwani: Pay kwakwhat yēsiwa, qa haqam hinta, kitotani. Nikañw suhpahsat pay sūlawhtotini, wuhti tihta'niqa tūyay suptsinañwuqat pan'i. Nen puma soon ayo nōñakni. ⁴ Noqw uma pi qatālat añ qa hinnumyaqw, ōviy soon pam talōñni uyiñwut an umumi suptuni, itupkomu. ⁵ Pi uma sohsoyam tālat ep sinoiwta. Itam qa tōkilat ep sinoiwta, piw qa qōmawnit ep'e. ⁶ Oviy itam añ tokqamuy qa amún tokni. Itam havivokaliwkañwa yesni. ⁷ Pi tokqam mihikq tokñwu; pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqam mihikq hōnaq'iwyuññwu. ⁸ Itam qa pan hinnumyat, tālat ep sinoiwtaqey pan yesni; qapēvewnit, pu nami'nañwat akw itahtawitsqay tupki'yuñwni; pu ayo nōñakniqey tunatyawyuñqey qa nañ'ekni'yuñwni. Pam tunatya itamuñem sivavitanaqtsit anta. ⁹ Pi God itamuy qa itsivut aw ōkinaniqe ōviy itamuy namorsta, pi itam Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ ahpiy ayo nōñakniqat ōviy'o, ¹⁰ Itamuñem mokqat ahpiy'o. Noqw ōviy sen itam tayyuñwni, sen toknikañw, itam sutsep put amum yesni. ¹¹ Noqw ōviy uma nānami unañwtavi'yuñwni; na'qalantotani; pay uma hinwisqey panyuñwni.

Final Instructions and Greetings

¹² Pu úmaa, itahtupkomu, uma hakimuy umuhpa' tumalay'yuñqam Tutuyqawhqat ep umumi moñw'iwyuñqe,

umuy u'nantoyneyaqamuy kaptsi'yuñwni. ¹³ Pu uma pumuy amumi unañway'kahkañw, tumalayamuy ep pas pavan hihtay'yuñwni. Uma qa nānami hinyuñwni. ¹⁴ Noqw itam umumi pañqawani, itahtupkomu: Uma añ nanaõñhtuy u'nantoyneyani; añ unañwmokiwuyñqamuy amumi unañwtavi'yuñwni; añ qaõ'qaltuy õqalayani; sohsokmuy sinmuy amumi wuhkomaqaptsi'yuñwni. ¹⁵ Uma tunatyaltotiqw, qa hak haqam hihta qalolmat ep tuwat hakiy qalomáhintsanni. Pay uma sutsep hihta lolmat añ hinwisni, nānahpaa, pu sinmuy sohsokmuy amuhpaa. ¹⁶ Uma sutsep hahlayyani. ¹⁷ Yūmosa nāwakinwisni. ¹⁸ Sohsok hihta añ kwakwhatiwisni, pi pan God umuñem tunatyawta, Christ Jesus añ'a. ¹⁹ Uma Qahováriwtaqat Hikwsit ũwiyuw antaqat qa tókayani. ²⁰ Hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yuaataqw, uma qa aw ye'tuqayyuñwni. ²¹ Uma sohsok hihta aw tuwantiwisni; hihta lolmat hūrs ñuy'yuñwni; ²² Pu hīhihta qalolma'e'wakwnihqat qe'yani. ²³ Noqw nam God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa pas nāp umuy nēnem-sa sutsvo óyahtani. Noqw nam umuhhikwsi, pu umuh'unañwa, pu umuhtoko qa hihta akw hinkahkañw qa hihta ep tukopniwuyñwni, hisat Tutuyqawhqqa Jesus Christ pituniq'õ. ²⁴ Noqw God umuy wañwayhqqa pan umuñem yúkuni. Pi pam soon qa lavayiy aw antsanni. ²⁵ Itahtupkomu, uma itamuñem nāwakinwisni. ²⁶ Uma nānatupkomnihqey pan sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy õqalantotani. ²⁷ Nu hapi Tutuyqawhqat aw yankañw umumi pañqawni: Uma it tutuvenit pas sohsokmuy God sinomuyatuy amumi añ túñwantotani. ²⁸ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

Paul THESSALONICAT ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi añk Pēniata

¹ Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy ōqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtaa, pu Tutuyqawhqat Jesus Christ añq'ō.

The Judgment at Christ's Coming

³ Pay kurs pi itam hin God aw umuhpe qa hahlayhtiwisni, itahtupkomu, pi pam súantaq'ō. Pi umuhqapevewni a'nō ōqawi'wisa. ⁴ Noqw ōviy itam añqe' God aw tōnawtaqamuy amunawit umuy pihni'yuñwa, uma nānakwhani'yuñqat ep'e; ōviy pi uma hīhihta añ kānanvotye' qa nan'eknayañwu. ⁵ Noqw pas suyan God sinmuy amuñem suan yúkuñwu. Pi uma put moñwtunatyayat hihkay'yuñqey mahtakni'yuñwniqe ōviy put ep kānanvotyā. ⁶ Pi God hapi suan tumalay'ma. Noqw hakim umuy okiwsahsanyaqamuy pam tuwat amumi nāoyni, ⁷ Ason hisat Tutuyqawhqa Jesus Christ a'nō hōhoñvituy hoñvia'yatuy tsamkañw ōñaqw mātaktiq'ō. Pep hapi pu' pam umuy kānanvotyāqamuy itamuy enañ nānasuñwnanani. ⁸ Nikañw imuy put qa tuwi'yuñqamuy amumi pam qōhit uwiwitaqat akw nāoyni, imuy Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añqw lomatuawit qa aw tuqayvastotaqamuy amumii. ⁹ Puma soon hisat Tutuyqawhqat aw yórikyani, pu qaan'ewakw ōqalayāt aw'i. Yan hapi puma sutsep sivintoyniwyani, ¹⁰ Hisat pam pítuniq'ō. Pep hapi pu' put sinomat put pas hihtatotani; pu sohsoyam put aw tuptsiwni'yuñqam put aw kātayyuñwni. Noqw uma nuhtum pep hoñni. Pi itam umumi lomatuawit yuaatoqaw, uma tuptsiwya. ¹¹ Paniqw ōviy itam yūmosa amuñem nāwakintiwiya. Pay nam Itana God umuy namorstaqa umuy put tímatnihqey hihkay'yuñqat pan umuy yúkuni. Nam pam ōqalay ahpiy umuhlomatunatyay añ ahsupoq aw antsanni, pu umuhqapevewniy ahpiy umuhtumalayu. ¹² Pahsat pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwaniat umuhpe pas pavan mātaktini; noqw úmawat put amum pas pavan mātaktotini, Itanay God-nikañw pu Tutuyqawhqat Jesus Christ pumuy núokwayat añ'a.

2

The Wicked One

¹ Noq̄w Itahtutuyqawhqa Jesus Christ hin pituq̄w, itam put aw tsovaltiniqat itam put umuy āawnaya, itahtupkomu. ² Noq̄w uma qa āpiy pay umuhwuwniy ep wiñwhinyuñwiniqat itam umumi okiwhiñqawani. Kurs hak Tutuyqawhqa talönniat aw pay pitsiwtatqat umumi pañqawhqa, uma qa nānaphin wūwantotani, sen hak God Hikwsiyat ahpiy put yuaataqey pañqawniq'ō, sen pam God eñem yuaataqey pañqawni, sen itamuñaqw put pēnit kwúsuhqey pañqawni. ³ Noq̄w pay qa hak hapi umuy hihta akw ūnatoyani. Pay ason sinom God navotiyat aw a'nō rohomhtivayaq̄w, hak tāqa qaanhtiput akw tuyqawiwtaqa, maskimiq̄ tūviwniqey ōviy tihtiwhqa māaktiq̄w, pep pu' Tutuyqawhqa talönniyat aw pítuni. ⁴ Pam tāqa hapi pas añ sohsokmuy pas hihtunihqey pan túnwantiwyaqamuy amuhpa' nāwakintiwyaqamuy amuhpe sus'oveq̄nihqey nātsotskanani. Nihqey pam God eñem kihut ep qatuptut, pam God-nihqey pañqawni. ⁵ Ura nu nāt umumumnihqey, umuy iit āawnaqat ya uma pay suhtokya? ⁶ Noq̄w pay ason pas pam tāqa nāp paptsiy ep māaktiqey aw pahsavoo ahoy ñuy'taqat pay uma navoti'yūñwa. ⁷ Taq i' hak Nukpana pay nanauyve tumalay'ta, it tāqat hisat pítuniqat aw pahsavoo. Noq̄w pay put ahoy ñuy'taq̄a pay soon nāt qa ñuy'tani, hisat pam áyoniqey pahsavoo ⁸ Ason pam áyoniqw, pep pu' i' hak himu qalomátaqa māaktini. Noq̄w pay Tutuyqawhqa moañaq̄w hikwsiy akw put nīnani. Pam qaan'ewakw tālawñway'kañw pite', put haqami hintsanni. ⁹ I' qalomáhintsakqa Satan öqalayay pasiwkañw māaktini. Nihqey pam hīhihta kātumalay'tani, pu sohsok hihta wutsit hintsakni. ¹⁰ Pam sohsok hihta qaantsatskiwhqat akw hakimuy súlawhtiniqamuy ūnatoyani. Puma as pi navotit pas antsanihqat qa tsúyaka, pu ayo nõñakniqey qa nānawakna. ¹¹ Yaniq̄w hapi ōviy God puma hihta pay a'tsat tūtuptionsaniqat pan pumuy unañwtoynani. ¹² Noq̄w puma sohsoyam maskimiq̄ maspiwyani. Puma pi navotit pas antsanihqat qa tūtuptionsat, tuwat soq̄ qaanhintsatskiwhqat añ nāhahlaynaya.

You Are Chosen for Salvation

¹³ Noq̄w kwakwhat pi uma God lavayiyat pas antsanihqat aw tuptionsiwyaq̄e, Qahováriwtatqat Hikwsit ahpiy kwan'ewayhtotiq̄e ayo nõña, pi God pas yayhniwhqat añaq̄aw pay umumi unañway'taq̄e umuy namorstaq'ō. Noq̄w ōviy itam yūmosa put aw kurs hin qa hahlayhtiwiñni umuhpee. ¹⁴ Kwakwhat pi pam itamuhpiy umuy lomatuawit āawna; nihqey umuy wāñwayhqe, umuy Itahtutuyqawhqaq̄a Jesus Christ amum kaptsi'tiwyaniqat umuñem tunatyawta. ¹⁵ Yanta itahtupkomu; ōviy uma hūrs hoñni. Nen itam

umumi hin lavayhtotiqat, pu itahtutuveniy akw umumi tutaptotaqat uma hūrs ňuy'yuñwni. ¹⁶ Itahtutuyqawhqa Jesus, God Itanay amum itamumi unañway'taqa, núokway ahpiy itamuy yūmosa wuko'-nañway'yuñwniqat itamuñem pan yuku; piw itamuy hihta lolmat unañwvahi'yuñwniqat pan itamuy unañwtoyna. ¹⁷ Nam pam umuy wuko'nañwtoyni'tani, uma qanánahtsopkahkañw lolmat yuaatotakañw, lolmat tumalay'yuñwniqat òviy'o.

3

Pray for Us

¹ Yantani itahtupkomu. Uma itamuñem nāwakinwisni; noqw Tutuyqawhqa lavayiat añqe' kúrukiwme', sohsovik tuyqawvani, hin umuhpa' tuyqawvagey pan'i. ² Noqw itam qahopihtuy nukpansinmuy amuñaqw ayo oyiwtani. Taq qa sohsoyam sinom God qapēvewni'yuñwa. ³ Noqw pay pi Tutuyqawhqa hihta añ pas qaatsáy'maqa soon umuy qa hūrs hoñnani, pu qalolmat añqw umuy ayo óyani. ⁴ Ura itam umumi hin tutaptotaqat uma añ hinwisqey soon qa yūmosa panwisniqat itam Tutuyqawhqa ep umuy qapēvewnaya. ⁵ Noqw nam uma God aw pas pavan unañway'yuñwe', nakwhani'kahkañw, Jesus Christ nuhtay'yuñwni, Tutuyqawhqa umuy pan unañwtoynaq'ò.

The Obligation to Work

⁶ Itam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ aw yankahkañw umuy ayalalwani itahtupkomu: Kurs haqawa tuptsiwni'tagey pañqawkañw, itamuñaqw hin lavayit òmahtagey qa añ hinmat, soq naònhqatuqw, uma qa put a'puñalyani. ⁷ Pi uma itamuy hinyaqw panyaniqey navoti'yuñwa, ispi itam umumum yesqe, qa paysoq hinwisq'ò. ⁸ Piw itam qa haqam hakiy nōvayat paysoq nōnova. Itam qa pan hinyañwt, tōkilat añ-nikañw pu tālò' tumalat añ maqsonlalwañwu, pas pay qa haqawat umumi tūkwaiyuñwniqey òviy'o. ⁹ Yantsak-wisa ítamu. Itam qa paysoq umumi tunòstuñlay'yuññwu, pay as pi itam put makiway'kahkañwo. Nikañw itam hinwisq, pay uma piw itamun yesniqat òviy itam pay apiiwyuñwa. ¹⁰ Suhpan ura itam nāt umumumyagey yan umumi tutaptota: Pay qa tumalay'taqa piw qa nōsmantani. ¹¹ Taq itam nanaptaqw, yaw haqawat umuhpe qa hihta hintsatskañwu, qa tumalay'yuññwu; nihqe qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu. ¹² Noqw òviy itam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ aw yankahkañw, hakimuy añ panyuñqamuy ayatote', u'nanayani: Uma pās yeskahkañw, tumalay'yuñwe', nāp umuhnovay nōnovayani. ¹³ Noqw úmawat itahtupkomu,

uma lolmat hintsatskaqey añ qa õõnani. ¹⁴ Ason kurs haqawa it tutuvenit ahpiy itahlavayiy aw qa tūqaytaqw, uma aw tunatyaltote', qa a'puñalyani, noqw pam hamanhtini. ¹⁵ Nikañw uma put qa tuwqay'yuñwt, pas umuhtupkoynihqat pan u'nanayani.

Final Words

¹⁶ Noqw nam Tutuyqawhqa hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa pas nāp yūmosa umuy kwakwhat unañwat maki'tani, añ ahsupoq'a. Nam pam sohsokmuy umumum hinmani. ¹⁷ Nu' Paul hapi pas nāp imay akw umuy õqalage, pēna. Yan hapi nu sohsok itutuveniy tuvoylata. Nihqe õviy hapi nu pēna. ¹⁸ Nam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumum yantaa. Nam antaa.

Paul TIMOTHYT aw mohti Pēniata

¹ Nu Paul Jesus Christ ayaatnihqa it penta. God itamuy ayo òoyhqa hapi nuy ayata, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqa aw itahtaqa'nañwa pīwu. ² Nu Timothy òqalanta. Um qapēvewnit ahpiy ítii. Okiw nam Itana uñ òkwalnit, núokwat, piw kwakwhat unañwat máqani, Jesus Christ Itahtutuyqawhqaqay ámuma.

Warnings against False Teaching

³ Ura nu Macedoniat aqwniqe pay um hāk Ephesus ep huruhtiniqat ūmi pañqawu. Nen um haqawatuy mēwaqw, puma qa hihta alōñōt sinmuy tutuqaynayani. ⁴ Pu hīhihta tūtuwutsit qa aw unañwtavi'yuñwni, pu haqaww sinototiqat qa haqami so'taqat lavayit aw'i; taq soq pam nānap hin wuwnit tumalay'kañw, añwu qapēvewnit ahpiy pās unañwat yēsiwhqat qa put tumalay'ta. Noqw òviy um pumuy mēwani. ⁵ Um añ tuptsiwni'yuñqamuy òqawhtoynaniqat òviy nu uñ pan ayata. Um pantsakq, pumuy unañwaam qa hihta akw itséheeiwyuñwni; piw qa hihta qalomáhintsakpit navoti'yuñwni. Puma pas antsa God aw tuptsiwni'kahkañw, pas antsa put aw unañway'yuñwni. ⁶ Taq haqawat as íit tūtutuqaynayay, put añqw lasya, pu pay hihta an'ewakw yuaativaya. ⁷ Puma God tutavoyat sinmuy tutuqaynayaniqey tuñlay'yuñwa; piw pas qananahtsopkahkañw yuaatota; nīkañw hihta tutuqaynayaqey qa pas antsa mātsi'yuñwa. ⁸ Noqw pay pi itam navoti'yuñqw, God tutavoat lolma, hak suan akw moñwvasniq'ò, ⁹ It navoti'yuñqee: Pi pam himu mewnitutavo haqam suan hinwisqamuy qa pumuy amuñem taviwa, pi qaanhinwisqamuy amuñemi-hakimuy qa tuqayvastotaqamuy amuñemi, piw hihta qa kaptsi'yuñqamuyu, pu qalomáhintsatskaqamuyu, pu God aw qa tunatyaltotiqamuyu, piw hihta pas āantsawat hovalantotaqamuyu, namuy, sen yumuy qōyantotaqamuyu, pu tuqwyantotaqamuyu, ¹⁰ Pu tuskapqatsit añ hinwisqamuyu, pu tahtaqt tahtaqtuy amumum nāhahlayyaqamuyu, piw tūuuyiñwyaqamuyu, pu a'tsatuyu, pu pas qaatsátotaniqey pañqaqwat atsátotaqamuy amuñemi. Noqw hak suan tutuqayhpit qa an hinmaqat pay mewni piw put eñem taviwa. ¹¹ Pam tutuqayhpi lomatuawit qaōwíhintaqat amum súnanta, it lomatuawit God ahpiy inumi mātaviwhqat ámuma. Nam pam sūtsep tayawintiwa.

Gratitude for God's Mercy

¹² Nu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pas hahlayi. Kwakwhat pi pam nuy qa atsat hinmaqat pan inumi tuptsiwhqe, nu put eñem tumalay'taniqat aw nuy ayata, pu piw nuy öqalmaqa. ¹³ Ura nu hisat put aqw hiñqawlawhqe, put sinomuy-atuy okiwsahsana, pu nu pumuy qalomáyuaatañwu. Nikañw nu nāto qa tuptsiwni'taqe öviy hihta hintsakqey qa navoti'ta. Noqw öviy Tutuyqawhqe nuy ökwatuwhqe, ¹⁴ Núokway nuy qaöwímaqa; nihqe nuy pan unañwtoynaqw, nu Jesus Christ aw tuptsiwe' pas pavan put aw unañway'tani. ¹⁵ Noqw i' yan lavayi pas antsaniqw, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani: I' Christ Jesus qaanhinwisqamuy ayo öyaniqe tūwaqatsit aw pítuhqata. Noqw nu' hapi qaanhinwisqamuy amuñaqw pas mohpeq'a. ¹⁶ Nikañw pay Jesus Christ yaniqw nuy ökwatuwa, pam inuhpiy mohti wuhkomaqapsiy mahtakniqe öviy'o. Noqw yahpiy haqahpiy sohsoyam put aw tuptsiwyaqam qatsit qa so'taqat himuy'vayaniqey navoti'yuñwni. ¹⁷ God hapi sutsep Moñwi, qa mokñwuqa, qa taymataqnihqe, piw pam-sa hapi sūka suyan unañwtalwuwni'ta. Nam pam sutsep aqwhaqami kaptsi'tiwaa, piw tayawintiwwa. Nam antaa. ¹⁸ Taa, ítii Timothy, ura hakim tuptsiwni'yuñqam un hinhtiniqat añwu pay yuaatota. Noqw öviy nu un it ayatani: Um God eñem hihta qalolmat aw rohommani. ¹⁹ Um qapēvewnit añ hinmani; kurs himu haqam qalomáhintaqw um uh'unañway ep navote', qa pantsakni. Taq haqawat qa pan hinwisqe, tuptsiwniy ayo yukuya. ²⁰ Ura Hymenaeus piw Alexander panhti. Noqw öviy nu pumuy Satan aw mātavi, puma pāpu God aqw qa hiñqawniqey tuwi'vaniqat öviy'o.

2

Church Worship

¹ Noqw öviy nu yan ūmi lavayhtini: Itam sohsokmuy sinmuy amuñem mohti pas okiwhitiwisni, nāwakinwisni, pu amuñem aw hihta tūviñlalwani, amuñem aw kwakwhalalwani, ² Tis öviy añ pas momñwituy, pu añ öqalat pasiwyuñqamuy amuñemi. Nen itam sutmakiwtaqat pās uyiwwawtaqat qatsíyesni, pās tunatyawkahkañw, qa atsáy'kahkañwo. ³ Pi yan itam suan hinwise', God itamuy ayo öoyhqat unañwveyani. ⁴ Pam sohsokmuy sinmuy ayo nõñakniqat nāwakna, pu put lavayiyat pas antsanihqat tuwi'vayaniqata. ⁵ Pi God hapi pas sūkaa. Noqw God pu sinmuy amuhtsave wúnuhqa pas sūkaa, i' taqa, Christ Jesus. ⁶ Ura pam sohsokmuy sinmuy mātapiqe öviy nātavi. Piw tuwanyiat aw pituqw, pam nuhtuħpa' navotniwa. ⁷ Noqw öviy

nu put aw lavaytaviwa, pu ayaiwtaniqeyu. (Nu hapi Christ atpip pas súaŋqawu; nu qa atsálawu.) Nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwa, pumuy lomatuawit aw tuptsiwye', lavayit pas antsanihqat aň hinwisniqat pan pumuy tutuqaynaniqe õviy'o. ⁸ Paniqw õviy sohsovik tahtaqt may qahováriwtaqat akw õmi māvuyawkahkañw, God aw nāwakintotaniqat nu nāwakna, qa itsívuiwkahkañw, pu piw qa pēvewni'kahkañwo. ⁹ Pu pay amún piw ima momoyam hamanay'kahkañw, pās unañway'kahkañw, yūyahiwatani; pu hihta pas a'nō hihkay'taqat yūyahniqey qa pan tunatyawyuñwni-sikavalasivata, pu pearls pīwu; pu qa hihin hōmiy aw yuykuyani, pas pay pumuy piptsantotaniqat õviy'o. ¹⁰ Puma qa panyuñwt, lomahintsakpiy akw namtakni'yuñwni. Pi pam pantaqa momoymuy God pas kaptsi'yuñqamuy sūamuhpee. ¹¹ Pay wuhti qahinqawkañw, okiw unañway'kañw, God lavayiyat nanatuwnamantani. ¹² Pu wuhti tūtutuqaynaniqat nu qa nakwha, pu tāqat aw moñw'iwtamantaniqata; pay pam qa hiñqawlawmantani. ¹³ Pi Adam mohti yukiwa; noq̄w aňk pu' Eve yukiwa. ¹⁴ Pu Adam atsatsat qa tuptsiwa; pi wuhti ūnatoyniwhqe, mewnit ep qaanhti. ¹⁵ Nikañw pay kurs pam puwsuñway amum namiyukit qa hovale', nāmi unañway'te', suan qatsit aň pās hinme', pam tiylawhqeay aň ayo yámakmantani.

3

Leaders in the Church

¹ I' hapi pas antsa: Hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaniqey tuñlay'taqa lolmat tumalat tuñlay'ta. ² Taay, noq̄w i' hapi hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaqa pas qa hihta ep tukopniwtamantani; sūkw wuhtit kōñaatmantani; nāmi tunatyaltimantani; pasi'nañway'tamantani; lomahintsakmantani; kiy ep sinmuy õoyhtimantani; sinmuy tutuqaynaniqey tuwi'tamantani. ³ Honaq̄kuyit qa hihikwni; qa a'nō unañway'tamantani; sīvat qa nanaqashintamantani; qa suy'tsiptimantani; qa a'nō hiñqawnummantani; qa nāp hihta himuy qa tuñlay'tamantani; ⁴ Kiy ep yesqamuy suan oyi'tamantani; timuy amumi tuyqawi'tamantani; pu timat nay kaptsi'yuñwmantani. ⁵ Puyaw hak haqam kiy ep yesqamuy suan oyi'taniqey qa tuwi'taqa tis pam hin God sinomuyatuy oyi'tani? ⁶ Qa puhutuptsiwhqamantani; taq nāp hisat ka pam kwivi'nañwtiqw, God put eñem qalolmat yúkuni, pam Nukpanat eñem hin yúkuhqeay pan'í. ⁷ Pu õviy piw pam gatuptsiwni'yuñqamuy amuhpiy aw lomanavotiwatamantani;

taq nāp hisat sen hak hihta ep put ōvelantaniqw, pam Nukpanat hūwiyat aqw pākini.

Helpers in the Church

⁸ Pu ima añ tu'sawni'yuñqam piw amún pasi'nañway'yuñwini; qa nevegyuaatotani; honaqkuyit qa hīhikwyani; sīvat qa nanaqashinyuñwini. ⁹ Unañway pasiwkahkañw, hihta as tupkiwtañwuqat itam tutuqayyaqw tuptsiwyaqey ñuy'yuñwini. ¹⁰ Pu ason piw ima mohti aw pohtiwamantani; nen kurs qa hihta akw hinyuñwe', pahsat pu tu'sawni'taqat qeniyat ep hoñvamantani. ¹¹ Pu ōviy pay nōmamat piw amún pasi'nañway'kahkañw yesni; qa kokoliyawhtni; suyan unañway'yuñwini; sohsok hihta añ qa atsáy'wiskahkañw hinwisni. ¹² Pu tu'sawni'taqasūk wuhtit kōñaatmantani; timuy, pu kiy ep yesqamuy suan pās oyi'tamantani. ¹³ Pi ima suan tu'sawni'yuñqam pas kaptsi'tiwyañwu; piw Christ Jesus aw tuptsiwnit qanahahtsopkahkañw yuaatotani.

The Great Secret

¹⁴ Noqw pay hisnen nu qa pas hisattiqw ūmiqniqey wūwankañw, iit ūmi penta. ¹⁵ Nikañw kurs nuy qa ĩsniqw um God sinomuyatuy amuhpa' hin hinnumniqey navoti'tani; puma hapi God qátuhqat aw tōnawtaqamu. Puma God lavayiyat pas antsanihqat makiway'yuñqe, put ōmi ñuy'yuñwa. ¹⁶ Pi itam God pas kaptsi'yuñwa, hihta as tupkiwtañwuqat pas antsa qaōwihintaqat ñuy'kahkañwo, it'a:
 Sus'ōqaltutuyqawhqa tokoy'vaqe namtakna;
 God Hikwsiat put qahováriwtaqat pan nuhtumi mahtakna;
 God hoñviaymat put tuway'numya.
 Sopkawtaqamuy sinmuy amumi pam yuaatiwa;
 Pu tūwaqatsit ep sinom put aw tūtuptsiwa.
 Pam ōmiqatsit aw wīkiwhqe, pep kaptsi'tiwa.

4

False Teachers

¹ Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi hapi pas suyan pañqawu, yaw haqami so'ñwamiq haqawat tuptsiwnit añqw lasyaniqata. Nen hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwkahkañw, tūnatotoynayaqamuy amumi puma tuqayvastotani, pu qa-suan tutuqayhpiyamuy aw'i. ² Ima pan tūtutuqaynayaqam God aw tuptsiwni'yuñqey atsáy'kahkañw pañqaqwani; nihqe soon puma qaanhqat qey unañwpeq navoti'yuñwini. ³ Piw puma hak haqam nōmataniqat, piw puwsuñwtaniqat tūmewantotani, pu hihta nōsiwhqat nōnovaniqata. Noqw pay God hapi

nōsiwhqat yuku. Noq̄w ima tuptsiwni'yuñqam, pu God tunatyayat pas antsanihqat navoti'yuñqam hahlaykahkañw put ömalalwani. ⁴Pi sohsoy himu God ahpiy yukiwtaqa hapi lolma; noq̄w öviy soon himu ayo yukiwni, hak put tsúyakininiq'ö. ⁵Pi pam God lavayiyat akw pas hímuniwhitiñwu, pu nāwakinpit akw'a.

A Good Servant of Christ Jesus

⁶ Pay um ïit yantaqat tuptsiwni'yuñqamuy u'nantoyne', um Jesus Christ eñem suan tumalay'tani, itahtuptsiwniy ahpiy lavayit akw öqawi'kañwo, pu suan tutuqayhpit añ hinmaqey akw'a. ⁷ Nikañw um añ an'ewakw tütuwutsit, pu momoymuy lavaysaskwiyamuy qa aw unañwtavi'tani. Lolmat qatsit añ um nāö'qawnani. ⁸ Hak wáriktuwanlawhqa pay hihsavo put akw moñwvastiñwu. Noq̄w pay hak God pas kaptsi'taqa hapi put sutsep akw a'nö moñwvasiñwu, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep piwu. ⁹ I' lavayi pas antsaniq̄w, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani. ¹⁰ Pi itam paniq̄w maqsonlalwakañw, itamumiq̄ hihinqaqwaqat ep nakwhani'yuñwa, ispi itam God qátuhqat aw yanyuñqe öviy'o. Pam hapi sohsokmuy sinmuy ayo öoya, tis pi öviy imuy tuptsiwni'yuñqamuyu. ¹¹ ïit um nuhtumi tutaplawni, put tütutuqaynani. ¹² Qa hak hapi ümi qa kwañwátaytani, um nāto tsākwnihqat ep'e. Noq̄w um hapi nahpe imuy tuptsiwni'yuñqamuy hin hinyuñwniqat amumi namtakni'tani. Um pās yuaatani; um pās hinmani; um nuhtumi unañway'tani; um pasi'nañway'tani; um tuptsiwnit añ hinmani, pu kwañw'ewakw qatsit añ'a. ¹³ Um nuy hisat aw pítuniqat aw pahsavo nuhtuni tutuvenit añ tünwantaniqey aw unañwtavi'tani, pu tükwhaniqeyu, pu tütutuqaynaniqeyu. ¹⁴ Um hihta nahpe uhmakiway qa tatami'tani; pam hapi pantaqa ura wukw'a'yat ümi matyawkahkañw, hin hintaniqat lavayhtotiqat ahpiy ümi noiwa. ¹⁵ Um ïit aw wūwantamantani; um awsa yuki'tani; noq̄w uñ öqawi'maqw, pam sohsokmuy amumi mātaktini. ¹⁶ Um nāmi tunatyawtani, pu tutuqayhpit aw'i. Um yūmosa panme' hapi ayo nātavi'mani; pu ümi tūqayyuñqamuy piw ayo öyani.

5

Responsibilities toward Believers

¹ Hak wūkw qa qöhqöyat, naynihqat pan aw pās yuaatamantani; pu pay añ qa wūwukwmuy uhtupkomnihqat pan'i, ² Pu añ wūwukwmuy momoymuy únumnihqat pan'i, pu pay qa wūwukwmuy uhsiwamnihqat pan'i, qanānaphin wūwankañwo. ³ Pu um añ koñnalvutuy pas antsa nanalvutuy kaptsi'tani. ⁴ Kurs haqawa koñnalavu tímuy'taqw, sen mömuy'taqw, pay

puma tuwat put pāsye', kiy aw wikye', pep tavi'yuñwmantani. Yan puma God unañwveyani. Pi pam añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi put tuñlay'ta. ⁵ Noqw i' hapi pas antsa nalqatqa God aw yankañw, mimhikqat, pu talönwiwmaqat añ yūmosa put aw okiwhtimañwu, pu nāwakinmañwu. ⁶ Nawus pi koñnalavu kwañwáewhqatqa nāt as taykañw pay soñawnen mokpuniñwu. ⁷ Yan um pumuy amumi hiñqawmaq, puma qa hihta akw hinyuñwni. ⁸ Kurs haqawa sinomuy hihta akw yesniqat amuñem qa hintsake', tis pi òviy pas amum ki'yuñqamuy amuñem pam qa pantsake', pam hapi tuptsiwniy ayo yuki'tani; nihqe qatuptsiwni'taqat epnihqe pas qa súantani. ⁹ Pu i' hak koñnalavu payhp sunat yahsañwni'taqa pas sūs puwsuñwtaqw, pay um púmuy-sa koñnanalvutuy pan pohtoylani'tani. ¹⁰ I' hak pan pohtoylaniwhqa hapi hihta lolmat hintsakqey akw aw navotiw tamantani, timuy suan wuñwnaqa piwu, hakimuy kiy ep pās òoyhqe, pu God sinomuyatuy kukyamuy pāhomhqe, pu hihta akw okiwhinyuñqamuy ep amumi unañwtaqqe, pu hihta lomahintsatskiwhqat añ ahsupoq añ hinmaqee. ¹¹ Nikañw um añ momoyhoymuy koñnanalvutuy pay qa nakwhani, taq puma Christ qa hihtatote', pahsat puwsuñwtotaniqey unañwtotiñwu; ¹² Nen qaanhtotiñwu, motivasiwniy ayo yukuyañwuniqee. ¹³ Puma pantote', qa hihta hintsatskat, panis tuwat kīnawit yuñtinumyañwu. Pu puma qa panis panyuñwt, hihhta yuaatotañwu; qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu, pay as hihta qa yuaatotatikañw soq pantsatskañwu. ¹⁴ Paniqw òviy nuyniqw puma puwsuñwtote' tiy'ooyyani; nen kiy, pu timuy amumi tunatyawyuñwni. Noqw sinom amumiq hiñqaqwaqam pāpu qa hiñqaqwani. ¹⁵ Taq haqawat pay Satan aw lasya. ¹⁶ Kurs haqawat tāqat sen wuhtit tuptsiwni'taqat ahpiyviat koñnalvutiqw, pay pam put aw unañwtavi'tani; noqw God aw tōnawtaqam qa pumuy amumi enañ tūkwaiwyuñwni. Nen puma añ pas qa atsat nanalvutuy amumi unañwtavi'yuñwni. ¹⁷ Pu ima añ wukw'ayat pas suan nuhtumi tunatyawyuñqam pas pavan kaptsitiwyani, tis òviy God lavayiyat yuaatotaqamu, pu tūtutuqaynayaqamu. ¹⁸ Pi ura tutuvenit añ yan pey'ta: Um wākasit sōhōvosit muritaqat motsóvuat qa sommantani, kita; pu piw yanwata: Pay tumalay'taqa ahsat iy hihkay'tañwu, yan'ī. ¹⁹ Pu um wukw'ayat hihta qalománeveltoynayaqw, put qa kwúsumantani, ason pas lōyōm sen pahyomhaqam put pas suyan navoti'yuñqey pañqawmaq, pu' um aw tuwantamantani. ²⁰ Pu añ qaanhintsatskaqamuy sinmuy sohsokmuy amutpip u'nanamantani; noqw ahpiy sinom tsātsawnamantani. ²¹ Nu hapi God, pu Itah-tutuyqawhqay Jesus Christ, pu pas namorstiwayaqamuy

hoñvia'yatuy amutpik ūmi pas pañqawni: Um hapi qa hakiy sūkw-sa pas hihtay'kañw, yan hinmani, qa sūkw-sa eñem tunatyawkañwo. ²² Pay um qa pas hakiy God tumalayaw aw suhpanamantani, sen um qa pas aw hin suyan navoti'tee. Taq ka pam qaanhinmaq, sinom un añvaiwtaqat wūwayani. Um nāmi tunatyawte', suan hinmani. ²³ Pay um pāpu qa kūyit-sa hīhikwt, pay hisaq wine hikwmantani, uhponoy qa kwañwáhintañwuniqw òviy'o; pi um piép hinhtiñwu. ²⁴ Haqawatuy qaantsakpam yep qatsit ep susmataqtiqw God amuñem qalolmat yúkuniqw, pam pay navotiwta. Noqw pay haqawatuy qaanhintsakpam tupkiwyuñwa; nikañw ason hin yukiltiniqat aw pituq, pep pu' sohsay mātaqti. ²⁵ Pu pay òviy piw pan haqawatuy lomahintsakpam añwu pay mātaqya, pu ahpiy pay qa mātaqyaqa soon qa nāto mātaqti.

6

¹ Pu ima añ tūtuwikt, moñwímuy hapi ahsupoq hihta añ kaptsi'yuñw; noqw qa hak God, pu put tutuqayhpiyat hinwat òvelani. ² Pu ima añ tuptsiwñi'yuñqamuy moñwi'muy'yuñqam pay soq pi pumuy tuptsiwñi'yuñqamuy qa hihtay'yuñwniqey qe'yani. Puma qa panyuñwt, amuñem suhta'ewkahkañw, tumalay'yuñw, it añ wūwankahkañwo: Ima pumuy akw moñwvasyaqam pay pumuy amún God aw tuptsiwñi'yuñqamuy put aw unañwamatu.

False Teaching and True Riches

Iit yantaqat um tūtutuqaynakañw, añ òkwhantani. ³ Haqawat ka it tutuqayhpit sūantaqat qa nānawaknani. Noqw it tutuqayhpi Itahutuyqawhqay Jesus Christ lavayiyat ahpiyñiqe itamuy hin Christ an yesniqat itamuy tutuqayna. Noqw puma put tutuqayhpit ayo yukuyat, hihta alòñòt tūtutuqaynayani. ⁴ Puma pi kwīkwitniñiqe qa hihta navoti'yuñwa. Panis tuwat haqam nānwuy'yuñwniqey, pu lavayit pas hin lavaytaniqey-sa tunatyawyuñw. Noqw put ahpiy hakim hihta ep qa tsuyhtiñwu; pu nānwuy'yuñw; nānamiq hiñqawñwu; nāismaqas'iwyuñw. ⁵ Puma qalomáwuwñi'yuñqamuy, put ép nānwuy'yuñw; piw hihta pas antsanihqat qa navoti'yuñwa. Pumuñiqw hak God pas kaptsi'taqqa qa hihta rūrumnaniqey ep hahlayni. Pumuy panyuñqamuy um añqw áyoni. ⁶ Noqw hak God pas kaptsi'taqqa hihta himuy'taqey ep nakwhani'taqqa pas antsa hahlayni. ⁷ Pi itam qa hihta yankahkañw, it qatsit aw òki; niñiqe òviy itam qa hihta hinkahkañw, yanq ahpiyyani. ⁸ Pay itam nōsiwhqay'kahkañw yuñw'yuñwe', put ep nakwhani'yuñw. ⁹ Taq ima añ káhaktotiniqey nānawaknaqam unahpeppit hūwit antaqat aw òkiñwu; pu

hīhihta an'ewakw qalomátunatyawyuñwa. Noqw put akw sinom nāhovalaye', súlawhtiñwu. ¹⁰ Pi hak sīvat pas hihtay'te' sohsok hihta qalomáhintsakpit aw unaheviwñwu. Put hapi haqawat nānawaknaqe, qapēvewnit añqw lasya; nihqe hīhihta qahahlayhpit akw nāsöskwiyaqe, nātuhotota.

Personal Instructions

¹¹ Noqw ūm'i, um God tumal'ayaata, pay um īit yantaqat ayo yuki'tani. Um Christ an suan hinmaqey añ ö'qalni, qapēvewnit añ hinmaniqeyu, nuhtumi unañway'taniqeyu, qa ĩts hin unañwtiniqeyu, okiw'unañway'taniqeyu. ¹² Um itahtuptsiwniy öviy hihta qalolmat aw rohommani. Um qatsit qa so'taqat ñuy'tani; put aw um wánwayniwa, um wūhaknihqamuy sinmuy amutpip God aw tuptsiwni'taqey pañqawhqe. ¹³ God hapi sohsok taytoynañwuqa ūmi tayma, Christ Jesus ámuma. Ura pam Pontius Pilate atpik suan namtakna. Noqw öviy pumuy amutpip nu ūmi pas pañqawni: ¹⁴ Um uhtumalmakiway suan hinhtini. Hisat Itahtutuyqawhqa Jesus Christ mātaktiniqat aw pahsavo qa hak un hihta ep tukopnani. ¹⁵ Pi hisat aw pituqw, pam namtaknani, God put eñem tokiltaq'ö. Pam hapi Sus'öqalanhqe, pas kaptsiwihqat sohsoyam navoti'yuñwani. Pi pam hapi sinmuy moñwímuyatuy amumi Moñwi, piw pumuy tutuyqawhqayamuy amumi Tutuyqawhqa. ¹⁶ Pam sūka pas qa mokñwu, pas suyan tālat ep ki'ta; noqw soon hak put aw pītuni; kurs hin hak haqam put aw yórikni. Nam sohsoyam yūmosa put kaptsi'yuñwt, put-sa öqalay'taqat pañqaqwani. Nam antaa. ¹⁷ Um yep qatsit ep hihta a'nö himuy'yuñqamuy amumi pañqawhqa, puma qa pas hihtunihqey namiwuwantotani; pu kähakiwuy pay kurs hintaniqat qa aw yanyuñwt, God qátuhqat aw yanyuñwi, itamuy hihta añ nāvökawintaniqat öviy itamuy sohsok hihta qaöwíhuylawhqat aw'i. ¹⁸ Nen puma hihta lolmat hintsatske', hihta qa kahkawnayat, tūhuytotaniqey suhtaq'ewyani; nen lomatumalay ahpiy kähak'iwyuñwani. ¹⁹ Nen hisat aw talönvaniqat añwu aw hihta qa hinhtiñwuqat nennem waranhtote', qatsit qaso'taqat himuy'vayani. ²⁰ Pas aw iunañwa Timothy, um hapi hihta ūmi noiwhqat aw tunatyaltini. Nen nukuslavayit, pu an'e'wakwlvayit qa aw unañwtavi'tani. Piw himu navoti itahtuptsiwniy amum qa súnantaqat um qa aw hintsakni, pam pi pay qa pas antsa navoti. ²¹ Noqw haqawat put aw lasyat, itahtuptsiwniy tatamhtota. Nam Jesus Christ núokwaat umum yantaa. Nam antaa.

Paul TIMOTHYT aw añk Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, it qatsit itamumi awiniwtaqat Christ Jesus ahpiynihqat tūaawnaniqe ōviy ayaiwtaqa. ² Nu itiy pas aw iunañway Timothy ōqalanta. Nam okwálni, núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw ūmi pitsíwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

Thanksgiving and Encouragement

³ Pas nu God aw hahlayhtima ítii. Put hapi nu pas suyan unañway'kañw tumalay'ta, inamuy hin hinhtotiqtat pan'i. Nu yūmosa inawakinpiy añ uñ u'nantima, mimhikqat, pu talōñwintiwhqat añ'a. ⁴ Okiw ura um pakmumuñwuniqw, nu put u'ni'taqe pas nu as ūmi yórike' hahlayhtiniqey okiw nāwakna, ⁵ Pas ura um pas antsa qapēvewni'taqw nu put u'ni'taqe ōviy'o. Pay ura uhso Lois piw qaōwítuPtsiwni'ta, pu uñu Eunice pīwu; noqw pay ōviy um soon piw qa pantani. ⁶ Noqw ōviy nu nāt piw uñ u'nanani. Ura nu ūmi matyawhq, um God añqw hihta kuwahtiput makiwa. Taay, um put kuwahtiput apitoyni'te' put akw moñwvasni. ⁷ Pi God Hikwsiy itamuy máqahqe, itamuy maqaswuwni'yuñañiqat qa pan itamuy unañwtoyna. Pi Hikwsi itamuy ōqalat, nami'nañwat, pu pas suyan wuwnit maqa. ⁸ Noqw ōviy um Itahtutuyqawhqay nuhtumi yuaataniqey qa hahmanni, pu piw nuy put eñem sivilawhqata. Um lomatuawit yuaataniqey ep kānanvotqey añ nakwhani'tani; sam pi um God ōqalayay akw put añ kuyvani. ⁹ Pi pam hapi itamuy ayo oya; nihqe itamuy suan hinwisniqtat ōviy itamuy wáñwayi, itahhintsakpiy qa ōviyñit, nāp tunatyay, pu núokway ahpiy'o. Pi pam tūwaqatsit nāt qa yukut, pay pepeq it Christ Jesus añ itamuy núokway máqaniqey yuku. ¹⁰ Nikañw pas yepahaq pu' itamuy ayo óyahqa Jesus Christ pítuhqe mokiwuy ōqalayay súlawtaqw, God itamuy hin ayo óyaniqey tunvotna, lomatuawit ahpiy'o; ¹¹ Nihqe nuy ayataqe, put lavayiyat yuaataniqtat aw nuy tavi, imuy qa-Jew-sinmuy tutuqaynaniqata. ¹² Noqw put pantaqat ōviy nu yāyan hihta añ kānanvota. Nikañw pay nu qa hahmana; pi nu hakiy aw tuPtsiwhqey suyan navoti'ta; nihqe nu put aw hihta mātapq, pas kurs hin pam hisat pítuniqey qa aqw pahsavo put aw tunatyaltiniqtat nu qapēvewna. ¹³ Nuy hin lavayit suan tūtutuqaynaqat um u'ni'kañw, pan tūtutuqaynani Christ Jesus qapēvewnakañw, put aw unañway'kañwo. ¹⁴ Pi

Qahováriwtaqa Hikwsi itah'unanwpeq qátuhqa ūmi hihta pas hihkay'taqat kuwahti. Taay, um put pās aw tunatyawkañw tavi'tani. ¹⁵ Noqw it pay um navoti'ta: Ima Asiat añqwyagam sohsoyam nuy mātatvet, nuy tatamhtota. Noqw i' Phygellus, pu Hermogenes puma nuhtuma. ¹⁶ Pas pay Tutuyqawhqa okiw Onesiphorus ep kīvituy ōkwatuwni. Kwakwhat pi pam qa sūs inumi unanwtavi; nihqe nuy qa hahmana, nāmahin pi nuy sivikive pakiwtaq'ō. ¹⁷ Nihqe ōviy ura pam Rome epnihqe, nuy pās hepqe tuwa. ¹⁸ Pu ahpiy pay Ephesus epeq hihsa'haqam hihta añ inumi unanwtapqat pay um put pās navoti'ta. Okiw nam Tutuyqawhqa pite', put ōkwatuwni.

2

A Loyal Soldier of Christ Jesus

¹ Noqw ōviy'o ítii, um núokwat Christ Jesus ahpiynihqat akw ō'qalni. ² Ura nu kaysiwhqamuy tutuqaynaqw, um pep inumi tūqayta. Um put hapi tuwat hakimuy qa paysoq hintsatskaqamuy amumi mātapq, puma put tuwat tūtutuqaynayani. ³ Um Christ Jesus enem kānavotpit añ kuytani, solāwat qa hihta tusi'taqat an'i. ⁴ Qa haq pi hak tuwvōhtinumqa yep qatsit ep hīhihta hintsatskiwhqat akw nāsoontsahtsana. Taq pam panhte' soon moñwiy unanwveni. ⁵ Wawarsqa a'nō hoñvinen hihta ahsate', put kwúsuñwu. Pam nawus sohsok kaptsi'tiwhqat añ hinme' put ahsatañwu. ⁶ Pasva tumalay'taqa soon qa mohti aniwnit nōsñwu. ⁷ Nu ūmi hihta lavayhtiqw um aw wūwani. Pay ason Tutuyqawhqa soon un qa māmatsnani. ⁸ Ura Jesus Christ, David natkoat, mokiwuy añqw ahoy tātayi. It lomatuwawit hapi nu sinmuy āwinta. ⁹ Nihqe put ep nu hīhihta añ kānanvota, qaanhintsakqat an'i. Hikis pi nu pas som'iwta. Nikañw pay God lavayiat qa som'iwta. ¹⁰ Paniqw pi nu ōviy añ hakimuy namorstiwyaqamuy amunem iit hihta añ kuyta, pas pay okiw puma Christ Jesus ahpiy ayo nōñakiwte', put amum sutsep kaptsi'tiwyaniqat ōviy'o. ¹¹ Pay i' lavayi pas antsa: Kurs itam Christ amum soe' piw amum yesni. ¹² Itam kānavotpit añ nakwhani'yuñwe', put amum moñw'iwyuñwani. Itam put qa tuwi'yuñqey pañqawaqw, pay pam piw itamuy qa tuwi'taqey pañqawni. ¹³ Nikañw pam soon hihta ep nāatsatoynani; nihqe ōviy soon atsáy'mani; nāmahin pi as itam atsáy'wisq'ō.

An Approved Worker

¹⁴ Iit yantaqat um pumuy añ ahoy u'nantoynani. Tutuyqawhqat aw yankañw pumuy amumi pañqawhq, puma lavayit ep qa nānwuy'yuñwani. Taq pam pantaqa lavayi soon hihta apitini, pay soq aw tūqayyuñqamuy

wuwniyamuy nukushintsanni. ¹⁵ Um God unañwveni qey añ ò'qalni. Um it lavayit pas antsanihqat suan tūtutuqayne', uhtumalay qa hahmanni. ¹⁶ Nikañw hapi um pay añ hihta an'e'wakw nukuslavayit qe'ni. Pan lavayi'yuñqam soq sinmuy God añqw lasnayañwu. ¹⁷ Noqw pumuy lavayiam ankituyat an ep wūyak'iwmañwu. Pumuy panyuñqamuy hapi amuñaqw i' Hymenaeus-niqw pu Philetus puma nuhtuma. ¹⁸ Puma it lavayit pas antsanihqat añqw lasqe, pay yaw ahoy yesvaniwniqa añ ruhpaqat pañqawlawhqe pētuy qapēvewniyamuy hovala. ¹⁹ Noqw pay pi God kīyat tukwyayhniat hūrs yukiwta, it yantaqat akw tuvoylay'kañwo: Tutuyqawhqa nāp sinomuy tuwimuy'ta, it akw'a, pu piw Sohsoyam Christ natñwaniyat tuñwni'yuñqam qaanhintsatskiwhqat añqw ayo'yani, it akw'a. ²⁰ Pay pi haqam kahaksinot kīyat ep hīhinyuñqa tsatsqapta. Pēhu palasivat añqw yukiwyuññwu, pu pēhu qōtsāsivat añq'ō, pu pēhu kohot añq'ō, pu pēhu tsōqat añq'ō. Sinom pēhut añ nōnovañwu, pu pēhut aqw novaakwsiñwput maspayañwu. ²¹ Noqw ōviy hak haqam qaanhtiput añqw nākwañw'ewakwte', pam hihta nukñwat aw āpini. Pam Tutuyqawhqat aw nānoi'te', sohsok hihta lolmat tumalay'taniqey aw moñwvas'iwtani. ²² Oviy um nuvō'nañwat pay aw qa unañwtavi'tani; ayam tōtimuy hin hinyuñqat um qa panmat suan hinmani qey añ ò'qalni, qapēvewnaniqeyu, nuhtumi unañway'taniqeyu, kwakwhat qátuniqeyu, añ hakim suan unañway'kañw Tutuyqawhqat aw nāwakinwisqamuy hin hinwisqat pan'i. ²³ Nikañw um pay an'e'wakw lavayit, ñasta navotit ahpiynihqat qa aw unañwtavi'tani; taq put pantaqat ahpiy hakim nāñwuy'totañwu. ²⁴ Pi Tutuyqawhqat tumal'ayaat hakiy amum qa nāñwuy'tamantani. Pay pam sohsokmuy pāsmantani; tūtutuqaynaniqey tuwi'tamantani; qa suy'tsivuni; ²⁵ Pās unañway'kañw, put aw rohomnumyaqamuy amumi yuaatani; pay hisnen God amuñem pan yukuqw, puma nāp tunatyay añqw lasye', it navotit pas antsanihqat nānakwhani. ²⁶ Nen Nukpanat huhuwihpiyat añqw ayo nōñakni, puma as kwisyaqe, put-sa aw tuqayvasi'yuñwa.

3

The Last Days

¹ Pu it um piw navoti'tani: Nāt qatsíso'ñwamiq qatuvostini.
² Nāt sinom nennem-sa hihta tunatyawyuñwni; qa nāp hihta himuy tuñlay'yuñwni; hihta kwiviyuaatotani; kwivi'nañway'yuñwni; nuhtumiq tutsiwyuaatotani; yumuy, namuy qa amumi tūqayyuñwni; hihta qa tsúyakyamantani;

God qa kaptsi'yuñwni; ³ Tūqahahlayyani; namiyuki
 tutkilalwani, hihta tūatsatotoynayani; qa namituyqawi'yuñwni;
 a'nō unañway'yuñwni; añ lomayesqamuy amumi qa
 suhtaq'ewyani; ⁴ Nānamiq nukpanhtotini; hihta ep qa
 tunatyaltotimantani; nātsotskanayamantani; God aw qa
 unañway'kahkañw, kwañwáewhpit-sa añ nāhahlayyani. ⁵ Pay as
 God aw tuptsiwni'yuñqey pan hiñqaqwakahkañw, put oqalay
 qa nānawaknani. Um pan hinyuñqamuy qa amu'puñalni.
⁶ Ima hapi hakim kīnawit yuñtinumyaqē tuskapmomoy
 muy, qaanhtipuy akw mañwúiwyuñqamuy, hīhihta tuñlayiy
 akw ūnawisqamuy añwutiwisa. ⁷ Momoyam pan hinyuñqam
 as sutsep hihta tutuqayyakahkañw, pas soon hihta pas
 antsanihqat tuwi'vayani. ⁸ Noq̄w pay pi ura Jannes-niq̄w
 pu Jambres puma Moses ehpewi wunuptuq̄w, pay ōviy hapi
 pan ima it tutuqayhpit pas antsanihqat aw rohomnumya,
 nukuswuwni'yuñqamu, God aw tuptsiwnit añq̄w lasyaqamu.
⁹ Nikañw kurs hin puma haqami ōkini. Pi pumuy an'e'wakw
 hintsakpiam susmataqtini, pumuy tāqatuy hintsakpiam hin
 mātaqtiqat pan'i.

Last Instructions

¹⁰ Noq̄w pay pi um nuy hin hinmaqat pās navoti'ta, nuy hi-
 hta tūtutuqaynaqata, nu hin qatsi'taqata, nu hihta añ ō'qalqata,
 nu hin God qapēvewnaqata, hihta añ wuhko maqaptsi'taqata,
 nuhtumi unañway'taqata, qa sūokiwhtiñwuqata. ¹¹ Ura nu
 Antioch ep hihta añ okiwsahsaniwa, pu Iconiam ep'e, pu
 Lystrat ep'e. Ura nu hīhihta añ kānanvota; noq̄w pay Tu-
 tuyqawhqa nuy put sohsok añq̄w ayo tavi. ¹² Nikañwo,
 pay sohsoyam Christ Jesus aw tōnalte', God unañweyaniqey
 nānawaknaqam pas kurs hin qa okiwsahsaniwyani. ¹³ Nikañw
 ima añ nūnukpanht, hihta añ tūnaheptiwisqam suyhtsepñwat
 qalomáhinwisni; tūnatotoynayani, piw nāp ūnatotini. ¹⁴ Noq̄w
 um hapi hihta tūqayhqey, pu nātuptsiwnaqey añ yūmosa hin-
 mani, um hakiy añq̄w kwúsuhqey put u'ni'kañwo. ¹⁵ Pi um
 uhtsakoy añq̄w tutuvenit tuwi'ta. Nihqey put akw um
 suan unañwtalwuwni'vage, Jesus Christ aw tuptsiwhqey, ayo
 yama. ¹⁶ Sohsoy God lavayiat hapi put Hikwsiyat ahpiy
 pan pēniwa; nihqey hihta tutuqaynaniqey aw apiiwta, hakiy
 hihta ep ōwihiniwhtiñw put ep u'nananiqey aw'i, pu hakiy
 suwip táviniqey aw'i, pu hakiy hin sūan hinmaniqat put tutu-
 w-naniqey aw'i. ¹⁷ God tumal'ayaat put ahpiy pās pasiwta; pu
 sohsok lolmat tumalat aw pās na'sas'iwta.

4

¹ Paniq̄w hapi ōviy nu God aw yankañw uñ ayatani,

pu Tutuyqawhqat Jesus Christ aw yankañwo; pam hapi mātake', moñwtaviwe', añ yesqamuy, pu pay so'pumuy hinwat yukunani. ² Nu ūmi pas pañqawni: Um lavayit yuaatani, nāp hísat nukwáñw'ewhtiqlw, pu pay nāmahin sen qa nukwáñw'ewhtiqlw, um hakiy aw put ep písoqmantani. Hakiy hihta ep öwihiniwhtiqlw, um hakiy u'nanamantani, mēwamantani, pu qa nañ'ekni'kañw sinmuy öqawhtoynani, pu God lavayiyat tütutuqaynani. ³ Taq pay nāt haqahpiy sinom hihta suan tutuqayhpit soon aw tūqayyuñwe', kwañwálvayit-sa nanaptaniqey nānawakne', öviy haqe' unañwaam qatsqat pañ pumuy tutuqaynayaniqamuy nāmi wáñwayyani. ⁴ Nen puma it lavayit pas antsanihqat qa aw tuqayvastotat, soq tuwat tütuwutsit aw unañwtapyani. ⁵ Noqw um hapi sohsok hihta añ pās tunatyaltini, nen kānavotpit añ kuytani; lomatuawit yuaatani; uhtumalmakiway sohsok suan tumalay'tani. ⁶ Taq nu God eñem nīniwniqat aw pítsíwta; pay ka nu tsāvotiqw yañqw ahpiyini. ⁷ Nu itahtuptsiwniy aw pās tunatyawtaqe, put eñem rohomnuma, qanātusi'kañwo. Soñawnen inuñem pöhtavit nu añ kuyva. ⁸ Noqw öviy Tutuyqawhqa iahsatiy inuñem warani'ta, nuy suan qatsí'taqat ep'e. Nihqe ason pam pite', sinmuy amuñem suan yuke', pep pu' pam inumi put nóani, pu hakim kwañwtoynayakahkañw put nuhtay'yuñqamuy amumi píwu.

Personal Words

⁹ Um qa nātusi'te' its peqw inumini. ¹⁰ Taq Demas nuy tatamhta, yep qatsit pas hihtataqee; nihqe Thessalonicat aqwhaqamii. Noqw Crescens Galatiat aw'i. Noqw Titus Dalmatiat aw'i. ¹¹ Pay Luke-sa inumuma. Um Mark wikte', peqw inumini taq pam tumalat añ nuy a'nö paañwanta. ¹² Pu nu Tychicus Ephesus aw hōna. ¹³ Pu nu Troas ep ivösälāy Carpus aw taviqlw, um ason peqw put yawmani, pu hīhihta tutuvenita. Tis öviy himuvukat añ pey'yuñqat um soon añqw qa kímāni. ¹⁴ I' palasivat siplawhqa Alexander nuy a'nö qalomáhintsana. Pay ason Tutuyqawhqa put tumalayāt añ aw ahoytani. ¹⁵ Noqw put hapi um ep nāmi tunatyaltini; taq pam itahlavayiy ep itamumi a'nö rohomhti. ¹⁶ Nāt nu sūs nēnem lavayhtiqlw, qa hak inumum wunu; sohsoyam nuy tatamhtota. Pay hisnen i' yantaqa qa amunkiwakw hintani. ¹⁷ Noqw pay pi as pantotiqw, Tutuyqawhqa inumum wunuwkañw nuy öqalantat, wukotohowuy moañaqw nuy ayo tavi, nu lomatuawit añ ahsupoq tunvotnaqw, sohsoyam qa-Jew-sinom nanaptaniqat öviy'o. ¹⁸ Nihqe pam nāt piw sohsok hihta qalomáhintsatskiwhqat añqw nuy soon qa ayo távini, nen öveqatsit ep moñwtunatyay aw nuy pās wikni. Nam pam sutsep aqwhaqami tayawintiwa.

Final Greetings

¹⁹ Um inuñem Priscat-nikañw pu Aquilat pumuy öqalani, pu Onesiphorus ep kīvituyu. ²⁰ Erastus pay Corinth ep huruhti; noqw nu Trophimus tūtuyhqat Miletum ep tavi. ²¹ Um qa nātusi'te', nāt qa tömö'tiqw peqwni. I' Eubulus un öqala, pu Pudens, pu Linus, pu Claudia, pu ahpiy pay sohsoyam Christ aw tuptsiwni'yunqamu. ²² Nam Tutuyqawhqa Jesus Christ umum yantani. Núokwa umumum yantaa. Nam antaa.

Paul TITUS aw Pēniata

1 Nu' Paul, God tūwikiat, pu Jesus Christ ayaatnihqa it penta. God nuy namorstaqe, nuy ayataqw, nu put sino-muyatuy qapēwewniyamuy añ pumuy öqawhtotoynani; piw itahtuptionsiwniy ahpiy navotit pumuy tutuqaynani. 2 Itam itahtuptionsiwniy ahpiy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqey tunatyawyuñwa. Ura God pas qa atsátañwuqa itamuy pan aw-ini'ta, pam nāt tūwaqatsit qa yúkut'a, 3 Nihqe pas aw pituqw, lavaiy ahpiy itamuy put navotna. God itamuy ayo Ooyhqa hapi nuy ayataqe, nuy lomatuawit nuhtumi yuaataniqat aw nuy tavi. 4 Titus, it sumituptionsiwnit ahpiy itiy nu öqalanta. Nam okwálni, núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw ūmi pitsíwtani, pu itamuy ayo Ooyhqat Christ Jesus añq'ö.

Titus' Work in Crete

5 Ura nu Crete ep un mātapqe, ūmi tutapta, um tumalat añ aw antsaniqata. Nen um kitsókinawit God sinomuyatuy amumi wukw'a'yatuy óyani. 6 Yan hapi wukw'aya hinmani: Haqam qa hihta akw hintaqa, sūkw nōmay'taqa. Timat God aw tuptionsiwni'yuñwni; qa haqami hihta nukushintsatskani; nay, pu yuy pumuy amumi tūqayyuñwni. 7 Taq nuhtumi tunatyawtaqa pas nawus qa hihta akw hintamantani, ispi pam God sinomuyatuy amumi tunatyawtañwunihqee. Pam qa nāp tunatyay qátuniqey antani; qa suy'tsiptimantani; honaqkuyit qa hihikwni; qa a'nō unañway'tamantani; sīvat qa nanaqashintani; 8 Hahlaykañw, kiy ep sinmuy pās öoyni; añ hihta lolmat ep hahlaymantani; pās unañway'tani; suan hinme', God unañwveni; namituyqawi'tani. 9 Pankañw pam it lavayit pas antsanihqat tutuqayhqe hūrs ñuy'tani; nen pam suan tūtutuqaynakañw tūökwhantaniqey tuwi'tani, piw put aqw hiñqaqwaqamuy amumi hin lavayhtiniqey navoti'tani. 10 Taq kaysiwhqam qa tuqayvahsi'yuñqam paysoq hihta yuaatotaqam, pu tūunatotoyñayaqam yēse, tis öviy imuy Jew-sinmuy amuñaq'ö. 11 Noqw soon as puma qa moauhtsiwyani. Puma pi kīnawit yuñtinumyaqe tūsoontsahtsanya, pay as hihta qa yuaatotanikañw soq put tūtutuqayñayaqee, pas pay sīvat öviy'o. 12 Pay ura pumuy amuñaqwa haqawa pas nāp amuñem yuaataqa pañqawu: Pay Crete ep sinom pas a'nō a'tsatu, núanvopkotu, nanaöñht-nikañw huhunuktu, kita. 13 Nihqe pay súañqawu. Paniqw öviy um pumuy qa öokwatuwht, pumuy qöhqöyini.

Noq̄w puma tuptsiwniy ań ö'qalyani. ¹⁴ Nen Jew-sinmuy tütuwtsiyamuy aw qa unañwtavi'yuñwni. Pu ason hak it navotit pas antsanihqat ańq̄w lasqa amumi hihta tutaptaq̄w, puma put aw qa tuqayvastotani. ¹⁵ Pay kwañw'e'wakw wuwni'yuñqamuyniqw sohsoy himu kwañw'eway'o; nikañw ań qa kwañw'e'wakwmuyniqw pu qatuptsiwni'yuñqamuyniqw qa himuy kwañw'eway'o. Hikis pi wuwniam, pu unañwaam itséheeiwta. ¹⁶ Puma as God tuwi'yuñqey pañq̄qwa; noq̄w pay pumuy qatsíam qa put aw hayawta. Taq̄ puma tuyoy'e'wayomu; God aw qa tuqayvastotañwu. Kurs hisat puma hihta lolmat tumaltotani.

2

Sound Doctrine

¹ Noq̄w um hapi hakimuy suan tutuqayyaqamuy hin as yesniqat tütutaqaynani. ² Ań su'pe'yaqam-niqw, pu wūwuyom tahtaqt pasi'nañway'yuñwni; hihta ań namitunatyawkahkañw namituyq̄awi'yuñwni; tuptsiwniy ań ö'qalyani; nuhtumi unañway'yuñwni; pu wuhkomaq̄aptsiy yesni. ³ Pu ań wūwuyom momoyam piw amunyuñwni; nen God sinomatnihqey pan yesni; qa kokoliyawhtni; nuhtumiq̄ qa atsátoynayani; honaq̄kuyit qa hihikwyani; ań hihta lolmat tütutaqaynani. ⁴ Pu momoyhoymuy tutuwnayaq̄w puma pās unañwat yesni; puwsuñwmuy amumi unañway'yuñwni, pu timuy amumii. ⁵ Hihta ań pās wūwankahkañw hintsatskani; qa nāhovalayaniqey anyuñwni; qa kikinumtinumyani; sūsu'pamni; puwsuñwmuy kaptsi'yuñwni. Kurs puma pan hinwisq̄, sinom soon God lavayiyat aq̄w hiñq̄aqwani. ⁶ Pu ań tōtimuy um piw u'nanaq̄w, puma namituyq̄awi'yuñwni. ⁷ Pu um pas nāp lolmat tumalay'tani. Um panme' pumuy hin yesniqat amumi mahtakni'tani. Um qa paysoq̄ hintsakkañw pās unañway'kañw, pan sinmuy tutuqaynani. ⁸ Um pas qa atsáy'kañw hihta súantaqat yuaatani. Noq̄w pep pu' kurs hak lavayit aq̄w hiñq̄awni; noq̄w i' hak put ehpewinihqa hamanhtini, kurs haq̄am hihta ep uñ ōvelantaniq̄e ōviy'o. ⁹ Pu ań tütuwikt moñwímuy amumi tūqayyuñwniqat um tutuqaynani, pu sohsok hihta ań pumuy unañwveyaniqata; qa amumi kolilitotani. ¹⁰ Puma qa hihta moñwímuy uuyiñwnayani; puma yūmosa qaatsáy'kahkañw, tumalay'wisni. Puma panwise', God itamuy ayo ōoyhqat tutuqayhpiyat pas hihtatotani sohsok hihta ań'a. ¹¹ Pi God núokway sinmuy sohsokmuy amumi mahtakna, itamuy ayo nõñakniqat ōviy'o; ¹² Nihqe pan itamuy tutuqayna: Itam God qa kaptsi'yuñwniqey qe'yat, yep qatsit ahipiy hihihita tuñlayit ayo yúkuniqata. Itam put ayo yukuyat,

namituyqawi'kahkañw, God pas kaptsi'kahkañw, suan hinwisni yep qatsit ep'e. ¹³ Hisat itam itah'unañwvahsiy hahlaykahkañw aw yórikyaniqey maqaptsi'kahkañw yēse. Pep hapi pu' God pas pávannihqa, Jesus Christ itamuy ayo óyahqa lolmat tālawñway'kañw mātaktini. ¹⁴ Pam hapi itamuñem nātavi; nihqe sohsok qaanhintsatskiwhqat añqw itamuy mātapqe, itamuy kwañw'ewakwtat, nēñem sinota, itam hihta lolmat tumaltotaniqey kwañwtoynayaniqat òviy'o. ¹⁵ Iit hapi um nuhtumi yuaatani; tūòkwhantani; pas qa nánahtsopkañw òqalat pas pasiwtaqey pan tūmewantani. Qa hak hapi ūmi qa kwañwátaytani.

3

Christian Conduct

¹ Um sinmuy u'nanaqw, puma añ mohpeq hoñqamuy, pu òqalat pasiwyuñqamuy amumi qa rohomnumyani; pu momñwituy lavaiyamuy añ hinwisni; sohsok hihta lolmat hintsatskaniqey aw pās moñwvas'iwyuñw. ² Qa hakiy aqw qalomáhiñqaqwani; qa nāñwuy'yuñw; hakiy pāsyamantani; qa a'nō unañway sohsokmuy amumum hinwisni. ³ Pi pay itam pas nāp ura hisat piw an'ewakw hinyuñwa; God aw qa tūqayyuñwa; ūnatoyniwya; hīhihta tuñlayit, pu kwañwáewhpit aw tūwik'iwyuñwa; nukpantunatyawyuñwa; kan'ewtunatyawyuñwa; sinom itamumi qa suhtaq'ewya; noqw pu itam nānami qa suhtaq'ewya. ⁴ Noqw pay God itamumi unañway'taqey, pu itamuy òkwatuwhqey itamumi mahtaknat, itahhisatqatsiy añqw itamuy ayo oya. ⁵⁻⁶ Pam qa itahlomahintsakpiy ahpiy itamuy ayo oya, pas nāp núokway ahpiy'o. Noqw itam put tīmatniwhtoti, pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamuy qaöwíhuytaq'ö, Jesus Christ añ'a. Noqw Hikwsiy añ pam itamuy kwañw'ewakwtat, itamuy pūhuta. ⁷ Noqw òviy God núokwayat ahpiy itam put aw súanyuñwa; nihqe it qatsit qaso'taqat makiwyaniqey tunatyawyuñwa. ⁸ I' yan lavayi pas antsa. Noqw òviy pay um it yūmosa yuaataniqat nu nāwakna, ima God aw tuptsiwñi'yuñqam lolmat hintsatskaniqey pās tunatyawwisniqata. Pi yan puma suan hinwise', tūvaañwantotani. ⁹ Nikañw pay um añ hihta āan'e'wakw lavayit qa aw unañwtavi'tani pu hakiy ahpiy sinotiwtaqata, pu tutavot ep nānaqasyaqata, sen put ep nāñwuy'tiwhqata. Pay pam lavayi qa hihkay'ta; pu piw qahimuu. ¹⁰ Um hakiy tūlahsintaqat sūs, sen lōshaqam u'nanat, pay qa a'puñalni, ¹¹ Um it navoti'taqee: Pam pantaqa lomavöhut añqw lasqe qaanhinma; nihqe unañwpeq put navoti'ta.

Final Instructions

¹² Ason nu Artemas, sen Tychicus ūmi hōnaqw, um qa nātusi'tat, qa sōwunit Nicopolis aw inumini. Pay nu pep tōmōlaniqey yuki'ta. ¹³ Ūm tutavot aw tuvoti'taqat Zenas-nit, put Apollos pumuy haqaminiqat aqw távini; noqw kurs pumuy hihta haqni'taqw um pumuy paañwani. ¹⁴ Pu itahsinom hihta lolmat hintsatske', añ hakimuy hihta haqni'yuñqamuy paañwayaniqey tuwi'vayani; nen qa paysoq yesni. ¹⁵ Sohsoyam inumumyaqam uñ öqalaya. Itahtuptsiwniy añ itamumi unañway'yuñqamuy um inuñem öqalani. Nam núokwa sohsokmuy umumum yantani. Nam añaata.

Paul PHILEMON aw Pēniata

¹ Nu Paul, Jesus Christ eñem sivilawhqa itahtupkoy Timothyt amum it penta. Itam pas aw itah'unañway, itahtumalsuñway Philemon öqalanta, ² Pu aw itah'unañway Apphiat-nikañw pu Archippus itahnaqöysuñway pumuy piwu, pu God aw tōnawtaqamuy umuhkiy ep tsotsvalyaqamuyu. ³ Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtani, pu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ añq'ö.

Philemon's Love and Faith

⁴ Pas nu yūmosa Inay God aw nāwakinkañw uhpe hahlayhtimakañw uñem tūviñtima, itupko, ⁵ Yaw um Tutuyqawhqaqat Jesus Christ aw-nikañw, pu sohsokmuy put aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi unañway'kañw, qapēvewnaqat nu navotqee. ⁶ Okiw as sinom uhqapevewniy akw tuwat tuptsiwni'vaye', itam hihta Christ añqw qaöwímakiwyaqat okiw puma māmatsyaniqat nu pan amuñem tūviñtima. ⁷ Pi itam uñ nuhtumi unañway'taqw pas put ep hahlayhtiqe, wuko'nañwti, ispi tuptsiwni'yuñqam uhpiy suyan unañwtotiq'ö.

A Request for Onesimus

⁸ Pay ka nu Christ ep pas qatusi'kañw uñ tusoq'ayataniqey aw öqalay'ta. ⁹ Nikañw nu ūmi unañway'taqe öviy pay nu uñ qa ayatani. Nu Paul wuhtaqañw, pu piw nāt Christ Jesus eñem sivilawkañw ūmi okiwhiñqawni. ¹⁰ Nu itiy Onesimus ūmi nunuiñni. Nu siviñuiwtaqw pam qapēvewnit akw ítiniwhti. ¹¹ Pay as pi ura pam hisat uñniqw qaápiynikañw, pu' hapi ūmi ápini, pu inumii. ¹² Noqw nu put piw ūmi ahoy tavi; noqw öviy um put pās távini, pas hapi pam aw iunañwa. ¹³ Pay nu as lomatuawit hintsakqey ep sivilawhkañw put tavi'taniqey nāwakna, uhqeni ep inumi unañwtavi'taniqat öviy'o. ¹⁴ Pay nu qa ūmi maqaptsi'tat put tavi'taniqey qa nāwakna; um qa nawus inumi unañwtapniqey antat, pay um pas suhta'ewnikañwniqw pam súantani. ¹⁵ Pay sen pi yan-taniqw öviy pam hihsavo ūñaqw ahpiy'o, pu' yahpiy pam sutsep umum hinmani. ¹⁶ Um pu' hapi qa tūwíkit an put kwúsut, pay uhtupkoy pas aw uh'unañway pan put um kwúsuni. Nu itupkoy an put aw pas unañway'ta; noqw öviy um as tuwat panhtini, pam pi uhtuwiki, piw Tutuyqawhqaqat ep uhtupko. ¹⁷ Noqw kurs öviy nu uhsuñwaynihqat um pan inumi wūwante', pas um nuyniqey pan put kwúsuni. ¹⁸ Ason pi kurs pam

hihta ep ūmi qaanhitiqw, sen hihta ūmi pöiwtaqw, pay um inumi put pēnani. ¹⁹ Nu Paul hapi pas nāp imay akw it pēna, pay nu soon ūmi qa sisvini. Pay nu un soon u'nanani, um soñawnen pas nāp inumi nāvöiwta. ²⁰ Taay, itupko, um Tutuyqawhqat añ nuy hahlaytoyne', put pās távini. Yan um wūkok nuy unañwtoynani. ²¹ Nu ūmi hin nāwaknaqat um soon qa anhtiniqat nu ep un qapēvewnaqe öviy ūmi pēna, ūmi navoti'taqee, nu ūmi hiñqawhqat um soon qa hóyokput hinhtini. ²² Nikañw pay um piw haqami inuñem qenitani, pay hisnen nu umuhnewakinpiy ahpiy mātaviwe', umumi pítuni.

Final Greetings

²³ Inuum Christ eñem sivilawhqa Epaphras un öqala,
²⁴ Pu Marcus, Aristarchus, Demas, pu Lucas itumalsuñwamu.
²⁵ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

HEBREW sinmuy amuñaqw Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēni

God's Word through His Son

¹ Ura God pay hisatñahaqaqw qa sūs haqam, piw qa supwat akw itanamuy amumi lavayhti, hakimuy lavay'aymuy amuhpiy'o. ² Nikañw pam yepehaq so'ñwamiq pituqw itamumi lavayhtikañw, pu' pahsat Tiy ahpiy'o. Ura pam put hapi aw sohsok hihta nóaniqey put āawna; pi put ahpiy pam sohsok hihta yuku. ³ Noqw pam öqallavayiy akw sohsok hihta poniniytoyna. Pam nay lomatalawñwayat akw talni'ta, piw Nay hin hintañwuqat nuhtumi mahtakna. Pam pas nāp itahqaanhtipuy ayo yuku. Pu panhtiçe pam öveqatsit ep Kaptsiwtaqat putvaçe qatuptu.

The Son Greater than the Angels

⁴ Nihçe God hoñviaymuyatuy amuhpenihçe pas pavan nukñwat namtakna, sam pi pam God Tiatnihqey pan tñwantiwa, noqw God hoñviaymat qa put tñmatu. ⁵ Ura God Tiy aw yan lavayhti: Um hapi Itii, it talöñvaqat ep nu Unaniwhti, ura kita. Piw yan'i: Nu put náatni, noqw pam ítini, yan'i. Puyaw sen pam hisat hoñviaymuy himuwat aw pan lavayhti? Qae. ⁶ Nikañw pam hoñviaymuy amumi yanwat lavayhti Tiy tñwaqatsit aw távihqee: Uma put pas hihtay'yuñwni, ihoñvia'yam sohsoyamu, yan'i. ⁷ Pu pam púmuywat yan lavayhti: Pam hoñviaymuy hñhukañwtuy pan yúkuñwu, pu tumal'aymuy qöhit wupa'leletaqat pan'i. ⁸ Nikañw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hapi God-nihçe yñmosa moñw'iwatani. Um moñwkoy'kañw nuhtumi tuyqawi'kañw súanhinmani. ⁹ Um hapi pas suan hinwisqamuy ep hahlayhti, pu qaanhinwisqamuy aw qa suhtaq'ewa; paniqw hapi öviy God Una uñ moñw'asnage, uñ uhsinosñwamuy amuhpenihçe pas pavan hahlaytavinma. ¹⁰ Pu piw yan lavayhti: Pu ñm'i, Tutuyqawhqa, um yayhniwhqat epeq tñwaqatsit yayhniyat wunuptsina. Um uhmey akw tokpelat yukuhta. ¹¹ Pam pay súlawhtini, noqw umwa qa hinwat hinhtini; pu pam pay yuwsit an sakwítini. ¹² Noqw um put usimnit an nömömnat ayo távini, noqw pam nāhoynwaniwni; nikañw um hapi pas qa alöntini, pu uhqatsi pas qa haqami sohtini. ¹³ Yanta, piw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hāk iputvaçe qátuni, nu uhtuwqamuy áñwutaqw puma ñmi maqaptsi'yuñwniqat aw pahsavoo. Noqw ya sen pam hoñvia'yatuy himuwat

aw hísathaqam yan lavayhti? ¹⁴ Puma pi sohsoyam hikwsiniñwunihqe nuhtumi unañwtavi'yuñwniqe ayatiwya, imuy ayo nõñakniqamuy amumi tumalay'yuñwniqe õviy'o.

2

The Great Salvation

¹ Yaniqw õviy itam hihta nanaptaqey pas kurs hin aw qa pās tunatyaltotini, nāp hisat pi itam put añqw lasyani. ² Taq God hoñviaymuy amuhpiy tutavot nuhtumi mātapqe pas õqalay akw put aw antsana; nihqe añsakis hak mewnit aw qa tuqayvastaqw, pu sen tutavot añqw lasq, God hakiy suan put ep hinwat yukunañwu. ³ Nikañw pam yepehaq Tiy ahpiy itamuy hin ayo nõñakniqat itamuy āawna. Noqw itam it lavayit qaõwíhintaqat aw qa unañwtapye' hin ayo nõñakni? Pi ura Tutuyqawhqa pas nāp itamuy mohti put āawna, noqw put aw tuqayvastotaqam pu' tuwat itamumi put mātapyā. ⁴ Noqw God piw pumuy amumum tumalay'kañw pumuy amuhpiy kātumalta. Pam put akw pumuy suan lavayhtotiqat tuawi'ta. Pi pam Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy kuwahtiput hin tunatyawtaqey pan sinmuy nanāp huyta.

The Leader of Salvation

⁵ God qa hoñvia'yatuy tūwaqatsit nātoniqat aw moñw'oya. Pi tūwaqatsit nātoniqat nu yuaata. ⁶ Nikañw hak God aw tāwit añ tūviñtaqe aw pañqawu: Ya sino hak hímuniqw õviy um put u'ni'ta? Ya sino himu hakniqw õviy um put aw kikinumvohta? ⁷ Pi um put pay hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsíwtaqat pan yuku. Nikañw it atsve pu' pam pas hímuniwhtikañw piw kaptsiwiniqat um put eñem yuku; piw um uhtumaltipuy aw put moñwtavi. ⁸ Nihqe sohsoy himu put aw maqaptsiwaniqat um put aw noa, yan'i. Pi pam sohsoy hihta put aw maqaptsiy yantaniqat õviy put atpikaqe tañataqe qa hihta pēta. Noqw pay pi itam qa sohsoy hihta put aw maqaptsiy yantaqat aw yórikya. ⁹ Noqw itam Jesus pas hímuniñqat, pu piw kaptsiwihqat aw tāyyuñwa. Ura pam hapi hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsíwtaqat yukiltiqe, sinmuy sohsoy amuñem kānavot, mokniqat God pan put eñem yuku, itamuy õkwatuwhqee. ¹⁰ Noqw Jesus Christ ayo nõñakqamuy tsamqa pas pasiwtaniqe õviy nawus kānanvotpit añ kuyva, ispi God sohsoy hihta nēñen yukuhqa kaysiwihqamuy timuy lomaqatsit aw tsamniqey nāwaknakañw, Tiy eñem pan tunatyawtaq'õ; pi putniqw pam lomahinta. ¹¹ Pi hakim God tīmatniwhtotiqam hapi Jesus Christ atsviy put tīmatu. Nihqe õviy put amum sūkw nay'yuñwa. Noqw õviy God Tiat pumuy

tupkolawniqey qa hahmana, nīkañw pañqawu: ¹² Nu uñ itupkomuy āawnani; nu uhsinomuy amuhsonve ūmi tayawinpit tātawlawni, kita. ¹³ Pu piw yan'i: Nu put hapi aw yantani. Pu piw yan'i: Yep nūu, God timuy inumi nóahqamuy nu pumuy amumuma. ¹⁴ Noqw hakiy timat sūn tokoy'yuñqw, piw uñwáam suntañwu. Noqw pay ōviy piw Jesus nāp itamun yukilti, pam mōke' it Nukpanat símoknaniqe ōviy'o, it hakiy tukwyantaniqey aw öqalat as pasiwtaqata. ¹⁵ Nen itamuy yahpiy haqahpiy mokiwyuy qa mamqasyaniqat itamuñem yúkuni, itamuy itahqatsiy añ ahsupoq put mamqasyaqamuyu. ¹⁶ Pi suyan pi pam qa hoñvia'yatuy amún tokoy'vat, Abraham tímuyatuy amún tokoy'va. ¹⁷ Yaniqw ōviy pam pas nawus sohsok hihta añ tupkomuy amún yukilti, pumuy amuñem God awwat mohpeq moñwiniqe ōviy'o. Nihqe pam tumalay ep súanhinmaqe pumuy ökwatuwhqe, nāp nātapqe pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ¹⁸ Pi pam pas nāp aw unaheviwhqey ep kānavotqe, ōviy pam unaheviwyaqamuy amumi unañwtañiqey aw pasiwta.

3

Jesus Greater than Moses

¹ Noqw ōviy'o itupkomu, uma God tímату, piw put tímatnihqey pan hinwisniqey aw wáñwayniwya. Kurs uma Jesus Christ itahtuptsiwniy itamumi kwusivaniqe ōviy ayaiwtaqat aw wūwayani, itamuñem God awwat mohpeq moñw'iwtaqat aw'i. ² God hihta aw put taviqw, añ ahsupoq pam suan hinma, ura hin Moses God tímuyatuy amumi pās tunatyawmaqat pan'i. ³ Pi Jesus hapi Moses epnihqe pas pavan kaptsiwtaniqey hihkay'ta, pi kivituy mohpeqñihqa put amum yesqamuy amuhpenihqe pas pavan kaptsiwiwa. ⁴ Pi sohsokmuy kivituy amuñaqw suhka mohpeqñiñwu. Noqw sohsok hihta aw mohpeqñihqa hapi i' God. ⁵ Noqw Moses tumal'ayat an God tímuyatuy amumi mohpeq wúnuhqe súan tumalay'ta; nihqe God itamumi hin lavayhtiniqat pam añwu pay tuawi'ta. ⁶ Noqw pay Christ God tíatnikañw tímuyatuy amumi mohpeq wunu, nihqe suan tumalay'ta. Noqw itam God tímату, kurs yūmosa put qapēvewnayee, pu hahlaykahkañw hihta aw yórikyaniqey tunatyayat qa wílekni'yuñwee.

A Rest for God's People

⁷ Yanta hápiniqw, ōviy ura Qahováriwtaqa Hikwsi pañqawu: Kurs uma pu' tawat ep put tōnayát nanapte' ⁸ Uma qa nāwuko'nañwtotani. Ura umunam qayēsiwhpuvehaqam inumi rohomhtotiqe nuy puhtsemoknaya. ⁹ Ura puma inumi hepya,

piw inumi tuwantota, lōp sunat yahsañwuy añ itumalay aw taywiskahkañwo; noqw uma qa amún hinhtotini. ¹⁰ Paniqw òviy nu ephaqam qatsívaptsiwyuñqamuy amuhpe qahahlayhtiqe pañqawu: Puma yūmosa unañwpeq inuñaqw lahsiwuyñwa, pu puma haqe' itunatyay qa tuwí'yuñwa. ¹¹ Noqw òviy nu itsívutiqe pas òqalat pan lavayhti: Pay puma pas nawus soon haqam nāsuñwnayaniqey aw òkini. Ura pan pey'ta. ¹² Noqw òviy'o itupkomu, uma nānami tunatyaltotini, taq nāp hisat sen hak God pas qátuhqat añqw lahse', qalomá'nañway akw God pēvewintini. ¹³ Uma nāqavo nāōkwhantani, nāt umuñem qénitniq'ò, taq sen umuñaqw haqawa qaantiput unatwiyat ahpiy a'nò unañwtini. ¹⁴ Ura itam Christ aw tūtuptsiwa. Ni-hqe kurs itam qa haqami nañ'eknaye', yūmosa itahtuptsiwniy añ hinwise', itam put amum sohsok hihta makiwyani. ¹⁵ Ura nu pañqawhq tutuvenit ep yan pey'ta: Kurs uma pu' tawat ep put tōnayát nanapte' uma qa nāwuko'nañwtotani. Ura umunam inumi rohomhtoti. Noqw uma qa amún hinhtotini, yan'i. ¹⁶ Taq ura haqawat as nanaptat, put puhtsemoknaya, nikañw pay qa sohsoyam Moses amum Egypt añqw nōñakqam panhtoti. ¹⁷ Noqw ya hakim lōp sunat yahsañwuy añ put unañwmoknaya? Pay ima hakim piw qaantotiqe, qayēsiwhpuvehaqam sūlawhti. ¹⁸ Noqw ya pam hakimuy amumi pas qa òwílvayhtiqe pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw òkiniqat pañqawu? Imuy añ qatuptsiwni'yūñqamuy amumii. ¹⁹ Noqw òviy pay hapi puma pas qa tuptsiwyaqe soon pañso yuñni.

4

¹ Noqw òviy'o, itupkomu. Itam haqam nāsuñwnayaniqey aw òkininiqw itamuñem nāt qeni. Nikañw itam tunatyaltotini, taq ka umuñaqw haqawa pañsoq qa pítuni. ² Pi lomatuawi pumuy amumi yuaatiwhqa piw itamumi yuaatiwa; noqw pay put lavayit akw puma qa moñwvastoti, pi puma as nanaptat qa tūtuptsiwa. ³ Pi itam añ tūtuptsiwaqam haqam nāsuñwnayaniqey aw òki, hin pam lavayhtiqat pan'i: Nu itsívutiqe pas pañqawu: Pay puma pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw òkini, nu kita. Pi pam pas nāp tūwaqatsit yayhniwhqat pepeq tumaltaqey yuku. ⁴ Oviypi ura pam háqe'wat tsañe'sikis talōñnit yanwat lavayhti: Pu God tsañe'sikis talōñnit ep sohsok tutmalay añqw nāsuñwna. ⁵ Nit pu yep piw nāt pañqawu: Pay puma pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw òkini, nu kita. ⁶ Noqw pay haqawat pas nāt soon pañsoq aw qa òkini, pu imuy hakimuy amumi pam mohti yuaatiwhq puma qa tūtuptsiwhqe òviy aw qa òki. ⁷ Pu piw nāt pam suk w talōñnit tuwan-taqe, David ahpiy pañqawu: Pūu, kita, pay hísattiq'ò; pi ura

pañqawu: Kurs uma pu' talönnit ep put tönayat nanapte', uma qa nāwuko'nanwtotani. ⁸ Pi as Joshua pumuy nāsuñwnanaqw soon God put atsva piw nāt itamuy pañsoq ökiniaqat tokil-toynaniqey pañqawni. ⁹ Noqw öviy hapi God sinomuyatuy nāsuñwnayaniniqw amuñem nāt qeni. ¹⁰ Pi nasuñwpiyat aw pákihqa piw öviy nāp hintsakpiy pahsavo hintsakñwu, God hintsakpiy panhtiaqat pan'i. ¹¹ Noqw öviy God itamuy haqam nāsuñwnayaniqat itamuñem qeni'taqw, itam pañsoq ökiniaqey qanātusi'yuñwni; taq nāphisat sen uma haqawa pumuy amún qatuptsiwni'te', pañsoq qa pítuni. ¹² Pi God lavayiat tayta, piw a'nö lay'ta. Pam sipwuvahpit an nan'ikaqey an qalay'ta; nihqey hakiy unañwayat hikwsiyat añqw nāhoy túkuniqey öqalay'ta, piw hakiy öqawiyat öqayat añqw nāhoy túkuniqeyu. Pam hakiy tutnatyayat piw wuwniyat hímuniqat hakiy aw susmataq-tañwu. ¹³ Pi itam nawus God aw nātuhtualyani, sohsok hihta navoti'taqat aw'i. Noqw sohsok himu yukiwtaqa put aw susmataq'a; qahimu put aw tupkiwta.

Jesus the Great High Priest

¹⁴ Noqw itam itahtuptsiwniy ep hürs hoñni; pi God Tiat, Jesus Christ ömiqatsit aw pákihqey God awwat mohpeq moñw'iwta; nihqey pepeq itamuñem nāwakinma. ¹⁵ Pi itamuy qaöqawi'yuñqw, itamuñem nāwakinmaqa sohsok mātši'taqey itamuy ökwatuwa; pi pám pay itamun sohsok hihta an unaheviwkañw, pay qa haqam qaanhti. ¹⁶ Noqw öviy itam qamaqásneveq God moñw'atsvewayat aw ökini, nen itam pep núokwayat kwusuyani; pu itam sóonhtote' núokwayat akw paañwniwyani.

5

¹ Pi uma navoti'yuñqw, God Jew-sinmuy amuñaqw hakiy namorste', put awwat mohpeq put moñwtaviñwu. Noqw pahsat pu pam sinmuy amuñem God aw okiwlawañwu; nihqey pumuy amuñem hom'oyiyamuy God aw nóañwu; piw qaanhtipuyamuy ep hihtuy qöyañwu. ² Nikañw pam pay pumuy amún sínonihqey öviy qa pasiwta; nihqey öviy pam tutavot qa navoti'yuñqamuy, piw put añqw lasyaqamuy ökwatuwniqey tuwi'ta. ³ Pam sínonihqey nawus nāp qaanhtipuy ep hihtuy ninañwu; pu pahsat sinmuy qaanhtipuyamuy ep piw amuñem hihta ninañwu. ⁴ Noqw soon hak God awwat nāmoñwtapñwu; nikañw God hapi hakiy moñwtapñwu; ura pam Aaron put aw tavi; pu put añkyaqamuy piwu. ⁵ Noqw öviy Christ God awwat mohpeq moñwtaviwhqey pay qa nāp nātsokana, nikañw pay God put naat pan put yukuna. Ura pam put aw pañqawu: Um hapi itii, it tāwat ep nu Unaniwhti. ⁶ Pay ura pi pam piw haqam

pañqawu: Um hapi pas sūs God awwat moñwi, Melchisedec tuwiyat an'i. ⁷ Ura Christ nāt tūwaqatsit ep qátuhqe, God aw okiw nāwaknaqe, a'nō pakkañw pas naokiwlawu, hakiy mokiwyuy añqw put ayo táviniqey aw öqalat pasiwtaqat aw'i; noqw nāwakinpiat hu'waniwa, pam Nay aw tuqayvahsi'maqw öviy'o. ⁸ Pay as pi pam God tíatnikañw hīhihta añ kānavotqe put aw tuqayvahsi'maniqey tuwi'va. ⁹ Pu pam hin hintaniqey an yukiltiqe pep pu' pam aw tūqayyuñqamuy sūs ayo óyaniqat pan Naat put eñem yuku. ¹⁰ Pi God hapi put awwat mohpeq moñwtavi, Melchisedec tuwiyat an'i.

Warning against Falling Away

¹¹ Noqw itam as Melchisedec wūhak hin lavayhtotiniqw put pañqawniqw qatuvosi, uma qa its nanaptañwuniqw öviy'o. ¹² Uma wūyavo Christ aw tuptsiwni'yuñwa, añwu as uma sinmuy tutuqaynayanikañwo, pay nāt hak pas God lavayiyat pas pu' pas umuy tutuqaynaniqat uma pepya. Uma titi-postuy amunyūñqe pīhut-sa nānawakna; nihqe uma kurs hin hurut nōsiwhqat kātotini. ¹³ Pīhut-sa akw qátuhqa súantaqat qatsit, pu qasuntaqat qa mātsi'taqey antañwu; pi pam qaöqáwi'tañwunihqee. ¹⁴ Noqw pay tukwsiwyuñqam hurut nōsiwhqat soon qa kātotini, pi puma yūmosa put nōnovaqe hihta lolmatnihqat, pu qalolmatnihqat mātsi'yuñwa.

6

¹ Noqw itam hihta pay tutuqayyaqey qa pūvut-sa yuaatat, momi hóyokye' tukwsiwwisni. Itam pay itahhintsakpiy itamumi qahimuniwhitiqat añqw lasyaqe God qapēvewnaya. ² Pu itam pay kūyit akw tuvoylatiwhqat hihta tuawi'taqat nanapta; pu Hikwsi hakiy hin öqalmaqañwuqat itam pay navoti'yuñwa. Pu so'pum ahoy yesvaniqat hak itamuy pay tutuqayna. Pu God sohsokmuy itamuñem sūs hin yúkuniqat itam pay tuwi'vaya. ³ Noqw yahpiy pu' itam hihta akw öqawhtotaniqey putwatyani, kurs God pan itamuñem yuki'taniq'ö. ⁴ Pi uma sūs unañwtalawvaya, pu öveqatsit añqw hihta kuwahtiput añqw yukuya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit nuhtum makiwya, ⁵ Pu soñawnen God lavayiyat lolmat añqw yukuya, pu qatsit nātoniqat ep hīhihta öqalat añq'ö. ⁶ Nikañw kurs uma God pöhuyat añqw lasyaqw, kurs hak umuy God aw ahoy tsamvani. Soñawnen pi uma nankiwakw God Tiyat piw nahoyehtsit aw muayat, nuhtutpik put hamantoy-nayani. ⁷ Pi tutskwat aw qa sūs yokvaqw, pam mowaiwkañw, piw put tumalay'yuñqamuy amuñem hihta aniwnañwunihqa God unañwveniñwu. ⁸ Nikañw i' himu tsutskuy'yuñqa pu kūtay'yuñqa pay ayo yukiwñwu, nihqe pāpu pay maspiwniqe,

ōviy taqtsokiwnwu. ⁹ Nīkañwo, aw iunañwam itupkomu, nāmahin pi as nu yan hiñqawkañw qa pas pas umuy tu-awī'ta, nīkañw nu umuy qapēvewna, pi hak ayo yámakqey hin qátuñwuqat uma pan yēse. ¹⁰ Noqw God qa hihta ep qasuan-taqe umuhtumalay soon qa tunatyawtani. Pi uma put aw unañway'yuñqe ōviy sinomuyatuy amumi unañwtavi'yuñwa, piw nāt amumi unañwtavi'wisa. ¹¹ Noqw uma yūmosa nānani unañway'yuñwniqat nu okiw as nāwakna, nen uma umuh'ahsatiy sohsok ōmahtotani, pu umuh'unañwvahsiy aw yórikyani. ¹² Ura hakim God awiniyat qapēvewnayaqe qa nañ'eknayat, pas antsa unañwvahsiy aw yórikya. Noqw pan piw uma qapēvewnayakahkañw qa nañ'eknayani.

God's Sure Promise

¹³ Pi ura God Abraham aw hihta pasiwnaqe kurs hakiy pas pávannihqat aw yankañw öqalat lavayhtiniqe nāp tuñwniy aw yankañw lavayhtiye, ¹⁴ Pañqawu: Pay nu pas nāp soon uñ qa hahlayhtapne', öqawhtoynani, pu uñ natkotoynani, kita. ¹⁵ Noqw ōviy pam qa yāvaiwkañw añ kuyvaqe put aw awinit aw yori. ¹⁶ Pi sino hakiy pávannihqat aw yankañw qaöwílvayhtiniqw pahsat pay puma lavaiy sohtapnayañwu. ¹⁷ Noqw ōviy God itamuy paañwaniqey itamuy āawnaqe nāp natñwaniy aw yankañw qaöwílvayhti. Noqw ōviy pam tunatyay pas soon qa alöntaniqat itam navoti'yuñwni. ¹⁸ Pam awiniy, piw lavaiy soon alöntani, pu pas soon atsátani; noqw ōviy itam put aw taqa'nañwtotiqe watqaqam wūkoq unañwtote' God hin itamuy āawnaqey pan itamuy ayo óyaniqat itam navoti'yuñwa. ¹⁹ It yan unañwvahsit itam pasiwyuñwa, pu put aw yankahkañw itam hūrs hoñni; pi pam pas qa hinwat hinhtiñwu. Christ hapi aw itam yanyuñwa, hakiy öveqatsit ep qátuhqat aw'i. ²⁰ Pam itamuhsavo pañsoq pákihqe, itamuñem Nay aw naokiwlawu. Pi pam Melchisedec tuwiyat ahpiy God awwat susmohpeq sūs moñwtaviwa.

7

The Priest Melchizedek

¹ Pi i' hapi hak Melchisedec Salem ep moñwi, pas Sus'oveqnihqat God awwat wimmoñwi. Ura pam Abraham ahsawvaqe, aw öqala, pam momñwituy haqam súlawhtiqat añqw ahoy pitutoq'ö. ² Noqw Abraham sohsok hihta sun pakwút-sikivo oyiwyuñqat añqw sūkw oyiwhqat put maqa. (Melchisedec tuñwniyat namtökiwhqe moñwi súan hinmaqa i'nihqe pam'i; nīkañw pay pam piw Salem ep móñw'iwtaqe ōviy moñwi kwakwhat unañway'taqa yan tuñwantiwa, pi Salem kwakwhat qatsi i'nihqe pam'i. ³ Hak náatnihqat, pu yúatnihqat

qa haqe' pey'ta, pu hakim put kwámatnihqam qa navotiwta, sen tímatnihqam qa navotiwta. Pam hisat tihtiwqhát, pu hisat mokqat pam qa pey'ta. Pam yan God Tiyat an yukiwta; pam yūmosa God awwat moñw'iwta.) ⁴ Meh, i' hak pas pavan a'nō hímuu. Ura Abraham itahwu'ya hakimuy momñwituy kīqōtaqe pumuy poswa; nihqe tukwhaniy pakwút-sikivo oyahtaqe, sūkw oyiwhqat Melchisedec aw noa. ⁵ Noqw Moses pan tutaptaqw, imuy Jew-sinmuy amuñaqw God awwat momñwit, Levit ahpiyvimat pan tuwi'yuñwa. Puma sinomuy amuñaqw hihta pakwút-sikivo oyiwyuñqat añqw sūkw oyiwhqat ömalalwañwu, nāmahin pi as puma sinomuy amún Abraham tímatu. ⁶ Noqw Melchisedec as qa Levit-sinomuy amuhpiynikañw, Abraham añqw put ömahtat, pu Abraham öqala, pay pi ura God Abraham öqalaniqey āawna. ⁷ Noqw itam navoti'yuñqw, hak pavansino hapi sōqavuñwsinot öqalaniñwu. ⁸ Noqw ima Levit ahpiyvimat sinomuy amuñaqw sivit ömahtotaqam pay soa; noqw pay i' Melchisedec itanay Abraham añqw put ömahtaqa pam mokqat i' qa haqam tutuvenit añ pey'ta. ⁹ Pu as nu piw pañqawniqw i' Levi sivit ömalawhqa soñawnen Abraham ahpiy put pan oyiwtaqat Melchisedec aw mātavi. ¹⁰ Ispi Melchisedec Abraham ahsawvaqw, soñawnen pam Levit qeniyat ep wunu, öviy pi Levi put ahpiyviyniq'ö. ¹¹ Ima Jew-sinom God awwat momñwituy, Levit ahpiyvimuyatuy amuhpiy tutavot makiwya. Noqw pay pumuy tumalaam qa pasiwtaqw, öviy nawus God sukwat moñwtavi-it Jesus Christ. Pam hapi qa Aaron ahpiy'o, nikañw pam Melchisedec an moñwtaviwa, God ahpiy'o. ¹² Noqw ason God hakiy Judat ahpiyviyat moñwtave', nawus pahsat pam tutavot alöntani. ¹³⁻¹⁴ Pi itam navoti'yuñqw, Jesus qa Levit ahpiynit, Judat ahpiy'o. Puma hapi as qa wimmoñwnamorstiwyá; pu Moses qa pumuy put tumalmaqa.

Another Priest, like Melchizedek

¹⁵ Pu nāt pas i' piw susmataq'a: Pas hapi Christ Melchisedec antaqa God awwat moñwtaviwa. ¹⁶ Pam nāitniwniqat tutavot qa put ahpiynit, pas qatsit qaso'taqat öqalayát ahpiy put aw taviwa. ¹⁷ Pi pam put pan lalvaya: Um hapi Melchisedec tuwiyat an pas sūs God awwat moñw'iwta. ¹⁸ Suyan pi mohti hin tutaptiwqhqa qa öqalaniqe, pu qa apitiqe öviy ayo yukiwa. ¹⁹ Pi pam pep hin tutavo qa hakiy pas suyan hin hintaniqat antsana; noqw pay tutavo ayo yukiwhq, itam pu' hapi hihta pas pavan nukñwat aw yanyuñwa, it Jesus aw'i; nihqe put hapi ahpiy itam God aw ökiwta. ²⁰ Meh, God Jesus put awwat moñwtapqe pas pavan put aw lavayvasiwna. ²¹ Ura pam hisat Aaron ahpiyvituy moñw'oyhqe, qa

hihta pumuy amumi pas suyan pasiwna. Nikañw pam Jesus moñwtapqe, put aw pasiwnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa hapi pas öqalat lavayhtiqe soon alöntani; nihqe pam ümi yan lavayhti: Um hapi pas Melchisedec tuwiyat anwat God awwat pas süs moñwtawiwa. ²² Noqw öviy God itamumi hihta nukñwat pasiwnaqw, Christ pas nāp put aw antsantani. ²³ Pu pay pas pi antsa Aaron ahpiyvıt kaysiwqhām God awwat moñw'iwyuñwa, pi himuwa mōke', pañso pah-savoniñwuniqw öviy'o. ²⁴ Noqw Christ hapi pas sutsep qátuhqe, öviy qa nahlakñwuqat God awwat moñwqenit makiway'ta. ²⁵ Pantaqw hapi öviy pam put añ God aw ökiwtaqamuy pas süs ayo öyanıqey aw öqalat pasiwta, suyan pi sutsep qátukañw, amuñem lavayi'manıqey öviy'o. ²⁶ Pi pantaqa God awwat susmohpeq moñwi sūitamuhpee, qahováriwtaqa, qa nukpana, qa hihta akw hintaqa, qaanhinwisqamuy amuñaqw lahsiwtaqa, pas öveqatsit yupqövaqe pákihqa. ²⁷ God awwat momñwit pi nāqavo put aw hihtuy qöyantotañwu, mohti nanāp qaanhıtipuy epnit, añk pu sinmuy qaanhıtipuyamuy ep'e. Noqw Christ pi qa pumuy amún hinhtiqe, süs nātavi. ²⁸ Tutavo pi pay sinmuy qa pasiwyuñqamuy God awwat moñwtañalawu. Noqw pay God tutavot ayo yúkuhqe, öqalvasiwnıt akw pas nāp Tiy pas suyan pasiwtaqat put aw süs pana.

8

Jesus Our High Priest

¹ Pu' hapi nu pas pávannıhqat lavayhtini: Jesus hin hin-tanıqey pasiwtaqa itamuñem God awwat moñwtawiwa; nihqe öveqatsit ep Kaptısiwıhqat moñw'atsvewayat putvaqewat qatuptu. ² Pam God kiyat ep yeyespıt pas āantsawat ep tumalay'ta, God kiyat pas antsanihqat ep'e. Tutuyqawhqa pas nāp hapi put kihut kīta, qa sino. ³ Pi God awwat moñw'iwtaqa hihta kuwahtıput put aw öoynıqey pu aw hihtuy qöyantanıqey ep pan taviñwu; noqw öviy Christ hapi pas pay soon tuwat hihta qa távini. ⁴ Pi as pam tūwaqatsit ep hinnume', soon God awwat mónwini, pi God awwat momñwit hihta kuwahtıput nāt öoyhtiwisa, tutavot an'i. ⁵ Ima pi God kiyat pas antsanihqat öveqatsit epnihqat qa pan tumalay'yunwa, soñawnen pi pam öveqatsit kih-siwniyat anta; pi God kiyat tūwaqatsit epnihqā pas antsanihqat tuawi'ta. Ura Moses haqam God eñem hintsatskiwhqat mötsápkıt wunuptsinanıqw, God put aw pañqawu: Nu tükwit epeq ümi hin mātaknaqw, um pan sohsok hihta yúkuni, aw kita. ⁶ Ura Aaron ahpiyvıt namivasiwnıt pas nukñwat añ hintsak-wisa, pam pi God tutavot aw tönaniwtañwu;

noq̄w tis pi Christ hapi namivasiwnit put epnihq̄e pas pavan nukñwat añ hintsakñwu, ispi pam God awiniyat aw tñnaniwtañwuniq'ö. ⁷ Noq̄w pay mohtiwat pasiwni qa pasiwta; pay as pam qa pantaniq̄w soon pas piw nāt añk himuwani. ⁸ Noq̄w pi God put aw hihta qa pasiwtaqat túwahq̄e pañqawu: Meh, pay hapi nāt aw pítuni, kita Tutuyq̄awhqa; noq̄w ep pu' nu Israel-sinmuy-nikañw pu Judah-sinmuy amumi pūhut pasiwñani, ⁹ Ura nu námuyatuy amumi hin pasiwnaq̄ey qa pan'i. Ura nu hisat pumuy māyamuy ñuy'kañw, tutskwat Egypt añq̄w pumuy ipwat, amumi hihta pasiwña. Noq̄w pay puma ivasiwniy añ qa yūmosa hinwisq̄, öviy nu pumuy amumi qa unañwtavi, kita Tutuyq̄awhqa. ¹⁰ Noq̄w pep pu' atsve nu Israel-sinmuy amumi yan pasiwñani, kita Tutuyq̄awhqa: Nu ilavayiy pumuy wuwniyamuy aw tañatani, pu nu soñawnen itutavoy unañwayamuy añ pēnani; noq̄w nu pumuy Tutuyq̄awhqaamni; noq̄w puma isinomni. ¹¹ Pu soon hak sinosñway, sen tupkoy tutuq̄ayne' aw pañqawni: Um Tutuyq̄awhqat tuwi'tani, kitani; pi sohsoyam nuy tuwi'yuñwniq'ö, sushin'ewakw-nikañw pu suspavan-nihqat aq̄w pahsavoo, ¹² Pi nu pumuy qaanh̄tipuyamuy ep ökwatuwi'taniq̄ee, pu qaanh̄intsakpiyamuy, pu nukpanhtuwiyamuy nu soon pāpu u'ni'tani. ¹³ Noq̄w pam pumuy amumi pūhut pasiwñaniq̄ey pañqawhq, suyan pi mohti pasiwni putniq̄w pay hin'ewayhti. Noq̄w himu hin'ewayhtiqa, pu hisattiqa pi pāpu pay sūlawhtiñwu.

9

Earthly and Heavenly Worship

¹ Ura God Israel-sinmuy amumi pasiwnaq̄e, hin put eñem hintsatskaniqat amumi tutapta. Noq̄w öviy puma put eñem mötsápk̄it pas āantsawat wunuptsinaya. ² Noq̄w ura mötsápk̄it ihpovewat ep wihq̄öhi wunu, pu nönöspi; noq̄w put ep nōva poñaiwta; pam yeyespi ura pas Aantsawa yan túñwantiwa. ³ Noq̄w pu ura mötsápu'uh̄tist yupq̄öymiq̄ piw yeyespi Susq̄ahovariwtaqa yan túñwantiwa. ⁴ Pep ura sikavalasivat añq̄w tataqtsokpi q̄ātsi, noq̄w pu pasiwñit ep tatañpi, sikavalasivat akw ahsupoq̄ nōmiwtaqa; noq̄w ura put ahsonve s̄ivut añq̄w mēna tañawtaqa pakiwta; pam s̄ivu sikavalasivat añq̄w yukiwta; pu ura Aaron murikhoat ts̄iyakqa piw ep pakiwta, noq̄w pu ura owavutsqat añ pasiwni pey'taqa. ⁵ Noq̄w ima hihtu Cherubim God lolmat tālawñwayat akw nōmiwtaqam tatañpit atsvenihqat nākwapni'ta; noq̄w ura tatañpit nākwapniat núokwavihka yan túñwantiwa. Noq̄w pay itam kurs hin yep put pas hin hintaqat pasiwtaqat yuaatotani. ⁶ Noq̄w i' yantaqa pās panwat yukiltiq̄w, ima God

awwat momñwit pay sutsep ihpove yeyespit aw yuñte', God eñem himu hintsatskiwhqat hintsatskañwu. ⁷ Nikañw yūmowat payi' God awwat pas mohpeq moñwi pas nāla añsakis yahsañwuy ep sūs pákiñwu, pas uñwat yankañw-saa; nen put nēnem God aw mātapñwu, pu sinmuy öwihiniwhtipuyamuy ep'e. ⁸ Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi it akw itamuy it tu-tuqayna: Nāt mohtiwat kihut wunuqww, pas susqahovariwuy yeyespit aw nāt uhtsiwta. ⁹ Noqw pep hintsakpi yep qatsit tuawi'ta. Puma pi God aw hīhihta kuwahtiput öoyya; piw put eñem hihtuy qöyantota. Noqw nāmahin pi as hak pantsakq, pam pantaqa kurs hin put unañwayat añqw qaanhtipuyat ayo hōñani. ¹⁰ Pi pam tutavo hihta suovaamnihqat-sa yuaatañwu-puma hihta nōñösaniqata, pu hihta hīhikwyaniqata, pu hin napwatotaniqata. Noqw pam tutavo pay hāk hihkay'ta, hisat pam sūlawhtiniqey aw pah-savoo. ¹¹⁻¹² Noqw pay God itamumi hihta lolmat pasiwnaqw, Christ itamuñem God awwat móñwiniqey öviy wunuptu; nihqey soñawnen mötsápkit añ kuyvaqey sūs haqam susqahováriwhput aw pañso paki. Pam mötsáпки hin hintaniqey pasiwtage, mohtiwat epnihqey pas pavan nukñwa, öviy pi pam qa tūwaqatsit ep wunu, piw qa sinmuy māyamuy ahpiy yukiwa. Noqw Christ nāp uñway yankañw pañso paki, hīhihtuy uñwáyamuy qa put yankañwo, sen kapīrat uñwáyata, sen wakashoyat uñwáyata. Pam pañso pákihqey itamuy sūs qenivo oya. ¹³ Ura mohti pasiwni yan yukuqww kurs haqawa hihta akw tuyoy'ewayhtiqw, God awwat moñwi wākasit uñwáyat, sen kapīrat uñwáyat akw put mahkwañwu. Pu piw pam wakasmanat taqtsokiwhqat qötsviyat kūyit akw namiqwriwtaqat akw put mahkwañwu. ¹⁴ Noqw kurs pam pantaqa hakiy tuyoy'ewakwnihqat kwañw'ewakwtaniqey aw öqalay'taqw, Christ pas nāp uñwáat tis pi öviy kurs hin itah'unañway qa kwañw'ewakwtani, ispi pam Hikwsit sūtsepnihqat añ God aw nātapqey itamuñem mokq'ö. Noqw pi itam kwañw'ewayhtotiqey soon pāpu hisat hin yesqey pan yesni; nīkañw itam God sutsep qátuhqat eñem apiiwuyñwñi. ¹⁵ Yantaqw hapi öviy pam puhuvasiwnit God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsaki. Ura ima hakim mohti pasiwnit aw yanyuñqam tutavot ep qaanhtoti. Noqw pay Christ mokqey mohti pasiwnit añqw pumuy mātavi; nihqey sohsokmuy wāñwayniwyaqamuy amuñem qenit yukuqww, God amumi hin āawnaqw, puma makiwyaqey sutsep himuy'yuñwñi. ¹⁶ Noqw itam navoti'yuñqw, haqam hakiy ahkwayñap himu hin hintaniqa yukiwtaqw, pay kurs pi hin pan put yuki'taqa qa mokq, pam aw antañwu. ¹⁷ Pi hin hintaniqa yuki sinot mokq, pep pu' hihkay'tañwu; qa pantaqw pay nāt put pasiwnaqa qatuqww, pam qa öqalaniñwu.

18 Noq̄w ōviy pay piw i' mohti pasiwni pas únwat-sa akw pan yukilti. 19 Noq̄w ōviy ura Moses tutavot eq hin ayatiwyaqat sohsokmuy sinmuy āawnat, pahsat pu pam wakasmamñatuy pu kakapirstuy unwáyamuy kūyit enañ kuyhta; nit palaphōt-nikañw pu hihta tūsaqat hyssop akw pam tutuvenit-nikañw pu sohsokmuy sinmuy put akw mahkwa; 20 Nihqe pañqawu: It unwat akw hapi God umumi pasiwna. 21 Pu pam piw ōviy pan God eñem mötsápk̄it unwat akw mahkwa, pu pep hīhihta akw hintsatskiwhqat sohsok piwu. 22 Pu pay pas ka pēp sohsoy himu unwat akw powaiwtaniqat pan yukiwta; pu unwat qa munvaniwhq, pay qaanhtipu pas soon ayo yukiwni.

Christ's Sacrifice Takes Away Sins

23 Noq̄w ōviy hapi pay himu tūwaqatsit epnihqa kurs hin qa hihtuy unwáyamuy akw kwañw'ewayhtiwni, pam pi ōveqatsit epnihqat tuawi'taqee. Nikañw pay himu ōveqatsit epnihqa hakiy unwáyat hihtuy unwáyamuy epnihqe pas pavan nukñwat kurs hin qa kwañw'ewayhtiwni, it Christ pas nāp unwáyat akw'a. 24 Pi pam haqam kīhut pas āantsawat sinot māyat akw yukiwtaqat qa pañso paki, pas antsanihqat tuawi'taqat aw'i; pam qa pañsonit pas hapi ōmiqatsit aw paki, pāpu pas God atpipō itamuñem mātāqtinige ōviy'o. 25 Piw soon pas pam piép nātapmantani, God awwat mohpeq moñwi añsakis yahsañwuy ep pay hihtuy unwáyamuy yankañw pañso pákiñwuqat pan'i. 26 Pi as kurs pantaq̄w, soon pam tūwaqatsit yayhniwhqat pahpiy qa piép kānavotmantani; noq̄w pi yepehaq pam soñwaveq sūs mātaktiqe, pas nāp nātapqe, sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. 27 Noq̄w pay hapi sinom sūs so'niqat pan amuñem yukiwta. Noq̄w atsva pu' God pumuy amuñem hinwat yúkuni. 28 Noq̄w ōviy hapi Christ pay sūs taviwa, kaysiwhqamuy amuñem qaanhtipuyamuy nahpe haqami hintsakniqe ōviy'o; nihqe pam nāt piw mātāqtini, qaanhtiput ayo yúkuniqe qa ōviynit, put aw tunatyawyuñqamuy ayo óyanige ōviy'o.

10

1 Pi pep hin tutavo kihsit an hihta lolmat nātoniqat tuawi'ta; pam qa pas pas antsa pam'i; kurs pi hin pep hihtuy qōyantiwyaqamuy añsakis yahsañwuy añ yūmosa pantsakiwhqa pañso ōkiwtaqamuy sūs lolmatani. 2 Pi as pantaniq̄w ya pam qa pañso pay yukiwtani. Ispi pep okiwlalwaqam sūs powatote', soon pāpu hīhihta qaanhtiput unañwpeq sunvoti'yunwni. 3 Noq̄w pi pep put pantsakiwhqat ep añsakis yahsañwuy ep qaanhtipu ahoy u'naniwñwu, 4 Ispi soon wakastahtaqtuy pu kakapirstuy unwáam qaanhtiput haqami

hintsanniq'ö. ⁵ Paniqw hapi öviy Christ tūwaqatsit aw pitu-toqe pañqawu: Um hihtuy qöyantiwyaqamuy-nikañw pu ūmi öoywaqat qa tuñlay'ta; nihqe um inuñem tokot na'sasta. ⁶ Um hihta ūmi tataqtsokwaqat pu qaanhtiput ep ūmi himu öoywaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁷ Pahsat pu nu pañqawu: Meh, God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqey öviy pitu; pay ura tutuvenit mupipitaqat ep nuy pan pēniwta. ⁸ Ura pam mohti pañqawu: Um hihtuy tutavot an qöyantiwyaqamuy-nikañw pu ūmi öoywaqat qa tuñlay'ta; um hakiy qaanhtipuyat ep ūmi hihtuy tataqtsokwaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁹ Pam pan lavayhtiqe pep pu' piw pañqawu: Meh God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqey öviy pitu. Pam kítahqe mohtiwat ayo qenitat, anknihqat wunuptsina. ¹⁰ Noqw öviy God tunatyayat ahpiy itam put eñem sutsvo oyiwya, Christ itamuñem tokoy sūs táviq'ö. ¹¹ Ura God awwat momñwit nāqavo put kīyat ep hoñkahkañw hihta hintsatskañwu; pu pay nāt piw God eñem hihtuy qöyantotañwu, soon pi puma qaanhtiput haqami hintsanyaniq'ö. ¹² Noqw pay Christ tuwat sinmuy qaanhtipuyamuy ep sūs nātapqe, pep pu' pam God putvaqewat qatuptu; ¹³ Nihqe pahpiy put tuwqamat put aw maqaptsi'yuñwñiqat pam nuhtay'ta. ¹⁴ Pi pam pas sūs nātapqe God eñem sutsvo oyiwyuñqamuy pās hin hinyuñwñiqat pan sūs yuku. ¹⁵ Pi Qahováriwtaqa Hikwsi piw pas nāp put pantaqat itamuy āawna; öviy pi ura as pay mohti pañqawu: ¹⁶ It atsva pu' nu yan amumi pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu unañwayamuy añ ilavayiy tañatani, pu nu wuwñiyamuy añ itutavoy pēnani. ¹⁷ Pu nu pumuy qaanhtipuyamuy-nikañw pu nukpantuwiyamuy pāpu qa u'ni'tani, kita. ¹⁸ Noqw God hakiy qaanhtipuyat put añqw yukuqw, pep pāpu qaanhtiput ep himu nīniwhqa sұлawni.

Let Us Come Near to God

¹⁹ Yanta hapi, itupkomu; noqw öviy itam Jesus unwáyat aw yankahkañw qa tuhtuskahkañw haqam susqahovariwhput aw yuñniniqw itamuñem qeni. ²⁰ Pi Jesus Christ pas nāp tokoy ahpiy soñawnen itamuñem pöhut taytaqat yuku; noqw put tokoyat mötsáp'uhtsit antaqat añ itam God aw yuñta. ²¹ Pi Christ itamuy God tímuyatuy amuñem put awwat mohpeq moñw'iwtagey ep wunu. ²² Noqw öviy itam suan unañway'kahkañw, qa hin pēvewnayakahkañw, God aw tuptsiwñi'kahkañw put aw ökini, itah'unañway Christ unwáyat akw pāhomiwyuñqat navoti'kahkañwo, hakiy küyit akw tokoy pāhomhqat pan'i. ²³ Pas itam qa wiwsiyakahkañw God aw tuptsiwñi'yuñqey qa qe'totini. Pi i' hak hin hintaniqat lavayhtiqe pas soon

qa āantsani. ²⁴ Pu itam hin nānami unañway'yuñwniqey pu lolmat hintsatskaniqey nāu'nañwnayani. ²⁵ Itam sūvo tsotsvalyaniqey qa qe'totini, haqawatuy amun'i; itam qa pumuy amún hinwist nāu'nantoyñayani, tis ōviy'o, talōñnit aw pitutoqw itam navoti'yuñqee. ²⁶ Ispi itam as hihta pas suyan pantaqat nanaptakañw, tuwat nāp itahtunatyay añ hinwise' qaanhtotiqw, pay ahpiy pas qa himu haqam pāpu itahqaanhtipuy ep nīniwni. ²⁷ Pánis-sa hak pan hintsakqa navoti'taqw, God sinmuy sohsokmuy amuñem hinwat yukune', tuwqamuy amuhpewi itsívuy mahtakne', qōhit akw pumuy hovalani. Noqw hak it navoti'te', tsawiniwkañw maqaptsi'tañwu. ²⁸ Ura pi hak Moses tutavoyat qa kaptsi'taqw, hakim lōyōm sen pahyom put navoti'yuñqam pan lavayhtotiqw, momñwit put qa ōkwatutwat nīnayañwu. ²⁹ Noqw hak God Tiyat pēvewnaqa hin tis pas pavan nuhtsel'ewakw sivihpit hihkay'vani. Pam pi Qahováriwtaqat Hikwsit God núokwayat hakiy aw nóahqat qahihtata, piw Christ unwáyat aw wukukuyku, nāmahin pi as God put unwat akw put aw pasiwnat, nēnem put sutsvo tavi. ³⁰ Pi itam God yan hiñqawhqat tuwi'yuñwa: Ason nu hapi hakiy enem nāoyni; ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kita Tutuyqawhqa; pu piw yanwata: Tutuyqawhqa sinomuy hin yukunani. ³¹ Pi pas God qátuhqat mapqōlmiq posnaniqw, pam nuhtsel'eway'o. ³² Nikañw pay kurs uma umuhhisatqatsiy añ wūwayani. Ura umuh'unañway tālawvaqw, uma qaan'ewakw hihta añ kānanvotyakahkañw añ kūkuyva. ³³ Umuñaqw haqawat sinmuy amutpik kānanvotya, piw okiwhinyuñwa; noqw umuhsuñwamuy pan okiwsahsanyaqw, uma pumuy amumum kānanvotya. ³⁴ Oviy pi ura uma sivihpit añ tañawtaqamuy ōkwatutwa; pu hihta umuhhimuy hovalayaqw, uma put ep qa hin unañwtoti, suyan pi uma ōveqatsit ep hihta pavan nukñwa, pu pas qa hinhtiñwuqat himuy'yuñqey navoti'yuñqe ōviy'o. ³⁵ Oviy uma umuhqapevewniy qa añqw lasyani. Pi kurs uma yūmosa put añ hinwise', hihta a'nō hihkay'taqat ōmahtotani. ³⁶ Pay uma kurs hin sohsok hihta añ qa nakwhani'yuñwni; nen uma God tunatyayat añ hinwisq, pam umuy hin āawnaqat uma put makiwyani. ³⁷ Pay nāt hihsavoniqw i' hak pítuniqa soon qa añqwni, nen soon sōwuni. ³⁸ Noqw i' hapi súantaqa qapēvewniy akw qatsit tuwani; nikañw kurs hakiy pay ahoy tu'qaltiqw, soon nu put ep hahlayni. ³⁹ Noqw pay itam añ hakimuy tuptsiwnit añqw ahoy tu'qaltotiqe ayo maspiwhqamuy qa amunyuñwa. Pi itam hapi tuptsiwnit añ ahsupoq hinwisq, itahhikwsi ayo yámakni.

11

Faith

¹ Itam qapēvewnit akw hihta itahnöyiy aw yórikyaniqey navoti'yuñwa, pu put ahpiy hihta qa mātakaqat pas suyan māmatsya. ² Pi hisatsinom qapēvewniy ahpiy lomayuaatiwya. ³ Itam qapēvewnayaqey aw tutwaqaw kurs tūwaqatsi God lavaiyat akw yukilti; noqaw öviy himu yañ mātakyaqa pay hihta mātakyaqat qa put añqaw yukilti. ⁴ Ura Abel qapēvewnaqe Cain epnihqe pavan nukñwat God aw hihta tavi; nihqe put ahpiy pay kurs pam súantaqey panwat mātakti; God put kuwahtipuyat ömahtaqey akw put pañqawu; noqaw pay as Abel mokpu-nikañw nāt put tuawi'ta. ⁵ Ura Enoch qapēvewnaqe mokiwyu añqaw qa yuku, nikañw ömiqatsit aw nahlakiwa. Nihqe pam qa nātuwiwa, God pañsoq put nahlaknaqaw öviy'o. Pi pam nāt qa nahlakniwht, pam aw lomanavotniwta, pam God unañwve hinmaqe öviy'o. ⁶ Noqaw pay hak qa tuptsiwe' kurs hin God unañwveni; pi God awnihqa pay pam pas suyan qátuhqe put hepnumyaqamuy kuwahtiput máqañwuqat kurs hin qa tuptsiwni'tani. ⁷ God nāt hihta qe'yaqat añwu pay Noah āawnaqaw, pam qapēvewnaqe put kaptsita; nihqe pākihut maskataqe timuy ayo nõñakna. Put hapi akw pam yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qalomáhinwisqat mah-takna; noqaw pam súantaniqat God yan put lavayhti, hak God aw tuptsiwhqa hin súantaqat pan'i. ⁸ Ura God Abraham wánwayhqe, put haqam tutskwat ason makiwniqey aqwniqat aw tutapta. Noqaw öviy pam qapēvewnaqe God aw tuqayvastaqe nāp tutskway añqaw nakwsu, haqaminihqey qa navoti'kañwo. ⁹ Ura pam qapēvewnaqe haqam tutskwat aw awiniwtaqat qa ep sínoniHQey pan hinnuma; ura pam mötsápkit añ ki'tinuma. Noqaw ura Isaac-niqw pu Jacob puma piw put an hinnuma; ura God pumuy tutskwat máqaniqey piw āawnaq'ö. ¹⁰ Abraham pi wuhkokit-sokit huruwunuhqat God ahpiy yayhniwhqat piw yukiwhqat aw tayma. ¹¹ Ura God Sarah Abraham nõmayat ti'vaniqat put aw pañqawu. Noqaw pam put hinhtiniqat qapēvewnaqe nõ'yiltiqe tsākw tavi, nāmahin pi as pam pāpu pas añ ruh-pakiwkañwo. ¹² Paniqaw hapi öviy i' hak pay mokput antaqat ahpiy tokpelat añhqe sötuy amún qaan'ewakw hintaqam aniwhti, pu pātuwaqatsit qalavaqe tūwat soon hak pohtoylaniqat pan'i. ¹³ Ima sohsoyam qapēvewnayakahkañw qatsiy kükuyva, himu amumi awiniwtaqat qa ep ökit'a, pay pánis-sa yāvoq put tutwaqee; nihqe pas suyan put pantaqat pās nātuptsiwnaya, nihqe ömahtota, pay puma qa pep tūwaqatsit ep sínomnikañw pay pañqe hāk hinnumyaqey pañqaqwa. ¹⁴ Pi pan lavayi'yuñqam

súyan pi haqam kiy hepnumya. ¹⁵ Kurs pi hin as puma haqaqaw nōnakqey aqwhaqami tunatyawyuñwe', qa hisat pay ahoy aqwye' qenitutwani. ¹⁶ Noqw puma hapi haqam pas nukñwat qatsit òveqatsit añqwnihqat tunatyawyuñwa. Paniqw hapi òviy God pumuy Tutuyqawhqaamnihqey pan túnwantiwniqey suhtaqa'ewa, pam pumuy amuñem wuhkok-itsokit na'sastage òviy'o. ¹⁷ God Abraham aw tuwantaqw, pam qapēvewnaqe Isaac God aw tavi, nihqe i' hak tiy put aw awinit pasiwtaqa pas sūkw tiy kuwahti. ¹⁸ Ura God put aw pañqawu: Ason Isaac timat uhsinomni, yan'i. ¹⁹ Pay kurs pi hin God put ahoy tātaynaniqey qa panhtiniqat pam wūwa nāmahinpi as mokni; noqw òviy pañqawniqw pay soñawnen pi pam pañqw put kwusu. ²⁰ Ura Isaac qapēvewnaqe timuy Jacob-nikañw pu Esaut pumuy nāt hihta hintaniqat ep pumuy òqala. ²¹ Jacob qapēvewnaqe ura mokiwuy aqw hayiñwnaqe, Joseph tímuyatuy lōqmuy òqala, nihqe natōñpiy akw moto'kañw God aw okiwlawu. ²² Joseph qapēvewnaqe qatsiso'ñwamiq pítuhqe, Israel tímuyatuy haqamiyaniqat maht-sikna; nihqe òqayat hin hinhtotiniqat pās tutapta. ²³ Moses tihtiwhq, naat-niqw pu yuat puma God qapēvewnaqe payhkomuy mūmuyawhtuy añ put tupki'ta, yaw pam sūhimuniqw òviy'o, puma moñwit hin yukiyat qa mamqasqee. ²⁴ Moses wuñwqe qapēvewnaqe Pharaoh tiyat mānat tīatnihqey pan túnwantiwniqey qa nāwakna. ²⁵ Tatam pay God sinomuy-atuy amumum hīhihta añ kānanvotniqey namorsta, qaantaqat hahlayhpit ep hihsavo hahlayniqey epnihqee, ²⁶ Christ tutukpanhqatsiat Egypt epeq hīhihta núnukñwat epnihqe pas pávannihqat pan aw wūwaqee, pi pam pan put tunatyat ep hihta akw tayawinpit pas antsay'tage òviy'o. ²⁷ Pam qapēvewnaqe òviy Egypt-tutskwat tatamhta, moñwit itsívuyat qa mamqast'a; pas pam hakiy qataymataqpuvanihqat tuway'tage pan hihta añ kuyta. ²⁸ Pam qapēvewnaqe mañat uñwáyat hōtsíwat òvaqe pu ánan'ik wiwtsi, piw mañat sikwit tuhpet nōsa; noqw òviy motitihiwyaqamuy tōtimuy qōyatoga qa pumuy amumi may'tat, amutsva yūmosa ah-piy'o. ²⁹ Ura Israel-sinom qapēvewnayaqe Palavatuphat añqe' tutskwat lakput añ ayo nōña; noqw as Egypt añqw sinom put tuwantotat, paōysoa. ³⁰ Israel-sinom qapēvewnayaqe tsañe'sikis tālat añ Jericho-kitsókit qōqōnyaqw, ép kihut tuhkwat sapumhti. ³¹ Noqw ura tokoy huhyaqa, Rahab, qapēvewnaqe qatuptsiwni'yuñqamuy amumum qa sūlawhti, pi hakim kitsókimi nanauyve pohtamaqam put aw pituqw, pam pumuy amumi unañwtaqee. ³² Noqw ya sen nu nāto piw hiñqawni? Pi nu haqawatuy tuawi'taniqw soon añ tuwaniy imuy amuptsiwtani: Gideon, pu Barak, pu Samson, pu Jeph-

thah, pu David pīwu, pu Samuel, pu God lavay'aymuyatuyu. ³³ Ima qapēwewnit ahpiy haqe' momñwituy sinomuyatuy ánwutota; súan yēsiwniqat aniwnaya; hihta awiniwuyñqat ep öki; pu wukotohohtuy moayamuy útatota; ³⁴ Uwiñwuy a'nö mukiyat tókaya; sipwuvahpit qalayay añqw ayo ipwaniwya; qa öqawi'kahkañw a'nö hoñvitoti; nānaywaqe a'nö öqaltoti; tuwqamuy taq'oyiyamuy tatslakna. ³⁵ Momoyam timuy so'qe ahoy tātayyaqw amumi yórikya. Pētu mātaviwyaniqey qa nānakwhaqe, hihta qaan'ewakw añ okiwsaniwya; puma hisat ahoy yesvaniwniqat epeq pavan nukñwat qatsit aw-sa taywisqe öviy'o. ³⁶ Pu pētu amumi qaan'ewakw tututsiwya, pu wuvahtinumya; hikis pas sómiwya, pu sivikiva tañatiwya. ³⁷ Puma tatatupniwya; siyarat akw nāhoy tutkitiwya; unahewiwya; sipwuvahpit akw qöyantiwya; okiw kanelvuhkat, pu kapirsuvuhkat yuwsikahkañw añqe' hinnumya; hihta ñastayakahkañwo; hihta akw okiwhinyuñqe kānanapta. ³⁸ Yep qatsi pumuy qa hihkay'ta, puma okiw haqe' qayēsiwhpuve hinnumya, tuhtukwivaa, pu tuhsövaa, pu tutskwat añ koroiwuyñqat añ'a. ³⁹ Ima sohsoyam qapēwewniy ahpiy lomanavotniwya; noqw pay God pumuy hihta āawnaqe pumuy nāt qa maqa. ⁴⁰ Nikañw itamuñem hihta pavan nukñwat pasiwnaqe, puma itamum sumiyankahkañw pasiwnayaniqat pan yuku.

12

God Our Father

¹ Noqw itam it akw moñwvastotiqamuy akw nöyakiwtaqe, öviy itam qa nāñ'ekni'kahkañw nanamunwani; nen a'nö yuhtukni. Itam sohsok hihta puptut o'yani, pu sohsok qaanhtiput itamuy ñuy'yuñqata. ² Itam Jesus aw-sa taywisni, itahqapevewniy yayhnaqat pu yúkuhqat aw'i. Pam hapi hahlayhpit makiwniqey tunatyawkañw nahoylehtsit ep mokqey añ kuyva, nahaman'ewakw qa hihtatat'a, nihqe God moñw'atsvewayat putvaqe qatuptu. ³ Noqw öviy uma put añ wūwayani, hin pam nakwhani'taqata, hakim qaanhinwisqam put aw rohomhtotiq'ö. Uma put añ wūwaye', soon wuwanmamañwuy'yani, pu ökiwhtotini. ⁴ Uma qa haqawa qaanhtiput aw rohomnumhqey ep möki. ⁵ Ya tutuveni umuy God tímatrihqat pan ökwqhantaqat uma pay suhtokya? Ura yan pey'ta: Itii, Tutuyqawhqa un ökwqhantaqw, um put qa paysoqtani, pu pam un sivintoynaqw, um put ep qa pas unañwmokmantani. ⁶ Pi Tutuyqawhqa hakiy aw unañway'te', hakiy ökwhañwu, pu qa hakiy tiy kwúsuhqey qa wuvahtañwu. ⁷ Kurs uma ökwhaniwyaqey añ kuyyuñqw, pep hapi pu' God umuy tímuy'taniqey pan tumaltani. Puyaw haqam hakiy tiat nayat ahpiy qa ökwhaniwa? ⁸ Pi itam

sohsoyam hīhihta ep ökwhaniwya; noq̄w kurs hak qa hihta ep ökwhaniwe', pep pu' soñawnen pam pay hakiy qa puw-suñway'kañw tihtaqat tiyat antani, nihq̄e pay qa God tīatni. ⁹ Yep qatsit ep itanam itamuy ökwphantotaq̄w, itam pumuy kaptsi'yuñwa. Noq̄w ya sen itam tis hīhikwsimuy yūkuhq̄at aw tūqayyuñwe', soon qa yesni? ¹⁰ Itanam pi pay as antsa pan unañwtote', hihsavo itamuy ökwphantotañwu. Noq̄w God hapi itamuy akw moñwvastotiniqat òviy panhtiñwu, itam put an qahováriwyuñwniqat òviy'ò. ¹¹ Noq̄w nāp hak ökwhaniwhq̄e ep soon hahlayhtimantani; nīkañw pay atsva hak put añ kuyve' kwakwhat unañway'vañwu, piw suan hinmañwuniq̄e y tuwi'vañwu.

Instructions and Warnings

¹² Oviy hakiy unañwmokq, maat sūhayiwtaq̄w uma öqalayani; pu hakiy tamöat qaöqáwi'taq̄w uma put hoñvitotani. ¹³ Nen uma soñawnen hakimuy kukyamuy eñem suwip pöhtotani; nāp hisat hakiy kuk'at qa pasiwtaqat öq̄aat ruhpakni; pam qa panhtit qalaptuni. ¹⁴ Uma sohsokmuy amumum kwakwhat qatsit añ ö'qalyani, pu qahovársqatsit añ'a. Put uma ñastaye', soon Tutuyq̄awhq̄at aw yórikyani. ¹⁵ Uma pās tunatyawwisni, taq̄ sen haq̄awa God núokwayat qa akw moñwvastini, taq̄ nāp hisat hak tūsaqat a'nö tsivot anhte' wūhaknihq̄amuy hovalani. ¹⁶ Uma tunatyaltotini, taq̄ nāp hisat haq̄awa tokot sokoplawni; sen yep qatsit-sa aw tunatyawtani, Esaut añ'i. Ura pam motitinihq̄e makiway sūs nösniq̄e aw aptsiwtaqat òviy put nāhoyñwa. ¹⁷ Noq̄w ura ahpiy pantaq̄w, put naat put öqalaniaqat pam nāwakna. Noq̄w pay ayo noiwa, soon kurs pam hiniwhtiqat alöntaniq̄w òviy'ò, nāmahin pi as ura okiw pas pakkañw hin put alöntaniq̄e hepta. ¹⁸ Pi uma tūkwit Sinaít qa aw öki, imuy Israel-sinmuy amún'i. Ura pam tūkwi uwiwikañw pamesit akw nömseekiwañw, qatāla, pu piw huk'ohpokiwta. ¹⁹ Pu pañq̄w hak tötökq̄e hiñq̄awlawhq̄, puma put tōnayāt nanapta; nihq̄e puma put nanaptaq̄e, as pam pāpu qa pumuy amumi yuaataniqat okiw yan tūviñtota, ²⁰ Pas kurs puma soon hin tutaptiwhq̄at añ kuyyuñwniq̄e òviy'ò, pi ura pañq̄awu: Nīkañw hīkispī pay himuvohko tūkiwt aw toñokq̄, pay tatam uma put tatatupninayamantani, sen lansat akw nīnayamantani. ²¹ Noq̄w ura kurs pi pas nuhtsel'ewakw soniwhq̄, òviy Moses pañq̄awu: Pas nu pavan tsawnaq̄e, tururuyku. ²² Pi uma hapi tūkwit Zion aw öki, pu pas qátuhqat God wuhkokit-sokiyat, òveqatsit ep Jerusalem aw'i; God hoñviaymuyatuy qaan'ewakw hintaq̄amuy amumii; ²³ Pu sūmi tsovawtaq̄amuy mohti tihtiwhq̄at aw tōnawtaq̄amuy tūñwniam òveqatsit ep pey'yuñqa pumuy amumii; pu sohsokmuy amuñem hin

yuki'maqat God aw'i; pu añ suan hinyuñqamuy sinmuy hikwsiam hinyuñniqey añ pās pasiwhtotiqamuy amumii: ²⁴ It puhuvasiwnit ep God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsakqat Jesus aw'i; pu put unwáyat wiwtsiniwyaníqat Abel unwáyat epnihqe pavan hihta núnukñwat tuawi'taqat aw'i. ²⁵ Uma tunatyaltote' hakiy òñaqw yuaataqat aw tūqayyuñwni. Susmataqpi ima hakiy tūwaqatsit ep yuaaykuqat aw qa tūqayyuñqam pas ayo qa nõña. Noqw pay tis itam hakiy òñaqw yuaaykuqat aw qa tūqayyuñwe', kurs hin ayo nõnakni. ²⁶ Ura hakiy tōnaat ephaqam pas tūwaqatsit tayayaykina; noqw pu' hapi pam hinhtiniqey lavayhtiye pañqawu: Sūs piw nāt nu qa tūwaqatsit-sanit pay òveqatsit enañ tayayaykinani. ²⁷ Noqw pam sūs piw sohsok hihta tayayaykinaniqey pañqawhqe, hihta tayayaykuqat sohsok sūlawhtiniqat pañqawu; pay añ hihta yukiwhqat hapi; noqw añ himu soon wayayaykuniqa hūrs hoñvani. ²⁸ Noqw òviy hapi itam moñwtunatyat pas soon wayayaykuniqat makiwyaqe, itam put ep God tsúyakyani; nen itam kaptsi'kahkañw pas hihtay'kahkañw put aw okiwlalwe', put unañweyani. ²⁹ Taq aw itahyantaqa God qōhi hihta tsohtso'nañwuqat anta.

13

How to Please God

¹ Uma nānatupkomuy amún nānami unañway'yuñniqey qa haqami qe'totini. ² Uma hakimuy qa umuhtuwimuy pāsyaníqey qa ayo yuykuyani, taq haqawat panyuñqe qa navoti'kahkañw kurs God hoñviaymuyatuy pāsya. ³ Añ sivilal-waqamuy uma u'ni'yuñwni, pas amumum panyuñqey pan'i; pu uma qahahlayhpit añ kánanvotyaqamuy u'ni'yuñwni, pay uma piw amún tokoy'yuñqe òviy'o. ⁴ I' nõmaqtsi sohsok-muy amuhpiy kaptsiwtani, pu put qa hak tuyoy'ewakwtani; nikañw hapi imuy añ nāhuhyayaqamuy amuhpa' hinnumyaqamuy pu tokot sokoplalwaqamuy pay ason God hin yukunani. ⁵ Uma hihta tuñlay'taqat qa pan qatsi'yuñwni, pay uma hihta himuy'yuñwe' put ep nakwhani'yuñwni; pi ura pam pañqawu: Soon nu un tatamhtani, kita. ⁶ Noqw òviy pay itam tatam qa nānahtsopyakahkañw pañqaqwani: Tutuyqawhqa nuy paañwni'ta; noqw sinom nuy hintsatsnaniqw, nu soon amuhpe tsawiniwtani. ⁷ Umumi tunatyawyuñqam God lavaiyat umumi yuaaykuyaqamuy uma u'ni'yuñwni; uma pumuy hin hinwisqat aw wūwantote' amún qapēwewnit an hinwisni. ⁸ Jesus Christ hin tāvoq hintaqey nāt panta pūu, pu yahpiy sūtsepni. ⁹ Uma hihintaqat alōñót tutuqayhpit qa akw itahqapevewniy añqw lasyani. Pay hakiy unañwaat God núokwayat akw hūrs'iwtaqw pam put eñem lolma, i'

nōsiwhqa put hintsatskaqamuy qa moñwvastapnaqat qa put akw'a. ¹⁰ Pi itam nāp itahtuwiy an God aw nāwakintota. Noqw ima Jerusalem ep God kīyat ep tumalay'yuñqam soon put ep itamum hintsatskani. ¹¹ God awwat mohpeq moñwi qaantiput ep kapīrat nīnat, uñwáyat yankañw, haqami pas āantsawat aw pákiñwu. Noqw pay hoñviayaat put tokoyat haqam hākyesqat kwayñavohaqami yawme', pep put taqt-sokñwu. ¹² Noqw ōviy piw Jesus pas nāp uñway akw sinmuy kwañw'ewakwtaniqe ōviy kitsókit kwayñavehaqam kānavotqe mōki. ¹³ Noqw ōviy itam haqam hākyesiwhqat ihpo put awyani; nen itam put amún qalomálvayhtiwiyani. ¹⁴ Pi itam kitsókit sūtsepnihqat yep nāstaya, pi itam sukw pítuniqat tunatyawyuñwa. ¹⁵ Noqw ōviy itam God aw nānoayani, it nu pañqawu: Itam itahmoay akw put tayawnayani, piw put aw kwakwhatiwisni, Jesus Christ añ'a. ¹⁶ Nikañw uma lolmat hinhtotiniqey, pu hihta akw hakiy paañwayaniqey qa suhtok'iwyuñwni, pi put pāvantaqat God aw noiwwisqat ep pam hahlayi. ¹⁷ Uma umumi moñw'iwyuñqamuy amumi tūqayyuñwe', amumi nānakwhani'yuñwni, taq puma umuh-hikwsiy aw tunatyawwisa. Noqw soon puma tumalay ep God aw qa lavayhtotini. Noqw uma pumuy amumi pās tūqayyuñqw, puma hahlaykahkañw lavayhtotini. Nikañw putuiwkahkañw lavayhtotini kurs uma amumi qa tūqayyuñq'ō. Noqw pam pantaqa umuñem qalomáhintani. ¹⁸ Uma itamuñem nāwakinwisni, pay itam itah'unañway pasiwyuñqey as qa nānahtsopya, sohsok hihta añ pas qaatsat hinwisniqey suhta'ewyakahkañwo. ¹⁹ Nikañw nu as tis pas its umumi ahoy mātaviwniqat ōviy uma yan hinwisniqat nu okiw umumi yan nāwakna.

Prayer

²⁰ God hapi hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa; pam hapi Itahtutuyqawhqay Jesus Christ, kanelmuy amumi suan tunatyawmaqat, mokiwyu añqw ahoy tātayna, ura pam nāp uñway akw itamuñem sūs namivasiwnaq'ō. ²¹ Okiw nam pam umuy hin hinyuñwniqey pasiwyuñwniqat umuñem pan yúkuni, uma sohsok hihta añ put tunatyayat añ hinwisniqat ōviy'ō. Nam pam umuhpiy tayawniwniqey put tumalay'taa, Jesus Christ añ'a. Nam pam yūmosa aqwhaqami tayawintiwa. Nam antaa.

Final Words

²² Noqw nu okiw umumi pañqawni, itupkomu: Uma ōkwhanpit lavayit aw qa rohomwisni. Pay nu hikiqw lavayit umumi pēna. ²³ Uma itahtupko Timothy sivikiñaqw mātaviwhqat navoti'yuñwni. Noqw ason pam its pituqw nu

put amum umumi yórikni. ²⁴ Uma umumi moñw'iwyuñqamuy sohsokmuy inuñem öqalanwisni, pu sohsokmuy God sinomuy-atuyu. Ima Italyt añqw sinom umuy öqalaya. ²⁵ Nam God núokwaat sohsokmuy amumum yantaa. Nam antaa.

JAMES

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

¹ Nu' James, God-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pumuy tūwiamnihqa it penta, God sinomuyatuy añqe' aht-saval'iwtaqamuy amumii. Hakim öqawyuññwu.

Faith and Wisdom

² Itupkomu, ason uma hīhihta akw unaheviwye', put ep hin-haqam hahlayhtotini, ³ It navoti'yuñwee: Ason uma umuh-tuptsiwniy añqw lasyaniqey unaheviwye', uma put pantaqat ahpiy qaīts hin unañwtotiniqey tuwi'vayani. ⁴ Nikañw hak hihta ep nakwhani'kañw, pay yūmosa put añ kuyvamantani. Nen hak pas tukwsiwñwu, pasiwtañwu, qa hihta akw hintañwu. ⁵ Kurs uma haqawa suyan unañwtañwuñnit ñastanen, pay pam God aw put öviy tūviñtani. Noqw pam hakiy qa qöhqöyat, aw put nóani. Pi pam qa hihta kahkawnakañw sohsokmuy hihta huylawñwu. ⁶ Noqw pay hak pas qapēvewnañw put öviy tūviñtani, qa wiwsikañwo. Taq wiwsiqā pāhut hoñvantaqat anta. Pam hūkañwuy akw nāhoy tutuptiwñwu. ⁷ Noqw öviy hak pantaqa God añqw pay hihta ömahtaniqey qa pan wūwamantani. ⁸ Lōq wuwñi'taqa ahsupoq tunatyay añ qa hūrs'iwtañwu.

Poverty and Riches

⁹ Pay añ tuptsiwñi'taqa okiwsinonikañw a'nö hímuniwhti qey ep hahlayni. ¹⁰ Pu i' hak kahaktaqa qahimuniwhti qey ep piw tuwat hahlayhtini. Pi pam tūsaqat siyat an tūwayani. ¹¹ Taq tāwa yamakq, kohsiwuy akw pay pahsat tūsaqa tsakñwu; noqw put siat posñwu; noqw put lomavitsañwaat sūlawhtiñwu. Noqw pan hapi kahaktaqa nāt panmaq w himuat sūlawhtini.

Testing and Tempting

¹² Pas sino unaheppit añ kuytaqa hahlayhpit ep'e. Pi ason Tutuyqawhqā put aw tuwante', put hihta ahsataqat aw nóani-it qatsit qaso'taqata. Pan hapi pam sohsokmuy put aw unañway'yuñqamuy amumi awini'ta. ¹³ Qa hak hapi unaheviwe' pañqawni: God hapi inumi unahepta, kítani. Pi God pas qa hihta qaan hinhtiniqey nāwakna. Piw pam qa hakiy aw unahepta. ¹⁴ Pay sino hihta tuñlayiy ahpiy pan ūnatoyñiwe' unaheviwñwu. ¹⁵ Pu tuñlayiy añ hinme' qaanhtiñwu. Nen pam qaanhtipuy añ ahsupoq hinme' so'ñwamiq mokni. ¹⁶ Uma qaöwihiniwhtotini, pas aw iunañwam itupkomu. ¹⁷ Sohsoy lolma kuwahtipu, pu sohsoy makiwa qa hihta akw

hintañwuqa hapi òñaq'ò. God tãlawñwat yúkuhqã hapi itamumi sohsok hihta nukñwat noi'ma. Pam soon hisat alòntini. Pam tãlanihqe soon hisat namtòke' haqam qatãlawnani. ¹⁸ Noqw pam kurs yan tunatyawtaqe, itamuy lavayiy pas antsanihqtat akw aniwna, itam put yukimuyatuy ahpiy sus mohpeqyaniqata.

Hearing and Doing

¹⁹ Noqw òviy'o, aw iunañwam itupkomu, uma sohsoyam pãs tũqayyuñwani; qa sulvayhtotimantani; qa suyhtsiptotimantani. ²⁰ Taq hak tãqa itsivuy akw qa súanhinme' soon God unañwveni. ²¹ Paniqw òviy uma it tuyoy'ewakwtunatyat ayo yukuyani, pu nukpantunatyat a'nò hoyoyotaqata. Nen uma okiw'una-ñway'kahkañw God lavayiyat umuh'nañwmi panayani. Pi pam umuhhikwsiy ayo óyaniqey aw öqalay'ta. ²² Uma qa nãmi yëtatat, God lavayiyat añ hinwisni; qa pãnis-sa paysoq aw tũqayyuñwani. ²³ Taq lavayit aw paysoq tũqaytaqa pay qa añ hinmaqa hakiy panaptsat akw nãtuway'taqat pan-tañwu. ²⁴ Pam nãviptsat, ahpiyniñwu; nen pahsat pay hin sóniwhqey suhtokñwu. ²⁵ Nikañw hak it tutavot pãs pasi-wtaqat, hakiy qenivo táviñwuqat añ purime', put qa suhtoke', añ hinmaq, God put hintsakpiyat añ put paañwani. ²⁶ Kurs hak haqam God pas kaptsi'taqey pan namiwuwante', leñiy qa aw tuyqawi'te', pam paysoq nãyuyuyhnani. Pam pi haktonsa pãs unañway qatu. ²⁷ Noqw pay yan hapi hak God Itanay-niqw pas antsa put kaptsi'taqa hinmani kwañw'ewakw unañway'kañwo. Hak imuy nanalvutuy, pu koñnanalvutuy hihta añ kãnanvotyaqw amumi pohtamantani. Pu yep qatsit ep qa nãtuyoy'ewakwtani.

2

Warning against Prejudice

¹ Itupkomu, uma qa sinonunuiñhtni, kurs uma Itah-tutuyqawhqay Jesus Christ pas kaptsihihqat aw tuptsiwñi'yunwee. ² Kurs hak tãqa sikavalasivat tañapsomkañw, lomayuwsitãqa umuhtsotsvalkimi pakiqw, pu piw hak tãqa hin'ewakw yuwsitãqa ep pákini. ³ Noqw kurs uma it lomayuwsitãqat-sa aw unañwtapye' haqam nukñwat ep qatup-tuniqat put aw pañqaqwat, it òokiwhqat aw pañqaqwani: Pay um pep wúnuni, sen, Pay um yep iwuwukpiy aqlap qatuptuni, kitotani. ⁴ Kurs uma panhtote' pay qa suan wũwantotani. Soq uma sinmuy tsikantotani; nihqe qalomá'nañway'kahkañw,

hakiy enem hin yuykuyañwu. ⁵ Kurs inumi tuqayvasto-
 taa, aw iunañwam itupkomu. God yep qatsit ep añ oki-
 wyaqamuy namorstage, pumuy moñwtunatyay máqaniqey tu-
 natyawta. Pay qa panta? Sam pi pan hapi pam put aw
 unañway'yuñqamuy awini'ta. ⁶ Noq̄w uma soq̄ it òokiwhqat qa
 hihtatota. Puyaw qa kahaksinom umuy sóontsahtsanyakañw
 momñwituy amumi umuy lölökinlalwa? ⁷ Puyaw qa puma
 umuhnatñwaniy qa hihtalalwa, it natñwanit pas hihkay'taqat
 akw uma túñwantiwyaqata? ⁸ Ura i' pas pavan tutavo tutuvenit
 añ pey'ta: Um hin pas nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway
 aw unañway'tani, yan'i. Noq̄w òviy kurs uma put anhtote'
 súanhtotini. ⁹ Nikañw kurs uma qa sohsokmuy sun òoyye', pay
 pan hapi uma qaanhtotini; nihqe mewnit qa tuqayvastote',
 panwat hin hinwisniqat tutavot ahpiy hin yukuniwyani. ¹⁰ Pi
 hak pay as sohsok tutavot añ hinmakañw, sūp haqam put ep
 qaanhte', pay hapi sohsok ep qaanhtiñwu. ¹¹ Pi i' hak hakiy
 tokot qa sokoptaniqat kítahqa piw hak hakiy qa nñaniqat kita.
 Noq̄w òviy pay as kurs um tokot qa sokoptakañw hakiy nñe',
 pay hapi um tutavot qa kaptsi'ta. ¹² God it tutavot hakiy
 qenivo táviñwuqat añwat itamuy hin yukunani. Noq̄w òviy
 uma put-sa aw taywiskahkañw hihta yuaatotani, piw hihta
 hintsatskani. ¹³ Pi ason hin yukiltiniqat aw pituq̄w, God
 núokwaat put itsívuyat añwuy'tani. Noq̄w God añ qa núokwat
 tuwat soon òkwatuwni.

Faith and Actions

¹⁴ Itupkomu, sen hak pas qapēvewni'taqey pañqawkañw qa
 put aw hayawtaqat hinme', ya pam hin put akw moñwvasttini?
 Ya sen pam qapēvewniy akw ayo yámakni? ¹⁵ Noq̄w kurs
 haqawat tuptsiwni'yuñqam qa yuwsí'kahkañw, nōsiwhqat
 ñastayaq̄w, ¹⁶ Uma haqawa amumi pañqawni: Pay uma qa hin
 unañway'kahkañw ninmani. Uma mukihtotit, òōyyani, kitat,
 puma hihta haqni'yuñqat pumuy qa huytaq̄w, ya hin puma
 put akw moñwvastotini? ¹⁷ Noq̄w òviy hak qapēvewni'taqey
 pañqawhqa put qa aw hayawtaqat hinme', pam haktonsa
 qapēvewni'tani. ¹⁸ Haqawa ka hakiy aw pañqawni: Yaw
 um qapēvewni'ta; noq̄w nu'wa hihta tumalay'ta. Taa,
 um uhqapēvewniy inumi mahtaknani qa hihta uhtumalay
 akw'a. Noq̄w nu'wa ihintsakpiy akw ituptsiwniy ūmi mah-
 taknani, kítani. ¹⁹ Pay God pas sūkanihqat um tuptsi-
 wni'ta. Pay um súan wuwni'ta. Ima nukpanhihikwsimuy
 piw pan tuptsiwni'yuñqe maqasneve tururutoti. ²⁰ Noq̄w
 puyaw um soon it navotni um hak an'ewakw wuwni'taqa
 sino? Sen hak qapēvewniat qa hihta apitiq̄w, pam haktonsa
 qapēvewni'tañwu. ²¹ Ura Abraham itana hom'oyvihkat ep tiy

Isaac hom'oyhq God put súantaqat pañqawu. Pay qa panta? ²² Pam God aw tuptsiwni'taqe òviy pan hinhti. Noqw put qapēvewniat hintsakpiyat akw aw antsaniwa. ²³ Noqw tutuveni hin lavayhtiqa hapi anhti: Abraham God tuptsiwhq, God put súantaqat pañqawu, ii. Noqw pam God kwātsiatnihqey pan túnwantiwa. ²⁴ Noqw òviy hapi sino hintsakpiy ahpiy qenive wúnuñwu, qa pas qapēvewnit akw-saa. ²⁵ Pu i' hak tokoy huhyaqa, Rahab hakimuy tuaw'ayhtuy pās tavit pu pay sutsvoqwat pumuy hōna. Nihqe pam hintsakpiy akw qenive wunuptu. ²⁶ Pi hakiy tokoat qa hikwsi'te' mokpuniñwuniqw, pay hapi pan piw qapēvewni hintsakpit nāstanen mokpuniñwu.

3

The Tongue

¹ Itupkomu, pay uma qa sohsoyam tūtutuqaynayaniqey anyuñwni, it navoti'yuñwee: Itam tūtutuqaynayaqam pas pavan qaōwíyukuniwyani. ² Itam sohsoyam hihhihta añ òwihinwisa. Haqam hapi lavayiy ep pas qa òwihiniwhitiqa pās pasiwtañwu; nihqe sohsoy tokoy tuyqawi'taniqey tuwi'tañwu. ³ Meh, hak kawayot sipmoyhtotoyna, put aw tūqaytaniqat òviy'ò. Nihqe pan hak put tokoyat sohsoy ponilañwu. ⁴ Pu uma kurs piw pākihut aw wūwayani. Nāmahin pi as puma qaan'ewakw yañsayoqw-nikañw, pu wukohukañwuy akw hukhoyiwisa. Nikañw pay hihsakhoyat ponilanpit akw ponilantiwya, wárikni'maqa haqami ponilaniqey nāwaknaqw pañsoq'a. ⁵ Noqw pan hapi hakiy leñiat pas as tokoyat ep hihsayhoyanikañw hihhihta kwiviyuaatañwu. Meh, qōhi as hihsaynikañw hihta wukotaqtsokñwu! ⁶ Noqw hakiy leñiat ūwiñwuy anta. Itahtokoy ep pam yep nukpanhqatsit anta. Nihqe pam itahtokoy añ ahsupoq tuyoy'ewakwlawu. Pam maskiveq qōhit akw taqtsokiwkañw itahtunatyay tataqtsokñwu. ⁷ Pay as pi sinom sohsokmuy hihtuy popkotuy, pu masay'yuñqamuy, pu hihtuy hoyóyotinumyaqamuy tsūtsu'tuy, pu pātuwaqatsit añqe' ki'yuñqamuy amumi tuyqawi'yuñwa. Puma pumuy sohsoy amumi tuyqawi'yuñwaniqey tuwi'yuñwa. ⁸ Nikañw pay pas kurs hak leñiy aw tuyqawi'tani. Pas pam qalolmanikañw, qatuqayvahsi'ta; pas kelmokiat hakiy nīnañwuqa-saa. ⁹ Itam put akw God Itanay lomayuaatota; pu pay put akw itam sinmuy God an yukiwyuñqamuy qalomáyuaatota. ¹⁰ Lomalavayi, pu qalomálavayi sūkw moat añqw nōñanta. Itupkomu, pas hapi soon yantani. ¹¹ Puyaw sen haqam pāhut nōñañataqat ep kwañwa, pu tsívo sūvaqw nōñantañwu? ¹² Itupkomu, ya sen nōnvospaltsoki olive-sipalat

pölöy'vani? Ya sen ovauyi nönvospatat himuy'vani? Qae. Noqw pay pan hapi haqam pāhu nōñantaqa kurs hin suhut, kwañwat enañ nōñantoynani.

The Wisdom from Above

¹³ Hak sen umuñaqw suan unañwtalwuwni'ta, pu hihta tuwi'ta? Pay pi pam suan hinme', hihta lolmat hintsakni, qa kwivi'nañway'kañwo, súanwuwni'kañwo. ¹⁴ Nikañw kurs uma umu'nañwpeq pas pavan unañwtutuyyakañw, nanaqastunatyawyuñwe' pay uma umuhsuanwuwniy ep qa himuiwyuñw. Pu uma it suan wuwnit pas antsanihqat ehpewi qa atsálalwani. ¹⁵ Taq pan hinmaqa qa òñaqw wuwnit añ hinma, soq yep qatsit añqw wuwnit ánwata. Pam pantaqa wuwni hakiy tunatyayat ahpiyniñwu, it Nukpanat ahpiy'o. ¹⁶ Haqam pi hakim unañwtutuyyakañw nanaqastunatyawyuñwe' puma piw qa unañwtalyañwu, pu hihta qalomátumalay'yuñw. ¹⁷ Nikañw òñaqw suan unañwtalwuwni'taqa mohti suan unañway'ta; kwakwhat unañway'ta; qa a'nö unañway'ta; pās suyan tūqaytañwu; pas núokwa; lolmat tumalay'ta; qa sinonuiña; piw qa nawip'ew hinma. ¹⁸ Noqw hak haqam pasi'nañway'taqa soñawnen pasi'nañwat qatsit enem hihta uylawe' pam suan qatsit aniwnañwu.

4

Friendship with the World

¹ Ya uma hinoqw nānaywa, pu nānwuy'yuñwa? Umuh-tokoy ep umuhtuñlayi umuy hin unañwtotoyna. Sen qa panta? ² Uma as hihta tuñlay'kahkañw kurs hin put tutwani. Uma as tuqwyantota, hihta himuy'vayaniqey tuñlay'kahkañwo. Uma nānaywakañw nāqöytota. Nikañw uma hihta qa tūviñtotaqe öviy qa himuy'yuñwa. ³ Uma as hihta öviy tūviñlalwakañw qa ömalalwa; uma qalomátunatyawkahkañw put öviy tūviñtotañwuniquē, paysoq pi uma umuhtuñlayiy añ put akw nāhahlaynayaniqē öviy'o. ⁴ Is ohi, uma nuvötahtaqtu, pu yoñaymomoyamu, yep qatsit ep uma nāhahlaynayaniqey nānawaknaqamu! Kurs uma pan hinwise', God tuwqamat-niwhtotini. Taq hak yep qatsit ep nāhahlaynañwuqa God tuwqaata. Ya uma it qa navoti'yuñwa? ⁵ Ura tutuvenit añ yan pey'ta: Pam hikwsit itamuhsonmi pānahqey tuñlay'ta, pu nēnem kahkawna, yan'i. Noqw ya úmuyniqw paysoq i' pey'ta? ⁶ Pi pas pam hakiy pāsniñwu. Paniqw pi öviy pam pañqawu: God añ kwivi'nañway'yuñqamuy amuh-pewi wunuptuñwu; nikañw añ okiw'unañway'yuñqamuy pam paañwañwu. ⁷ Paniqw öviy uma God aw nānakwhani'yuñw.

Uma Nukpanat aw rohomwisq, pam umupyeye wāyamantani.
⁸ Uma God aw hohyokyaqw, pam piw tuwat umumi hóyokni.
 Uma soñawnen umuhmay pāhomyani, uma añ qaanhin-
 wisqamu, pu uma umuh'unañway kwanw'ewakwtotani, uma
 lōq wuwni'yunqamu. ⁹ Uma nāōkwhayani; pu qahahlayyani; pu
 tsaykitani. Uma tsutsúyyaniqey qe'totit, qahahlayhtote', pu-
 tuiwyunwani. ¹⁰ Uma Tutuyqawhqat ehpewi nāqahihtatotaqw,
 pam umuy tsokanani.

Warning against Judging a Brother

¹¹ Uma qa nānamiq hiñqawqani, itupkomu. Taq pāvay,
 sen tupkoy aqw hiñqawlawhqa tutavot qahihtalawhqe aqw
 hiñqawlawñwu. Nīkañw kurs um tutavot aqw hiñqawlawe',
 qa put añ hinme', um sinmuy amuñem hin yūkuniqey
 nātsotskanañwu. ¹² Pay hapi pas sūka nuhtumi tutaptima,
 piw amuñem hin yuyku, (pas God-saa). Pam hapi hakiy
 ayo táviniqey, pu ayo hintsanniqey aw öqala. Noqw ya um
 haknihqe pas piw ayo sukw aqw hiñqawlawñwu?

Warning against Boasting

¹³ Taay, uma pañqawqamu, Itam pu', sen qāvo ayo
 wuhkokitsokimiye', pep yahsañwnayani; nen pep hihta
 tuhtuy'yakahkañw huhyaye', hihta nihtotini. ¹⁴ Susmataqpi
 qāvo hintaniqat uma qa navoti'kahkañwo. Puyaw
 umuhqatsi hímuu? Pay pam söwiwañwuy anta. Hihsavo
 mäsiltit, pay kurs haqaminiñwu. ¹⁵ Uma qa pañqawqat,
 yan hiñqawwanikahkañwo: Ason kurs Tutuyqawhqa pan
 nāwaknaqw itam yesni, nen yanhtotini, sen panhtotini,
 kitotanikañwo. ¹⁶ Noqw tuwat soq uma umuhkwivi'nañway
 ep himuiwyunqe qaanhtotiñwu. ¹⁷ Noqw lolmat hinhtiniqey
 navoti'kañw put qa panhtiqa qaanhtiñwu.

5

Warning to the Rich

¹ Taay, uma añ kahaksinomu, uma pas umuhtōnay
 añqe' tsaykitani. Taq uma nāt qahahlayhqatsit aw ökini.
² Umuhkahakhimu kwanwtipti; umuhyuwsu kwahyatoti.
³ Umuhsiwa sohsoy sikañputi. Nihqe pam umuy tuhtualni;
 nen qōhit an umuhtokoy tsohtso'nani. Uma so'ñwaveq
 talōnwintiwhqat ep nennem nihtiwhtaqtat waranhtota. ⁴ Meh
 ayam hakim umuñem höqyaqw uma pumuy ahsatiyamuy
 kwahanayañwu. Noqw Qaan'ewakw Hintaqamuy amumi
 Tutuyqawhqat naqvumiq tōnaam töqtiqw, pumuy ahsatiam
 umuy tuhtualni. ⁵ Uma yep qatsit ep kwanwáewhpit
 yēse, qaunañwtalya. Pas uma nāwihtotoynaya, pas hisat

qöyaniwyaniqey an'i. ⁶ Uma hakiy súantaqat tūvayat nīnaya. Noqw pam umumi qa rohomhti.

Patience and Prayer

⁷ Noqw ōviy'o, itupkomu, uma Tutuyqawhqat pītuniqat aw pahsavo wuhkomaqaptsi'yuñwni. Meh, ūyi'taqa tutskwañaq w hihta nukñwat aniwnit ōviy maqaptsi'tañwu; nen qa nañ'ekni'taqw, its uyis yokvañwu, pu tuhoos piwu. ⁸ Oviy uma qapēvewnayakahkañw qa nañ'eknayani. Taq Tutuyqawhqat pītuniqat aw hayiñw'iwma. ⁹ Uma qa nānami hinyuñwni, itupkomu; taq nāphisat sen uma sóontsaniwyan. Meh, hakiy hin yukunañwuqat hōtsíwmi wunu. ¹⁰ Itupkomu, uma God lavay'aymuyatuy Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankahkañw yuaaykuyaqamuy amumi taywise', amumi nanawinyani. Pumuy hin kānavotpit añ nakwhani'yuñqat pan piw uma hinwisni. ¹¹ Meh, itamuyniqw kānavotpit añ nakwhani'yuñqam hapi pas hahlayhpit epya. Ura Job hin qa nañ'eknaqat uma pay nanapta; nihqe Tutuyqawhqa hin put eñem yúkuhqat uma navoti'yuñwa. Pi pas Tutuyqawhqa hakiy ōkwatuñwu, pu núokwa. ¹² Nikañwo, itupkomu, uma hapi pas tis pavan ōqalat lavayit akw hihta pasiwnyaniqey qe'yani. Uma qa ōveqatsit akw ōqallavayhtotini, piw qa tūwaqatsit akw'a, pu pay pas nāp hinwat lavayit akw'a. Uma qa panyat, pay uma Owí, kitotaqw pantamantani, piw Qae, kitotaqw pantamantani. Taq nāphisat pi uma sóontsaniwyan. ¹³ Sen haqawa uma hihta ep okiwhinhte', pam nāwaknani. Sen haqawa hahlayi, pam hahlaytatawlawni. ¹⁴ Sen haqawa umuñaqw tūtuye', pam God sinomuyatuy amuñaqw wukw'aymuy wáñwayni. Noqw puma Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankahkañw wihkuyit akw put lelwiyat, put eñem nānawaknani. ¹⁵ Noqw puma qapēvewnayakahkañw, put ōviy tūviñtotaqw, pam qalaptuni; noqw Tutuyqawhqa put qatuptsinani, pu put qaanhtipuyat put ahpiy ayo yúkuni, kurs pam hihta ep qaanhtiq'ō. ¹⁶ Uma umuh'ōwihiniwhtipuy nānami nahostiwisni, pu uma nāhoy nennem nāwakinwisni; nen uma qalaptuyani. Pas haqam suan hinmaqat okiwnawakinpiat a'nō hihta aw tuyqawi'ta. ¹⁷ Ura God lavay'ayaat Elias itamun sínonikañw itamun unañway'ta. Nit pay ura pas qa yokvaniqat ōviy pam pas qa atsáy'kañw nāwakna. Noqw ura payhkomuy yahsañwuy-nikañw añqw nāvay mūmuyawhtuy pahsavo tūwaqatsit añ qa yokva. ¹⁸ Nit pu piw pam nāwaknaqw, ōñaqw yokvaqw, tutskwa hihta aniwna. ¹⁹ Itupkomu, kurs haqawa it pōhut pas antsanihqat añqw ayo lasq, hak put aw ahoy put wikve', ²⁰ It navoti'tani: I' hak qaanhinmaqat gasuyan tunatyayat añqw lasnaqa hapi mokiwuy añqw

hakiy hikwsiyat ayo távini; nen nihtiwtat qaanhtipuyat
nākwapnani.

PETER

God Sinomuyatuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Peter, Jesus Christ ayaatnihqa, it penta. Nu' aň ahtsaval'iwtaqamuy Pontus, Galatiat, Cappadociat, Asiat, pu Bithyniat aňqe' hinnumyaqamuy öqalanta. ² Ura Itana God aňwu pay umuy tuwi'taqe, umuy namorstat, Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy umuy sutsvo oya, uma Jesus Christ uňwáyat akw kwaňw'ewayhtote', put aw tuqayvastotaniqat öviy'o. Nam núokwa, pu kwakwhaunaňwa qaöwíhintaqá umumi pitsíwtaa.

A Living Hope

³ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqa aw yantaqaat i' Naat God pas kaptsiwaa. Kwakwhat pi pam hapi pas núokwanihqe itamuy tímuy'vage, nõyit qaso'taqat itamumi noa, Jesus Christ mokiwuy aňqw ahoy tātaynaqee. ⁴ Pam itamuňem pas qahinhtiňwuqat, pu qahováriwtaqat, pu qasulawhtiňwuqat hihta öveqatsit ep warani'ta. Put öviy uma unaňwvahsi'yuňwa, ⁵ God qapēvewnayakahkaňwo. Pi pam umuy ayo óyahqe, umumi so'ňwamiq pahsavo tunatyawtaniqey öqalay'ta. Noqw so'ňwaveq pu' pam umuhmakiway umumi nóani. ⁶ Noqw öviy uma pas hinhaqam hahlayya, pay nāmahin pi as uma ka pu' hihsavo hīhihta aň kānanvotyage putuiwyuňwa. ⁷ Hak sikavalasivat aw pohtanik, qõhit akw put aw tuwantaňwu. Noqw tis pi öviy God umuhqapevewniy sikavalasivat pay sūlawhtiňwuqat epnihqe pas pavan hihkay'taqat aw pohtani. Nihqe pam put aw pohtaqw, uma tayawniwyani, pu kaptsiwiyani, pu lomayuaatiwyani, hisat Jesus Christ pítuniq'ö. ⁸ Put uma hakiy aw qa yóriki'kahkaňw put aw unaňway'yuňwa. Uma as pu' put aw qa taykahkaňw aw tütuptsiwage hahlayhtiwiisa. Hahlayhpit pas kurs hin paňqawiwniqat pas pavan nukňwat pasiwtaqat pan uma hahlayya. ⁹ Pi umuhqapevewniy ahpiy aniwnit uma himuy'vayani, umuhhikwsi ayo nõňakniqat put'a. ¹⁰ Noqw God lavay'aymat put umuy ökwatuwe' ayo óyaniqat aňwu pay yuaaykuyat, put pantaqat aň pās heptotaqe, pu aň pupriya. ¹¹ Pi Christ Hikwsiat pumuy amuhpe pakiwtaqa Christ soon qa hīhihta aň kānavotat, pep pu' momiq taviwniqat aňwu pay pumuy āawna. Noqw öviy puma put hakiy yuaaykuqat, pu haqe' qalawmaqat aň pupriya. ¹² Noqw pay puma qa nēňemyat, umeňem iit pēnayaqat pan amumi mātakti. Noqw hikis pi öñaqw hoňvia'yam it aw pupriyaniqey nānawakna. Noqw umumi hapi i' lomatuwawi yuaatiwa, hakimuy

lavay'a'yatuy amuhpiy'o, Qahováriwtaqat Hikwsit ōnaqw taviwhqat ōqalayāt añq'ō.

A Call to Holy Living

¹³ Noqw ōviy uma rohomhtotiniqe umuhwuwniy moñwvas'iwyuñwni; pās umu'nañway yeskahkañw, hisat Jesus Christ mātaktiniqat aw taywiskahkañw, it kuwahtiput pep makiwyaniqey ōviy yūmosa unañwvahsi'wisni. ¹⁴ Uma God aw tūqayyuñwni, put tīmatnihqee. Ura as uma hisat God tunatyayat qa navoti'yuñqe nāp umuhtuñlayiy añ hinwisa. Noqw pu' hapi uma qa pan hinwist, ¹⁵ Añ ahsupoq suan hinyuñwni, i' hak umuy wánwayhqa hin suan hintaqat pan'i. ¹⁶ Ispi yan ura pey'taq'ō: Uma qahováriwyuñwni; pi nu qahováriwta. ¹⁷ Noqw ason uma Itanay qa sinonuiñanihqat aw nānawakne' it u'ni'yuñwni: Pam hapi sohsokmuy amuñem hin yúkuni; hak hin tumalay'taqat pan put eñem yúkuni. Noqw ōviy uma yep qatsit ep yeskahkañw, put kaptsi'kahkañw hinwisni, ¹⁸ It navoti'yuñwee: God umuhhisatqatsiy an'ewakwnihqat añqw umuy mātavihqata, it qatsit umunamuy navotiyamuy ahpiy umumi mātaviwhqat añq'ō. Ura pam hihta pas hihkay'taqat qahinhtiñwuqat akw umuy mātavi, sikavalasivat, sen qōtsásivat qa put akw'a, ¹⁹ Nit Christ uñwáyat akw'a. Ura pam mañat pas qa hihta akw hovariwkañw qa hihta akw hintaqat ankañw umuñem taviwa. ²⁰ Pas hisatñahaqawq God tūwaqatsit nāt qa yukut, pepeq pay pan put eñem yuku; nit yepahaq so'ñwaveq pu' umuñem tūwaqatsit aw put tavi. ²¹ Noqw put ahpiy uma God aw tūtuptsíwa, put mokiwyuy añqw ahoy tātaynaqe, pas pavan sinotaqat aw'i. Nihqe ōviy uma God qapēvewnayakahkañw, put ahpiy hihta unañwvahsi'wisa. ²² Noqw uma hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy lavayit pas antsanihqat aw tuqayvastotaqe, umuh'unañway kwan'ewakwtotat, añ tuptsíwni'yuñqamuy amumi pas antsa unañway'yuñwniqey tuwi'vaya. Taa, uma pan hinwise', pas suyan unañway'kahkañw pas pavan nānami unañway'yuñwni. ²³ Pi uma hapi pu' pas puhutihiwya, qa sinmuy súlawhtiñwuqat amuhpiynit, hakiy qasulawhtiñwuqat ahpiy'o, God lavayiyat pas taytaqat, sūtsepnihqat akw'a. ²⁴ (Pi tutuvenit añ yan pey'ta.) Sinom sohsoyam tūsaqat anyuñwa; pu pumuy lomavitsañwaam tūsaqat siyat anta. Tūsaqa tsakq, siat ayo posñwu; ²⁵ Noqw Tutuyqawhqaq lavayiat hapi pas qa haqami sōta, yan'i. Noqw i' lavayi hapi lomatuawi, umumi mātaviwa.

2

The Living Stone and the Holy Nation

¹ Paniqw òviy uma nukpan'unanwat sohsok ayo yukuyani, pu sohsok unatwita, pu nawip'ew hintsatskiwhqata, pu kan'ewhtunatyata; pu nuhtumiq hiñqaqwaniquey qe'totini. ² Nen uma titipostuy puhunönakqamuy amún pihut hin pas tuñlay'yuñqat pan it lavayit pas antsanihqat tuñlay'yuñwini; nen uma put akw wuñwyani, ³ Pi uma Tutuyqawhqat núokwayat pay añqw yukuyagee. ⁴ Put hapi aw uma òkini, owat taytaqat antaqat aw'i. Ura as sinom put ayo tūvayaqw, God put namorsta, ispi pas hihkay'taq'ò. ⁵ Noqw uma piw pas tayyuñqat o'wat anyuñqw, put akw God nēnem kītani. Pep uma God enem hihta hintsatskani; piw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put aw hahlayhtiwisniqey aw nānoi'yuñwe', Jesus Christ ahpiy put unanwveyani. ⁶ Ura tutuvenit ep yan pey'ta: Meh, nu hapi it owat pas hihkay'taqat namorstaqe, Zion ep ikiy ep tuyqaveq távini. Noqw put aw tuptsiwhqa hapi soon hamanhtini. ⁷⁻⁸ Noqw òviy uma tuptsiwyaqw, pam úmuyniqw pas hihkay'ta. Nīkañw hakim añ qa tuptsiwyaqam, pu God lavaiyat aw qa tuqayvastotaqam put aqw múnukya. Sam pi pan amuñem yúkiwhq'ò, òviy pi yan hapi pey'ta: I' owa kilalwaqamuy amuhpiy ayo tūviwhqa kihut ep tuyqaveq páki, yan'i. Pu piw yan'i: Puma it owat ep tönökyat, put aqw múnukyani, yan'i. ⁹ Noqw uma hapi pas namorstiwyaqam sínomu, pas Moñwit God awwat wimmoñw'iwyuñwa, sinom qahováriwyuñqamu. God pas nāp umuy nēnem sinota, uma put qaan'ewakw hintsakpiyat tunvotnayaniqat òviy'o. Ura as uma qatalpuve yesq, pam qaan'ewakw tālat ep qátuhqey añqw umuy wáñwayi. ¹⁰ Ura as uma qa sūp sínomu; nīkañw pu' hapi uma God sínomatu. Ura as qa hak umuy òkwatuwa; noqw pu' hapi God umuy òkwatuwa.

Slaves of God

¹¹ Pas aw iunañwamu, uma hapi pay qa yep sínomnīkañw, pay hāk hinnunyaqat nu panwat umumi okiw pañqawni: Uma umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni; taq pam hakiy hikwsiyat aw nāyawñwu. ¹² Añ qa tuptsiwni'yuñqamuy amunawit uma suan yesni. Noqw puma as umuy qalomáovelayat, umuhlomahintsakpiy aw tayyuñwe' God pas hihtatotani, hisat pam pumuy amumi pohta'ò. ¹³ Uma sinmuy amuñem hin hintaqat yukit añ ahsupoq kaptsi'yuñwini, Tutuyqawhqat tunatyayat éñemi. Uma moñwit pas susmohpeqnihqat aw tūqayyuñwini, ¹⁴ Pu imuy moñw'oyiwyuñqamuy put ahpiy ayatiwyaqamuy amumii. Puma pi qalomáhintsatskaqamuy sivintoynayaniqe òviy ayatiwya, pu añ súanhinwisqamuy tayawintiwisniqee. ¹⁵ Pi uma lomayesniqat pan God umuñem tunatyawta. Noqw pan

hapi añ an'ewakw wuwni'yunqam, ñasta navoti'yunqam kurs hihta ep umuy òvelantotani. ¹⁶ Uma qenive honkahkañw yesni. Nikañw uma qa put aw yankahkañw haqam qalomáhintsatskaniqey wūwantotat, God tumal'aymatnihqey pan tunatyawyunwini. ¹⁷ Uma sohsokmuy kaptsi'yunwini; God tímuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yunwini; pi uma nuhtum put tímatu. Uma God mamqasyani; moñwit kaptsi'yunwini.

The Example of Christ's Suffering

¹⁸ Uma añ tūtuwiktu, uma umuhmoñwimuy kaptsi'kahkañw amumi tūqayyunwini, añ lōlolmatuy, pu hakiy pāsyañwuqamuy qa púmuy-sa amumii, añ a'nō unañway'yunqamuy amumi pīwu. ¹⁹ Pi hak qa hihta ep qaanhtit, okiwsaniwe', God aw-sa taykañw añ kuyve', pam hapi God unañwveni. ²⁰ Nikañw kurs pam hihta ep òwihiniwhte', put ep wuvahtiwe', pas piw nakwhani'taqw, ya hak sen put ep aw kātaytani? Nikañw kurs pam aw súanhte', put ep okiwsaniwe', ep nakwhani'te', pam God unañwveni. ²¹ Pi pay núñwupi uma nakwhani'yunwiniqey aw wánwayniwya. Pi pay Christ piw itamuñem kānavotpit añ kuyvaqe, itam hinyunwiniqat itamumi mahtakna, uma put an hinwisniqat òviy'ò. ²² Pam qa haqam hihta ep qaanhti, piw qa himu atsálvayi put moañaqw nõña. ²³ Sinom put aqw hiñqawaqw, pam qa tuwat pumuy amumiq hiñqawu. Pam okiwsaniwkañw nāoyniqey qa pañqawu. Pay panis pam God hihta añ pas suan yúkuñwuqat aw nāmatavi. ²⁴ Pam pas nāp itahqaanhtipuy tokoy ep yankañw nahoylehtsit ep hāyilti; nihqe tūhotiwheq umuy qalapsina. Noqw òviy itam put amum so'qe qaanhtotiniqey qe'tote', put amum yeskahkañw suan hinwisni. ²⁵ Pi uma as kanelmuy amún nāp haqami lasya. Nikañw pu'hapi uma umuhhikwsiy tumalay'maqat, pu umumi tunatyawmaqat aw ahoy òki.

3

Wives and Husbands

¹ Pu úmaa, momoyamu, pay uma piw pan nāp umuh-puwsuñwmuy amumi maqaptsi'kahkañw yesni. Noqw kurs haqawat God lavayiyat aw qa tuqayvahsi' yēse', puma umuy pās yeskahkanw pumuy kaptsi'yunqat aw tayyunwe', ² God lavayiyat aw tūtuptsiwani, nāmahin as puma qa hisat put aw tūqaykahkañwo. ³ Uma qa suovaamnihqat lomayuyahiwtani, umuhhōmiy aw hīhin yuykuyaniqeyu, pu sikavalasivat yuwsiyunwiniqeyu, pu lomayuwsita. ⁴ Uma qa panyuñwt, umuh'nañway qamātaqpuvenihqat nasitoynayani.

Uma okiw'unañway'kahkañw kwakwhat yesni. Pam pan-taqat God-niqw hihta a'nö hihkay'taqat pas qa hinhtiñwuqat anta. ⁵ Pi yan hapi hisat ima momoyam qahovárstunatyat hinwisqam God aw yanyuñqam nâyuyuwsinaya, puwsuñwmuy amumi maqaptsi'kahkañwo. ⁶ Oviy pi ura Sara Abraham aw tūqaytaqe put moñwílawu. Noqw uma hapi súan hinwise' put timatni, nen soon hihta ep tusiiwyuñwni. ⁷ Pu úmaa, añ tahtaqtu, uma pahsi'kwa pumuy amumum yesni, pumuy kaptsi'kahkañwo; pi puma qa umún ö'qaltu. Noqw umuh-nawakinpi qa haqami hihta akw sóonhtotini. Pi uma pumuy amumum qatsit, God kuwahtipuyat, makiway'yuñwa.

Suffering for Righteousness' Sake

⁸ Taa, noqw öviy uma sun tunatyawkahkañw, tükowatuwi'yuñwni. Uma nānatupkomnihqey pan nānami unañway'yuñwni. Uma nun'okwatni; nāvāsiani. ⁹ Ason uma qalomáhintsaniwye', sen nāphinsasviwye', qa túwatyamantani. Uma qa panyuñwt umuhpew'iwyuñqamuy amuñem lolmat tunatyaltotimantani. Pi God umuñem lolmat tunatyaltiqe öviy umuy wáñwayi. ¹⁰ Pi yantaq'ö: Qatsit nāvokawinkañw, lomatalöñnit añ taymaniqey nāwaknaqa hihta qalolmat aw leñiy ñuy'tani; noqw himu atsa soon moañaqw nōñantani. ¹¹ Hihta qalolmat qa hintsakt, lolmat hintsakni. Pam uyiwwaqatsit tunatyawkañw, put aqwahaqam ñöyi'mani. ¹² Pi Tutuyqawhqa añ suan hinwisqamuy amumi tayma, piw pumuy nāwakinpiyamuy aw tūqaytañwu. Nikañw pam añ qaanhinwisqamuy amumi qa kwañwátayta. ¹³ Noqw puyaw uma hihta lolmat añ ö'qalyaqw, hak umuy hintsanni? ¹⁴ Noqw kurs uma suan hinwise', put ep hihta añ kānanvotye', uma hapi hahlayhpit epyani. Oviy uma pumuy qa mamqasyani; piw uma qa hin unañway'yuñwni. ¹⁵ Uma qa panyuñwt umu'nañwpeq God Tutuyqawhqalalwe', kaptsi'yuñwni. Pu ason hak umuy hinoqw umuh'unañwpeq God aw unañwvahsi'yuñqat umuy tūviñtaqw, uma put aw hin lavayhtotiniqey sutsep pás pasiwyuñwni. Nikañw uma pahsi'kwa tükaptsi'kahkañw, yuaatotamantani, ¹⁶ Suyan unañway'kahkañwo. Noqw umuy qaanhinwisqat pañqaqwaqam hamanhtotini, umuy Christ eñem lomahinwisqat qalománeveltoynayaqey ep'e. ¹⁷ Ispi kurs God pan tunatyawtaniqw pay pi uma tatam hihta lolmat hintsatskaqey ep okiwsaniwyani, nen hihta qalomáhintsatskaqey qa put epyani. ¹⁸ Pi pay ura Christ súantaqanikañw añ qa súanhinwisqamuy qaanhtipuyamuy ep sūs kānavota, itamuy God aw ökinaniqe öviy'o. Ura put tokoat mokiwyu añ kuyvaqw, God put hikwsiyat taytoyna. ¹⁹ Noqw

pam pankañw hīhikwsimuy sivikive tañawtaqamuy amumi lomatuawit yuaata. ²⁰ Ura puma hisat qa tuqayvastota, Noaht qatsiyat ep'e, ephaqam ura God sinmuy amumi wuhko maqaptsi'taq'ö, nāto Noah pākihut yuykuq'ö. Noqw ura hīkiyom, pay nānalnihqam, put añqw tañawtaqe pātsikqat añ kūkuyva. ²¹ Noqw pu' hapi itam pumuy amún ayo nōñakiwta, kūyit akw tuvoylatotiqee, Jesus Christ mokiwuy añqw ahoy tātayhqat ahpiy'o. Hak tokoy pāhomhtaqtat nu qa put pañqawht, hakiy unañway kwañw'ewakwtat, God atpip suan hinmaqat hapi nu pañqawu. ²² Ura Jesus Christ öveqatsit aw pákihqe, God putvaqe qatuptu. Noqw God hoñviaymat, pu hihta añ moñw'iwyuñqam, pu öqalat pasiwyuñqam, puma sohsoyam put aw maqaptsi'yuñwa.

4

Changed Lives

¹ Noqw öviy hapi Christ tokoy akw itamuñem kānavotqe, mōki. Noqw uma pan piw tunatyawkahkañw, so'niqey añ suhtaq'ewyani, pi mokqa qaanhtiput qe'tiñwuniq'ö. ² Noqw öviy uma hihsavo yep qatsit ep hinnumye', nāp umuhtuñlayiy qa añ hinwist, God tunatyayat añ hinwisni. ³ Ura itam pay añqaqw itahqatsiy añ qa tsa' hihta ep qaanhtoti, añ qatuptsiwni'yuñqamuy amuni. Noqw pay nam pahsa'ni. Ura itam tuskapqatsit añ qa unañwtalya; nuvö'nañway'yuñwa; honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñwa; haqam nōviwhqat ep nanaqasonovañwu; qaunañwtalqatsit añ hinnumyañwu; pu hihta wutsit tuyoy'ewakwnihqat aw nāwakintiwiwa. Noqw pu' uma qa pan hinwisa. ⁴ Pi añ qatuptsiwni'yuñqamuyniqw hinhtiqw kurs uma pumuy qa amumum pas panhaqam qa unañwtalqatsit añ hintsatska. Noqw öviy puma umuy nānaphin yuaatota. ⁵ Nikañw puma soon qa God aw nālavaytani, hakiy añ yesqamuy pu so'pumuy amuñem hinwat yūkuniqey aw moñwvasiwtaqat aw'i. ⁶ Yaniqw hapi öviy imuy so'niqamuy amumi ura lomatuawi yuaatiwa, puma as sinomnikañw tokoy ep hin yukuniwyaqw, pumuy hikwsiam God an yesniqat öviy'o.

Good Managers of God's Gifts

⁷ Sohsoy himu so'ñwamiq ökiwsia. Oviy uma pās unañwat yesni. Uma namituyqawi'yuñwe', nāwakinwisni. ⁸ Nikañw uma hapi nānami unañway'yuñqey pas qa qe'totini, pi nami'nañwa qaantaqtat nihtiwtaqat nākwapnañwuniq'ö. ⁹ Uma kwañwtotoynayakahkañw umuhkiy añ pās nāooyyani. ¹⁰ God qa sunyuñqat hihta sinomuy huylawu. Noqw öviy hak hihta makiwhqey akw tūmoñwvasnani, God tumal'ayaat qa

atsáy'maqat pan'i. ¹¹ Haqawa yuaate' God añqw lavayit yuaatamantani. Nuhtuñem hihta hintsakqa pay God añqw öqalay makiwhqey tunvotnani. Uma sohsok hihta añ God momiq tavi'wisni, Jesus Christ ahpiy'o. Nam sohsoyam put pas hihtatotat, moñwílalwani, sutsep aqwhaqamii. Nam antaa.

Suffering as a Christian

¹² Aw iunañwamu, kurs uma soñawnen qōhit akw aw pohti-wye', pay uma put ep qa pas hin wūwantotani, suhpan pas soon hisat uma put aw ökiniqey pan'i. ¹³ Qa panyat, uma tuwat hahlayhtotini, tsáñawpi uma Christ amum kānanvotyaniqee. Taq ason pam pas hímuniqey pan namtaknaqw uma piw put amum pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹⁴ Kurs uma Christ ep qalomásasviwye', pep hapi uma hahlayhpit epyani, ispi Hikwsi pas hímuniqqa umumi pitsíwtaniq'ö, God Hikwsiata. Ayam hakim hapi as God qalomáyuaatotañwu; noqw uma hapi put pas pavan hihtatotañwu. ¹⁵ Nikañw uma qa haqawa hakiy nīnaqey ep kānavotni, sen uyiñwuniqey ep'e sen hihta qalomáhintsakqey ep'e, sen aye' sinmuy hintsakpiyamuy ep nātsurstoynaqey ep'e. ¹⁶ Nikañw kurs hak Christ sinoatnihqey öviy okiwsaniwe', pay pam qa hahmanht, it yantaqat ep God pas hihtatani. ¹⁷ Taq aw hapi pitu; noqw God mohti sinomuy amuñem hin yúkuni. Nikañw kurs pam itamuñem mohti hin yúkuniqw, ya sen ima God añqw lomatuawit aw qa tuqayvastotaqamuy amuñem hin yukiltini? ¹⁸ Noqw kurs i' hak súantaqa pēp qa ayo yamakq, ya sen imuy God qa kaptsi'yunqamuy, pu qaanhinwisqamuy pumuy amumñem hin yukiwtani? ¹⁹ Yanta. Noqw öviy ima hakim God tunatyayat anwat hihta añ kānanvotyaaqam súanhinwise' God aw taqanañwtotit, hikwsiy put aw noi'yunwani, pumuy yúkuhqat, pas soon hisat pumuy ayo yúkuniqat put aw'i.

5

The Flock of God

¹ Nu umuhpa' hakimuy wukw'a'yatuy u'nanani, pay nu piw wukw'ayanikañwo, pu Christ okiwsaniwhq aw yóriki'taqa; pu ason pam māaktiqw, nu nuhtum put amum kaptsi'tiwani. ² Uma God sinomuyatuy amumi tunatyawyuñwani. Oviy uma qa tusoqtumalay'yunwt, su'qawkahkañw amumi tunatyawyuñwani. Uma qa sivat öviy tumalay'yunwt, pas kwañwtoynayakahkañw God eñem tumalay'yunwani. ³ Pam umuy put sinomuyatuy amumi tunatyawyuñwaniqat aw oyaqw, uma pumuy amumi qa tutuyqawyaqey qa pan hinyunwani. Uma qa panyunwt,

pumuy hin hinwisniqat amumi hin nāmahtakni'yuñwni. ⁴ Noq̄w ason Christ sohsokmuy itamumi tunatyawtaqa mātake', pam hihta pas pavan nukñwat, qa hinhtiñwuqat ahsatit umumi nóani. ⁵ Piw uma añ tsātsayomu, uma umuhpe wūwukwmuy amumi maqaptsi'yuñwni. Uma sohsoyam nānami maqaptsi'yuñwni, okiw'unañway'kahkañwo. Taq God añ kwivi'nāñway'yuñqamuy amumi rohomhtiñwu; nīkañw pam haqam okiw'unañway'yuñqamuy núokway máqañwu. ⁶ Paniq̄w ōviy uma God ōqalayāt ehpewi nāqahihtatotani. Noq̄w hisat aw pituq̄w, pam soon qa umuy hihtatani. ⁷ Uma umuhtusiwuwniy sohsok God aw noi'yuñwni; pi pam umumi tunatyawma. ⁸ Uma namituyqawi'yuñwe', tunatyaltotini; taq umuhtuw̄hqa, Nukpana, wukotohot hōykinumqat an hakiy hovalaniqe hepnuma. ⁹ Put aw uma rohomhtotimantani, umuhtuptionsiwniy añ hūrs hoñkahkañwo, it navoti'yuñwee: Pay ahsupoq̄ tūwaqatsit añ umún tuptionsiwni'yuñqam piw umún hihta añ kānanvotyā. ¹⁰ Noq̄w uma hihsavo hihta añ kānanvotyāq̄w, God umuy pās pasiwani; umuy ōqaltoyne', hūrs hoñnani. Pi pam umuy ōkwatuwhqe, umuy wánwayi, uma aqwhaqami Christ Jesus amum kaptsi'tiwyaniqat ōviy'o. ¹¹ Nam sinom aqwhaqami sutsep put pas hihtatotat, Moñwílalwaa. Nam antaa.

Final Greetings

¹² Nu pay tsāvat umumi pēna, Silvanus nuy paañwaq'ō. Nuyniq̄w pam itupkoy anta, piw sohsok hihta añ qa at-sat hinma. Nu umuy ōqawhtoynaniqey nāwaknaqe ōviy yan pēna, God núokwaat hímuniñqat umuy suan āawnaniqee. Put akw uma hūrs hoñni. ¹³ Añ tuptionsiwni'yuñqam Babylon ep yesqam, umún God namoramāt, umuy ōqalantota, pu iti Mark pīwu. ¹⁴ Uma nānatupkomñiqey pan nānami unañway'kahkañw na'qalantotamantani. Nam God sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy kwakwhat unañwat máqani. Nam antaa.

PETER

God Sinomuyatuy amumi ańk Pēniata

¹ Nu' Simon Peter, Jesus Christ tūwikipatnińkańw, pu lavay'ayaat it penta. God aw-nikańw, pu Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat aw tuptsiwni'yuńqamuy nu öqalanta. God hapi súańkańw umuy tuptsiwnit a'nö hihkay'taqat huyta, itamuy hin huytaqey pan'ı. ² Nam núokwa, pu kwakwaha unańwa umumi wūhaq noiwtaa, uma God tuwi'yuńq'ö, pu Jesus Itahtutuyqawhqay pıwu.

God's Call and Choice

³ Kwakwhat pi pam pas pavan öqalay akw itamuy qatsit gaso'taqat, pu sohsok hihta enań huyta, itam put tuwi'yuńwe', suan hinwise', lolmat yesniqat öviy'o. ⁴ Pıw pam hihta pas hihtanihqat a'nö hihkay'taqat itamuy awini'ta, yan'i: İtam yep qatsit ep qalomátuńlayit ahpiy tuyoy'ewakw qatsit ańqw mātaviwye', God ańqw qatsit himuy'vayani. ⁵ Noqw öviy uma qapēvevnayakahkańw, qa nātusitote' lomatumalay'yuńwni; piw lomatumalay'kahkańw God tunatyayat tuwi'vayani; ⁶ Pıw God tunatyayat tuwi'kahkańw nāmi tuyqawi'yuńwni; piw nāmi tuyqawi'kahkańw nakwhani'yuńwniqey tuwi'vayani; piw nakwhani'kahkańw, God kaptsi'yuńwniqey tuwi'vayani. ⁷ Pıw uma God pas kaptsi'kahkańw nānatupkomuy amún nāvāsyamantani. Pıw nāvāsyakahkańw uma nānami unańway'yuńwni. ⁸ Noqw kurs uma it ań qaöwıhinkahkańw ahsupoq ań hinwise', uma Jesus Christ Itahtutuyqawhqay tuwi'kahkańw qa paysoq tumalay'yuńwe', hihta nihtiwtaqat aniwnayani. ⁹ Noqw pay qa pan hinmaqa qapostalqat anta; nihqe kurs hin yāvo hihta tuway'tani, qaanhinmaqey ańqw kwan'ewayhtiqey suhtokqee. ¹⁰ Noqw öviy'o itupkomu, uma tunatyaltote', pas suyan wāńwayniwyaqey, pu namorstiwyaqey namtaknayani. Pi uma pan hinwise', soon God pōhuyat ańqw lasyani. ¹¹ Noqw pan hapi uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat mońwtunatyayat sūtsepnihqat aw yuńqw, pam hahlaykańw umuy ökinani. ¹² Paniqw hapi öviy nu ĩit yantaqat umuy u'nantoyne'niqey soon tatami'mani; pay as pi uma put navoti'yuńwa, nihqe it tuptsiwnit pas antsanihqat pasiwyuńqey ep hürs'iwyuńwa. ¹³ Owı, pay ka nu hihsavohaqam itokoy ep qátunıqey pahsavohaqami umuy it u'nantoyne' umuy öqalantaniqw pam nuyniqw súańta. ¹⁴ Suyan pi nu navoti'taqe soon pas hisat pay yep qatsit ańqw

ahpiyni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ nuy hin āawnaqat pan'i. ¹⁵ Pu ōviy piw nuy hisat ahpiyniqw uma iit yantaqat suturep u'ni'yuñwniqat ōviy nu umumi qanātsui'ta.

Eyewitnesses of Christ's Glory

¹⁶ Ura itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ōqalayay umumi mahtaknaya, piw put pítuniqat umuy āawnaya. Nikañw itam tuhislavayit qa pan umumi lavayhtoti. Pi Christ pas pavan lomavitsañway'vaqw, itam pas nāp put aw yórikya. ¹⁷ Noqw God put Naat hapi put pas hihtatat, lolmat tālawñwat pitsáñwtoyna. Noqw ura pas pavan lolmat tālawñwat añqw hakiy tōnaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii. Put hapi nu pas hahlayi. ¹⁸ Noqw it hakiy tōnayay ōñaqw tōqtiqw, itam tūkwit pas kaptsiwtaqat epeq Jesus ámumyakañw put nanapta. ¹⁹ Pi itam as hihta nanaptaqey pēvewnaye', kurs hin itam God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy pēvewnayani. Pumuy lavayiam wihqōhit qatalpuve talni'taqat anta. Noqw hísatniqw tālawvaqw, umu'nañwpeq talawsohu yámakniqat pah-savo uma lavayit aw tunatyawwisq, pam umuñem lolmani. ²⁰ Nikañw uma it navoti'yuñwni: Kurs hak haqam pas nahpiy tutuvenit ep lavayit tūmamatsnani. ²¹ Pi ura hisatsinom qa nāp nahpiy himu nātoniqat lavayhtotiqw, Qahováriwtaqa Hikwsi God sinomuyatuy pās unañwat yesqamuy pan unañwtoynaqw puma God lavayiyat yuaaykuya.

2

False Teachers

¹ Nikañw pay ura Israel-sinmuy amuhpa' hakim God lavay'aymatnihqey atsáy'yuñqam hoñva. Noqw pan piw hakim umuhpa' hoñve' hihta átsatnihqat hakiy hovalañwuqat sinmuy tutuqaynayani; nikañw sohsok hihta nanauyve hintsatskani. Híkispi puma Tutuyqawhqat pumuy túihqat ayo yuykuyani. Nikañw nāp nāhivalayaniqey aw suy'kini. ² Puma qaunánwtalqatsit añ hinwisq, kaysiwhqam pumuy amumi nanawinyani. Noqw pumuy amutsviy Jesus pōhuat pas antsanihqa qalomáyuaatiwni. ³ Puma sívat tuñlay'yuñqey ōviy kwañwálvaiy akw umuy ūnatoynayani, umutsviy kāhaktotiniqe ōviy'o. Noqw pay hisatñahaqaqw pumuy qalomáyukuniwyaniqat pan amuñem yukiwta; noqw pumuy qóyantaniqa pumuy pas pay wihkini. ⁴ Pi ura God hoñvia'yatuy qaanhwtotiqamuy qa ayo nōñaknat, pumuy maskimiq maspaqe, hisat pam hin yúkuniqey aw pahsavo pumuy somhtaqe, tupqat qatālat epeq pumuy tañay'ta. ⁵ Pu piw ura pam hisatsinmuy qa ayo nōñaknat, put qa kaptsi'yuñqamuy pātsikiwuy akw kīqōta. Nikañw pam it

hakiy Noaht, sinmuy as suan hinwisniqat yuaataqat ayo tavi, pu tsáíe'nihqamuy sinomuyatuy pīwu. ⁶ Pu ura pam Sodom-nikañw pu Gomorrhath wuhkokitsokit qöhtsaptaqe kīqöta. Pan pumuy hintsanhqe, hakim ahpiy put qa kaptsi'yuñqamuy amuñem hin hintaniqat amumi put akw mātakta. ⁷ Nikañw pam it suan qátuhqat Lot nukpansinmuy tuskapqatsiyamuy ep amumi puhtsemokiwtaqat ayo tavi. ⁸ Pi pam tāqa súantaqa pumuy amumum qátuhqe, pumuy qaanhintsakpiyamuy añ taykañw, pu nanvotqe put akw nāqavo nāunañwmokinta. ⁹ Noqw öviy Tutuyqawhqa suyan pi put kaptsi'taqat kānavotpit añqw hin ayo táviniqey tuwi'ta, pu qaanhinwisqamuy oyi'taniqeyu, hisat hin amuñem yuke' pumuy sivintoynaniqey aw pahsavoo. ¹⁰ Nihqe tis pi öviy pam añ hakimuy nāp tuyoy'ewakw tuñlayiy añ hinwisqamuy pan hintsanni, pu añ momñwituy qa hihtay'yuñqamuy pīwu. Puma pi kwīkwivitu; nāp tunatyay hinwisniqey anyuñwa. Puma öñaqw hihtuy kaptsiwyaqamuy amumiq qalomáhiñqaqwaniqey qatuhtusya. ¹¹ Noqw hikispi God hoñviaymat pumuy amuhpenihqe pavan pas ö'qalt-nikañw, pu hóhoñvit, Tutuyqawhqat atpip pumuy amumiq qa nānap hin hiñqaqwakañw hihta aqw tsotskanaya. ¹² Noqw ima sinom hihtuy popkotuy hihta aw qa wūwayañwuqamuy amunkahkañw, hin unañwtote' pan yukuyañwu; ñuiwye', nñiwyaniqey öviy aniwhtoti. Noqw puma hihta as qa mātsi'kahkañw qalomáhiñqaqwañwu; nihqe nāp qaanhinwisqey ep súlawhtini, ¹³ Nen qaanhintsakpiy añqw ahsatit ömahtotani. Tälö' puma qaunánwtalqatsit ep hahlayya. Ima hihta itséheet panyuñwa, himu hihta akw qa pasiwtaqat pankahkañwo; qaantunatyay ep himuiwkahkañw haqam umumum nophomikiwtañwu; ¹⁴ Novöwuy-sa taynumya; piw soon pösiam qaanhtiput qe'tini. Puma tuptsiwnit añ qa ö'qaltuy ūnatotoynaya. Puma hihta tuñlayiy himuy'vayaniqey tuwi'yuñwa. Öviy puma God itsívuyat akw so'niqw pan amuñem yukiwta. ¹⁵ Ima hakim pöhut súantaqat añqw lasyat nāp súhaqamiyaqe, hakiy Bosor tiyat Balaam kukyay añqe' hinwisa. Ura pam hihta qaantsatskiwhqat añqw hihta himuy'vaniqey unañwiti. ¹⁶ Noqw ura himu pohko put qaantunatyayat ep put mēwa. Mōro qayuáataqa tāqat tōnayay akw God lavay'ayayat qaunánwtalqat mēwa. ¹⁷ Ima hapi nōñanvatñit añqw pāhut súlawhtiqaqat anyuñwa, wisioomawht huhukwhoyaqaqat an'i. Noqw pumuy amuñem God pas haqam qatālat na'sasta. ¹⁸ Puma hihta an'ewakw kwiviyuaatotaqe, tuptsiwnit añ qa ö'qaltuy tuskapqatsit akw ūnatotoynaya, hakimuy qaanhinwisqamuy amuñaqw híhin ayo nōñakqamuyu. ¹⁹ Puma as pumuy qenivo öoyyaniqey

pañqawwat, nāp hihta tuyoy'ewakw hintsatskiwhqat aw tūwik'iwyuñwa. Pi hak hihta akw ánwutiwe', pay put aw tūwik'iwtañwu. ²⁰ Ispi kurs pay as hak Jesus Christ Itahtutuyqawhqay, ayo Tūooyhqat tuwi've', yep qatsit ep hihta qalomáhintsatskiwhqat añqw mātaviwe', pay piw put ap ahoy kwise' ánwutiwhq, pay pep pu' so'ñwamiq qatsiat pas qalomáhintañwu, mohtiwat qatsiyat epnihqee. ²¹ Pay tatam pi as puma hin suan hinwisniqat qa nanaptani. Ispi puma as suan tutavot nanaptat, kwususyat, añqw ahoy lasyaqpw pam pas qalomáhinta. ²² Noqpw pay pi it yan lavayit puma súanhtoti: Pohko nāyöiy aw ahoy pitu; piw pitsötit as pāhomyaqw, pay piw tsöqakuyit aqw waöyokuniqey aqw ahoy paki.

3

The Promise of the Lord's coming

¹ It hapi akw nu pu' lōs umumi pēna, aw iunañwamu. Nihqe nu put akw umuy ahoy u'nantoynaqe umuhwuwniy súantaqat pavan öqalaniqey unañwti, ² Uma imuy pās unañway yesqamuy God lavay'aymuyatuy pay hisat hin lavayhtotiqat u'ni'yuñwniqat öviy'ö, pu Itahtutuyqawhqay, itamuy ayo Oy-ahqat tutavoyata, itam put ayamat umumi hin put mātapyaqat pan'i. ³ It yantaqat uma mohti navoti'yuñwni: Pay nāt so'ñwamiq hakim tututsiwyaqam nāp tunatyay añ hinwisqam hoñvani; ⁴ Nen pañqawwani: Yaw pam pítuniqey pañqawu. Noqpw pan lavayi hisat aw antsaniwni? Taq itahwu'yamuy hisat so'q, hisat sohsoy himu yukiltiqa pay nāto panyuñwa, kitotani. ⁵ Noqpw pay i' navoti susmataq'a: Pay i' yañ tokpela God lavayiyat ahpiy hisat yukilti. Noqpw tūwaqatsi pāñaqpw wunuwkañw pāhut añqw yukiwta. ⁶ Noqpw pu pay ura i' tūwaqatsi ephaqam yukiltiqat put akw pātsikq sūlawhti. Noqpw puma put navotit qa aw tunatyawyuñwa. ⁷ Noqpw God it yañ tokpelat, pu tūwaqatsit, pu'nihqat lavayiy akw warani'ta. Nikañw ason pam imuy put qa kaptsi'yuñqamuy hinwat amuñem yukut, hovalani. Nen pep pu' i' yañ tūwaqatsi taqtiniqat pan put eñem yuku. ⁸ Nikañwo aw iunañwamu, it hapi uma qa suhtokyani: Sūs tāla Tutuyqawhqat-niqw sōmorit yahsañwuy anta, pu sōmorit yahsañw sūk wātāt anta. ⁹ Pay Tutuyqawhqay lavayiy aw antsanniqey ep qa sōwuniñwu, nāmahin pi sinmuyniqw pam pantañwu. Pi pam itamumi wuhko maqaptsi'ta, hakiy sūlawhtiniqat qa suh-taq'ewñwunihqee. Nikañw pas as sohsoyam nāp tunatyay añqw lasyaniqat pam nāwakna. ¹⁰ Nikañw hapi Tutuyqawhqat talöñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq pítuñwuqat pan'i. Noqpw ep pu' tokpela a'nö umumutat, haqami tūwayani. Noqpw pu'

aň himu hin yukiwyuňqa qōhit akw pātini. Noqw tūwaqatsi, pu aň himu hinyuňqa taqtini. ¹¹ Noqw suyan hapi sohsoy himu pātiniqat uma navoti'kahkaňw, ya uma hin as hinwisni? Soon uma qa ahsupoq qatsit aň suan hinwise' God enem-sa yesni, ¹² Hisat God talōñniyat aw pītuniqat maqaptsi'kahkaňw, kwanwtotoynayakahkaňwo. Pi put talōñniyat ep yaň tokpela taqte', pātini; pu aň himu hin yukiwyuňqa qaan'ewakw mukit akw súlawhtini. ¹³ Noqw pay as pi panta. Noqw itam pi pūhut tokpelat, pu pūhut tūwaqatsit itamuy āawnaqat ōviy maqaptsi'yuňwa; pep hapi himu súantaqa-sa pasiwtani. ¹⁴ Noqw uma hapi iit yantaqat ōviy maqaptsi'yuňwa, aw iunaňwamu. Nihqe ōviy uma tunatyawyuňqw, ason pam pite' umuy kwakwhaiwyuňqat umuy túwani, qa haqam hihta akw itséheiwuňq'ō, kurs hak umuy hihta ep tukopnaniq'ō. ¹⁵ Itahtutuyqawhqa umuy ayo nōñakniqat ōviy umumi maqaptsi'taqat uma pan wūwantotani. Pay ura aw ita'naňwa Paul piw pan umumi pēna, suan wuwniy put aw noiwhqat ahpiy'ō. ¹⁶ Pay pi aňsakis pēne' it yuaaykuňwu. Noqw tutuveniyat aň pēhu māmatsniqw qatūvosi. Noqw ima aň qanavóti'yuňqam, qa hūrs hoňqam put hihin namtōkintotaqe nukushintsahsanya; nihqe nankiwakw panhtoti, pay ahpiy pēhut tutuvenit pantsatskaqey pan'i. ¹⁷ Noqw ōviy'ō, aw iunaňwamu, uma hapi aňwu pay it navoti'yuňqe ōviy qanāunay'yuňwni; taq nāp hisat sen hakim qaanhinwisqam it pōhut pas antsanihqat aňqw umuy lasnayaqw, uma hūrs hoňqey mātatve', aňqw ruhpakyani. ¹⁸ Uma qa panhtotit, God aňqw núokwat makiwye', put aň wuňwyani, Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat tuwi'yuňqey aň suyhtsepñwat ōqawi'wiskahkaňwo. Nam pam kaptsitiwaa, pay pūu-nikaňw pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

JOHN

mohti Pēniata

The Word of Life

¹ It lavayit ahpiy yēsiwhqat yayhniwhqat añqaqwnihqat hapi itam aw tūqaykahkañw, itahposiy akw aw yórikya. Put hapi itam aw tātayyat itahmay akw aw hintsatsna. ² Pi qatsi pas mātakti. Noq̄w itam aw yórikya. Nihqe put pantaqat suyan navoti'yuñqe put tuawi'yuñwa. I' qatsi qaso'taqa as Nayat ámumnikañw itamumi mātaktiqat itam umuy āwintota. ³ Itam hapi hihta aw yórikyaqey, pu aw tūqayyaqey umuy āwintota, uma itamum sūpwatniqat ōviy'o. Noq̄w itam hapi pas suyan Nayat amum sūpwatu, pu Tiyat Jesus Christ ámuma. ⁴ Noq̄w uma pas hahlayyaniqat ōviy itam yan umumi pentota.

God Is Light

⁵ Noq̄w itam hapi yan lavayit put añqw nanaptaqe umuy āwintota: God tālanihqata; noq̄w qatāla hapi pas put ep sūlawu. ⁶ Kurs itam put amum sūpyaqey pañqawkahkañw qatalpuva hinwise' itam hapi atsálalwani; nihqe hihta pas qa átsanihqat qa hintsatskani. ⁷ Nikañw pam tālat epniqw ōviy itam put an tālat añ hinwise' itam sūp hinnumyani. Noq̄w put Tiyat Jesus Christ uñwáat itamuy sohsok qaanhtiput añqw kwan'ewakwtani. ⁸ Kurs itam qaanhtiput itamuhpe sūlawhqat pañqaqwe', itam nāmi yētotani. Noq̄w God lavayiat pas antsanihqqa hapi itamuhpe sūlawni. ⁹ God sūankañw, pu lavayiy an hinhtiñwu. Noq̄w ōviy itam put aw itahqaanhtipuy nahostotaqw, pam soon itahqaanhtipuy itamuhpiy qa ayo yúkuni, pu sohsok qasuantsakpit añqw itamuy kwan'ewakwtani. ¹⁰ Itam qa haqam hihta ep qaanhtotiqey pañqaqwe', pam átsanihqat itam pan put yukunayani. Noq̄w put lavayiat hapi itamuhpe sūlawni.

2

Christ Our Helper

¹ Itimhohyamu, uma hapi qa haqam qaanhtotiniqat ōviy nu umumi yan penta. Noq̄w sen haqawa qaanhtiqw, pay Jesus Christ, pas sūka sūantaqa, itamuñem Itanay aw lavayi'ma. ² Pu pam itahqaanhtipuy ep mokqe, itamuy Nay enañ namivöhikna. Pu pam qa itahqaanhtipuy-sa ep mōki, pas hapi sohsokmuy qaanhtipuyamuy ep'e. ³ Noq̄w itam put tutavoyat añ hiwisqey akw put tuwi'yuñqey navoti'yuñwa.

⁴ Hak haqam put tuwi'taqey lalvaykañw put tutavoyat qa añ hinme' hapi átsani. Noqw himu pas antsanihqqa put hapi ep súlawni. ⁵ Nikañw kurs hak haqam put lavayiyat añ hinmaqa pam hapi pas antsa God aw unañway'tani. It hapi yantaqat akw itam God añ yesqey navoti'yuñwa. ⁶ I' hak Tiyat amum hinnumqey pañqawlawhqa pas put hinmaqww soon piw qa pan hinmani.

The New Command

⁷ Itupkomu, pay hapi nu qa hihta pas pūhut tutavot umumi penta, nikañw pay hisattutavota. Ura uma yayhniwhqat añqaqw put oyi'yuñwa. Noqw uma yayhniwhqat añqaqw lavayit nanvotyaqw, pam hapi hisattutavo. ⁸ Nikañw pu' piw nāt nu pas pūhut tutavot umumi penta; ispi qatāla ayo ruhpaq'ō; noqw tāla pas antsanihqqa pu' tāla. Noqw pam tutavo Tiyat qatsiyat akw aw antsaniwa, pu umuhqatsiy akw pīwu. ⁹ I' hak tālat añ hinmaqey pañqawkañw sinosñway aw qa suhtaq'ewnihqa hapi nāt qatālat añ hinma. ¹⁰ I' hak sinosñway aw unañway'taqa hapi tālat añ hinma; nihqe sinmuy qa unañwmoknani. ¹¹ Pu i' hak sinosñway qa aw suhtaq'ewnihqa hapi qatālat añ hinma; nihqe qatalpuva hinmakañw, haqami hoyoyotaqey qa navoti'numa, pi qatāla put pōsiyat qatālawnaq'ō. ¹² Nu hapi umumi penta tsatsáyhohyamu, God Tiy tuñwniyat aw umuy túñwantaqe, umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuqw òviy'ò. ¹³ Nu umumi penta námatu, uma put hakiy yayhniwhqat añqaqwnihqat tuwi'yuñqw òviy'ò. Nu umumi penta tōtimu, uma it hakiy qalolmat áñwutotaqw òviy'ò. Nu umumi penta tsatsáyhohyamu, uma Itanay tuwi'yuñqw òviy'ò. ¹⁴ Nu umumi pēna námatu, uma put hakiy yayhniwhqat añqaqwnihqat tuwi'yuñqw òviy'ò. Nu umumi pēna tōtimu, uma hóhoñvitniqw òviy'ò, pu God lavayiat umuhpe huruiwtaq'ō. Nihqe uma it hakiy qalolmat áñwutota. ¹⁵ Uma yep qatsit tunatyayat qa kwanwátayyuñwni, piw ep hihta hinyuñqata. Kurs haqawa yep qatsit tunatyayat hahlaye' pam Itanay qa aw unañway'tani. ¹⁶ Pi íi himu sohsoy yep qatsit ahpiy'ò: itahtokoy ahpiy tuñlayi, pu itahposiy ahpiy'ò, pu kwivi'nañwat ahpiy'ò. Pam qa Itanay ahpiynit, yep qatsit ahpiy'ò. ¹⁷ Noqw yep qatsi hapi tūwayato, pu put ep himu tuñlayi. Nikañw i' hapi God tunatyayat añ hinmaqa pas sūtsepmi.

The Enemy of Christ

¹⁸ Itimhohyamu, so'ñwamiq hapi pitsíwta. Noqw ura hak Christ ehpew'iwtaqa pítuniqat uma nanaptaqw, pay hapi kaysiwhqam Christ ehpewyaqam pu' pay yēse. Noqw it yantaqat hapi akw itam so'ñwamiq pitsíwtaqat mātsi'yuñwa. ¹⁹ Puma as itamuhpiy añqe' nankwusakañw pay puma qa

itamum tōnawta. Pi as puma itamum tōnawte', soon as ka qa itamum yūmosa hinwisni. Pay qa sohsoyam itamunyaqey mātaktotiniqey ōviy panhtoti. ²⁰ Noqw pay uma hapi hakiy Qahováriwtaqat akw tuvoylatoti. Nihqe uma sohsok hihta navoti'yuñwa. ²¹ Pay uma hihta pas antsanihqat qa navoti'yuñqat nu qa panwat umumi pēna, pi uma put navoti'yuñqw ōviy'ō. Pu qa haqam himu atsa it pas qaatsat ahpiynihqat uma navoti'yuñwa. ²² Noqw ya hak átsani? I' hak Jesus qa Moñw'asi'taqat pañqawlawhqa. I' hak Nayat-nikañw pu Tiyat pumuy ayo yuykuqa hapi Christ ehpewnihqa. ²³ Hak hapi haqam Tiyat ayo yuykuqa pay Nayat qa tuwi'ta. Nikañw i' hak God Tiyat Moñw'asi'taqat pañqawhqa hapi Nayat tuwi'ta. ²⁴ Noqw ōviy hapi uma yayhniwhqat añqaqw hihta nanap-taqey aw tunatyawwisni. Kurs uma añ ahsupoq put añ hinwise', pay uma soon piw Tiyat ep qa yūmosa hinwisni, pu Nayat ep'e. ²⁵ Noqw yan hapi pam itamuy āawna: Itamuy qatsit qaso'taqat máqaniqeyu. ²⁶ Nu umuy qa súaqwat lahsintotaqamuy lavayhtiqey umumiq yan pēna. ²⁷ Nikañw pay uma Itanay ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylati-wyaqw, pam umu'nañwpeq qatu. Noqw soon pas hak piw umuy hihta tutuqaynani. Pi Hikwsi hapi umuy sohsok hihta tutuqayna. Pam hapi pas antsa, pu pas qaatsa; nihqe hin pas umuy tutuqaynaqw pan uma put ep hinwisni. ²⁸ Noqw taa ítimhohyamu, uma Tiyat ep huruiwyuñwni. Noqw hisat pam māaktiqw, itam qa ókiwyani; nen put pituqw, itam qa hihta ep hamanhtotini. ²⁹ Uma put súantaqat pan aw navoti'yuñwa. Noqw ōviy suyan hapi hak suan hinmaqa God tíyatnihqat uma navoti'yuñwa.

3

Children of God

¹ Meh, kurs huvam aw wūwayaa: Itana pas pavan itamumi unañway'ta! Oviy pi itam God timatnihqey pan túnwantiwya. Paniqw hapi ōviy yep qatsit tunatyayat hinwisqam itamuy qa tuwi'yuñwa, puma put Tiyat qa tuwi'yuñqe ōviy'ō. ² Aw iunañwamu, pu' hapi itam God tímatu. Noqw itam hin yuk-iltotiniqw pam pantaqa pay nāt qa māakti. Nikañw ason hisat Tiat māaktiqw itam put anyuñwniqey navoti'yuñwa; ispi itam put hin hintaqat aw yórikyaniqee. ³ Noqw haqam it yantaqat unañwvahsit nõyi'taqá nākwañw'ewakwlawñwu, pas pam hin kwañw'ewakwnihqat pan'i. ⁴ Qaanhtiput hintsakqa piw tutavot ehpewi hintsakñwu; pi qaanhtipu tutavot ehpewi hintsatskiwhqa. ⁵ Noqw uma navoti'yuñqw, ura God Tiat itahqaanhtipuy ayo yúkuniqe ōviy māakti. Noqw qaanhtipu

put ep súlawu. ⁶ Noq̄w put ep huruiwtaqa hapi qaanhtiput añ qa hinma. Qaanhinmaqa hapi put aw qa yóriki'ta; piw qa tuwi'ta. ⁷ Itimhohyamu, qa hak hapi umuy ūnatoynani. Suan hinmaqa hapi súantañwu, God Tiat suan hintaqat pan'í. ⁸ Qaanhinmaqa hapi Nukpanat añqwniñwu. Pi Nukpana yayhniwhqat añqaqw qaanhinma. Noq̄w God Tiat Nukpanat tutmalayat símoknaniqe òviy mātakti. ⁹ God añqw tihtiwhqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God tunatyaat put apq̄olpeniñwuniqw òviy'ò. Pu soon pam hihta ep qaanhtiñwu, pi pam God añqw tihtiwiñwunihqqee. ¹⁰ Yantaqat hapi akw God timat mātakya, pu Nukpanat tımatu: Súantaqat qa hintsakqa hapi qa God añqwniñwu, pu i' hak sinosñway aw qa unañway'taqa piwu.

Love One Another

¹¹ Pi ura uma yayhniwhqat añqaqw it hapi yan tūawit aw tūqayyuñwa: Itam nānami unañway'yuñwuniqata; ¹² Ura i' hak Cain Nukpanat ahpiynihqe tupkoy nīnaqat qa panhtotini. Noq̄w ya hinoq̄w pam put nīna? Ispi put tumalaat qalolmani'ö, noq̄w tupkoyat tumalaat súanta. ¹³ Pay uma qa pas pas hin wūwantotani, itupkomu, kurs yep qatsit tunatyayat hinwisqam umumi qa suhta'ewyaq'ö. ¹⁴ Itam hapi mokiwuy añqw qatsit aw nõnakqey navoti'yuñwa, òviy pi itam itahsinosñwamuy amumi unañway'yuñwa. Nohtumi qa unañway'taqa hapi mokiwuy ep hinnuma. ¹⁵ Sinosñway aw qa suhta'ewnihqa hapi sinmuy q̄oyantaqaniñwu. Noq̄w uma navoti'yuñqw qa hak tuqwyantaqa qatsit qaso'taqat pasiwta. ¹⁶ Pi God Tiat itamuñem qatsiy tavi. Put pantaqat akw God itamumi unañway'taqat itam māmatsya. Noq̄w soon as itam tuwat itahqatsiy qa itahsinomuy amuñem o'yaniqey suhta'ewyani. ¹⁷ Noq̄w sen haqawa yep qatsiy ep hihta himuy'tiwhqat himuy'kañw, sinosñway hihta haqni'taqw, tuway'kañw put qa òkwatuwe', ya sen hin pam God añqw nuhtumi unañway'taniqey tuwi'vagey pañqawni? ¹⁸ Itimhohyamu, itam qa itahlavayiy-sa akw nānami unañway'yuñwuni, piw itahleñiy akw'a. Itam qa panyuñwt, itahhintsakpiy akw pas antsa panyuñwuni.

Courage before God

¹⁹ Pu it hapi akw itam pas antsa God tımatnihqey navoti'yuñwuni; nihqe qa hin unañway'kahkañw put aw òkiwtani. ²⁰ Ispi kurs pay itah'unañwa itamuy sóontsani'taniqw, tis pi God itah'unañwa epnihqe pas sohsok hihta navoti'ta. ²¹ Aw iunañwamu, kurs itah'unañwa itamuy qa sóontsani'taniqw pep hapi pu' itam God aw qa òkiwyani. ²² Pu itam hihta òviy tūviñtote' put añqw put òmahtotamantani, ispi itam put tutavoyat añ hinwisqee,

nihqe put tayawintiwiisa. ²³ Noqw yan hapi pam tutapta: Itam put Tiyat Jesus Christ aw tūtuṭṭsiwe', nānami unañway'yuñqwniqata. ²⁴ Noqw i' hak God tutavoyat añ hinmaqa hapi put ep qátuni; noqw God put ep qátuni. Noqw pam itamuy Hikwsit máqahqat akw itam put itamuhpe huruiwtaqat navoti'yuñwa.

4

The True and the False Spirit

¹ Aw iunañwamu, pay uma qa pas sohsokmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw yuaatotaqey pañqawqamuy amumi tuṭṭsiwyamantani. Nikañw uma pumuy amumi pohtayamantani, sen puma pas antsa God añqwayaqata. Taq kaysiwhqam God lavay'aymatnihqey atsáy'yuñqam tūwaqatsit añqe' nankwusa. ² Noqw it akw hapi uma God Hikwsiyat māmatsyamantani: Haqawa Jesus Christ tokoy'kañw pítuhqat pañqawlawhqa hapi God Hikwsiyat ahpiy yuaatani. ³ Pu haqawa Jesus Christ tokoy'kañw pítuhqat ayo yuykuqa hapi qa God Hikwsiyat ahpiy yuaatani, soq it hakiy Christ ehpew'iwtaqat hikwsiyat ahpiy'o. Ura nāt Christ ehpew'iwtaqat pítuniqat uma nanapta. Noqw pu' hapi pay pam yep qatsit ep hinnuma. ⁴ Noqw pay Christ umuh'nañwpeq qátuhqa put epnihqe pas pavan hoñvi. Noqw òviy uma pumuy áñwutota, pi uma God ahpiy tihtiwyaqee, itimhohyamu. ⁵ Christ ehpew'iwyuñqam yep qatsit tunatyayat ahpiyya; nihqe òviy yep qatsit tunatyayat yuaatota. Noqw yep qatsit tunatyayat hinwisqam umumi tūqayyuñwa. ⁶ Itam hapi God ahpiy tihtiwyá. Noqw God tuwi'taqa itamumi tūqaytañwu. Pu God qa ahpiy tihtiwhqa itamumi qa tuqayvastañwu. It akw hapi itam it Hikwsit pas qa atsatsat mātisi'yuñwa, pu piw it atsatsat hikwsita.

God Is Love

⁷ Aw iunañwamu, itam nānami unañway'yuñwani. Pi God hapi itamuy nuhtumi unañway'yuñwaniqat tutuwñañwu. Noqw haqam nuhtumi unañway'taqa hapi suyan God ahpiy tihtiwnñwu, nihqe God tuwi'tañwu. ⁸ Haqam nuhtumi qa unañway'taqa hapi God qa tuwi'tañwu, pi God nami'nañwaniq'ö. ⁹ Noqw God nuhtumi unañway'taqey itamumi mahtaknaniqe pas sūkw Tiy tūwaqatsit aw tavi, itam put atsviy yesniqat òviy'o. ¹⁰ Noqw it akw itam God itamumi unañway'taqat māmatsya. Qa itam hapi God aw unañway'yuñqw, pay pam itamumi unañway'taqe òviy Tiy tavi. Noqw pam itahqaanhtipuy ep mokqe itamuy God enañ namivöhikna. ¹¹ Aw iunañwamu, God pas panhaqam itamumi unañway'ta. Noqw òviy pas hapi itam soon as

tuwat nānami qa unañway'yuñwni. ¹² Qa haq hapi hak God aw yori. Kurs itam nānami unañway'yuñqw, pep hapi pu' God ita'nañwpeq qátuni; nihqe itamuy nānami pas unañway'yuñwniqat itamuy tutuqaynatima, itam put an nuhtumi unañway'yuñwniqat aw pahsavoo. ¹³ Noqw itam put añ yesq pam ita'nañwpeq qátuqw itam navoti'yuñwa, pi pam Hikwsiy itamumi nóaqw òviy'o. ¹⁴ Noqw itam hapi aw yórikya, piw Naat itamumi unañway'taqat itam tuawi'yuñwa; ispi pam Tiy añqw pew taviqw pam sinmuy ayo oya. ¹⁵ Hak hapi haqam Jesus God Tíyatnihqat pañqawhqa God añ qatu; noqw God put unañwpeq qatu. ¹⁶ Noqw itam hapi God itamumi unañway'taqat nanaptakañw tūtuptsiwa. God hapi pas nami'nañwa. Noqw nuhtumi unañway'taqqa hapi God añ qatu, noqw God put ep qatu. ¹⁷ Aw iunañwamu, kurs itam hin as nānami unañway'yuñwniqey pan nānami unañway'yuñwe' pep pu' ason hin yukiltiniqat aw pituqw itam qa ókiwyani. Pi Tiat yep qatsit ep hin hintaqw pay itam piw an yep hinyuñwa. ¹⁸ Hak hakiy aw unañway'te' qa put mamqasñwu; maqaswuwni súlawñwu. Taq maqaswuwni'taqqa hapi qa sun yantañwu. Noqw òviy God mamqasqa hapi soon pas put aw unañway'tani, pam as put aw unañway'tanikañwo. ¹⁹ Itam put aw unañway'yuñwa, ispi pam mohti itamumi unañway'taq'ö. ²⁰ Kurs hak haqam God aw unañway'taqey yan lalvaykañw sinosñway aw qa suhtaq'ewnihqa hapi atsátani. Ispi puyaw hak sinosñway aw yóriki'taqey aw qa unañway'te' hin tis God aw qa yóriki'kañw put aw unañway'tani? ²¹ Noqw yan hapi pam itamumi tutapta: God aw unañway'taqqa piw sinosñway aw unañway'taqata.

5

Our Victory over the World

¹ I' hak Jesus Christ-nihqat tuptsiwhqa hapi God añqw tihtiwnwu. Pu hak haqam God Itanay aw unañway'taqqa piw put tímuyatuy amumi unañway'tani. ² Itam God aw unañway'kahkañw put tutavoyat añ hinwise' pep pu' itam put tímuyatuy amumi unañway'yuñqey navoti'yuñwni. ³ Kurs itam God aw unañway'yuñwe' itam put tutavoyat añ hinwisni. Noqw put tutavoat qa maqsonhinta. ⁴ I' hak God ahpiy tihtiwhqa yep qatsit tunatyayat áñwuy'tañwu. Noqw yan hapi itam yep qatsit áñwuy'yuñwni-God aw tūtuptsiwee. ⁵ Noqw ya hak yep qatsit tunatyayat áñwuy'tani? I' hak Jesus God Tíyatnihqat tuptsiwhqa hapi.

The Witness about Jesus Christ

⁶ Ura Jesus Christ pítuhqe kūyit akw-nikañw pu uñwat akw tuvoylati, qa kūyit akw-sanit, pi kūyit akw-nikañw pu uñwat akw'a. Noqw Hikwsi hapi put pantaqat tuawi'ta. Noqw pam hapi pas qa atsa. ⁷ Pi pahyom òveqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Náata, pu Lavayiat, pu Hikwsi Qahováriwtaqa. Noqw ima pahyom pay suhkaa. ⁸ Pu pahyom tūwaqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Hikwsi, pu kūyi, pu uñwa. Noqw ima pahyom sun lavayi'yuñwa. ⁹ Itam pay sinmuy tuawiyamuy kwusuya. Nihqe tis òviy itam God tuawiyat kwusuyani. Noqw pam hapi Jesus Christ put Tiatnihqat pañqawu. ¹⁰ Ason hak God Tiyat aw tuptsiwhq God Hikwsiat put unañwpeq qátu, nihqe put pantaqat tuawi'ta. Noqw pay God qa tuptsiwhqa hapi pam átsanihqat pan put yukuna, ispi God Tiy hin tuawi'taqat pam qa tuptsiwhqee. ¹¹ Noqw yan hapi God itamuy āawna: Pam itamuy qatsit qaso'taqat huyta, it qatsit put Tiyat epnihqata. ¹² Tiyat kwusi'taqa hapi qatsit kwusi'ta. Pu i' hak God Tiyat qa kwusi'taqa hapi qatsit ñastaa.

Eternal Life

¹³ Nu hapi umuy God Tiyat aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi iit penta. Noqw uma put añ tūñwantote', uma God Tiyat aw tūtuptsiwaqe qatsit qaso'taqat himuy'vayaqey navoti'yuñwni. ¹⁴ Noqw itam put aw tuptsiwni'yuñqw, put tunatyayat an hihta òviy itam put tūviñtotaqw, pam itahnawakinpiy navotni. ¹⁵ Noqw itam put itahnawakinpiy aw tuqayvastaqat navoti'yuñqw, itam put aw nāp hihta tūviñtotaqw pam itamuy put máqani. ¹⁶ Kurs uhsinosñwa qaanhtiput pay mokiwuy aqw qa pitsíwtaqat hintsakq um put aw tayte' pay um put eñem tūviñtani. Noqw God put qatsit máqamantani, kurs pam mokiwuy aqw qa pitsíwtaqat qaanhtiput hintsakniq'ò. Pas antsa kurs hin hak qa mokiwuy aqw pitsíwtaqat qaanhtiput hinhtini. Noqw kurs hak pan qaanhtiqw, um put eñem tūviñtaniqat qa putwat nu pañqawu. ¹⁷ Sohsoy qaantsatskiwhqa hapi qaanhtipu. Noqw soon sohsoy qaanhtipu mokiwuy aqw pitsíwtani. ¹⁸ Itam navoti'yuñqw i' God ahpiy tihtiwhqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God Tiat put aw tunatyawtañwuniq'ò. Noqw Nukpana put aw qa hintsakñwu. ¹⁹ Noqw itam hapi God tımatnihqey navoti'yuñwa. Noqw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsoyam it hakiy qalolmat akw tuyqawiwyuñwa. ²⁰ Itam navoti'yuñqw God Tiat pítuhqe itamuy suyan unañwtalwuwnitoyna. Noqw òviy itam God pas antsanihqat tuwi'yuñwa. Noqw itam it hakiy pas antsanihqat añ yēse, pu Tiyat Jesus Christ añ'a. Pam hapi pas antsa God. Noqw itam put añ yeskahkañw qatsit qaso'taqat himuy'yuñwa. ²¹ Itimhohyamu, uma hihta wutsit aw nāwakintiwhqat qa aw may'yuñwni. Pas antsa.

JOHN ańk Pēniata

¹ Nu' wukw'aya, itahsiway pas namorstiwhqat aw penta, pu tímuyatuy amumii. Nu umumi pas antsa unańway'ta; pu pay qa nu'saa, pay pas sohsoyam it hakiy pas antsanihqat tuwi'yunqam piwu, ² I' hak pas antsanihqata itamuhpe pakiwkańw, itamum yūmosa hinmaniqtat tunatyayat ōviy itam umumi unańway'kahkańw, pas antsa yan umuńem nāwakinwisa. ³ Nam ōkwalni, nūokwa, pu kwakwhaunańwa umumum yantani, Itanay God ańq'ō, piw Tiyat Tutuyqawhqat Jesus Christ ańq'ō.

Truth and Love

⁴ Pas haqawat uhtim Itanay lavayiyat pas antsanihqat ań hinwisq, nu amumi navotqe, put ep pas hahlayti, ura Itanay ańqw itamumi hin tutaptiwhqat pan hinwisq'ō. ⁵ Noqw taay isiwa, nu okiw ūmi pańqawni: Itam nānami unańway'yunwini. Nu hihta qa pūhut tutavot ūmi penta, nīkańw pay ura yayhniwhqat ańqaqw itamumi hin tutaptiwhqata. ⁶ Noqw itam put tutavoyat ań hinwise' pan nānami unańway'yunwini; noqw yan hapi tutavo, ura uma yayhniwhqat pahpiy hihta nanaptaqey ań hinwisniqata. ⁷ Taq kaysiwhqam tūunatotoynaqam tūwaqatsit ań nankwusa, nihqe i' Jesus Christ tokoy'kańw pítuhqat ayo yuykuya. I' hapi tūunatotoynaqa; pu Christ eh-pew'iwtaga. ⁸ Uma nāmi tunatyaltotini; noqw itam hihta tumaltotaqey qa kwayhyat, ań ahsupoq ahsatotani. ⁹ Mewnit yūmo kwílakqa, pu Christ tutaqayhpiyat qa ań hinmaq, God put qa amum hinma. Pu hak Christ tutaqayhpiyat ań hinmaq, Itanay-nikańw pu Tiat puma put amum hinma. ¹⁰ Hak umumi pite', qa yan umuy tutuqaynaqw, uma umuhkiy qa aw put panayamantani, piw uma qa ōqalayamantani. ¹¹ Taq put ōqalaga qaanhtipuyat ep suńwáatni.

Final Words

¹² Pas nu as nāt nihtiwtagaqat hihta umumi pēnanikańw, pay nu qa tutuvenit ań pēnani, piw qa tutuvenkuyit akw'a. Nīkańw pay hisnen nu umumi pítuni; noqw itam pas nānami taykahkańw, yuaatotani; nen pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹³ Namortiwhqat uhqōqay timat un ōqalaya. Nam antaa.

JOHN

Pēniat payisni'maqa

¹ Nu' wukw'aya, it pas aw iunañway Gaius aw penta. Nu pas antsa ūmi unañway'ta. ² Aw iunañwa, pas sohsoy himu uñem lolmaniqat nu uñem nāwakinma, um suphelawtaniqat pas uhhikwsi suphelawtaqat pan'i. ³ Pi tuptsiwni'yunqam ökihqe, inumi un tūawvayaqw, yaw um itahtuptionsiwniy pas antsanihqat hūrs ñuy'kañw put añ hinma. ⁴ Pi yaw itim Itanay lavayiyat pas antsanihqat añ hinwisq, nu put pantaqat navotqe, pas hahlayhti. Qa himu put epnihqe inumi pas pavan hahlayhpi.

Gaius is Praised

⁵ Aw iunañwa, pay um añ tuptionsiwni'yunqamuy-nikañw, pu a'löntuy hin tumalay'taqey ep súantsaki. ⁶ Yaw um nuhtumi unañway'taqat puma God aw tōnawtaqamuy amumi tūawvaya, noqw um God kaptsi'kañw, pumuy haqamiyaqw amumi unañwtave', súanhtini. ⁷ Pi puma put tuñwniyat tunvotnayaniqe añqe' nankwusa; nihqe imuy qatptionsiwni'yunqamuy amuñaqw qa hihta ömahtiwisa. ⁸ Noqw paniqw hapi öviy itam pumuy panyunqamuy soon qa pāsyani; nen pumuy tumalsuñwamatni, puma Itanay lavayiyat pas antsanihqat yuaatiwisq'ö.

Diotrophes and Demetrius

⁹ Ura nu as God aw tōnawtaqamuy amumi pēna; noqw i' Diotrophes pumuy amuñaqw pas hímuniqey nāwaknaqa itamuy qa ömahta. ¹⁰ Noqw öviy kurs nu umumiq pite', soon nu put hiniwhtipuyat aw qa pónaknani, itamumiq nánaphin qalomáhiñqawlawhqata; pu pas qa ñöyaltiye, pam añ tuptionsiwni'yunqamuy qa ömahta; nit pu pumuy ömahtotaniqey nānawaknaqamuy mēwanta; nihqe God aw tōnawtaqamuy amuñaqw pumuy ayo maspita. ¹¹ Aw iunañwa, um hihta qalolmat aw qa nanawinht, lolmatni. Lolmat añ hinmaqa hapi God tíata; pu i' hak hihta qalolmat añ hinmaqa hapi God aw qa yóriki'ta. ¹² I' Demetrius sohsokmuy amuhpiy aw lomanavotiwta. Noqw i' pas antsa. Owi, pu itam pas piw nāp aw navoti'yunwa; noqw uma navoti'yunqw, itahtuawi paş qa atsa.

Final Greetings

¹³ Pas nu as nāt nihtiwtaqat hihta pēnanikañw, pay nu qa tutuvenkuyit pu qa tutuvenkohot akw ūmi pēnani; ¹⁴⁻¹⁵ Nikañw pay hisnen nu qa pas wūyavotiqw ūmi yórikni; noqw itam

pas nāmi taykañw yuaatani. Nam kwakwhaunañwa umum yantaa. Ima itahkwatsim uñ öqalaya. Um itahkwatsmuy nanāpwat öqalantani.

JUDE

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

¹ Nu' Jude, Jesus Christ tūwkiat, pu James tupkoat it penta. Nu umuy Itanay God ahpiy sutsvo oyiwyuñqamuy òqalanta. Ura pam umuy wánwayhqe, Jesus Christ eñem umumi tunatyawma. ² Nam núokwa, kwakwhaunañwa, pu nami'nañwa qaöwíhinkañw umumi pitsíwtaa.

False Teachers

³ Aw iunañwamu, nu as itamuy hin sun ayo nõnakqat umumi pēnaniqey unañwiti. Nikañw pay kurs nu soon umumi qa pēne', uma itahtuptsiwniy eñem pas rohomnumyaniqat umuy u'nanani, itahtuptsiwniy God sinomuyatuy amumi sūs mātaviwhqat eñemi. ⁴ Taq haqawat God qa kaptsi'yuñqam nanauyve itamumi yuñā. Yaw puma God aw yankahkañw qahopiyese; nihqe God sūkw Moñwit ayo yuykuya, pu Itah-tutuyqawhqaqay Jesus Christ pīwu. Nihqe òviy añwu pay hisat puma qalomáyukiltiniqat aw oyiwyuñwa. ⁵ Noqw òviy nu umuy it ep ahoy u'nananiqey nāwakna; pay as pi uma hisat it yantaqat pās nanapta. Ura hin Tutuyqawhqa haqaqw tutskwat Egypt añqw sinomuy nõnaknat, put pantaqat atsve pu' haqawatuy qa tuptsiwni'yuñqamuy haqami hintsana. ⁶ Pu ima òñaqw hoñvia'yat tumalay tatamhtotat, pas nāp geniy mātatveyaqamuy sūs somhtaqe, qatalpumi tañata, hisat aw wukotalõnvaqat ep pumuy hin yukunaniqey aw pah-savoo. ⁷ Noqw ura Sodom-niqw, pu Gomorrha-niqw, pu amunan'ik kitsókit añ sinom piw pumuy amún tuskapqatsit aw tahkukq, tahtaqt nāp nānami tokoy añ písoqya. Noqw God qõhit qa tokñwuqat akw pumuy sivintoyna, sinmuy òkwhaniqe òviy'ò. ⁸ Noqw piw nāt ima pumuy amún hihta itséheet añ kwañwáwuwantotaqe, tokoy tuyoy'ewakwtotañwu; añ moñw'iwyuñqamuy qa hihtay'yuñwa, pu añ òqalat pasi-wyuñqamuy amumiq nānap hin qalomáhiñqaqwa. ⁹ Noqw híkispí God pas sushoñviayaat Michael Nukpanat amum nānwuy'ta, Moses tokoyat òviy'ò. Nihqe nānaqasqe soon pay nanāp'unañw put aw qalomáhiñqawniqe, ura put aw pañqawu: Nam Tutuyqawhqa uñ mēwaa. ¹⁰ Noqw ima hihta aw qa mātsi'kahkañw, soq tuwat put ep qalomáhiñqawañwu; pu pay hīhihtuy popkotuy amún hīhihta nāp tuwi'yuñqey akw nāhovalayañwu. ¹¹ Is okiw púmaa! Puma Cain kukyāt añqe' hinwisa; pu Balaam an hihta súantaqat añqw lasya, hihta as himuy'vayaniqe òviy'ò; pu Core an God aqw kolilitotat, put

an súlawhtini. ¹² Ason uma sūp haqam nōnove', Tutuyqawhqat u'ni'kahkañw pōlavikit yōnoyhtotaqw, puma umumum nōnove', pep hihta itséheet anyuñwu; nānami-sa tunatyawyuñwt, qa hihta tuhtusyakahkañw nōnovañwu. Puma wisoomahwt huhukwhoyaqtat anyuñwa. Puma himutskit tal'añwnawit añ qa hihta sipalay'vañwuqtat anyuñwa, náipwaniwyuñqee; soñawnen lōs soa. ¹³ Pātuwaqatsit añqe' a'nō walalataqtat anyuñwa. Pumuy hintsakpam pāhut walalataqtat qōtōyat anta. Puma sōtuy nānahoy yuyutyaqtat anyuñwa; nihqe puma haqami míhikqtat añ pas qatālat aqw sūs yuñni. Pep puma nawus aqwhaqami yesni. ¹⁴ Noqw Adam añqw tsañe'sikis nānañumo qatsivaptsiwyuñqtat pep Enoch tihtiwa. Nit pam añwu pay imuy ura lavayhtiqe pañqawu: Meh, Tutuyqawhqa pas qaan'ewakw hintaqamuy qahováriwyuñqamuy tsamkañw añq'ō, ¹⁵ Sinmuy sohsokmuy amuñem hin yúkuniqee. Pam sohsokmuy qa kaptsi'yuñqamuy qalomáhintsakpiyamuy sohsok ep pumuy hin yúkuni. Taq puma God qa kaptsi'kahkañw put ehpewi qaanhtoti, piw anahaat lavayit akw put aqw hiñqawwa. ¹⁶ Ima hapi pas sutsép-sa hihta añ hiñqawwisa; panis tuwat tūovelanhiñqawwisa; nāp tuñlayiy-sa añ hinwisa; hihta a'nō kwiviyaatotañwu; hihta nukwáñw'ewyaniqey òviy sinmuy amumi kwañwáyuaatotañwu.

Warnings and Instructions

¹⁷ Nikañwo aw iunañwamu, pay ura Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ayamat hin hintaniqtat yuaatotaqtat uma u'ni'yuñwni. ¹⁸ Pay so'nwamiq ima hakim tututsiwyaqam hoñvani. Puma God qa kaptsi'yuñwni; nāp tuñlayiy añ hinwisni, ura kitota. ¹⁹ Ima hapi añ sinmuy tsikantotani; nāp tunatyay añ hinwisa, Qahováriwtaqa' Hikwsi pumuy unañwayamuy qa aw pákiq'ō. ²⁰ Noqw ūmaa, aw iunañwamu, uma umuhtuptsiwniy God añqwnihqtat añ nāwuñwintani; Qahováriwtaqtat Hikwsit añ nāwakinwisni. ²¹ Itahtutuyqawhqa Jesus Christ núokway ahpiy umuy qatsit qaso'taqat máqani. Noqw put talōnvaqtat aw pahsavo uma maqaptsi'kahkañw, God añqw nāmi'nañwat añ hinwisni. ²² Añ qa súyanyaqamuy uma ókwatutwani; ²³ Qōhit añqw pumuy ayo lañamintotani. Pu añ pētuy piw uma maqasneveq ayo òoyyani. Nikañw piw yuwsiyamuy tuskapqatsit akw tuyoy'ewakwtiwhqtat uma aw qa suhtaq'ewyani.

Prayer of Praise

²⁴ Taay. Kwakwhat pi God umuy qa lasyaniqtat aw òqalat pasiwta. Pan hapi umuy hahlaykahkañw, qa hihta akw hinyuñqtat pam natpipo lomaqatsit aw umuy òkínani. ²⁵ Pam-sa hapi nāla suan unañwtalwuwni'ta, pu itamuy ayo oya. Nam sinom sohsoyam put pas hihtatotat, kaptsi'yuñwni.

Nam puma put Moñwílalwani; pam-sa hapi öqalat pasiwtaqat pañqaqwani. Nam pu' yantani, pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

Jesus Christ HIHTA NATONIQT MAHTAKNA Ayay John aw'i

¹ I' tutuveni Jesus Christ añq'ö. God soon pas hisat hin hiniwhtiniqat put aw mātakta, pam lavay'aymuy umumi put mahtaknaniqat öviy'o. Noqw pam hoñviayay ayataqw, pam nuy John, put lavay'ayayat, put āawna. ² Noqw nu God lavaiyat, Jesus Christ inumi mātaktaqat umuy āawnani. Pu nu hihta aw yórikqey umumi pēnani. ³ I' hak it tutuvenit añ hin hiniwhtiniqa pey'taqat añ túñwantaqā hahlayhpit epni. Pu put nanaptat, aw tuqayvasi'yunqam piw pas hahlayhpit epyani. Pi aw hapi pitoto.

Greetings to the Seven Churches

⁴ Nu' John Asiat ep tsañe' kitsókit añ God aw tōnawtaqamuy öqalanta. Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa umumi pitsíwtani, it hakiy pu'nihqat, pu pay hísatnihqat, pu nātoniqat añq'ö, pu tsañe'nihqamuy hīhikwsimuy put moñw'atsvewayat ehpewiyaqamuy amuñaq'ö, ⁵ Pu Jesus Christ añq'ö. Pam hapi pas suyan navoti'kañw súañqawu; so'pumuy amuñaqw tātayhqe nuhtuñaqw susmohpeq'a; pu tūwaqatsit ep momñwituy amumi moñw'iwta. Pam itamumi unañway'taqe, nāp uñway akw itamuhpa' itahqaanhtipuy ayo pāhoma. ⁶ Nihqe itamuy moñw'oyhqe, Nay God awwat itamuy wimmoñw'oya. Nam sinom put kaptsitotat, put moñwlalwani sutsép-saa. Nam antaa. ⁷ Meh, pam öomawhtuy aqw hawni. Noqw sohsoyam pōsiy akw put aw yórikyani, pu ima put söhkwiknayaqam pīwu. Noqw tūwaqatsit ep sohsoy hihtu nanāpwat sinom put atsviy tsaykitani. Pas antaa. Nam antani. ⁸ Nu hapi Alpha, pu Omega; nu hapi sohsok hihta yayhnaqa pu sohsok hihta aw pās yúkuniqa, kita Sus'öqaltutuyqawhqa, pu'nihqa pu pay hísatnihqa, pu nātoniqa.

A Vision of Christ

⁹ Nu' John, umuhpava, pu umuhsuñwa, umún Jesus Christ eñem hihta añ kānavota; put eñem hihta añ nakwhani'ta; piw umún put amum moñw'iwtani. Nu pāñaqw tutskwat kuytaqat Patmos yan mātsiwhqat ep qatu, God lavaiyat ep'e, pu Jesus Christ yuaataqey ep'e. ¹⁰ Noqw Tutuyqawhqat talöñniyat ep nu Hikwsit akw tuyqawiwkañw, inuhkwayñave hakiy a'nö tōnayat navota, pas tötöqpit an tōnay'taqata. ¹¹ Noqw inumi pañqawu: Nu hapi Alpha pu Omega, mohti'maqa pu nuhtuñkniha, kita; pu piw yan'i: Um hin

yórike', tutuvenit añ put pēnat, Asiat ep tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi távini, ayo Ephesus ep yesqamuy amumii, pu Smyrnat epyaqamuyu, pu Pergamos epyaqamuyu, pu Thyatirat epyaqamuyu, pu Sardis epyaqamuyu, pu Philadelphiat epyaqamuyu, pu Laodiceat epyaqamuyu, inumi kita. ¹² Noqw nu hakiy inumi hiñqawhqat aw yórikniqe ahoy namtö. Nihqe öviy nu namtökqe, pay tsañe' wihqöhít tsotsókipiyat sikavalasivat añqw yukiwyuñqat tuwa. ¹³ Noqw ima tsañe' tsotsókpít amuhsonve hak Sinot Tiyat an son'iwHQa waynuma; wupaknapnat kukmiq pitsíwtaqat yuwsíkañw, tawitsqay añ sikavalasivat kwewta. ¹⁴ Noqw qötöyat añ hōmiat qötsáphöt anta, pas nuvat an qötsa. Noqw pōsiat pavan pas ūwiñwuy anta. ¹⁵ Noqw kuk'at pas kwañw'ewakw sikasivat qöppömiq pātiqat an talqaqsala. Pu tōnaat mūmunañwtuy wukosöykitaqat panta. ¹⁶ Noqw pam putvaqw tsañe' sötuy matsvoñta. Noqw moañaqw sipwuvahpi nan'ivak a'nö qalay'taqa yayma. Noqw taywaat tawat pas pavan tālat anta. ¹⁷ Noqw nu aw taytaqe pahsat kukmiq munu, sūmokpunikañwo. Noqw pam putvaqw may akw inumi matyawht pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani; nu hapi mohtimaqa pu nuhtuñkniHQa. ¹⁸ Nu hapi qatu. Ura as nu mokt, pu ahoy tātayi. Noqw meh, nu hapi sutsep qátuhqa. Pas antsa. Nihqe nu maskimiq, pu mokiwyu aw öqalay'ta. ¹⁹ Um hihta aw yórikqey pēnani, yañ hihta hintaqata, pu hihta nātoniqata. ²⁰ Ura nu putvaqw tsañe' sötuy matsvoñkañw tsañe' wihqöhít tsotsókipiyat amuhsonva waynumqw um inumi yori. Taa. Put hímuniHQat nu uñ āawnani. Ima tsañe' sōtu hapi tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñvia'yatu. Noqw pu tsañe' wihqöhít tsotsókipiat hapi tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamu.

2

The Message to Ephesus

¹ Um Ephesus ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak putvaqw tsañe' sötuy matsvoñtaqa, tsañe' wihqöhít tsotsókipiyat sikavalasivat añqw yukiwyuñqat amuhsonva waynumqa yan ūmi lavayhti: ² Pay nu ūmi navoti'taqw, um inuñem tumalay'taqe maqsoni'ta. Piw um qa nañ'ekni'ta. Pu um añ qalomáhinyuñqamuy amumi qa suhtaQ'ewa. Nihqe hakim inuhpiy ayatiwyaqey pañqaqwaqamuy um amumi pohtaqe, amumi navotq, pay kurs puma a'tsatu. ³ Nihqe um hihta añ kuykañw nakwhani'ta. Nihqe um inatñwaniy tunatyawkañw hihta maqsonlawkañw qa ókiwhti. ⁴ Nikañw pay nu hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Ura as um mohtihaqam inumi pas unañway'tat, pu' hapi qa pan um inumi unañway'ta.

⁵ Nihqe òviy um tunatyaltini. Taq um inuñaqw yāvoq'iwma. Um ahoy namtökt, inuminen, mohti hinmaqey hintsakni. Taq um qa panhtiqw, nu ūmi supte' uhwhiqöhuy tsotsókpiyat geniyat añqw ayo távini, um qa ahoy namtökq'ö. ⁶ Nikañw it ep nu uñ hahlayi: Um imuy Nicolaitan-sinmuy hintsakpiyamuy pas qa hahlayi, inún'i. ⁷ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata. Nukpanat áñwuy'taqat nu pan nakwhanaqw, pam himutsokit hakiy taytoyñañwuqat God ūyiyat nāsaveq wúnuhqat añqw nösni.

The Message to Smyrna

⁸ Pu um Smyrnat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak mohtinihqa, pu nuhtuñknihqā, ura as mokt, pu' qátuhqa yan ūmi lavayhti: ⁹ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um hihita añ kānavota, pu okiwhinta; nikañw um pas antsa kāhak'i. Pu hakim Jew-sinomnihqey a'tsalalwaqam ūmiq qalomáhiñqāqwaqat nu navoti'ta. Puma qa Jew-sinomnikañw soq Satan aw tōnawta. ¹⁰ Um hapi hihta nāt añ kānavotniqey qa mamqasni. Meh, pay nāt Nukpana uhsinomuy amuñaqw haqawatuy sivikimi maspani, amumi tuwantañiqe òviy'o. Noqw uma pakwút-sikis tālat añ kānavotyani. Nikañw uma hapi qa nañ'eknayani; nāmahin pi uma so'ni. Pi nu hihta ahsatit umuy máqani. Uma aqwhaqami yeskañw put añ nāvokawintotani. ¹¹ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata. Nukpanat áñwutaqa hapi soon mokiwyuy añqw lōs yúkuni.

The Message to Pergamum

¹² Pu Pergamos ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat um aw yan pēnani: I' hak sipwuvahpit nan'ikaqe qalay'taqat himuy'taqa yan ūmi lavayhti: ¹³ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta, pu um haqam qátuhqata. Pep hapi Satan moñw'iwta. Um inatñwaniy hūrs ñuy'ta. Ura nuy yuaataqa Antipas umuhsonve nñniwa, haqam Satan qátuhqat ep'e. Noqw nāmahin pi pantaqw, um inumi tuptsiwni'taqey qa qe'ti. ¹⁴ Noqw pay nu qa sūkw hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Soq um Balaam tutuqayhpiyat ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Ura pam Balac tutuqaynaqw, pam Israel-sinmuy ūnatoyna. Noqw puma hihta wutsit pay nāp yukiywuñqamuy amuñem hituy qōyantotat, sikwiyat añqw nōñösa; pu tokot sokoptota. ¹⁵ Pu pan piw um inuy Nicolaitan-sinmuy tutuqayhpiyamuy ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Noqw nu put aw qa suhtaq'ewa. ¹⁶ Noqw òviy um put añqw lasni. Taq um qa panhtiqw, nu ūmi supte' imoañaqw sipwuvahpit akw pumuy amumi kihpokni. ¹⁷ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata. Nukpanat áñwutaqat

nu mennat it ðñaqw pölavikit tupkiwtaqat nopnani; nen put qõtsat owat máqani. Noqw put añ puhutuñwini pey'tani. Qa hak put navoti'taqw pas put kwúsuhqa-sani.

The Message to Thyatira

¹⁸ Pu um Thyatirat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: God Tiat ūwiñwuy antaqat pōsi'taqa, pu kwanw'ewakw sikasivat antaqat kuhkuy'taqa yan ūmi lavayhti: ¹⁹ Um hihta hintsakqat nu pay navoti'ta, pu um hin inumi unañway'taqata, pu um hihta tumaltaqata, pu nuy qapēvewnaqata, pu hihta añ pās nakwhani'taqata. Nu uhtumalay nuhtuñknihqat aw tayta, puma mohti'maqat tumalat epnihqe pas hoyokiwtaqata. ²⁰ Nikañw pay nu qa sūkw hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Um it wuhtit Jezebel, God lavay'ayaatnihqey pañqawlawhqat tavi'ta. Pam soq itumal'aymuy tutuqaynakañw, pumuy ūnatoynaqw, puma tokot sokoplalwa, pu nōsiwhqat añ hihta nāp yukiwyuñqamuy amumi noiwhqat añqw nōñōsañwu. ²¹ Noqw pam tuskapqatsiy añqw lasniqat nu as aw qenitoyaqw, pam qa panhti. ²² Noqw meh, nu put aw toñokq, pam tūtuyhtini, pu put amum nāhahlaynayaqam pīwu. Noqw puma qaan'ewakw kānanvotyani, kurs puma hintsakpiy añqw qa lasyee. ²³ Pu nu put tímuyatuy qōyani. Noqw pep pu' sohsovik inumi tōnawtaqam navoti'yuñwini, nu hapi sohsokmuy tunatyayamuy, pu unañwayamuy añ purimaqata. Pi nu hapi sohsokmuy umuy nanāp umuhhintsakpiy an umumi ahoytani. ²⁴ Nikañw nu ūmi pañqawni, pu ahpiy Thyatirat ep it yan tutuqayhpit qa ñuy'yuñqamuy amumii, pu añ hakim Satan hihta tuwiyat qa toñtaqat pan tūñwantiwhqat qa tuwi'yuñqamuy amumii: Pay nu soon piw nāt pas hihta umuy ikwiltotoynani. ²⁵ Pay uma hihta himuy'yuñqey hūrs ñuy'yuñwini, nuy pítuniqat aw pahsavoo. ²⁶ Nukpanat áñwutat pas so'ñwamiqhaqami itunatyay añ hinmaqat nu hīhihtuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy amumi öqalmaqani. ²⁷ Noqw pam sivakohot akw pumuy amumi moñw'iwatani, nen sivuskwit an pumuy piñani. Pan hapi Ina nuy öqalmaqa. ²⁸ Pu nu put talsohut máqani. ²⁹ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

3

The Message to Sardis

¹ Pu um Sardis ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I hak God añqw tsañe' hīhikwsimuy himuy'taqa, pu tsañe, sötuy matsvoñtaqa yan ūmi lavayhti: Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Um as sinmuyniqw tayta;

nikañw um pas antsa mokpu. ² Taa, um havivokalni; nen uhtumalay nātonihqat aw unañtapni, taq pam pas pay sohtini. Taq nu God atpip uhtumalay qa pasiwtaqat tuwa. ³ Oviy um hihta navotqe, ömahtaqey hürs ñuy'tani; nen hin hinmaqey añqw lasni. Nikañw um kurs qa tätayniqw, um hisat qa pan wūwantaqw nu ūmi suptuni, uyiñwu hin pítuhqat pan'i. ⁴ Nikañw hikis pi Sardis ep híkiyom itséheeqaqatsit akw yuwsiy qa tuyoy'ewakwtota. Noqw puma qötsat yuwsikahkañw inumum hinnumyani, pi puma hihkay'yuñwa. ⁵ Nukpanat áñwutaqa qötsat yuwsini. Noqw nu put tuñwniyat qatsítutuvenit añ pēne', qa ayo súlawhtani. Noqw pam isinonihqat nu Inay aw pañqawni, pu hoñviaymuyatuy amumii. ⁶ Naqvuy'taqa navotni, Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata.

The Message to Philadelphia

⁷ Pu um Philadelphiat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas Qahováriwtaqa, pas antsanihqa, David hōtahpiyat himuy'ta. Nihqe pam aw hōtaqw, soon hak uhtañwu; pu uhtaqw, soon hak hōtañwu. Noqw pam hapi ūmi yan lavayhti: ⁸ Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Meh, nu' hapi uñem uutspit wūyak hōtani. Noqw soon hak put uhtani, pay as pi um híhin öqawi'kañw ilavayiy aw tuqayvastaqw öviy'o; nihqe um nuy qa tuwi'taqey qa hisat pañqawu. ⁹ Meh, nu hapi imuy hakimuy Satan aw tōnawtaqamuy as Jew-sinomnihqey atsáalwaqamuy amuñem pan yukuqw, puma uhkuktupoq munumhtini; nen nu ūmi unañway'taqat nanaptani. ¹⁰ Um hapi ilavayiy qa mātapt, hürs wunu. Noqw öviy ason tūwaqaqatsit añ sopkawtaqamuy sinmuy amumi tuwantiwhq, nu tuwat soon uñ mātapt, uñ put añqw ayo távini. ¹¹ Meh, nu hapi suptuni. Um hihta himuy'taqey hürs ñuy'taqw, qa hak uh'ahsatiy uñ nawhkini. ¹² Nukpanat áñwutaqat nu soñawnen Inay God kíyat ep tötön-wunuptsinani. Noqw pam pāpu pañqw qa yamakni. Pu nu Inay God natñwaniyat put añ pēnani, pu ivuhutuñwniyu, pu Inay God kitsókiyat tuñwniyata. Pam kitsóki pūhunikañw önaqw hawni Inay God añq'ö. Noqw Jerusalem yan tūñwantiwni. ¹³ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata.

The Message to Laodicea

¹⁴ Pu um Laodiceat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas antsanihqa yan ūmi lavayhti: Nu pas qaatsat hinma; piw lavayit pas antsanihqat tuawi'ta. Noqw God inuhpiy sohsok hihta yuku. ¹⁵ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um qa suhsuñwa, piw qa muki. Himu as um suhsuñwanikañwo, sen múkinikañwo. ¹⁶ Noqw

pi um híhin mukinihqe qa suhsuñwa, piw qa múkiniqw nu òviy un pavoyani. ¹⁷ Um pi pañqawlawu: Nu káhak'i; nu hihta nihti'ta; nu qa hihta rúrumna. Susmataq pi um okiwhinkañw qa navoti'ta, qahahlaykañwo, òkiwnikañwo, qapostalkañwo, qa yuwsikañwo. ¹⁸ Oviy nu ūmi pañqawni: Um sikavalasivat qòhit akw kwanw'ewayhtiqtat nuy túniñkañwo, nen káhakni; pu um qòtsat yuwsit tue' yuwsini; nen um put akw nātupke', qa hihta hahmanni. Pu um uhposvaqe wilelwe', tālat taytani. ¹⁹ Nu hakiy aw unañway'te' u'nanañwu, wuvahtañwu. Um òviy qa nātusite', uhhintsakpiy añqw lasni. ²⁰ Meh, nu hòtsíwhpeq wúnukañw pòñòñotoyna. Itónay navotqa uutspit hòtaqw nu aw pake', amum nòsni; pu pam inumumni. ²¹ Nukpanat áñwutaqtat nu imoñw'atsveway ep qatuptsinani. Noqw pam inumum pep qatuptuni, nu put áñwutaqe Inay amum moñw'atsvewayat ep qatuptuqtat pan'i. ²² Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqtata.

4

Worship in Heaven

¹ It atsve pu' nu yorikq pi meh, òveqatsit aw hòtsílti. Noqw nu mohti hakiy tónayat navotq, pas tötòqpit an tónay'taqa inumi yuaataqe pañqawu: Um peqw wupni. Noqw yahpiy hin hintaniqtat nu ūmi mātaktani. ² Noqw pahsat pay nu Hikwsit akw tuyqawiwkañw òveqatsit ep moñw'atsvewat aw yori. Noqw hak ep tsokiwta. ³ Noqw pep tsokiwtaqa jasper-owat, pu sardius-owat, an sóniwa. Noqw moñw'atsvewa tañaqwunut emerald-owat an sóniwhqtat akw nòyakiwta. ⁴ Pu moñw'atsvewa nánan'ikaqe sunat-nikañw añqw nālòq sihkay'taqat tsotsòkpit akw nòyakiwta. Noqw hakim sunat añqw nālòq sihkay'taqam wūwuyom pañ tsokiwyuñwa, qòtsat yuwsikañwo; nihqe sikavalasivat añqw yukiwyuñqtat wihkat akw qòtòsomiwyuñwa. ⁵ Noqw moñw'atsvewat añqw talwiptakañw pu umhta; pu mowawatiwa. Noqw moñw'atsvewat atpip tsañe' wihqòhi uwiwitota. Puma hapi God tsañe' Hikwsimatu. ⁶ Noqw moñw'atsvewat atpip himu panaptsat an suyan tālay'taqa patuphaiwta. Pu moñw'atsvewat aqlavo nālòyòm hihtu tayyuñqam hòñi; móñaqw-nikañw pu ahkwayñañaqw pòvosi'yuñwa. ⁷ Noqw tayyuñqamuy amuñaqw i' himu mohti taytaqa tóhowuy anta; noqw añknihqə wakashoyat anta; noqw amuñknihqə tāqtat an tayway'ta; noqw pu put añknihqə kwāhu pūyawmaqat anta. ⁸ Noqw ima hihtu tayyuñqam nanāp navay masay'yuñwa; noqw puma pas sohsovik

pōvosi'yuñwa. Nihqe puma tälö'nikañw pu tōkilat añ qa nānasuñwnayañwu pañqawkahkañwo: Qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, God Sus'ōqaltutuyqawhqa, pay hísatnikañw, pu'nikañw, pu nātoniqa. ⁹ Noqw ima hihtu tayyuñqam Hakiy Sutsep Qátuhqat moñw'atsvewat ep tsokiwtaqat pas kaptsitotakañw, tayawnayakañw, pu aw kwakwhatota. ¹⁰ Noqw pahsat pu ima sunat nālōq sihkay'taqam wūwuyom moñw'atsvewat ep qátuhqat atpip munumhtiñwu; nen put Hakiy Sutsep Qátuhqat pas hihtatote', moñw'atsvewayat atpipo wihkay maspayañwu pañqawkahkañwo: ¹¹ Tutuyqawhqa, sinom uñ pas hihtatostat, uñ kaptsi'tote', um-sa öqalay'taqat pañqawqawq, put hapi um hihkay'ta. Pi um hapi sohok hihta yuku. Noqw uhtunatyay ahpiy pam yukilti.

5

The Scroll and the Lamb

¹ Noqw nu moñw'atsvewat ep qátuhqat aw tātayhq, putvaqwat may akw tutuvenit mupipitaqat yawta. Noqw tutuveni apqölnaqw-nikañw pu ihkaqewat pey'kañw tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwta. ² Noqw hoñviaya a'nö öqalat pas tönay añqe' pañqawlawhq nu aw tātayi. Ya hak tutuvenit tuvoylayat tsitsikte', tutuvenit púruknaniqey aw aptsiwta? kita. ³ Noqw soon kurs kurs hak öveqatsit, pu tūwaqatsit, pu piw tūwaqatsit atpikage qátuhqa tutuvenit púruknani, piw pēnit aw tātayni. ⁴ Noqw nu okiw nāvak'öyna, soon kurs hak put púrukne' añ tūnwaniqey aw aptsiwtaqw öviy'o. Piw hikis soon kurs hak aw tātayni. ⁵ Noqw haqawa wuy inumi pañqawu: Pay um qa tsaátani. Pay imuy Judat sinomuyatuy amuñaqw wukotóhowuy antaqa, David natkoat tutuvenit púruknani; pu tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwtaqat tsitsiktani. ⁶ Noqw nu yorikq pi moñw'atsvewat-nikañw pu nālōq tayyuñqamuy-nikañw pu wūwukwmuy amuhsonve Maña wunu, kurs nīniwa; nihqe pan sóniwa. Noqw pam tsañe' ālay'ta, pu tsañe' pōvosi'ta. Noqw ima hapi God añqw tsañe' Hihikwsim ahsupoq tūwaqatsit añ ayatiwyaqamu. ⁷ Noqw pahsat pu Maña moñw'atsvewat ep qátuhqat awnihqe, putvaqw māyat añqw tutuvenit kwusu. ⁸ Noqw pam put kwusuqw, pahsat pu ima nālōyöm hihtu tayyuñqam-niqw, pu sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom Mañat atpipo munumhti. Puma sohsoyam sivatonlenay'kahkañw nānan'ik tsaqaptat yawyuñwa. Tsaqapta sikavalasivat añqw yukiwkañw, añ himu kwañwáhovaqtuhqat opom'iwyuñwa. Pam himu kwañwáhovaqtuhqa hapi God sinomuyatuy nāwakinpiamu. ⁹ Noqw puma hihta puhutawit tawlalwage pañqawqaw: Um

tutuvenit kwuse', tuvoylayat tsītsiktaniqey aw aptsiwta, ispi um nīniwhqee; nihqe uh'uñway akw um itamuy God eñem tui, sohsokmuy hihtuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy amuñaq'ö, pu nānap lavaymakiway'yunqamuy amuñaq'ö, pu tūwaqatsit añ ahsupoq yesqamuy amuñaq'ö, pu sohsokmuy hihtuy ñamuy añq'ö. ¹⁰ Nihqe um God Itahtutuyqawhqay aw itamuy moñw'oya, pu piw put awwat wimmoñw'oya. Noqw itam tūwaqatsit ep moñw'iwyuñwni, kitota. ¹¹ Noqw nu aw taykañw navotq, kaysiwhqam hoñvia'yat moñw'atsvewat ñöyakiwta, imuy hihtuy tayyuñqamuy amumum-nikañw pu wūwukmuy amumuma. Noqw pas puma kaysiwa; pas qaan'ewakw hinta; ¹² Nihqe a'nö pañqaqwa: Ason sinom Mañat as nīniwhqat öqalanhqat pañqaqwaniqw pam súanta. Pay nam pam kähakiwuy makiwni. Pay nam sinom put-sa hapi suan unañwtalwuwñi'taqat, pu sus'öqalanhqat pañqaqwe', put kaptisitotat, pas hihtatote' tayawnayani, ispi pam put hihkay'taq'ö. ¹³ Noqw nu navotq sohsoy hihtu öveqatsit ep yesqam, pu tūwaqatsit añ'a, pu tūwaqatsit atpikaqee, pu pātuwaqatsit añqe'yaqam, pu sohsoy hihtu pañqe' tañawtaqam pañqaqwa: Itam God moñw'atsvewat ep qátuhqat, pu Mañat, pumuy tayawintota, pas kaptisilalwa, piw pas hihtalalwa. Puma hapi-sa öqalat pasiwta, yūmosa aqwhaqamii. ¹⁴ Noqw ima hihtu nālöyöm tayyuñqam pañqaqwa: Pas antsa. Noqw ima sunat añqw nālöq sihkay'taqam wūwuyom tamötshoñvaqe, it hakiy sutsép-sa qátuhqat pas hihtatota.

6

The Seals

¹ Noqw nu aw taytaqw, Maña sukwat tuvoylat tsikaqw, pahsat pu imuy hihtuy tayyuñqamuy suhkawa yöyañwuy úmukqat pan hiñqawhq nu navota. Noqw pañqawu: Um pewnen yórikni. ² Noqw nu tātayhq ep qōtsa kawayo. Noqw epeq tsokiwtaga awtat yawta. Noqw haqawa put moñwwihkatoyna. Noqw pam pahpiy tūañwutimakañw aqwhaqami hihtuy áñwutimani. ³ Pu Maña añk piw tuvoylat tsikaqw, pahsat pu mohti'maqat añkñihqa himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. ⁴ Noqw pahsat pu piw suhka kawayo yámakkañw pamwa pālañwpu. Noqw put ep tsokiwtaga koyanisqatsit aw tūlalayniqey öqalmakiwa. Noqw sinom nāqöyanvayani. Noqw haqawa wukosipwuvahpit put maqa. ⁵ Pu pam payhko-muytiqat tuvoylat tsikaqw, pahsat pu amuñkñihqa himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. Noqw nu aw tātayhq pi söqömkawayo. Noqw put epeq tsokiwtaga hihta pututuwanpit yawta. ⁶ Noqw nu navotq, nālöqmuy

hihtuy tayyuñqamuy amuhsonñaqw hakiy tōnaat pañqawu: Pay sōhövosi sūp tuwani pakwt sīvat hihkay'tamantani; pu kawaysōhövosi payhp tuwani pakwt sīvat hihkay'tamantani. Nikañw um hapi pay wihkuyit, övat pālayat enañ qa aw hintsanni. ⁷ Noqw pam nālōqtiqa tuvoylat tsikaqw, pu imuy hihtuy tayyuñqamuy amuñaqw suhka nālōq epnihqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yōrikni, pam kita. ⁸ Noqw nu yorikq pi hin'ewaykawayo. Noqw put epeq tsokiwtaqa Mokiwu yan mātsiwa. Noqw Maski put añk hinma. Noqw tūwaqatsi nālōvo tukiwyuñqat amuñaqw sūkw aw öqala pumuy amumi noiwa. Noqw puma sipwuvahpit akw simuy qöqyani, pu tsōñawuy akw'a, pu hihta tūyat akw'a, pu tūwaqatsit ep hihtuy tūtuvosiptuy akw'a. ⁹ Pu pam tsívotnihqat tuvoylat tsikaqw, nu yorikq pi kwanwáhovaqtuqat eñem tataqt-sokpit atpipaq hakimuy hikwsiam tañawta. Puma hapi hakim God lavayiyat ep nñiwya; puma hihta pas suyan navoti'yuñqey qatuhtuskahkañw yuaatotaqe övii'ö. ¹⁰ Noqw puma a'nö hiñqaqwaqe pañqaqwa: Ya um tūwaqatsit ep yesqamuy itah'uñway ep hinwat yúkuni. Amumi um nāoyniqey hisat panhtini, Tutuyqawhqa Qahováriwtaqa, pas qa atsa, kitota. ¹¹ Noqw puma sohsoyam qötsat usimnit makiwya. Noqw pay hāk puma hihsavo nāsuñwni'yuñwniqat amumi pañqawu. Pay ason pas pumuy tumalsuñwamat pu tupkomat piw tuwat pumuy amún qöyaniwyaniqat pantaniqat amumi pañqawu. ¹² Noqw nu tātayhq, pam návaynihqat tuvoylat hötaqw, pahsat tutskwa a'nö tayayayku. Noqw tāwa anaha'mötsaput an qömviti. Noqw müyaw uñwat an pālañwputi. ¹³ Noqw tokpelat añqw sōtu tūwaqatsit aw löhöhötiva, sipaltsokit pölöat pay läke', qa kwanwtit, wukohukwvaqw löhöknwuqat pan'i. ¹⁴ Noqw tokpela hihta mupipitaqat an mupipiyku. Pu sohsoy tuhtukwi, pu pāñaqw tutskwa küyuñqa nahlamhti. ¹⁵ Noqw tūwaqatsit ep pas momñwit, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu solāwamuy amumi mohpeq momñwit, pu a'nö öqalat pasiwyuñqam, pu tūtuwikt, pu pay qa tūtuwikt, puma sohsoyam tuhtukwit añ hage' o'wat añ tuhtusöva nauyhtota; ¹⁶ Nihqe tuhtukwit, pu o'wat aw pañqaqwa: Uma moñw'atsvewat ep qátuhqat pitsánwayat añqw itamuy tupkayani, pu Mañat itsívuyat añq'ö. ¹⁷ Taq itsívuyat aw wukotalöñva. Noqw ya hak sen put añ kuytani?

7

The 144,000 People of Israel

¹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi nälöyöm hoñvia'yat tūwaqatsit nälövaq nānan'ivaq hoñkahkañw, tūwaqatsit

añ nālōvaq hūkañwuy ahoy ñuy'yuñwa, tūwaqatsit añ qa hūhukniqat ōviyo, pu pātuwaqatsit añqee, pu himutsotskit añ'a. ²Noqw pu piw suhka hoñviaya God taytaqat penhpiyat yawkañw hōpaqw wuptoqw nu tuwa. Noqw pam imuy nālōqmuy hoñvia'yatuy tūwaqatsit-nikañw pu pātuwaqatsit hintsanyaniqamuy amumi a'nō tsa'lawhqe, ³Pañqawu: Pay hāk uma tūwaqatsit qa hintsanyani, piw pātuwaqatsita, pu hīhihta himuqlōta. Ason itam mohti God tumal'aymuyatuy qalpeq tuvoylatotaqw, pu' pantani. ⁴Noqw hihsa'nihqam tuvoylatotiqw nu navota. Noqw Israel-sinmuy nanāp ñamuy amuñaqw sumiyanhtiqe tsañe'sikip sunat-nikañw añqw nālōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya. ⁵It Judat añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Reuben añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Gad añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁶Pu Aser añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Nephtalim añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Manasses añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁷Pu Simeon añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Levit añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Issachar añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁸Pu Zabulon añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Joseph añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Benjamin añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya.

The Great Crowd

⁹Yantaqat atsve pu' nu yorikq pas sinom qaan'ewakw hintaqam moñw'atsvewat-nikañw pu Mañat atpip hōñi; pas kurs hin hak pohtoylaniqat pahsaa, sohsokmuy nanāpwatuy sinoiwtagamuy, pu himuñam'iwtagamuy-nikañw, pu tūwaqatsit añ ahsupoq yesqamuy-nikañw, pu nanāp lavaymakiway'yuñqamuy amuñaq'ō. Noqw puma qōtsat yuwsikahkañw hihta palm-tsokit nahpiyat yawyuñwa; ¹⁰Nihqe a'nō hiñqawqwe pañqawwa: Kwakwhay God aw itahyantaqa moñw'atsvewat ep qátuhqa! Kwakwhay um Maña! Pi uma itamuy ayo oya. ¹¹Noqw sohsoyam hoñvia'yat moñw'atsvewat ñöyakiwta, pu wūwuyomu, pu nālōyöm hihtu tayyuñqamu. Nihqe puma moñw'atsvewat atpipo munumhtiqe, God pas hihtalalwaqe ¹²Pañqawwa: Pas antsaa. Nam sohsoyam aqwhaqami God aw itahyantaqay tayawintiwisni, pu pas hihtatotani, pu kwakwhatiwisni, pu kaptsi'tiwisni. Pi pam-sa suan unañwtalwuwni'ta, sus'ōqala, pu hoñvi'ta. Pay nam sohsoyam aqwhaqami pan put yuaatiwisni. Nam antani, kitota. ¹³Noqw suhka wuy inumi pañqawu: Ya ima qōtsat yuwsiyuñqam hákimu? Ya puma

háqaqwyá? ¹⁴ Noqw nu put aw pañqawu: Tāqa, pi um navoti'ta. Noqw pam inumi pañqawu: Ima hapi qaan'ewakw kānavotpit añqw nōña; nihqe yuwsiy tūvahomyaqe, Mañat uñwáyat akw put qōtsatota. ¹⁵ Paniqw ōviy puma God moñw'atsvewayat atpip hōñi; nihqe nāqavo, tālō', pu mimhikqat añ kīyat ep put eñem tumalay'yuñwa. Noqw i' moñw'atsvewat ep qátuhqa pumuy amumum qátuni. ¹⁶ Soon puma pāpu tsōñso'ni, piw pānakso'ni. Soon pumuy amumi tōñvani, piw utuhuutini, ¹⁷ Pi Maña moñw'atsvewat nāsave qátuhqa pumuy amumi tunatyawmaniqw ōviy'o. Nen pāhut hakiy taytoyñañwuqat nōñañataqat añ tsamni. Noqw ason God pumuy posvalayamuy sohsok ayo hōñani.

8

The Seventh Seal

¹ Noqw pam tsáne'nihqat tuvoylat tsīkaqw, pahsat ōveqatsit ep sutmaqma, pahantawat nāsamiq pahsavohaqamii. ² Noqw nu yorikq tsáne'nihqam hoñvia'yat God atpip hōñi. Noqw puma tsáne' tōtōqpit makiwya. ³ Noqw suhka hoñviaya pítuhqe, kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsoqpit aw wunuptu, sikavalasivat añqw yukiwqhát qōqōhpit yawkañwo. Noqw himu kwañwáhovaqtuqat taqtsokiwniqat nihtiwtaqat pam makiwa. Nihqe pam sohsokmuy God sinomuyatuy nāwakinpiyamuy enañ tataqtsoqpit sikavalasivat añqw yukiwqhát aqw put taqtsoka, moñw'atsvewat atpipo. ⁴ Noqw hihta kwañwáhovaqtuqat kwītsiñwuat hoñviayat māyat añqw God aw wunuptu, put sinomuyatuy nāwakinpiyamuy enañ namiqwriwkañwo. ⁵ Noqw hoñviaya qōqōhpit kwusut, tataqtsokpit añqw tōvut put aw oyat, pahsat pu tūwaqatsit aw put tūva. Noqw pahsat pu himu a'nō tōtōqa talwiptikañw umhta; pu tutskwa tayayayku.

The Trumpets

⁶ Noqw ima tsáne'nihqam hoñvia'yat tsáne' tōtōqpit himuy'yuñqam pahsat tōqtotiniqey anhtoti. ⁷ Pahsat pu mohti hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu lōmowa-niqw pu qōhi uñwat enañ namiqwriwtaqa māaktiqe, tūwaqatsit aw maspiwa. Noqw tūwaqatsit añ himuy wupatsotski payhp oyit añqw sūkw oyit pahsa' taqti. Pu sohsoy saksátusaqa taqti. ⁸ Pu añknihqā hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu himu wukotukwit antaqa pātuwaqatsit aqw tūwiwa, uwiwitiikañwo. Noqw pātuwaqatsit pahyp oyit añqw sūkw oyit pahsaqhaqam únwaniwhitiqey anhti. ⁹ Noqw hihtu pāvaqe tayyuñqam payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqam soa. Pu pākihu payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqam sapumhti. ¹⁰ Pu payhkomuy pepnihqa

hoñviaya töqti. Noqw wukosohu kopitsokit an uwiwitaqa òñaqw löhö; nihqe mûmunañwtuy payhp oyit añqw sûp oyit pahsa'nihqat añ yêva, pu pâhut nõñantotaqat añ'a. ¹¹ Noqw sôhu A'nô Tsîvo yan mâtsiwa. Noqw pâvahu payhp oyit añqw sûp oyit pahsaq a'nô tsiptoti. Noqw kaysiwhqam sinom put akw soa, a'nô tsîvoniqw òviy'o. ¹² Pu nâlôq epnihqa hoñviaya töqti. Noqw pahsat pu tâwa híhin qa nâsamiq pitsíwtaqa hinhtiqe qatâlawva, pu mûyawu pîwu, pu sôtuu. Noqw òviy puma híhin qa nâsamiq pitsíwyuñqa qa tâlawvaya. Noqw tâlô' tâla qa pas nâsamiq pahsavo qa tâla, pu tókilat piw pay anta. ¹³ Noqw nu taykañw navotq suhka hoñviaya òvaqe pûyawmakañw a'nô hiñqawnuma: Is ohi, is ohi, is ohi tûwaqatsit ep yesqamuy amuñemi! Taq pahyom hoñvia'yat nâto töqti.

9

¹ Pahsat pu tsívtotnihqa hoñviaya töqti. Noqw pu sôhu òñaqw tûwaqatsit aw posq nu aw yori. Noqw haqami koysôt pas qa toñtaqat aqw hõtahpi put aw taviwa. ² Noqw pam koysôt qatoñtaqat aqw hõta. Noqw pahsat put añqw kwítsiñw wunuptu, pas haqam wukokoysôñaqw hurukwitsiñw wunuptuqat pan'i. Noqw pañqw hurukwitsiñwuy akw tâwa súmawuy enañ qâtalawva. ³ Noqw kwítsiñwuy añqw tötölt nõñakqe tûwaqatsit añ kúrukma. Nihqe puma òqalmakiwya, putskohmokyuñqamuy amún sinmuy tûhototaniqe òviy'o. ⁴ Pay puma tutskwat añ tûsaqat qa hintsatsnaniqat, pan puma mewniwa, piw añ himutsotskita. Pay imuy hakimuy God tuvoylayat akw qalpeq qa tuvoylay'yuñqamuy pûmuy-sa puma tûhototani. ⁵ Noqw pay puma sinmuy qa qôqyaniqat pan amuñem yukilti. Pay puma tsivot mûmuyawhtuy añ pumuy okiwsahsanyani. Noqw putskohmoktaqa hakiy muaqw hin tuyvañwuqat, pay pan tûtuyni, hakiy múaq'ö. ⁶ Noqw ep hapi pu' as sinom so'niqey hepyanikañw, hin panhtotiniqey qa tutwamantani; pu as so'niqey nânawaknaniqw, mokiwu amuñaqw haqami kursni. ⁷ Noqw kawâyom kihpoknik hin hinyuñwuniqw, pan tötölt hinyuñwuni. Suhpan wihkat sikavalasivat añqw yukiwtaqat puma wihkay'yuñwuni. Pu taywaam sinmuy taywayamuy anyuñwuni. ⁸ Pu puma momoymuy amún hõmi'kahkañw, tóhowuy an tamay'yuñwuni. ⁹ Pu sivavutsqat antaqat tawitsqave pûhikni'yuñwuni. Noqw pumuy pûyaltotiqw, pas masaam kaysiwhqamuy kawaymuy kipókkarêtamuy lölökinakahkañw, kihpokqat an söykitani. ¹⁰ Pu puma putskohmokyuñqamuy amún suruy'yuñwuni, nihqe suruve howi'yuñwuni. Nihqe puma tsivot mûmuyawhtuy añ sinmuy mumu'yaniqey makiway'yuñwuni. ¹¹ Noqw hak koysôt qatoñtaqat añqw hoñviaya pumuy amumi

moñw'iwatani. Noqw pam hak Hebrew-sinmuy amuhkwa Abaddon yan mātsiwni, nīkañw Greek-sinmuy amuhkwa Apollyon yan'i. ¹² Sūpwat kānavotpit hapi añ ruhpa; noqw meh, nāt hapi piw lōsni. ¹³ Pahsat pu nāvaynihqa hoñviaya tōqti. Noqw God atpip kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsokpit sikavalasivat añqw yukiwtaqa nālōvaq ālayat añqw hakiy hiñqawhq nu navota. ¹⁴ Noqw pam nāvaynihqat hoñviayat tōtōqpit yawtaqat aw pañqawu: Um wukomunat Euphrates ep nālōqmuy hoñvia'yatuy sómiwtaqamuy ñahni. ¹⁵ Noqw ima nālōyöm hoñvia'yat ñahiwyā. Puma put tuwanit, talōñnit, mūyawuy, yahsañwuy aw maskaiwyuñwa, sinmuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqamuy qōqyaniqe òviiy'ō. ¹⁶ Noqw kawaymuy aqwyāqam sūmiyaqe pas hihsakip kurs sōmorit pahsa'ya (200,000,000). Noqw nu pumuy hihsa'yaqat navota. ¹⁷ Noqw yan kawaymuy hinyuñqamuy nu tuawyori: Ima pumuy epeq tsokiwyuñqam ūwiwuy an kuwan'iwtaqat tawitsqava sivanavanyuñwa, pu hihta owat jacinth antaqata, pu sikapik'owat antaqata. Noqw kawayom tóhohtuy an qōtōy'yuñwa. Noqw moañaq wuñw, pu kwītsiñw, pu sikapik'owa a'nō muki nōñanta. ¹⁸ Noqw imuy payhkomuy akw sinom payhp añqw sūp oyit pahsa'nihqam soa, it qōhit, pu kwītsiñwuy, pu sikapik'owat pumuy moañaq wuñw nōñantaqat akw'a, ¹⁹ Puma moañaq wuñw òqalay'yuñw òviiy'ō, pu suruveq'a. Pi pumuy suruam tsūtsu'tuy anyuñwa, nihqe qōtōy'yuñw, put akw hakiy tūhototañwu. ²⁰ Pu ahpiy sinom it yan tūyat akw qa sūlawhtiqaq hintsakpiy qa añqw lasyat, soq pas pāpu nāp yukiwhput aw nāwakintiwiya, piw nukpanhihikwsimuy amumii. Hihta wutsit sikavalasivat, sen qōtsāsivat, sen sikasivat, sen owat, sen kohot añqw yukiwyuñqat aw puma nāwakintiwiya, nāmahin pi as puma kurs hin hihta tutwaniq'ō, kurs hin nanaptaniq'ō, piw kurs hin nankwusaniq'ō. ²¹ Pu piw puma tukwyantotaniqey qa añqw lasya, pu hihta nuhtumi wutsīlalwaniqeyu, pu tokot sokoplalwaniqeyu, pu hihta uuyiñwaniqeyu.

10

The Angel and the Little Scroll

¹ Pu nu piw suk wuñw hoñviayat a'nō òqalay'taqat aw yori. Pam òmawuy yuwsī'kañw tañaqwuñw akw qōtōsomiwkañw òñaq wuñw hāwi, tutuvenit pūrukiwtaqat yawkañwo. Put taywaat pas tāwat an tāla; noqw hokaat ūwiñwuy wupa'leletaqat panta. ² Noqw pam putvaq wuñw kuhkuy akw pātuwaqatsit aq wuñw, pu suyvaq wuñw tutskwat aw'i. ³ Pu wukotohowuy hōykuqat an a'nō hiñqawu. Noqw put hiñqawhq, pahsat pu tsañe'sikip

yoy'umuki hihta lavayhtoti. ⁴ Noqw tsañe'sikip yoy'umuki lavayhtotiqw, nu as pēnaniqey anhti. Noqw pay hakiy tōnaat ōñaqw inumi pañqawu: Pay um tsañe'sikip yoy'umuki hin lavayhtotiqw put tupke', qa pēnani. ⁵ Pahsat pu i' hoñviaya ura nu tuwaqw, pātuwaqatsit aqwnikañw pu tūwaqatsit aqw wuhkukiwtaqa ōmiq may itat, ⁶ Pas qaōwílvayhtiqe, pas soon pāpu sōwuniqat pañqawu, God aw yankañwo, God pas sutsep qátuhqat sohsok hihta yúkuhqat aw'i, ōveqatsit-nikañw pu añ himu hinyuñqata, pu pātuwaqatsit-nikañw añqe' himu hinyuñqat yúkuhqata. ⁷ Noqw tsañe'nihqat hoñviayat tōqtiqat aw pitu. Noqw pep pu' God tunatyaat as tupkiwtaqa aw antsaniwni, pam lavay'aymuy amumi hin lavayhtiqat pan'i. ⁸ Noqw nu hakiy ōñaqw tōnayay navotq, pam inumi pañqawu: Um hoñviayat pātuwaqatsit aqwnikañw pu tūwaqatsit aqw wuhkukqat awnen, tutuvenhoyat púruk'iwtaqat yawtaqat put añqw kwúsuni. ⁹ Noqw ōviy nu put awnihqe aw pañqawu: Um as nuy tutuvenhoyat máqani. Noqw pam inumi pañqawu: Kwúsuu, nen um sówani. Pam soon uhponoy qa a'nō tsiptani; nikañw uhmoañaqw momospalat an kwáñwni. ¹⁰ Noqw ōviy nu put māyat añqw tutuvenhoyat kwúsuhqe put sowa. Noqw antsa imoañaqw momospalat an kwañwti. Nikañw panis nuy put sowaqw, pahsat pay ivonoveq tsipti. ¹¹ Noqw pam inumi pañqawu: Pay um nāt piw pas hīhihtuy sinmuy amumi yuaatani, pu añqe' nanāpwatuy sinoiwyuñqamuyu amumii, pu lavaymakiway'yunqamuyu, pu pas momñwituyu.

11

The Two Witnesses

¹ Pahsat pu inumi tuwanpi natōnpit antaqa taviwa. Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Um wunuptut, God kīyat tuwantani, pu hom'oyvihkata; pu pep ahpave nānawaknaqamuy pohtoylani. ² Nikañw it kihut ihkage ñōyakiwtaqat pay um qa énañni, nen put qa tuwantani. Taq pam qa-Jew-sinmuy amumi noiwni. Noqw puma lōp sunat añqw lōq sihkay'taqat mūmuyawhtuy añ it kitsókit pas kaptsihiwqat aw wukukutotani. ³ Noqw nu lōqmuy inuñem yuaataqamuy ōqalmaqani. Noqw puma (1260) sūp sōmorit-nikañw añqw pakwt-payhkomuy sihkay'tasikip sunat tālat añ yuaatani, anaha'mōtsaput yuwsí'kañwo. ⁴ Ima hapi lōyōm olive-tsokit, pu wihqōhit tsotsókpimat tūwaqatsit aw Tutuyqawhqat atpip wúnuhqamu. ⁵ Noqw ason hak pumuy hintsanniqey antiniqw, pahsat pu pumuy moañaqw ūwiñw yámake', hakiy nīnamantani. Noqw ōviy kurs haqawa pumuy hintsanniqey anhte' pan nīniwmantani. ⁶ Ima

hapi yōyañwuy ahoy ñuy'taniqey öqalat pasiwtaniq̄w, öviy puma hihsavohaqami yuaataniqat pahsavo qa yokvani. Pu pāvahut aw öqalat pasiwtaniq̄e put únwat yúkumantani; pu hīhihta tūyat akw sinmuy okiwsahsanniqey öqalay'tani, hihsakis panhtiniqey nāwaknaqey pan'i. ⁷ Pu ason puma hin yuaataniqey yukuq̄w, pep pu' hak tāqa himuvohkot antaqa koysöt qatoñtaqat añq̄w yámakē', pumuy amumi kihpokni; nen ánwute' pumuy nīnani. ⁸ Noq̄w pumuy tokoam mokpu put wuhkokitsokit ep kitpik qatsni. Noq̄w hakim Hikwsit añ tunatyay'yuñqam put kitsókit Sodom-nikañw pu Egypt yan tuñwáya. Ura pep hapi Itahtutuyqawhqa nīniwa, nahoylehtsit ep'e. ⁹ Noq̄w sohsoyam tūwaqatsit añ yesqam, pu hīhihtu himuñam, pu nanāp lavaymakiway'yuñqam, pu nanāpwat sinoiwtagam pāyis-nikañw añq̄w nāsamiq pahsavo tālat añ tokoyamuy mokput aw tayyuñwni; nen hakiy pumuy tūamniq̄w qa nānakwhani. ¹⁰ Noq̄w ima tūwaqatsit ep yesqam hahlayhtote' nāhahlaynayani; nen hihta nāhoy nāhuylalwani, ispi ima löyöm lavay'ayat tūwaqatsit ep yesqamuy ura yūyuyhnaqam mokpuniq'ö. ¹¹ Noq̄w ahpiy pāyis-nikañw añq̄w nāsamiq pahsakis talq, pahsat pu God añq̄w Hikwsi hakiy taytoynañwuqa pumuy amuhsonmi pake', pumuy wunuptsinani. Noq̄w amumi tayyuñqam tsātsawnani. ¹² Noq̄w nu navotq, hak öñaq̄w pumuy lavay'ayatuy amumi a'nö pañqawu: Uma peq̄w wupni, kita. Noq̄w puma hakiy tōnayāt navotq̄e, ömawuy aq̄w ömiq wūvi, tuwqamat amumi tayyuñq'ö. ¹³ Noq̄w pahsat tutskwa a'nö tayayayku. Noq̄w wuhkokitsoki pakwút-sikip tukiwhput añq̄w sūp tukiwtaqat pahsaq pam sahpū. Noq̄w sinom tsañe'sikip sōmorit pahsa'nihqam sūlwahti. Noq̄w akwsiñwyaqam tsātsawnaq̄e, öveqatsit ep God pas hihtatota. ¹⁴ It hapi akw lȫs kānavotpit añ ayo ruhpa. Noq̄w meh, amuñkñihqat hapi aw suptuni.

The Seventh Trumpet

¹⁵ Pu i' tsāñe'nihq̄a hoñviaya töqti. Noq̄w pahsat pu öveqatsit ep mowawatiwhq hakim pañq̄aq̄wa: Itahtutuyqawhqa, hakiy moñw'asnaq̄ey amum yep qatsit ep moñwtunatyat tuyqawvage, sutsep aq̄whaqami moñw'iwtani. ¹⁶ Noq̄w ima sunat nālōq sihkay'tagam wūwuyom God atpip yesqam tutskwamiq munumtiq̄e, put pas hihtatotaq̄e, ¹⁷ Pañq̄aq̄wa: Itam ūmi hahlayhtoti, God, Sus'öqaltutuyqawhqa, pu'-nikañw, pay hísatnikañw, pu nātoniqa, Um qaan'ewakw uh'öqalay mahtaknat moñwqatuptuq̄w öviy'ö. ¹⁸ Noq̄w hīhihtu sinom itsívutoti. Noq̄w, um uh'itsívuy mahtakne' so'pumuy amuñen hin yúkuniqat aw pitu. Pu um uhlavay'aymuy hihta akw tayawnani, pu uhsinomuy, pu uñ kaptsi'yuñqamuy, añ

söqavuñwsinmuy-nikañw pu pavansinmuyu. Nen imuy hakimuy tūwaqatsit hoyalayañwuqamuy um tuwat hoyalani. ¹⁹ Noqw ōve God kīyat aw hötsílti. Noqw kīyat ahsonve tatañpi God tutavoyat añqw tañawtaqa mātaki. Noqw pahsat talwipta, mowawatiwa, umhta, tutskwa tayayata, pu qaan'eway yañsayoqw lemowa yokva.

12

The Woman and the Dragon

¹ Noqw pahsat pu tokpelat añ a'nö hihta tuawi'taqa mātaki. Hak wuhti tāwat yuwsí'ta; noqw mūyaw kukyay atpikaqə pakiwta; noqw qötöveq wihkayat añqə' pakwt löq sihkay'taqa sōtu kwapya. ² Noqw pam nö'yiwta; nihqə tihtaniqey tūtuynaqə, a'nö pakmumuya. ³ Pu piw suhka hihta tuawi'taqa tokpelat añ mātaki-himu qaan'eway palalölöqañw'eway'o. Pam tsañe' qötö'kañw pakwt ālay'ta; noqw qöqtöyat añqə' tsañe' wihka kwapya. ⁴ Noqw suruat tokpelat añqə' sötuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqamuy lánaknaqə, tūwaqatsit aw maspa. Noqw i' himu palalölöqañwu wuhtit pas pay tihtaniqat aw wunu, tiyat pay panis yamakq, pay sówaniqə öviy'o. ⁵ Noqw pam tiyohyat tihta. Noqw Tiat ōmi God aw wīkiwa, put moñw'asvewayat aw'i; pi pam sohsokmuy sinmuy amumi sivakohot akw moñw'iwtaniqat pan put eñem yukiwta. ⁶ Noqw wuhti qayēsiwhpumihaqami wāya, pep God put eñem qeni'taqat aw'i. Noqw pep hak (1260) sūp sōmorit añqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat tālat añ put aw tunatyawtani. ⁷ Noqw ōve nāqöyta; Michael hoñviaymuy amumum palalölöqañwuy aw nāyawí; noqw palalölöqañwuy amum hoñviaymat nāyawí. ⁸ Nikañw puma qa áñwutota; piw qa haqam öveqatsit ep amuñem qenitiwa. ⁹ Noqw wukolölöqañw ónaq tūwiwa. Pam piw Nukpana yan mātsiwa, pu Satan pīwu. Pam hísat-tsua yan piw túñwantiwa. Pam hapi sopkawtaqamuy sinmuy amumi yēlawu. Noqw pam-niqw, pu hoñviaymat puma tūwaqatsit aw maspiwa. ¹⁰ Noqw nu hakiy tōnayət óvaqə navotq, a'nö pañqawu: Pu' hapi God Itahtutuyqawhqa tuwqay añwutaqə, moñw'iwkañw öqalay'taqey mātakta. Nihqə pam Christ asniy öqalmaqat, put moñwtavi. Pi itahtupkomuy hīhin nēveltotoynaqa tūwiwa. Pam pi nāqavo pu tōkilnawit God Itahtutuyqawhqay aw pumuy hīhin nēveltotoyna. ¹¹ Noqw puma Mañat uñwáyat akw-nikañw, pu hin navoti'yunqey yuaatotaqey akw put áñwutota. Nihqə puma qatsiy qa kahkawnayat, so'niqey suhtaq'ewya. ¹² Oviy um hahlayhtini öveqatsi; hahlayhtotini uma ep yesqamu. Noqw is ohi uma tūwaqatsit añ-nikañw, pu pātuwaqatsit añqə' yesqamu! Pi Nukpana pas pavan hinhaqam itsívuiwkañw umumi hāwi,

suyan pi hihsavo eñem pētiqw navoti'taqe òviy'o. ¹³ Noqw wukolòlòqañw tūwaqatsit aw tūviwhqey navotqe, pahsat pu pam tiyohyat tihtaqaq wuhtit aw kikihpoktiva. ¹⁴ Noqw wuhti lōqmuymuy himumasayat makiwa, wukokwahut masayat an'i, pam lölöqañwuy apyeve haqami qayēsiwhpumi eñem qeniw-taqat aw pūyaltiniqe òviy'o. Noqw payhkomuy-nikañw añqw nāsamiq yahsañwuy pahsavo pep hak put aw tunatyawtani. ¹⁵ Pahsat pu lölöqañwuy moañaqw pāhu nōñañayku, pāyut an'i, wuhtit paöyninaniqe òviy'o. ¹⁶ Noqw pay tutskwa wuhtit paañwaniqe hötsiltiqe, pāhut lölöqañwuy moañaqw nōñakqat sohsok hiko. ¹⁷⁻¹⁸ Noqw òviy lölöqañw wuhtit aw tuyvanaqe a'nō itsívutiqe, añqw ahpiynihqe, put tímuyatuy amumi kikihpoktiva, hakimuy God tutavoyat an hinwisqe, Jesus Christ pumuy hin amuñen hihta hinhtiqat nuhtumi yuaatotaqamuy amumii.

13

The Two Beasts

¹ Noqw nu pātuwaqatsit qalave wunukañw yorikq, pi himu hihta pohkot antaqa pātuwaqatsit añqw yámakto; tsañe' qötöy'kañw pakwt ālay'ta. Noqw āalayt añqe' pakwt pas moñwit wihkaat sōñniwyuñwa. Noqw qötöyat an tuñwni God qa kaptsiwyuñqa pey'yuñwa. ² Noqw nu it hihta pohkot aw yorikq, pam tóhuwuy pīvintot anta, pu hōnawuy kukyāt antaqaq kuhkuy'ta; pu wukotohowuy moayat antaqaq moay'ta. Noqw lölöqañw öqalay put maqa, pu moñwqeniyu, an ah-supuq nuhtumi moñw'iwtaniqat òviy'o. ³ Noqw nu yorikq, pi suhka qötöy aqw pam hihta akw tūhotiwhqe sumataq pam mokni. Nikañw pay pam qa mokt, haqe' tūhoiwtaqey an qalaptu. Noqw sinom sohsoyam put hihta pohkoewakw aw kātayyuñwa. ⁴ Noqw lölöqañw it pohkot öqalay máqahqat puma pas hihtatota. Pu puma it hihta pohkot pas hih-talalwaqe pañqaqwa: Ya hak haqam it hihta pohkot antani? Hak sen amum nāyawvaniqey aw öqala? ⁵ Noqw i' himu pohko lavaymakiwhqe, a'nō hihta kwiviyuaativa; piw God aqw qalomáyuaativa. Noqw pam lōp sunat añqw lōq sihkay'taqat mūmuyawhtuy an nuhtumi moñw'iwtaniqat pan put eñem yukiwa. ⁶ Noqw pam yuaaykuqe God nāp hin sasvi; pu tuñwniyat aqw a'nō hiñqawlawu, pu kīyat aqw'a, pu òveqatsit ep yesqamuy amumiq'a. ⁷ Pu pam God sinomuyatuy amumi kohpoke' pumuy áñwutaniqat pan put eñem yukiwa. Pu pam sohsokmuy sinmuy himuñamuy, nanāpwat lavaymakiway'yūñqamuy, pu pas nanāpwat sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwtaniqat pan put eñem yukiwa. ⁸ Noqw sohsoyam tūwaqatsit ep yesqam put aw nānawaknani. Noqw

pay hakimuy tuñwniam Mañat qatsítuveniyat añ pey'yuñqw, puma put qa aw nānawakna. Ura pam Maña tūwaqatsit hisat nāt qa yukiwhqat ephaqam pay nīniwniqat pan God put eñem tunatyawta. ⁹ Naqvuy'taqa nam navotni. ¹⁰ Hak hakiy tūwiktaqa hapi tuwat nāp tūwiktiwni. Pu sipwuvahpit akw hak hakiy nīnaqa piw tuwat sipwuvahpit akw sūlawhtini. Pep hapi pu' God sinomat tuptsiwni'yuñwe', qa nañ'ekni'yuñwni. ¹¹ Pu piw nu sukw pohkot antaqat tuwaqw, pam tūwaqatsit añqw yámakto. Noqw pam mañat an lōq ālay'ta; nihqe wukolōlōqañwuy an yuaata. ¹² Noqw pam put apyevenihqat pohkot oqalayat sohsok pasiwta. Nihqe pam sohsokmuy tūwaqatsit añ yesqamuy amumi tuyqawvaqw, puma mohtiwat pohkot aw nānawakna, ura as mokniewakw tūhotiwht, ahoy qalaptuqat put aw'i. ¹³ Noqw pam qaan'ewakw hihta kātatayhpit tumalay'va; nihqe sinmuy amutpik tokpelat añqw ūwiñwuy hawnañwu. ¹⁴ Noqw God pan put nakwhanaqw, pam mohtiwat it hihta pohkot atpip kātatayhpit hintsanhqe, tūwaqatsit ep yesqamuy ūnatotoyna; nihqe pumuy amumi tuyqawvaqw, puma mohtiwat hihta pohkot an son'iwhqat yukuya, i' pohko as sipwuvahpit akw tūhotiwkañw pay qátuhqat put an'i. ¹⁵ Pu God piw pan put nakwhanaqw, pam it pohkot an yukiwhput qatsit máqa. Noqw ōviy it hihta pohkot an yukiwhpu pas antsa yuaayku. Noqw pu hakim hihsa'nihqam it pohkot an yukiwhput aw qa nānawaknaqamuy qōqyaniqat i' himu pohko pañqawu. ¹⁶ Pu añ sōqavuñwsinom, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu añ ōokiwyaqam, añ tūtuwikt pu qa tūtuwikt, puma sohsoyam hihta akw tuvoylatiwyaniqat pañqawu, sen putvaqw may ep'e, sen qalpeq'a. ¹⁷ Noqw ōviy soon hak hihta túini, piw húyani, hal pas i' hak pohkot tuvoylayat akw tuvoylaiwtaqa-saa, sen put tuñwniyat akw'a, sen put pohtoylaniyat akw'a. ¹⁸ Taay, uma aw wūwayani: Wuwni'taqa pohkot pohtoylaniyat māmatsni. Pam sinot pohtoylaniata; nihqe sunát-sikip sunat añqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat-nikañw añqw navay sihkay'ta (666).

14

The Song of the Redeemed

¹ Pu nu yorikq pi Maña tsomot Zion ep wunu. Noqw tsañé'sikip sunat añqw nālōp sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam pep put amum hōñi, Nayat tuñwniyat akw qalpeq pey'kahkañwo. ² Noqw hakiy tōnaat ōñaqw tōqtiqu nu navota. Pas mūmunañwtuy an tōki'ta, pu pas a'nō umhtaqat pan'i. Noqw lēlenyaqam sivatonlenay añ lēlenyaqw nu navota. ³ Noqw puma moñw'atsvewat atpip puhutawit tawlalwa, pu nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amutpipo, pu wūwukwmuy

amutpipo. Noqw put tāwit pas soon hak tāwi'vani, hal pas ima tsañé'sikip sunat añqw nālōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam tūwaqatsit añqw tuiwyaqam-saa. ⁴ Ima hapi nāto tōtimu, qa hisat hakiy nōmatota; nihqe ōviy qa hisat tokoy hovalaya. Ima Mañat haqaminiqw añkyañwu. Pumuy hapi God sinmuy amuhsonñaqw tui, puma nuhtuñaqw mohti God sinomatiniqat ōviy'o, pu Mañat sinomatiniqata. ⁵ Noqw moayamuy ep himu unatwi sūlawu, puma God atpip qa hihtakw hinyuñqw ōviy'o.

The Three Angels

⁶ Pu nu piw sukw hoñviayat ōva pūyawmaqwu tuwa. Pam lomatuawit qaso'taqat pasiwkañw, tūwaqatsit añ yesqamuy sopkawtaqamuy amumi yuaatima, nanāp himuñamuyu, pu nanāp wat lavaymakiway'yuñqamuyu, pu nanāp sinmuy amumii; ⁷ Nihqe yan a'nō tsa'timaga pañqawma: Uma God kaptisitotani, pu pas hihtay'yuñw. Taq pam nuhtuñem hin yúkuniqat aw pitsíwiwta. Uma God ōveqatsit, pu tūwaqatsit, pu pātuwaqatsit, pu haqe' pāhu nōñañatotaqat yúkuhqat aw naokiwhototani. ⁸ Pu piw suhka hoñviaya añknihqe pañqawma: Wuhkokitsoki Babylon sahpū! Kitsóki Babylon sahpū! Taq sohsoyam nanāp wat sinom soñawnen pep yesqamuy amumum qahopiyese. Nihqe ōviy nawus puma soon qa pumuy amumum God itsívuyat añqw yukuyani. ⁹ Pu piw suhka hoñviaya amuñknihqe a'nō pañqawma: Ima pohkot antaqat aw nānawaknaqam, pu qalpeq, sen may ep tuvoylayat akw pey'vayaqam ¹⁰ Nawus God itsívuyat wine antaqat añqw hikwyani, God itsívuyat qa hihta enañ namiqwriwkañw kuyapkuyiwqhāt añq'ō. Noqw puma qōhit-nikañw pu sikatōvu'wat akw okiwsaniwyani, imuy qahováriwyuñqamuy hoñvia'yatuy-nikañw pu Mañat pumuy amutpipo. ¹¹ Noqw pumuy okiwsaniwyaqwu, kwītsiñw'am ōmiq sūs wunuptuni. Noqw hakim pohkot an yukiwtaqat aw nānawaknaqam, pu hakim tuñwniyat akw pey'vayaqam pas qa haqami nānasuñwnayani, tālōo, pu tōkilat añ'a. ¹² Noqw ōviy God sinomat put tutavoyat añ hinwiskahkañw Jesus aw tuptsiwñi'yuñqey qa nañ'eknayani. ¹³ Noqw nu navotq hak ōñaqwu inumi pañqawu: Um yan pēnani: Yahpiy haqahpiy ima Tutuyqawhqat aw yankahkañw sóiwwaqam hahlayhpit epyani. Owi, kita i' Hikwsi Qahováriwtaqa. Puma panhtote' maqsoniy añqw nānasuñwnani. Noqw pumuy hintsakpiyamuy ahpiy aniwñi pay pumuy amumumni.

The Harvest of the Earth

¹⁴ Noqw nu ōmawuy qōtsat aw yori. Noqw hak Sinot Tiyat antaqa ōmawuy ep tsokiwta, sikavalasivat aňqw yukiwhput wihkat akw qōtōsomiwkañwo; nihqe tsaqanhpit a'nō qalay'taqat yawta. ¹⁵ Pu piw suhka hoñviaya God kīyat aňqw yámakqe, ōmawuy ep tsokiwtaqat aw a'nō pañqawu: Um uhtsaqanhpiy akw tsahqani, nen hōqni; ispi pay hōqsatiq'ō. Pi tūwaqatsit ep natwani pās tukwsiwta. ¹⁶ Noqw i' hak ōmawuy ep tsokiwtaqa tsaqanhpiy akw tūwaqatsit ep natwanit tsahqa. Noqw tūwaqatsit ep natwani tsovalniwa. ¹⁷ Pu piw suhka hoñviaya ōveqatsit ep God kīyat aňqw yámakqe, piw a'nō qalay'taqat tsaqanhpit yawta. ¹⁸ Pu suhka hoñviaya qōhit aw ōqalat pasiwtaqa kwanwáhovaqtuqat eñem tataqtsokpit aňqw yama. Nihqe pam tsaqanhpi'taqat aw a'nō pañqawu: Um uhtsaqanhpiy a'nō qalay'taqat akw tsahqani. Nen um tūwaqatsit ep ovauyit pōlōyat tsovalani. Pi ōvaat pās kwanw'iwta. ¹⁹ Pahsat pu hoñviaya tūwaqatsit aw tsaqanhpiy akw tsahqaqat panhtiqe, tūwaqatsit ep ovauyit tsovala; pu haqam qōlōt qaan'ewakw yahsakoq God itsívuyat tuawi'taqat aqw put maspa. Pep hapi ōvat pālayat ōviy mumtsiyañwu. ²⁰ Noqw pep ōvat aqw wukukuykuya, wuhkokitsokit ihpovee. Noqw pālaat únwaniwhtiqe aňqw nōñakqe, pas kawaymuy sipmoyiyamuy aw pahsavo pāti, pakwút-sikip sunat tutskwa-tuwanit pahsavoo.

15

The Angels with the Last Plagues

¹ Pu piw nu sukw hihta tuawi'taqat qaan'ewakw a'nō hihtaniqat ōmi tuwa. Tsáñe'nihqam hoñvia'yat tsañe' kánanvotpit yawyuñwa. Pam nuhtuñki, put atsve pu' God itsívuat yukiltini. ² Pu nu piw suhpan wuhkovatuphat panaptsat antaqat ūwiñwuy enañ namiqwriwtaqat aw yori. Noqw hakim patuphat qalavaqe hōñi. Puma hapi it hihta pohko'ewakw ánwutota, pu put an yukiwhtputa, pu tuvoylayata, pu túnwniyata, pu pohtoylaniyata. Nihqe puma God aňqw sivatonlenat mákiwyaqey yawyuñwa. ³ Nihqe puma God tumal'ayayat Moses táwiyat tātawlalwa, pu Mañat táwiyata; nihqe pañqaqwa: Pas uhtutmala qaan'ewakw kähinyuñwa, God Sus'ōqaltutuyqawhqa. Pas um hapi qaatsat suan hihta hinma. Um hisatñahaqaw hīhihtuy sinmuy amumi moñwi. ⁴ Puyaw hak haqam un qa kaptsi'tani, Tutuyqawhqa? Sen hak uhnatñwaniiy qa pas hihtalawni? Pi um hapi nāla qahováriwta. Sohsoy hihtu nanāpwat sinom ōkiwkahkañw utpip nāwakintani. Pu um sinmuy amuñem hin yuki'maqw pam susmataq'a, kitota. ⁵ It atsve pu' nu yorikq, pi mötsápkki God pep ki'taqat tuawi'taqat ōveqatsit ep'e. Noqw

kīhut ep yūpaq haqam pas Aantsawat aw hōtsīlti. ⁶ Noqw tsāne'nihqam hoñvia'yat pañqw nōña, tsāne' kānanvotpit yankahkañwo; pas suhqōtsat tusaqtontsatsaqmōtsaput añqw yukiwyuñqat yuwsikahkañw, kwekwéwhpit sikavalasivat añqw yukiwyuñqat tawitsqay añ kwewyuñwa. ⁷ Noqw nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amuñaqw suhka imuy tsāne'nihqamuy hoñvia'yatuy nānan'ik hihta huyta. Kurs pam kuyapkuyit sikavalasivat añqw yukiwhqat pumuy huyta. Put añqw aqwhaqami sutsep qátuhqat, God itsívuat opom'iwyuñwa. ⁸ Noqw haqam pas Aantsawat kīhut ep kwītsiñw ohpo, God lolmat tālawñwayat, pu öqalayt añq'ö. Noqw soon kurs hak haqam pas Aantsawat kīhut aw pákini, pas ason tsāne'nihqam hoñvia'yat tsāne'sikipwat kānanvotpit hintsatskaqey yukuyaniqat pahsavoo.

16

The Bowls of God's Wrath

¹ Noqw hak kīhut pas Aantsawat añqw tsāne' hoñvia'yatuy amumi a'nō pañqawhq nu navota. Yupavé, uma tūwaqatsit aw God itsívuyat kuyapkuyiwyuñqat wūtayani, kita. ² Noqw mohti'maqa nakwsuqe tūwaqatsit aw kuyapkuyiy wūta. Noqw pahsat pu hakim it hihta pohkot tuvoylayat akw pey'kahkañw, put an himu yukiwhput aw nānawaknaqamuy amuhpa' uya nuhtsel'eway itséhee nōña. ³ Pu hoñviaya añknihqā pātuwaqatsit aqw kuyapkuyiy wūta. Noqw pahsat pu pāhu hakiy mokput uñwáyat anhti. Noqw sohsoy hihtu tayyuñqam pātuwaqatsit añqe' soa. ⁴ Pu amuñknihqā hoñviaya hāhaqe' mūnat, pu pāhu nōñantaqat añ kuyapkuyiy wūtaqw pam úñwaniwhti. ⁵ Noqw nu navotq hoñviaya pāhut aw öqalay'taqa pañqawu: Um súanta Tutuyqawhqa, pu'nihqa, pu hísatnihqa, pu nātoniqa. Um yan yúkuhqe súanhti. ⁶ Puma pi uhsinomuy, pu uhlaya'aymuy uñwáyamuy munvanaya. Noqw um pumuy uñwat hikwna, ispi puma put hihkay'yuñq'ö. ⁷ Pu nu piw suk w navotq pam kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsokpit añqw pañqawu: Pas antsa, God Sus'öqaltutuyqawhqa, pay um pas qaatsat sinmuy amuñem suan yuki'ma. ⁸ Pu i' nālōq epnihqa hoñviaya tāwat aw kuyapkuyiy wūtaqe eñem pan yukuqw pam úwiñwuy akw sinmuy taqtsoka. ⁹ Noqw sinom qaan'ewakw tōñit akw taqtotiqe, God iit kānanvotpit aw öqalat pasiwtaqat nānap hin sasviya. Nihqe puma tunatyay añqw qa lasyat, piw nāt God qa kaptisitota. ¹⁰ Noqw pu tsivot epnihqa hoñviaya it himuvohkot moñw'atsvewayat aw kuyapkuyiy wūta. Noqw moñwtunatyayat añ qōmseekma. Noqw sinom hihta akw a'nō tūtuyhtotiqe lēñiy mötstota. ¹¹ Nihqe puma öveqatsit

ep God nānap hin sasviya, amuhpa' uya a'nō tūtuyhq ōviy'o; nīkañw hihta hintsakpiy añqw qa lasya. ¹² Noqw navay epnihqa hoñviaya wukovayut Euphrates aqw kuyapkuyiy wuhtaqw, pāyu lāki. Noqw hōpaq momñwituy amuñem kurs pōhtiwa. ¹³ Noqw nu tuwaqw, pahyom tuyoy'eway hīhikwsim pāvaqwtuy amunyuñqam imuy moayamuy añqw nōña-it wukolōlōqañwuy moayat añq'ō, pu it himuvohkot moayat añq'ō, pu i' hak God lavay'ayaatnihqey atsáy'taqat moayat añqw pīwu. ¹⁴ Ima hapi nukpanhīhikwsimu. Noqw puma hīhihta kātatayhpit hintsaktivayaqe, ahsupoq tūwaqatsit añ momñwituy amuhpa' nankwusaqe haqami tuwvōhtayaniqat ōviy tsovalaya, Sus'ōqalat God wukotalōñniyat aw pítuq'ō. ¹⁵ Meh, nu' hapi uyiñwut an pítuni, (kita Tutuyqawhqa). Yuwsi'kañw pās tunatyawmaqa hahlaypit epni. Taq ka pam qayuwsi'kañw waynumqw, sinom put aw yórikyaqw, put eñem haman'ewayni. ¹⁶ Noqw hīhikwsim haqami Hebrew-sinmuy amuhkwa Armageddon yan mātsiwhqat aw momñwituy tsovalaya. ¹⁷ Pahsat pu tsañe' epnihqa hoñviaya súmawuy aw kuyapkuyiy wūta. Noqw ōveqatsit ep kīhut pas Aantsawat ep moñw'atsvewat añqw hakiy a'nō tōnaat hiñqawhqe pañqawu: Yukilti hapi, kita. ¹⁸ Noqw pahsat mowawatota; pu umhta; pu talwipta; noqw tūwaqatsi a'nō tayayayku, pas hisatñahaqaqw sinom tūwaqatsit añ yesq pañqawu qa hisat pan hiniwhtiqat pan'i. Pi pas qaan'ewakw tutskwa tayayayku. ¹⁹ Noqw qaan'ewakw kitsóki pāyivo tsihtsikti. Noqw añqe' hīhihtuy sinmuy wuhkokitsokiam sapumhti. Noqw God wuhkokitsokit Babylon u'naqe, qaan'ewakw itsívuy wine kūyiwtaqat antaqat put hikwna. ²⁰ Noqw sohsovik pānaqw tutskwa kūyyuñqa kurs haqamiya; pu tuhtukwi pīwu. ²¹ Noqw qaan'ewakw yañsayo lemowa sinmuy amumi ōñaqw lōhō; sohsoy nanāp tsivót-sikip sunat pututuwanit pan puptu. Noqw sinom God nānap hin sasviya, lemowat kānavotpit ep'e, pas kānavotpi qaan'ewakw nuhtsel'ewayniqw ōviy'o.

17

The Great Prostitute

¹ Noqw ima tsañe'nihqam hoñvia'yat ura kuyapi'yuñqw, pumuy amuñaqw suhka inuminihqe inumi pañqawu: Um inumum pewni. Noqw God it qaan'ewakw kitsókit tokoy huhyaqat antaqat eñem hin yúkuniqat nu ūmi mahtaknani. Pam kitsóki hāhaqe' pāvahut añ qātsi. ² Put hapi amum ima tūwaqatsit añ momñwit nākwañway'ya. Noqw tūwaqatsit añ yesqam soñawnen hōnaqtoti, put amum nākwañway'yaqee. ³ Noqw nuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaww, hoñviaya haqami qayēwiwhpumi nuy wīki. Noqw nu

hakiy wuhtit hihta pālañwput pohkot epeq tsokiwtaqat tuwa. Noqw himuvohko pas qalománanatñwanit akw pēvey'kañw, tsañe' qötöy'kañw pakwt ālay'ta. ⁴ Noqw wuhti palasakwawsat-nikañw pu pas pālañwput yuwsí'kañw, pu sikavalasivat, pu a'nō hihkay'yuñqat o'wat-nikañw, pu pearl enañ yuwsí'ta; noqw kuyapit sikavalasivat añqw yukiwhput put tuyoy'ewakw qahopqatsiyat añqw kūyiwtaqat yawta. ⁵ Noqw qalpeq tuñwni pey'ta. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI BABYLON PAS PAVANNIHQA, TOKOY HUHUYAYAQAMUY YUAMU, PU TUWAQATSIT EP HIHTA TUYOY'EWAKWNIHQAT ANIWNAQA. Noqw kurs hak put tuñwniyat mātsi'tani. ⁶ Noqw nu it wuhtit aw tātayhq, pam God sinomuyatuy uñwáyamuy akw hōnaq'iwta, pu Jesus eñem so'qamuy uñwáyamuy akw'a. Noqw nu aw yórikqe pas pavan aw wūwanta. ⁷ Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Ya um hinoqw pas kātayta? Nu wuhtit hihta tuawi'taqat uñ āawnani, pu i' himuvohko tsañe' qötöy'kañw, pakwt ālay'taqa put ikwiwtaqat pīwu. ⁸ It pohkot um aw yorikq, pam pay as qatut mōki. Nikañw pam koysöt qa toñtaqat añqw wupni. Nen pahsat pu haqami hovalniwniqat aqw pákini. Noqw tūwaqatsit ep yesqam qatsit qaso'taqat qa pasiwyuñqam pohkot aw kātayyuñwni, hakim tuñwniam tūwaqatsit yayhniwhqat pañqaw Mañat qatsítutweniyat ep qa pey'yuñqam, púmaa. Pi i' pohko ura as qatut, haqami; nikañw nāt piw qátuni. ⁹ Noqw ōviy hak suan wuwni'taqa it aw wūwamantani. I' tsañe' qöqtö hapi tsañe' tsotsmo. Noqw wuhti pumuy epeq tsokiwta. ¹⁰ Puma piw tsañe'nihqamuy momñwituy tuawi'yuñwa; tsívoťnihqam pay súlawhti; noqw suhka pu' qatu; pu suhka pay nātoni. Noqw ason pam pite' pay hihsavoni. ¹¹ Noqw i' himovohko, as úranikañw, pay pu' qa háqamnihqa, pam hapi nanalt épeqnihqani. Nihqe pam imuy tsáñe'nihqamuy amuñaqw suhkani; nihqe pam haqami hovalniwniqat aqwni. ¹² Noqw pu pakwt ālat um aw yorikq, ima hapi pakwt momñwituy tuawi'yuñwa. Nikañw pay puma moñwtunatyay nāt qa makiwya. Puma pay hihsavo it himuvohkot amum moñw'iwyuñwniqat pan amuñem yukiwa. ¹³ Noqw puma sun wuwni'yuñwe' it hihta pohkot ōqalay, pu moñwqeqniy maqayani. ¹⁴ Noqw ima hapi Mañat aw kihpokyani. Noqw pay pam pumuy áñwutani. Pi pam hapi nuhtumi tutuyqawyaqamuy amumi Tutuyqawhqa, pu momñwituy amumi Moñw'iwta. Noqw ima put ámumyaqam hapi wánwayniwyaqamu, namorstiwyaqamu, nihqe pas ántsáy'wisqamu. ¹⁵ Pu hoñviaya inumi pañqawu: Pu it pāhut um aw tātayhq, ura tokoy huhyaqa wuhti put añqw qatuqaw, pam hapi hīhihtuy sinmuy tuawi'ta, kaysiwhqamuyu, nanāpwatuy hihtuy sínmuýu, pu nānapwat

lavaymakiway'yuñqamuyu. ¹⁶ Pu it pakwt ālat um aw yorikq, puma it wuhtit tokoy huhyaqat aw pas qa suhtaq'ewyani; nen put kīqōtotat, yuwsiyat put añqw poswayat, tokoyat soswani; nen qōhit akw put taqtsokyani. ¹⁷ Pi God pumuy pan unañwtoynaqw puma put tunatyayat aw antsanye', sun'unañway'kahkañw, it hihta pohkot aw moñwtunatyay noyani, haqami God lavaiyat añ ahsupoq anhtiniqat aw pahsavoo. ¹⁸ Pu it wuhtit um aw yorikq, pam hapi qaan'ewakw wuhkokitsókit tuawi'ta, tūwaqatsit añ momñwituy amumi tuyqawi'taqata.

18

The Fall of Babylon

¹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi suhka hoñviaya òveqatsit añqw hawto, a'nō òqalat pasiwkañwo. Noqw tūwaqatsit añ suyan tālawva, tālañwayat akw'a. ² Noqw pam a'nō tōnay añqe' tsa'timaqe pañqawu: Babylon pas pávannihqa sahpu; Babylon-kitsóki sahpu. Noqw nukpanhihikwsim pep ki'vayani, pu sohsoyam hihtu tuyoy'e'way hīhikwsimu, pu sohsoyam hihtu i'tseheet, pu tuyoy'e'wayom masay'yuñqam pīwu. ³ Pi sopkawtaqam sinom put amum qahopihintsatskaqe soñawnen wine akw hōnaqtoti. Noqw tūwaqatsit añ momñwit put amum nākwañway'ya. Pu tūwaqatsit ep huhyayaqam put kwañwáewhqatsiyat atsviy kāhaktoti. ⁴ Pu nu piw hakiy òñaqw tōnayat navotq pañqawu: Uma put añqw nōñakni, isinomu; nen uma qaanhtipuyat ep qa ámum hintsatskani. Taq ka uma piw put amum hīhihta añ kānavotyani. ⁵ Taq put qaanhtipuat òveqatsit aw pitu. Noqw God put nukpanayat aw pónakna. ⁶ Pam umuy hintsanhq, pan uma tuwat put hintsanyani; pu hin hinhtiqat uma navitañw'iwtaqat tuwat yukunayani. Pu pam umuñem kuyapit aqw ohpoknaqw, uma eñem put navitañwtotani. ⁷ Ura as pam nāhihtay'taqe kwañwáqtu. Noqw òviy uma okiwsasne' qahahlayhtapnayani. Himu pam unañwpeq pañqawu: Pi nu moñwi; nu qa koñnalavu. Nihqe soon nu hihta qahahlayhpit aw yórikni. ⁸ Paniqw òviy sūkw tāwat ep hīhimu kānavotpit put aw pītuni-tūya, qahahlayhpi, pu tsóñawu. Noqw pam qōhit akw pás tsohtso'ni. Pi Tutuyqawhqa God put hin yukunaniqa a'nō òqala. ⁹ Noqw tūwaqatsit añ momñwit put amum nākwañway'yaqam, pu amum hihta nasani'yuñqam put ep is óhilalwani, tsaykitani, put uwiwitaqw kwītsiñwyat aw taykahkañwo. ¹⁰ Pas okiwhintaqw tsātsawnaniqe, yāvaqw hoñkahkañw pañqaqwani: Is ohi, is ohi, qaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon! Um sūs tāwat añqe' qōniltiqat ep pay kīqōti. ¹¹ Pu tūwaqatsit ep

huhyayaqam put ep tsaykitani, pu qahahlayyani, pāpu
 qa hak pumuy huhyanpiyamuy túniqw ōviy'ō. ¹² Puma
 iit hihta huhyaya: Sikavalasivata, qōtsásivata, o'wat a'nō
 hihkay'yuñqata, pu pearls, pu tusaqtontsatsakwmōtsaput
 suphiñputa, pu palasakwat tsatsákwmōtsaputa, pu
 wishöptsatsakwmōtsaputa, pu palatsatsakwmōtsaputa, pu
 sohsok hihta kwanwáhovaqtuqat kokhota, pu sohsok
 hihta ivoryt añqw yukiwyuñqata, pu sohsok hihta a'nō
 hihkay'yuñqat kohot añqw yukiwyuñqata, pu sikasivata,
 pu pay sīvata, pu marble owat añq'ō, ¹³ Pu cinnamon, pu
 hihta hovaqtuyaqata, pu hihta akw nalwitotaqata, pu himu
 kwanwáhovaqtuqat tataqtsokiwhqata, pu wine, pu wihkuyita,
 pu a'nō pinput numnita, pu sōhövosita, pu wāwakastuyu,
 kanelmuyu, pu kawaymuyu, pu karētamuyu, pu tūtuwiktuyu,
 pu sinmuy qatsíyamuyu. ¹⁴ Ura as um sohsok iit hihta ep
 nāhahlaynañwu. Noqw meh, pam sohsuy tūwaya. Noqw
 sohsuy himu nukñwa, pu lolma ūñaqw ahpiyya. Noqw soon
 um pāpu pūvut pantaqat túwani. ¹⁵ Noqw iit huhyayaqam put
 wuhtit atsviy kāhaktotiqam, put okiwhintaqw, mamqasyaqe
 yāvahaqaw hoñkahkañw, tsaykikahkañw a'nō hiñqawwat,
¹⁶ Pañqawani: Is ohi, is ohi, um qaan'ewakw wuhkokitsoki!
 Ura as um suphiñput tusaqtontsatsakwmōtsaput, pu
 palasakwawsat, pu pas pālañwput yuwsitañwu, pu
 sikavalasivat, pu a'nō hihkay'yuñqat o'wat-nikañw pu pearl
 enañ ura as yuwsita. ¹⁷ Noqw sūs tāwat añqe' qōniltiqat
 ep i' kahahkimu qaan'ewakw sūlawhti. Noqw sohsuyam
 pākihut añqe' momñwit, pu pākihut akw yaktañwuqam, pu
 pākihut tumalay'yuñqam, pu hihsa'nihqam pāvaqe nānahoy
 huhyayaqam yāvaqw hoñni. ¹⁸ Nihqe put uwiwitaqw
 kwitsiñwyat tutwaqe sáakmaqe pañqawwa: Ya haqam
 wuhkokitsoki it qaan'ewakw wuhkokitsokit anta? ¹⁹ Nihqe
 puma qōtōmi qōat tsálakinkahkañw, sáakiwtaqe tsaykikahkañw
 a'nō hiñqawwat pañqawwa: Is ohi, is ohi, wuhkokitsoki! Pas
 as pam qaan'ewakw hihta hihkay'taqat hintsakq, ōviy
 sohsuyam pāvaqe pākihut akw hintsatskaqam put atsviy
 kāhak'iwwisa. Noqw sūs tāwat añqe' qōniltiqat ep pam
 kīqōti, yan lavayhtoti. ²⁰ Oviy uma hahlayhtotini, ōveqatsit
 ep yesqamu, God sínomatu, piw put lavay'aymatu; pi God
 umuñem put aw nāoya. ²¹ Noqw hoñviaya a'nō hoñvi owat
 wukomatat antaqat kwusut, pātuwaqatsit aqw put tūva
 pañqawkañwo: Yan hapi qaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon
 tūviwni; nen pas qa nātuwiwni. ²² Noqw sivatonlenat añ
 lēlenyaqamuy tōkiam soon pāpu uhsonve nanaptiwni, um
 Babylon-kitsóki; pu tātawlalwaqamuy tōnaam soon nanaptiwni,
 pu muriñput lēnat añ lēlenyaqamuyu, pu sivatōtōqpit añ

lēlenyaqamuyu. Piw soon hak tumaltuwi'taqa pay nāp hihta tuwi'taqa pāpu uhsonve nātuwiwni. Piw soon pāpu uhsonve hisat haqam nūmantotani. ²³ Piw wihqōhi soon pāpu hisat qōhi'yuñwni. Pu möönañwuy, pu mö'wit tōnaam soon pāpu uhsonve nanaptiwni. Pi um powaqat an sopkawtaqamuy sinmuy tuhisat akw ūnatoynaqw, uñaqw huhyayaqam tūwaqatsit ep pas pavansinomniwhtoti. ²⁴ Noqw put ep God lavay'aymuyatuy uñwáam nātuwiwa, pu God sínomuyatuy uñwáamu, pu sohsokmuy tūwaqatsit ep hakimuy qōqyaqamuy uñwáamu.

19

¹ Yantaqat atsve pu' nu navotq, hakim kaysiwhqam òveqatsit añ a'nō hiñqaqwaqe pañqaqwa: Alleluia! Kwakwhay God Itahtutuyqawhqa! Um hapi itamuy ayo oya. Um hapi pas hímuu, òviy itam uñ kaptsi'lalwa. Um-sa nāla òqalay'ta. ² Um hapi qaatsay'makañw nuhtuñem suan hin yúkuñwu. Pi um wuhtit tokoy huhyaqat qaan'ewakw hinhtiqat eñem hin yuku, it wuhti tuskapqatsiy akw tūwaqatsit ep sinmuy qalomáhintsanhqat éñemi; nihqe uhtumal'aymuy ep put aw nāoya. ³ Pu piw puma pañqaqwa: Alleluia! Noqw put kwítsiñw'at sūs òmiq wunuptu. ⁴ Noqw ima sunat nālōq sihkay'taqam wūwuyom, nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amumum tutskwami munumhtotiqe, God moñw'atsvewat ep qátuhqat pas hihtatotaqe pañqaqwa: Pas antsa, Alleluia!

The Wedding Feast of the Lamb

⁵ Noqw moñw'atsvewat añqw hakiy tōnaat pañqawu: Uma God Itahtutuyqawhqay tayawnayani, uma sohsoyam tumal'aymatu, pu uma put kaptsi'yuñqamu, añ sōqavuñwsinomu, pu pavansinomu. ⁶ Noqw nu navotq pas hakimuy qaan'ewakw hintaqamuy tōnaam tōtōqa, haqe' pāhu sōykitotaqat pan'i, pu pavan a'nō úmukqat pan'i, noqw pañqaqwa: Alleluia! Pi God Sus'òqaltutuyqawhqa hapi moñw'iwta. ⁷ Itam hahlayhtotini. Owi, itam pas hinhaqam hahlayyani; nen pas kaptsitotani. Tsañaw pi Mañat nōmataniqat aw pitu. Noqw nōmaatniqa pās moñwvasiwa. ⁸ Nihqe pam tusaqtontsatsakwmōtsaput suphiñput kwañ'ewakw suhqōtsat yuwsitaniqat pan put eñem yukiwa; pi tusaqtontsatsakwmōtsapu suphiñpu God sinomuyatuy súantsakpiyamuy tuawi'ta. ⁹ Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Um yan pēnani: Pas hapi Maña nōmataqw put ep nōviwhqat aw tūtsamiwyaqam hahlayhpit epyani. Pu pam inumi pañqawu: I' hapi God lavayiatnihqe pas antsa. ¹⁰ Noqw nu kukmiq nātuvat, as put pas hihtataniqw, pam inumi pañqawu: Soh, pay um qa panhtini. Pay nu umún

God enem tumalay'ta, pu uhtupkomuy Jesus tuawi'yunqamuy amun'i. Um God pas hihtalawni. Pi Jesus tuawi'yunqam God lavay'aymuyatuy amun God Hikwsiyat akw tuyqawiyuwna.

The Rider on the White Horse

¹¹ Noqw omi hoetsiltiqw, nu qotsakawayot aw yori. Noqw aqw tsokiwmaqa Pas Antsay'maqa Pas Qaatsay'maqa yan matsiwa. Nihqe pam suan hihta an wuwanwu, piw suan kihpoknwu. ¹² Noqw pოსiat uwiwuy anta; noqw qotoyat anqe' wuhaq wihka kwapy. Noqw pam tuwniy akw tuvoylaiwtaqw, qa hak put tuwi'ta, pas pam-saa. ¹³ Noqw pam usimnit unwat akw morokput yuwi'ta. Nihqe pam God Lavayiata yan matsiwa. ¹⁴ Noqw tuwvoh'aymat qotsakawaymuy an tsokiwkahkanw onaqw put ankya tusaqtontsatsakwmotsaput suphiinput kwanw'ewakw suhqotsat yuwi'kahkanwo. ¹⁵ Noqw moanaqw sipwuvahpi a'no qalay'taqa yayma. Noqw put akw pam hihihtuy nanapwatuy sinoiwtaqamuy wuvahtani. Nen pam pumuy sivamoñwkokhot akw amumi moñw'iwatani. Pi pam hapi Sus'oqalat God nuhtsel'ewakw itsivuyat sinmuy amunem na'sastani, hak haqam ovat mumtse', palayat na'sastanwuqat pan'i. ¹⁶ Noqw pam usimniy an-nikanw pu qahsiy an tuwniy peni'taqw yan pey'ta: MOMN'WITUY AMUMI MOÑW'IWTAQA, PU TUTUYQAWHQAMUY AMUMI PAS TUTUYQAWHQ. ¹⁷ Noqw nu sukw honviayat tuwaqw, tavit ep wunu. Nihqe pam a'no tonay anqe' tsahtsa'lawhqe, ova sohsokmuy masay'unqamuy puyawnumyaqamuy amumi panqawu: Uma pew tsovawmaq, God umunem wukonovat na'sasta. ¹⁸ Noqw uma an pas momn'wituy tokoyamuy nonosani, pu solawamuy amumi momn'wituy tokoyamuyu, pu an a'no o'qaltuy tokoyamuyu, pu kawaymuy tokoyamuyu, an qa tutuwiktuyu, pu tutuwiktuyu, an soqavunwsinmuyu, pu pas pavansinmuyu. ¹⁹ Noqw nu yorikqw, i' himuvohko-niqw, pu tuwaqatsit an pas momn'wit-niqw, pu tuwvoh'aymat sumi tsovalti. Nihqe puma qotsakawayot epeq tsokiwtaqat, tuwvoh'aymuyatuy enan amumi kihpokya. ²⁰ Noqw i' himuvohko nuiwa, pu God lavay'ayaanhihqe atsay'taqa piwu. Ura pam it himuvohkot atpip katatayhpit tumalay'taqa, hakimuy put tuvoylayat akw tuvoylaiwyunqamuy unatoya piw put an hihta yukiwhtput aw nanawaknaqamuyu. Puma nato taykanw, qohit patuphaiwtaqat tovu'wat akw uwiwitaqat aqw tuiwa. ²¹ Noqw ahpiy akwsinwyaqam kawayot epeq tsokiwtaqat sipwuvahpit put moanaqw yaymakqat akw sulawhti. Noqw masay'unqam tokoyamuy nanasna.

20

The Thousand Years

¹ Pahasat pu nu sukw hoñviayat aw yori. Pam òñaqw hawhqe, koysöt qatoñtaqat aqw hõtahpit, pu wupasivanamiqlölöt yawta. ² Nihqe pam wukolölöqañwuy, pay hisat qátuhqat tsüat, Nukpana, pu Satan yan piw mätsiwihqat núahqe, süp sōmorit yahsañwuy pahsavo put soma; ³ Nit koysöt qatoñtaqat aqw put tūvat aqw uhta, nit pu ep tuvoylata. Noqw òviy kurs hin pam pāpu sinmuy ūnatotoynani, süp sōmorit yahsañwuy añ kuyvaniqey aw pahsavoo. Nit ason put atsve pam hihsavo mātaviwni. ⁴ Noqw nu moñw'aatsvewat aw yori. Noqw hakim añ yēse. Puma hapi nuhtumi moñw'iwyuñwniqat pan pumuy amuñem yukiwa. Pu hakim God lavaiyat yuaatotakahkañw Jesus tuawi'yuñqey ep qōyaniwyaqamuy nu amumi yori. Puma hapi himuvohkot aw qa naokiwlalwa, pu put an hihta yukiwhput qa aw nānawakna; pu qalpeq, pu may ep put tuvoylayat qa akw tuvoylatoti. Puma mokiwuy añqw ahoy tātayyaqe, süp sōmorit yahsañwuy añ Christ amum moñw'iwyuñwa. ⁵⁻⁶ Ima hapi mohti ahoy yesva. Pas i' hak mohti ahoy yesvaniqamuy amumum ahoy tātayhqa hahlayhpit epni. Pi mokiwu qa lōs put aw òqalay'tani. Pi mohti ahoy yesvaniqam hapi God awwat-nikañw pu Christ awwat wimmomñwitni; nen süp sōmorit yahsañwuy añ put amum moñw'iwyuñwni. Noqw pay ahpiy mímawat so'pum pay ason pas süp sōmorit yahsañwuy súlawhtiniqat pahsavo pay hāk qa yesvani.

The Defeat of Satan

⁷ Pu ason süp sōmorit yahsañwu súlawhtiqw, pepeq pu' Satan sivikiñaqw mātaviwe', ⁸ Tūwaqatsit ep nalōnan'ivaqw sinmuy yesqamuy ūnatotoynani, it Gog añqw sinmuyu, pu Magog añqw sinmuyu; nen pumuy sūmi tsovalaqw, puma God aw nāqōytani. Noqw puma pātuwaqatsit qalavaqe tūwat an qaan'ewakw hintani. ⁹ Pu puma tutskwat añ ahsupoq kúrukme', God sinomuyatuy haqam hāk yesqat póñokyani, pu God kitsókiyat put aw unañwayat piwu. Noqw òviy pam òñaqw ūwiñwuy tūve', pumuy taqtsokni. ¹⁰ Pahasat pu Nukpana pumuy ūnatotoynaniqa ūwiñwuy patuphat antaqat tövu'wat akw uwiwitaqat aqw tūviwni, ura i' himuvohko-niqw, pu God lavay'ayaatnihqey atsay'taqa pañsoq tūviwhqat pañsoq'a. Noqw puma sutsép-sa pepeq kānavoti'yuñwni, talōnvaqat añ'a, pu mimhikpuvaa.

The Final Judgment

¹¹ Pahasat pu nu qaan'ewakw qōtsat moñw'atsvewat aw yori, pu hakiy put ep tsokiwtaqata. Noqw put pitsañwayat apyeve tūwaqatsi, pu tokpela haqami hiniwhitiqe qa nātuwiwa.

¹² Noqw nu yorikq pi ima so'pum añ sōqavuñwsinom, pu pavansinom God atpip hōñi. Noqw tutuveni purumhtoti. Noqw pu piw suhka tutuveni puru. Pamwa qatsítutuveni yan túñwantiwa. Noqw ima so'pum it wūhak tutuvenit añ hin pey'yuñqat put ahpiy hin yukuniwya, hinhaqam hintsatskaqey pan'i. ¹³ Pu pātuwaqatsi put añqe' so'pumuy mātavi; pu mokiwu maskit amum pepeq so'pumuy mātavi. Noqw puma sohsoyam nanāp hin hintsatskaqey ahpiy yukuniwya. ¹⁴ Noqw mokiwuniqw pu maski, puma ūwiñwuy patuphat antaqat aqw tūviwa. Pam hapi lōs mokiwu. ¹⁵ Pu hakiy tuñwniat qatsítutuvenit ep qa pey'taqw, pam ūwiñwuy patuphat antaqat aqw tūwiñwu.

21

The New Heaven and the New Earth

¹ Noqw nu puhutokpelat aw yori, pu puhutuwaqatsit aw'i, i' mohtiwa tokpela, pu mohtiwa tūwaqatsit haqami tūwayaqw ōviy'o. Noqw pātuwaqatsit pāpu qa háqamo. ² Noqw nu' John, wuhkokitsokit pas pavan hímuniñqe qahováriwtaqat ōñaqw God añqw hawtoqw aw tātayi. Noqw pam Jerusalem Pūhuniñqa yan mātsiwa. Pam mōmō'wiqa puwsuñwayniqat aw hin yuwsí'tañwuqat pan sóniwa. ³ Noqw hakiy a'nō tōnaat ōñaqw pañqawhq nu navota; noqw yan lavayhti: Meh, God kíat sinmuy amumum yanta; noqw pam pumuy amumum qátuni; noqw puma put sinomatni; noqw God pas nāp pumuy amumum yantani; nen pumuy Tutuyqawhqaamni. ⁴ Pu God pumuy posvalayamuy sohsok ayo hōñani. Pu mokiwu pāpu qa háqamni; pu qahahlayhpi, pu pahki súlawhtini; piw soon haqam pāpu himu tūyani, pi hisatqatsi pay tūwayaq'ō. ⁵ Noqw i' moñw'atsvewat epeq tsokiwtaqa pañqawu: Meh, nu hapi sohsok hihta pūhulawu. Noqw pam inumi pañqawu: Um it pēnani, i' lavayi pas antsa, pas qa paysoq'a. ⁶ Noqw pam inumi pañqawu: Yukilti hapi! Nu hapi Alpha pu Omega. Nu hapi sohsok hihta yayhnaqa, pu sohsok hihta aw pās yúkuniqa. Nu pāhut nōñañataqat hakiy taytoynañwuqat pānaqmokiwtaqat paysoq máqani. ⁷ Añ kuytaqa hapi sohsok hihta makiwni; noqw nu put Tutuyqawhqaatni; noqw pam itini. ⁸ Pu ima añ tūmamqasyaqam, pu qatuptsiwni'yuñqam, pu tuyoy'ewakw hinyuñqam, pu tuqwyantotaqam, pu qahopíyesqam, pu tuhisay akw hintsatskaqam, pu nāp yukiwhtuput aw nāwakintotaqam, pu sohsoyam a'tsat, it qōhit patuphat antaqat tövu'wat akw uwiwitaqat pañsoq nuhtumyani. I' hapi lōs mokiwu.

⁹ Pahsat pu ima tsañe' hoñvia'yat ura nuhtuñk tsañe'sikip kãnavotpit kuyapkuyi'yunqamuy amuñaqw suhka inuminihqe inumi pañqawu: Kurs um pewni. Noqw nu it mö'wit Mañat nōmayat ūmi mahtaknani. ¹⁰ Pahsat pu nu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaqw, pam haqami qaan'ewakw wupatukwit aqw nuy wiki. Nihqe pepeq pam qaan'ewakw wuhkokitsokit pas pavan hímunihqe qahováriwtaqat Jerusalem yan mãtsiwhqat inumi mahtakna. Pam õñaqw God añqw hawto ¹¹ God lolmat tãlawñwayat tãlawñway'kañwo. Noqw tãlawñwaat hihta owat pas a'nö hihkay'taqat an talqaqsala, it jasper-owat an'i; hihta suyantalqat an suyan tãla. ¹² Noqw kitsóki qaan'ewakw wupatuhpelat akw nõyakiwta. Noqw tuhpelat añ pakwt lōq sihkay'tasikip hōtsíwa. Noqw hōtsíwat añqe' pakwt lōq sihkay'taqam hoñvia'yat hōñi. Noqw put añ natñwani pey'yunwa. Nihqe pañ Israel tímuyatuy pakwt lōq sihkay'taqamuy tuñwniam pey'yunwa. ¹³ Hopkaqe payhk hōtsíwa, pu kwiniñaqe piw payhk hōtsíwa, pu tãtōqe payhk hōtsíwa, pu tēveñeqe payhk hōtsíwa. ¹⁴ Noqw wuhkokitsokit aw nõyakiwtaqa tuhkwa pakwt lōq sihkay'taqat qaqaqspi'ta. Noqw pumuy añ it Mañat ayamuyatuy pakwt lōq sihkay'taqamuy tuñwniam pey'yunwa. ¹⁵ Noqw i' hak inumi yuaataqa sikavalasivat tuwanpit yawta, akw wuhkokitsokit tuwantaniqee, pu hōhtsiwayata, pu tuhpelat put nõyakni'taqata. ¹⁶ Noqw kitsóki sutsñakiwta, wuhpalwat-nikañw pu puhtsilwat pay súnanta. Noqw pam hopaqat tuwanpiy akw put tuwanta; noqw kurs pam sūp nāsamiq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'haqam tutskwatuwanit tuwanta. Wuhpalwat-nikañw pu puhtsilwat-nikañw pu õmiqwat pay sunyūñwa. ¹⁷ Pu pam tuhpelat kitsókit aw nõyakni'taqat tuwantaqw, kurs pam pakwt-sikip sanat pakwt navay sihkay'taqat (216) kuktuwani pahsavo tuhpela. (Hoñviaya sinmuy tuwaniamuy akw put tuwanta.) ¹⁸ Noqw tuhpela jasper-owat añqw yukiwta; noqw kitsóki it sikavalasivat pas kwañw'ewakw añqw yukiwta, pas panaptsat an suyan tãlat añq'ö. ¹⁹ Noqw kitsókit tuhkwayat qaqaqspiat sohsok hinyunqat o'wat a'nö hihkay'yunqat akw lomasniwa. I' mohti'maqa jasper-owat añqw yukiwta, añknihqä sapphire-owat añq'ö, pu amuñknihqä chalcedony-owat añq'ö, noqw pu nãlōq epnihqä emerald-owat añq'ö, ²⁰ Noqw tsivot epnihqä sardonyx-owat añq'ö, pu navay epnihqä sardius-owat añq'ö, noqw tsañe' epnihqä chrysolite-owat añq'ö, noqw nanalt epnihqä beryl-owat añq'ö, noqw pēve' epnihqä topaz-owat añq'ö, noqw pakwt epnihqä chrysoprasus-owat añq'ö, noqw peveest epnihqä jacinth-owat añq'ö, noqw

ōsat epnihqa amethyst-owat aňq'ō. ²¹ Noqw pakwt lōq sihkay'tasikip utspi piw pakwt lōq sihkay'taqat hihta pearl aňqw yukiwuñwa. Nanāp utspi sūkw pearl aňqw yukiwtañwu. Noqw kitsókit ep kitpik pas sikavalasivat kwañw'ewakw aňqw yukiwta, pas pay suyan talqat panaptsat panyuñwa. ²² Noqw nu ep qa haqam God eñem nāwakinkit tuwa, pi sinom God Sus'ōqaltutuyqawhqat, pu it Mañat, pumuy amutpip nāwakintotaqw öviy'o. ²³ Pu kitsóki pay tāwat qa hakni'ta, piw mūyawuyu, aw talni'taniqata. Pi God lolmat tālawñwaat aw talni'ta, pu i' Maña pep put aw tāla. ²⁴ Noqw ima nanāpwat hihtu ayo nōnakqam put talniyat aň hinwisni. Pu tūwaqatsit aň pas momñwit piw kāhakiwuy, pu hihta hihkay'taqat pañso öoyyani. ²⁵ Pu pep hōtsíwa tälö pas qa uhtsiltimantani. Noqw tókila pep súlawni. ²⁶ Noqw hīhihtu nanāpwat sinom kāhakiwuy pu hihta hihkay'taqat pañso öoyyani. ²⁷ Pu pas soon himu hihta itséhe'tañwuqa pañso pákini, pu piw hihta tuyoy'ewakw tumalay'taqa, pu atsátañwuqa. Pay pas ima Mañat qatsítutuveniyat aň tūñwniam pey'yuñqam-sa hapi pañso yuñni.

22

¹ Pu hoñviaya kwañw'ewakw mūnat hakiy taytoynañwuqat inumi mahtaknaqw, pas ruhpit an suyan talni'ta. Pam God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewayat aňqw mūna, ² Wuhkokitsokit ep kitpik nahsavaqee. Noqw mūnat nan'ivaq sipaltsoki akw yēsihwqa wunu, nihqe pakwt lōq sihkay'ta-sikip alōñōt sipalay'vañwu; noqw aňsakis mūyawuy ep himuy'vañwu. Noqw hīhihtu nanāpwat sinom put nahpiyat akw powaiwwisa. ³ Noqw God hihta aw qa suhta'ewniqw, pam pep súlawni, ispi God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewaam ep wúnuniq'ō. Noqw God tumal'aymat put tayawintotani. ⁴ Pu puma put pitsánwayat aw yorstotani. Noqw put tuñwniat pumuy qalkaqa pey'yuñwni. ⁵ Pu pep qa mihikmantani; piw puma wihqöhít pāpu kurs hintsatskani, piw tāwat aňqw tälata, pi Tutuyqawhqqa God pumuy amumi talni'taniqw öviy'o. Noqw puma aqwhaqami sutsép-sa moñw'iwyuñwni.

The Coming of Jesus

⁶ Noqw pam inumi pañqawu: I' hapi yan lavayi pas qa paysoq'a, pas antsa. Noqw i' Tutuyqawhqqa God imuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpa' yuaataqa tumal'aymuy amumi hoñviayay hōna, pam soon pas hisat himu hintaniqat pumuy āawnaniqata. ⁷ Meh, nu hapi qa sōwunit pítuni, (kita Tutuyqawhqqa). Noqw i' hapi hak it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit ep pey'taqat aw tuqayvahsi'maqa

hahlayhpit epni. ⁸ Nu John hapi iit aw yori; nihqe nu put navota. Nihqe nu navotkañw yórikqe, pahsat pu nu it hoñviayat inumi iit mahtaknaqat kukmiq nātuva, put pas hihtataniqee. ⁹ Noqw pam pahsat inumi pañqawu: Soh, um qa panhtini. Pay nu uhtumalsuñwa, pu uhpavamuy lavay'a'yatuy suñwáamu, pu it tutuvenit añ lavayit pey'taqat aw tuqayvahsi'yuñqamuy suñwáamu. Um God hapi pas hihtatani. ¹⁰ Pu pam inumi pañqawu: Um it tutuvenit añ himu nātoniqat pey'taqat qa tupki'tani; taq pay aw pitsíwta. ¹¹ Pay pi qasuan hintaqa qasuan hintani; pu i' hak itséhee itséheeni; pu i' hak súantaqa súantani; pu i' hak qahováriwhpu qahováriwtani. ¹² Noqw meh, nu hapi qa sōwunit pítuni (kita Tutuyqawhqa). Noqw nu hapi hihta ahsatit yankañw pítuni; nen sohsokmuy sinmuy añ nanāp tumaltipuyamuy an amumi ahoytani. ¹³ Nu hapi Alpha, pu Omega. Nu hapi sohsok hihta yayhnaqa pu sohsok hihta aw pās yúkuhqa; mohti'maqa, pu nuhtuñkniqa. ¹⁴ Ima hakim hapi tutavoyat añ hinwisqam pas hahlayhpit epyani. Puma himutskit akw yēsiwhqat añqw nōñsaniqey makiway'yuñwni, pu kitsókit aw hōtsíwhpa' yuñniqeyu. ¹⁵ Pi popkotuy amunyuñqam pay ihke'ya, pu tuhisay akw hintsatskaqamu, pu qahopqatsit hintsatskaqamu, pu tuqwyantotaqamu, pu nāp yukihwput aw nāwakintotaqamu, pu hak atsat hintsakqey ep hahlayhqa pīwu. ¹⁶ Noqw nu' Jesus hapi ihoñviayay ayata, añqe' hāhaqe' inumi tōnawtaqamuy iit āawnaniqat ōviy'o. Nu hapi David náata, pu ahpiy tsiyakpu, suyan tālawñway'taqa talsohu. ¹⁷ Noqw Hikwsi Mō'wit amum pañqawu: Pewyaa. Pu i' hak navotqa Pewyaa, kítani. Pu i' hak pānaqmokiwtataqa pewni. Pu pay nāp hak nāwaknaqa it kūyit akw yēsiwhqat qa sisvit añqw hikwni.

Conclusion

¹⁸ Pu nu sohsokmuy it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat nanaptaqamuy amumi pañqawni: Kurs hak haqam it lavayit aw hihta hōyoknaniqw, pay God hīhihta kanavotpit it tutuvenit ep pey'taqat hapi aw nāoyni. ¹⁹ Pu kurs hak haqam it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat hihtawat ayo yúkuniqw, pay God qatsítutuvenit añqw put natñwaniyat ayo yúkuni, pu pas hímunihqat kitsókit ep qeniyata. Pu sohsoy himu lolma it tutuvenit ep pey'taqat put aw uhtani. ²⁰ Noqw iit lavayhtiqa yan hiñqawu: Meh, nu pas antsa qa sōwunit pítuni, kita. Nam antaa, Jesus Tutuyqawhqa, pay um qa sōwunit añqwni. ²¹ Nam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pítsiwtāa. Nam antaa.